שבוע פרשת וישלח

י"ב - י"ח כסלו ה'תשפ"ז (22 - 28 November 2026)

ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פּאַרקווייי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

סוף זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, י״ג כסלו

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז כסלו, תשי״ג
ברוקלין.

מחות׳ הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳
מוהרש״ז שי׳

שלום וברכה!

מדאיג אותי במקצת, מה שזה זמן רב לא הגיעתני ממנו כל ידיעה, בקשתי לצלצל לו פעמים בטלפון, והנומער בסן פרנציסקה לא ענה, ובטח הכל שלום, וכמו שמספרים על הרז״א נ״ע, להבחל״ח, שהיתה שיטתו שאין צריכים לכתוב מכתבים, ואמר הטעם שאם הכל שלום, הרי מה יש כאן לכתוב, ובכ״ז ירגיעני אם יודיע עד״ז בפירוש.

מוסג״פ הקונטרס שהו״ל לא כבר, מאת כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע חמשים שנה לפני זה, אשר חזרתיו בש״ק, ומכיון שארז״ל דמילתא אלבישייהו יקירא, בטח יעניין אותו.

ולקראת חג הגאולה י״ט כסלו הבע״ל, הנני בזה להביע איחולי לבבי לו ולזוגתו שיחיו לרפואה קרובה לבריאות הנכונה ולהצלחה בעניניהם.

מחות׳ הדו״ש.

מפתח

מאמר
ד"ה פדה בשלום נפשי
ה'תשל"ו / 5

התוועדות
י"ט כסלו ה'תשל"ו / 14

לקוטי שיחות
י"ט כסלו, כרך כה / 53
וישלח, כרך ל, א / 58

אגרות קודש
עמודים 3, 65, 67, 114,
205, 238

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 68	ראשון / 97	ראשון / 112	ראשון / 119	ראשון / 169	ראשון / 195
שני / 71	שני / 98	שני / 112	שני / 124	שני / 172	שני / 195
שלישי / 75	שלישי / 101	שלישי / 112	שלישי / 129	שלישי / 176	שלישי / 195
רביעי / 76	רביעי / 103	רביעי / 113	רביעי / 136	רביעי / 178	רביעי / 195
חמישי / 81	חמישי / 104	חמישי / 113	חמישי / 145	חמישי / 182	חמישי / 195
שישי / 87	שישי / 106	שישי / 113	שישי / 153	שישי / 187	שישי / 195
שבת קודש / 92	שבת קודש / 109	שבת קודש / 114	שבת קודש / 160	שבת קודש / 191	שבת קודש / 196

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 199	ראשון / 208	ראשון / 240
שני / 200	שני / 212	שני / 240
שלישי / 201	שלישי / 216	שלישי / 241
רביעי / 201	רביעי / 220	רביעי / 241
חמישי / 202	חמישי / 224	חמישי / 242
שישי / 203	שישי / 228	שישי / 242
שבת קודש / 204	שבת קודש / 232	שבת קודש / 242

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן
שולחן ערוך עם הערות וציונים / 239
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 240
תורה אור / 243

אדמו"ר האמצעי
תורת חיים / 247

אדמו"ר ה'צמח צדק'
דרך מצוותיך / 248

אדמו"ר המהר"ש
תורת שמואל תרל"ג / 249

אדמו"ר הרש"ב
ספר המאמרים - המשך תער"ב / 250

אדמו"ר הריי"צ
ספר המאמרים תרפ"ט / 252
לקוטי דיבורים / 253
ספר הזכרונות / 254
אגרות קודש / 258

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 64
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 66
הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 115
פרק בנביאים וכתובים / 197
עין יעקב - מסכת שבת / 206
נקודה מעובדת משיחת קודש / 259
חומש לקריאה בציבור / 260
לוח זמנים / 270

נקודות משיחות קודש

"וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים" / על שיעורי החת"ת היומיים / 260

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשל"ו

(הנחה בלתי מוגה)

ביאור בדרך אפשר

דוד המלך אומר בתהילים:

פָּדָה בְשָׁלוֹם הקדוש־ברוך־הוא פדה והציל את **נַפְשִׁי מִקְרָב לִי** מהמלחמות שנלחמו בי **כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי**[1] למרות שהלוחמים בי היו רבים או, לפי פירוש אחר, בזכות תפילת הרבים (זהו פשוטו של הכתוב, ולהלן יתבאר על פי חסידות). **הִנֵּה פָּסוּק זֶה קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַגְּאוּלָה** של אדמו"ר הזקן ממאסרו ברוסיה (בשנת תקנ"ט), גאולה שהיתה ביום י"ט כסלו, **כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב בַּעַל הַגְּאוּלָה** אדמו"ר הזקן עצמו **בְּאִגֶּרֶת שֶׁלּוֹ הַיְדוּעָה**[2] **בְּנוֹגֵעַ לְזְמַן הַגְּאוּלָה: "כְּשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי כוּ' יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם וַאֲסֻיִּים בְּשָׁלוֹם מֵה' שָׁלוֹם". וּמִזֶּה שֶׁמַּדְגִּישׁ כָּאן עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבַּכָּתוּב נֶאֱמְרוּ כַּמָּה עִנְיָנִים, וּבְפָרָט עַל פִּי מַאֲמַר רַז"ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[3] עַל הַפָּסוּק, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י (הָרְאָיָה מֵהַפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי גּוֹ' כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי) שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם קָאֵי עַל זֶה שֶׁעָסַק בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, דְּהַיְינוּ תּוֹרָה, דִּכְתִיב[4] וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, וְכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים נַמִּי שָׁלוֹם הוּא שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁגּוֹמֵל חֶסֶד כוּ' לַחֲבֵירוֹ כוּ' (וזה לשון רש"י, "שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא [חבירו] מכיר שהוא [הגומל אתו חסד] אוהבו") **בָּא לִידֵי אַחֲוָה וְשָׁלוֹם (שָׁלוֹם בֵּין הַנּוֹתֵן וְהַמְקַבֵּל), וּבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, פֵּירוּשׁוֹ** הרבים **שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עִמִּי (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר), וְהַיְינוּ, שֶׁבְּפָסוּק זֶה מְדוּבָּר אוֹדוֹת שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּתְפִלָּה, שֶׁרוֹמְזִים עַל שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִין כוּ' (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת מַהַרְשָׁ"א וּבְרַשְׁבָּ"א, כְּפִי שֶׁמְּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק בְּפֵירוּשׁוֹ לְתְהִלִּים[5] וזה לשון ה'צמח צדק' שם, "וכתב מהרש"א הן הן ג' עמודי העולם ששנינו על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח... והיינו בזמן שבית המקדש קיים. ועכשיו שאין בית המקדש קיים התפילה של ציבור היא במקום עבודת ציבור שהן התמידים שנקרבים בכל יום (עיין מה שכתוב מענין ציבור בדיבור המתחיל דרשו הוי' במצאו דאמרו רז"ל דקאי על עשי"ת. ומה שכתוב בכל קראנו אליו כאן לציבור. הרי הציבור ממשיכים בכל יום מבחינה המאיר בעשרת ימי תשובה. ועשרת ימי תשובה הם עשר ספירות דבינה הנקראת תשובה ובבינה מאיר התגלות עתיק לכן הם ימי רצון גלוי י"ג מדות

ביאור בדרך אפשר

פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי[1]. הִנֵּה פָּסוּק זֶה קָשׁוּר עִם עִנְיַן הַגְּאוּלָה, כְּפִי שֶׁכּוֹתֵב בַּעַל הַגְּאוּלָה בְּאִגֶּרֶת שֶׁלּוֹ הַיְדוּעָה[2] בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן הַגְּאוּלָה: "כְּשֶׁקָּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי כוּ' יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם וַאֲסֻיִּים בְּשָׁלוֹם מֵה' שָׁלוֹם". וּמִזֶּה שֶׁמַּדְגִּישׁ כָּאן עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁבַּכָּתוּב נֶאֱמְרוּ כַּמָּה עִנְיָנִים, וּבְפָרָט עַל פִּי מַאֲמַר רַז"ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת[3] עַל הַפָּסוּק, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י (הָרְאָיָה מֵהַפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי גּוֹ' כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי) שֶׁפָּדָה בְשָׁלוֹם קָאֵי עַל זֶה שֶׁעָסַק בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, דְּהַיְינוּ תּוֹרָה, דִּכְתִיב[4] וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, וְכֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים נַמִּי שָׁלוֹם הוּא שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁגּוֹמֵל חֶסֶד כוּ' לַחֲבֵירוֹ כוּ' בָּא לִידֵי אַחֲוָה וְשָׁלוֹם (שָׁלוֹם בֵּין הַנּוֹתֵן וְהַמְקַבֵּל), וּבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהִתְפַּלְּלוּ עִמִּי (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר), וְהַיְינוּ, שֶׁבְּפָסוּק זֶה מְדוּבָּר אוֹדוֹת שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּתְפִלָּה, שֶׁרוֹמְזִים עַל שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִין כוּ' (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּחִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת מַהַרְשָׁ"א וּבְרַשְׁבָּ"א, כְּפִי שֶׁמְּבִיא הַצֶּמַח צֶדֶק בְּפֵירוּשׁוֹ לְתְהִלִּים[5]), וְאַף

1) תהלים נה, יט. 2) אגרות־קודש אדמו"ר הזקן ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו). 3) ח, א. 4) משלי ג, יז.
5) אוה"ת תהלים (יהל אור) ע' רד־רה. וראה גם רד"ה פדה בשלום עזר"ת, תרע"ח, תרפ"ה ותרצ"ט. וראה גם ד"ה הנ"ל

ביאור בדרך אפשר

הרחמים. מה שאין כן בכל הימים ההארה מזעיר אנפין ששם יש חסד וגבורה. ואם כן כח הצבור להמשיך בכל יום מהבינה שבה מאיר עתיק יומין... ואם כן יש לומר פירוש כי ברבים היו עמדי שדוד אף על פי שהיה יחיד, כיון שכל ישראל תלויים בו הוי ליה כמו רבים וזהו כי ברבים היו עמדי ועל ידי זה נמשך לו מבחינת עתיק המאיר בבינה על דרך בכל קראנו אליו כו׳ כמו כן מעלת התפלה בצבור דוקא שאז הוא דומה ממש לתמידין שהם קרבנות הצבור... ומעלת הצבור היינו כי אכל בי׳ עשרה שכינתא שריא. היינו עשרה הם עשר ספירות ושכינתא היא הארת אור אין סוף שלמעלה מעשר ספירות...״), **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות שבפסוק ׳פדה בשלום נפשי׳ ישנם כמה ענינים, כאמור לעיל, **מַדְגִּישׁ רַבִּינוּ הַזָּקֵן בְּאַגַּרְתּוֹ** בשייכות לגאולתו בי״ט כסלו אודות **עִנְיַן הַשָּׁלוֹם דַּוְקָא, חֲרֵי מוּכָח מִזֶּה, שֶׁמִּכָּל שְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דִּשְׁלֹשֶׁת הַקַּוִּין** של תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים (מצוות) **הָעִיקָּר הוּא קַו הַתּוֹרָה, קַו הָאֶמְצָעִי**[6] מבואר בקבלה וחסידות שהספירות העליונות מתחלקות (באופן כללי) לשלושה ׳קוים׳: הספירות חכמה, חסד, נצח (חח״נ) בקו הימין שהוא הקו של גמילות חסדים; הספירות בינה, גבורה, הוד בקו השמאל שהוא הקו של עבודת התפילה, והספירות דעת, תפארת ויסוד בקו האמצעי שיש לו כמה מעלות על שני הקוים (ולכן נקרא ״בריח התיכון״) ובו נמצאת בחינת הדעת וגם בחינת התפארת שהיא מידתו של יעקב, מידת האמת, **שֶׁהוּא** הקו האמצעי ענין התורה **עִיקַּר עִנְיַן הַשָּׁלוֹם**[7], כפי שממשיך ומבאר.

[וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן, ״... ולכן אמרו רז״ל (סנהדרין צ״ט ב׳) כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. ופירוש בפמליא של מעלה מבואר במקום אחר דהיינו שמחבר בחינות סובב וממלא כו׳... וגם שעל ידי המצות ההמשכה הוא בבחינת מקיף, אבל על ידי התורה נמשך הגילוי בבחינת פנימיות וכמו שכתוב ותורתך בתוך מעי... וזהו מה שכתוב במתן תורה אנכי הוי׳ אלקיך פירוש הוי׳ אלקיך היינו סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, אבל אנכי מי שאנכי הוא עצמות אור אין סוף שלמעלה גם מסובב כל עלמין והוא המתגלה ונמשך להיות הוי׳ אלקיך ממש

ביאור בדרך אפשר

שבחי׳ שם הוי׳ זה נמשך מבחינת אנכי ממש וכמו שכתוב ממעמקים קראתיך הוי׳. ממעמקים היינו מעצמות אור אין סוף ממש שמשם נמשך להיות הוי׳ אלקיך ממש על ידי עסק התורה שהיא גם כן מבחינת עומק כמו שכתוב מאד עמקו מחשבותיך...״].

וְזֶה בענין השלום כפי שהוא בתורה **גּוּפָא** עצמה **הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁלוֹם דְּתוֹרָה נִכְלָל גַּם עִנְיַן הַמִּצְוֹות, כִּדְמוּכָח מִזֶּה גּוּפָא** עצמו **שֶׁהַשַּׁיָּכוּת דְּתוֹרָה לְשָׁלוֹם נִלְמֶדֶת מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר** על התורה (בפסוק הנזכר בספר משלי) **דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם,** והאמור בפסוק על ׳דרכיה׳ ו׳נתיבותיה׳ של התורה מכוון **עַל הַמִּצְוֹות שֶׁנִּלְקָחִים מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[8] בגמרא **גָּדוֹל תַּלְמוּד** לימוד תורה **שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה** קיום המצוות, **וּכְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּמַאֲמַר רַז״ל**[9] **כָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם** שֶׁנֶּאֱמַר דְּרָכֶיהָ גוֹ׳ וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, שֶׁקַּאי **לֹא רַק עַל עִנְיַן הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם עַל עִנְיַן הַמִּצְוֹות, וּבְפָרָט** שֶׁכָּל **הַמִּצְוֹות כְּלוּלִים בִּגְמִילוּת חֲסָדִים**[10], **וַהֲרֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים מְבִיאָה לִידֵי שָׁלוֹם (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל מִפֵּירוּשׁ רַשׁ״י), מִכָּל מָקוֹם,**

1 עַל פִּי כֵן מַדְגִּישׁ רַבִּינוּ הַזָּקֵן בְּאַגַּרְתּוֹ עִנְיַן
2 הַשָּׁלוֹם דַּוְקָא, חֲרֵי מוּכָח מִזֶּה, שֶׁמִּכָּל שְׁלֹשֶׁת
3 הָעִנְיָנִים דִּשְׁלֹשֶׁת הַקַּוִּין הָעִיקָּר הוּא קַו הַתּוֹרָה,
4 קַו הָאֶמְצָעִי[6], שֶׁהוּא עִיקַּר עִנְיַן הַשָּׁלוֹם[7]. וּבָזֶה
5 גּוּפָא הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁלוֹם דְּתוֹרָה נִכְלָל גַּם
6 עִנְיַן הַמִּצְוֹות, כִּדְמוּכָח מִזֶּה גּוּפָא שֶׁהַשַּׁיָּכוּת
7 דְּתוֹרָה לְשָׁלוֹם נִלְמֶדֶת מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי
8 נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, דְּקָאֵי עַל הַמִּצְוֹות
9 שֶׁנִּלְקָחִים מֵהַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[8] גָּדוֹל תַּלְמוּד
10 שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, וּכְהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בְּמַאֲמַר
11 רַז״ל[9] כָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם
12 שֶׁנֶּאֱמַר דְּרָכֶיהָ גוֹ׳ וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, שֶׁקַּאי
13 לֹא רַק עַל עִנְיַן הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם עַל עִנְיַן
14 הַמִּצְוֹות, וּבְפָרָט שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות כְּלוּלִים בִּגְמִילוּת
15 חֲסָדִים[10], וַהֲרֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים מְבִיאָה לִידֵי
16 שָׁלוֹם (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל מִפֵּירוּשׁ רַשׁ״י), מִכָּל מָקוֹם,

---

די״ט כסלו תשל״ח פ״ג (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע׳ קמג ואילך). 6) ראה המשך תער״ב פרק שסב (ח״ב ס״ע תשמב [ח״ג ס״ע א׳ר] ואילך). ד״ה קרוב ה׳ וד״ה שלח תשי״ח. ד״ה וידבר אלקים וד״ה נשא תש״ל. ד״ה ונחה תשל״א (סה״מ: תשח״י ע׳ רכז ואילך; ע׳ רלח ואילך; תש״ל ע׳ רחצ ואילך; ע׳ שו ואילך; תשל״א ע׳ קצד ואילך). 7) ראה לקו״ת בלק עד, א. סה״מ תרנ״ט ע׳ קנא [קס]. ובכ״מ. 8) ב״ק יז, א. וש״נ. 9) רמב״ם סוף הלכות חנוכה. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 349 ואילך. 10) ראה תו״א וישב כט, ג. מקץ לח, ג. מב, ג. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

רַשָׁ"י על דברי הגמרא על הפסוק 'פדה בשלום נפשי', וזה לשונו, "גמילות חסדים נמי שלום הוא שמתוך שגומל חסד בגופו לחבירו הוא מכיר שהוא אוהבו ובא לידי אחוה ושלום"), **מִכָּל מָקוֹם**, למרות שכאמור ענין השלום מודגש גם במצוות, בכל זאת **עִיקַּר עִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה דַּוְקָא. וְעַד** כדי כך הוא הקשר והשייכות של התורה לענין השלום **שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין[11] כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשֻׁמָּהּ מֻשָּׁם שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה, וַהֲרֵי כָּאן** במאמר חז"ל זה **מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיַן הָעֵסֶק בַּ(תּוֹרָה דַּוְקָא** וענין המצוות לא נזכר **(וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** ולא רק עסק התורה סתם אלא **תּוֹרָה לִשְׁמָהּ). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דַּוְקָא, דְּקָאֵי** ר'תלמידי חכמים' הכוונה **עַל מָארֵי אוֹרַיְיתָא** בעלי תורה, **שֶׁעָנְיָנָם הוּא לִימּוּד הַתּוֹרָה** ונמצא שגם במאמר חז"ל זה מודגש הקשר של התורה לענין השלום.

ב) אַךְ עַל פִּי **זֶה** המבואר לעיל אודות השייכות המיוחדת של התורה לענין השלום **צָרִיךְ בֵּיאוּר נוֹסָף בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב** הפסוק הפותח את המאמר 'פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי', ותוכן המשך הכתוב הוא **שֶׁהָעִנְיָן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה,** כמבואר לעיל אודות השייכות המיוחדת של התורה לענין השלום, **הוּא מִקְּרַב לִי** מקרב ומלחמה שהיתה לי, **דְּלִכְאוֹרָה, אֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ(פָדָה בְּ)שָׁלוֹם, וּבְיַחַד עִם זֶה** בד בבד עם ענין השלום **הָעִנְיָן דְּמִקְּרַב לִי (מִלְחָמָה)** והרי 'שלום' ו'מלחמה' הם שני הפכים מנוגדים.? **וּבִפְרָט** והשאלה מתחזקת **עַל פִּי הַיְדוּעַ[12]** בתורת החסידות **שֵׁיֵּשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין הַבֵּירוּרִים** של ניצוצות הקדושה שנמצאים בדברים הגשמיים בעולם הזה על ידי הפרדת הטוב מהרע ותיקונו והעלאתו לקדושה **שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה, לַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה, שֶׁהַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** שהם בירורים על ידי התקרבות לאלוקות בדרך של העלאה והתעלות מלמטה למעלה) **הֵם בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה** עם הדברים המתבררים, **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[13]** בתורה שיעקב אבינו אמר ליוסף ("ואני נתתי לך שכם אחד על־אחיך אשר לקחתי מיד האמורי") **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתַרְגּוּמוֹ בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי** בתפילתי ובבקשתי, **וְהוּא** ובירור זה שעל ידי התפילה, בירור באופן של מלחמה **עִנְיַן** לשון הזוהר **נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל[14]** אכילת הלחם צריכה להיות אל מול פני החרב, והיינו שעת האכילה היא זמן המלחמה עם היצר הרע, וצריך לאכול לא לשם תאוות והנאת הגוף אלא לשם שמים, ועל ידי זה מבררים ומזככים את ניצוצות הקדושה שבלחם. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבֵּירוּרִים** של ניצוצות הקדושה **שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעָלֶיהָ** על התורה **נֶאֱמַר[15]** בנבואת ירמיה **הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** התורה ויורדת **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדוּגְמַת הָאוֹר** שמאיר מלמעלה למטה, **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[16]** במשלי **נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר, לָכֵן הַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יָדָהּ** על ידי לימוד התורה **אֵינָם בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה** עם הדברים המתבררים **אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם.**

[וכפי שמבואר עוד לגבי ההבדל בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום במאמר אדמו"ר הרש"ב (בספר המאמרים תרנ"ט):

"... דהנה ידוע דענין הבירורים יש על ב' אופנים, הא' הוא בדרך מלחמה, והיינו כשהמברר מתלבש בלבושי המתברר בבחינת קירוב אליו ומתייגע ומתעסק עמו לבררו ולנצחו כו', וכמו על דרך משל שני אנשים המתאבקים זה עם זה הרי הם נאחזים ודבוקים זה בזה וכל אחד ואחד מתגבר להכניע

1 עִיקַּר עִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה דַּוְקָא. וְעַד
2 שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין[11] כָּל הָעוֹסֵק
3 בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ מֻשָּׁם שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה
4 וּבְפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה, וַהֲרֵי כָּאן מְדוּבָּר אוֹדוֹת
5 עִנְיַן הָ(עֵסֶק בַּ)תּוֹרָה דַּוְקָא (וְיִתֵּירָה מִזֶּה, תּוֹרָה
6 לִשְׁמָהּ). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת,
7 תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, תַּלְמִידֵי
8 חֲכָמִים דַּוְקָא, דְּקָאֵי עַל מָארֵי אוֹרַיְיתָא, שֶׁעָנְיָנָם
9 הוּא לִימּוּד הַתּוֹרָה.
10 ב) **אַךְ** עַל פִּי זֶה צָרִיךְ בֵּיאוּר נוֹסָף בְּהֶמְשֵׁךְ
11 הַכָּתוּב, שֶׁהָעִנְיָן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם, שֶׁהוּא
12 עִנְיַן הַתּוֹרָה, הוּא מִקְּרַב לִי, דִּלְכְאוֹרָה, אֵיךְ יָכוֹל
13 לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּ(פָדָה בְּ)שָׁלוֹם, וּבְיַחַד עִם זֶה
14 הָעִנְיָן דְּמִקְּרַב לִי (מִלְחָמָה). וּבִפְרָט עַל פִּי
15 הַיְדוּעַ[12] שֶׁיֵּשׁ חִילּוּק בֵּין הַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יְדֵי
16 הַתּוֹרָה לַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה, שֶׁהַבֵּירוּרִים
17 שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה (מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) הֵם בְּדֶרֶךְ
18 מִלְחָמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[13] בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי,
19 וְתַרְגּוּמוֹ בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי, וְהוּא עִנְיַן נַהֲמָא
20 אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל[14]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַבֵּירוּרִים
21 שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר[15] הֲלוֹא כֹה
22 דְבָרִי כָּאֵשׁ, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדוּגְמַת
23 הָאוֹר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[16] נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר, לָכֵן
24 הַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יָדָהּ אֵינָם בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה
25 אֶלָּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם. וְכַיְדוּעַ גַּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין

11) צט, ב. 12) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ"ט ותש"ד (סה"מ תרנ"ט ע' קס [קעב] ואילך. סה"מ תש"ד ע' 103 ואילך). 13) ויחי מח, כב. 14) זהר ח"ג קפח, ב. וראה לקו"ת נשא כו, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"ב ע' תצ. מאמרי אדמו"ר האמצעי בשלח ס"ע קפ. ועוד. 15) ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א. 16) משלי ו, כג.

ביאור בדרך אפשר

את זולתו, ומי שכחו גדול הוא מתגבר ומנצח את זולתו ומכניע אותו כו׳.
והדוגמא מזה בעבודה הוא במלחמת הנפש האלקית עם הנפש הבהמית
בתפלה (וכל שכן בעת האכילה כו׳) שהנפש האלקית מלובש בהנפש הבהמית
ומתאבק עמו על ידי עבודה ויגיעה במוח ולב בהשגה והתבוננות והתעוררות
אהבה ויראה בכדי להתגבר ולהכניע
את הנפש הבהמית לאכפי׳ לסטרא
אחרא כו׳ ואז גם הנפש הבהמית
מתגבר ללחום כנגד, שזאת היא הסיבה
מה שבעת התפלה דוקא נופלים
מחשבות זרות יותר מכל היום, שזהו
מפני שהנפש הבהמית מתאמץ
במלחמתו עם הנפש האלקית להפילו
ח״ו כו׳... וכל זה הוא בדרך מלחמה
שמתלבש בתוך המתברר ומתעסק עמו
לבררו כו׳, וממילא אופן הבירור הוא
בבחינת יגיעה ועבודה כו׳. אמנם
האופן הב׳ הוא כשהבירור בבחינת
מנוחה, והיינו שאינו מתלבש כלל
בלבושי המתברר ואינו מתעסק עמו
כלל, והבירור נעשה ממילא מצד
הגילוי אור שמאיר עליו כו׳. וכמו על
דרך משל במלך גדול מאד שכולם
מתבטלים ממנו ואין צריך למלחמה
כלל, דמצד גדולת שמו שנשמע
למרחוק גם באיים הרחוקים מתבטלים
כולם אליו ונמשכים אליו כו׳. וכמו
בשלמה דכתיב בי׳ הוא יהי׳ איש
מנוחה ושלום אתן בימיו, שלא הי׳
צריך למלחמה כי כולם נתבטלו ובאו
אליו והיו נכנעים אליו מצד עוצם
גדולתו כו׳. וכן יהי׳ במלך המשיח
דכתיב ונהרו אליו כל הגוים שכולם יהיו נמשכים אליו, היינו שיתברר החלק
הטוב שבהם ויוכלל מעצמו בלי שום עבודה ויגיעה כלל...״]

וְכַיְּדוּעַ גַּם הַחִילּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי לְחוֹנִי הַמְעַגֵּל**[17], **שֶׁחוֹנִי הַמְעַגֵּל (וְכַמָּה תַּנָּאִים דּוּגְמָתוֹ) פָּעַל יְרִידַת גְּשָׁמִים** בעת שהיתה עצירת גשמים **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה**[18], **מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי אָמַר תּוֹרָה עַל הַכָּתוּב**[19] **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, וְעַל יְדֵי זֶה אָתֵי מִיטָרָא**[20] — **שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי פָּעַל זֹאת בְּדַרְכּוֹ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, לְלֹא עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה, וְלָכֵן יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִלְכַתְּחִילָּה בְּאוֹפֶן הָרָצוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל יְדֵי תְּפִלַּת חוֹנִי הַמְעַגֵּל הָיְתָה תְּחִילָּה בְּכַמָּה אוֹפָנִים, כַּמְסוּפָּר בַּאֲרוּכָּה שֶׁהִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין** טיפות **(בִּלְבָד), וְאַחַר כָּךְ הָיוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשְׁפָּעַת רוֹב טוֹבָה** יותר מדי, יותר מהיכולת לקבל, **עַד שֶׁסּוֹף כָּל סוֹף יָרְדוּ הַגְּשָׁמִים בְּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הָעוֹלָם** הצורך ויכולת הקליטה של (וזה לשון חז״ל במשנה, ״מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים, אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו, התפלל ולא ירדו גשמים, מה עשה עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו: רבונו של עולם, בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך, התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות, התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה, ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים, באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטוען...״), **שֶׁזֶּה** העובדה שהגשמים לא ירדו מיד באופן הרצוי אלא באופנים אחרים **מוֹרֶה גַּם עַל הַבֵּירוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הַקְשׁוּרָה עִם** מאבק וקושי מול **הַצַּד שֶׁמְּנַגֵּד, הַמִּתְבָּרֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַבֵּירוּר שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם, לֹא נוֹגֵעַ הָעֵסֶק עִם הַמִּתְבָּרֵר** ואין בכלל מגע ישיר אתו, **אֲבָל הַהַמְשָׁכָה הִיא מִיָּד בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא לְפִי מִדַּת וְכֹחַ הַמִּתְבָּרֵר** והיכולת שלו לקבל ולהכיל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לְפְעוּלַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה.**

וְאִם כֵּן על פי כל המבואר לעיל אודות החילוק בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום שהוא ענין התורה **צָרִיךְ בֵּיאוּר בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר פָּדָה בְשָׁלוֹם גּוֹ׳ מִקְּרָב לִי, שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, שֶׁעִיקָּרוֹ**

ביאור בדרך אפשר

לְמַטָּה, לְלֹא עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה מול מונעים ומעכבים, **וְלָכֵן יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִלְּמַטָּה בְּאוֹפֶן הָרָצוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְרִידַת הַגְּשָׁמִים עַל יְדֵי תְּפִלַּת חוֹנִי הַמְעַגֵּל הָיְתָה תְּחִילָּה בְּכַמָּה אוֹפָנִים, כַּמְסוּפָּר בַּאֲרוּכָּה שֶׁהִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין (בִּלְבָד), וְאַחַר כָּךְ הָיוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל הַשְׁפָּעַת רוֹב טוֹבָה, עַד שֶׁסּוֹף כָּל סוֹף יָרְדוּ הַגְּשָׁמִים בְּאוֹפֶן הַמַּתְאִים לְפִי הָעוֹלָם, שֶׁזֶּה מוֹרֶה גַּם עַל הַבֵּירוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הַקְשׁוּרָה עִם הַצַּד שֶׁמְּנַגֵּד, הַמִּתְבָּרֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַבֵּירוּר שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל שָׁלוֹם, לֹא נוֹגֵעַ הָעֵסֶק עִם הַמִּתְבָּרֵר וְאֵין בְּכלל נוֹגֵעַ יְשִׁיר אתו, אֲבָל הַהַמְשָׁכָה הִיא מִיָּד בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא לְפִי מִדַּת וְכֹחַ הַמִּתְבָּרֵר וְהיכולת שלו לקבל ולהכיל, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לְפְעוּלַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי עַל יְדֵי אֲמִירַת תּוֹרָה.**

וְאִם כֵּן על פי כל המבואר לעיל אודות החילוק בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום שהוא ענין התורה **צָרִיךְ בֵּיאוּר בְּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר פָּדָה בְשָׁלוֹם גּוֹ׳ מִקְּרָב לִי, שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם, שֶׁעִיקָּרוֹ**

בִּיאוּר בְּדַרְכּוֹ אֶפְשָׁר

רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי לְחוֹנִי הַמְעַגֵּל[17], **שֶׁחוֹנִי הַמְעַגֵּל (וְכַמָּה תַּנָּאִים דּוּגְמָתוֹ) פָּעַל יְרִידַת גְּשָׁמִים עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה**[18], **מַה שֶּׁאֵין כֵּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי אָמַר תּוֹרָה עַל הַכָּתוּב**[19] **הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד, וְעַל יְדֵי זֶה אָתֵי מִיטָרָא**[20] בא גשם - **שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחָאי פָּעַל זֹאת בְּדַרְכּוֹ מִלְמַעְלָה** של המשכה והשפעה

17) ראה ד״ה פדה בשלום העת״ר (המשך תער״ב פשע״ג (ח״ב ע׳ תשסו [ח״ג ע׳ א׳לו] ואילך). ד״ה הנ״ל עטר״ת (סה״מ עטר״ת ס״ע קל ואילך). וראה אוה״ת ויקרא ע׳ רנד ואילך. סה״מ תרכ״ז ע׳ רצא ואילך. ועוד. המשך תער״ב פרפ״ו (ח״א ע׳ תקעח [ח״ג ע׳ תשצד] ואילך). סה״מ עטר״ת ע׳ תסט. ועוד. 18) תענית יט, א. כג, א. 19) תהלים קלג, א. 20) זהר ח״ג

ביאור בדרך אפשר

הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וּבְיַחַד עִם זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם
הָעִנְיָן דְּמִקְרָב לִי דהיינו מלחמה, ואיך ישנם שני הענינים ההפכיים של
מלחמה ושלום ביחד.?
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּיכוּת דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי לִגְאוּלַת
רַבֵּינוּ הַזָּקֵן (בַּעַל הַשִּׁמְחָה
וְהַגְּאוּלָה של חג הגאולה י"ט
כסלו), דִּלְכְאוֹרָה הָיָה זֶה
בְּאוֹפֶן דְּמִקְרָב לִי עם 'מלחמה'
מול מנגדים, שֶׁהֲרֵי הָיָה עִנְיָן שֶׁל
מַאֲסָר בבית האסורים, עִם חֲקִירָה
וּדְרִישָׁה חקירות קשות שגרמו צער
כוּ' וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁל
צְמִצּוּמִים וְדִינִים וּגְבוּרוֹת,
כַּמְבוֹאָר בְּסִיפּוּר מַעֲשֶׂה
הַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה ומאחר
שמדובר בפדיה ממאסר שהיה קשור
ב'מלחמה' ו'כמה ענינים של צמצומים
ודינים', כיצד הענין קשור ושייך ל'פדה
בשלום'.?

ג) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[21] כִּי מְנַסֶּה הֲוָיָ'
אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת וְגוֹ', שֶׁעִנְיַן
הַנִּסְיוֹנוֹת הוּא כְּדֵי לָדַעַת[22], וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה חֵס
וְשָׁלוֹם כְּדֵי לְיַיגֵּעַ (מאטערן) אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא
כְּדֵי שֶׁיְּגִיעַ לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּהַיְינוּ אוֹהֲבִים אֶת
הֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם[21], פּוּלְחָנָא דְּרַחֲמוּתָא[23], בְּאוֹפֶן
נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לָדַעַת, בְּאוֹפֶן שֶׁל הַכָּרָה
וְהַרְגָּשָׁה שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ
בְּעִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת. וְכֵידוּעַ הַחִידּוּשׁ שֶׁבְּנִסְיוֹנוֹת
לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, שֶׁעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים
יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק בְּאוֹפֶן דְּמִדְּיָדָה וְהַגְבָּלָה, וְעַד
שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל מְצָוָה הַבָּאָה
בַּעֲבֵירָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּים
מְצָוָה, הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא בִּדְבַר הָרְשׁוּת,
וּכְמוֹ אֶתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרְלָה, וּמָעוֹת
הַצָּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל וְכַיּוֹצֵא
בָּזֶה וְאילו עשיית המצוה של נטילת
ארבעת המינים בחג הסוכות באתרוג
שהוא ערלה או עשיית מצות צדקה
בכסף שבא לאדם על ידי גזל הרי זה
'מצוה הבאה בעבירה' והדבר אינו
פועל 'בירור' (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעַל
הַגְּאוּלָה בַּתַּנְיָא[24] וזה לשונו, "...
הגורם שכר המצוה היא המצוה
בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם
גילוי אור אין סוף ברוך הוא מלמעלה
למטה להתלבש בגשמיות עולם הזה
בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת
קליפת נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים ומותרים שנעשית
בהם המצוה מעשיית כגון קלף התפילין ומזוזה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא
הוכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפיך. וכן אתרוג שאינו ערלה
[הגהה: שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם

ביאור בדרך אפשר

הַכָּרָה עמוקה וְהַרְגָּשָׁה שנובעת מהתקשרות חזקה שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה כדי להגיע לרמה כזו של אהבת ה', מתוך הכרה והרגשה,
יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת כי המאמץ והקושי להתגבר על הנסיונות
מרומם ומעלה את מצבו הרוחני של האדם.

וְכֵידוּעַ בתורת החסידות הַחִידּוּשׁ
והעילוי שֶׁבְּנִסְיוֹנוֹת לְגַבֵּי
עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, שֶׁעֲבוֹדַת
הַבֵּירוּרִים של הניצוצות שבדברים
הגשמיים יְכוֹלָה לִהְיוֹת רַק
בְּאוֹפֶן דְּמִדְּיָדָה וְהַגְבָּלָה ובכלל
זה הגבלות וגדרים על פי הלכות
התורה, וְעַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה
ענין ה'בירורים' בְּאוֹפֶן שֶׁל מְצָוָה
הַבָּאָה בַּעֲבֵירָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף
עַל פִּי שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּים מְצָוָה
ולכאורה בכל אופן שיעשה את המצוה
בדבר גשמי מסוים הרי הדבר 'יתברר',
אין הדבר כן אלא הֲרֵי זֶה ה'בירור'
שעל ידי קיום מצוה צָרִיךְ לִהְיוֹת
דַּוְקָא בִּדְבַר הָרְשׁוּת דבר שהאדם
רשאי על פי התורה להשתמש בו
ולעשות בו מצוה, וּכְמוֹ למשל
אֶתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרְלָה, וּמָעוֹת
הַצָּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל וְכַיּוֹצֵא
בָּזֶה ואילו עשיית המצוה של נטילת
ארבעת המינים בחג הסוכות באתרוג
שהוא ערלה או עשיית מצות צדקה
בכסף שבא לאדם על ידי גזל הרי זה
'מצוה הבאה בעבירה' והדבר אינו
פועל 'בירור' (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעַל
הַגְּאוּלָה בַּתַּנְיָא[24] וזה לשונו, "...
הגורם שכר המצוה היא המצוה
בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם
גילוי אור אין סוף ברוך הוא מלמעלה
למטה להתלבש בגשמיות עולם הזה
בדבר שהיה תחלה תחת ממשלת
קליפת נוגה ומקבל חיותה ממנה שהם כל דברים הטהורים ומותרים שנעשית
בהם המצוה מעשיית כגון קלף התפילין ומזוזה וספר תורה וכמאמר רז"ל לא
הוכשר למלאכת שמים אלא טהורים ומותרים בפיך. וכן אתרוג שאינו ערלה
[הגהה: שהערלה היא משלש קליפות הטמאות לגמרי שאין להם עליה לעולם

נט, ב. הובא במאמרים שבהערה 17. 21) ראה יג, ד. 22) ראה ד"ה אחרי ה' אלקיכם וביאורו בלקו"ת ראה (יט, ב ואילך). ד"ה הנ"ל בסהמ"צ להצ"צ (קפה, ב ואילך). ד"ה נתת ליראיך פר"ת פ"ב ואילך (סה"מ פר"ת ע' קז ואילך). ד"ה כי מנסה תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 94 ואילך). 23) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ. 24) רפל"ז.

ביאור בדרך אפשר

כמו שכתוב בעץ חיים וכן כל מצוה הבאה בעבירה חס ושלום] ומעות הצדקה שאינן גזל וכיוצא בהם, ועכשיו שמקיים בהם מצות ה' ורצונו הרי החיות שבהם עולה ומתבטל ונכלל באור אין סוף ברוך הוא...״). **מַה שֶּׁאֵין כֵּן עִנְיַן הַנְּסִיּוֹנוֹת הוּא דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁיִּשְׁנוֹ עִנְיַן הָפְכִּי כוּ׳** דוקא כאשר כן קיימת מציאות של היפך הקדושה והתנגדות לענייני תורה ומצוות. **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות כל ההתנגדות והקושי **עוֹמֵד הָאָדָם בְּהַנְּסָיוֹן** ומתגבר על כל הקשיים, **וְעַל יְדֵי זֶה** שעומד בניסיון **הֲרֵי הוּא** האדם **מְבַטֵּל אוֹתוֹ** את הניסיון, **וְהוּא** האדם **בְּעַצְמוֹ מְתְעַלֶּה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר** לגבי מעמדו ומצבו לפני שעמד בניסיון, וטעם ההתעלות הוא **כֵּיוָן שֶׁגַּם עֶבוֹדָתוֹ** של האדם העומד בנסיונות ומתגבר על הנסיונות **אֵינָהּ לְפִי מְדִידָה וְהַגְבָּלָה** עבודה ה' במידה מוגבלת שכתוצאה ממנה יש התעלות מוגבלת, **אֶלָּא** עבודתו היא **מִתּוֹךְ מְסִירַת נֶפֶשׁ כוּ׳**[25] תוך התגברות על הקשיים והעיכובים ועבודה של מסירות נפש, מתוך יציאה מהגבלות והגדרים, מביאה להתעלות גדולה יבאופן נעלה ביותר. **וְלָכֵן, כְּדֵי לָבוֹא לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּלָעַת** כלשון הכתוב הנזכר יכי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת, שהוא ענין ההכרה וההרגשה, כמבואר לעיל, **עַד לְתַכְלִית הַשְׁלֵימוּת שֶׁבַּעֲבוֹדָה מִצַּד הַדַּעַת, לֹא מַסְפִּיקָה עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים** שהיא עבודה מוגבלת, **אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן עֲבוֹדַת הַנְּסִיּוֹנוֹת** שהיא עבודה במסירות נפש, למעלה מגדרים והגבלות וכפי שממשיך ומבאר עוד להלן.

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר[26] לביאור המעלה המיוחדת של עבודת ה' מתוך התגברות על ניסיונות בפרטיות יותר **הִנֵּה בַּעֲבוֹדַת הַנְּסִיּוֹנוֹת גּוֹפָא** עצמה **יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַנְּסָיוֹן הוּא רַק מִדָּבָר הַמְדוּמֶּה, בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[27] **וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, כַּמְסוּפָּר בְּמִדְרָשׁ**[28] **שֶׁעָמַד בְּדַרְכּוֹ עִנְיַן שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּמַעֲנֶן וְנָהָר כוּ׳, וּכְשֶׁהִמְשִׁיךְ לָלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ רָאָה שֶׁזֶּהוּ דָּבָר בָּטֵל כוּ׳** והאמת היא שלא היה שם נהר כלל (וזה לשון המדרש, ״הלך [השטן] ונעשה לפניהם נהר גדול, מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו, אמר לנעריו בואו אחרי ירדו אחריו, כיון שהגיע עד חצי הנהר הגיע המים עד צווארו, באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו רבונו של עולם, בחרתני והדרתני ונגלית לי ואמרת לי אני יחיד ואתה יחיד על ידך יודע שמי בעולמי והעלה יצחק בנך לפני לעולה ולא עכבתי והריני עוסק בציווין ועכשיו באו מים עד נפש אם אני או יצחק בני טובע מי יקיים מאמרך על מי יתייחד שמך, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא חייך שעל ידך יתיחד שמי בעולם, מיד גער הקדוש־ברוך־הוא את המעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה״). וכפי שמבואר במאמר דיבור המתחיל נתת לירא״ך נס להתנוסס שנאמר בי״ב תמוז שנה זו, תשל״ו, ״ועל דרך הנסיון דאברהם בנסיון העקידה... דנעשה לפניהם נהר גדול כו׳ ומכל מקום לא נתפעל אברהם והלך למלאות שליחותו של הקדוש־ברוך־הוא, וירד לתוך המים כו׳, ועל ידי זה נתבטל מציאות הנהר, כי על ידי התוקף שלו נתגלה האמת שכל מציאותו של הנהר היתה רק כדי לנסותו...״.

אַף יֵשׁ גַּם נְסָיוֹן מֵעִנְיַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁוּת, אֶלָּא שֶׁזּוֹהִי מַמָּשׁוּת הָפְכִּית וּמְנוּגֶדֶת לענייני עבודת ה'. **אָמְנָם עַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בַּנְּסָיוֹן, הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אוֹתוֹ** ועל אף שזהו ניסיון ׳מענין שיש בו ממשות׳, הניסיון מתבטל לגמרי, **וְאָז הֲרֵי הוּא** האדם **מִתְעַלֶּה בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה** בעילוי יותר מעמידה בניסיון שאינו אלא דמיון בלבד.

וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה שֶׁבְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר[29], **שֶׁאָז יֵשׁ**

ביאור בדרך אפשר

עִנְיַן שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּמַעֲנֶן וְנָהָר כוּ׳, וּכְשֶׁהִמְשִׁיךְ לָלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ רָאָה שֶׁזֶּהוּ דָּבָר בָּטֵל כוּ׳ והאמת היא שלא היה שם נהר כלל (וזה לשון המדרש, ״הלך [השטן] ונעשה לפניהם נהר גדול, מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו, אמר לנעריו בואו אחרי ירדו אחריו, כיון שהגיע עד חצי הנהר הגיע המים עד צווארו, באותה שעה תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו רבונו של עולם, בחרתני והדרתני ונגלית לי ואמרת לי אני יחיד ואתה יחיד על ידך יודע שמי בעולמי והעלה יצחק בנך לפני לעולה ולא עכבתי והריני עוסק בציווין ועכשיו באו מים עד נפש אם אני או יצחק בני טובע מי יקיים מאמרך על מי יתייחד שמך, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא חייך שעל ידך יתיחד שמי בעולם, מיד גער הקדוש־ברוך־הוא את המעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה״). וכפי שמבואר במאמר דיבור המתחיל נתת לירא״ך נס להתנוסס שנאמר בי״ב תמוז שנה זו, תשל״ו, ״ועל דרך הנסיון דאברהם בנסיון העקידה... דנעשה לפניהם נהר גדול כו׳ ומכל מקום לא נתפעל אברהם והלך למלאות שליחותו של הקדוש־ברוך־הוא, וירד לתוך המים כו׳, ועל ידי זה נתבטל מציאות הנהר, כי על ידי התוקף שלו נתגלה האמת שכל מציאותו של הנהר היתה רק כדי לנסותו...״.

בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ עִנְיַן הָפְכִּי כוּ׳. וְאַף עַל פִּי כֵן עוֹמֵד הָאָדָם בְּהַנְּסָיוֹן, וְעַל יְדֵי זֶה הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אוֹתוֹ, וְהוּא בְּעַצְמוֹ מִתְעַלֶּה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, כֵּיוָן שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ אֵינָהּ לְפִי מִדִּידָה וְהַגְבָּלָה, אֶלָּא מִתּוֹךְ מְסִירַת נֶפֶשׁ כוּ׳[25]. **וְלָכֵן, כְּדֵי לָבוֹא לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּלָעַת, עַד לְתַכְלִית הַשְׁלֵימוּת שֶׁבַּעֲבוֹדָה מִצַּד הַדַּעַת, לֹא מַסְפִּיקָה עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן עֲבוֹדַת הַנְּסִיּוֹנוֹת.**

וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר[26] **הִנֵּה בַּעֲבוֹדַת הַנְּסִיּוֹנוֹת גּוֹפָא יֵשׁ אוֹפֶן שֶׁהַנְּסָיוֹן הוּא רַק מִדָּבָר הַמְדוּמֶּה, בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[27] **וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, כַּמְסוּפָּר בְּמִדְרָשׁ**[28] **שֶׁעָמַד בְּדַרְכּוֹ עִנְיַן שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּמַעֲנֶן וְנָהָר כוּ׳, וּכְשֶׁהִמְשִׁיךְ לָלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ רָאָה שֶׁזֶּהוּ דָּבָר בָּטֵל כוּ׳. אַף יֵשׁ גַּם נְסָיוֹן מֵעִנְיַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁוּת, אֶלָּא שֶׁזּוֹהִי מַמָּשׁוּת הָפְכִּית וּמְנוּגֶדֶת. אָמְנָם עַל יְדֵי זֶה שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בַּנְּסָיוֹן, הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אוֹתוֹ, וְאָז הֲרֵי הוּא מִתְעַלֶּה בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְבָּלָה.**

וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה שֶׁבְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר[29], **שֶׁאָז** בתקופה זו של ׳עקבתא דמשיחא׳

---

25) ראה גם ד״ה נתת ליראיך פ״ב (תורת מנחם חפ״ד ס״ע 419 ואילך), שעבודת הנסיונות היא ע״י עבודת המס״נ עצמה, עיי״ש. 26) ראה גם לקו״ת וסהמ״צ שם. 27) וירא כב, א. 28) תנחומא וירא כב. וראה גם ד״ה נתת ליראיך שם פ״ה (תורת מנחם שם ע׳ 422 ואילך). 29) סה״מ תרפ״ד ע׳ רצא ואילך. תרפ״ה ע׳ רנח ואילך.

ביאור בדרך אפשר

יֵ֫שׁ צוֹרֶךְ בִּזְהִירוּת מְיוּחֶדֶת וּזְרִיזוּת מְיוּחֶדֶת לַעֲמוֹד בְּהַנְּסָיוֹן
הקשה והמיוחד דְּאַל יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים[30], כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַבּוּ
וְנִתְחַזְּקוּ המלעיגים על עניני תורה ומצוות כו', וְהָעֲמִידָה בְּנִסָּיוֹן
זֶה הִיא עַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּגַלִּים אֶת כֹּחַ ומעוררים ומפעילים
הַמְּסִירַת נֶ֫פֶשׁ, כְּמוֹ בְּכָלְלוּת
עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת כנזכר לעיל.
וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁעַנְוְתָנוּתוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה (שעל זה נאמר בתורה
וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל
הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה[31]) הָיְתָה בִּיחוּד
וּבְעִיקָּר כְּלַפֵּי דָּרָא דְּעִקְבְתָא
דְּמָשִׁיחָא[32], והמיוחד בדור זה הוא
אֲשֶׁר, מִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד
וּמַצָּב דְּאַכְשׁוּר דָּרָא בְּתָמְיָה[33]
כלומר, למרות המצב הרוחני הירוד
כאשר הדור כשר יותר בתמיהה
(והאמת היא שהדור ירוד – ביטוי
שמקורו בלשון הגמרא, "בראשונה
שהיו מתכוונין לשם מצוה, מצות יבום
קודמת למצות חליצה, ועכשיו שאין
מתכוונין לשם מצוה אמרו מצות
חליצה קודמת למצות יבום. אמר רמי
בר חמא אמר רב יצחק חזרו לומר
מצות יבום קודמת למצות חליצה. אמר
לו רב נחמן בר יצחק אכשור דרי",
ופירש רש"י: "אכשור דרי - בתמיה
וכי נתכשרו הדורות"), וְיֵשׁ רִיבּוּי
מַלְעִיגִים על ענייני תורה ומצוות
כו', וְעַד כדי כך המצב ירוד
שֶׁהַמַּלְעִיגִים הֵם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
גּוּפָא עצמם, מִכָּל מָקוֹם,
עוֹמְדִים בַּנִּסָּיוֹן מִתּוֹךְ תְּנוּעָה
נפשית שֶׁל מְסִירַת נֶ֫פֶשׁ,
שֶׁיֶּשְׁנָהּ מסירות הנפש בְּיוֹתֵר
וּבְגָלוּי דַּוְקָא בְּהֶעָקֵב וְהָרֶגֶל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּהָרֹאשׁ, כַּיָּדוּעַ[34]
הַמָּשָׁל מִמַּיִם רוֹתְחִים שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לְהַכְנִיס בָּהֶם אֶת הָעֶקֵב וְהָרֶגֶל
מֵאֲשֶׁר אֶת הָרֹאשׁ כו'.

ד) אָמְנָם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת הִיא (לֹא
בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת וּמִלְחָמָה כו'
כְּמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, כִּי אִם) לַעֲמוֹד
(בַּייְשְׁטֵיין) בְּנִסָּיוֹן עַל יְדֵי זֶה שֶׁעוֹמְדִים בְּתוֹקֶף
וּמַמְשִׁיכִים לַעֲסוֹק בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
מִצְוֹותֶ֫יהָ תוך התעלמות מהניסיון,
וְעַד לְהָעֲסֵק בַּתּוֹרָה כְּפִי
שֶׁמּוּדְגָּשׁ בָּהּ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם
(ולכן התורה נקראת תּוֹרַת
שָׁלוֹם), קַו הָאֶמְצָעִי הקו של
ספירת התפארת שמחברת ו'עושה
שלום' בין קו הימין, ספירת החסד וקו
השמאל, ספירת הגבורה, כנזכר לעיל,
שֶׁעוֹלֶה הקו האמצעי עַד
פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[35] כמבואר בתורת
הסוד (וזה לשונו בתורת חיים
לאדמו"ר האמצעי, "שבחי' קו
האמצעי שבתפארת עולה עד פנימית
הכתר גם כן שלמעלה גם מן החכמה
שבכתר שזהו בבחינת פנימית הרצון
והתענוג שנקרא פנימיות דאריך אנפין
ועתיק יומין כידוע כי הגם שברצון
שלמעלה ממקור השכל יש מדות
דחסד וגבורה שכאשר נוטה עצם
הרצון לחסד ישכיל כל שכל לזכות
כמו על אוהבו כנפשו או בנו ולהיפוך
על שונאו ישכיל כל שכל לדין. וראיה
מן השוחד שהוא בפנימית הרצון יעוור
עיני חכמים להטות כח שכלו מדין
לחסד כו'. אך בחינת ההכרעה מחסד
וגבורה שברצון הוא ממקור העליון
שבפנימית הרצון שלמעלה מהתחלקות
הרצון לחסד או לדין, על כן יוכל

ביאור בדרך אפשר

צוֹרֶךְ בִּזְהִירוּת מְיוּחֶדֶת וּזְרִיזוּת מְיוּחֶדֶת לַעֲמוֹד
בְּהַנְּסָיוֹן דְּאַל יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים[30], כֵּיוָן
שֶׁנִּתְרַבּוּ וְנִתְחַזְּקוּ כו', וְהָעֲמִידָה בְּנִסָּיוֹן זֶה הִיא
עַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּגַלִּים אֶת כֹּחַ הַמְּסִירַת נֶ֫פֶשׁ, כְּמוֹ
בְּכָלְלוּת עֲבוֹדַת הַנִּסְיוֹנוֹת. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם
שֶׁעַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד
מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה[31]) הָיְתָה בִּיחוּד
וּבְעִיקָּר כְּלַפֵּי דָּרָא דְּעִקְבְתָא דְּמָשִׁיחָא[32], אֲשֶׁר,
מִבְּלִי הַבֵּט עַל הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּאַכְשׁוּר דָּרָא
בְּתָמְיָה[33], וְיֵשׁ רִיבּוּי מַלְעִיגִים כו', וְעַד
שֶׁהַמַּלְעִיגִים הֵם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוּפָא, מִכָּל מָקוֹם,
עוֹמְדִים בַּנִּסָּיוֹן מִתּוֹךְ תְּנוּעָה שֶׁל מְסִירַת נֶ֫פֶשׁ,
שֶׁיֶּשְׁנָהּ בִּיוֹתֵר וּבְגָלוּי דַּוְקָא בְּהֶעָקֵב וְהָרֶגֶל יוֹתֵר
מֵאֲשֶׁר בְּהָרֹאשׁ, כַּיָּדוּעַ[34] הַמָּשָׁל מִמַּיִם רוֹתְחִים
שֶׁנָּקֵל יוֹתֵר לְהַכְנִיס בָּהֶם אֶת הָעֶקֵב וְהָרֶגֶל
מֵאֲשֶׁר אֶת הָרֹאשׁ כו'.

ד) אָמְנָם הָעֲבוֹדָה בְּעִנְיַן הַנִּסְיוֹנוֹת הִיא (לֹא
בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְעַסְּקוּת וּמִלְחָמָה כו'
כְּמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, כִּי אִם) לַעֲמוֹד
(בַּייְשְׁטֵיין) בְּנִסָּיוֹן עַל יְדֵי זֶה שֶׁעוֹמְדִים בְּתוֹקֶף
וּמַמְשִׁיכִים לַעֲסוֹק בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
מִצְוֹותֶ֫יהָ, וְעַד לְהָעֲסֵק בַּתּוֹרָה כְּפִי
שֶׁמּוּדְגָּשׁ בָּהּ עִנְיַן הַשָּׁלוֹם (תּוֹרַת שָׁלוֹם), קַו הָאֶמְצָעִי שֶׁעוֹלֶה
עַד פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר[35], וּכְפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּאוֹפֶן דְּיָפּוּצוּ
הַתּוֹרָה[36], וּכְפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּאוֹפֶן דְּיָפּוּצוּ
לעשות הכרעה כלולה מב' הפכים דחסד ודין כו' וכמו כן במדות שבתענוג
שהוא פנימית הרצון בכלל, ונמצא שמדת תפארת שהוא בחינת ההכרעה
שבחסד וגבורה שנולד מן השכל הגלוי שרשו עולה בתפארת דכתר דאריך
אנפין...")[,] שֶׁזֶּהוּ עסק התורה באופן שמודגש בו במיוחד ענין השלום עִנְיַן
פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[36] כמבואר במאמר דיבור המתחיל פדה בשלום תשכ"ו,

נפש מאשר בדורות קודמים שהיו דורות נעלים יותר.

30) טור ורמ"א או"ח בתחילתו. שו"ע אדה"ז שם מהדו"ק ס"א ס"ג. מהדו"ת ס"א ס"א. 31) בהעלותך יב, ג. 32) ראה סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' רצט. וש"נ. 33) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ. 34) סה"מ תרמ"ח ע' קפט. תרפ"ד שם (ע' רצב). תרפ"ה שם (ע' רס). וראה גם ד"ה ונחה דאחש"פ פ"ה (תורת מנחם שם ע' 11). ועוד. 35) תו"ח נח סה, ב. המשך תער"ב ח"א פקי"ד. 36) ראה סד"ה פדה בשלום העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' תשעה [ח"ג ע' א'מח]). תשכ"ו

ביאור בדרך אפשר

״דענין העוסק בתורה הוא פנימיות התורה, שהיא בחינת עץ החיים (לא כנגלה דתורה שנתלבשה בעץ הדעת טוב ורע), היינו שהבירור שעל ידי פנימיות התורה הוא שלא בדרך מלחמה כלל (גם לא כיציאת המלך והליכתו למקום האויב), לכן, על ידי זה נעשה הפדי׳ בשלום, שמתבטלת מציאות האויב״, **וּכְפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** פנימיות התורה **בְּאוֹפֶן דְּיָפּוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה**[37], כמסופר באגרת הקודש של הבעל שם טוב שבזמן שעשה עליית נשמה בראש השנה תק״ז, הגיע להיכל המשיח ושאל אותו ״אימתי קא אתי מר״ [מתי יבוא אדונינו], והמשיח ענה לו, ״בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה״ **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** הפצת המעינות של פנימיות התורה **נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בָּעוֹלָם (כָּאָמוּר שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם), וְעַד לְשָׁלוֹם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת.**

וְעַל פִּי זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה של אדמו״ר הזקן, ולעיל נשאלה השאלה איך מתאים ענין ׳פדה בשלום׳ לאחר שהיה מאסר וחקירות וכו׳ שהם ענינים של היפך השלום, והביאור הוא **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נִסָּיוֹן שֶׁמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, וְעַד לְמִשְׁפָּטִים וַחֲקִירוֹת כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל צְמָצוּמִים וְדִינִים וּגְבוּרוֹת, כנזכר לעיל שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּמִקָּרֵב** ענין של מלחמה, אבל **הִגָּה עַל יְדֵי הָעֲמִידָה בְּתוֹךְ כוּ׳, נַעֲשָׂה מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמִקָּרֵב לִי - פִּדְיָה בְּשָׁלוֹם** כי על ידי העמידה בתוקף הניסיון מתבטל והענינים המעלימים מתהפכים **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** בתחילת המאמר **מִמַּה שֶּׁכָּתַב** אדמו״ר הזקן **בְּאַגֶּרֶת יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם וַאֲסַיֵּים בְּשָׁלוֹם מה׳ שָׁלוֹם, וְעַד לְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם, כַּמּוּבָן מֵהַמְבוֹאָר בְּשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה**[38] **בְּעִנְיַן שִׁיתַּף עִמּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים**[39], **שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בעולם עַל יְדֵי צַדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** ישנו גילוי של מידת הרחמים בעולם **עַל יְדֵי אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁמִּתְגַּלִּים עַל יְדֵי הַצַּדִּיקִים**[40] כמו ענין זה של גאולת אדמו״ר הזקן ממאסרו בי״ט כסלו.

ה) וְזוֹהִי האמור לעיל אודות הענין המיוחד של הגאולה בי״ט כסלו שהוא כעבודת הנסיונות ובירור בדרך שלום, הוא **גַּם כְּלָלוּת הַהוֹרָאָה** ההוראה הכללית מענינו של י״ט כסלו **לְכָל הַהוֹלְכִים בְּאוֹרְחוֹתָיו** של אדמו״ר הזקן בעל הגאולה, **וּלְכָל אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכוּנֶּה**[41] היינו כל אחד ואחד מישראל (מליצה על פי לשון הכתוב בנבואת ישעיה), **שֶׁגַּם אֲלֵיהֶם הִגִּיעָה כְּבָר הַיְדִיעָה אודות פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בְּנוֹגֵעַ לַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה (אוֹ שֶׁהַיְדִיעָה מַגִּיעָה אֲלֵיהֶם עַכְשָׁיו** בשעה זו של אמירת המאמר, **אוֹ שֶׁתַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** בעתיד **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ), עַל מְנָת שֶׁתִּפְעַל אֱמֶת בְּאוֹפֶן** ידיעה זו **דְּ(מְנַסֶּה הֲוָיְ׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם) לְדַעַת** ועל ידי זה יגיעו לעילוי שנפעל על ידי עבודת הנסיונות) **לְדַעַת הַיְשָׁכֶם אוֹהֲבִים אֶת הֲוָיְ׳ אֱלֹקֵיכֶם** ענין הדעת (הכרה והרגשה) באלוקות, **וּבְאוֹפֶן שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ענין הדעת **בְּקִבְיעוּת עִתִּים לְתוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּכֻלָּל, וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים** שבספר התניא **בְּעִנְיַן שִׁיתַּף עִמּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים**[39], כמאמר חז״ל על אופן הבריאה, כמובא בפירוש רש״י על התורה על הכתוב ״בראשית ברא אלקים״, ״ולא אמר ברא ה׳, שבתחילה עלה במחשבה לברואתו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מידת רחמים ושיתפה למידת הדין. היינו דכתיב ביום עשות ה׳ אלקים ארץ ושמים״ ועל כך מבואר בתניא שם **שֶׁהוּא** שיתוף מידת הרחמים בבריאת העולם **עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת** בעולם **עַל יְדֵי צַדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** ישנו גילוי של מידת הרחמים בעולם **עַל יְדֵי אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁמִּתְגַּלִּים עַל יְדֵי הַצַּדִּיקִים**[40] כמו ענין זה של גאולת אדמו״ר הזקן ממאסרו בי״ט כסלו.

ביאור בדרך אפשר

מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה[37], **שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בָּעוֹלָם (כָּאָמוּר שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם), וְעַד לְשָׁלוֹם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְעַל פִּי זֶה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה** של אדמו״ר הזקן, ולעיל נשאלה השאלה איך מתאים ענין ׳פדה בשלום׳ לאחר שהיה מאסר וחקירות וכו׳ שהם ענינים של היפך השלום, והביאור הוא **שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נִסָּיוֹן שֶׁמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, וְעַד לְמִשְׁפָּטִים וַחֲקִירוֹת כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁל צְמָצוּמִים וְדִינִים וּגְבוּרוֹת, כנזכר לעיל שֶׁלְּכְאוֹרָה הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּמִקָּרֵב** ענין של מלחמה, אבל **הִגָּה עַל יְדֵי הָעֲמִידָה בְּתוֹךְ כוּ׳, נַעֲשָׂה מֵהַמַּעֲמָד וּמַצָּב דְּמִקָּרֵב לִי - פִּדְיָה בְּשָׁלוֹם** כי על ידי העמידה בתוקף הניסיון מתבטל והענינים המעלימים מתהפכים **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** בתחילת המאמר **מִמַּה שֶּׁכָּתַב** אדמו״ר הזקן **בְּאַגֶּרֶת יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם וַאֲסַיֵּים בְּשָׁלוֹם מה׳ שָׁלוֹם, וְעַד לְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם, כַּמּוּבָן מֵהַמְבוֹאָר בְּשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה**[38] **בְּעִנְיַן שִׁיתַּף עִמּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים**[39], **שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֱלֹקוּת בעולם עַל יְדֵי צַדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** ישנו גילוי של מידת הרחמים בעולם **עַל יְדֵי אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁמִּתְגַּלִּים עַל יְדֵי הַצַּדִּיקִים**[40] כמו ענין זה של גאולת אדמו״ר הזקן ממאסרו בי״ט כסלו.

ה) וְזוֹהִי האמור לעיל אודות הענין המיוחד של הגאולה בי״ט כסלו שהוא כעבודת הנסיונות ובירור בדרך שלום, הוא **גַּם כְּלָלוּת הַהוֹרָאָה** ההוראה הכללית מענינו של י״ט כסלו **לְכָל הַהוֹלְכִים בְּאוֹרְחוֹתָיו** של אדמו״ר הזקן בעל הגאולה, **וּלְכָל אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכוּנֶּה**[41] היינו כל אחד ואחד מישראל (מליצה על פי לשון הכתוב בנבואת ישעיה), **שֶׁגַּם אֲלֵיהֶם הִגִּיעָה כְּבָר הַיְדִיעָה אודות פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בְּנוֹגֵעַ לַמַּאֲסָר וְהַגְּאוּלָה (אוֹ שֶׁהַיְדִיעָה מַגִּיעָה אֲלֵיהֶם עַכְשָׁיו** בשעה זו של אמירת המאמר, **אוֹ שֶׁתַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** בעתיד **בְּקָרוֹב מַמָּשׁ), עַל מְנָת שֶׁתִּפְעַל אֱמֶת בְּאוֹפֶן** ידיעה זו **דְּ(מְנַסֶּה הֲוָיְ׳ אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם) לְדַעַת** ועל ידי זה יגיעו לעילוי שנפעל על ידי עבודת הנסיונות) **לְדַעַת הַיְשָׁכֶם אוֹהֲבִים אֶת הֲוָיְ׳ אֱלֹקֵיכֶם** ענין הדעת (הכרה והרגשה) באלוקות, **וּבְאוֹפֶן שֶׁיּוּמְשַׁךְ** ענין הדעת **בְּקִבְיעוּת עִתִּים לְתוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּכֻלָּל, וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים**

(תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע׳ קכו). 37) ראה אגה״ק דהבעש״ט (נדפסה בכתר שם טוב – הוצאת קה״ת – בתחילתו. ובכ״מ). 38) פרק ה. 39) פסיקתא רבתי פ״מ, ב. פרש״י בראשית א, א (ד״ה ברא אלקים). 40) ראה גם לקו״ש חכ״ט ס״ע 359 ואילך. 41) לשון מכתב כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ בנוגע לגאולתו בי״ב תמוז תרפ״ז (אגרות־קודש שלו ח״ב ע׳ פ).

ביאור בדרך אפשר

1 דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת
2 חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר
3 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל מדברי הגמרא על
4 הכתוב ׳פדה בשלום נפשי׳),
5 וּבְצֵירוּף הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי
6 בְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר[42],
7 שֶׁהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת
8 (הַ״מְּנָיָן״ שֶׁל) כָּל עֶשֶׂר
9 כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ[43] שכל כוחות הנפש
10 יחד יהיו עסוקים בעבודת התפילה.
11 וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מֵהָעִנְיָן
12 דְּכְאִילּוּ פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין

1 דְּהָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם
2 הַצִּיבּוּר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וּבְצֵירוּף הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי
3 בְּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוּר[42], שֶׁהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת
4 עִם (הַ״מְּנָיָן״ שֶׁל) כָּל עֶשֶׂר כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ[43]. וְעַל
5 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מֵהָעִנְיָן דִּכְאִילּוּ פְּדָאַנִי לִי וּלְבָנַי
6 מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם — פְּדָאַנִי בְּפוֹעַל, כֵּיוָן
7 שֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּיָפּוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה, שֶׁעַל יְדֵי
8 זֶה קָא אָתֵי מָר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא[44], וְיִגְאָלֵנוּ
9 בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת
10 לְאַרְצֵנוּ, וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

13 **אוּמּוֹת הָעוֹלָם** האמור בגמרא שם
14 **- פְּדָאַנִי בְּפוֹעַל, כֵּיוָן שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
15 **הָעִנְיָן דְּיָפּוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ**
16 **חוּצָה** הפצת והתפשטות מעיינות
17 החסידות עד ׳חוצה׳, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה**
18 **קָא אָתֵי מָר דָּא מַלְכָּא**
19 **מְשִׁיחָא**[44] יבוא האדון זה מלך
20 המשיח (כמובא לעיל מאגרת הבעל
21 שם טוב), **וְיִגְאָלֵנוּ בַּגְּאוּלָה**
22 **הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, וְיוֹלִיכֵנוּ**
23 **קוֹמְמִיּוּת** בקומה זקופה **לְאַרְצֵנוּ,**
24 **וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.**

42) ראה סד״ה פדה בשלום תרפ״ד (סה״מ תרפ״ד ריש ע׳ קמח). 43) ראה ״התמים״ ח״ב מה, סע״א ואילך (ע, א ואילך). לקו״ש ח״ב ע׳ 477 ואילך. וראה גם פירוש מהרז״ו לב״ר פפ״ד, א. 44) אגה״ק דהבעש״ט הנ״ל הערה 37.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום שלישי עמ׳ א

1 עונשים, אך אם היה אחד מהם קטן, אף השני אינו נהרג, **דִּבְרֵי**
2 **רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה.** ודין זה נלמד מתיבת ׳שניהם׳, שמקישה אותם זה
3 לזה. משיבה הגמרא: אכן ׳שניהם׳ נצרך לדין זה, **וְכִי קָאָמְרַתְ** –
4 מה שאמרנו שלומדים מפסוק זה שהורגים אף את הולד, היינו
5 **מְתִיבְתִּין** ׳**גַּם** שניהם׳, שתיבת ׳גם׳ מיותרת.
6 שנינו במשנה: **יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר וכו׳** קודם גמר דין, ממתינים
7 לה עד שתלד. מבררת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** שממתינים. ומשיבה:
8 **כֵּיוָן דְּעָקַר** הולד ממקומו לצאת, **גּוּפָא אַחֲרִינָא** – גוף אחר **הוּא,**
9 ובשנגמר דינה לא נגמר דינו עמה.
10 הגמרא חוזרת לבאר דיני מעוברת היוצאת ליהרג: **אָמַר רַב**
11 **יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הָאִשָּׁה** המעוברת **הַיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג, מַכִּין**
12 **אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הֶרְיוֹן** – הרחם שלה לפני שהורגים אותה, **כְּדֵי**
13 **שֶׁיָּמוּת הַוָּולָד תְּחִילָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי נִיוּוּל** – שאם יהא
14 הולד חי, יצא אחר מיתת אימו, ותהא אימו שופעת דם, ותתנוול
15 בפני הכל.
16 מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם יש לומר שסבר שמואל באשה
17 מעוברת שנהרגה **דְּהִיא** [–האם] **קָדְמָה וּמָתָה בְּרִישָׁא** לפני
18 הולד, ממה שחשש שיצא חי אחר מיתת אמו, **וְהָא קָיְימָא לָן** –
19 והרי מקובל בידינו **דְּוָולָד מֵיית** [–מת] **בְּרִישָׁא,** דְּתָנַן במשנה
20 (נדה מג:), **תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ נוֹחֵל וּמַנְחִיל** – אם נפלה לו ירושה
21 כשהוא בן יום אחד, יורשה, ואם מת בו ביום, מורישה ליורשיו,
22 והקשו בגמרא (שם מד.), שאם נפרש שנוחל את אביו ומוריש
23 לקרוביו מאביו אין בכך כל חידוש, שכן אף אם לא היה יורש את
24 אביו היו קרוביו יורשים את אביו, ואין הבדל אם הם יורשים
25 מכוחו או מכח אביו, **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** כוונת המשנה היא **שֶׁנּוֹחֵל**
26 **בְּנִכְסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב** – לקרוביו מאביו, שאם
27 מתה אמו הוא יורשה, וכשמת אחריה חוזר ומוריש את מה
28 שירש מאמו לאחיו מאביו [שאינם יורשים את אמו]. ומדייקת
29 הגמרא: משמע **שַׁדַּוְוקָא** בתינוק **בֶּן יוֹם אֶחָד** הדין כן, **אֲבָל**
30 **בְּעוּבָּר** שמתה אמו, **לָא** – אינו יורשה ומוריש, והטעם, **דְּהוּא**
31 **מֵיית בְּרִישָׁא** – לפני אמו, **וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקֶבֶר**
32 [–כשהוא מת] **לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב.** ונמצא מבואר שעובר
33 מת לפני אמו, ולא כדברי שמואל.
34 מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו, שעובר מת לפני אמו,
35 אמורים **לְגַבֵּי מִיתָּה** שמתה האם מעצמה, שכן **אַיְידֵי דְּוָולָד**
36 **זוּטְרָא חַיּוּתֵיהּ** – כיון שהולד חיותו קטנה משל אמו, **לכן עָיְילָא**
37 – באה **טִיפָּה דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמְחַתֵּךְ לֵהּ לְכִימָּנִין** של הולד
38 והורגת אותו לפני אמו, **אֲבָל** באשה שלא מתה מעצמה אלא
39 **נֶהֱרְגָה, הֵיא מֵתָה בְּרִישָׁא** [–תחילה]. מקשה הגמרא: **וְהָא הָוָה**
40 **עוֹבָדָא, וּפִרְכִּים עַד תְּלַת פַּרְכוּסֵי** – והרי היה מעשה שמתה
41 אשה מעצמה, ונענע העובר שבמעיה את עצמו שלש פעמים,
42 ומשמע שעדיין היה חי. ומתרצת: לא היה הולד חי, ומה שפרכס,
43 **מִידֵּי דְּהָווּ אַוְּנֵב הַלְּטָאָה** – זהו כמו זנב לטאה [מין שרץ]
44 שנחתכת מהלטאה, **דְּמְפַרְכְּסָת** הזנב אף שאין בה חיות.
45 הגמרא ממשיכה לדון במעוברת שמתה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר**
46 **שְׁמוּאֵל, הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר** ללדת, **וּמֵתָה בַּשַּׁבָּת,**
47 **מְבִיאִין סַכִּין וּמְקָרְעִין אֶת בֵּרִיסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּולָד,** שכן
48 יתכן שהולד עדיין חי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמותר לעשות
49 כך בשבת, אף אם לא היה זה פקוח נפש, שהרי **מַאי עֲבִיד** – איזו
50 מלאכה עושה החותך,

התוועדות

בס"ד. שיחת יום א' פ' וישב, י"ט כסלו, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. כיון שהסיבה והטעם לחגיגת י"ט כסלו היא בשוה מידי שנה בשנה (ע"ד שאר ענינים שהזמן גרמא הקשורים עם מאורעות שאירעו בשנים ודורות שלפנ"ז) – צריכים להיות לכאורה גם התוצאות בשוה מידי שנה בשנה. אבל אעפ"כ, ישנו ציווי התורה "מעלין בקודש"[1].

והרי ציווי התורה הוא באופן שקודם נתינת הציווי נותן הקב"ה את היכולת והכחות למלא את הציווי, כמובן מהסברת חכמינו ז"ל ש"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[2], ולכן, נוסף לכך שישנו ציווי לקיים ענין זה (אם הוא ענין מדאורייתא או מדרבנן, או מנהג ישראל ש"תורה הוא"[3], שצריך למלא אותו להיותו רצונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה), ניתוסף זירוז כללי (בנוגע לכל הענינים בשוה) מצד זה שהקב"ה נותן כח למלא ציווי מסויים זה – כיון שאם לא ממלאים אותו ח"ו, הנה מלבד זאת שלא ממלאים ציווי הקב"ה, גורמים שלא ינוצלו כביכול הכחות שנתן הקב"ה – היפך רצונו של בורא העולם, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה" (כלשון הגמרא[4]).

ואע"פ שענין זה ש"לא ברא דבר אחד לבטלה" הוא מצד הבורא, ומלבד זה ישנם הענינים שניתנו לבחירתו החפשית של כל אחד מישראל, ועל זה אמרו "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"[5], "צדיק ורשע לא קאמר"[6] (כפי שמביא רבינו הזקן בהתחלת ספר התניא שלו), וכדי שתהי' לו בחירה חפשית, נתונה לו רשות ויכולת לעשות ח"ו להיפך – הרי יהודי יכול להיות "שותף להקב"ה במעשה בראשית"[7], ולעשות את החלק שתלוי ביראת שמים (שאינו "בידי שמים", אלא בידו) באותה דרך שבה מתנהג השותף השני, הקב"ה – שאין דבר שהוא "לבטלה".

ועד"ז בנוגע לענייננו – הציווי "מעלין בקודש" בנוגע להתוועדות הקשורה עם ענין שהזמן גרמא:

אע"פ שיהודי עומד באותו מעמד ומצב, עם אותם הישגים, ואותה חביבות, התלהבות וחיות כמו בשנה שעברה, וכיון ש"כל ישראל בחזקת כשרות"[8], בודאי עשה כל מה שצריך – הנה בשביל השנה שעברה הי' זה מספיק, אבל כיון שניתוסף בזה עוד פעם (אע"פ שהוא באותו ענין), צריך להיות "מעלין בקודש", ולולי זאת, הנה לא זו בלבד שתחסר לו "מעלה", אלא יחסר לו גם בקיום הציווי "מעלין בקודש", שעי"ז גורם גם בלבול כביכול במעשה העולם שאסור שיהי' בו "דבר אחד לבטלה".

ב. אמנם, כיון שהכל קשור עם אותו ענין ושורש והתחלה, הרי מובן שיש בזה כמה ענינים שהם בשוה כמו שהי' בשנה שעברה ולפני שנתיים, ועד כפי שהי' בפעם הראשונה; אלא שמוכרחים להיות בזה כמה ענינים בהוספה.

ועד – כלשון רבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו, באגה"ק[9] בנוגע לראש השנה, ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה",

1) ברכות כח, א. וש"נ.
2) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.
3) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
4) שבת עז, ב.
5) ברכות לג, ב. וש"נ.
6) נדה טז, ב.
7) שבת יו"ד, א. וש"נ.
8) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב.
9) סי"ד.

– שענין זה כותב גם בנוגע לימי הגלות, אפילו ימי הגלות של דורות אחרונים, כמו דורו של רבינו הזקן, שהוא בדרגת "דורות האחרונים" לגבי הדורות שלפניו, וכותב זאת באגרת ששלח, ואח"כ הדפיסוה בני המחבר כדי שיהי' לימוד והוראה ונתינת כח על כל הדורות שלאח"ז –

ומסיים, ש"גילויו (של אור עליון זה שיומשך בפועל) .. תלוי במעשה התחתונים וכו'".

וכשם שהדברים אמורים בנוגע ל"ראש" השנה – מובן שכן הוא בכל "אברי" (וחלקי) השנה, בכל הענינים שישנם מידי שנה בשנה, ועד"ז בנוגע לעניני י"ט כסלו.

ג. ולכל לראש צריך להיות צד השוה בכל ההתוועדויות שבי"ט כסלו ותוצאותיהן:

כללותם – גילה רבינו הזקן בעצמו, בכך שמקשר את גאולתו עם אמירת הפסוק[10] "פדה בשלום נפשי" (בהדגישו[11]: "קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו", שמזה מובן שכאן מתבטא ענין הגאולה בגלוי),

וכפי שתושבע"פ מבארת ומבהירה את הפסוקים שבתושב"כ – כמבואר בגמרא מיד בתחילת הש"ס במסכת ברכות[12], שהפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי" קאי על "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", שעל זה אומר הקב"ה "מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ומזה מובן, שאע"פ שמוכרח להיות ענין של עלי', הנה לכל לראש צריכה להיות החלטה – ובאופן של התלהבות וחיות והתעוררות (ולא באופן של "מצות אנשים מלומדה"[13]), וכפי שרבינו הזקן מדגיש את דרישת התורה: "עבדו את ה' בשמחה"[14] – בנוגע לג' ענינים אלו, שהם כל ג' הקוין של תורה עבודה וגמילות חסדים (כפי' המהרש"א והרשב"א[15]), שהם כוללים את כל התורה כולה וכל המצוות כולם.

ד. וכאשר ענין זה נעשה בהתוועדות מתוך התעוררות של כו"כ בנ"י ביחד, ש"איש את רעהו יעזורו"[16] ויחזקו ויעודדו,

– והרי אינו דומה המתעסק בפני עצמו להמתעסק עם הציבור, שאז כח הציבור מסייעו, וכמרומז גם בפסוק "כי ברבים היו עמדי", שהולך ביחד עם הכח והחיות שמקבל מזה שהוא בתוך הציבור, בתוך הרבים –

אזי פועל בכל ענייניו, הן אלו שבפנים והן אלו שמחוץ הימנו, הן בתורה הן בגמילות חסדים והן בקו העבודה והתפלה, שיהיו באופן ד"פדאני" – מתוך יציאה מכל מדידות והגבלות, ועאכו"כ מתוך יציאה מההפרעות שיכולות להיות מצד חושך הגלות, וענין זה נעשה באופן ד"פדה בשלום", ללא מלחמות, אע"פ שהי' יכול להיות "מקרב לי".

ומהענין ד"פדה בשלום" כפי שהוא בגאולה הפרטית (כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק[17]) – באים אח"כ לענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה, ע"י שיפוצו המעיינות של תורת רבינו הזקן ועד לתורת הבעש"ט (שהיינו הך), עד שיגיעו לחוצה[18], ואז – קא אתי מר דא מלכא משיחא, ובקרוב ממש.

* * *

ה. לכאורה יש צורך בביאור על מאמר חז"ל[12] "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם":

10) תהלים נה, יט.
11) אג"ק שלו ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).
12) ח, רע"א.
13) ישעי' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב).
14) תהלים ק, ב. וראה תניא פכ"ו.
15) הובא ביהל אור עה"פ (ע' רד ואילך).
16) ישעי' מא, ו.
17) ס"ד.
18) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

משמעות הדברים – שזהו חידוש נפלא ("אַ גוואַלדיקער אויפטו"), שאפילו במעמד ומצב שמצד כו"כ ענינים נמצאים הקב"ה ובנ"י ("לי ולבני") "בין אומות העולם", באופן שיש צורך בפדי' ("פדאני"), כיון שלא נמצאים במעמד ומצב של חירות, אלא במעמד ומצב של גלות – יש בכחו של יהודי לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", עי"ז שמתעסק בתורה וגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, והיינו, שלא זקוקים לזכות של כל הציבור, אלא די אפילו בפעולת וזכות היחיד – "כל העוסק כו'", בלשון יחיד, אלא שעושה זאת בתוך הרבים – לפעול ענין שנוגע לכל ה"רבים" שביניהם נמצא, ועד – לכל בנ"י ("לבני") בכל מקום שהם, ועד אפילו כביכול ל"שכינתא" ("לי") שעד פעולתו היתה גם היא "בגלותא"[19].

ולכאורה אינו מובן: מהו החידוש שבדבר – בה בשעה שכל אחד מישראל מחוייב בכל יום הן בענין התורה, הן בענין גמילות חסדים, והן בענין התפלה עם הציבור, ולא רק שמחוייב בזה, אלא עוד זאת, שרובא דרובא עושים זאת מידי יום ביומו, ובאופן שאינו קשור עם נסיונות, ואפילו לא עם קשיים מיוחדים, כפי שרואים גם במוחש.

ואף שמובן מאליו שבענין הכוונות וההתלהבות והחיות וכו' אינה דומה פעולתו של אחד לחבירו – הרי במאמר חז"ל הנ"ל לא נזכר כלל מענין זה; ואם נאמר שהענין ד"כאילו פדאני" קשור עם כוונות מיוחדות, התלהבות מיוחדת וחיות במיוחד, נמצא שהעיקר חסר מן המאמר, שבו נתפרשו רק הענינים דתורה וגמ"ח ותפלה שרואים במוחש מידי יום ביומו.

ו. ובהכרח לומר, שהחידוש במארז"ל זה הוא – "כל העוסק וכו'" (לא רק כל המקיים כו'):

העובדה שיהודי מקיים תורה וגמ"ח ותפלה – אינה מספיקה לפעול הענין ד"כאילו פדאני"; יש צורך שענין זה יהי' באופן שנקרא "העוסק", ובזה דוקא מתבטא החידוש וההוספה במארז"ל זה, ש"כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור .. כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

מהו החידוש בתיבת "העוסק"? – הנה ידוע בשיחות רבותינו נשיאינו[20], שזהו בדוגמת ענין העסק בפשטות.

ובהקדמה[21] – שבנוגע לכל הענינים שמלמעלה עד לספירות העליונות נאמר[22] "מבשרי אחזה אלקה", היינו, שכדי שתהי' השגה באלקות ("אלקה"), צריך להתחיל בהתבוננות "מבשרי", ולדוגמא: כדי שתהי' השגה ב"יד ה'", "עיני ה'" או "אזני ה'" (כפי שמביא הרמב"ם תוארים אלו מיד בהלכות יסודי התורה[23]), יש להשוות זאת עם פעולת היד והעין והאוזן כפשוטם למטה, ובלשון חז"ל[24]: "דיברה תורה כלשון בני אדם".

אומרים אמנם שזהו רק כדי "לשבר את האוזן"[25], כיון שבלית ברירה מוכרחים להסביר זאת, ובמילא צריך לידע שזהו באופן שצריך להבדיל אלף אלפי הבדלות עד אין קץ, אבל אעפ"כ, פעולת ההשגחה שמלמעלה נקראת בשם "עינים", כמ"ש[26] "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ", כדי להסביר את הענין למעלה מכמו שהוא למטה בעינים כפשוטם, שעל ידם רואים מה שנעשה במקום רחוק, כדי שעי"ז יוכלו לבוא לתוצאות בנוגע להשפעת הדבר עליו, כיצד להתנהג וכו'. ועד"ז בכל הענינים.

ומזה מובן גם בנוגע למאמר "כל העוסק כו'" בענינים של תורה ומצוות – שכדי להבין כוונת הדברים, יש ללמוד זאת מענין ה"עסק" כפשוטו.

19) ראה זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה, ב. ועוד. וראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
20) ראה סה"מ תרצ"ג ע' תצז ואילך. ועוד. תורת מנחם חל"ד ע' 173 ואילך. וש"נ.
21) ראה גם תורת מנחם חע"ז ע' 43. וש"נ.
22) איוב יט, כו.
23) פ"א ה"ט.
24) ברכות לא, ב. וש"נ. רמב"ם שם.
25) פרש"י בשלח יג, יח. יתרו יט, יח. תשא לא, יז. מכות יב, א. ועוד.
26) זכרי' ד, יו"ד.

ז. ובכן:

ענין העסק כפשוטו (שכולל כל עניני עסק, כמו מסחר או עסק אחר שיש לאדם בעולמו) הוא – שהאדם עושה זאת לא בשביל הטירחא, אלא בגלל שיודע שעי"ז יגיע לדבר גדול יותר; הלהט שלו ("אין ווָאס ער קאָכט זיך") אינו להרבות ביגיעה כשלעצמה, אלא הכוונה בזה היא בשביל להשיג ריוח.

וענין ה"ריוח" הוא – כדברי הגמרא[27] "זבון וזבין תגרא איקרי" (בתמי'), היינו, שאם הוא משקיע זוז ומרויח זוז, אין זה ענין של "עסק"; בשעה שמשקיע זוז, צריך להרויח יותר, ורק אז הרי זה נקרא בשם "עסק".

ועוד ענין בזה – כמודגש בכמה שיחות[28]:

רואים בטבע בני אדם, שבשעה שיש לאדם משרה מסויימת, אבל אין זה העסק שלו, אזי הנהגתו היא באופן ש"יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב"[29], ולאחרי כן אין לו יותר שייכות עם אותה משרה. – הוא מביט בשעון לראות אם מילא כבר את התחייבותו – אם הוא "שכיר יום", עבודתו ביום, ואם הוא "שכיר לילה", עבודתו בלילה; אבל הענין מצד עצמו – לא נוגע לו כלל.

ו"לא נוגע" – לא רק בגלל שיציאתו "לפעלו" היא רק בשביל השכר (שכן הוא גם כאשר העסק הוא שלו, שכוונתו בהעסק היא בשביל הריוח), אלא עוד זאת, שבנוגע לשכר והריוח גופא הרי הוא מוגבל בזמן, כיון שלכתחילה לקח על עצמו הגבלה שעבודתו היא לשעות היום ("שכיר יום", או לשעות הלילה, "שכיר לילה"), וכאשר רואה בשעון שהגיע הערב, לא איכפת לו יותר מה נעשה במקום העבודה, ושב לביתו.

אבל כשמדובר אודות העסק שלו – הרי אפילו בשעה שהחנות (או המשרד וכיו"ב) צריכה להיות נעולה, ומוכרח לשוב לביתו, בגלל שאין לו קונים או שאין לו מוכרים וכו', הנה גם בשבתו בביתו, בשעת אכילתו ושתייתו, ממשיך לחשוב אודות העסק, ואפילו בשינתו הוא חולם על העסק – אם הוא מתנהל כדבעי, וכיצד יכול לשפר את העסק שיתנהל באופן טוב יותר.

הוא שוכב לישון לכאורה כדי לקום עם ראש רגוע, אבל כיון שהרהורי לבו במשך היום היו כולם בעניני העסק, שהרי "משאו ומתנו באמונה"[30] – אזי מראים לו מהרהורי לבו בחלומות הלילה[31].

ועאכו"כ בשעת אכילתו ושתייתו, שאז שכלו ער – הנה כאשר מישהו יסתכל עליו מבחוץ יראה לכאורה שהוא אוכל ושותה ככל אדם, אבל בשעה שיתבונן בקווי פניו, יראה בהבעת הפנים שהוא מודאג ("צוטראָגן").

מדוע הנך מודאג?! הרי אתה אוכל את סעודתך ככל אדם? – הנה כאשר ישאלו אותו וירצה להשיב, יספר לו, שיש לו עסק, והעסק מתנהל אמנם באופן טוב, אבל יכול להיות יותר טוב, ולכן אפילו בשעת האכילה ושתי' חושב כיצד יכול לפעול שהעסק יהי' יותר טוב.

והיינו, שנוסף על הכוונה הכללית שיש לו בנוגע לענין הריוח, הנה אם הוא בעל עסק ש"עוסק" כדבעי בעניני העסק, הרי זה באופן שבמשך כל שעות היממה הוא אדם אחר, שבכל עניניו בכל הרגעים שביום, באכילתו ובשתייתו ובטיולו ובמשאו ומתנו (כל עשר הענינים שמונה הרמב"ם[32]) ניכר שהוא בעל עסק של עסק פלוני.

ח. וכאמור לעיל שהמאמר "כל העוסק בתורה וכו' כאילו פדאני וכו'" לא נאמר דוקא למי ששייך לכוונות גדולות, או למי ששייך להתלהבות הכי גדולה, שאחרים לא יכולים להגיע לזה – דכיון שזהו מאמר בגמרא, נגלה דתורה, הרי זה מכוון לכל אלו שלהם שייכות לנגלה דתורה.

27) ב"מ מ, ב (ובפרש"י).
28) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 160 ואילך. תורת מנחם ח"ג ע' 211 ואילך. חל"ד שם. ועוד.
29) תהלים קד, כג.
30) יומא פו, א. וראה שבת לא, א.
31) ראה ברכות נה, סע"ב.
32) הל' דעות רפ"ה. וראה גם תורת מנחם חע"ג ע' 28. וש"נ.

ובפרט שמאמר זה הוא בחלק האגדה שבתורה שהובא ב"עין יעקב", והרי רואים במוחש שללימוד "עין יעקב" שייכים כל בנ"י:

כשמדובר אודות לימוד השולחן־ערוך, ועאכו"כ לימוד הרמב"ם, ועד"ז לימוד סוגיות (ובפרט חמורות) בש"ס – ישנם כאלו ששייכים ל"חברה ש"ס", וכאלו ששייכים לחברות שלומדים לעומקה של תורה; אבל "עין יעקב" – הנה אפילו יהודים שאינם מבינים את הלשון כמו שהוא, גם הם יושבים לשולחן ושומעים איך שמתרגמים להם את הדברים באידיש (אויף "זשאַרגאָן"), או בלשון המדינה.

יהודי כזה לא יתיישב לשיעור שבו לומדים סוגיא חמורה, או לשיעור בלימוד פוסקים בדרך של עמקות; אבל הוא יתיישב לשיעור שבו לומדים "עין יעקב". אלא שאם הוא מבין את הלשון כצורתו, יצטרף לשיעור שבו לומדים בלשון כמו שהוא, ואם לאו – יחפש שיעור שבו מתרגמים את הדברים בשפת המדינה; אבל זהו לימוד ששייך לכל אחד.

וכפי שמצינו בגמרא[33] שכאשר "רבי אבהו דרש באגדתא, ורבי חייא בר אבא דרש בשמעתא, שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגבי' דר' אבהו", וטעם הדבר – ע"פ המשל "לשני בני אדם אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית, על מי קופצין, לא על זה שמוכר מיני סידקית" (בתמי', מתוך שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה).

ולכן, אפילו באותם שעות מסויימות שבהם לא מסוגלים לעסוק בלימוד אחר (מאיזו סיבה שתהי'), וכמו שמצד העדר מנוחת הנפש אי אפשר להתרכז בלימוד עיוני בעניני הלכה – אזי יכולים לעסוק בלימוד האגדה.

והרי הענינים שב"עין יעקב" – ששם נכנס גם מאמר הנ"ל – נבחרו ע"י גדולי ישראל, והסכימו עליהם גם הגדולים בדורות שלאח"ז, ועד כפי שרבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה, מביא באגה"ק[34] שבלימוד "עין יעקב" יש מדות טובות ו"רוב סודות התורה גנוזין בה".

ט. ולכן הרי זה מחזק יותר את הפס"ד ד"כל העוסק וכו'", באופן שאינו יוצא מידי פשוטו – שזהו "פסק־דין" שקובע הקב"ה בנוגע לעצמו, שכל אחד מישראל שלומד "עין יעקב" יכול להיות "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", שפועל "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",

– וכאשר הקב"ה אומר זאת אפילו באופן ד"כאילו", די בכך שיומשך באופן שתיכף ומיד הן נגאלין.

ובפרט שכיון שענין זה נעשה חלק מתורת אמת, הרי בודאי שאין זה ח"ו כ"ף הדמיון שאינו שייך למציאות; זהו כ"ף הדמיון שקשור עם המציאות, שלכן מדמים ומשווים זאת, שכן, הפירוש האמיתי של "דמיון" הוא – לא שזהו דבר שאין לו שייכות כלל, אלא אדרבה, זהו דבר הדומה אליו (ולכן אומר הקב"ה "אל מי תדמיוני"[35], שלא יתכן שידמו אותו לאיזה דבר) –

וגם אם לרגע קטן עומד ענין הפדי' באופן של סוד גנוז (בהתאם לכך שסודות התורה גנוזין בעין יעקב) – הרי כיון שזה סוד גנוז בתורת אמת, בודאי שיבוא אח"כ בגלוי.

י. ובפשטות – שאצל כל אחד מישראל, מהגדול שבגדולים עד לפשוט שבפשוטים, צריך להיות הענין ד"העוסק בתורה".

בנוגע לגדול שבגדולים – כיון שהתורה היא "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[36], הנה ככל שתגדל מעלתו בידיעת התורה, הרי זה שלא בערך לגבי מה שצריך עדיין ללמוד, כך, שצריך תמיד להיות "עוסק בתורה";

ולאידך גיסא, גם פשוט שבפשוטים אומר "ותן חלקנו בתורתך"[37], כיון שיש לו חלק בתורה. וכיון

33) סוטה מ, א (ובפרש"י).
34) סכ"ג (קלז, רע"א).
35) ישעי' מ, כה.
36) איוב יא, ט.
37) אבות פ"ה מ"כ.

שהקב"ה "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[2], הרי ביכלתו להיות במעמד ומצב שכאשר אומרים לו ענין בתורה ששייך להבנתו, ובלשון שביכלתו להבין, הרי הוא מבין זאת – אם רק יהי' מי שיקח על עצמו את השליחות להסביר לו זאת, כיון שאינו יכול להגיע לזה בכחות עצמו, להיותו "תינוק שנשבה"[38].

ואז יכול להיות אצלו ענין התורה – לא רק באופן ששומע שמספרים לו דבר יפה שאינו שייך אליו, אלא באופן שנעשה "עוסק בתורה", היינו, שנעשה עסק שלו, שחודר בו ("עס נעמט אים דורך"), כך, שגם באכילתו ובשתייתו ואפילו בשינתו, נעשה חדור עם דבר התורה ששמע היום, או ביום או בשבוע שלפנ"ז.

יא. ועד"ז בענין "גמילות חסדים":

איתא בספרי[39] שה"מאבד סלע .. ומצאה עני והלך ונתפרנס בה .. זכה כו'", והיינו, שאע"פ שלא נתכוין לתת לעני, ואינו יודע למי הגיע הסלע שאיבד, ועד שמצטער על כך שאיבדו, מ"מ, כיון שבפועל חייתה נפשו של העני ע"י הסלע שלו, הרי זה נחשב לקיום מצות צדקה.

אבל אי אפשר לומר על זה שהוא "עוסק" במצות צדקה. – הוא אמנם קיים מצות צדקה, כיון שבפועל החי' את נפש העני ובני ביתו[40], אבל אי אפשר לומר שבעת השינה חולם אודות מצות הצדקה וכו'; הוא לא נמצא במעמד ומצב כזה.

אמנם, מבלי הבט על המעמד ומצב שבו נמצא, יכול להיות אצלו הענין ד"העוסק .. בגמילות חסדים" (שהרי מ"ש "ובגמילות חסדים" – הוא בהמשך לתיבת "העוסק", שקאי הן על "בתורה" והן על "בגמילות חסדים"):

הוא נתן כבר לכאורה חלק גדול מרכושו, וא"כ, יכול לנוח, ולהשאיר לאחרים שיתנו שאר עניני גמילות חסדים או צדקה וכו'.

אלא שהוא חדור כל כך בענין ד"ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה"[41], עד שבשעת אכילתו ושתייתו ושינתו ממשיך לחשוב אולי יש באיזה מקום יהודי שזקוק לגמילות חסד, או במובן רחב יותר – לצדקה כפשוטה, או לעצה טובה וכיו"ב בענינים שנכללים בגמילות חסדים.

ואז הוא לא סתם מקיים ועושה גמילות חסדים, אלא הוא "העוסק .. בגמילות חסדים".

יב. ועד"ז בנוגע לתפלה:

ע"פ דין – מוכרחת הכוונה רק בפסוק ראשון של קריאת־שמע, וברכה ראשונה של תפלת העמידה (שמונה־עשרה), ובזה גופא יש כמה חילוקים[42].

אבל, מה שמצפים מכל אחד מישראל, וביכלתו להגיע לזה – שבשעה שעומד להתפלל הרי זה באופן ד"העוסק", היינו, שכל מציאותו היא באופן שעומד "כעבדא קמי מרי""[43], ואין אצלו מציאות העולם כלל;

ושאר היום כולו – או שמכין את עצמו לתפלה, או שעושה את ענייניו באופן שלא יבלבלוהו אח"כ בשעת התפלה, שיוכל לעסוק בה במנוחת הנפש.

כלומר: אם התעסקותו במסחר אינה "בלא לב ולב" (בלשון הידוע[44]), אלא מתוך להט ("ער קאָכט זיך אין דעם") באופן שזוהי כל חיותו – הנה כשצריך פתאום לעמוד להתפלל מנחה, הרי זה נסיון ועבודה קשה ביותר שלא תיפול לו בשעת מעשה מחשבה בנוגע למסחר שלו, כיון שהתעסק במסחר מתוך להט וחיות;

38) שבת סח, סע"א ואילך. ועוד.
39) תצא כד, יט.
40) ראה תנחומא משפטים טו.
41) וירא יח, יט.
42) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ה, רסק"א. וש"נ.
43) שבת יו"ד, רע"א.
44) דברי הימים־א יב, לג. וראה גם סה"מ תש"ט ע' 222. וש"נ.

אבל כאשר העסק בפרנסה הגשמית הוא באופן שיודע שעושה זאת בגלל שנאמר[45] "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", היינו, שהעשי' שלו אינה אלא עשיית כלי שבו תחול הברכה, אזי לא שייך שעשי' זו תבלבל לתפלתו, דכיון שכל ענינה של העשי' הוא כדי שתתמלא בקשתו בתפלה באופן ש"ברכך הוי' אלקיך", לא יתכן שזה יבלבל אותו.

וזהו "כל העוסק .. ומתפלל עם הציבור" – שבשעה שעוסק באכילתו ובשתייתו ובפרנסתו, הרי זה באופן שכשיבוא זמן התפלה, יוכל להיות "מתפלל עם הציבור" באופן ד"העוסק".

יג. ובכל ג' הענינים דתורה וגמילות חסדים ותפלה צריך להיות גם ענין של ריוח – כאמור לעיל שענין ה"עסק" אינו באופן שמשקיעים זוז ומקבלים זוז, אלא בהכרח שיהי' מזה ריוח.

וכללות ענין הריוח הוא – כדברי המשנה[46]: "מצוה גוררת מצוה".

ובפרטיות יותר:

ידועה תורת הבעש"ט[47] בפירוש מאמר המשנה[48] ש"מצינו בדוד המלך שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו", דלכאורה אינו מובן: מהו הדיוק "שני דברים בלבד" – ש"כשאדם לומד מרב הגון", הנה גם כשלומד "פרק אחד .. או אפילו אות אחת", הרי כיון שזוהי "תורת חיים", הרי זה באופן ש"התורה היא פרה ורבה אצלו", ובפשטות, ש"מבין דבר מתוך דבר"[49], כך, שיש מזה תוצאות בכמה מקומות בתורה וכו'; ואילו הלימוד מפי אחיתופל הי' באופן שלא נשא פירות [כפי שמצינו שתורתו היתה רק "מן השפה ולחוץ"[50]], אלא נשאר באופן של "שני דברים בלבד".

ועפ"ז מובן ענין הריוח שבלימוד התורה – שהלימוד הוא באופן שאינו מסתפק בלימוד הפסוק או הענין ב"עין יעקב", אלא מעיין ומתעמק ומתייגע להבין דבר מתוך דבר וכו'.

ועד"ז בנוגע לגמילות חסדים – כמבואר בהלכות צדקה[51] שלא זו בלבד שנותן לעני גמילות חסד, אלא משתדל שהנתינה לעני תהי' באופן ש"מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים" (נותן סחורה לת"ח להשתכר בה)[52], והיינו, שהעזר לעני הוא באופן שעי"ז יוכל העני לעשות רווחים, עד שסוכ"ס לא יזדקק אליו, אלא הוא בעצמו יעסוק בגמילות חסדים עם אחרים. ועד"ז בנוגע לנתינת עצה טובה, שזהו באופן ד"תן לחכם ויחכם עוד"[53], כך, שלא יצטרך יותר לבקש עצות אצל אחרים, כיון שהוא בעצמו "יחכם עוד".

ועד"ז בנוגע לתפלה – שמתפלל באופן שפועל על כל אלו שנמצאים מסביבו בשעה שמתפלל שגם אצלם יתוסף חיות בתפלתם, וכפי שמביא רבינו הזקן[54] דוגמא מאחד ש"מתפעל מתפלת אדם צדיק המתפלל בדו"ר ומס"נ שעי"ז מתפעל גם הוא" (כיון שנמצא בד' אמותיו), כפי שרואים גם במוחש.

יד. וזהו "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" – שמשתדל ומשקיע את כחותיו שפעולותיו בלימוד התורה ובגמילות חסדים ובתפלה יהיו באופן ד"העוסק", כפי שמתבטא בב' הענינים האמורים לעיל: (א) שחדור בזה באופן שנעשה העסק שלו במשך כל היממה והמעת־לעת, (ב) שנעשה באופן של עסק שמביא לידי ריוח.

ואז "מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", והיינו, שתורת אמת מדמה זאת בהתדמות אמיתית לענין הגאולה.

---

45) פ' ראה טו, יח. וראה גם לקו"ש חל"א ס"ע 172. וש"נ.
46) אבות פ"ד מ"ב.
47) כש"ט סכ"ב.
48) אבות פ"ו מ"ג.
49) חגיגה יד, א. ועוד.
50) ראה ספורנו לתהלים קיט, צח. עיון יעקב לע"י ברכות ה, א. עירובין נד, א. סוטה כא, א.
51) רמב"ם הל' מתנ"ע פ"י ה"ז. טושו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ו.
52) פסחים נג, ב (ובפרש"י). וש"נ.
53) משלי ט, ט.
54) תו"א מקץ לג, סע"ד ואילך.

ומענין זה כפי שהוא בסודות התורה שגנוזות ב"עין יעקב", יוצא ונמשך אח"כ בפועל למטה מעשרה טפחים – בגאולת הקב"ה ובנ"י ("לי ולבני") מבין אומות העולם, בקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

* * *

טו. ישנו ענין נוסף בטבע בני אדם (לא מצד גירוי היצר) בנוגע ל"עסק", שכאשר עוסקים בו מתוך שמחה ומתוך בטחון (שמביא לידי שמחה) שתהי' הצלחה, אזי נקל יותר להגיע לידי עסק מצליח; משא"כ כאשר ניגש לעסק מתוך יאוש, בלית ברירה, בגלל שמכריחים אותו וכו', הנה אע"פ שמקדיש את הזמן, וחושב ומחפש עצות וכו' – אין זה האופן שמביא ההצלחה בקלות.

ועוד ענין רואים ב"עסק", שגם אם בפעם הראשונה לא היתה הצלחה כפי ששיער בעצמו, או כפי שאחרים אמרו לו שצריך להיות וכו' – אינו עוזב זאת ח"ו, אלא חוזר ומנסה פעם שני', בתחבולה חדשה, מתוך גישה שונה וכו'.

וככל הדברים האלה בנוגע לעבודת ה' – כפי שמאריך רבינו הזקן (בעל השמחה והגאולה) בתניא[55], שאם מתחילים מתוך עצבות, אזי נחסר בהצלחה בלימוד התורה וקיום המצוות, נוסף לכך שאין זה כפי הציווי "עבדו את הוי' בשמחה"[14], ועאכו"כ בענינים כוללים כמו תורה וגמילות חסדים ותפלה עם הציבור.

והענין בזה:

אע"פ שכללות ענין המצוות הוא בהקדמת ברכת המצוות: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", שמצד זה נופלת על האדם חרדת קודש – הרי עצם קיום המצוה צריך להיות מתוך שמחה גדולה, כפי שהרמב"ם מאריך בסיום וסוף הלכות לולב, ש"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא", ומסיים "שנאמר[56] והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' וגו'", והיינו, שמביא זאת בתור פס"ד לכל אחד מישראל [שהרי פסקי הדינים ברמב"ם אינם עבור יחידי סגולה, אלא אדרבה: "התורה על הרוב תדבר"[57], עבור כל אחד מישראל], שכשם שדוד המלך הי' "מפזז ומכרכר", צ"ל כך אצל כל אחד מישראל בשעה שמקיים מצוה – לא רק סתם שמחה, אלא שמחה גדולה ביותר.

ועוד זאת, שנוגע לקיום המצוות שיהי' גם הבטחון והוודאות שיצליח בזה, כיון שישנה ההבטחה ש"בל ידח ממנו נדח"[58], ועד שרבינו הזקן מביא זאת בשו"ע שלו בהלכות תלמוד תורה[59] בתור פס"ד (נוסף לכך שמביא זאת גם בתניא[60]), אלא שבידו תלוי שיהי' הדבר בהקדם, בגלגול זה, ובתכלית השלימות.

טז. ובפרטיות יותר – בנוגע ל"כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור":

בנוגע לתורה – איתא בגמרא במסכת שבת[61] "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר כו', שנאמר[62] שפתותיו שושנים נוטפות מור .. אל תקרי מור .. אלא מר כו'", והיינו, שצ"ל אימה על התלמידים; אבל לפנ"ז, "מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן", והיינו לפי ש"אין שכינה שורה כו' אלא מתוך דבר שמחה .. וכן לדבר הלכה".

וכפי שאכן ראו אצל אלו שלומדים תורה כדבעי – שבשעה שלומדים תורה, אפילו ענין שלומדים כבר "מאה פעמים ואחת"[63], יש אצלם שמחה גדולה "כנתינתה", כאילו הי' לומד זאת בפעם הראשונה, שאז התורה היא אצלו חדשה ממש.

55) פכ"ו ואילך.
56) שמואל־ב ו, טז.
57) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.
58) ע"פ שם יד, יד.
59) פ"ד סה"ג.
60) ספל"ט.
61) ל, ב. וש"נ.
62) שה"ש ה, יג.
63) חגיגה ט, ב.

ועד"ז בגמילות חסדים – כהפס"ד בשו"ע הלכות צדקה[64] שצ"ל דוקא בסבר פנים יפות וכו'.

ועד"ז גם בתפלה – שאף ש"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", "בחרדת קודש"[65], אבל לאח"ז הרי זה צ"ל בשמחה, כמ"ש בברייתא[66] "אין עומדין להתפלל .. אלא מתוך שמחה".

ועאכו"כ שכל זה צ"ל במרץ הכי גדול, כפי שמצינו בנוגע ללימוד התורה: "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת"[67], והיינו, שצריך ללמדה באופן ש"כל עצמותי תאמרנה"[68], ועד"ז בנוגע לקיום המצוות, כפי שאומרים לפני קיום כל מצוה: "הנני מוכן ומזומן וכו'" (ואפילו אלו שאינם אומרים זאת בדיבור, הרי זה אצלם במחשבה, או שיוצאים י"ח באמירת "לשם יחוד" בתחילת התפלה בתחילת היום[69]).

ועי"ז ניתוסף בענין ד"כל העוסק כו'", בכל פרטי הענינים דתורה עבודה וגמילות חסדים.

יז. אך כאן מתעוררת השאלה:

ענין זה ("כל העוסק בתורה וכו'") – נאמר כבר בגמרא; ומה הוסיף וגילה בזה ענין הגאולה של רבינו הזקן, כאמור, שמקשר את הגאולה שלו בי"ט כסלו שהיתה[11] "כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו"?!

והמענה לזה – יש לחפש אצל רבינו הזקן בעצמו, באגרות שלו גופא הקשורות עם ענין הגאולה (שנכתבו לא כ"כ בתורת מכתב־ידידות, אלא כדי שיהי' מזה גם ענין של לימוד והוראה לכל אחד ואחד לפי ערכו), שבהם מדגיש שני ענינים, כדלקמן.

יח. ענין אחד – בנוגע לפסוק "פדה בשלום נפשי":

בפסוק זה ישנם כו"כ תיבות, שכל תיבה היא ענין בפני עצמו, וישנם גם הענינים שנוספים מצד צירוף התיבות ביחד.

"פדה" – ענין של פדי' – הוא ענין בפני עצמו, שיכול להיות ממלחמה, מבית האסורים, או מחלה וכיו"ב.

ועד"ז הענין ד"שלום" – שיכול להיות בנוגע למלחמה ("שלום .. מקרב"), או "שלום ביתו" – בנוגע לנר שבת[70], "שלום .. בין איש לאשתו"[71], ועד ל"שלום בין ישראל לאביהם שבשמים"[72], או כדאיתא במדרש[73] על הפסוק[74] "שובי שובי השולמית", שקאי על בנ"י "שמשימין שלום ביני לבין עולמי" – שכל ענינים אלו נכללים בתיבת "שלום".

ונוסף על הענין ד"פדה" והענין ד"שלום" (ועד"ז שאר ענינים שבכתוב) כפי שכל אחד הו"ע בפני עצמו, ישנם גם הענינים שבאים בצירוף כו"כ תיבות (עכ"פ ב' תיבות) ביחד, כמו "פדה בשלום", שהפדי' היא באופן של שלום (ככל הפרטים שנכללים בזה).

ובכן: באגרת שבה מספר רבינו הזקן שגאולתו היתה "כשקריתי .. בפסוק פדה בשלום נפשי" – הנה מכל הענינים שבפסוק ה"ה מדגיש בעיקר כמ"פ את ענין השלום: "כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי לשלום (או כהנוסחא באגרת נוספת: "בשלום") ואסיים בשלום מה' שלום" (ג"פ או ד"פ תיבת שלום – בהתאם לשינויי הנוסחאות שבאגרות[75]).

64) יו"ד סרמ"ט ס"ג. סי"ב.
65) ברכות רפ"ה (ל, ב). וראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 86 ואילך. וש"נ.
66) שם לא, א. וראה תניא אגה"ת פ"י. ד"ה הקל קול יעקב שבהקדמת הסידור.
67) עירובין נד, רע"א.
68) תהלים לה, יו"ד.
69) ראה גם תורת מנחם סה"מ אלול ע' רמה. וש"נ.
70) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ.
71) פאה פ"א מ"א.
72) פרש"י נשא ז, כג.
73) שהש"ר רפ"ז.
74) שה"ש ז, א.
75) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשכ"ט ס"ה (תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 23). שם חס"א ע' 36. וש"נ.

יט. וענין שני שמוסיף רבינו הזקן באגרת הנ"ל[76] – שגאולתו היתה באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ":

הפירוש הפשוט בזה – שענין זה ראו לא רק בנ"י, אלא הגיע גם לאינם־יהודים – "בארץ".

ובפשטות – הרי זה לפי שהגאולה היתה עי"ז שהיתה פקודה מה"צאַר" (המלך) שישחררו אותו, ועברה דרך בית־המשפט, ה"סענאַט" וכו' (ככל הפרטים שנדפסו כבר[77] בסיפור הענינים שהיו בגאולה די"ט כסלו), כך, שגם אינם־יהודים ראו ענין של גאולה, ולא עוד אלא שראו גאולה באופן נסי – ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ".

כ. וההוראה מזה בנוגע לחידוש שניתוסף בענין ד"פדה בשלום" ע"י גילוי פרטי הענינים של הגאולה:

ובהקדים – שישנה השיטה הידועה (שכבר מזמן ביטלו ופסלו אותה), שדי בכך שענין היהדות יהי' ניכר בביתו, (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת־שחוק:) ובלשון הידוע[78]: "יהודי באהליך".

אבל מה ראו בפועל? – שאם יהודי מתבייש ומשתדל שהגוי לא יבחין ביהדותו, אזי חסר לא רק בכך שענין היהדות צריך להאיר את כל העולם, אלא סוכ"ס חסר גם "באהליך".

ויש גם שיטה נוספת, שהן אמת שצריך להיות ניכר שהוא יהודי גם בשעה שהולך ברחוב, "בארץ", אבל אין הכרח שיראו הענין ד"הגדיל והפליא"; מהו הצורך לנקר את העינים?! – די בכך שילך ויתנהג בדרך הטבע, אלא שילך בכיסוי ראש, ולא ילבש שעטנז וכיו"ב; אבל בנוגע לענינים ד"הגדיל והפליא" – עכ"פ בהם מספיק שיהיו בבית, "באהליך"!

וכפי שהדבר מתבטא – בנוגע ל"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור":

מהו ההכרח שבלכתו ברחוב לעסקיו, יהי' ניכר עליו שהוא יהודי שלמד תורה?!

בשעה שהולך לעסקיו צ"ל ניכר שהוא סוחר טוב, כדי שיוכל להרויח יותר כסף, כדי שיוכל ליתן יותר לצדקה, נוסף על פרנסתו ופרנסת בני ביתו;

אבל שיהי' ניכר שזהו יהודי שלמד היום שיעור תורה, ובאמצע דיבורו עם גוי אודות מסחר מתחיל להיות מהורהר ("פאַרטראַכט זיך"), וכאשר הגוי שואל אותו: במה אתה מהרהר? עונה לו, שהיום בבוקר למד בתורת משה ענין שלא התחוור לו, ומבלי הבט על כך שאוחז עתה בניהול עסק עמוק, נוגע לו ותופס אותו יותר הענין בתורה – הרי הוא מתבייש בכך!

אך הענין הוא – שכאשר מתבייש מהגוי, אזי מתחיל להתבייש ח"ו מפני ה"אל זר אשר בקרבך"[79], היצר־הרע שבחלל השמאלי שבלבו, ומתחיל להתבייש מפני האשה והילדים.

ומובן עד כמה נוגע הענין ד"אל יבוש מפני המלעיגים"[80] – כמדובר כמ"פ[81] בנוגע לשולחן־ערוך, שיש בו ד' חלקים, ובכל חלק ישנם כו"כ סימנים, ובכל סימן ישנם כמה סעיפים, שמיד בסעיף הראשון של הסימן הראשון בחלק הראשון של השו"ע הובהר שאין להתבייש מפני המלעיגים, וענין זה נעשה ההתחלה והכניסה לכל הלכות התורה בנוגע לכללות הנהגת האדם, החל מתיקון חצות וברכות השחר, ועד לסוף הסעיף האחרון של הסימן האחרון בחלק האחרון של השו"ע.

ונוסף על המפורש בשו"ע (שעלול להשאר בשו"ע...), ניתוסף בזה כשבא אח"כ במעשה בפועל (שהרי "מעשה רב" מרעיש ע"פ דין יותר אפילו מאשר סברא או מאמר במשנה ובגמרא, כדברי הגמרא במסכת ב"ב[82]) – שזהו מה שנפעל ע"י ההודעה של רבינו הזקן (שמצווים לפרסמה) אודות הענין ד"פדה

76) שבהערה 11 (ס"ע רל ואילך).
77) ראה בית רבי ח"א פי"ח.
78) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ע' 119. וש"נ.
79) ראה שבת קה, ב.
80) ראה טור ורמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו.
81) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 159. וש"נ.
82) קל, ב. וש"נ.

בשלום", ועוד זאת, שענין זה הי' באופן ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ" – שנעשית הוראה באופן של "מעשה רב", שכדי להצליח בענין ד"פדה בשלום", שתוכנו הוא "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", הרי זה צריך להיות "בארץ", ובאופן ש"הפליא והגדיל".

כא. ואין זה באופן ש"מבקש" ענין "שלא לפי כחו", כאמור, "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"[2]:

גם כאשר חיים בארצות־הברית, במעמד ומצב של "כבשה אחת בין שבעים זאבים"[83], כך, שלכאורה צריך יהודי להיות בשקט ("זיך האַלטן שטיל"), שלא יראו ולא ישמעו אותו, ובלבד שלא יפגעו בו – אומרים לו, שרק כשמדובר אודות ענינים גשמיים נאמר "אל תתגרה בגוי קטן"[84]; אבל כשמדובר אודות העסק בתורה ובגמ"ח ובתפלה עם הציבור – הנה הקיום והכבוד ונשיאת־חן בעיני הגוי (אם הוא חפץ בכך...) תלויים בהנהגה בדרך שיהי' ניכר גם ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ", וכמ"ש[85] "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך (ואז) ויראו ממך" (לא רק יראה מפני הנשק כו'), ועד ליראת הכבוד.

וענין זה מובן מדברי הגמרא בנוגע לשכר ד"כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור" – "כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם":

בנוגע לענין ד"פדאני" בפועל – נאמר בנבואת הגאולה (בפרקים הראשונים שבספר ישעי')[86] "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו'", ומיד מסביר מדוע יאמרו כן עמי הארץ? – לפי שעוד בזמן הגלות אומרים "בית יעקב – לכו ונלכה באור הוי'".

ומזה מובן גם בנוגע לענין ד"כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" – שנדרש בזה שיהי' באופן ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ".

כב. ואם הדברים אמורים בכל הזמנים ובכל התקופות – עאכו"כ בתקופתנו זו, שאם בנ"י רוצים באמת, ביכלתם להגיע לכל ערי הבירה ולכל המוסדות ולכל הגויים, להבדיל, אלא שענין זה יכול להיות בשני אופנים:

אפשר להגיע לזה באופן שהגוי לא ידע שהוא יהודי, ועכ"פ שלא ידע שהיותו יהודי הוא אצלו העיקר, ואילו היותו "אמריקני" הוא אצלו דבר נוסף, ובמילא יחשוב שהוא כערכו וכדוגמתו, "אחינו אתה"[87], ואז יכניס אותו וידבר עמו וכו'.

אבל ישנה דרך נוספת – באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ":

הן אמת שכיון שהקב"ה לא התחיל עדיין אפילו את ה"אתחלתא דגאולה"[88], נמצאים תחת שליטת שר המדינה, שבא־כחו למטה היא ממשלת המדינה [ולכן נאמר[89] "ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה גו' כי בשלומה יהי' לכם שלום"], שאז יש ל"דינא דמלכותא דינא"[90] תוקף ע"פ תורה (כמבואר בפוסקים ובכ"מ[91]) – הרי זהו רק בנוגע לענינים שאינם קשורים עם יהדות כו', כך, שאין זה היפך השו"ע ח"ו (שהרי הסיבה לכך שמקיים ד"דינא דמלכותא" היא בגלל שכך נאמר בשו"ע); ואילו כשבאים לעניני תורה וגמ"ח ותפלה עם הציבור – רואה הגוי שהנהגתו של היהודי היא באופן ד"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ", וזוהי הדרך השני' להגיע ולפעול "בארץ".

מהי הנפק"מ בין שני הדרכים?

בדרך הראשונה – אפשר לרמות את הגוי לפי שעה; הוא יכול לדמות לעצמו שהגוי לא ידע שהוא יהודי, ולא יחשוד שיש בו נקודת היהדות בשלימותה, שסוכ"ס תתפרץ אצלו ותבקע את כל הענינים

83) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. וראה פס"ר פ"ט.
84) ראה פסחים קיג, א.
85) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.
86) ב, ג.
87) לשון חז"ל – סוטה מא, א (במשנה). ועוד.
88) ראה גם לעיל ס"ע 113. וש"נ.
89) ירמי' כט, ז.
90) גיטין יו"ד, ב. וש"נ.
91) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ז ע' רצה ואילך). וש"נ.

שמעלימים ומסתירים על התוקף שיש בכל אחד מישראל, בחי' איתן שבנפשו[92], ולכן מכניס אותו לפי שעה.

אבל מיד לאח"ז נופל לו חשד: כיון שמרמה אותו בפרט אחד, שאינו מספר לו שנשמתו היתה במעמד הר סיני, ומשם הוא "מושבע ועומד"[93] לקיים כל התורה ומצוותי', הרי יתכן שיעלים ממנו עוד פרט וכו'.

או באופן גס יותר: כיון שאומר לו שקר – שהרי סוכ"ס יבוא הדבר לידי בחינה, שיגיש לו דבר מאכל, ובגלל שיתבייש לומר שהוא יהודי שמקיים מצוות, יתחיל לאכול מפתו ומיינו וכו', ואזי יראה שהוא מתנהג להיפך מכמו שמתנהג בביתו [או שגם בביתו מתנהג להיפך מכמו שהתנהג אביו וזקנו וכו'] – אין לו אימון בו, ולא מאמין לו בשום דבר!

ובמילא, כל זמן שהוא זקוק אליו, יש לו עסק עמו, אבל לאחרי כן, מאבד אצלו את החשיבות, ואז אינו יכול לפעול אצלו מאומה.

אבל בשעה שהולך עם האמת ועומד בתוקף – והוא לא זקוק לתוקף של עצמו, כיון שיהודי לא הולך לבדו, שכן, להיותו בן אברהם יצחק ויעקב, יש לו מאחריו את הוריו וזקניו וכו', עד ליעקב ויצחק ואברהם, כך שהולך עם התוקף שלהם – הנה בשעה שאומר לו ענין של יהדות, אזי פועל אצלו.

ועי"ז נעשית התקרבות ביניהם באופן שתהי' לו חוות־דעת גם בענינים שאינם שייכים ליהדות, לכאורה, כמו עניני העיר והסביבה והמדינה וכו'.

כג. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לעסקנים – כן הוא גם בנוגע לרבנים (ואדרבה: כמדובר כמ"פ שההתחלה היא בקדושה, ואח"כ נמשך גם בעניני הרשות):

יש רב שהנהגתו ברבנות היא באופן שמתבייש לומר בכל התוקף כל מה שרב צריך לומר בנוגע לעניני תורה ומצוות, ומחפש תירוץ, שקשה לבעלי־בתים לקלוט שהרב יהי' "מרא דאתרא".

תורת אמת קוראת לרב "מרא דאתרא", שהפירוש בזה הוא[94] שהרב הוא בעל־הבית במקום רבנותו!

אלא שבעה"ב לא מחוייב לעשות את כל הענינים לבדו, ולכן ממנה שרים – בעלי־בתים, גבאים וכו', ויש פעמים שבגלוי צ"ל באופן שהגבאי יחשוב שהוא בחר את עצמו, או שאחד מבעלי־הבתים בחר בחבירו וכו', כך, שזהו מהענינים שבהם צריכים להיות "ערום ביראה"[95]; עליו להנהיג את הבעלות עם בעלי־הבתים באופן שיבחרו את מי שצריך לבחור לגבאי. אבל לאח"ז, אין לו להניח לבעה"ב לעשות כרצונו...

[וגם אם הבע"ב כותב שיש לו סמיכות לרבנות – כבר פסק הסמ"ע[96] שדעת בעלי בתים היא היפך דעת תורה!

אין כוונת הסמ"ע לבעה"ב שאינו יודע ללמוד – דמאי קמ"ל?! הרי אינו שייך כלל לדעת תורה, להיותו עם הארץ; הפשט בדברי הסמ"ע הוא, שמדובר אודות מי שיש לו סמיכות לרבנות, אלא שהנהגתו בחייו היא באופן שנקרא ע"פ תורה בשם "בעל הבית", ואז נעשית אצלו השקפת־עולם היפך דעת תורה, ובמילא אי אפשר לצרף אותו לבית־דין!

אדם שאין לו סמיכות לרבנות – לא צריך לחדש שאי אפשר לצרף אותו לבית־דין; מדובר אודות מי שיש לו סמיכות לרבנות, ואעפ"כ, אם אורח חייו הוא כמו של "בעל הבית", אזי נעשית דעתו – היפך דעת תורה!

---

92) ראה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.
93) יומא עג, סע"ב. וש"נ.
94) ראה גם תורת מנחם ח"ז ריש ע' 330. וש"נ.
95) ברכות יז, א.
96) לחו"מ ס"ג סקי"ג. וראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סנ"א (תורת מנחם חע"ח ע' 353 ואילך). לעיל ריש ע' 197. וש"נ.

כשצריכים לפסוק דין תורה בחושן משפט, ועאכו"כ באבן העזר, ביורה דעה ובאורח חיים – צריך רב שחייו מתנהלים באורח־חיים של רב!].

וכפי שרואים בפועל, שכדי שבעלי־בתים יהיו מרוצים מהרב, עליהם להרגיש שהוא "רב", ולא שמשמש אצלם בתור "משרת"! ואילו כשמרגישים שהוא "משרת" שלהם שממלא פקודה – הנה סוכ"ס הוא מאבד אצלם את כל התפיסת־מקום.

אך כאן מתחיל הרב לטעון, שזהו היפך הטבע, דכיון שהוא מקבל פרנסתו מהבעלי־בתים [הן אמת שהקב"ה הוא "זן ומפרנס לכל", אבל זה עובר באמצעות הלבוש והצינור של הבעלי־בתים], הרי יש דין בתורה ש"אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו"[97] (ועד"ז בנוגע למי שמקבל טובה בכלל).

ועל זה אומרים לו: אין לך ברירה אחרת! עליך להתנהג באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ". – הוא אמנם מכיר טובה על השכירות שניתנת לו בעין יפה, בעתו ובזמנו, ועם הוספות, אבל בשעה שמגיע לעניני תורה – לא מועיל שוחד!

ואילו כשמתחילים עם ויתורים, והעדר עמידה בתוקף המתאים בקהילה קדושה שלו – הרי זה נמשך אח"כ גם בשעה שצריך לילך ולהשתדל בפני השלטונות בענינים הקשורים עם "דינא דמלכותא דינא", וכפי שרואים בקשר לענינים של פועל, שדוקא כאשר עומדים בתוקף אזי פועלים כו'.

ולדוגמא: כשדובר אודות הנהגה ע"פ יראת שמים עבור אנשי צבא בארצות־הברית, וכן בבתי חולים, בבתי אסורים וכיו"ב, בנוגע לכשרות, שמירת שבת, גידול זקן שלם[98] וכיו"ב – היו רבנים שטענו: היתכן לדרוש מ"גנרל" לעשות דבר היוצא מן הכלל עבור אחד ממאה, להניחו להתפלל בשבת חצי שעה נוספת, להניחו לאכול דוקא מאכל כשר וכו', ומוסיפים להלביש זאת בענינים של יראת־שמים – שזה דבר שפוגע בבריאות, ובמילא הרי זה נוגע להליכות הצבא.

ולאידך גיסא, הי' מי שרצה להתנהג ע"פ פס"ד הצמח־צדק[99] שלא לגעת בזקן, והרב השתדל עבורו, שהגנרל יאפשר לו לשמור על זקנו.

– היו רבנים שהרגישו בכך אי־נעימות מצד ההנהגה שלהם גופא, להיותם מאלה שסבורים כדעת הפוסקים[100] שמותר להסיר את הזקן שלא ע"י תער, כי אם ע"י סם וכו' וכו'.

אבל באמת, היו יכולים ללכת ולספר את האמת, שכשם שישנם שבעים אומות, ולכל אומה יש כו"כ הנהגות שמשתנים ממחוז למחוז, ובכל מקום מוותרים זל"ז בנוגע לעניני לבושים וכו' – עד"ז יש גם ביהדות הענין ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"[101], וישנם אלו שנמצאים "באתרי' דרב" שמתנהגים כמו רב, ואלו שנמצאים "באתרי' דשמואל" שמתנהגים כשמואל[102]. וענין זה מתקבל אצל הגוי, כיון שיודע זאת מבשרו – ממה שקורה אצל גוים גופא.

ואכן ראו אצל הרבנים שנמצאים בצבא או בבתי רופאים, בתי חולים או בתי אסורים (שנקראים בשם "טשאַפליין"), שבמקום שנעמדו בתוקף, קיבלו מאכל כשר, וקיבלו אפשריות לשמור שבת, ואפילו אפשריות לשאת זקן שלם וכו', וכן בנוגע לכל ההידורים שהיו יכולים לפעול ואכן פעלו.

ואילו במקום שהרב התבייש – הנה לאחרי שעבר זמן קצר, ניגש אליו הכומר הגוי ואמר לו: היתכן שהנך מתבייש וכו'.

בשעה שמדובר אודות אמונה שלהם [ויש להוסיף בתור מאמר המוסגר שהיא אמונה טפילה] – לא

97) כתובות יח, סע"א. וש"נ.
98) ראה גם אג"ק חל"ב ע' רפט. תורת מנחם ח"ז ע' 171 ובהערה 20 שם. וש"נ.
99) בשו"ת שלו יו"ד סצ"ג. וראה גם תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 231. וש"נ.
100) ראה אנציק' תלמודית (כרך יא) ערך השחתת זקן ס"ד (ע' קכה ואילך). וש"נ.
101) עירובין יג, ב. וש"נ.
102) ראה שבת יט, ב.

התבייש פלוני ודרש וכו'; ואילו הוא שמכהן בכהונת רבנות, בתור "טשאַפליין", מתבייש לבוא לגוי ולומר לו שהוא מאמין בה' ובתורתו ובעבדיו – "מאן מלכי רבנן"[103], ו"רבנן" אמרו באופן כך וכך!

וההתחלה בזה היתה החלישות בענין ד"אל יבוש מפני המלעיגים", והחלישות בהכרה בכך שהענין ד"הפליא והגדיל ה' לעשות" הוא "בארץ" (לא רק בקדשי קדשים, או ב"עשרה ניסים (ש)נעשו לאבותינו בבית המקדש"[104], שבהם נכללים גם הענינים שהיו בירושלים[105]), ועד שיש ניסים בכל יום ויום, אלא שלפעמים הרי זה באופן ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו"[106], ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו" (כדברי הגמרא[107]), ולפעמים רואה אותם גם בעל הנס.

כד. ויש להוסיף בנוגע להדגשת הענין של הנהגה נסית, באופן ש"הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ" – שאם פעם היו יכולים לדמות שבנ"י הם עם שיכול להתקיים בעולם בדרך הטבע, באופני הטבע, בשקלא־וטריא ע"ד הטבע ובהשתדלות ע"ד הטבע – הנה בדורות האחרונים הרי זה בטל ומבוטל לגמרי, וישנם רק בטלנים אחדים שממשיכים לאחוז בשיטות הישנות.

מישהו שאל אותי: היתכן שבימינו אלו ימשיכו לאחוז בשיטה ישנה? ועניתי לו, שזהו היפך הדבר: אתה נאחז בשיטה הישנה של המשכילים הישנים שהיו סבורים ש"חסד לאומים"[108] הוא חסד אמיתי, ובדרך הטבע יהיו בנ"י עם כמו כל העמים, "ככל הגויים בני ישראל"[109], ועי"ז יקבלו חופש, ותתבטל האנטישמיות, ויפלו איש על צוואר רעהו, ויהי' שלום בין העמים! אבל אח"כ הגיעה מלחמת העולם הראשונה, וראו ש"לא דובים ולא יער"! "ס'הויבט זיך גאָר ניט אָן"!

ועאכו"כ כשניתוספו הענינים שאירעו לאח"ז, ועד לענינים שרואים בעיני בשר שאירעו לאחרונה, בשנים האחרונות, בחדשים האחרונים ועד לימים האחרונים – הנה לומר עכשיו שיהודים ילכו בדרך הטבע, וירדפו אחר הגויים, ויתדמו לגוי'שקייט, ועי"ז יפעלו משהו – הרי זה סימן שהוא שייך ל"מושב זקנים" שבו יושבים בטלנים!

הוא לא יודע מה שנעשה בעולם! הוא קרא איך הי' המצב לפני מאה שנה בין גויים, וחושב שכך יכול להיות עכשיו בין יהודים לגויים, ואינו יודע מה הי' במשך החמישים, ששים, מאה שנה האחרונים!

אם יתבונן – ללא דעות קדומות וענינים מדומים – בדברי ימי ישראל ממעמד הר סיני, ועוד לפנ"ז, כיצד היתה ההנהגה עם היהודי הראשון, אברהם אבינו, ש"אחד הי' אברהם"[110], אזי יראה שאף פעם – אפילו בחושך כפול ומכופל של ימי הגלות – לא היתה אצל בנ"י הנהגה טבעית!

הנפק"מ אינה אלא שפעם הי' זה נס גלוי, פעם הי' מכוסה בלבוש דק של טבע, ופעם – בב' או ג' לבושים דקים של טבע וכו'.

ועד לענין של י"ט כסלו, שתחילה היתה הסכנה של היפך החיים ממש, וכפי שהסביר רבינו הזקן שהסיבה לכך היא הסכנה שהיתה למעלה בנוגע לשיטתו בענין הפצת פנימיות התורה וכו' (כמסופר בסיפורי רבותינו נשיאינו אודות רבינו הזקן[111]), ולאחרי שלמעלה זכה בדין, ועד לאופן שזכאי בדין, אזי בדרך ממילא בטלה הסכנה גם למטה, באופן ש"הגדיל והפליא ה' לעשות (כפי שנמשך והגיע) בארץ".

ואין זה רק סיפור אודות מאורע שאירע אצל יהודי אחד לפני ריבוי שנים, אלא ענין שצריך לשמש בתור מורה־דרך בנוגע להנהגה עתה בדרך היהדות, שיהודי יֵדע ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ"; אין לו להתבייש שהגוי יראה שהוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור (שזה כולל כל

---

103) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
104) אבות פ"ה מ"ה.
105) ראה גם יומא כא, א.
106) תהלים קלו, ד.
107) נדה לא, א.
108) משלי יד, לד. וראה ב"ב יו"ד, ב.
109) ע"פ יחזקאל כה, ח.
110) שם לג, כד.
111) ראה בית רבי ח"א פט"ז (בהערה). וראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סט"ז (תורת מנחם חע"ח ע' 313). וש"נ.

עניני יהדות). ואז יצליח גם "בכל אשר תעשה"[45] בדרך הטבע – בענינים שבהם צריכים להתנהג באופן ש"אין סומכין על הנס"[112], הן בענינים כלליים והן בענינים פרטיים.

כה. וענין זה מגלה רבינו הזקן בכך שאומר וכותב ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ", וכאשר אח"כ נדפסים הדברים ומתפרסמים בכל מקום, הרי זה נעשה הוראה ונתינת כח לכל אחד מישראל בכל מקום ומקום, לעמוד בתוקף בענינים הקשורים עם העסק בתורה ובגמילות חסדים ותפלה עם הציבור, ועד לאופן ש"הגדיל והפליא", ואז יצליח לפעול באופן שתהי' ידו על העליונה.

וכאמור לעיל (סכ"א) שעי"ז שיהי' בגלוי הענין ד"בית יעקב לכו ונלכה באור הוי'", הרי זה יפעל מיד קיום היעוד "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו' כי מציון תצא תורה ודבר הוי' מירושלים".

ועד שתסתיים הגלות ותתחיל הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, באופן שתיכף ומיד הן נגאלין בגאולה שלימה, ובקרוב ממש.

* * *

כו. דובר לעיל אודות "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" – שהם ג' הקוין שעליהם העולם העומד, תורה עבודה וגמילות חסדים, שכוללים כל אופני וסוגי ההנהגה בקיום התורה ומצוותי' – שעי"ז פועלים הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

וכיון ששליחותו של יהודי בעולם היא לשמש את קונו ("אני נבראתי לשמש את קוני"[113]), שלכן צריך להשתדל שיהיו ל"קונו" כל הענינים, ועאכו"כ הענינים ההכרחיים, כביכול, הרי מובן, שכאשר נודע לו ש"שכינתא בגלותא"[19], וגם בנ"י בתור בניו של הקב"ה נמצאים בגלות "בין האומות", הנה הדבר הראשון שהוא הכרחי בשימוש לקונו הוא – לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ונתבאר, שבשביל זה לא מספיק עצם קיום התורה ומצוותי', שכללותם תורה וגמ"ח ותפלה, אלא כל זה צ"ל באופן של "העוסק" – ככל פרטי הענינים שב"עסק" כפשוטו:

אין זה באופן שבשעה שהעסק סגור, אזי מסיח דעת ממנו, אלא אם הוא בעל־עסק אמיתי, ה"ה מונח בעסק במשך כל היום כולו, כך, שגם באכילתו ובשתייתו, ואפילו בחלומו ש"מראין לו מהרהורי לבו"[31], מונח הוא כיצד לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ע"י תורה וגמ"ח ותפלה עם הציבור.

ועוד זאת, שב"עסק" לא מספיק להשקיע זוז ולהרויח זוז, "זבון וזבין כו'"[27], אלא צריך להיות ריוח, ודוגמתו בלימוד התורה, שהלימוד אינו באופן שלומד דבר אחד "בלבד", אלא באופן שמוליד הבנת דבר מתוך דבר; ועד"ז בגמ"ח, שהמעלה העליונה בזה היא באופן ש"מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים"[52], שיחדלו להיות נצרכים וזקוקים; ועד"ז בנוגע לתפלה, שמתפלל באופן שכל אלו מסביבו מתחילים להתפלל, ועד שאפילו "עצי יער" "ירננו"[114] ע"י תפלתו הוא.

וכן הפרט האמור לעיל בנוגע ל"עסק", שצריך להתנהל בשמחה ובבטחון שבודאי יצליח, ולא להתפעל אם זה לא בא בקלות כ"כ כפי ששיער, כיון שכל זה כדאי בשביל הרווחים.

וכל פרטים אלו צריכים להיות אצל כל אחד מישראל בלימוד התורה, וכן בקיום המצוות, שכללותם היא מצות הצדקה וגמילות חסדים[115], וכן בענין התפלה ("מתפלל עם הציבור"), שמעלה את התורה והמצוות, להיותה "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"[116] (כדאיתא במדרשי חז"ל[117], ובארוכה יותר בספרים שלאח"ז).

---

112) ראה פסחים סד, ב.
113) משנה וברייתא – קידושין בסופה.
114) תהלים צו, יב.
115) ראה תניא פל"ז.
116) ויצא כח, יב.
117) ראה ב"ר פס"ח, יב. זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

כז. ובכל זה ישנה נקודה והדגשה נוספת – שמוכרח להיות הענין ד"חנוך לנער" (ועד"ז בחינוך שנותנים לבנות), ע"פ הכלל שנאמר בפסוק[118] "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" – שבזה מתחיל רבינו הזקן את ההקדמה לחלק השני של ספר התניא [אשר ע"פ סיפור החסידים היתה לכתחילה קס"ד שיהי' ההתחלה של ספר התניא[119]] – שער היחוד והאמונה.

ומזה מובן (ובפרט ע"פ המבואר שם באריכות), שככל שיגדלו המעלות ומדריגות שיגיע אליהם כאשר "יזקין" – נוגע ופועל אופן החינוך שקיבל בהיותו עדיין "נער", כך, שכדאי כל יגיעה בזה, כיון שזה נוגע לזמנים שלאח"ז עד ש"יזקין", שגם אז יהי' הרושם והפעולה מהחינוך שקיבל בנערותו.

ולכן צריכה להיות ההשתדלות בענין החינוך לא רק לפי מעמדו של ה"נער" בזמנו הוא, באותם זמנים ובאותה תקופה, או בשנים הקרובות, אלא צריך להבהיר ולהבטיח גם את השנים שלאח"ז עד שיגיע לזקנה, שכן, ככל שתגדל מעלתו בזמן הזקנה, יש ענינים שתלויים באופן החינוך שנותנים לו בהיותו "נער".

כח. ובפרטיות יותר:

כשלומדים עמו תורה – אין זה באופן שיוצא י"ח באמירת השיעור [או בלימוד החומש, ועד"ז שאר ענינים בתושב"כ או תושבע"פ] במשך זמן של כך וכך רגעים, שבזה מילא את מלאכתו באמונה, אלא כסיפור הגמרא במסכת בבא בתרא[120]: "רב אשכחי' לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא .. אמר לי' הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו"!

והרי הגמרא אינה מספרת סיפורים יפים בעלמא; זהו חלק מהתורה – "תורה" מלשון הוראה[121].

ועד"ז כשמדברים עם ילד ומחנכים אותו בגמילות חסדים ובכללות ופרטיות ענין המצוות – צריך לכל לראש להראות בעצמו דוגמא חי', וההדגשה בזה – לא סתם דוגמא שמקיים מצוות, אלא דוגמא חי'[122], היינו, שעושה זאת במלוא החיות ובמלוא ה"שטורעם".

וכפי שרואים גם בפועל, שכאשר רוצים לפעול אצל התלמיד והמקבל מדה מסויימת של לימוד או של קיום פעולה וכיו"ב, צריכה להיות הדוגמא שמראים לו בתוקף ובחיות הרבה יותר, והיינו לפי שהתלמיד אינו מקבל כל תורת רבו בבת אחת, אלא לוקח לו ארבעים שנה עד ש"קאי איניש אדעתי' דרבי'"[123], ועאכו"כ לקלוט את כל הענינים בנוגע ללימוד ובנוגע להנהגה.

ועאכו"כ בנוגע לענין התפלה, שמבואר בספרים[124] שתפלה היא בדוגמת חוט השדרה שבאדם, כמבואר בספרי הטבעיים שע"י חוליות השדרה ה"ה מעמיד את כל רמ"ח האיברים ושס"ה הגידים [אע"פ שחוט השדרה עצמו לא נכנס במנין האיברים, כי אם חוליות השדרה, וכך גם התפלה שלדעת כמה פוסקים[125] אינה במנין המצוות, ואפילו אם היא במנין המצוות, הרי זה רק שכאשר יש לו איזה בקשה אזי צריך להתפלל, אבל לא בתור ענין כללי כו'[126]] – הרי בודאי שיש צורך בדוגמא חי' בנוגע לענין התפלה שבה צריך לחנך את הנער והנערה, עד לאופן שתהי' הוודאות שישאר ויפעל אצלם אפילו בזמן ד"כי יזקין".

כט. ויש להוסיף בזה גם בהמשך להמדובר לעיל (סכ"ד) אודות הדגשת ענין הנס באופן ד"הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ" – שגם ענין זה נוגע לחינוך הבנים והבנות:

---

118) משלי כב, ו.
119) ראה הערות ותיקונים לתניא (קצז, ב). וראה גם לעיל ע' 291 הערה 2. וש"נ.
120) ח, ב.
121) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.
122) ראה גם מכתב בדר"ח כסלו שנה זו (אג"ק חל"א ע' מא).
123) ע"ז ה, ריש ע"ב.
124) ראה לקו"ת בלק ע, ד. ובכ"מ.
125) ראה כס"מ ריש הל' תפלה.
126) ראה גם סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתה (דרמ"צ קטו, א).

ידוע הסיפור[127] מכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שנכנס פעם והבחין אצל המלמד שלימד את בנותיו בקטנותן סיפורי התורה, שבהגיעו לסיפור ענין של נס, רצה לחטוף ולעבור על זה במהירות וכו'. וכששאלו מדוע לומד פסוקים אלו במהירות כל כך? השיבו, שמתיירא להסביר לילד קטן ענין של נס, שאינו רואה אף פעם, ואינו יודע כיצד ישפיע עליו הדבר. – ילד, רגיל בדרכי הטבע, כפי ש"עולם כמנהגו נוהג"[128], כפי שרואה מידי יום ביומו. וכאשר צריך לספר לו אודות מאורע של נס, שבאותו עולם שמתנהג בדרך הטבע, אירע ענין שמשדד מערכת הטבע, אזי יכול להתבלבל, ועד שנעשה אצלו ספק בהאמת וכו'.

אך כ"ק מו"ח אדמו"ר ביטל מיד את כל השיטה, ואמר לו, שאדרבה: דוקא לילד צריך לספר ענינים של ניסים אמיתיים, כדי שמתחילה יהי' חינוכו וגידולו ועמדתו בחיים – שיש אמנם דרך טבע, ו"אין סומכין על הנס"[112], אבל אעפ"כ ישנו הענין ש"הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ"!

ל. וכאשר החינוך הוא באופן האמור – הרי זה קשור עם הפסוק "פדה בשלום", כאמור לעיל (סי"ח) שבפסוק זה גופא מדגיש רבינו הזקן תיבת "שלום":

כאשר הלימוד עם הנער הוא רק כדי לצאת י"ח, או אפילו כשלומד מתוך חיות אבל אינו מראה דוגמא חי', או שהלימוד הוא רק כדי להבטיח את מעמדו ומצבו בהיותו בין כתלי החדר, התלמוד־תורה או הישיבה – הנה לא זו בלבד שהלימוד והחינוך אינם באופן של שלימות (שזהו אחד הפירושים ב"שלום", מלשון שלימות[129]), אלא אין זה אפילו ענין ה"שלום" לפי הפירוש הפשוט, כיון שהלימוד אינו באופן שנעשה שלום בין כל הנטיות וכל תכונות הנפש של התלמיד.

כדי שהתלמיד יקבל ויקלוט זאת כדבעי – הרי זה צריך להתקבל הן מצד כלי המעשה של התלמיד – שיציית בפועל, הן מצד כלי הרגש שבלב התלמיד – שיהי' לו הרגש בזה, והן מצד כלי המוח והשכל של התלמיד – שיבין זאת עד מקום שיד שכלו מגעת, ולאח"ז יגיע עד לכח האמונה (שענינו בספירות – ספירת הכתר), שידע בשכלו שזהו ענין שאי אפשר להבין בשכל, להיותו למעלה מהשכל; זוהי אמונה פשוטה בפשיטות של "ה' אלקינו ה' אחד"[130].

וכאשר לומדים עם הילד ומחנכים אותו באופן זה, אזי ילמד ויקיים מצוות באופן של "שלום" – שלא רק ידו של הילד מחלקת צדקה, אלא בשעת מעשה יש בלבו הרגש השתתפות ("אַ מיט־געפיל") עם הרגש העני מקבל הצדקה, והשכל שבמוחו מבין מדוע צריך ליתן וכיצד צריך ליתן – בסבר פנים יפות וכו'[64], ומגיע וחודר גם בכח האמונה, בידעו שמקיים בזה ציווי הקב"ה – "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", שהרי אע"פ שבצדקה אין ברכת המצוות בדיבור (מאיזה טעם שיהי'[131]), הרי ישנו תוכן הענין, ואדרבה – "גדולה צדקה כו'"[132] ו"שקולה צדקה כו'"[133], ככל המעלות שנאמרו על מצות הצדקה.

וכאשר החינוך הוא באופן כזה, הרי זה חינוך באופן של "שלום": "שלום בפמליא של מטה"[134] – אצל התלמיד, ו"שלום בפמליא של מעלה"[134] – אצל המלמד והמחנך שלו, שמקיים שליחותו של הקב"ה: "ושננתם לבניך – אלו התלמידים"[135], והרי "שלוחו של אדם כמותו"[136].

ואז נעשה אצלו הענין ד"פדה בשלום", ו"ויצאתי בשלום מה' שלום" (כפי שמדגיש רבינו הזקן[11]) – בנוגע לעצמו ובנוגע לתלמידים, ומגאולה פרטית לגאולה כללית – שפועל גם הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ובקרוב ממש, ע"י משיח צדקנו.

---

127) ראה גם תורת מנחם חע"ד ע' 364. וש"נ.
128) ראה ב"ר רפל"ט.
129) ראה לקו"ת ראה ל, רע"ג. וש"נ.
130) ואתחנן ו, ד.
131) ראה גם תורת מנחם חכ"ז ריש ע' 112. חמ"ח ע' 97. וש"נ.
132) ב"ב יו"ד, א.
133) שם ט, א.
134) לשון הגמרא – סנהדרין צט, ב.
135) ואתחנן ו, ז ובספרי ופרש"י עה"פ.
136) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

* * *

לא. אע"פ שבמכתב[11] הקשור עם הגאולה די"ט כסלו מזכיר ומדגיש רבינו הזקן כמ"פ תיבת "בשלום" – הרי זה קשור עם פסוק שלם[10] (שאחת התיבות שבו היא תיבת "בשלום", שבה היא עיקר ההדגשה), כפי שמתחיל: "כשקריתי בפסוק פדה בשלום כו'". ומזה מובן, שכדי שענין השלום יהי' כדבעי, צריך לעיין בכללות הפסוק.

ובכן: מיד לאחרי תיבת "בשלום", נאמר בפסוק ענין הפכי[137]: "מקרב", שענינו ופירושו של "קרב" הוא מלחמה – היפך לגמרי מ"שלום"?!

בלימוד פשוטו של מקרא אפשר לומר שהפשט הוא שהי' יכול להיות מצב של "קרב", אלא שהקב"ה פדה אותו ממצב של "קרב" למצב של "שלום"; אבל בהמשך הכתוב נאמר "כי ברבים היו עמדי", ומפורש (בתושבע"פ) בירושלמי[138], ש"ברבים" קאי על הצד שכנגד, שהם אנשי אבשלום, שערכו מלחמה כפשוטה, כמסופר בתנ"ך[139] (אלא שגם הם "היו עמדי", שהתפללו לנצחונו של דוד).

ואפילו מצד פשוטו של מקרא – הרי לכאורה טוב יותר מצב של שלום באופן שמלכתחילה אין מנגד וצד שכנגד, ובמילא לא שייך שיהי' "קרב" שיהי' צורך לפדות ממנו, כיון שהכל מצד אחד.

ואילו כאן נאמר שישנו מצב של "קרב", ויש צורך בפדי' מה"קרב", אלא שהפדי' יכולה להיות באופן של שלום או באופן של מלחמה, ועז"נ בכתוב שפדייתו של דוד היתה באופן של שלום.

אך הענין הוא – שיש מעמד ומצב שעליו מקרא מלא אמר הכתוב[140]: "לא תאמרון גו' לכל אשר יאמר העם הזה גו'"; הן אמת שישנו עם (לא רק יחיד) שהולך ומכריז "שלום", אבל כיון שזהו "העם הזה", הנה גם כשאומרים וצועקים "שלום" – "אל תאמרון שלום".

במצב כזה צריך להיות הענין ד"מקרב", אלא שאעפ"כ הרי זה באופן ד"פדה בשלום", כיון ש"ברבים היו עמדי", שגם אנשי אבשלום התפללו לנצחונו של דוד, והיינו, שרק אחדים היו נגדו, אבל כיון שאותם אחדים עמדו בראש, לכן היתה מלחמה כפשוטה (כמסופר בתנ"ך), אלא שמלחמה זו היתה רק "לפנים", כיון שהרבים השייכים לאותם אחדים היו "עמדי" (עם דוד).

וכך הי' גם אופן הפדי' ("פדה בשלום") אצל רבינו הזקן – שהי' תחילה מעמד ומצב של "קרב", ועד גם מעמד ומצב של יסורים [שהרי הענין של בית־האסורים הוא בדוגמת יסורי מלחמה], אלא שהפדי' היתה באופן של "שלום", ללא יגיעה וכו', כמסופר אודות אופן הגאולה של רבינו הזקן.

לב. ומזה מובן בנוגע לאלו שחוגגים את גאולת רבינו הזקן באופן של פירסום, באסיפת כו"כ מבנ"י בכמה מקומות בחוץ־לארץ, ובכמה מקומות בארץ הקודש,

– כפי שכבר הגיעה הידיעה משם (שהרי שם הזמן הוא כמה שעות לפנ"ז), איך שחגגו את גאולת רבינו הזקן בכמה מקומות ברוב פאר והדר[141], והעיקר, עם החלטות טובות בנוגע ל"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור" –

שגם פרטי הדברים שכותב רבינו הזקן באגרת שבה מספר אודות אופן הפדי', אינם סיפור בעלמא, אלא יש בזה גם הוראה:

תכלית הכוונה היא אמנם ענין השלום, שהוא "כלי מחזיק ברכה",

---

137) ראה גם במאמר שנאמר בהתוועדות פ"ב ואילך (לעיל ע' 319 ואילך).
138) סוטה פ"א סה"ח.
139) שמואל־ב קאפיטל יז ואילך.
140) ישעי' ח, יב. וראה סנהדרין כו, סע"א.
141) ראה גם המברק לקראת י"ט כסלו שנה זו (לעיל ע' 317. אג"ק חל"א ריש ע' מג) לכל המשתתפים בההתוועדויות הגדולות כו'.

— כהדין שנאמר בסיום כל ששה סדרי משנה (ש"הכל הולך אחר החיתום"[142]): "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[143] הוי' עוז לעמו יתן הוי' יברך את עמו בשלום", וכפי שיתבאר לקמן[144], בלי נדר, בסיום הש"ס, בקשר לי"ט כסלו, ע"פ מ"ש רבינו הזקן בסיום אגרת הקודש (שלומדים בערב י"ט כסלו, לפי חלוקת התניא שקבע כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[145]) אודות חלוקת הש"ס באופן שיסיימוהו מידי שנה בשנה —

ועד שהרמב"ם חותם הלכות חנוכה (שלקראתו אזלינן עתה) בכך ש"התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר[146] דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום", וכשהרמב"ם מביא פסוק, ועאכו"כ בהקדמת מאמר חז"ל מספרי[147], הרי זה נעשה פסק־דין,

אבל אעפ"כ, ההקדמה לזה היא — "ה' עוז לעמו יתן".

ולכאורה אינו מובן: בזמן שלום — מה נוגע ענין ה"עוז"?! כיון שאין לו עם מי לריב ולערוך מלחמה — אינו זקוק לענין ה"עוז"! והרי "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"[4], ועאכו"כ כשעושים מזה "שטורעם" שלם: "ה' עוז לעמו יתן", ולאח"ז "ה' יברך את עמו בשלום".

ויובן ע"פ הפירוש בתושבע"פ בפסוק זה גופא, כמסופר בארוכה במדרשי חז"ל[148], שמצד ה"שטורעם" שהי' בזמן מתן־תורה אחזה רעדה את כל אומות העולם ונפל עליהם אימתה ופחד, ובאו לבלעם ושאלו: מאי האי? והשיב להם: "ה' עוז לעמו יתן", שהקב"ה נותן לבנ"י את התורה, ועי"ז "ה' יברך את עמו בשלום", ואז נעשה שלום בכל העולם.

לג. ועכ"פ בנוגע לענייננו, הנה הן אמת ש"לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום", אבל יש צורך בהקדמה ש"ה' עוז לעמו יתן" — שהדבר נעשה בדרך התורה, שנקראת בכו"כ שמות, וא' מהם — "עוז": "אין עוז אלא תורה"[149].

ולכאורה: במקום לומר "ה' עוז לעמו יתן", שאז יש צורך לפרש במדרש שקאי על תורה — יכול להיות כתוב לכתחילה "ה' תורה לעמו יתן"?!

ומזה גופא ההוכחה שלא נוגע כאן סתם תורה, שלומד תורה ומתנהג ע"פ תורה, אלא זהו אופן שהתורה היא אצלו ענין של "עוז", ויתירה מזה: "אין עוז אלא תורה", היינו, שאין אצלו ענין אחר של "עוז" — "כסא", כבוד או כסף; "אין עוז אלא תורה".

וכאשר יהודי מתנהג באופן כזה, וכן כאשר גוי — להבדיל — מתנהג באופן כזה בנוגע לשבע מצוות דידהו — אזי "ה' יברך את עמו בשלום".

וכאשר מישהו טוען: מהו הצורך בענין של "קרב", הרי מוטב שמלכתחילה לא יהי' "קרב" וכו' — אומרים לו, שאין לו ברירה אחרת: אם הוא לא יערוך "קרב" עם פלוני — אזי פלוני יערוך "קרב" עמו!

וכפי שרואים להבדיל אצל אומות העולם: סדר הדברים אינו באופן שכאשר רודפים אחריהם, ולא רוצים לומר מילה אחת אודות יהדות, ולא רוצים להזכיר כלל שזוהי ארץ שנתן הקב"ה לאברהם ולזרעו אחריו עד עולם, אזי יהי' שלום בעולם; אדרבה — דוקא אז רוצים ליקח הכל!

וטעם הדבר — לפי שלכתחילה רוצים הם הכל, אלא שחושבים שאין זה בכחם, כי אכן אין זה בכחם; אבל כשרואים שיהודי שותק, ולא עוד אלא שמחזיר שטח לגוי ועושה מזה "הישג דתי", ואח"כ רוצה להשלות אחרים [שהרי לעצמו — יודע את האמת] שזהו גם "הישג צבאי" — אזי נעשה מעמד ומצב

142) ברכות יב, א.
143) תהלים כט, יא.
144) סמ"ז.
145) ראה אג"ק שלו ח"ז ע' ל (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
146) משלי ג, יז.
147) ראה תורת מנחם חס"ט ע' 96 הערות 85־83.
148) זבחים קטז, סע"א. יל"ש יתרו רמז רסח. רפו.
149) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

שהוא היפך השלום, ועד ל"קרב", וצריך לחפש דרך לפעול ענין הפדי', ולבקש שיהי' זה באופן ד"פדה בשלום".

לד. וכאן באים למאורעות הכי אחרונות, ובפרט מה שאירע רח"ל עם בחורי הישיבה הקדושים הי"ד[150].

ובהקדמה – שהתחלת הדברים היתה בנוגע לאלו שנקראים "משיחי"[151], אלו שהיו צריכים לומר דעת תורה, ולא אמרו, אלא "כבשו פניהם בקרקע" (כבסיפור הגמרא[152]), ובמילא, כשנמשך אח"כ לרשות הרבים או רשות היחיד של בנ"י, אבל בכל אופן לענינים שמדמים כאילו הם "דברי רשות", אזי נעשה מה"הישג דתי" – "הישג צבאי", ורצו להטעות שזוהי הדרך לשלום, אבל מזה יצא ההיפך, כפי שהפסוק מזהיר "לא תאמרון גו' (ובנדו"ד: שלום) לכל אשר יאמר העם הזה גו'" (שלום).

לה. ובכן: המדובר הוא אודות הענין הידוע שניתן לו השם "הסדר ביניים"[153], שנקודתו – לסגת מהגבולות הבטוחים (כפי שאלו שנסוגו אמרו בעצמם משך זמן לפנ"ז שאלו הם הגבולות הבטוחים היחידיים), ולתת לצד שכנגד את מקורות הנפט (שמאפשר לטנקים לנוע ולאווירונים לטוס) ואת מקום המבצר (שאף שאינו בגדר גבולות בטוחים, הרי זה עדיף עכ"פ ממקום מישור).

ועל זה הרעשתי, שהרבנים צריכים לעשות "שטורעם" שזהו היפך הדין[154]:

בענין זה צריכים לשאול אצל אלו שהם מומחים בעניני צבא – כפי שמצינו אפילו בנוגע לסנהדרין, שבעניני רפואה היו שואלים רופא [אם בסנהדרין לא הי' רופא מומחה. ולהעיר, שאנשי הסנהדרין (עכ"פ שנים, שלשה או ארבעה) היו צריכים לידע קצת משאר חכמות כגון רפואות וכו', וכן ללמוד להבין שבעים לשון, ועד אפילו הלכות כישוף, כמבואר בפוסקים[155], ועד"ז בזמנינו, כמ"ש בשו"ע[156] בדיני שבת ויו"כ שבנוגע לפיקוח נפש בבריאות הגוף יש לשאול רופא], ולכן אמרתי שהרבנים ישאלו בעצמם (ולא יסמכו על שאלת אחרים (כפי שהציעו תחילה), להיותם נוגעים בדבר) לדעתו של "רופא" – מומחה בעניני צבא.

ובכן, עזר הקב"ה ושאלו "רופאים", וכולם אמרו פה אחד, שנסיגה מהתעלה, מסירת הנפט, מסירת מיצר המיתלה והג'ידי (כפי שנקרא שם), מעמידה בסכנה בפועל את קיומם של כו"כ מהנמצאים בצבא, כיון שמשאירים אותם שם ללא מקום בטוח, ובהעדר נפט ממקום אחר – יצטרכו לבקש מוושינגטון, ש"הלכה היא" שאינו אוהב לישראל כו' (כמובא ברש"י[157]), כפי שראינו חצי שנה לפנ"ז, כך שאין צורך לשער איך יהי' בעתיד.

וכיון שכן, הרי משקיבלתם חוות דעתו של "רופא מומחה", עליכם לומר שע"פ שו"ע אסור לצאת משם.

ועל זה ענו לי – שהדבר שייך ל"מיניסטער"!

מה יש ל"שר" לומר בזה, בה בשעה שאינו מבין מאומה בעניני צבא?!

זהו אותו שר שלפני שבע שנים הורה לסגת, ואח"כ הי' מה שהי' ב"מלחמת יום כיפור" (כפי שנקראת), ואעפ"כ ממשיך לומר שאע"פ שמומחה לעניני צבא אומר שבכך מעמידים בסכנה וכו', הנה אם רק יקבלו עבור זה נייר [על יותר מנייר – לא דובר מאומה!...] מאיש פלוני – יהי' זה "הישג"; וכשהגיעו הדברים למלחכי פינכתו אמרו: לא סתם "הישג", אלא "הישג צבאי"!

150) בליל שישי, י"ז כסלו, הסתננו מחבלים מסורי' לישיבה ברמת הגולן ורצחו 3 תלמידים הי"ד (המו"ל).
151) דברי הימים־א טז, כב. וראה שבת קיט, ב.
152) שבת שם.
153) בין ישראל למצרים, בסוף שנת תשל"ה (המו"ל).
154) ראה גם לעיל ע' 185 ואילך.
155) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ב (ובלח"מ). שם ה"ו.
156) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשכ"ח ס"ב ואילך. סתרי"ח ס"ב ואילך. וש"נ.
157) וישלח לג, ד.

וכששאלתי: מה פירוש "הישג צבאי" אם כל הגנרלים אומרים פה אחד (לא הי' אפילו אחד שאמר אחרת) בנוגע לסכנת נפשות?! – אזי "כבשו פניהם בקרקע".

איך אתה יכול לכבוש פניך בקרקע?! – בשלמא לפני שבאה שאלה ב"דין תורה", אזי ע"פ הדין בחושן משפט[158] אין הדיין מחוייב לקבל כל דין תורה, אבל לאחרי שכבר הביע דעה בזה פעם אחת – ומה גם שנתפרסמה ונדפסה בשמו (ולא הכחיש שאמר זאת), ומנצלים זאת כו' – שוב אין לו ברירה, כיון שהוא כבר ב"בית דין", ומחוייב לומר שזהו ענין שנוגע לפיקוח נפשות!

לו. וענין זה קשור עם מאורע הנ"ל:

כל אלו שטענו לטובת הסדר ביניים, שאם רק יקבלו נייר, ידחה עכ"פ חשש מלחמה לכמה שנים – אמרו בעצמם, שיש לשער, שכיון שיתדברו ויגיעו להסדר ביניים עם "זאב" אחד או שנים, מתוך "שבעים זאבים" שגם הם רוצים לקבל את חלקם, קרוב לומר, ששאר ה"זאבים" יעשו התלוי בהם להפר את המנוחה והשקט והסדר הביניים – עי"ז שינסו לעשות תקלות וחבלות וכו', כדי שיהיו מוכרחים לדבר עמם ושיקבלו את חלקם!

וכיון שהם עצמם אמרו שיש לשער שכך יהי', הרי מובן מהי הסיבה לכל תקלה שתהי' לאחרי זה, נוסף לזה שבמשך כ"ד השעות הראשונות כבר היתה הפרה של התנאים הראשונים,

– כפי שטענתי להם: כבר יודעים מה אירע כאשר הי' ההסדר בינתיים על התעלה[159], שסיכמו עם אותה מצרים, ואף אחד לא הופתע מכך שבמשך כ"ד שעות הראשונות הם הפרו ולא קיימו את התנאים, והביאו את כלי הנשק (טילים) לתעלה – היפך המדובר. וברור הדבר שגם הפעם יהי' כן, אלא שאולי יארך הדבר כ"ד שעות ואולי ל"ו שעות, כי אז היתה בינתיים התעלה והי' להם הנפט, ואילו עתה אין בידם לא התעלה ולא הנפט; כל ג' ימים זקוקים ל"חסד לאומים"[108] שיתנו פחית ("אַ קאַן") נפט כדי שהטנק יוכל לנוע –

ומה גם שאח"כ הי' הדיבור בפומבי מהי תכניתו, מה הוא חושב ומה עושה וכו' וכו', כי, הפעם ראה שאינו צריך לומר שקר ולהעלים זאת (משא"כ אז, שהעלימו זאת כו'), ויכול לומר בגלוי כל מה שחושב בלבו – כי "שבעים הזאבים" מסכימים, וכן רודפי השלום [בגלל טעמים צדדיים, שלגמרי לא נוגעים למצב הצבאי ולפיקוח נפש, ואדרבה, זהו ההיפך הגמור לפי פס"ד כל אנשי הצבא המומחים לדבר],

ואכן בסופו של דבר הגיעו הדברים למעשה בפועל – במאורע הנ"ל.

לז. ומה היתה התגובה לזה? – הנה סתם פוליטיקאים, טענו, שאכן בעת הסדר הביניים שיערו שתהי' הפרה, ע"י מעשה חבלה ותקלה מהצד של שאר ה"זאבים" שינסו להפירו, וגם לאחרי שמשתדלים למנוע זאת עד כמה שניתן, לא יכולים להבטיח במאה אחוז, כך שאין ברירה אחרת; אבל כשהגיעו הדברים ל"מלחך הפינכא" (שרוצה לצאת י"ח כלפי העומד על גביו, שהוא עכ"פ דובר אמת) – הרי הוא מאבד לגמרי את הגבול, ואומר ענינים שלא היו ולא נבראו, ומטעה את דעת הציבור בענינים שנוגעים לפיקוח נפשות:

כדי שלא יאמרו שהוא טעה בכך שאמר שהסדר הביניים הוא דבר טוב (והרי לא שייך שהוא יטעה...) – יצא בקריאה שסיבת החבלה היא, בגלל שהתאספו 140 גויים באו"ם, וקיבלו שלשה החלטות: בנוגע למחבלים, בנוגע לציונות, ובנוגע וכו' – ובגלל זה באה התקלה (רח"ל) עם בחורי הישיבה!

כולם אומרים שמאורע זה קשור ל"הסדר ביניים" – בגלל שיהודים מסרו בידים (רח"ל) את הדבר המגן עליהם בדרך הטבע,

158) רסי"ב.

159) בשנת תש"ל (המו"ל).

– שהרי הקב"ה רוצה שיהי' משהו בדרך הטבע, עכ"פ "אצבע קטנה" (ע"ד לשון המדרש[160]), ואילו כאן הראו לגויים שנשארים עירום וחוסר־כל בנוגע להגנה בדרך הטבע, באמרם: קחו לכם את הנפט, את ערי המבצר ואת הגבולות הבטוחים, ואנו סומכים על הבטחתכם (שמיד התחרטו עלי'...) –

אבל אז יתפסו אותו בטעות, שהוא זה שהתפאר בכך שהי' בין המסייעים להסדר הביניים, וטען שזהו "הישג צבאי", "הישג דתי", וצ"ל רודף שלום וכו' וכו',

ולכן יוצא בפומבי ומקשר זאת עם החלטות האו"ם – כאילו שערפאת הוצרך להמתין לעידוד של נייר מבא כחו באו"ם, ולולי זאת הי' יושב בחיבוק ידיים... טיפשות שאין כמוה! שהרי הוא אמר לכתחילה שיעשה זאת (והיהודים עצמם אמרו שמשערים על כך) – רק כשהאו"ם ערך הצבעה ורוב הקולות היו כך וכך, הנה אז הוא שלח את המחבלים שלו!...

כאשר קורה אסון כזה (רח"ל) – הי' עליו לשבת "שבעה"!... אבל מה הוא עושה במקום זה, ועל מה מנצל את ה"במה" שנותנים לו לדבר? – הוא לא מזכיר מילה אחת אודות הסדר הביניים (כך שלא צריכים לחשוב כיצד להתמודד עם תוצאותיו), ולא מזכיר מילה אחת על כך שנשארו ללא נפט (שצריכים להבטיח בעוד מועד),

– ומעלימים עוד ענין: ע"פ המפה שהופיעה בעיתון, הרי לפני שהמחבלים נכנסו לארץ ישראל, הוצרכו לעבור דרך שטח האדמה שנמצא תחת שליטת האו"ם (ארצות־הברית), ועל זה הי' צריך לעשות את הרעש הראשון: היתכן שהניחו להם לעבור לא רק ב"רצוא", בלכתם לא"י, אלא גם במנוסתם אח"כ! –

אלא כדי לבלבל את העולם ואת המוחות, להסב את שימת הלב מהענינים העומדים על הפרק וכו' – העמידו אותו להרעיש, והוא מתהלך ונושא נאומים, ואומר שהמאורע רח"ל עם בחורי הישיבה הי"ד הוא בגלל הנייר שבו מופיעה החלטת 140 הגויים שבאו"ם, בה בשעה שזהו נייר שאף אחד לא מתחשב בו, ואצלם גופא אינו תופס מקום אפילו "לצור על פי צלוחיתו"!...

ומה גם שנייר זה גופא אין בו חידוש – שהרי בוושינגטון אמרו בפירוש שלא ידברו עם המחבלים (אש"ף) כל זמן שלא יתדברו עם ישראל. והדבר לא נאמר רק ליופי המליצה, כך, שנותנים להם רמז ברור שמנהלים משא־ומתן עם המנהיגים בא"י תחת איזו נוסחא יוכלו לשבת באותו שולחן עם באי־הכח של אש"ף: האם הם ישנו שמם, צורתם או לבושם (כבדוגמא הידועה ממלך ארם[161]), שגם לאחרי כל אופני השינויים נשאר הגוי אותו גוי!

ואח"כ באים בטענות על דבריו של שר החוץ כאן [אף שאינני יודע מה רוצים ממנו: הוא שר החוץ של ארצות הברית, לא של מדינה אחרת! ומה גם שלאחרונה הוא אומר אמת: הוא אומר – משמעות דבריו – שמתדברים עם ארץ ישראל!], בה בשעה שכאן מעמידים יהודים שמכריזים ואומרים שהם באי־כח של דת ישראל ותורת משה וישראל, ומתהלכים ומכריזים שהאשמה היחידה היא, לא הסכם הביניים (הם לא שוללים זאת בפירוש, אבל מעצמו מובן שזוהי כוונתם), אלא הנייר שהי' באו"ם!

לח. ולפלא ששומעים את דבריו, ואין פוצה פה ומצפצף!

ולא עוד אלא שמזמינים אותו לישיבות ולתלמודי תורה ולמוסדות – לאחרי שדאגו לתת לו כסף כדי שיוכל להתהלך ולחלק לכל אלו שיכבדוהו כו'.

– (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) לי אין מה להפסיד, כיון שכבר החליט שלחב"ד אינו רוצה ליתן (עד שלא יהי' הכרח, שאז לא תהי' לו ברירה וכו'); אבל עוד לפני שהחליט זאת – גם אז אמרתי אותו דבר.

160) קה"ר בתחלתו. וש"נ.

161) ראה מלכים־א כ, לח ובמפרשים.

ולא זקוקים להגיע אלי: כאשר קוראים עיתון – רואים זאת שחור על גבי לבן: לפתע הוא הגיע לישיבה שמעולם לא הזמינה אותו, ונחשבת לישיבה קנאית!

גם אם אתה חייב לדבר עמו – דבר עמו לבריאות; אבל למה לך לעשותו ל"כהן גדול"?! וכהסיפור בגמרא[162] עם הגר שאמר להלל הזקן "ציירני על מנת שתשימני כהן גדול", והלל לא דחפו באמת הבנין ח"ו, אבל לעשותו לכהן גדול? – מה לו ולכהונה גדולה?!

כמה כספים שלא יתנו לישיבה ולמוסד, ואפילו לבנין בית המקדש – אבל ח"ו לפגוע בתורה רח"ל! ועז"נ[163] "יאבד שלמה ואלף כמותו", והיינו, שאפילו שלמה המלך, עליו נאמר[164] "וישב .. על כסא ה'", והוא זה שבנה את ביהמ"ק, ובשביל זה הוצרך להשתמש במצרים ובצור וכו' (כמסופר בתורה[165]) – הנה כשרצה "לגעת" ביו"ד אחת בחומש, אמרו לו: "יאבד שלמה ואלף כמותו", והאות הכי קטנה בתורה, יו"ד אחת, לא תלך לאיבוד!

לט. אם פעם היתה מחשבה שיזרקו אותו מהממשלה – הנה עכשיו לא יזרקו אותו, שהרי הוא המשרת הכי טוב שהיו יכולים לקבל: כל היוצא מפיהם יעשה! הרשו לו לדבר מה שרוצה, ובלבד שכשיבוא למעשה, יעשה מה שיורו לו, וכך הוה!

וזאת – למרות שהוא בעצמו אמר יום קודם היפך הדבר, וגם מחר יאמר היפך הדבר, אבל בינתיים – הרי זה כהפתגם בגמרא[166] שטוב להשתמש "יומא חדא בכסא דמוקרא והדר ליתבר", אלא, ששם מדובר ב"כסא דמוקרא" (כוס זכוכית יקרה), ואילו כאן מדובר על כוס (ובנדו"ד: "כִּסֵא") שבור, באופן של בזיון שאין כמוהו: היכן שרק צריכים לסתום חור – שם הוא נמצא!

מ. ועד"ז בנוגע למאורע שלאחרונה הכריח א' מהצעירים להיכנס לממשלה. – במשך שנה עמד הלה בנסיון, ואח"כ אמר לו: עתה, שב על כסא. וכאשר שאלו חופשיים ("מפא"י'ניקעס"): "מה נשתנה", מדוע עתה הנך מתיישב על הכסא? ענה: היות שניסה במשך שנה לפעול משהו מבחוץ, וראה שלא פועל – יעשה זאת עתה מבפנים!...

אמנם, אילו הי' מבחוץ מפני טעמי תועלת – הרי זו טענה; אבל הוא הי' מבחוץ בגלל שלהיות בפנים יש איסור ע"פ שו"ע, ו"תורה[167] זו לא תהי' מוחלפת"!

לא צריך לשאול רב כדי לדעת ש"תורה זו לא תהי' מוחלפת". אפילו בעיתונים כתוב ומודפס שכך סבור כל יהודי מאמין; אבל, כמדובר כמ"פ[168], כיון שחיים אנו בחושך כפול ומכופל, לכן, דוקא עתה מראים סוכ"ס ש"נפרעין ממנו בגלוי"[169]:

לכתחילה אמר הלה שעכשיו אין לו ברירה: היות שמוכרחים לדאוג לשטחים, ולדאוג לכל ה"הישגים הדתיים" (אוי ואבוי לאותם "הישגים" רח"ל...), הנה מבפנים יוכל לדאוג לכך, ולכן מתיישב על הכסא כדי להילחם מבפנים. אמנם, כיון שהקב"ה רוצה להראות בגלוי על מה מדובר – הנה כעבור כמה ימים אמרו לו שכסאו יוחלף בכסא אחר, ומיד הודיע בגלוי – ללא בושה – שאם ינתן לו כסא אחר, אזי מוותר על כל הענינים ויוצא בחוץ!

היתכן?! זה־עתה אמרת שהנך "מוסר נפש" לעשות דבר שהוא היפך ההלכה, היפך ההנהגה של י"ב חודשים רצופים – להיות בפנים, כדי להציל את דת ישראל, מנהגי ישראל, תורת ישראל ומצוות ישראל; וכאשר נותנים לך כסא אחר – הנך מוותר על ענינים אלו?! – לכאורה: כיון שעליך להציל את הדת –

---

162) שבת לא, א.
163) ראה שמו"ר רפ"ו. וש"נ.
164) דברי הימים־א כט, כג.
165) ראה מלכים־א ה, טז ואילך. במדב"ר פי"ט, ג.
166) ברכות כח, רע"א (ובפרש"י).
167) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.
168) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סי"ט (תורת מנחם חע"ח ס"ע 315). וש"נ.
169) אבות פ"ד מ"ד.

למאי נפק"מ לך איזה כסא, העיקר שתהי' בפנים; אפילו אם תהי' על שרפרף, לא על כסא – עליך להישאר בפנים, שהרי בזה תלויים כל ה"הישגים הדתיים"!...

ועוד ניתוסף בזה – כדי שהדבר יהי' בגלוי יותר:

כיון שבמפלגתם יש ענין של היפך השלום בין אחד לחבירו, הנה מיד יצא חבירו (זה שטוען שענין זה הוא "הישג דתי" ו"הישג צבאי" וכו') והודיע, שאע"פ שהלה אמר שיצא – אין להבהל מה"משבר", כי בודאי ימצאו עצה לזה...

כלומר: בעוד שהלה חשב שדברי חבירו ישארו בינו לבין איש שיחו – לא יכל חבירו להתאפק והלך ופרסם זאת בגלוי, ונדפס בכל העיתונים, שפב"פ אומר, שמקודם הי' מבחוץ, כי זה הי' נגד ההלכה; אח"כ נכנס בפנים, כי כדי להגן על תומ"צ באה"ק אין ברירה אחרת; כעבור יומיים אמר שיוצא בחוץ, כי הכסא אינו לפי כבודו; ומיד הודיע חבירו, מאותה מפלגה, שהממשלה לא מתחשבת בכך, כיון שיש עצה למשבר זה. וכפי שאכן נתברר שמלכתחילה לא חשב לצאת... כל זמן שלא יזרקו אותם בעל כרחם, הם לא ילכו!...

וכאן נשאלת השאלה: הרי הלה הוא מומחה בפוליטיקה, וכיצד זה עשה טעות כזו – שבמשך י"ב חדשים התאפק שלא להיכנס, ועתה, שעומדים לתת שטחים ביהודה ושומרון, יהי' בפנים, כדי שכתם זה יהי' גם על שכמו; לכאורה, פוליטיקאי מבין זאת, והי' צריך לחכות ג' ימים?!

ובכן: כששאלו אותי, עניתי, שהחשבון הוא פשוט [לא רציתי לומר זאת ברבים, כדי שלא יחשב שקלקלתי למישהו את פרנסתו]:

לאחרי שיחזירו את יהודה ושומרון – לא יכניסו אותו; לשם מה יצטרכו אותו אז?!... כל מה שצריכים אותו הרי זה רק כדי שיפסיק להרעיש אודות יהודה ושומרון, כי, בהיותו בפנים יהי' מוכרח (כפי שהכריזו בגלוי) לסור למרות ה"משמעת" הממשלתית,

– "מושבע ועומד מהר סיני"[93] – לאו דוקא... אבל "משמעת" ממשלתית – היתכן להפר אותה, הרי ישנה "שבועת אמונים"! אבל האמת היא, שבנדו"ד אין תוקף ל"שבועת אמונים", שהרי הדין הוא[170] ששבועה לא יכולה לבטל שבועה שקדמה לה (וכן הוא להבדיל אפילו אצל גויים), ועאכו"כ כאשר השבועה הראשונה היא מהקב"ה עצמו, "מושבע ועומד מהר סיני", ולעומתה ישנו ענין שבין שני בני אדם בשר־ודם! –

ולכן, בראותו שעתה, שזקוקים לו כדי שלא ירעיש, יקבל כסא, משא"כ אם ימתין אותם ימים ספורים ויתנו את יהודה ושומרון, יתבטל ההכרח ולא יכניסו אותו, כך שישאר לגמרי בחוץ – הנה לכל הפחות עתה, חטף ונכנס!

אלא מאי, ב"פנים" גופא ישנם חילוקים: "כהן גדול", "סגן כהן", "כהן הדיוט" או "משרת" וכו'... ומובן מעצמו, שכל אחד רוצה כסא הטוב יותר – הנה על זה אמרו לו: רצונך לצעוק – לבריאות!... בנוגע לפועל – ימתינו, ובבוא הזמן יצוו ללכת, ובינתיים תהי' בפנים. אלא שבסופו של דבר לא יכל חבירו להתאפק ופרסם זאת בגלוי!

מא. שאלו אותי: אולי כדאי להפגש ולהתדבר עמו? ואמרתי, ששייך לדבר עם מישהו שיש מה לחדש לו. אבל אין מה לחדש לו ששתים כפול שתים הם ארבע, וכמו"כ אין מה לחדש לו ש"התורה זו לא תהי' מוחלפת" – הוא יודע מזה; הוא "יודע את ריבונו"... וא"כ מה כבר יחדשו לו?!

וכשהוסיפו לשאול: מה יש להפסיד מלנסות לדבר עמו? – הנה, כיון שעם יהודי צריך לדבר ע"פ נגלה... אמרתי שלכל לראש יש בזה איסור מן התורה. וכאשר הלה הזדעזע ושאל: איזה איסור מן

170) ראה שבועות פ"ג מ"ט.

התורה? אמרתי לו: ישנו לאו מן התורה "לפני עור לא תתן מכשול"[171], שקאי על כל העבירות, גם על העבירה של אמירת שקר – "לא תשקרו איש בעמיתו"[172], ולכן מוטב שלא לדבר עמו, כדי שלא לגרום לו לומר עוד דבר שקר!

מדובר אודות אדם שבטבעו אינו יכול לדבר אמת במשך חצי שעה רצופה, ונמצא במעמד ומצב שמיום ליום הולך מדחי אל דחי.

ובכן: כאשר מדבר ברבים – ה"ה פטור ממענה, באומרו שאודות דבר זה אי אפשר לדבר ברבים. וכשזה לא מועיל – כיון שהדברים נדפסו בעיתון, נדפסו רשימות שלו או של חבירו וכו' – עונה: להד"ם! וכיון שצועק זאת בקול גדול, ומי יכול לגבור עליו בקולו – במילא "צדק הראשון בריבו"[173], ועאכו"כ כשנותנים גם כבוד וכסף וכו' וכו';

אמנם, כשיפגשו עמו פנים אל פנים, וישאלו אצלו קושיות כדרבונות: דברים שהוא עצמו אמר להיפך, ראש־הממשלה אמר להיפך, כל "שבעים זאבים" אומרים להיפך, כל הגנרלים אומרים להיפך; היתכן שהנך מסכים?! – אזי יהי' מוכרח לומר שקר, ולא יוכל להסתפק במילה אחת ("להד"ם" – שגם היא שקר) כפי שאומר ברבים, ונמצא שעי"ז מכשילים אותו בענין ד"לא תשקרו איש בעמיתו", ועוברים על "לפני עור לא תתן מכשול". והרי זה בפירוש באופן של הושטת כוס יין לנזיר "דקיימא בתרי עברי דנהרא" (דאי לא יהיב לי' לא מצי שקיל)[174], שהרי אם לא יפגשו עמו, יאמר שקר אחד (או שניים ושלשה) פחות!

מב. ועדיין טוענים שיכולים להיפגש עמו ולדבר אודות "עורבא"[175] פרח"... ועאכו"כ לדבר בעניני תורה, שזהו דבר נפלא, ובפרט שהלה יכול לומר "צחות", וניחן בזכרון טוב וכו' – אך על זה אמרתי שיש כאן דבר נוסף:

יש סיפור תמוה בגמרא[176] בנוגע לריש לקיש (ומזה מובן גם בנוגע לעוד אמוראים כיו"ב), "דמאן דמשתעי ריש לקיש בהדי' בשוק יהבו לי' עיסקא בלא סהדי".

ולכאורה: כיון שאין אנו שייכים לגדרים אלו [שהרי אפילו בזמן הש"ס אמרו זאת רק על שנים־שלשה יחידי סגולה, או אפילו אחד] – מדוע מספרים לנו זאת, כך שהדבר נעשה חלק מתורה־הוראה?! ומזה מובן, שדוגמת זה (לא דיבור בשוק, אבל עד"ז) – שייך בכל אחד.

ובנדו"ד:

כאשר יפגשו וידברו עמו – באיזה ענין שיהי': על פרשת השבוע, על כך שהוא טועה או שמתחרט; מה שלא יהי' – הנה אח"כ "יהבו לי' עיסקא כו'", ש"ילוו" לו ענינים של תורת משה, מצוות משה, ענינים שקשורים בפיקוח נפש ברוחניות וענינים הקשורים בפקו"נ בגשמיות, ויטען שיכולים לסמוך עליו, והא ראי' – שנפגש עם פלוני בן פלוני!

ואין זה רק בגדר השערה שאולי יעשה כן – כבר אירע כך לפני שנתיים ושלש וכו'.

וכאמור לעיל (סל"ג) בנוגע למעלת ענין השלום שע"י התורה, שההקדמה לזה היא "ה' עוז לעמו יתן", שלא די שלומד ומפלפל בתורה, ואומר בה צחות וגימטריא, ויודע לומר שדבר זה כתוב בעמוד פלוני, וזהו עמוד גדול עם תוס' גדול או תוס' קטן וכו'... אלא יש לוודא שהתורה היא ה"עוז" שלו, ולא שה"עוז" שלו הוא "תורה" וגם "כסא", אלא פשט הפסוק הוא ש"אין עוז אלא תורה", ואז – כשאין עוז אחר חוץ מהתורה – "ה' יברך את עמו בשלום".

---

171) קדושים יט, יד.
172) שם, יא.
173) משלי יח, יז.
174) ע"ז ו, ריש ע"ב (ובפרש"י).
175) ל' חז"ל – ביצה כא, א ובפרש"י. וש"נ.
176) יומא ט, סע"ב.

אבל לולי זאת, הנה כשנפגשים עמו אפילו לדבר בעניני תורה, הרי הוא מנצל זאת לומר שבפגישה זו אמר פלוני כך וכך, וגם כאשר הלה מכחיש זאת, אינו מתפעל מהכחשות, ועונה: להד"ם – הוא כן אמר! ואח"כ כיון שיש לו עיתונים וקוראים, מדפיסים זאת, וחסל ("פאַרפאַלן"): נדפס שחור על גבי לבן – סימן שזה אמת, והא ראי', שנדפס בעיתון!...

והרי אף אחד לא יוכל להכחיש את קיומה של הפגישה, שהרי היו עדים, ועאכו"כ כשהפגישה (אם בישיבה בירושלים או במקום אחר וכו') היתה בפומבי ובמעמד כו"כ עשיריות מישראל.

ומובן מה תהי' המסקנא מזה בנוגע להיפך קידוש השם – אפילו אצל זקנים, ועאכו"כ בנוגע לנוער שעומדים בתקופת החינוך בעניני דת, ועאכו"כ גם בתקופת החינוך בפשטות, מצד הגיל.

מג. והוסיפו לשאול: היתכן – הרי כבר נפגשו עמו פעם אחת, ועד"ז נפגשו עם פב"פ שירוד וגרוע הימנו וכו' (אם כי אינני יודע מי יכול למדוד זאת...).

ובכן: מה שטענו שכבר נפגשו עמו – הנה המענה על זה בדברי הגמרא[177] "מי שאכל שום וריחו נודף יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף"?!... מה שכבר נעשה בעבר, הרי זה דבר אבוד, כיון שאין בעלות על העבר, אבל אין זה טעם שבגלל זה "יאכל שום אחר ויהא ריחו נודף".

ומה שטענו שנפגשו עם מי שירוד וגרוע ממנו – הנה המענה על זה ע"פ סיפור הגמרא[178] "אמר לה ינאי מלכא לדביתי' (שלומציון המלכה) אל תתיראי .. אלא מן הצבועין כו'":

רצונך להפגש עם מי שהוא מנגד – אין בזה אחריות; הוא לא מתבייש לצעוק לכתוב ולהדפיס שהוא מנגד, ובדרך הטבע גם מחר יאמר כך (או ש"בשעתא חדא וברגעא חדא" יחזור בתשובה מן הקצה אל הקצה);

ממי צריך להתייירא – מספרת הגמרא שצוה לה ינאי – "מן הצבועין": הוא מתהלך ומכריז שהציל ופעל כמה ענינים שהם "הישג דתי"... ועל כל הענינים שטוענים נגדו – אומר "להד"ם"... וטוען שלא חסר מאומה ("ניט שייכות צו זאָגן"), ועד שתיכף יאמר שזו לא רק "אתחלתא דגאולה", אלא הגאולה עצמה!...

הוא התפאר ואמר בכל התוקף (של כסאו) שירושלים תחת רשותו וממשלתו היא "ירושלים השלימה", "עיר שחוברה לה יחדיו"[179], שמראה דוגמא לאפשרות של "דו קיום" וחיים בשלום בין הערבים ליהודים, ומזה צריכים ללמוד בכל העולם כולו איך יהודים וגויים יכולים לחיות בשלום[180] – בידעו בשעת מעשה את מעמד ומצב רוח הערבים שם בנוגע ליהודים, ובידעו שבמהלך שש־שבע שנים יש בירושלים העתיקה רק 175־170 משפחות של יהודים, ואף גם זאת – רק לאחר שהצעירים [לא הוא ולא "מלחכי פינכתו"] הצליחו להסתנן ולרוץ פנימה ולפרוץ דלתות!... ואילו הערבים שם, לא רק שלא התמעטו, אלא התרבו, כיון שניתוספו אלו שנולדו במשך זמן זה – כפי שהתפאר שהערבים "עומדים בתור" לקבל את הכסף שמקבלים כמשפחות מרובות ילדים וכו'!

הכל יודעים ש"מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל"[181] וכו' וכו', כך שצריך לעזור להם; אבל אין לך מה להתפאר בכך! כשלא מכניסים יהודים לירושלים העתיקה – אין מה להתפאר בכך; אם אין לך ברירה – שתוק לכל־הפחות!

ואעפ"כ יצא בפומבי והכריז בכל העולם כולו שירושלים הראתה דוגמא כו', ואין פוצה פה ומצפצף!

זה הי' אמנם לפני שלש שנים, אבל הדברים נדפסו כו', וכיון שהדבר עבר באופן "חלק", נמשכו מפעם אל פעם כל הענינים שלאח"ז, ועד למצב האמור לעיל שבכל הזדמנות שנפגשים עמו (באיזו

177) ברכות נא, רע"א. שבת לא, ב.
178) סוטה כב, ב.
179) תהלים קכב, ג.
180) ראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 323. וש"נ.
181) גיטין סא, א.

מסיבה שתהי'), מכשילים אותו באמירת היפך האמת ברבים, ואם כך הוא ברבים (שאז צריך להתחשב עכ"פ באופן הדיבור), עאכו"כ כשנפגשים בחדר לפנים מחדר – כידוע לכל אלו שנפגשו עמו, ואני בתוכם, איך הוא אופן הדיבור וכו'.

כבר לא מדובר על זה שאין תועלת בדבר – לא בנוגע אליו, ולא בנוגע לאחרים וכו' – כפי שראו זאת בעבר (כך שלא צריך לחשוב ע"ד העתיד בתור השערה), אלא שנוסף לכך בא האמור לעיל שיש בזה האיסור מן התורה ש"לפני עור לא תתן מכשול", וכן הענין שבגלל שנפגש ודיבר עם פלוני (כפי שמכריז ועושה מזה פרסום הכי גדול באופן דהולך ומוסיף) "יהבו לי' עיסקא כו'", לסמוך עליו בענינים הקשורים עם היפך קידוש השם.

מד. בעת מלחמת העולם השני' (ל"ע) אירע שכמה מתלמידי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהיו מנותקים ממנו, הוצרכו לברוח מהגרמנים הנאצים ימ"ש, והגיעו לפרשת דרכים, ולא ידעו אם לברוח לכיוון זה או אחר, ואז לא הי' שייך לשאול אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהי' אז מעבר לים או בריגא, כך, שבשום אופן לא היתה אפשרות ליצור קשר. שאלתי אותם: מה עשו? וענו לי, שיצאו ושאלו אצל שונא מה צריך לעשות, ואח"כ עשו להיפך! כיון ששונא אומר כך – זו ההוכחה הכי טובה שצריך לעשות להיפך[182].

ובנדו"ד: כשבא מישהו שגרם חורבן בשלימות התורה, בשלימות העם ובשלימות הארץ, ועוד ידו נטוי', ומתעקש שרוצה להיפגש, לדבר ולכתוב וכו' – הרי זה גופא הוכחה שצריך לעשות להיפך; לא צריך עוד לברר ולחקור בזה!

מה. אמנם, צריך לדעת שישנו הענין ד"ברבים היו עמדי", היינו, שאלו שדובר אודותם אינם אלא יחידים, ואין להם את הרבים, כיון שגם אנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד!

ישנו אמנם "אבשלום", שאין דומה לו ("ניט שייכות צו זאָגן")[183], שערו יפה, ויודע ללמוד, וצבא שלם הולך עמו, כאילו להגן עליו ולהלחם בדוד, ודוד אכן ברח לפי שעה (כמסופר בפשטות בתנ"ך[139]; אבל אעפ"כ, אומרת תורת אמת, שאנשי אבשלום היו מתפללין לנצחונו של דוד.

גם הם יודעים שירושלים שייכת לדוד, "קרית חנה דוד"[184], ואף אחד לא בעה"ב עלי', ורצונו של דוד שתהי' ירושלים השלימה, ותהי' תורה שלימה;

והם יודעים שדוד מלך ישראל הוא "נעים זמירות ישראל"[185], שלאחרי כל עניני גדלות שלו, עסק באמירת תהלים כפשוטו (שהרי אין ענין יוצא מידי פשוטו), שזהו"ע של "שירות ותשבחות" (כדברי הגמרא בברכות[186]), וביקש שאמירת תהלים תהי' "כנגעים ואהלות"[187], שתוכנה של בקשה זו [דלכאורה למה צריך לבקש שאמירת תהלים תהי' "כנגעים ואהלות" – הרי יכולים ללמוד נגעים ואהלות], שתהי' החביבות דנגעים ואהלות, ומי שחביבים עליו נגעים ואהלות יאמר גם תהלים,

– ובמילא, כשבא מישהו וגורם שלא יאמרו או ימעטו באמירת תהלים, וימעטו בהתלהבות שיש לבנ"י בכל הקשור לתורת ה' ומצוות ה', שקשורים עם שלימות בנ"י ושלימות ארץ ישראל, הרי זו גופא הוכחה אודות מי מדובר... –

ולכן מתפללים לנצחונו של דוד.

הם נמצאים אמנם בצבא אבשלום, וטעם הדבר – מובן בפשטות (כפי שיענה בן חמש למקרא, כשמתחיל כבר ללמוד ספר שופטים, ואח"כ שמואל א' ושמואל ב', ששם מסופר הדבר באריכות), דכיון

182) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשל"ב סוסמ"ד (תורת מנחם חס"ו ע' 318). וש"נ.
183) ראה שמואל־ב יד, כה־כו וברד"ק.
184) ישעי' כט, א.
185) שמואל־ב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחלתה).
186) ג, ב. ז, ב.
187) מדרש תהלים בתחלתו. יל"ש שם רמז תריג. תרעח.

שנמצאו תחת ממשלתו, וקיבלו ממנו פרנסה, לכן היו מגוייסים לצבאו של אבשלום, ולא הי' בהם התוקף להתייצב נגדו; אבל כשהיו "מתפללין" – היו מבקשים מהקב"ה על נצחונו של דוד מלך ישראל!

וענין זה אינו מסיפורי התורה בלבד – וכמאמר הרגצ'ובי[188] שבתורה אין סיפורים [כן איתא בזהר[189] (אבל בביטוי חריף הרבה יותר) בנוגע למי שאומר שענין בתורה הוא סיפור בלבד]; כיון שהדבר נאמר בתורה – בין אם זו הלכה, אגדה, סיפור, או אפילו ענין שנאמר עליו בגמרא ש"בדותא היא"[190] – הרי זה חלק בתורה, ו"חלק בתורה" פירושו – שיכולים ללמוד מזה בנוגע למעשה. אלא שכללי הלימוד אינם שוים: ישנם כללים של הלכות ממונות, כללי הלכות טומאה, כללי הלכות איסור והיתר, ונוסף לזה ישנם כללי אגדה – אבל כולם עניני הוראה, כך, שגם סיפור בתורה נעשה ענין של הוראה. ועד"ז בנוגע לסיפור הנ"ל.

מו. ויה"ר שבשעתא חדא וברגעא חדא יהי' הענין ד"פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי"[10] בנוגע לכל אחד מישראל,

ובאופן שהקב"ה לא יקפיד על סדר הדברים, אם תחילה יהי' הענין ד"העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", או שתחילה יהי' הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"[12]; יהי' הסדר איך שיהי', ובלבד שנצא מהגלות של חושך כפול ומכופל שאין למטה הימנו בדרגת החושך,

ויקויים היעוד[191] "קץ שם לחושך", "ומיד הן נגאלין"[192] – התחלת הגאולה, ותיכף ומיד – גאולה האמיתית והשלימה, ע"י דוד מלכא משיחא, ובקרוב ממש.

* * *

מז. נזכר לעיל (סל"ב) מ"ש רבינו הזקן בסיום התניא [כפי שהוא בדפוס עתה – בסוף קונטרס אחרון שבסוף אגרת הקודש, שניתוסף ע"י הרבנים בני הגאון המחבר כחלק רביעי (שבאופן כזה נחלק ספר התניא ע"י רבינו נשיא דורנו בשיעורי השנה)] שיש "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה, ובכל עיר ועיר ("בכל מנין ומנין"), לחלק המסכתות כו'", ולכן רגיל גם לערוך בי"ט כסלו סיום (או התחלה, או שניהם) על מסכתא וכיו"ב, כפי שכבר נערכו סיומים על כמה מסכתות.

וע"פ האמור לעיל (סי"ח) שרבינו הזקן מדגיש באגרת הקודש בקשר לי"ט כסלו את ענין השלום ("כשקריתי בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי לשלום ואסיים בשלום מה' שלום") – הרי זה קשור עם הסיום של ששה סדרי משנה בענין השלום: "אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[143] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

וענין זה קשור גם עם סיום הש"ס בגמרא, במסכתא נדה: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר[193] הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות":

כיון שבסיום המשנה נאמר "כלי מחזיק ברכה" סתם – הרי זה קאי על כל ברכה איזו שתהי', הן בעולם הזה והן בעולם הבא.

וכיון שבעולם הבא לא שייך ענין של מלחמה, לא צריך להדגיש את ענין השלום, ולכן הסיום הוא בענין של תורה – "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו", היינו, שנעשה שם בעה"ב כו'.

אך גם ענין התורה קשור עם ענין השלום – כמודגש בסיום המסכתא הראשונה בש"ס שהיא מסכתא ברכות:

188) ראה גם לעיל ע' 203. וש"נ.
189) ח"ג קנב, א.
190) שבת כז, סע"א. ועוד. וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רסו.
191) איוב כח, ג.
192) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
193) חבקוק ג, ו.

ובהקדם המדובר פעם בארוכה[194] בנוגע לסדר של ששה סדרי משנה, שישנו הסדר שלפנינו (לפי הסימן בתקו"ז[195]): "זמ"ן נק"ט", שמתחיל בסדר זרעים ומסיים בסדר טהרות, וישנו גם הסימן "נז"ם קט"ן"[196], שמתחיל בסדר נשים ומסיים בסדר נזיקין – שלפי שני הסדרים נראה שהמסכתא הראשונה היא מסכתא ברכות, כמובן מביאור הריא"ז [מר' ישעי' די טראני] שכבר נדפס במהדורות הש"ס[197]: "ראשית חכמה יראת ה'[198] (היינו שה"ראשית" של תושבע"פ שזהו עיקר ענין החכמה הו"ע "יראת ה'"), על כן הי' סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה וכו'".

ובכן: הסיום של המסכתא שהיא ה"פתיחה" וה"ראשית" לכל הששה סדרים – הוא: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכו'" (כפי שמביא על זה כו"כ פסוקים), שבזה מודגשת השייכות של לימוד התורה (ענינם של תלמידי חכמים) עם ענין השלום.

והחיבור והשייכות של שני הסיומים: סיום מסכתא ברכות במאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", וסיום ששה סדרי משנה במאמר "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" – שלכאורה לא נזכר בו ענין התורה בגלוי, ורק מרומז בהבאת חצי פסוק הראשון "ה' עוז לעמו יתן", כיון ש"אין עוז אלא תורה"[149] – מקושר ומבואר ע"פ סיום הלכות חנוכה ברמב"ם, שמביא בתור פס"ד את מאמר הספרי[147] "שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר[146] דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום", שכיון שצ"ל ענין השלום שהוא "כלי מחזיק ברכה", הנה זוהי אכן כוונת התורה, ש"ניתנה לעשות שלום בעולם"[199].

מח. והנה, ענין זה מביא הרמב"ם בהלכות חנוכה[200] בנוגע לדין ד"הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו", ובהמשך לזה מסיים: "גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום".

וצריך להבין[201]:

א) הדין ד"נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו קודם" – שייך להלכות שבת[202], ולמה קבעו הרמב"ם[203] בהלכות חנוכה ולא בהלכות שבת?

194) ראה גם שיחת י"ט כסלו תשל"ד סמ"ה ובהערה 214 (תורת מנחם חע"ד ע' 298). שם חע"ו ס"ע 432 ואילך. וש"נ.

195) בהקדמה – ה, א.

196) ראה הנסמן בלקו"ש חי"א ע' 56 הערה 13.

197) פסקי ריא"ז לברכות בתחלתם (הועתק גם בהגהה בשלטי הגבורים על הרי"ף לברכות בתחלתו, ובהקדמת פיהמ"ש להרמב"ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קרוב לסופה) ובריש מס' ברכות.

198) תהלים קיא, יו"ד.

199) ראה גם מענה על התוועדות זו (אג"ק חל"א ריש ע' מד).

200) המשך השיחה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס (בשילוב עם המשך הביאור בשיחות ש"פ וישב וש"פ מקץ) בלקו"ש חט"ו ע' 372 ואילך. במהדורא זו באה – באופן יוצא מן הכלל – הנחה בלתי מוגה, כפי שנערכה ע"פ סרט ההקלטה (בשילוב כמה פרטים משיחות ש"פ וישב וש"פ מקץ), עכ"פ בתור משנה ראשונה, שלא זזה ממקומה.

201) בפרטי השאלות דלקמן – ראה לקו"ש שם ס"א־ג.

וש"נ. וראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סל"ב (תורת מנחם חע"ח ס"ע 333 ואילך).

202) לא מיבעי הדין ד"נר ביתו וקידוש היום", ששייך רק לשבת, אלא גם הדין ד"נר ביתו ונר חנוכה" – שמורה התוקף והעילוי שבנרות שבת, עד כדי כך, שאע"פ שבנר חנוכה ישנו הענין ד"פרסומי ניסא" (שבת כג, ב), מ"מ, "נר ביתו קודם משום שלום ביתו".

203) ועד"ז רבינו הזקן, שכתב השו"ע שלו* ע"פ כללי הרמב"ם וסגנונו (ראה גם תורת מנחם שם ע' 65. וש"נ) – אע"פ שספר הרמב"ם הוא רק פסקי הלכות (ללא טעמים), ואילו אדה"ז כותב גם טעמי ההלכות (עכ"פ בקיצור), כמ"ש הרבנים בני הגאון המחבר בהקדמה לשו"ע.

ולהעיר, שבנוגע לרבינו הזקן גדולה יותר הקושיא למה לא כתב דין זה בהלכות שבת, כיון שבפועל לא נמצאו הלכות חנוכה בשו"ע שלו (וגם אם רצה לכותבן, ויתכן שכתבן אלא שלא הגיעו אלינו (כמו ריבוי כתבים שנשרפו כו'), הרי זה בהשגחה פרטית כו', וכיון שבודאי ידע שסוכ"ס לא יגיעו אלינו, הי' צריך לכתוב דין זה בהלכות שבת).

*) ע"פ ציווי הרב המגיד, שי"ט כסלו הוא יום ההילולא שלו.

ב) הענין ד"לעשות שלום בין איש לאשתו" – הובא בכ"מ בש"ס ומדרש[204] בנוגע להתיר אשה לבעלה, שזהו ענין שנוגע לקיום חיי משפחה וכו'[205] (שבשביל זה "השם נמחק"). ולכאורה: מהי שייכותו ל"שלום ביתו" שע"י "נר ביתו", שאינו אלא לשמירה "שלא יכשל בעץ או באבן"[206], שלכאורה אינו בערך ללמדו מהענין ד"לעשות שלום בין איש לאשתו"?

ג) למה מוסיף הרמב"ם עוד ענין[207] – "גדול השלום שכל התורה ניתנה וכו'"?

מט. וישנו עוד דיוק ברמב"ם (שלא כולם מתעכבים על דיוקים כיו"ב) – דבר פלא[208]:

דרכו של הרמב"ם בחלוקת ההלכות – שכל ענין יש לו "הלכה" בפני עצמו: "הלכות שבת", "הלכות שביתת עשור" (יוהכ"פ), "הלכות שביתת יום טוב" וכו'; ואילו בנוגע לחנוכה ופורים – סידר הרמב"ם "הלכות מגילה וחנוכה" ביחד, ועד שב' הפרקים דהלכות חנוכה לא נקראים פרק א' ופרק ב', כי אם פרק ג' ופרק ד' – בהמשך לפרק א' ופרק ב' בהלכות מגילה!

הן אמת שיש ביניהם דבר משותף, כמ"ש הרמב"ם בהקדמה: "הלכות מגילה וחנוכה יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרים", אבל אעפ"כ, האם בגלל ששניהם מצוות מדברי סופרים, צריכים להכתב ולהלמד ב"הלכה" אחת? – לאו דוקא! וכמו שיש כמה ענינים שמשתווים בכך שהם מצוות עשה מן התורה, ואעפ"כ נחלקת בספר הרמב"ם כל מצוה ל"הלכה" בפני עצמה.

וביותר יוקשה – שהרי הרמב"ם מחלק "הלכות שבת" לחוד ו"הלכות עירובין" לחוד, אע"פ שהענין דעירובין הוא פרט בשבת!

נ. וע"פ המדובר כמ"פ[208] שצריך לקשר תחילתה לסופה וסופה לתחילתה – יש למצוא גם קישור בין סיום הלכות חנוכה לתחילת הלכות מגילה, וכן בספר זמנים, הקישור בין התחלתו בהלכות שבת וסיומו בהלכות חנוכה, כמודגש בכך שסיום הלכות חנוכה[209] הוא בדין ששייך לשבת[210]: "הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום".

ומודגש ביותר בקביעות שנה זו – שבשמונת ימי חנוכה יש שתי שבתות[211], כך, שהדין ד"נר ביתו ונר חנוכה .. נר ביתו קודם" נוגע[212] ב' פעמים, הן בהתחלת ימי חנוכה[213] והן בסיומם[214].

---

204) שם קטז, א. וש"נ. במדב"ר פ"ט, לו.

205) ועד"ז בנוגע לענין של הצלת העולם מסכנה – כפי שמצינו במסכת מכות (יא, א. וש"נ) "בשעה שכרה דוד שיתין, קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא, אמר, מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתי .. אמר (אחיתופל) ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לכל העולם כולו לא כל שכן".

206) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ. – שזוהי דוגמא לענין היותר גרוע ששולל נר שבת, אבל מובן ש"שלום ביתו" כולל ענינים נוספים, כמו "שבני ביתו מצטערין לישב בחושך" (שבת כג, ב ובפרש"י), וכיו"ב בכל המצטרך להם, ובלשון הכתוב בפרשת השבוע (וישב לז, יד): "לך נא ראה את שלום אחיך", שבודאי אין הכוונה בזה לשלול "שלא יכשל בעץ או באבן", שהרי ישנו אור היום כו', אלא הכוונה לדרישת שלומם בנוגע לכל ענייניהם כו'.

207) ששייך להלכות דעות, ולא להלכות חנוכה.

208) ראה גם תורת מנחם חע"ט ע' 66 ואילך. וש"נ.

209) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 66. וש"נ. לקמן הערה 227. שוה"ג להערה 230.

210) ויש להוסיף בהשייכות דחנוכה לשבת – שבחנוכה הי' נצחון המלחמה בכ"ד כסלו, והמנוחה ביום כ"ה כסלו (ולא כמו בפסח שהי' באופן דנגוף למצרים ורפוא לישראל בבת אחת (ראה לקו"ת צו טז, א ואילך)), והיינו, שענין המנוחה הי' ביום בפני עצמו; וזוהי השייכות לשבת שענינו "יום מנוחה".

211) שזהו האופן היותר נעלה בשייכות דשבת לחנוכה – שכן, להיותו שמונה ימים, מוכרח להיות שבת א' ביניהם (שהרי אי אפשר שיהיו שבעה ימים ועאכו"כ שמונה ימים ללא שבת), אך יכול להיות גם ב' שבתות (אבל לא ג' שבתות).

212) ומובן, שהעדיפות דנר שבת שהוא לעילא מענין נר חנוכה היא לא רק בשעה שאינו יכול לקיים שניהם אלא א' מהם, אלא גם בשעה שמקיים שניהם יש מעלה בנר שבת שאין בנר חנוכה.

213) ביום ראשון של חנוכה, שבו הי' עיקר הנס שמצאו פך השמן שהדליקו ממנו שמונה ימים (ראה מאירי שבת כא, ב), שלכן כולל את כל ימי חנוכה, כמבואר בשערי אורה (שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב).

214) ולהעיר מהפלוגתא דב"ש וב"ה: "בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם) – שעפ"ז יש בב' השבתות ב' הענינים ד"מדליק אחת" ו"מדליק שמונה".

וענין נוסף בקביעות שנה זו – שי"ט כסלו חל ביום ראשון בשבוע שיום השבת שלו (שבו נעשית השלימות של כל ששת ימי השבוע באופן ד"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[215]) הוא היום הראשון של חנוכה. ובפרט ע"פ מ"ש הרמב"ן בפי' מ"ש[216] "זכור את יום השבת לקדשו", ש"מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת, שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטוינו בו לזכרו תמיד בכל יום", שעפ"ז נמצא שהפעם הראשונה שמזכירים שבת חנוכה הראשון בשנה זו הוא ביום י"ט כסלו שחל ביום הראשון בשבוע.

נא. וכללות הנקודה בזה – עכ"פ בקיצור:

בתורה ומצוות יש בכללות שני ענינים: ישנו הענין שמוסיפים ו"מעלין בקודש"[1], או שעושים מדבר הרשות – קודש; וישנו גם הענין שפועלים בדבר ההפכי – ש"זדונות נעשו לו כזכיות"[217].

ובפרטיות יותר:

יש אופן ש"זכיות" ו"זדונות" הם שני ענינים בפני עצמם; את ה"זכיות" – מקיימים באופן ד"עשה טוב"[218], והרי הענין ד"עשה טוב" אינו יכול להיות באופן של "מצוה הבאה בעבירה"[219], אלא צ"ל דוקא דבר הרשות (ולא דבר המנגד), שממנו עושים ענין של קדושה; ואילו את ה"זדונות" – דוחים באופן ד"סור מרע"[218], שזהו ענין מצוות לא תעשה, כמו "כל חלב וכל דם לא תאכלו"[220], שדוחה דבר המנגד שלא יכנס בגבול ישראל.

אך יש גם אופן שמבררים גם את הזדונות, באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות" (כפי שדובר בארוכה בהתוועדויות של חודש תשרי[221]).

ובדוגמא שמצינו במלחמה וממשלה ומלוכה כפשוטה של מלך בשר־ודם – שעד"ז הוא גם בנוגע למלוכה של מלך מלכי המלכים הקב"ה שע"י ענין המצוות, ציווי המלך, "אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו" – שיש ב' אופני הנהגות: כיבוש מדינה הסמוכה לו, שזוהי העבודה בעניני הרשות לעשותם עניני קדושה, וכיבוש מדינה רחוקה, שזוהי העבודה לפעול בדבר ההפכי, באופן ש"זדונות נעשו לו כזכיות".

נב. וזהו גם החילוק בין נר שבת ונר חנוכה[222]:

ענינו של נר חנוכה – פרסום הנס, ובלשון הרמב"ם[223]: "להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא־ל והודי' לו על הנסים שעשה לנו", שזהו ענין של הוספה בקדושה גופא – שהרי מדובר אודות שמן טהור (מדינה קרובה), אלא ש"לא הי' בו אלא להדליק יום אחד", ואז "נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"[224], והיינו, שתמורת זה שהקדושה תאיר יום אחד – האירה שמונה ימים.

ואילו ענינו של נר שבת – "שלא יכשל בעץ או באבן", והיינו, שאילו היו העץ או האבן באופן שלא יכול להיות מהם כשלון, אזי לא הי' צורך בנר שבת, ורק בגלל שישנם עץ או אבן שיהודי יכול להכשל בהם, הנה כדי לשלול זאת (ובפרט ביום השבת שאז צ"ל "וקראת לשבת עונג"[225], וצ"ל ענין המנוחה באופן ש"כל מלאכתך עשוי'"[226]) – מדליקים נר שבת, שפועל שהעץ או האבן לא יהיו ענין של כשלון, אלא אדרבה: שינוצלו עבור ענינים טובים.

---

215) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.
216) יתרו כ, ח.
217) יומא פו, ב.
218) תהלים לד, טו. לז, כז.
219) ברכות מז, ב. וש"נ.
220) ויקרא ג, יז.
221) ראה שיחות וא"ו תשרי ס"ב; ש"פ האזינו ס"ז; יום שמח"ת סמ"ו – שנה זו (לעיל ע' 32; ס"ע 80; ע' 200). וש"נ.
222) ראה גם מכתב עש"ק וחנוכה, כד כסלו שנה זו (אג"ק חל"א ע' נה ואילך).
223) הל' חנוכה פ"ד הי"ב.
224) שבת כא, ב.
225) ישעי' נח, יג.
226) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.

ונמצא שענינו של נר שבת הוא הפיכת ענין בלתי רצוי (מדינה רחוקה)[227] – שהרי רק בגלל שיש עץ ואבן שיכולים להכשל בהם, נעשה ציווי להדליק נר שיאיר בבית, ועי"ז הנה לא זו בלבד שנשללת האפשרות שיכשל בעץ או באבן, אלא עוד זאת, שניתוסף גם בענין של עונג שבת, שהרי אע"פ שעיקר הטעם דהדלקת נר שבת הוא "משום שלום בית, שלא יכשל בעץ או באבן", הרי זה גם "בכלל עונג סעודת הלילה, שכשאוכלה בלא נר, אין לו עונג ממנה כל כך"[228]; אבל ענין זה ניתוסף דוקא בגלל הצורך לשלול הכשלון בעץ או באבן.

נג. והנה, בדרך כלל צ"ל הן נר שבת והן נר חנוכה, והיינו שצריך לכבוש הן מדינות רחוקות והן מדינות קרובות; אבל יכול להיות מעמד ומצב שאי אפשר לפעול בשני הענינים בבת אחת, ואז נשאלת השאלה מי מהם קודם.

וע"ד שמצינו בגמרא במסכת מגילה[229] ב' דעות בנוגע להנהגת המלך, אם צריך לקרב תחילה את המדינות הרחוקות (כי בנוגע למדינות הקרובות שבסמיכות אליו – אף פעם לא יהי' מאוחר), או שצריך לקרב תחילה את המדינות הסמוכות אליו.

וכמו בנוגע לפורים – כך גם יכולים להיות ב' הדעות בנוגע לחנוכה, כאשר "הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה" (ואינו יכול לעשות שניהם, כיון שאין לו אלא פרוטה אחת[230]) – אם יש להקדים נר שבת "שלא יכשל בעץ או באבן", שזהו בדוגמת מדינה רחוקה, או שיש להקדים נר חנוכה, שענינו פירסומי ניסא, שבקדושה גופא מאיר אור של יום אחד במשך שמונה ימים, שזהו בדוגמת מדינה קרובה.

נד. והדין הוא – ש"נר ביתו קודם משום שלום ביתו", היינו, ששלילת הענין ההפכי (שלא יכשל בעץ או באבן) קודם לתוספת אור הקדושה (פירסומי ניסא).

ומביא הרמב"ם ראי' ששלילת דבר הפכי קודמת לתוספת קדושה בעולם (כשיש סתירה ביניהם) – "שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו":

מחד גיסא, ישנו ענין של שלילת ההיפך – כמו הענין דסוטה, שהיתה אצלה הנהגה שלא כדבעי, והי' ענין של קינוי וסתירה כו', ואעפ"כ, גם במצב כזה צריך "לעשות שלום בין איש לאשתו",

---

227) וכמו בכללות ענין השבת, שרוב הלכות שבת הם בסוג דמצוות לא תעשה (שלילה) – ל"ט מלאכות האסורות בשבת, אף שיש בו גם הענין החיובי דשביתה ומנוחה; משא"כ חנוכה, שעיקרו הענין החיובי דזכרון הנס, אף שיש בו גם שלילת ענין הפכי, שזהו"ע נצחון המלחמה.

ולהעיר, שבזה מודגשת ההתכללות של שבת וחנוכה (שבהתחלת וסיום ספר זמנים ברמב"ם, כנ"ל ס"נ) – שבשניהם יש הן ענין חיובי והן ענין שלילי.

והשייכות שביניהם מודגשת גם בכך שכל הסוגיא ד"מאי חנוכה" (שבת שם) היא במסכת שבת (ראה גם שיחת י"ט כסלו שבהערה 201. וש"נ), אף שבאה לכאורה רק אגב המדובר במשנת "במה מדליקין" (שם כ, ב) אודות פתילות ושמנים שמדליקין בהן בשבת, ולא בהמשך למשנה שבה נזכר בפירוש נר חנוכה – בסדר נזיקין (ב"ק סב, ב): "גמל שהי' טעון פשתן .. בנר חנוכה פטור".

228) שו"ע אדה"ז שם סרס"ג ס"ב. וראה לקו"ש שם (ס"ד ובהערות).

229) יב, א (ושם – בנוגע לאחשורוש: "רב ושמואל, חד אמר מלך פיקח הי', וחד אמר מלך טיפש הי'. מאן דאמר מלך פיקח הי', שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא, דבני מאתי' כל אימת דבעי מפייס להו. ומאן דאמר טיפש הי', דאיבעי לי' לקרובי בני מאתי' ברישא, דאי מרדו בי' הנך, הני הוו קיימי בהדי'").

230) כלשון הרמב"ם (הי"ג) "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת* ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה", שבפשטות קאי גם על (מ"ש בהי"ד לענין) "נר ביתו ונר חנוכה" – שמשמעות דיוק הלשון "שאין לו אלא פרוטה אחת" (ולא כלשון הטור (או"ח סרס"ג. סתרע"ח) "שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת") היא, שהקדימה דנר ביתו לנר חנוכה היא רק כשיכול לקנות נר אחד בלבד (כיון שיש לו רק פרוטה אחת, שזוהי הכמות הכי קטנה שבממון, כמובן מזה שפחות משוה פרוטה אין בו גדר של גזילה (ראה אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גזל בתחלתו (ע' תנד ואילך). וש"נ). וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 54. וש"נ), אבל אם יכול לקנות שני נרות, צריך להדליק השני לנר חנוכה (אף שיש סברא להשתמש בשניהם להדלקת נר שבת – "אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור" (ועד"ז כשיכול לקנות עוד כמה נרות – שהרי "יש נוהגין להדליק לעולם ז' נרות .. עשרה כו'" (שו"ע אדה"ז שם רסרס"ג. וש"נ)), כדי לקיים מצות הדלקת נר שבת בשלימות והידור).

---

*) ובזה מרומז גם הקשר עם התחזלת ספר זמנים: "שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה" – שמתחיל במצות עשה שהיא מצוה **אחת** (ולא ב"לא תעשה", "שנאמר לא תעשה כל מלאכה", שיש בה הריבוי דל"ט מלאכות, שהרי "הבערה לחלק יצאת", ללמד שחייבים על כל מלאכה מל"ט המלאכות בפני עצמה (שבת ע, א)), ומסיים ב"פרוטה **אחת**".

ולא עוד אלא שדוקא עי"ז יתוסף עילוי גדול יותר – "ונקתה ונזרעה זרע"[231], כדברי הגמרא[232] "שאם היתה עקרה נפקדת [וכפי שאמרה חנה לפני הקב"ה: "אם ראה תראה"[233], "אם ראה, מוטב, ואם לאו, תראה, אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע"] .. אם היתה יולדת בצער יולדת ברויח כו'" (כמו בנר ביתו, שלא זו בלבד שעי"ז לא יכשל בעץ או באבן, אלא עוד זאת, שניתוסף תענוג מיוחד במאכל ומשקה (כנ"ל סנ"ב)).

ומאידך גיסא, ישנו ענין של המשכת קדושה בעולם – שאין לך קדושה גדולה יותר משמו של הקב"ה (שעל זה אמרו רז"ל[234] "הלך הקב"ה מהלך חמש מאות שנה לקנות לו שם"), והקשר של שמו ית' עם העולם הוא עי"ז שכותבים אותו בדיו גשמי על קלף גשמי, שנעשה דבר קדוש ביותר.

ובנוגע לב' ענינים אלו – הנה "השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו", היינו, שהענין של שלילת ההיפך (כיבוש מדינה רחוקה) קודם להמשכת קדושה בעולם (כיבוש מדינה קרובה).

ומזה מובן גם בנוגע להקדמת נר ביתו משום שלום ביתו – במכ"ש וק"ו מזה שהקב"ה אומר "ימחה שמי על המים":

הקב"ה הי' יכול לכאורה למצוא כמה דרכים כו', ואעפ"כ בחר לא רק שלא יעסקו בקדושת השם ולא יכתבו את שמו (שדוגמתו בנדו"ד – שלא להדליק נר חנוכה), אלא יתירה מזה, שיכתבו את שמו, ולא סתם אחד משבעה שמות שאינם נמחקים[235], אלא דוקא שם הוי', ויותר מפעם אחת ("אות באות ומלה במלה"[236] כפי שנכתב בתורה), ולאח"ז ימחה שמו של הקב"ה, כדי "לעשות שלום בין איש לאשתו"!

נה. אמנם, הן אמת שהדין הוא ש"השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו", ומזה יכולים ללמוד ש"נר ביתו קודם משום שלום ביתו", אבל עדיין צריך להבין מהו טעם הדבר, שהרי לא מחוייבים לומר על כל דין שזהו גזירת הכתוב.

ועל זה ממשיך הרמב"ם, שאין זו גזירת הכתוב, אלא יש טעם לדבר – לפי ש"גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם":

בנוגע לכללות הענין והמושג של "שלום" – הנה כאשר יש רק דבר אחד, שאז אין אפשריות לענין של מחלוקת כו', אזי לא שייך ענין השלום; דוקא בשעה שיש שני דברים, שאז יכולה להיות ביניהם מחלוקת ועד למלחמה ("מקרב לי"), אזי שייך ויש צורך "לעשות שלום".

ועל זה אמרו "גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" – שאע"פ שהתורה מצד עצמה אינה שייכת לעולם, כמארז"ל[237] "אלפיים שנה קדמה תורה לעולם", להיותה "חמודה גנוזה"[238] של הקב"ה, מ"מ, ניתנה כל התורה – מהמעמד ומצב ד"חמודה גנוזה שגנוזה לך" – בעולם, כדי "לעשות שלום בעולם", היינו, שבעולם שהוא בבחינת מדינה רחוקה שבה יכול להיות ענין של מלחמה כו' – תפעל התורה "לעשות שלום בעולם".

וכיון שחנוכה (ופירסום הנס) הוא גם חלק[239] מ"כל התורה" ש"ניתנה לעשות שלום בעולם", הרי מובן, שגם חנוכה עצמו – שענינו זכרון הנס, ולא ענין השלום – דורש הקדמת ענין השלום, ולכן נאמר

231) נשא ה, כח.
232) ברכות לא, ב. וש"נ.
233) שמואל־א א, יא.
234) קה"ר פ"ז, א (ב). מדרש שמואל פכ"ג.
235) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.
236) שם הל' סוטה פ"ג ה"ח.
237) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.
238) שבת פח, ב.
239) ולא רק חלק, אלא ענין כללי שקשור עם כללות התומ"צ, כיון שבו הי' הנצחון על היוונים שרצו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" (נוסח "ועל הנסים").

בהלכות חנוכה "הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה .. נר ביתו קודם משום שלום ביתו", אע"פ ש"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד"[223].

ועד שבנוגע לשבת גופא מדגיש חנוכה את המעלה ד"נר ביתו" לגבי "קדוש היום", ששניהם חלק מענין השבת, אלא שקידוש היום הו"ע של קדושה ורוחניות, ואילו נר ביתו הו"ע "שלום ביתו" (שלא יכשל בעץ או באבן) – כיון שחנוכה הוא חלק מ"כל התורה" ש"ניתנה לעשות שלום בעולם".

נו. וזהו גם הקשר בין פורים וחנוכה – שהחילוק ביניהם הוא ע"ד החילוק בין שבת (מדינה רחוקה) וחנוכה (מדינה קרובה):

ידוע המבואר בשל"ה[240] ובט"ז[241] בענין החילוק בין פורים לחנוכה – שבפורים היתה עיקר גזירת המן על הגוף, כפי שאומרים בנוסח "ועל הנסים": "ביקש להשמיד להרוג ולאבד כו'" [אף שהי' גם ענין של מלחמה רוחנית, לפי ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"[242], ואח"כ "הגידו לו את עם מרדכי"[243], שגם הם במעמד ומצב ש"לא יכרע ולא ישתחוה"], ולכן חוגגים אותו באופן של "משתה ושמחה"[244], ועד ש"חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"[245],

ואילו חנוכה עיקרו הו"ע רוחני הקשור עם הנשמה, כמודגש בהדלקת נר חנוכה באופן של פירסומי ניסא [ואף שהי' גם נצחון המלחמה, כמ"ש הרמב"ם בריש הלכות חנוכה – הרי הדלקת נר חנוכה היא "להראות ולגלות הנס"[246], ואילו נצחון המלחמה נזכר רק בנוסח ד"על הנסים", ועוד זאת, שגם המלחמה היתה בגלל ש"גזרו גזרות .. ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות ופשטו ידם .. בבנותיהם", אם כי גם "בממונם"[247]], ולכן הסעודות בחנוכה אינם אלא מנהג[248].

וכיון ששני הענינים דנשמה וגוף – שבערך זה לזה הם בדוגמת מדינה קרובה ומדינה רחוקה – ישנם הן בחנוכה והן בפורים[249], אלא שבחנוכה העיקר היא הנשמה, ובפורים העיקר הוא הגוף, לכן כולל הרמב"ם הלכות מגילה (פורים) וחנוכה ביחד.

ונוסף על זה ישנו גם הטעם ע"פ קבלה[250] – שג' הרגלים ומועדים הם כנגד ג' הספירות חסד גבורה תפארת[251]: פסח – כנגד חסד, מדתו של אברהם שאמר[252] "לושי ועשי עוגות" (ופסח הי'[253]), שבועות, "זמן מתן תורתנו" (שהו"ע דקידושין בשטר[254]) – כנגד גבורה, מדתו של יצחק, וסוכות – כנגד יעקב עליו נאמר[255] "למקנהו עשה סוכות"; ולאח"ז באים חנוכה ופורים, שהם כנגד נצח והוד (כב' הדעות בפע"ח[256] מי כנגד נצח ומי כנגד הוד), שנקראים "תרי פלגי דגופא"[257]. וכיון שברמב"ם יש ברמז עניני קבלה (כמ"ש רבינו נשיא דורנו בכ"מ[258]), לכן באים "הלכות מגילה וחנוכה" ביחד, כמו שני חלקים של גוף אחד.

נז. וזהו גם הקשר של סיום הלכות חנוכה בענין ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", עם הסיום של ששה סדרי משנה בענין "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

---

240) בסידורו (שער השמים) בנוסח "ועל הנסים".
241) או"ח סתר"ע סק"ג.
242) אסתר ג, ב.
243) שם, ו.
244) שם ט, יז-יח. ועוד.
245) מגילה ז, ב.
246) ה"ב.
247) ה"א.
248) ראה לקו"ש ח"י ע' 142. וש"נ.
249) כשם שבשבת שכללות ענינו הו"ע המנוחה שקשור עם הגוף, ישנו גם הענין דקידוש (היום), שקשור עם הנשמה.
250) ראה גם תורת מנחם חע"ט ע' 69. וש"נ.
251) ראה גם זח"ג רנז, ריש ע"ב. טואו"ח סתי"ז.
252) וירא יח, ו.
253) ב"ר פמ"ח, יב. פרש"י שם, יו"ד.
254) ראה תורת מנחם חע"ו ע' 107 ואילך. וש"נ.
255) וישלח לג, יז.
256) שער מקרא קודש פ"ד, ושם קודם שער ר"ה.
257) תו"א מג"א צג, ריש ע"ד.
258) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 41. תש"א ע' 154. וראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד הערה 219 (תורת מנחם חע"ח ע' 329). וש"נ.

וקשור גם עם התחלת ששה סדרי משנה [שהרי "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן"[259], וכפי שאומרים ב"הדרן": "כשם שעזרתני לסיים .. כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם", ועאכו"כ שתוכפים וסומכים סיום ששה סדרי משנה להתחלתם], "מאימתי קורין את שמע בערבית" (או "בערבין"[260]) – כמדובר כמ"פ[261] הפירוש בזה, ש"ערבית" קאי על חושך הגלות, ואפילו בזמן זה "קורין את שמע", שענינה יראת ה' (כנ"ל סמ"ז). וכידוע סיפור החסידים[262] אודות ר' אברהם המלאך, בנו של הרב המגיד, שפירש, ש"מאימתי" הוא מלשון "אימה" (כמו "באימה וביראה וברתת ובזיע"[263]), והיינו, שמהענין דיראת (אימת) ה' – "קורין את שמע" אפילו "בערבין".

וענין זה קשור עם הדלקת נר חנוכה שזמנה "משתשקע החמה"[224], שאז בא הזמן ד"ערבית".

ומזה באים ל"מאימתי קורין את שמע בשחרית" – ב"שחרית" ו"בוקר" הגאולה[264], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: מסתמא יחלקו את הפתקאות[265] וכו'].

* * *

נח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה פדה בשלום וגו'.

* * *

נט. בהמשך להמוזכר לעיל (סמ"ח ואילך) בנוגע לנר שבת ונר חנוכה – הנה כאן המקום להזכיר עוה"פ בנוגע להמדובר לאחרונה אודות ענין המבצעים, שלאחרי כל מה שפעלו בזה, יש להוסיף עוד יותר, ע"פ המדובר כמ"פ אודות הלימוד שלמדים מנרות חנוכה:

כשמדליקים נר אחד בלילה הראשון – יוצאים י"ח מצות נר חנוכה בהידור לכל הדעות. ואעפ"כ, בבוא הלילה שלאח"ז, כשהתבגר ביום אחד בלבד, אומרים לו מיד, שצריך לידע, שההנהגה שבימי הש"ס היתה שייכת רק ל"מהדרין מן המהדרין"[224], נדרשת עתה מכל אחד מישראל (כיון שניתנו לו כחות על זה), ועד שנעשית מנהג פשוט בכל ישראל[266] – שלא יסתפק בנר אחד, אלא ידליק שני נרות.

ואע"פ שכבר הראה שהוא שייך גם לעבודה להעלות בקודש, שאינו עומד על מקומו, ויודע שאין להסתפק במצב ההוה, אלא צריך להוסיף, והראי' שהוסיף בליל שני עוד נר, וא"כ, יכולים לחשוב שמכאן ולהבא יעלה בקודש במצוות אחרות, אבל במצוה זו מספיקה העלאה פעם אחת – הנה על זה אומרים לו: לא! כיון שהתבגרת ביום נוסף, הנה מיד למחרת, בהזדמנות הראשונה, "משתשקע החמה"[224], אין לך להסתפק בשני נרות, אלא עליך להדליק שלשה נרות.

וכך בוחנים אותו בכל שבעת ימי השבוע, הן אם זה יום השבת (כמו "זאת חנוכה" בקביעות שנה זו), או יום ששי, או יום ראשון (כמו יום ב' דחנוכה בקביעות שנה זו) – שבכל מעמד ומצב עומד הוא במצב העבודה ד"מעלין בקודש"[224].

וכמדובר כמ"פ שאע"פ שמדובר כאן אודות ההנהגה במצות נר חנוכה – הרי כל מצוה היא גם הוראה שממנה צריך ללמוד גם בנוגע לשאר מצוות.

ומהדוגמאות לזה – שמהזריזות של אברהם בקיום ציווי הקב"ה בענין אחד, למדים שבכל מצוות

259) ספר יצירה פ"א מ"ז.
260) כ"ה הנוסח בגמרא.
261) ראה גם שיחת י"ט כסלו: תשי"א סכ"ו; תשי"ד ס"כ; תשט"ז סי"ב; תשכ"ח סע"ג (תורת מנחם ח"ב ריש ע' 135; ח"י ע' 241; חט"ו ע' 265; חנ"א ריש ע' 399). ועוד.
262) ראה תורת מנחם חמ"ד ע' 225. וש"נ.
263) ברכות כב, א. וש"נ.
264) ראה אוה"ח ר"פ צו.
265) עבור ההשתתפות בחלוקת הש"ס.
266) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.

התורה כולה "זריזין מקדימין למצוות"[267]. וכן הענין ד"ברוב עם הדרת מלך"[268] שלמדים בנוגע לכו"כ מצוות.

ועד"ז מצינו בדברי הרמב"ם[269] בענין "ושמחתם לפני הוי' אלקיכם"[270] שנאמר בנוגע לנטילת ד' מינים בסוכות, שמזה למדים בנוגע להמצוות כולם ש"השמחה .. בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא", ולא רק בביהמ"ק, אלא אפילו בחוץ־לארץ, ולא רק אצל יחידי סגולה, כפי שהי' בנוגע לשמחת בית השואבה ש"כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע" בלבד, אלא אצל כאו"א מישראל, ומוסיף שצ"ל שמחה גדולה ועד לאופן ש"מפזז ומכרכר"[271] (כהוראת התורה, שאף שנאמרה בנוגע לדוד המלך, הרי זה מסופר כדי שמזה ילמד כל אחד מישראל עד סוף כל הדורות), ככל הפרטים שמביא הרמב"ם באופן של פסק הלכה לכל אחד ואחת.

ועד"ז גם בנוגע להוראה ממצות נר חנוכה, שדוקא עכשיו בימינו אלה פשט המנהג – שבימי הש"ס הי' שייך רק ל"מהדרין מן המהדרין" – שכל אחד מישראל מוסיף בנר מיום ליום, ועד שמיד לאחרי שביום הראשון מדליק באופן שאי אפשר להיות פחות מזה (שהרי אי אפשר להדליק פחות מנר אחד), מתחילה העבודה ד"מעלין בקודש" באופן של הוספה, ובוחנים אותו בעבודה זו במשך שבעה ימים רצופים, שכוללים כל ימי השבוע, כדי לרמז וללמוד, שבכל יום בשבוע איזה שיהי' – שכל יום יש לו הנהגה שלו, עם עניניו הטובים, והענינים שצריך לתקן או לשנות, לשלול או להוסיף – אוחז תמיד ב"מעלין בקודש", ובאופן ש"מעלין בקודש" מיום ליום.

ס. ועד"ז צ"ל גם בנוגע למבצעים, כמדובר כמ"פ שגם הם ענינים כלליים, הן מבצע תורה, הן מבצע תפילין, הן מבצע מזוזה, הן מבצע צדקה, והן מבצע בית מלא ספרים – יבנה וחכמי', ועאכו"כ המבצעים שקשורים במיוחד עם בנות ישראל שכל אחת מהן היא "עקרת הבית"[272]: מבצע נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושתי', וטהרת המשפחה:

אין להסתפק במה שפעלו בזה עד עתה, ואדרבא: כיון שעד עתה עסקו והצליחו בזה – הרי אם בנוגע לגשמיות נאמר[273] שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, עאכו"כ שכך צ"ל בענינים רוחניים, ענייני תומ"צ,

שאלו שהצליחו בזה באופן של "מנה" – בודאי שע"פ טבע צריכים לרצות "מאתיים", והקב"ה ימלא זאת, ואם יהי' "יגעת", יתוסף בזה באופן ד"מצאת"[274]; ואלו שהשיגו "מאתיים" – צריכים מיד להתחיל להרעיש ("שטורעמען") ולפעול באופן ש"רוצה ד' מאות", וכך הולך ואור עד אין־סוף, כיון שזה קשור עם הקב"ה שהוא אין־סוף האמיתי.

סא. וזמן מיוחד בימים אלו לעורר בנוגע למבצע נרות שבת קודש, ביחד עם מבצע חנוכה:

יום השבת הראשון לאחרי התוועדות זו הוא יום ראשון של חנוכה, וכן סיום וחותם ימי חנוכה בשנה זו הוא גם ביום השבת.

ואז יש תוספת כח ואור לכל בת ישראל, שתדליק נר שבת ביום ראשון של חנוכה, ביחד עם אמה או אחותה הגדולה, וביחד עם בעל הבית שידליק נרות חנוכה ויברך גם "שהחיינו", ויוציא י"ח נרות חנוכה גם את עקרת־הבית והבנות וכו',

267) פסחים ד, א. וש"נ. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך יב ס"ע תט ואילך). וש"נ.
268) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ד ע' קצה ואילך). וש"נ.
269) הל' לולב פ"ח הי"ב ואילך.
270) אמור כג, מ.
271) שמואל־ב ו, טז.
272) ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. פרש"י ויגש מו, יט. אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.
273) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.
274) מגילה ו, ריש ע"ב.

כך, שישנם נרות שבת ביחד עם נרות חנוכה, ש"אינן בטילין לעולם", כמ"ש הרמב"ן בפ' בהעלותך[275] שקאי על "נרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר החורבן בגלותנו", היינו, שהיו בזמן ביהמ"ק השני, וישנם בזמן הגלות, ויהיו גם בזמן ביהמ"ק השלישי, ועד"ז בנוגע לנרות שבת, כמ"ש בילקוט בפ' בהעלותך[276] "אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון", בגאולה האמיתית והשלימה ובנין ביהמ"ק במקומו.

וההכנה לזה היא – מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, במבצעים האמורים, ותיכף – ההשתדלות וההכנה בנוגע למבצע חנוכה (ביחד עם מבצע נרות שבת קודש), כדאשתקד, אבל כאמור לעיל – באופן ד"מעלין בקודש", כמ"פ ככה, וממבצעים אלו – לכל עניני תורה ומצוותי', ובאופן דמוסיף והולך ואור.

סב. וע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שאמר כמ"פ[277] שכאשר יהודי מחליט לעשות דבר מסויים, הנה אע"פ שלפי שעה הרי זה יותר מכפי כחו ויכלתו, פותח לו הקב"ה צינורות חדשים כדי שיוכל למלא החלטתו הטובה ובשלימותה, כפי שהתברך בלבבו והחליט – הרי מובן, שככל שיקבלו על עצמם יותר, תגדל יותר ההצלחה.

ובפרט שע"י פתיחת צינורות חדשים כדי שיוכלו למלא הבטחה הנ"ל, יתוסף בדרך ממילא גם בענינים שבערך הבטחה הנ"ל נקראים בשם "פסולתן של לוחות", כפי שמצינו ש"לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות"[278], ועד"ז בכאו"א מישראל.

ובדוגמא שמצינו בנוגע לצדקה, שה"חמישית לפרעה וארבע הידות יהי' לכם"[279], שכאשר יהודי מחליט ליתן סכום גדול לצדקה, אע"פ שלפי שעה אין זה לפי ערכו, פותח לו הקב"ה צינור חדש כדי שיוכל ליתן סכום זה לצדקה (כמאמר נשיא דורנו האמור) – הנה כאשר ניתוסף ב"חמישית לפרעה", אזי ניתוסף בדרך ממילא ב"ארבע הידות יהי' לכם" כמ"פ ככה לגבי מה שהי' לולי נתינת ה"חמישית לפרעה".

וכמו במבצע צדקה – כן הוא בכל המבצעים האמורים, ובכללות הענין של קביעת עיתים לתורה למעלה מהכח והיכולת עד עתה, שבודאי יוכל למלא זאת, ומ"תורה אור" – גם ב"נר מצוה"[280], בנוגע לקיום כל המצוות, ובאופן של שמחה וטוב לבב.

ובכל זה – מוסיף והולך ואור עד אור היום, שאז יקויים היעוד[281] "לילה כיום יאיר", בביאת משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון רבינו הזקן בן ד' הבבות (בבא הרביעית – ג"פ). והניגון "ניע זשוריצי כלאָפצי"].

* * *

סג. רבינו הזקן כותב באגרותיו הקשורות עם המאסר והגאולה, ש"צדקת ארץ ישראל" "היא שעמדה לנו כו'"[17].

והיינו, מה שהתעסק בישוב ארץ ישראל, ארץ הקודש, "ארץ אשר .. עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה"[282], שמכוונת כנגד ארץ העליונה (ארץ ישראל שלמעלה), באופן ש"אין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים, כי זה שער השמים"[283], והתעסק לא רק בנוגע לרוחניות הענינים, אלא גם בפשטות, ששלח לשם כסף, וגם חסידים.

275) בתחלתו (ח, ב).
276) בתחלתו (רמז תשיט).
277) ראה אג"ק שלו ח"ח ע' תקיג ואילך. וראה גם תורת מנחם חע"ז ריש ע' 28. וש"נ.
278) נדרים לח, רע"א.
279) לשון הכתוב – ויגש מז, כד.
280) משלי ו, כג.
281) תהלים קלט, יב.
282) עקב יא, יב.
283) תניא אגה"ק סוס"ח.

ובזה ניתוסף במיוחד בזמן של אדמו"ר האמצעי, שקבע הישוב בחברון[284], ועד"ז הנשיאים שלאחריו, עד לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שקבע את כפר חב"ד בארץ הקודש[285], שממנו יצאו המעיינות חוצה, ועאכו"כ בארץ הקודש.

ובהתאם לכך, הרי זה גם זמן מתאים להציע[286], שבמשך הימים והשבועות הקרובים יצאו ויסעו עשרה מבנ"י כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות (כולל ובמיוחד – מצוות התלויות בארץ) בכולל וישיבת חב"ד שבירושלים העתיקה, "קרית חנה דוד"[184],

ועשרה מישראל – לצפת שבגליל, בסמיכות למירון, ששם ישנו הציון של רבי שמעון בן יוחאי, ובצפת גופא ישנו הציון של האר"י הקדוש, שעל ידו הי' התחלת הגילוי דפנימיות התורה באופן ש"יתפרנסון מהאי חיבורא דילך כו' בדרא בתראה בסוף יומיא"[287], כפי שמביא רבינו הזקן באגה"ק הידועה[288] "מ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", כך, שזו היתה ההתחלה הראשונה, תחילה וראש וראשון להפצת המעיינות חוצה.

סד. וע"י העשרה מישראל בצפת, והעשרה מישראל בירושלים העתיקה, בנוסף על ריבוי בנ"י, כן ירבו, שכבר נמצאים שם, ועוסקים בלימוד התורה ובקיום המצוות ובישוב הארץ כפשוטה – יקויים מ"ש[289] "ונתתי שלום בארץ", ו"בארץ" – בשלימות הארץ, ביחד עם שלימות העם ושלימות התורה,

ובלשון הכתוב[290]: "בחוקותי תלכו", וכפי שרש"י מפרש ומסביר (אפילו לבן חמש) "שתהיו עמלים בתורה", "ואת מצוותי תשמרו" – ש"כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בל"ת"[291], "ועשיתם אותם" – מצוות עשה[292],

ואז – יהי' בפועל מ"ש[293] "ונתתי גשמיכם בעתם", כהפירוש בזה[294] שגם הגשמיות תהי' "בעתם", ועאכו"כ הרוחניות,

"ונתתי שלום בארץ (כפשוטו) ושכבתם ואין מחריד"[289], כיון ש"אולך אתכם קוממיות"[295], "בקומה זקופה"[296] – עוד בימי הגלות האחרונים,

וזו תהי' הכנה והקדמה קרובה וכלי קרוב לקיום היעוד "ואולך אתכם קוממיות" – "כשתי קומות של אדם הראשון" (כפירוש הגמרא[297]), בביאת משיח צדקנו,

שאז יקויים היעוד[298] "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", כיון שמשיח עצמו ילמד את כל העם כולו פנימיות התורה, כמ"ש[299] "ישקני מנשיקות פיהו", וכפי שפוסק הרמב"ם[300] להלכה למעשה שלא יהי' שיעבוד מלכיות ועניינים של בלבולים כו' (אפילו בימי הגלות האחרונים, ועאכו"כ לאחרי ש"קץ שם לחושך"[191], בקרוב ממש, ותיכף הן נגאלין), ועד ש"כל המעדנים מצויין כעפר", ובנ"י יעסקו בהשגת דעת בוראם, מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

וכל זה – מקרבים וממהרים וממשיכים ומגלים למטה מעשרה טפחים, ע"י מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות ובימי הגלות האחרונים – לימוד התורה וקיום המצוות, כולל "בכל דרכיך דעהו"[301] ו"כל מעשיך לשם שמים"[302].

---

284) ראה אג"ק שלו ע' קסח ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם חפ"א ע' 176. וש"נ.
285) ראה גם תורת מנחם חנ"ט ע' 102. וש"נ.
286) לשלימות הענין – ראה גם שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה סט"ז (לקמן ע' 450 ואילך).
287) תקו"ז ת"ו בסופו.
288) רסכ"ו (קמב, ב).
289) בחוקותי כו, ו.
290) שם, ג.
291) עירובין צו, א. וש"נ.
292) כלי יקר עה"פ.
293) שם, ד.
294) ראה כש"ט סוסר"ז. וראה גם לעיל ע' 218. וש"נ.
295) שם, יג.
296) תו"כ ופרש"י עה"פ.
297) ב"ב עה, א. וש"נ.
298) ישעי' יא, ט.
299) שה"ש א, ב.
300) הל' מלכים בסופן.
301) משלי ג, ו.
302) אבות פ"ב מי"ב.

וכדי לקשר גם עם דבר שקשור עם גשמיות – הנה כאמור לעיל תהי' גם העלי' לארץ הקודש (עכ"פ למשך זמן) של עשרה מישראל, ללמוד תורה בטהרה ובקדושה, ולקיים מצוותי' בהידור, כולל גם מצוות התלויות בארץ – בירושלים העתיקה, ועד"ז גם בגליל – בסמיכות לציון של האר"י הקדוש, וקצת יותר רחוק במקום בגשמיות – הציון של ר' שמעון בן יוחאי, וכן במקום שבו נמצאים תלמידי הרב המגיד וכו'.

ויעשו כל ענינים אלו באופן ד"ואהבת לרעך כמוך"[303] – לפעול זאת בכל הסביבה והעיר, ועד בכל ארץ הקודש, ומתוך שמחה ובטוב לבב, ובהרחבה אמיתית.

וזה יעורר תוספת חיות והתמדה בלימוד התורה ובהידור בקיום המצוות עד לאופן ד"מהדרין מן המהדרין", אצל כאו"א מישראל במקומו, באופן ש"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[304], גם בימי הגלות האחרונים בחוץ־לארץ.

ועד שבקרוב ממש נלך – "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[305], ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"[306], ונשיאנו בראשנו – ל"ארץ אשר .. עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", "ושמחת עולם על ראשם"[307].

סה. אלו שאוחזים בכך, יפנו מסתמא אל ה"מזכירות", גם בנוגע להתדברות עם אלו שנמצאים כאן מהנהלת מוסדות חב"ד בירושלים העתיקה וממוסדות חב"ד בצפת – אודות פרטי הענינים ופרטי הדברים.

וכל אחד ואחד – "משנה כסף יקחו בידם"[308], לסייע גם בנוגע לביסוס המצב הכלכלי שם בפשטות, עכ"פ באופן סמלי.

ומעלת הגשמיות של ארץ ישראל ש"גושה טהור" ו"אוירה טהור"[309] וכל ענינ' טהורים – תהי' גם בגלוי, ע"י לימוד התורה וקיום המצוות בחיי יום־יום, כולל גם "בכל דרכיך דעהו", ועאכו"כ[310] "כל מעשיך לשם שמים".

ומתוך מנוחה אמיתית, מבלי להתפעל מפני עמי הארץ, כיון ש"ראו .. כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך"[85], ולכן "ושכבתם ואין מחריד", "ונפלו (אויביכם) לפניכם"[311], "ואולך אתכם קוממיות", עוד בימי הגלות האחרונים – יתכוננו מתוך הרחבה לקבל פני משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש. "צמאה לך נפשי". "אתה בחרתנו". "הושיעה את עמך". "ופרצת". אח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה, ואח"כ אמר:]

שיהי' "ושמחת בחגך"[312], ולהתכונן לחנוכה, שבת חנוכה וכל ימי חנוכה, ולקבלת פני משיח צדקנו, ובקרוב ממש.

---

303) קדושים יט, יח.
304) בא יו"ד, כג.
305) שם, ט.
306) ישעי' כו, יט.
307) שם לה, יו"ד. נא, יא.
308) ע"פ לשון הכתוב – מקץ מג, יב־טו.
309) גיטין ח, ב. וש"נ.
310) ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.
311) בחקותי שם, ז.
312) לשון הכתוב – פ' ראה טז, יד.

לקוטי שיחות

י"ט כסלו*

כרך כה

מתורגם ללשון הקודש

א.

גאולת י"ט כסלו – השפעה על "כל השרים וכל העמים"

י"ט כסלו חל תמיד בסמוך לפרשת וישלח (בימי השבוע המתברכים משבת פרשת וישלח[1], או בשבת קודש פרשת וישלח עצמה). לפי זה מובן, שבפרשת וישלח ניתן למצוא רמזים, ואף, יתר על כן, קשר לחג הגאולה י"ט כסלו[2].

באגרת[3] ששיגר אדמו"ר הזקן אל רבי לוי יצחק מברדיטשוב בצאתו מן המאסר, שבה הוא מודיע על שחרורו, כותב אדמו"ר הזקן, בין השאר "כי הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך[4], אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא, וענו ואמרו על זאת כי אם מאת[5] הוי' היתה זאת היא נפלאת[6] בעינינו".

בדומה לכך הוא כותב באגרתו לרבי ברוך ממזיבוז[7].

כלומר: אדמו"ר הזקן מקשר את תוכן ענין הגאולה להשפעה שהיתה לכך על "כל השרים וכל העמים". אשר כמובן, כאשר לא־יהודים רואים את נפלאות ה' בקשר ליהודי, ומכירים ש"מאת הוי' היתה זאת", הרי זה מעורר ומסייע, שהנהגתם תהיה כראוי בהתאם לציווי ה', שעיקרו קיום שבע מצוותיהם.

השפעה זו של יהודים על בני נח אודות קיום מצוותיהם היא התמצית והמשמעות העיקרית[8] של מעשה שכם שבפרשתנו: שמעון ולוי הרגו את אנשי שכם כעונש על אי־קיום שבע מצוות בני נח

– או מפני שלא שפטו את שכם על חטאו, והרי אחת משבע מצוות בני נח היא "דינין" – "חייבין להושיב דיינין... לדון בשש מצוות אלו", "ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל, והם ראו וידעו ולא דנוהו", כדברי הרמב"ם[9]. או, כדברי הרמב"ן[10], על חטאיהם שבצעו אף לפני מעשה דינה.

ב.

גאולת י"ט כסלו – גילוי פנימיות התורה

אך יש להבין:

כל המתרחש בעולם הוא בהשגחה פרטית של הקדוש־ברוך־הוא, ועל־אחת־כמה־וכמה מאורע הקשור ליהודי, ובקשר לתורה ולמצוות, וקל־וחומר בקשר לנשיא בישראל, ובקשר לגילוי תורת החסידות בכלל. לכן מובן[11], שלא ייתכן לומר שהמאסר והגאולה ארעו מפני החלטתה ושלטונה של המלכות למטה, אף כאשר הדברים התרחשו עקב מלשינות[12] של יהודים בעלי בחירה חפשית.

אלא[13], המאסר היה קשור, כידוע, לקטרוג שהתעורר

*) ושייכותו לפ' וישלח.

1) ולהעיר שבשנה זו [תשמ"ו] (כבכמה שנים) חל תוך ג' ימים לאחרי השבת, השייכים במיוחד לשבת שלפניהם – בתר שבתא (פסחים קו, סע"א).

2) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 302 ואילך.

3) נדפס באגרות קודש שלו סי' לח. וש"נ.

4) ע"פ לשון הכתוב – אסתר א, טז.

5) ל' הכתוב – תהלים קיח, כג. וראה ע"ד הקבלה והחסידות – ביאוה"ז ח"ש יג, ד. שער האמונה ספל"ג. ועוד. וראה לקו"ש שם ע' 306. ועוד.

6) כן הוא בנוסח הב' (נסמן באגרות קודש שם) (ובנוסח הא' – נפלאות). ולכאורה כצ"ל, וכבתהלים שם.

7) אגרות קודש שם סל"ט.

8) נוסף על השייכות הכללית די"ט כסלו לפרשתנו – שבה מדובר ע"ד הצלת (וגאולת) יעקב* מעשו, ויתירה מזו "שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (פרשתנו לב, כט), היינו עם שרו של עשו – שגם הוא הודה לו על הברכות (ב"ר פע"ז, ג**. פע"ח, ג. פרש"י פרשתנו לב, כה. כז. כט. ועוד).

9) הל' מלכים ספ"ט (הובא גם ברמב"ן שבהערה הבאה).

10) בפי' עה"ת פרשתנו לד, יג.

11) ראה גם לקוטי דיבורים ח"א לז, סע"ב ואילך. לט, סע"א ואילך.

12) נוסף על המבואר באגה"ק סכ"ה.

13) ראה בית רבי ח"א פט"ז בהערה. לקו"ש ח"י ע' 223. 269. ובכ"מ.

*) להעיר על השייכות המיוחדת בין אדה"ז ליעקב אבינו (השלישי דהאבות) – ראה ספר הערכים־חב"ד (כרך ד ערך אושפיזין דסוכות ע' שמט־שנ). וש"נ.

**) להעיר מההמשך בב"ר שם: שאם יבואו אומות העולם להזדווג לישראל יאמר להם הקב"ה שרכם לא הי' יכול לעמוד בו ואתם מבקשים כו'.

אז על גילוי רזין דאורייתא על ידי אדמו"ר הזקן[14]: כיון שהתורה עצמה מכנה זאת "סתים[15] דאורייתא", הרי הדברים צריכים להיות סתומים ונסתרים, ולא לרדת בגלוי כחלק הנגלה[15] שבתורה. והגאולה התרחשה עקב ביטול הקטרוג, ולכן שחררו את אדמו"ר הזקן כאן למטה, והתאפשר גילוי פנימיות התורה, תורת החסידות, על ידו.

כלומר, גאולת י"ט כסלו היתה גאולה רוחנית של כל גילוי תורת החסידות, תורת הבעל־שם־טוב. וכידוע[16], הפצת תורת הבעל־שם־טוב – "יפוצו מעיינותיך חוצה" – החלה בעיקר לאחר גאולת י"ט כסלו[17].

ולפי זה אין מובן: כיצד ייתכן שבמכתבו על בשורת הגאולה מדגיש אדמו"ר הזקן את השפעת השחרור "הפליא... בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא, וענו ואמרו על זאת מאת הוי' היתה זאת היא נפלאת בעינינו"?

– איזה ערך יש לענין זה, על כל מעלתו הנפלאה, לעומת עצם הגילוי והגאולה של כל פנימיות התורה, וממילא של פנימיות נשמות ישראל, אשר גילוי הסתים דאורייתא מביא גם לידי גילוי הסתים דנשמתא, שלימוד התורה וקיום המצוות של היהודי יהיו חדורים באמונה בה' ובאהבת ה' ויראתו!

ג.
התפעלות השרים והעמים – הוכחה לצדקת אדמו"ר הזקן

אדמו"ר הזקן ממשיך וכותב באגרת[18] "ותהיה זאת לפלא כי ה' אתנו ואין עוד". לפי זה יוצא, לכאורה, שהעובדה שכל השרים וכל העמים נוכחו בפלא "וענו ואמרו .. כי אם מאת ה' היתה זאת..." – הוכיחה את צדקתו של אדמו"ר הזקן ושל תורת החסידות כלפי המתנגדים וכדומה.

אך אי אפשר לומר, שזהו כל ההסבר[19] לכך שאדמו"ר הזקן מדגיש את הפלא שבעיני כל השרים וכו', כי:

א) לשם כך אין צורך בכל ההרחבה בפלא שבגאולה, שגם "בעיני כל השרים וכל העמים... יפלא הדבר", אלא די בעצם הענין שגם שרים וכדומה הכירו בצדקתו של אדמו"ר הזקן, והוציאוהו לחירות.

ב) אגרת זו שיגר אדמו"ר הזקן, כאמור, לרבי לוי יצחק מברדיטשוב ולרבי ברוך ממזיבוז, אשר בודאי ידעו והבינו את חשיבות השחרור כגאולה של תורת החסידות; ואיזה ערך היה בעיני גדולי ישראל להשפעת הגאולה על השרים כהוכחה לעיני המתנגדים "כי ה' אתנו", לעומת עיקר הגאולה – גילוי תורת החסידות?!

וביודענו את הדיוק העצום ב"לשונו הזהב" של אדמו"ר הזקן באופן כללי, ובמיוחד במצב של "תיכף", מיד לאחר הגאולה, ובאגרת שנכתבה לגדולי ישראל, גדולים גם בפנימיות התורה,

מובן, שבכך מתבטאת המשמעות העיקרית של גאולת י"ט כסלו.

ד.
גאולת י"ט כסלו – הכנה לגאולה העתידה

כדי לבאר זאת יש להקדים:

ידועים דבריו של הבעל־שם־טוב באגרתו[20], שבהיותו בהיכלו של משיח, הוא שאל את המשיח "אימתי קאתי מר", ומשיח השיבו "לכשיפוצו מעינותיך חוצה". וכיון שהפצת מעיינות הבעל־שם־טוב חוצה התחילה בעיקר בגאולת י"ט כסלו, כדלעיל, יוצא, שגאולת אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו מהווה הכנה לגאולה הכללית והשלמה בביאת משיח צדקנו[21].

לאמיתו של דבר, כל גאולה של יהודי, ואפילו של איש פשוט ביותר, קשורה לגאולה הכללית של כלל ישראל, "כיון דשם גאולה עלה"[22].

הסיבה לכך מובנת גם בפשטות: מהות הגאולה בביאת המשיח קשורה לכל שלושת הגורמים – "ישראל, אורייתא[23] וקודשא־בריך־הוא", אשר הם "כולא חד"[24],

---

14) וכדברי הבעש"ט והה"מ לאדה"ז בהיותו במאסר: שנתחזק עליך הקטרוג על שאתה אומר ד"ח הרבה ובגילוי (בית רבי שם). וראה גם ס' השיחות תורת שלום ע' 44. 171.

15) זח"ג עג, א.

16) ראה ס' השיחות שם ס"ע 112 ואילך.

17) ראה גם בית רבי שם תשובת הבעש"ט והה"מ (על שאלת אדה"ז "ואם אצא מכאן האם אפסיק מלומר ד"ח"): כיון שהתחלת לא תפסיק ואדרבה לכשתצא תאמר יותר. וראה לקו"ש ח"י שם. וש"נ. ח"ל שם.

18) להרלוי"צ מבארדיטשיב.

19) ובשאר נוסחאות המכתב (הובאו באגרות קודש שם בהערות), וכן בהמכתב להר"ב ממעזבוז – ליתא הדגשה הנ"ל "ותהי' זאת לפלא כי ה' אתנו כו'".

20) נדפס בריש ספר כתר שם טוב. ובכ"מ.

21) ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 304 ואילך. ובכ"מ.

22) ל' רש"י מגילה יז, ב ד"ה אתחלתא דגאולה (בנוגע לגאולה "מן הצרות" ד"קבעוה בשביעית").

23) ראה אגה"ק סי' כו (קמד, ב ואילך).

24) ראה זח"ג שם.

שהרי, כידוע, גם "שכינתא בגלותא"[25]. וכך גם בגאולה פרטית של אדם מסויים, הרי ביחד עם גאולתו הרי זו גם גאולה פרטית לגבי התורה והמצוות שעליו לקיים, ולכן זוהי גם גאולת השכינה הנמצאת עמו בגלותו.

על־אחת־כמה־וכמה שזוהי משמעות גאולה של נשיא בישראל, שלגביה ניכר בגלוי שהיא משפיעה על כלל ישראל, ויש לה משמעות כללית לגבי התורה וכו'.

ובענייננו יש להוסיף על כך, שמשמעות גאולה זו, גאולה של פנימיות וסודות התורה, זהה למשמעות הגאולה העתידה, כי אז יושלם הגילוי של פנימיות התורה, כפי שמפרש רש"י על הפסוק[26] "ישקני מנשיקות פיהו", שהכוונה היא ל"סוד טעמיה ומסתר צפונותיה" של התורה, אשר יתגלו על ידי משיח צדקנו.

ומכך יש להסיק, שדברי אדמו"ר הזקן באגרת שהובאה לעיל אודות גאולת י"ט כסלו, שהיא "הפלא ופלא" גם "בעיני כל השרים וכל העמים", הם מהותיים גם לגבי משמעות הקשר שבין גאולה זו לבין הגאולה העתידה.

ה.
הכרת המצרים בהנהגה נסית

ויש לומר, שהסבר לכך הוא: נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[27] – הגאולה והנפלאות שלעתיד לבוא הן בדומה לגאולה ולנפלאות של "ימי צאתך מארץ מצרים", אלא שלעתיד לבוא הן יהיו נעלות יותר – בבחינת "נפלאות" לעומת הנסים של יציאת מצרים[28]. מכך מובן, שאת משמעות החידוש שלעתיד לבוא אפשר ללמוד מגאולת יציאת מצרים.

ביציאת וגאולת מצרים התרחש חידוש לא רק בקשר לבני ישראל –

כדי שבני ישראל יהיו ראויים לקבלת התורה בהר סיני, היה הכרחי טיהורם והזדככותם ב"כור הברזל"[29] של גלות מצרים, והשלמת הזיכוך וה"בירור" היתה ביציאת מצרים, –

אלא התרחש חידוש גם לגבי המצרים עצמם ולגבי אומות העולם בכלל, כנאמר[30] "וידעו מצרים כי אני הוי'"[31]: פרעה והמצרים כשלעצמם אינם קשורים לידיעת הוי', כדברי פרעה[32] "לא ידעתי את הוי'": מצד עצמם יש להם קשר רק לשם אלקים[33], כפי שאמר יוסף לפרעה[34] "אלקים יענה את שלום פרעה", אשר שם אלקים הוא בגימטריא "הטבע"[35],

כלומר, מצד שם אלקים הנהגת הקדוש־ברוך־הוא בעולם היא לפי הטבע, שבו אין האור האלקי ניכר בגלוי. אך ההנהגה הנעלית מן הטבע, הנהגה נסית, נובעת משם הוי' – ולכך אין פרעה והמצרים, ואומות העולם בכלל, קשורים, ואין להם בכך השגה והבנה[36].

ענין זה התחדש בגאולת מצרים, שאז "וידעו מצרים כי אני הוי'" – הם הכירו בהנהגה הנסית שמעל הטבע, הקשורה לשם הוי'.

ו.
הגאולה העתידה – תיקון העולם

חידוש דומה לכך, אך באופן נעלה הרבה יותר, יתרחש לעתיד לבוא: בנוסף לגאולה של ישראל, אורייתא וקודשא־בריך־הוא, תהיה לכך השפעה גם בעולם בכלל על כל אומות העולם, כמפורש בפסוקים רבים ובנבואות הגאולה, עד אשר, כפי שמציין הרמב"ם[37] בספרו, ספר שהוא "הלכות הלכות"[38], שאז "יתקן את העולם .. שנאמר[39] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם הוי' ולעבדו שכם אחד".

ויעוד זה, ההשפעה על אומות העולם, אינה רק תוספת "שולית" שיזכו לה בביאת משיח צדקנו, אלא זהו ענין מהותי הקשור לעצם הגאולה[40]: כיון שאז "תצא" השכינה, כביכול, מן הגלות, תתגלה על ידי כך אמת הוי', ש"כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו

25) ראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי. זח"ג ד, ב. ובכ"מ.
26) שה"ש א, ב.
27) מיכה ז, טו.
28) ראה זהר ופע"ח ועוד – שהובאו באוה"ת (עה"פ) מיכה שם.
29) ואתחנן ד, כ. ירמי' יא, ד. תו"א יתרו עד, א ואילך.
30) וארא ז, ה. בשלח יד, ד (וראה פרש"י שם). שם, יח.
31) ראה תו"א נז, א. אוה"ת וארא (שמות כרך ז) ע' ב'תרז־ח. ועוד.
32) שמות ה, ב.
33) ראה גם לקו"ת אמור לה, ג. ובכ"מ.
34) מקץ מא, טז. וראה גם שם, כח. לב.
35) פרדס שער יב רפ"ב. שער היחוד והאמונה רפ"ו. ועוד.
36) ראה סה"מ תרפ"ח ע' סח. ועוד. וראה בכל הנ"ל ספר הערכים־חב"ד ח"ב ע' ערה ובהנסמן שם.
37) הל' מלכים ספי"א. וראה לעיל ע' 145 ובהערות שם. לקו"ש [המתורגם] חכ"ג ע' 208 ואילך.
38) הקדמת היד סמוך לסיומה (ד"ה ובזמן הזה).
39) צפני' ג, ט.
40) ראה תניא ספל"ו. לקו"ש שם. וש"נ.

אלא מאמיתת המצאו"[41], אשר "אמיתת המצאו" היא שם הוי'[42] שמעל לטבע העולם[43].

ומשום כך מודגש לגבי העתיד לבוא "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"[44] – שגילוי שם הוי', "ונגלה כבוד הוי'", יביא לידי ראיה מוחשית בבשר הגשמי, שמציאותה האמיתית של הגשמיות היא "פי הוי'":

כיון שיתבטל ההעלם וההסתר של האלקות, ותהיה גאולת השכינה מגלותה, ותתגלה המציאות האמיתית של העולם, שזוהי האלקות (פי הוי'), הרי יהיה זה באופן של "וראו כל בשר", שהבשר יראה את כבוד ה', מצד התכונות שתהיינה אז בטבעו של הבשר עצמו, באותו אופן כפי שתכונתם של עיני בשר לראות דברים גשמיים[45].

וזהו אחד החידושים של הגאולה העתידה לעומת הגאולה של "ימי צאתך מארץ מצרים": בגאולת מצרים התגבשה ידיעת המצרים "כי אני הוי'" על ידי המכות וכדומה – על ידי הכנעת המצרים[46]. ואילו לעתיד לבוא יהיה "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", לא על ידי מכות והכנעה, אלא בדרך של תיקון, כלשון הרמב"ם בדבריו שהובאו לעיל "ויתקן את העולם כולו... לקרוא כולם בשם הוי' ולעבדו שכם אחד".

ההסבר להבדל זה הוא:

גאולת מצרים לא היתה גאולה שלמה, גם ל"שכינתא מגלותא", ולכן היא השפיעה על המצרים רק על ידי שבירה והכנעה ולא על ידי תיקון וזיכוך, והביאה אותם רק לידיעה "כי אני הוי'".

לעומת זאת, בגאולה השלמה שלעתיד לבוא, אשר תהיה באופן ש"יזדכך גשמיות הגוף והעולם"[47], אז גם הבשר הגשמי יראה מצד טבעו את "כבוד הוי'".

ז.
גילוי נפלאות ה' לעיני השרים והעמים

לפי זה מובן גם לגבי י"ט כסלו מדוע מדגיש אדמו"ר הזקן במכתבו את ההשפעה על השרים והעמים, "וענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת היא נפלאת בעינינו":

הענין שגאולת י"ט כסלו מהווה הכנה לגאולה העתידה, כדלעיל, והיא בדומה לה, מתבטא בנוסף לעצם הגאולה של אדמו"ר הזקן ושל תורת החסידות, גם בכך ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים", עד אשר "ענו ואמרו על זאת כי אם מאת הוי' היתה זאת", שנפלאות הוי' התגלו גם לעיניהם.

ח.
פרסום האמונה באחדות ה' בין או"ה

הימים האלה נזכרים ונעשים[48]. במיוחד לגבי י"ט כסלו, אשר, כדברי אדמו"ר הזקן[49] "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמיה רבא"[50], ומובן, שבכל שנה ושנה יש ללמוד את ההוראה ולקבל את הכוחות בעבודה רוחנית זו, שמדגיש אדמו"ר הזקן במכתבו.

כלומר, בנוסף לכך שיום זה מעניק חיות והתחזקות נוספת בעבודה של הפצת המעיינות חוצה, בכל מקום שיד כל אחד ואחד מגעת, צריך להביא לידי כך ש"יתגדל ויתקדש ברבים שמו הגדול", גם בין אומות העולם, ששרים ועמים יראו "וענו ואמרו .. מאת הוי' היתה זאת".

בנוסף לקיום פסק הדין הברור של הרמב"ם[51], ש"ציוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", עד אשר הם יקבלו זאת ויקיימו זאת "מפני שציוה בהן הקדוש־ברוך־הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן"[52],

41) רמב"ם ריש (ספרו ו)הל' יסודי התורה.

42) – לשון מהווה (ראה זח"ג רנז, ב. פרדס ש"א פ"ט. וראה גינת אגוז (הובא בהקדמת של"ה בית ד'). מו"נ ח"א פס"א. טושו"ע או"ח ס"ה ועוד). ולהעיר אשר התחלת וריש ס' היד ממש הוא "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי', כדברי נכדו ר"ד הנגיד (סה"ד ד"א תתכז). שם הגדולים להחיד"א מע' רמב"ם). וראה גם פירוש לרמב"ם שם.

43) ראה המשך תרס"ו ריש ע' תלא. סה"מ תרס"ח ע' קצ־קצא. סה"מ עזר"ת ע' עד.

44) ישעי' מ, ה.

45) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חי"ז ס"ע 100 ואילך. וש"נ.

46) ראה תו"א ואוה"ת שבהערה 31 ש"וידעו" הוא מלשון שבירה כמ"ש (שופטים ח, טז) ויודע בהם את אנשי סוכות.

47) תניא ספל"ו.

48) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

49) לקו"ד ח"א יט, א.

50) ראה תוד"ה ועונין ברכות ג, סע"א. ועוד. תו"א שמות בתחלתו (ד"ה ואלה שמות – מט, ד) ועוד.

51) פ"ח דהל' מלכים ה"י־יא.

52) וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 132 ואילך. וש"נ.

כוללת הוראה זו גם השתדלות לפרסם בין אומות העולם את האמונה באחדות ה', כפי שהיא נובעת מגילוי שם הוי', כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה בספרו תניא קדישא, בשער היחוד והאמונה.

זהו חלק מגאולת י"ט כסלו, והכנה לגאולה הכללית והשלמה, שאחדות ה', כפי שהיא קיימת לאמיתתה אצל ישראל,

שאין שום מציאות מלבד ה', כדברי הרמב"ם[53] "הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמיתתו, והוא שהתורה אומרת[54] אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו" –

תאיר ותפורסם בין אומות העולם[55].

ט.
הגאולה – גילוי אחדות ה'

אמנם, לפי מספר דעות[56] מוזהרים בני נח כשלעצמם רק באיסור עבודה זרה, ולא באיסור השיתוף, אך בכל זאת הכוונה היא שאין הם מוזהרים על כך, אך ברור שכאשר הם מכירים וחשים בשלילת השיתוף, ועד להגיעם לידי הכרה מסויימת באחדות ה', ש"אין עוד מלבדו", הרי ברור שהדבר תורם לזהירותם ולהידורם בקיום שבע מצוות בני נח עם כל פרטיהן, וכן בסיועם לישראל בכל עניניהם ביהדות ובכל צרכיהם בכלל.

ושני חידושים אלו מהווים הכנה, אשר מקרבת ומזרזת את זמן הגאולה, שבה שני ענינים אלו יהיו בשלמותם – "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר", כדלעיל, וכן "ועמדו זרים ורעו צאנכם"[57].

וזהו הייחוד של גאולת י"ט כסלו כהכנה לגאולה העתידה:

על ידי כך ש"הפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש... בפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא", הרי הם ראו שבנוסף לכך שהטבע עם כל חוקיו אינו שולט בכוחות עצמו, הרי שאין לו כלל מציאות ואין הוא תופס מקום אמיתי לגבי כל ענייניו של הקדוש־ברוך־הוא. וזהו גילוי אחדות ה', לא כפי שהיא מצד שם אלקים (בגימטריא "הטבע") ומתלבשת בטבע, אלא כפי שהיא מצד שם הוי' שמעל לטבע[58],

ולכן "ענו ואמרו .. מאת הוי' היתה זאת היא נפלאת בעינינו".

(משיחות י"ט כסלו תשמ"ג, תשד"מ)

53) הל' יסודי התורה פ"א ה"ד.

54) ואתחנן ד, לה.

55) ראה רמב"ם ספי"א מהל' מלכים מה שנשמט ע"י הצנזור – וראה לעיל ע' 145 הערה 47.

56) רמ"א או"ח סי' קנו ובדרכי משה שם. והוא ע"פ תוד"ה שמא (בכורות ב, א), תוד"ה אסור (סנהדרין סג, ב), ר"ן ספ"ק דע"ז, ועוד [וכן מובן מדברי הרמב"ם בסה"מ (מ"ע ב) – דרמ"צ נט, ב. ד"ה באתי לגני תשי"ג פ"ג (בסה"מ באתי לגני ח"א. סה"מ מלוקט ח"א)].

ובתשובות שער אפרים סי' כד, תשו' ושב הכהן סל"ח חלקו ע"ז – אוה"ת נח (כרך ג) תרנח, א. בראשית (כרך ז) תתשסד, ב. סה"מ תרכ"ט ע' קמג (וראה גם בספרים שנסמנו בהערה לד"ה באתי לגני שם ולד"ה מים רבים תשי"ז רפ"ג). וראה ביאור סיבת החילוק בין ע"ז ושיתוף בדרושים הנ"ל.

57) ישעי' סא, ה.

58) ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 306 ואילך.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

תַּנָּא קַמָּא סָבַר שִׁמְלָיוֶה הִפְתּוּבָה בַּתּוֹרָה לָאו דינה בִּכְתּוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, אלא כחוב על פה, ואין הניזק גובה מיורשי המזיק, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שמלוה הכתובה בתורה בִּכְתּוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא ולכן גובה הניזק מיורשי המזיק.

וְאֵיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא – יש ששנו את דברי רב יוסף ורבה על ברייתא זו, הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג, הוּא שֶׁחָבַל בַּאֲחֵרִים, חַיָּיב לשלם, שהרי בר דעה הוא, אך אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ, פְּטוּרִין, שהרי עומד ליהרג ודינו כהרוג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַף הוּא אִם חָבַל בַּאֲחֵרִים, פָּטוּר, שֶׁכֵּן הוא לֹא נִיתָּן לַחֲזָרַת עָמִידַת בֵּית דִּין – אין להחזירו לבית דין ולדון לחייבו לשלם, שכיון שנגמר דינו להריגה אין מענים ומשהים את דינו, אלא הורגים אותו מיד.

לקוטי שיחות

פרשת וישלח

כרך ל, א

א. באיסור גיד הנשה נתפרש בתורה שבכתב גם טעם האיסור[1] — "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה"[2].

וטעם זה גם קובע פרטי אופן האיסור: אין האיסור אלא על הגיד שעל כף הירך[3]; עוף — שאין לו כף הירך — גידו מותר[4]; יש פלוגתא בין ר' יהודה וחכמים[5] אם גיד הנשה נוהג רק בירך של ימין או גם בירך של שמאל, וטעם הפלוגתא[6] — שלדעת ר"י נגע המלאך רק בירך ימין של יעקב, וחכמים ס"ל ד"נשיי' בתרווייהו" ("הכהו בשתיהם עד שנשו ממקומם ועלו"[7]) ולכן נאסרו שתיהן.

וצריך ביאור:

בביאור הטעם שבכתוב "על כן לא יאכלו גו' כי נגע גו'" איתא במפרשים[8], שהוא "לזכרון גבורתו של יעקב ונס שעשה לו הקב"ה כו'", כלומר, אין זה רק זכר לנגיעת מלאכו של עשו בכף ירך יעקב, אלא על כללות המאורע דמלחמת יעקב והצלתו מיד המלאך.

והטעם שעושים זכר על הצלה זו דוקא — אף שמצינו מפורש בתושב"כ כמה נסים ועניני הצלה באברהם, וגם ביעקב עצמו, ומ"מ לא נקבע עליהם זכר לדורות — מובן ממ"ש החינוך[9] (ועוד מפרשים[10]) ב"שרשי" מצוה זו, שהוא "רמז לישראל שאע"פ שיעברו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו שיהיו בטוחים שלא יאבדו אלא לעולם יעמוד זרעם כו'". והיינו שהצלה זו קשורה עם ענין כללי ביותר בחיי עם ישראל.

ולפ"ז יש להבין: כשעושים "זכר" למאורע או ענין מסוים צ"ל המזכיר דומה לענין הנזכר — כמו זכר ליציאת מצרים בחג הפסח, שהוא ע"י שעושים "כל מעשה לילה זה דרך חירות"[11]; זכר למעשה בראשית בשבת ע"י השביתה ממלאכה כו';

מדוע, א"כ, הזכר לדבר יסודי וכללי כזה (הצלת יעקב שהיא רמז על הצלת כלל ישראל מיד בני עשו) הוא רק באיסור פרטי דגיד הנשה[12] (שהוא רק פרט אחד של המאורע[13]); ויתירה מזו: האיסור מצומצם באופנו ופרטיו בהתאם לפרטי המאורע דנגיעת כף ירך יעקב, כנ"ל (אף שאין בפרטים אלה חשיבות, לכאורה, בכללות המאורע וההצלה[14]) — ואין זה "זכר" מתאים ל(כללות) ההצלה כו'.

ויש להוסיף בזה: מכיון שהתורה מדייקת לכתוב טעם האיסור [ועד כ"כ, שלפי דעת חכמים, מקרא זה ("על כן לא יאכלו גו'") "בסיני[15] נאמר

1) וראה לקמן בסוף הסעיף.
2) פרשתנו לב, לג.
3) כדעת רבנן (חולין צו, א־ב). וכ"ה ההלכה — רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ח ה"ב. רמ"א יו"ד ר"ס ק.
4) משנה חולין פט, ב. וראה שם צב, ריש ע"ב ד"אית לי' ולא עגיל".
5) משנה חולין שם ושם צ, ב.
6) חולין צא, א. וראה ב"ר פע"ח, ו ובמ"כ (ועוד) שם.
7) רש"י חולין שם ד"ה ורבנן.
8) רשב"ם עה"פ. ועד"ז בכמה מפרשים.
9) מצוה ג.
10) ראה רמב"ן (לב, כו), אברבנאל ועוד.

11) ל' אדה"ז שו"ע או"ח סתע"ב סוס"ז.
12) משא"כ לפי הטעם שבחזקוני עה"פ (וכ"ה בתוס' דעת זקנים ועוד מפרשים) — "שיש לקנוס ולענוש בנ"י מאכילת גיד הנשה שהניחו אביהם הולך יחידי", או דכיון "שהוזק יעקב בגיד הנשה קבלו עליהם בניו . . שלא יאכלו ממנו" — שלפ"ז נוגע מקום ההיזק. וראה ע"ד הקבלה והחסידות — סהמ"צ להצ"צ מצות גיד הנשה (וש"נ). ועוד.
13) ועוד: גיד הנשה הוא מקום ההיזק היפך ההצלה (אף שי"ל שבא להדגיש שההיזק הי' רק בזה (ראה ספורנו, אברבנאל ועוד), או שלמרות ההיזק ניצל, או שנרפא גם מנזק זה). ואכ"מ.
14) ולהעיר משאלה עד"ז בנוגע לחנוכה (הממשמש ובא), שהיו"ט נקבע על נס הפך (שבת כא, ב וברש"י שם) — דלכאורה, "עיקר הנס הי' בנצחון המלחמה רבים ביד מעטים כו' איך עשו מן הטפל עיקר" (שערי אורה לאדמו"ר האמצעי כב, א. ועוד). וראה פר"ח או"ח סתר"ע.
15) חולין קא, ב. וראה בארוכה תו"ש פרשתנו עה"פ אות קס. וש"נ.

אלא שנכתב במקומו לידע מאיזה טעם נאסר להם", כלומר, כ"כ חשוב לדעת "מאיזה טעם נאסר" עד שנכתב מקרא זה תיכף, לא במקום אמירתו] – מסתבר לומר, שגם שני קצוות אלה שבאיסור גיד הנשה (זכר למאורע כללי ביותר; ו"צמצומו" לפרט שבפרט שבמאורע זה) אינם גזירת הכתוב שלא נתגלה טעמה[16], אלא שיש בהם "טעם" (שכלי).

ב. ויובן זה בהקדם הסברת אחת המעלות שבהשגחתו יתברך על בני ישראל [שזהו תוכנה של מצות גיד הנשה, כנ"ל – להזכיר ע"ד שמירת והשגחת הקב"ה על עמו ישראל שלא יאבד ח"ו בגלות העמים] לגבי ההשגחה על שאר הברואים – ובהקדמה:

ידוע פירוש וחידוש מורנו הבעש"ט[17] בענין השגחת הקב"ה על עולמו, שיש השגחה פרטית לא רק על מין המדבר, אלא על כל הברואים – גם חי צומח ודומם. דכמה מחכמי ישראל עד הבעש"ט ס"ל אשר השגח"פ היא רק על כל אחד ואחד ממין המדבר ואילו בחי צומח ודומם יש רק השגחה כללית על המין[18]; והבעש"ט פירש וחידש דגם פרטי (המאורעות של) דומם צומח וחי הם ע"פ השגחתו יתברך.

[וכמדובר כמ"פ, אשר כל הענינים המבוארים בתורת החסידות מקורם בנגלה דתורה (אם באופן מפורש או עכ"פ בדרך רמז) – וכן בענין זה, שיש ראי' מפורשת מנגלה דתורה שהשגח"פ היא גם בדצ"ח (שהביאה אדמו"ר הזקן[19] – בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו) – מדברי חז"ל במס' חולין[20]: "ר' יוחנן כי הוה חזי שלך (עוף "השולה דגים מן הים") אמר משפטיך[21] תהום רבה", וכפרש"י[22] "שזמנתה שלך לשפוט ולעשות נקמתך בדגת הים להמית המזומנים למות" – הרי מפורש להדיא, שיש דין ומשפט גם על פרטי דגי הים, ועד שהקב"ה מזמין עוף פרטי כדי להמית דג פרטי זה המזומן למות].

וגדר השגחה פרטית זו ביאר הבעש"ט[23] – "דלא זו בלבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגחה פרטית מהבורא ית'", אלא "עוד זאת דתנועה פרטית דנברא פרטי הרי יש לו יחס כללי לכללות כוונת הבריאה . . דגם תנועה אחת של דשא פרטי משלים הכוונה העליונה בענין הבריאה".

[וכמדובר כמ"פ דוגמא פשוטה לזה בחיי האדם: דרכה של אשת חיל[24], עקרת-בית מוצלחת היא, שנוסף על שהיא מפקחת היטב על כל פרטי הדברים הנמצאים בביתה, שכל דבר נמצא במקומו הראוי לו והכל מתנהג בסדר מדויק – הנה עוד זאת, שכל פרטי חפצי ביתה יש להם חלק במטרה הכללית של הנהגת הבית, עד שהכל הוא בחשבון ובדיוק באופן דלא חסר ולא יתר – לא חסר משהו להנהגת הבית ואין דבר מיותר (שאינו משמש למטרה זו).

ואם כן הדבר בחיי עקרת-בית פשוטה – עאכו"כ להבדיל הבדלות עד אין קץ אצל בורא העולם ומנהיגו, שנוסף שכל פרטי המאורעות של כל הנבראים שבעולמו של הקב"ה הם ע"פ השגחתו ית', הנה כל אחד מהם נוגע להשלמת הכוונה העליונה בענין הבריאה].

ג. מובן, שגם לפי שיטת הבעש"ט (שיש השגחה פרטית על כל הברואים) יש הבדל יסודי בין ההשגחה פרטית שעל כל הברואים והשגחתו ית' שעל בני ישראל.

וכמו שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט[25], דאף שהשגח"פ היא על כל הברואים

16) אף שאין לנו ידיעה בטעמי כל פרטי המצות (ראה מו"נ ח"ג פכ"ו. תניא אגה"ק סי"ט (קכח, א)).

17) ראה כתר שם טוב בהוספות (הוצאת קה"ת) סקע"ט ואילך. וש"נ. וראה גם רשימה "השגחה פרטית" (לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילך. וש"נ).

18) אבל ראה לקמן סוף הערה הבאה. וראה רשימה הנ"ל (ע' 278 ואילך). וש"נ.

19) הובא באוה"ת להצ"צ על תהלים (יהל אור) ע' קלב. וראה גם סה"מ תרפ"ו ע' קנו־ז.

ולהעיר מדרך חיים לאדמו"ר האמצעי (יג, א־ב) שגם לפמ"ש הרמב"ם במו"נ (ח"ג פי"ד־יח) יש השגח"פ בדצ"ח. ואכ"מ.

20) סג, א.

21) ל' הכתוב – תהלים לו, ז.

22) חולין שם ד"ה ומשפטיך.

23) כתר שם טוב שם סקי"ט. וש"נ.

24) ראה משלי לא ובמפרשים.

25) נעתק בכתר שם טוב שם סק"כ.

וגם על פרט קטן ביותר – מ"מ, ענין ההשגחה"פ על עם קרובו ית' אי אפשר לצייר ואי אפשר להבין ("דאָס קען מען גאָרניט אויסמאָלן . . דאָס וואָס עס איז נוגע אַ אידן הוא בהשגחה פרטית וואָס מען קען דאָס ניט פאַרשטיין").

ומפשטות הלשון מובן, שעילוי זה הוא גם בנוגע לפרטיותה של ההשגחה. כלומר, באיזו מדה כל פרט ופרט מושגח ממנו ית' ומשלים הכוונה העליונה.

דהנה ידוע[26] שיש כמה מדריגות ואופנים בהשגחה – מהם, בלשון הכתוב[27] "עין ה' אל יראיו", "עיני ה' אל צדיקים" (בעין א' או בב' עינים[28]) – שהחילוק ביניהם[29] י"ל (לכאורה) הוא לא ב"פרטיות" ההשגחה אלא רק באופנה, ולדוגמא: אם ההשגחה מלובשת ומוסתרת בדרכי הטבע, או שהיא השגחה גלוי' לעין כל (ועד שהיא מביאה להנהגה נסית כו').

אבל מפשטות המשך לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשם הבעש"ט) הנ"ל משמע, שהעילוי בהשגחה על עם קרובו ית' הוא לא רק באופנה אלא גם בפרטיותה. דעם היות שהשגח"פ היא על כל הברואים, ועד שכל פרט ופרט נוגע להשלמת הכוונה הכללית בענין הבריאה – מ"מ, יש עילוי נפלא בההשגחה על כל פרט ופרט של עם קרובו (ועילוי כזה שהוא למעלה מן השכל).

ד. ויש לומר הביאור בזה:

אף שכל הברואים "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"[30] ומושגחים מאתו ית' – מ"מ, (עיקר) רצונו ובחירתו של הקב"ה הוא רק בישראל, ש"בחר בנו מכל העמים"[31], ונאמר[32] "אהבתי אתכם אמר ה' גו' אח עשו ליעקב גו' ואוהב את יעקב".

וי"ל שזהו גם תוכן מאמר רז"ל[33] שהעולם נברא "בשביל התורה . . ובשביל ישראל": ישראל ותורה הם כוונת הבריאה (וכמחז"ל[34] "אני (לא[34*]) נבראתי (אלא[34*]) לשמש את קוני"), רצונו ובחירתו של הקב"ה הוא בהם עצמם;

משא"כ שאר הנבראים אינם תכלית ומטרה בפני עצמם אלא רק "אמצעי" שעל ידם נשלמה כוונת הקב"ה בתורה וישראל, וכמאמר חז"ל[34] ש"לא נבראו אלא לשמשני", שאין רצונו ית' בהם מצד עצמם והם רק "משמשים" ("אמצעי") לתורה וישראל.

והנה תכונת ענין הרצון (והבחירה) היא[35], דכאשר רוצים (ובוחרים) באיזה דבר אפשר שהרצון בכל חלקי ופרטי הדבר יהי' בשווה (באותו התוקף), למרות החילוקים בחשיבותם ומעלתם של הפרטים (מצד תוכנם הם) [ועד שכאשר יחסר פרט אחד מהדבר (גם פרט קטן וטפל לכאורה) יחסר בהכלל כולו, מאחר שרצונו לא נשלם].

וכמו שמצינו בענין המצות, שהם רצון העליון ב"ה (גזירות המלך[36]), דאף שמצינו חילוקים מן הקצה אל הקצה במצות התורה, בלשון חז"ל[37] שיש "קלה שבקלות" ויש עד ל"חמורה שבחמורות" – מ"מ אמרו[37] "לא תהא יושב ושוקל מצוותי' של תורה" אלא צ"ל אותה הזהירות בכל המצוות בשווה; כי למרות החילוקים שבין המצות בתוכנם (בלשון החינוך "שרשי המצוה") וכיו"ב – כולן הן רצונו ית', "אשר קדשנו במצותיו וצונו"[38],

26) ראה בזה לקו"ת ראה סד"ה כי תשמע (כג, ד ואילך. כד, ג). אוה"ת וירא ד"ה אשר יאמר (קג, א ואילך). ועוד. – וראה שומר אמונים (להר"י אירגס) בסופו.

27) תהלים לג, יח. שם לד, טז.

28) ראה לקו"ת שם (וכן באוה"ת (יהל אור) על תהלים שם (ע' קכב) ובהנסמן שם. ועוד) שבהשגחה ב"עין א'" יש ב' אופנים – שלמטה מהשגחה בב' עינים או למעלה ממנה. ע"ש.

29) לפי שיטת הבעש"ט שבכל הברואים יש השגחה פרטית (משא"כ לשיטת אחדים מחכמי ישראל שקדמוהו) – ראה רשימה הנ"ל שם.

30) ל' הרמב"ם ריש הל' יסודי התורה. וזה צ"ל תמיד – כההמשך שם. וראה הדרן על הרמב"ם (לקו"ש חכ"ז ע' 253).

31) נוסח ברכת התורה.

32) מלאכי א, ב – ושייך לענין הבחירה (ראה תו"א ו, ג. אוה"ת בראשית (כרך ג) תקסה, א. ועוד).

33) רש"י בראשית א, א.

34) משנה (ובריית'א) סוף קידושין.

*34) גירסא שהובאה במלאכת שלמה ועוד. ועד"ז בילש"י ירמי' רמז רעו. ולהעיר מתוד"ה מתני' מנחות (פג, סע"ב) ד"לא . . אלא" מדגיש לעיכובא כו'.

35) ראה ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד וד"ה אגורה תרצ"ה (בסה"מ קונטרסים ח"ב). ובכ"מ.

36) ראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.

37) תנחומא עקב ב. ובכ"מ. וראה אבות רפ"ב.

38) נוסח ברכת כל המצות.

וזה הוא בשווה ממש בכל המצות. דכמו שהקב"ה רוצה את החמורות כך רוצה את הקלות, באותו רצון[39].

[וי"ל אשר מצד ענין זה שבמצוות, מצינו לפעמים, שכשחסר פרט אחד – חסר הכלל כולו. וכמו: גר שקיבל עליו כל התורה כולה חוץ מדבר אחד (אפילו מדברי סופרים) אין מקבלין אותו[40]; וכן "האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת . . ה"ז כופר בתורה"[41], "ואין[42] (בזה) הפרש בין ובני חם כוש ומצרים[43] ושם אשתו מהיטבאל[44] . . ובין אנכי ה' אלקיך[45] כו'"].

ה. ועפ"ז מובן העילוי בהשגחה פרטית על ישראל עם קרובו של הקב"ה לגבי ההשגחה פרטית על שאר עניני הבריאה:

בשאר הברואים, אף שכל פרט ופרט נוגע להשלמת הכוונה הכללית (כנ"ל), מ"מ, מכיון שחשיבות הפרטים תלוי' במעלתם

[כמו גוף האדם, דאף ששלימותו היא כאשר יש בו כל האברים (וגם שערות וצפרנים), מ"מ אי אפשר לדמות כלל חשיבות האברים שהנשמה תלוי' בהם לגבי שאר חלקי הגוף (ומכל שכן לשערות וצפרנים שהם פרטים טפלים ביותר)]

לכן, גם ההשגחה שעל כל פרט ופרט היא ב"כל אחד לפי מעלתו"[46] (עד כמה הוא "משמש" את התורה ואת ישראל).

משא"כ בישראל עם קרובו, מכיון שהשגחתו ית' עליהם היא תוצאה מרצונו ובחירתו בהם, הרי נוסף לזה שיש השגחה על כל פרט ופרט (ובאופן שכל פרט משלים הכוונה הכללית בענין הבריאה) – הנה אופן ההשגחה על הפרטים הוא לא רק כפי חשיבותו הפרטית של כל פרט ופרט (שבזה יש חילוקים לפי חשיבותו של הפרט), אלא ההשגחה היא באופן שווה בכולם. כי מצד רצונו ובחירתו ית' בישראל, הרי כל פרט ופרט שבהם "נוגע" באופן שווה[47].

ו. ע"פ כל זה יש לבאר הטעם מה שה"זכר" להצלת יעקב נקבע דוקא בפרט אחד של המאורע, ובזה גופא – מדייקים בפרט שבפרט (אם רק גיד שבירך ימין או גם של שמאל וכו') – כי עי"ז בא לידי ביטוי גדר ואופן השגחתו ית' על יעקב אבינו (ובמילא – גם על עם ישראל, בני יעקב):

השגחתו ית' היא באופן כזה, שלא זו בלבד שכל פרט ופרט מושגח מאתו יתברך (ויתירה מזו – שכל פרט ופרט נוגע להשלמת הכוונה הכללית) – אלא עוד זאת, שבענין השלמת רצונו יתברך הפרטים החשובים ביותר או הפרטים הנראים כטפלים ומעוטי הערך, כולם מושגחים מאתו יתברך באופן שווה.

וענין זה מודגש במצות גיד הנשה, שהזכר על כללות המאורע דהצלת יעקב נקבע דוקא על פרט שבפרט דהמאורע – ללמדנו, שגם פרט טפל כו' הי' נוגע לכללות ההצלה.

---

39) ולהעיר מדין מורד במלך, שהוא אפילו כשגזר על אחד שילך למקום פלוני (רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח) – מכיון שעשה נגד רצון (וגזירת) המלך. וראה חגיגה (ה, ב) מאן דמחוי לי' במחוג קמי מלכא כו'.

40) בכורות ל, ב. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ד ה"ח.

41) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח. פיהמ"ש שבהערה הבאה.

42) פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין ר"פ חלק היסוד הח'.

43) נח י, ו.

44) פרשתנו לו, לט.

45) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

46) ל' כ"ק מו"ח אדמו"ר בד"ה הטה תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב רעט, א). ולהעיר מלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעש"ט (כש"ט שם סק"כ) "יעדער באַשעפעניש פאַרנעמט גאָר אַ באַזונדער אָרט לויט זיין מהות".

47) ויש לומר, שמצד זה יש עילוי בהשגחה פרטית על ישראל בענין חשיבות הפרטים ביחס להשלמת הכוונה הכללית בענין הבריאה*:

מכיון שישראל הם הם כוונת ותכלית הבריאה, הרי ההשגחה עליהם היא באופן כזה שנרגש בההשגחה איך שכל פרט ופרט בהם משלים את הכוונה הכללית בענין הבריאה; ולכן אין בהשגחה זו הבדל בין פרט לפרט, כי בהענין ד"השלמת הכלל" כולם** משלימים הכלל.

[משא"כ בשאר הברואים שאין הכוונה בהם עצמם והם רק "משמשים" ("אמצעי") לתורה וישראל – לכן ההשגחה על כל פרט ופרט היא בכל אחד לפי מעלתו, עד כמה הוא "משמש" את התורה ואת ישראל (אף שכל הפרטים משלימים הכוונה הכללית בענין הבריאה)].

---

*) להעיר מלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר באגרות קודש שלו ח"ט ע' ערב. ולהעיר ג"כ ממשנ"ת בלקו"ש חכ"ג ע' 164 ואילך.

**) וכמו אברי הגוף ששלימות הגוף היא דוקא כאשר יש בו כל האברים, גם האברים התחתונים (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אברים בתחלתו, וש"נ).

ז. אמנם עדיין אין הענין מחוור כל צרכו, כי הן אמת שע"י קביעת הזכרון בפרט שבפרט של מאורע זה נרמז העילוי שבהשגחתו ית' על בנ"י, באופן ההשגחה על כל פרט ופרט כנ"ל – אבל מ"מ, סו"ס הי' ראוי יותר, לכאורה, לקבוע הזכר בענין כללי. כלומר: ע"י קביעת הזכרון באופן כזה חסר לכאורה הזכר לכללות ההצלה – כי סו"ס הרי גיד הנשה הוא רק פרט של המאורע[48]?

וי"ל הביאור בזה בהקדם עוד ענין ביחס בנ"י להקב"ה[49]: בבנ"י נאמר[50] "כי חלק ה' עמו", שהם כמו "חלק מן העצם"[51], וע"ד הבן שהוא חלק מעצמות אביו. כלומר: נוסף לזה שהקב"ה בחר בעמו ישראל ואוהב אותם (שבזה עדיין נרגש שיש כאן שנים, בוחר ונבחר, אוהב ואהוב), אלא שהם עצם אחד כביכול.

[וכמשל הידוע מהה"מ[52], "דאף קודם שנבראו ישראל הי' נחקק צורתם במחשבה כמ"ש רז"ל[53] ישראל עלה במחשבה" – כלומר, גם "קודם שנבראו ישראל" להיות מציאות בפ"ע, "נחקק צורתם במחשבה", וי"ל דזהו הדיוק נחקק – דחקיקה היא מני' ובי', כי ישראל וקב"ה כולא חד].

והנה ידוע המאמר[54] "כשאתה תופס במקצת מן העצם אתה תופס בכולו", כי ה"עצם" נמצא בכל עצמותו בכל חלקיו[55].

ועד"ז שמצינו דוגמא לזה בענין המצוות – "העוסק במצוה פטור מן המצוה"[56], שהפירוש בזה הוא, דהוי "כמו שמקיים גם זה"[57] (המצוה השני'), כי כל מצוה כלולה משאר כל המצות. ומבואר בזה[58], כי רצון העליון בתרי"ג מצות הוא רצון עצמי, ולכן ע"י התפיסא ב"מקצת" רצון זה (קיום מצוה אחת) תופסים בכולו, והוי כמו שמקיים גם המצוה האחרת[59].

ועד"ז מצינו בבני ישראל – דגם "נפש אחת מישראל" ה"ה "עולם מלא"[60], ועד כ"כ ש(בדיני פקו"נ) מצינו לפעמים שיש ל"נפש אחת מישראל" אותה החשיבות של רבים וכלל. ועד כ"כ דעכו"ם שאמרו לקבוצה של בנ"י "תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל"[61] – שאחד הביאורים בזה הוא, כי בכל "חלק" של כלל ישראל "תופסים בכולו", היינו, שב"עצמיות" שבכל איש ישראל נתפס העצם של הכלל כולו.

ח. ובזה יובן בעומק יותר העילוי שבההשגחה פרטית על ישראל עם קרובו:

בענינים אלה שבהם באה לידי ביטוי וגילוי אחדות זו שבין ישראל והקב"ה (שהם "חלק מן העצם") – הרי ההשגחה בהם היא באופן (שלא זו בלבד שהקב"ה משגיח על כל פרט ופרט שלהם, ובאופן שבכמה ענינים כל פרט ופרט נוגע בשווה להשלמת הכוונה הכללית, אלא עוד זאת) שבכל פרט ופרט של השגחה זו על עמו ישראל "תופסים בכולו", כל הקשר העצמי שביניהם.

---

48) ואף את"ל שיש מקום לקביעת זכר על פרט דגיד הנשה להשמיענו ענין האמור בגדר השגח"פ על ישראל – מ"מ הי' ראוי לקבוע זכרון גם בענין כללי (בנוסף לגיד הנשה).

49) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 177 ואילך (בביאור ג' הלשונות "חלקנו . . גורלנו . . ירושתנו").

50) האזינו לב, ט.

51) ראה בארוכה ד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ד ואילך.

52) אור תורה ב, סע"ג. וראה שם בתחלת הספר (וכן בספרו לקוטי אמרים בתחלתו).

53) ב"ר פ"א, ד.

54) מאמר הבעש"ט – כתר שם טוב בהוספות סקט"ז (וש"נ). המשך תער"ב ח"א ס"פ ערב.

55) וכמו חיות הנפש שבאדם, שהנפש "כולה עצם אחד רוחני פשוט" (ל' התניא פנ"א – עא, ריש ע"ב) – שבחיות הכללי, המחי' את כל הגוף כאחד, הרי כש"תופסים במקצתו" (כפי שמתפשט באבר אחד) תופסים בכולו, דבכל חלק וחלק הוא אותו ה"עצם" והחיות הזה.

56) סוכה כה, א.

57) צפע"נ כללי התורה והמצוה בערכו. וראה ע"ד החסידות המשך תרס"ו (ע' סח. ע' תקכב). ד"ה לסרבה המשרה ה"ש"ת (בסה"מ קונטרסים ח"ב) פ"ג. ועוד.

58) המשך תרס"ו ע' תקכב. המשך תער"ב ח"ב ע' א'פא. ע"ש.

59) היינו, שרצון העליון בכל מצוה ומצוה פרטית אינו רק פרט מן הכלל, אלא הוא גם חלק מן העצם – הרצון העצמי בתרי"ג מצות (שלמעלה מהתחלקות), ולכן, ע"י קיום מצוה אחת "תופסים" לא רק הרצון שבמצוה פרטית זו, אלא "כל" הרצון (ובמילא גם הרצון שבמצוה השני' שפטור ממנה) – כן מובן מהמבואר בהמשך תרס"ו ומפורש בהמשך תער"ב שם.

60) משנה סנהדרין לז, א.

61) רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ה (וראה שם דכ"ה אפילו ב"יחדוהו להם" – מלבד "אם הי' מחוייב מיתה כו'").

וכן הי' במאורע זה של הצלת יעקב מיד מלאכו של עשו, שהי' ענין כללי ביותר בחיי יעקב, עד שנגע עד לעצמיותו.

ומטעם זה נקבע הזכר על הצלת יעקב (לא בענין כללי, כ"א) דוקא על פרט שבפרט (כנ"ל) – להורות על ענין הכי עמוק שבהשגחת ושמירת הקב"ה על ישראל, שהשגחה זו [כפי שבאה לידי ביטוי ביעקב, שהוא העצם דכלל ישראל[62], ונשמתו היתה "כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם"[63] – היא באופן, שבכל פרט ופרט, עד לפרט קטן וטפל ביותר, תופסים "בכולו".

(משיחות ערב חג השבועות תשמ"ו; שמח"ת תשח"י)

62) ראה צפע"נ עה"ת (המלוקט) ר"פ וישב (ושם, שזהו כשנאמר "ישראל". ולהעיר שבמאורע זה נאמר "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל" (פרשתנו לב, כט)).

63) תניא אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אחרת. מפרשת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב יהודה ורבה, **בְּמחלוקת דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** נחלקו. **דְּאִיתְּמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר,** כשהקלקים בכף המאזנים את זכויות ישראל כנגד עוונותיהם, הקדוש ברוך הוא **כּוֹבֵשׁ** ומסתיר את העוונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שתכריע כף הזכויות את כף העוונות, שנאמר (מיכה ז יט) 'יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ'. **וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר,** הקדוש ברוך הוא **נוֹשֵׂא** ומגביה את כף העוונות למעלה, כדי שתכריע כף הזכויות, שנאמר (שם ז יח) 'מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע'. ואומרת הגמרא: **רַבָּה** סובר **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר,** שהקדוש ברוך הוא מצדיקנו בדין על ידי שכובש את העוונות תחת כסא הכבוד, ועל כן פירש ש'צדקתך כהררי אל' משום ש'משפטיך תהום רבה', שאתה מצדיקנו על ידי שאתה כובש ומסתיר את משפטיך, כלומר את עוונותינו, בתהום רבה דהיינו תחת כסא הכבוד. **וְרַב יְהוּדָה** סובר **כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,** שהקדוש ברוך הוא מצדיקנו על ידי שמגביה את כף העוונות למעלה, ועל כן פירש, שלולא הצדקה שאתה עושה עמנו כהררי אל בכך שאתה מגביה את כף העוונות מי היה יכול לעמוד בפני משפטיך, שכן היו מכריעים כף העוונות עד תהום רבה.

שנה של תורה היא שנת לבנה, שהיא שנים עשר מחזורים של מולד הלבנה בשנה פשוטה ושלשה עשר בשנה מעוברת, שכל אחד מהם נקרא 'חודש'. אך מאחר שמשך הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום וי"ב שעות ותשע"ג חלקי השעה, ואי אפשר לקדש את החודש ולהתחיל למנותו באמצע היום, עושים חלק מהחדשים מלאים בני שלשים יום, וחלק מהם חסרים בני כ"ט יום. ודנה המשנה במנין החדשים החסרים והמלאים.

משנה

אגב המשניות הקודמות הדנות בדברים שיש להם שיעור למעלה ולמטה, מביאה משנתינו עוד כמה דינים שנאמרו על דרך זו: **אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים** [–מלאים] **בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאֶה** לחכמים לעשות **יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה.** ונחלקו אמוראים בגמרא, האם כל בבא זו אמורה על חדשים מעוברים, או שסוף דבריה אמור על חדשים חסרים.

בחג השבועות היו מביאים במקדש מנחה של שני לחמי חמץ, ומניפים אותם לפני המזבח, ונאכלים לכהנים. ואין אפייתם דוחה לא את השבת ולא את היום טוב. נמצא **שִׁשְּׁתֵי הַלֶּחֶם אֵין נֶאֱכָלִין פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם** [–מהיום השני] לאפייתם, שכן הם נאפים מערב יום טוב ונאכלים ביום טוב. **וְכֵן לֹא** נאכלים **יֶתֶר עַל שְׁלֹשָׁה** – יותר מאוחר מהיום השלישי לאפייתם. שכן אם חל היום טוב למחרת השבת הם נאפים בערב שבת, ונאכלים ביום טוב שהוא ביום ראשון.

י"ב לחמים של לחם הפנים היו נערכים מדי שבת על השולחן שבהיכל, ומונחים שם עד השבת שלאחריה, ונאכלים לכהנים. ואין אפייתם דוחה שבת ויום טוב, אלא נאפים קודם להם. נמצא **שִׁלְחָם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה** [–מהיום התשיעי] לאפייתו, שכן נאפה בערב שבת ונאכל בשבת שלאחריה. **וְכֵן לֹא** נאכל **יֶתֶר עַל אַחַד עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום האחד עשר לאפייתו, והוא בשנה שחלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי חמישי ושישי, שאז נאפה לחם הפנים בערב ראש השנה שהוא ביום רביעי, ונמצא שזמן אכילתו בשבת הבאה הוא ביום הי"א מאפייתו.

אֵין קָטָן נִימּוֹל פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה ימים מלידתו, **וְכֵן לֹא** נימול **יֶתֶר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** – יותר מאוחר מהיום הי"ב ללידתו. שכן דווקא מילה ביום השמיני דוחה שבת ויום טוב, ולא מילה שלא בזמנה, לפיכך אם נולד בין השמשות של ערב שבת שהוא ספק יום ספק לילה, אינו נימול אלא ביום ראשון שהוא יום עשירי ללידתו, שכן בערב שבת אי אפשר למולו, שמא נולד בשבת ועדיין הוא יום שביעי ללידתו, וכן בשבת אי אפשר למולו, שמא נולד בערב שבת ונמצא ששבת היא היום התשיעי ללידתו, ואין מילתו דוחה שבת. ואם חל יום טוב ביום ראשון זה, אינו נימול אלא ביום שני, שהוא היום הי"א ללידתו. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה בימי ראשון ושני אלו, אינו נימול אלא ביום שלישי שהוא היום הי"ב ללידתו.

גמרא

שנינו במשנתנו: 'אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה, ולא נראה יתר על שמונה'. מפרשת הגמרא: **מַאי לֹא נִרְאֶה יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה, אָמַר רַב הוּנָא, לֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר** [–לעשות חדשים מלאים] **יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה** חדשים בשנה, אלא יש לעשות לכל הפחות ארבעה חדשים חסרים. נמצא שיש לעשות לכל הפחות ארבעה חדשים מלאים, ולכל היותר שמונה מלאים. מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא** עושים אותם מלאים משום **דְּאִם כֵּן**

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות לד, ו - ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת

עד

רמז, התחלת י"ג מדות הרחמים "הוי' הוי' אל" הוא בגי' פ"ג, המבטלים ה"פג" מחלות (ב"ק צב, ב)

הוי' הוי' אל,

מספר[1] יהי'[2] כבוד הוי', הוא פ"ג[3], הב' שמות הוי' ושם אל דהתחלת י"ג מדות הרחמים, המלוי[4] דע"ב[5] וס"ג[6] מ"ו ל"ז (עיין בפרי עץ חיים[7] בכוונת זכרנו לחיים, הר"ת[8] והס"ת) שהם בחי'[9] י"ה[10], המבטלים הפ"ג[11] מחלות שבמרה. היינו שיהי' היפך ממרה מרירות, אלא נעימות ומתיקות, והבן.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד ריז

---

1) פירוש: יה"י (בגי' 25) + כבו"ד (32) + הוי' (26) = 83, פ"ג. וכן הוי' (26) + הוי' (26) + אל (31) = 83, פ"ג.
ראה עוד בזה בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סי' לא.

2) תהלים קד, לא.

3) מבאר ומרמז במספר "פג" ג' פרטים, והם:
א) ה"גימטריא" של "ה' ה' אל" – מספר פ"ג.
ב) פ"ג הוא מספר ה"מילוי" דשם ע"ב ושם ס"ג, ושם ע"ב הוא בחי' חכמה שהוא אות "י" (ראה הביאור לקמן הערה 5), ושם ס"ג הוא בחי' בינה שהוא אות "ה", שיש מספר י"ה [ט"ו] תיבות בי"ג מדות הרחמים (ראה הערה 10).
ג) זה מבטל ה"פג" מחלות (בבא קמא צב, ב).

4) היינו: דחשבינן רק מספר אותיות ה"מילוי" של השמות ע"ב ס"ג. שם ע"ב ה"מילוי" הוא: (י)וד 10 + (ה)י 10 + (ו)יו 16 + (ה)י 10 = 46, מ"ו.
שם ס"ג ה"מילוי" הוא: (י)וד 10 + (ה)י 10 + (ו)או 7 + (ה)י 10 = 37, ל"ז.
ביחד: 46 + 37 = 83, פ"ג.
והטעם דחשבינן השמות "עב – סג", הוא, דשם ע"ב בחי' חכמה (לקמן הערות 5. 9) הוא אות "י", ושם ס"ג בבינה הוא אות "ה" מהשם. ואותיות (ומספר) "י-ה" הם כנגד הי"ג מדות עם ב' השמות "ה' ה'" כנ"ל.
בענין "מלוי" – ראה סידור עם דא"ח קצב, ב ואילך [בהוצאת תשע"ט – רפד, ג ואילך].

5) ע"ב: ראה דרך מצותיך עא, ב וז"ל: מילוי שם הוי' דחכמה הוא מילוי יודי"ן וכבר אמרנו שיו"ד הוא בחי' חכמה כי היותו נקודה דקה מורה על בחי' הארת החכמה שהיא כמו ענין סקירת השכל שלמעלה מן ההשגה עדיין שהוא בחי' ראיית השכל שם הוא גילוי א"ס משא"כ ההשגה בבחי' התפשטות היא ציור המושג כמו השומע איזו דבר ומציירו בדעתו ולא ראהו כי בראי' תופסו בסקירה א', וא"כ מילוי דשם הוי' דחכמה שהוא ש' ע"ב במילוי יודי"ן יש בו גילוי אא"ס כמו שהוא בחכמה.

6) ביאור השמות ע"ב ס"ג: ראה מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים ח"א ע' קפב ואילך. אור התורה ענינים ע' רמו ואילך. ספר המאמרים ה'תער"ב ח"ב ע' תתסח [ובהוצאה החדשה – ח"ד עמוד א'קעג ואילך]. תורת מנחם – ספר המאמרים תש"כ ע' קג.

7) עיין פרי עץ חיים שער תפילות ר"ה פרק ו [קטע ד"ה זכרנו לחיים].*
*) בהוצאת ירושלים תשמ"ו – ס"ע תקפ ואילך.

8) זכרנו לחיים: מבואר שם בפרי עץ חיים, שהראשי תיבות הוא "זכרנו לחיים" הוא אותיות ומספר "לז", והסופי תיבות "זכרנו לחיים" הוא אותיות ומספר "מו".
ביחד: ל"ז (37) + מ"ו (46) = פ"ג, 38.

9) בחי' י"ה: כידוע, דשם ע"ב הוא כנגד אות "י" (בחי' חכמה), ושם ס"ג כנגד אות "ה" (בחי' בינה).
ראה תניא – אגרת התשובה פ"ד (דף צד, ב). וז"ל: היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין, עיי"ש.

10) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, שהי"ג מדות הרחמים המתחיל בתיבת "אל", ועם הב' שמות "הוי' הוי'" שקודם הי"ג מדות הרחמים הם ביחד מספר י"ה, שעי"ז יש קיום נצחי לכל דבר עיי"ש. וראה לקמן סי' צה.

11) בבא קמא צב, ב. "(משפטים כג, כה) והסירותי מחלה מקרבך, ותניא מחלה זו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, ששמונים ושלשה חלאין יש בה, מחלה בגימטריא הכי הוו", עיי"ש.
וראה תורת מנחם – התוועדויות ה'תשמ"ו חלק ב עמוד 246 בקשר ל"פג" הלכות שברמב"ם.
ובפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, שהוא גם הגי' לימי ניסים בחדש כסלו, וכן הוא מספר "חנכה". עיי"ש.

עה

ביאור וטעם דר' "ישמעאל" דוקא דרש את הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, שהם לנגד י"ג מדות הרחמים

הי"ג[12] מדות שהתורה נדרשת בהן הם לנגד י"ג מדות הרחמים, שלכן ר' ישמעאל[13] דוקא אמרם[14], כי התחלת הי"ג מדות, ומקורן וכללותן הוא שם אל התיקון הראשון[15].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיא

12) ראה אור תורה להרב המגיד ממעזריטש בהעלותך (סי' קלז – הוצאת קה"ת תש"מ ואילך. לקמן סי' עו הערה 8). לקוטי תורה פ' ראה לג, ד. ספר המאמרים תרכ"ו ע' דש. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד סוף ע' עד ואילך. ה'תשי"ב ע' שנג. ה'תשל"ו ע' 305. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית סוף ע' כב. לעיל סי' א. לקמן סי' עו. צט.

13) ישמעאל נוט' "ישמע-אל" וד"ל.

14) "רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן" (ספרא ויקרא פסקא א. ברייתא דר' ישמעאל).

15) בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד, מבואר איך הוא הסדר ד"י"ג" מדות הרחמים [כי תשא לד, ו], והם: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד", ט) "לאלפים", י) "נושא עון", יא) "ופשע", יב) "וחטאה", יג) "ונקה". ראה הטבלא לקמן סי' צא.

* * *

ר' ישמעאל הי' כהן[16], ושמו ישמעאל מורה על מדת החסד[17], כי שם אל[18] ובחסד, והיינו כהן[19] שהוא מדת החסד, שם א"ל[20] במלואו גי' כה"ן ימי"ן[21].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד שעב

16) חולין מט, סע"א. ראה לקוטי שיחות חלק ו ע' 123 סעיף ח. חלק יא ע' 107. חלק יב ע' 52.

17) מבאר ומרמז, דר' ישמעאל מורה על חסד מצד כמה טעמים:
א) ר' ישמעאל הי' "כהן" – בחי' חסד.
ב) מרומז בשמו "ישמעאל", נוט' "ישמע-אל", ושֵם "אל" הוא בחי' חסד.
ג) מרומז גם בגי', "אל" במילוי (ראה הערה 9) הוא בגי' "כהן ימין", והן "כהן" והן "ימין" הם עניני מדת החסד.

18) כמ"ש (תהלים נב, ג) "חסד אל כל היום".

19) כהנים – חסדים: ידוע שכהן הוא איש החסד. ראה לקו"ש חכ"ז ע' 89 הע' 19: "ברכה לג, ח "וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך". וראה זח"א בהשמטות דף רנו סע"א. זח"ג דף קמה ע"ב ואילך. ועוד."

20) היינו: א"ל במילואו הוא אל"ף (111) + למ"ד (74) = 185, וכן כה"ן (75) + ימי"ן (110) = 185.

21) ימין הוא חסדים: ראה הקדמת תיקוני זהר – פתח אליהו (יז, א) "חסד דרועא ימינא" – "גבורה דרועא שמאלא". תניא – שער היחוד והאמונה פרק ה (דף פ, א). שם אגרת הקדש סימן יג (קיט, ב). אור התורה שיר השירים ח"ב עמוד תנ-א.

אגרות קודש

ב"ה, י"א כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מא' וישלח, בו כותב אודות מצב בריאותו, וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירו לרפואה ולבריאות הנכונה, ובודאי יעורר ר"ר להמצטרך לו.

...ובקשר עם חג הגאולה והנסים הוא י"ט כסלו הבע"ל אשר כלשון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (נדפס בלוח היום יום בתחלתו) הנה זהו יום המסוגל שפנימיות ועצמות א"ס יאיר בפנימיות נפשנו אשר כל עצמותנו העצם וההתפשטות יהיו אליו ית' לבד, הרי מעצמו מובן שכיון שזהו גילוי מהשלם בתכלית במילא מביא ג"כ שלימות בהגוף וכמאמר הכתוב תמים תהי' - עם ה' אלקיך, שזהו ע"י נשמה תמימה וגוף תמים, והשי"ת יזכהו לבשר טובות בכל הנ"ל.

בברכה.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

עַד שֶׁיִּכְלוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף

תַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא שֶׁיִּהְיֶה לְהַקָּבָ"ה "דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים" לָכֵן לֹא דַּי בְּכָךְ שֶׁהַנְּשָׁמוֹת נִמְצָאוֹת לְמַעְלָה, אֶלָּא עֲלֵיהֶם לָרֶדֶת לְמַטָּה דַּוְקָא, שֶׁהוּא מְקוֹם ה"דִּירָה". וּכְשֶׁיֵּרְדוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת לְמַטָּה דַּוְקָא, יָבִיא הַדָּבָר לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וְתִשְׁלַם הַכַּוָּנָה שֶׁל "דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים".

הֲוֵי אוֹמֵר: כַּאֲשֶׁר נוֹלָד תִּינוֹק יְהוּדִי, אֵין זוֹ שִׂמְחָה פְּרָטִית שֶׁל הוֹרָיו וּמִשְׁפַּחְתּוֹ בִּלְבַד; זוֹ שִׂמְחָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וַעֲבוּר כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת! שֶׁכֵּן כֻּלָּם צְמֵאִים וּמְתְאַוִּים לְהַגִּיעַ לְתַכְלִיתָם וּשְׁלֵמוּתָם, שֶׁהִיא בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וְלֵדַת כָּל יֶלֶד יְהוּדִי מְקָרֶבֶת וּמְזָרֶזֶת אֶת הַגְּאֻלָּה.

(שיחת ש"פ במדבר תשי"ז. מתוך לקראת שבת)

"בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת

בַּגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה יִתּוֹסֵף גַּם בְּהָעִנְיָן שֶׁל "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת - שֶׁהֲרֵי, לְאַחֲרֵי כָּל מַה שֶּׁנִּתְגַּלָּה בְּהַכְּתָבִים וְהַסְּפָרִים דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת עַד לְיָמֵינוּ אֵלֶּה, אֵין זֶה בְּעֶרְךְ לְגִלּוּי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לֶעָתִיד לָבוֹא, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁיְּלַמֵּד תּוֹרָה אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְעַד לְתוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאִתִּי תֵּצֵא, מַהַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, וּבְוַדַּאי יִכְתְּבוּ ה"תּוֹרָה חֲדָשָׁה" שֶׁיִּשְׁמְעוּ מַהַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ, וּבְמֵילָא יִתּוֹסֵף עוֹד יוֹתֵר בְּהָעִנְיָן דְּ"בַּיִת מָלֵא סְפָרִים".

(תורת מנחם תנש"א ח"ב ע' 104. מתוך לקראת שבת)

עוֹלָם חָדָשׁ

מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִלְמַד בַּגְּאֻלָּה חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה מֻפְלָאִים. בְּמַקְבִּיל, יִתְגַּלֶּה גַּם חִדּוּשׁ עָצוּם בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: תִּתְגַּלֶּה בָּהֶם הַנּוֹכְחוּת שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ. בְּאוֹתָהּ מִדָּה שֶׁחִדּוּשֵׁי הַתּוֹרָה הַצְּפוּיִים יִהְיוּ כֹּה נִשְׂגָּבִים, עַד שֶׁאוֹמְרִים חַז"ל "תּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמַד בָּעוֹלָם הַזֶּה - הֶבֶל הִיא לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ" - כָּךְ גַּם הִתְגַּלּוּת נוֹכְחוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא בַּבְּרִיאָה תִּתְחוֹלֵל שִׁנּוּי כֹּה מַהוּתִי, עַד שֶׁהַנָּבִיא מְכַנֶּה אֶת הָעוֹלָם שֶׁלֶּעָתִיד לָבוֹא "שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאֶרֶץ חֲדָשָׁה".

(על פי שיחת שבת פרשת נשא תנש"א. מתוך לקראת שבת)

שָׁלוֹם לָעַד

בְּיָמָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁחָכְמָתוֹ הָיְתָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ עַד שֶׁכָּל מַלְכֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם הִתְבַּטְּלוּ בְּפָנָיו, שָׂרַר הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לֹא הִמְשִׁיךְ שָׁלוֹם זֶה בַּדּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְהָעוֹלָם נִקְלַע שׁוּב וָשׁוּב לְמַצְבֵי שִׁנְאָה וּמִלְחָמָה, שֶׁהוֹבִילוּ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לְחָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

בַּגְּאֻלָּה הַקְּרוֹבָה דַּרְגַּת הַשָּׁלוֹם תִּהְיֶה גְּבוֹהָה אַף יוֹתֵר מִן הַשָּׁלוֹם שֶׁשָּׂרַר בָּעוֹלָם בִּימֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. הַהֶבְדֵּל יִהְיֶה נָעוּץ בְּכָךְ שֶׁשָּׁלוֹם זֶה יִהְיֶה נִצְחִי וְשׁוּם דָּבָר לֹא יוּכַל לְבַטְּלוֹ לְעוֹלָם!

(ע"פ שיחת ש"פ אמור תנש"א. מתוך לקראת שבת)

שׁוּקָא דְּבָרְסְקִי

עַל הַפָּסוּק "וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם" (בְּחֻקֹּתַי כו, מד) פֵּרְשׁוּ בַּזֹּהַר (סוֹף פָּרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי): בִּזְמַן הַגָּלוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם כְּכָלָה הַמְּצוּיָה בְּשׁוּקָא דְּבָרְסְקִי, שֶׁרֵיחוֹ רַע, וְהֶחָתָן (הַקָּבָ"ה), מִצַּד גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ אֶל הַכַּלָּה, . הוֹלֵךְ לַמָּקוֹם שָׁם הִיא מְצוּיָה, . מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב עִם הָרֵיחַ הָרַע, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁדּוֹמֶה עָלָיו כְּשׁוּק שֶׁל בְּשָׂמִים.

כָּל זֶה הוּא סֵדֶר שֶׁל זְמַן הַגָּלוּת. אֲבָל עַכְשָׁו כְּבָר הִגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁיִּהְיֶה "דַּאלַאי גָּלוּת" (קֵץ הַגָּלוּת). וְעָלֵינוּ לִהְיוֹת מוּכָנִים וּמְזֻמָּנִים לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. מוּבָן, . אִם כֵּן, . שֶׁלֹּא יִתָּכֵן "לָלֶכֶת אֶל הַחֻפָּה" עִם הַקָּבָ"ה עִם אוֹתָם הַלְּבוּשִׁים שֶׁדַּי בָּהֶם כַּאֲשֶׁר הָרְחוֹב הוּא שׁוּקָא דְּבָרְסְקִי...

(לקוטי שיחות כ עמ' 178. מתוך לקראת שבת)

"כַּנְפֵי נְשָׁרִים" וַ"עֲנָנֵי שְׁמַיָּא"

כְּשֵׁם שֶׁגְּאֻלַּת מִצְרַיִם הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּאַחְדוּת (כִּי כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד - בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם), וּבְהִיוָתָם בְּמַצָּב זֶה הוֹצִיאָם הַקָּבָ"ה מִמִּצְרַיִם "עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים"... - כְּמוֹ כֵן בְּנוֹגֵעַ לַגְּאֻלָּה מֵהַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּבְמַצָּב שֶׁל אַחְדוּת, מוֹצִיאָם הַקָּבָ"ה מֵהַגָּלוּת בְּאֹפֶן דְּ"אֵרוּ עִם עֲנָנֵי שְׁמַיָּא".

(תורת מנחם תשמ"ג ח"ב עמ' 803. מתוך לקראת שבת)

עִנְיָנוֹ שֶׁל הָרָצוֹן לָצֵאת מֵהַגָּלוּת

בִּזְמַן הַגָּלוּת בִּכְלָל וּבְדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה בִּפְרָט, אֲשֶׁר מֵצַר הַגָּלוּת מֵעִיק בְּיוֹתֵר מִתְאַוִּים כָּל יִשְׂרָאֵל לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ, בִּכְדֵי לָצֵאת מִן הַמֵּצַר אֶל הַמֶּרְחָב בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת.

וְזֶהוּ כַּוָּנַת מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֵין בֵּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְּהֶסַח הַדַּעַת. דַּעַת הוּא מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת שֶׁמְּקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בְּחֹזֶק וְאֹמֶץ (תַּנְיָא פֶּרֶק ג) וְהִתְקַשְּׁרוּת הַדַּעַת הוּא בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים בְּפְנִימִיּוּת הַלֵּב.

וְזֶהוּ "אֶלָּא בְּהֶסַח הַדַּעַת" - שֶׁהָרָצוֹן וְהַחֵפֶץ לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לִהְיוֹת, לֹא מִצַּד עִנְיָנִים שֶׁנּוֹגְעַ לְעַצְמוֹ, בְּחִינַת דַּעַת, כִּי אִם בִּכְדֵי שֶׁיִּשְׁלַם רָצוֹן וְכַוָּנַת הַבּוֹרֵא, "דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים".

(משיחת ש"פ עקב תשי"ג. מתוך לקראת שבת)

אגרות קודש

ב"ה, י"ג כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יהושע ברוך שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש ממנו ע"י כתיבתו בשולי המכתב דכ"ז תשרי העבר.

ובמענה על בקשתו ברכה, הנה כבר ברכתו אמורה בכתוב רצון יראיו יעשה בלי הגבלה במה שיהי' הרצון ובלבד שזהו רצון ירא ה' וכיון אשר עסקו של כת"ר הוא בהמשכת יראה לבני ישראל ע"י ענין המקואות וכמבואר ברמב"ם סוף הל' מקואות וכן הטבילה כו' גזירת הכתוב הוא כו' ואעפ"כ רמז יש בדבר כו' המכוון לבו לטהר נפשו כו' והביא נפשו במי הדעת טהור כו', כי כמו שענין הטבילה בגשמיות צריך שיטבול ראשו וכל גופו במים, היינו שכל גופו אפי' הטפל לגופו יכוסו במים פשוטים, הנה גם ברוחניות כן הוא, אשר המטהר מטומאה שנגרמה ע"י חטא עה"ד הוא כשמבטלים את כל עצמותו מתחיל מהשכל שבראש ומסיים בהכח היותר פשוט שבנפש הוא כח ההליכה שברגל, במים פשוטים, היינו עניוות (יעויין תענית ז' ע"א) ועניוות פשוטה בלי התחכמות זהו מטהר מטומאת הדיעות שע"ז בא לירא את ה' כי ענוה מביאה לידי יראה (סוף סוטה) שלכן אמרו חכמי האמת אשר טבילה הוא אותיות הביטל ועאכו"כ שזה מביא לידי חיזוק בהעבודה המביאה לידי יראה. ובל"נ כשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אזכירו כבקשתו.

בפ"ש להרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ באמונה כו' מוה"ר אפרים זלמן שי' ובברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

חומש יומי

פרשת וישלח

~ יום ראשון י״ב כסלו ~

לב (ד) **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:**

ד **וישלח יעקב אזגדין קדמוהי לות עשו אחוהי לארעא דשעיר לחקל אדום:**

רש״י ◄ **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים** • מַלְאָכִים מַמָּשׁ (ב״ר). **אַרְצָה שֵׂעִיר** • לְאֶרֶץ שֵׂעִיר, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לַמַּ״ד בְּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ״א בְּסוֹפָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

ה"ממש" של המלאכים

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו (לב, ד)

מַלְאָכִים מַמָּשׁ (רש״י)

בְּשַׁבַּת פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח תקל״ג, הַשַּׁבָּת הָאַחֲרוֹנָה לְחַיֵּי הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּזֶרִיטְשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה, אָמַר בְּמַעֲמַד תַּלְמִידָיו, הַחֲבֵרַיָּא קַדִּישָׁא: ״וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים״ וּפֵרֵשׁ רַשׁ״י ״מַלְאָכִים מַמָּשׁ״ – ה״מַמָּשׁ״ שֶׁל הַמַּלְאָכִים (כְּלוֹמַר, גּוּפָם) שָׁלַח יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, אֲבָל הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבָּהֶם (כְּלוֹמַר, נִשְׁמָתָם) נִשְׁאֲרָה עִם יַעֲקֹב.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁלְּכְאוֹרָה תֹּכֶן פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד הוּא מַמָּשׁ הָפוּךְ מִפְּשָׁטוּת פֵּרוּשׁ רַשׁ״י: פְּשָׁטוּת הַכַּוָּנָה בְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י ״מַלְאָכִים מַמָּשׁ״ הִיא לְהַגִּיד לָנוּ אֶת מַעֲלָתָם, שֶׁשָּׁלַח מַלְאֲכֵי מַעְלָה וְלֹא שְׁלוּחִים בָּשָׂר וָדָם; וְאִלּוּ לְפִי פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד הַכַּוָּנָה בַּ״מַלְאָכִים מַמָּשׁ״ הִיא לְהַמְעִיט מִמַּעֲלָתָם, שֶׁלֹּא שָׁלַח מַלְאָכִים בְּכָל מַהוּתָם, אֶלָּא רַק ה״מַמָּשׁ״ שֶׁבָּהֶם, הַחֵלֶק הַמּוּחָשִׁי שֶׁבָּהֶם וְלֹא הַחֵלֶק הָרוּחָנִי.

וְנִרְאֶה לְבָאֵר בָּזֶה, שֶׁאֵין כַּוָּנַת הָרַב הַמַּגִּיד לוֹמַר שֶׁיַּעֲקֹב שָׁלַח אֶת ה״מַמָּשׁ״ שֶׁל הַמַּלְאָכִים בִּלְבַד, בְּלִי רוּחָנִיּוּתָם וְנַפְשָׁם, אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ שֶׁשְּׁלִיחָתָם הָיְתָה בְּאֹפֶן כָּזֶה, שֶׁגַּם בְּהִיוֹתָם אֵצֶל עֵשָׂו הָיוּ קְשׁוּרִים עֲדַיִן לְיַעֲקֹב, עַד שֶׁהָיָה נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ רַק גּוּפָם נִמְצָא אֵצֶל עֵשָׂו, אֲבָל נִשְׁמָתָם נִמְצֵאת אֵצֶל יַעֲקֹב גַּם בְּעוֹדָם אֵצֶל עֵשָׂו.

וְטַעַם הַדָּבָר - כִּי הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁיֵּשׁ לַמַּלְאָכִים לִפְעֹל בְּרוּר וְזִכּוּךְ בְּעֵשָׂו, תַּכְלִית הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחֻמְרִיּוּת, הִיא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר נַפְשָׁם (רוּחָנִיּוּתָם) דְּבוּקָה וּקְשׁוּרָה בְּיַעֲקֹב, וְאֵינָהּ מִשְׁתַּנָּה גַּם כְּשֶׁהֵם אֵצֶל עֵשָׂו.

(ע״פ לקוטי שיחות ח״י ע׳ 100)

(ה) וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:

ה **ופקיד יתהון למימר כדין תימרון לרבוני לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואוחרית עד כען:**

רש״י ◄ **גַּרְתִּי** • לֹא נַעֲשֵׂיתִי שַׂר וְחָשׁוּב אֶלָּא גֵּר, אֵינְךָ כְּדַאי לִשְׁנֹא אוֹתִי עַל בְּרָכוֹת אָבִיךָ שֶׁבֵּרְכָנִי: ״יְהֵוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ״, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי. דָּבָר אַחֵר: ״גַּרְתִּי״, בְּגִימַטְרִיָּא תרי״ג, כְּלוֹמַר: עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי וְתרי״ג מִצְוֹת שָׁמַרְתִּי, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים.

בעל הטורים

לב (ה) **עִם לָבָן גַּרְתִּי.** כְּלוֹמַר: אַף עַל פִּי שֶׁהָיִיתִי בְּבֵית לָבָן, קַיַּמְתִּי תַּרַ״ג מִצְוֹת. **וָאֵחַר עַד עָתָּה.** וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן לְהִתְאַחֵר עַד שֶׁיַּעַבְרוּ **עָתָּה - ע׳** שֶׁל שְׁקָיְימְתָּ הַמִּצְוֹת, בֹּא וְהִלָּחֵם עִמִּי, בְּבֶל, **וְת׳** שֶׁל מִצְרַיִם, **וְה׳** אֲלָפִים שֶׁל ״וָאֵחַר עַד עַתָּה״, כְּלוֹמַר: אֲנִי צָרִיךְ גְּלוּת אֱדוֹם, וְיָבֹא אֶלֶף הַשִּׁשִּׁי שֶׁהֵם

הפניות לשיחות קודש

מלאכים ממש: מה הכריח את רש״י לפרש שמדובר במלאכים ממש, ולא בשליחים בשר ודם, וההוראה מזה בעבודת האדם – לקו״ש ח״ה ע׳ 389.
מלאכים ממש: ביאור תורת הרב המגיד שיעקב שלח רק את ה״ממש״ של המלאכים, אבל הפנימיות נשאר אצלו, הקשר ל״יפוצו מעיינותיך חוצה״, עניינו של י״ט כסלו – לקו״ש ח״י ע׳ 100.

(ו) וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃

ו וַהֲוָה לִי תּוֹרִין וַחֲמָרִין עָן וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ׃

רמ"י◂ **וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר** • אַבָּא אָמַר לִי: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ", זוֹ אֵינָהּ לֹא מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא מִן הָאָרֶץ. **שׁוֹר וַחֲמוֹר** • דֶּרֶךְ אֶרֶץ׳ לוֹמַר עַל שְׁוָרִים הָרְבֵּה: שׁוֹר. אָדָם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳בַּלַּיְלָה קָרָא הַתַּרְנְגוֹל׳, וְאֵינוֹ אוֹמֵר: ׳קָרְאוּ הַתַּרְנְגוֹלִים׳. **וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי** • לְהוֹדִיעַ שֶׁאֲנִי בָּא אֵלֶיךָ. **לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ** • שֶׁאֲנִי שָׁלֵם עִמְּךָ, וּמְבַקֵּשׁ אַהֲבָתְךָ.

(ז) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃

ז וְתָבוּ אִזְגַּדְיָא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימָר אֲתֵינָא לְוָת אָחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אָתֵי לְקַדְמוּתָךְ וְאַרְבַּע מְאָה גַּבְרָא עִמֵּהּ׃

רמ"י◂ **בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו** • שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר: ׳אָחִי הוּא׳, אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע, עוֹדֵנוּ בְּשִׂנְאָתוֹ (ב"ר פ׳ ע"א)◆

(ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃

ח וּדְחִיל יַעֲקֹב לַחְדָּא וַעֲקַת לֵהּ וּפַלִּיג יָת עַמָּא דִּי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לְתַרִין מַשְׁרְיָן׃

רמ"י◂ **וַיִּירָא וַיֵּצֶר** • "וַיִּירָא" שֶׁמָּא יֵהָרֵג (ב"ר ותנחומא), "וַיֵּצֶר לוֹ" אִם יַהֲרֹג הוּא אֶת אֲחֵרִים.

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃

ט וַאֲמַר אִם ייתֵי עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חָדָא וְיִמְחִנֵּהּ וִיהֵי (נ״י וְיִמְחֵנֵהּ וּתְהֵי) מַשְׁרִיתָא דְּתִשְׁתְּאַר לְשֵׁיזָבָא׃

רמ"י◂ **הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ** • ׳מַחֲנָה׳ מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה. "אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה" חֲרִי לְשׁוֹן נְקֵבָה, "הַמַּחֲנֶה הַזֶּה" לְשׁוֹן זָכָר. וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן זָכָר וּלְשׁוֹן נְקֵבָה: (לעיל יט) "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ", (תהלים יט) "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ", חֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר, (מלכים ב ג) "וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמָּיִם", חֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכֵן רוּחַ (איוב א) "וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה", חֲרֵי לְשׁוֹן נְקֵבָה, "וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת", חֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר. (מלכים א יט) "וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק וּמְפָרֵק הָרִים", חֲרֵי לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה. וְכֵן ׳אֵשׁ׳ (במדבר טז) "וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה׳", לְשׁוֹן נְקֵבָה, (תהלים קד) "אֵשׁ לוֹהֵט", לְשׁוֹן זָכָר. **וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה** •

בעל הטורים

יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, וְאַחַר כָּךְ "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו" (עובדיה א, כא).

דָּבָר אַחֵר: גַּרְתִּי אוֹתִיּוֹת תִּגַּרְתִּי. שֶׁהָיִיתִי עִם לָבָן שֶׁהָיָה לִי עִמּוֹ תִּגַּרְתִּי, וַאֲנִי אִישׁ רִיב וּבַעַל מִלְחָמָה. וְהִכִּל כְּדֵי לְהַפְחִידוֹ.

גַּרְתִּי. ב׳ בְּמָסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ" (תהלים קכ, ה). בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעֲקֹב יָרֵא מֵעֵשָׂו כָּל כָּךְ וּקְרָאוֹ "אֲדוֹנִי", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחוֹ כְּבָר "וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ" (לעיל כח, טו), גָּרַם לְבָנָיו שֶׁנַּעֲשׂוּ גֵּרִים בֵּין הָאוּמּוֹת. תורה ו

(ו) **וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר.** וְלֹא הִזְכִּיר מִינִים אֲחֵרִים, אֶלָּא רָמַז לְיוֹסֵף שֶׁהוּא שְׁטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו, וּלְיִשָּׁשכָר שֶׁעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה לְקַיֵּים "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב" בְּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.

לִי שׁוֹר. בְּגִימַטְרִיָּא: שְׁנוֹלַד יוֹסֵף. **שׁוֹר.** בְּגִימַטְרִיָּא: קֶרֶן יוֹסֵף.

וַיְהִי־לִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר. וַוי לִי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עַתָּה הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. תורה ז

(ח) **וַיִּירָא יַעֲקֹב.** אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (לעיל כח, יד): וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְקַיֵּים בְּזֶרַע אַחֵר שֶׁיּוֹלִיד אַחַר כָּךְ. תורה ט

עַל־כָּרְחוֹ, כִּי אֶלְחֵם עִמּוֹ. הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: לְדוֹרוֹן, לִתְפִלָּה וּלְמִלְחָמָה. לְדוֹרוֹן: "וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו", לִתְפִלָּה: "אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם", לְמִלְחָמָה: "וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה".

נקודות משיחות קודש

להציל את הילדים מעשו!

וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה (לב, ט)

הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לְדוֹרוֹן לִתְפִלָּה וּלְמִלְחָמָה (רש"י)

שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים – דּוֹרוֹן, תְּפִלָּה וּמִלְחָמָה – הֵם דְּבָרִים הַפּוֹכִים וּמְנֻגָּדִים זֶה לָזֶה: דּוֹרוֹן הוּא עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד וְקֵרוּב, וּמִלְחָמָה – עִנְיָן שֶׁל רִחוּק וּגְבוּרָה; וּשְׁנֵיהֶם שׁוֹנִים מֵעִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁהֲרֵי אֲלוּ פְּעֻלּוֹת בֵּין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן תְּפִלָּה הִיא בֵּקֶשֶׁת רַחֲמִים מִלְמַעְלָה.

וְהִנֵּה לְכָל אָדָם יֵשׁ טֶבַע מְסֻיָּם, אִם בְּחֶסֶד וְאִם בִּגְבוּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּכְשֶׁצָּרִיךְ לְהִתְנַהֵג בְּאֹפֶן הָפוּךְ מִטִּבְעוֹ, הוּא צָרִיךְ "לְהַתְקִין עַצְמוֹ" - לְהִתְכּוֹנֵן - כְּדֵי לְשַׁנּוֹת אֶת אֹפֶן הַנְהָגָתוֹ. וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהִתְנַהֵג בְּכַמָּה אֲפָנִים מְנֻגָּדִים בְּבַת אַחַת, שֶׁבְּוַדַּאי הוּא צָרִיךְ "לְהַתְקִין עַצְמוֹ" לָזֶה.

וְזֶהוּ מָה שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י "הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים", שֶׁמִּכְּיוָן שֶׁהֻכְרַח עַצְמוֹ "לְדוֹרוֹן לִתְפִלָּה וּלְמִלְחָמָה" בְּבַת אַחַת, הָיָה עָלָיו "לְהַתְקִין עַצְמוֹ" כְּדֵי לְשַׁנּוֹת אֶת אֹפֶן הַנְהָגָתוֹ.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה לְכָל אֶחָד וְאַחַת בְּחִנּוּךְ יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל: כַּאֲשֶׁר יֵשׁ צֹרֶךְ לְהַצִּיל אֶת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֹפֶן הַחִנּוּךְ שֶׁל "עֵשָׂו" – אִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהִסְתַּפֵּק בַּעֲבוֹדָה לְפִי טִבְעוֹ וּבֶהֱרֵךְ שֶׁבָּהּ הוּא "רָגִיל" לַעֲבֹד אֶת ה', אֶלָּא עָלָיו "לְהַתְקִין עַצְמוֹ" וּלְהִשְׁתַּנּוֹת, כִּי אִם יַעֲסֹק בָּזֶה רַק לְפִי טִבְעוֹ וּלְפִי חִשּׁוּבִים שִׂכְלִיִּים, לֹא יוּכַל לִהְיוֹת בָּטוּחַ בְּנִצָּחוֹנוֹ עַל "עֵשָׂו", וְיִתְּכֵן גַּם שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַצִּיל אֶת כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַצִּיל.

וְרַק כַּאֲשֶׁר עוֹסְקִים בָּזֶה בְּלִי חֶשְׁבּוֹנוֹת וּבְכָל הָאֶפְשָׁרִיִּים, בְּאֹפֶן שֶׁל "הִתְקִין עַצְמוֹ" – מַצְלִיחִים לְכַבֵּשׁ אֶת עֵשָׂו, "וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה".

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו ע' 272 ואילך)

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ:

י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דְּי אֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלְדוּתָךְ וְאוֹטֵיב עִמָּךְ:

רש"י ◂ וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וּפַחַד יִצְחָק". וְעוֹד, מַהוּ שֶׁחָזַר וְהִזְכִּיר שֵׁם הַמְיֻחָד, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "הָאוֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ" וְגוֹ'? אֶלָּא כָּךְ אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: שְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הִבְטַחְתַּנִי: אַחַת, בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שֶׁבַע, שֶׁאָמַרְתָּ לִי: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק", וְשָׁם אָמַרְתָּ לִי: "וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ", וּבְבֵית לָבָן אָמַרְתָּ לִי: "שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ", וְשָׁם נִגְלֵיתָ אֵלַי בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לְבַדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב, שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְגוֹ'", בִּשְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הָאֵלּוּ אֲנִי בָּא לְפָנֶיךָ.

(יא) קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:

יא זְעִירֵן זָכוּתַי מִכֹּל חִסְדִּין וּמִכָּל טַבְוָן דִּי עֲבַדְתָּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי בְּחֵירְדִי עֲבָרִית יָת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לְתַרֵין (נ"א לְתַרְתֵּין) מַשְׁרְיָן:

בעל הטורים

(י) **וְאֵיטִיבָה.** מָלֵא יו"ד. הִתְפַּלֵּל שֶׁיַּעֲמְדוּ לוֹ יו"ד נְסִיוֹנוֹת שֶׁל אַבְרָהָם. תורה יא

(יא) **קָטֹנְתִּי.** יו"ד כְּפוּפָה. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְבָּרַכְתִּי בַּעֲשָׂרָה בְּרָכוֹת, יָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יְגָרְמוּ לִי הַחֵטְא. **בְמַקְלִי.** בְּגִימַטְרִיָּא: יַעֲקֹב. פֵּירוּשׁ, בְּגוּפִי לְבַדִּי. **דָּבָר אַחֵר:** בִּזְכוּת יַעֲקֹב עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן. תורה יב

הפניות לשיחות קודש

התקין עצמו לשלושה דברים: ביאור בהכנה של יעקב לקראת המפגש עם עשיו; הסבר בסדר הדברים: דורון, תפילה ומלחמה; מהו המחנה שהיה נשאר לפליטה; וההוראה בזה בנוגע לחינוך ילדי ישראל – לקו"ש חט"ו ע' 265.

רס"י◄ **קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים•** (שבת לג) נִתְמַעֲטוּ זְכֻיּוֹתַי עַל־יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. לְכָךְ אֲנִי יָרֵא, שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא, וְיִגְרֹם לִי לְהִמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו. **וּמִכָּל־הָאֱמֶת•** אֲמִתַּת דְּבָרֶיךָ, שֶׁשָּׁמַרְתָּ לִי כָּל הַהַבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתַּנִי. **כִּי בְמַקְלִי•** לֹא הָיָה עִמִּי: לֹא כֶּסֶף, וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה, אֶלָּא מַקְלִי לְבַדּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: נָתַן מַקְלוֹ בַּיַּרְדֵּן, וְנִבְקַע הַיַּרְדֵּן.

(יב) **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים:**

יב שַׁזְּבֵנִי כְעַן מִידָּא דְּאָחִי מִידָּא דְּעֵשָׂו אֲרֵי דַּחֵל אֲנָא מִנֵּהּ דִּילְמָא יֵיתֵי וְיִמְחַנַּנִי אִמָּא עַל בְּנָיָא:

רס"י◄ **מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו•** "מִיַּד אָחִי", שֶׁאֵין נוֹהֵג עִמִּי כְּאָח, אֶלָּא כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע.

(יג) **וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:**

יג וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא אוֹטֵיב עִמָּךְ וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּחַלָּא דְּיַמָּא דִּי לָא יִתְמְנוּן מִסַּגֵּי:

רס"י◄ **הֵיטֵב אֵיטִיב•** "הֵיטֵב" בִּזְכוּתְךָ, "אֵיטִיב" בִּזְכוּת אֲבוֹתֶיךָ (ב"ר). **וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם•** וְהֵיכָן אָמַר לוֹ כֵּן? וַהֲלֹא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא (לעיל כח) "וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ"? אֶלָּא, שֶׁאָמַר לוֹ (שם) "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ", וּלְאַבְרָהָם אָמַר: (לעיל כב) "הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת־הַיָּם".

~ יום שני י"ג כסלו ~

(יד) **וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו:**

יד וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתֵי בִּידֵהּ תְּקָרְבְּתָא לְעֵשָׂו אֲחוּהִי:

רס"י◄ **הַבָּא בְיָדוֹ•** בִּרְשׁוּתוֹ, וְכֵן (במדבר כא) "וַיִּקַּח אֶת כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "מִן־הַבָּא בְיָדוֹ", אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁאָדָם צָר בִּצְרוֹר וְנוֹשְׂאָם בְּיָדוֹ. דָּבָר אַחֵר: "מִן־הַבָּא בְיָדוֹ", מִן הַחֵלִין, שֶׁנָּטַל מַעֲשֵׂר, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: (לעיל כח) "עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ", וְהַדַּר לָקַח "מִנְחָה".

(טו) **עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים:**

טו עִזֵּי מְאָתָן וּתְיָשַׁיָּא עֶסְרִין רְחֵלִין מְאָתָן וְדִכְרִין עֶסְרִין:

בעל הטורים

(יב) **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד.** רֹאשֵׁי תֵּיבוֹת: הָמָן. רֶמֶז לְהָמָן שֶׁיָּצָא לְהַכּוֹת אֵם עַל בָּנִים, כְּדִכְתִיב (אסתר ג, יג) "טַף וְנָשִׁים". **וְהִכַּנִי.** ב' בְּמָסוֹרָה. "וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים", "אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי" (שמואל א' יז, ט) גַּבִּי גָּלְיָת. לוֹמַר:
מַה יַּעֲקֹב נִתְיָרֵא,
אַף דָּוִד נִתְיָרֵא.
מַה יַּעֲקֹב נִרְדַּף,
אַף דָּוִד נִרְדַּף.
וּכְשֵׁם שֶׁיַּעֲקֹב נִיצַל מֵעֵשָׂו,
אַף דָּוִד נִיצַל מִגָּלְיָת.
וּזְכוּת יַעֲקֹב עָמַד לְדָוִד.
וּכְשֵׁם שֶׁגִּבֵּי דָּוִד הָיָה מִלְחָמָה,
אַף יַעֲקֹב הֵכִין עַצְמוֹ לְמִלְחָמָה,
שֶׁהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים.
אִם עַל בָּנִים. ב' בְּמָסוֹרָה. הָכָא,
וְאִידָךְ: "אִם עַל בָּנִים רָטָשָׁה" (הושע י, יד), בְּסַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, שֶׁאָמַר לְהַשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ עָשָׂה שֶׁבָּא לְהִלָּחֵם עִם יַעֲקֹב. וְכֵן "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים" (דברים כב, ו) רָמְזוּ לַגָּלְיוֹת. תורה יג

(יד) **מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו.** שֶׁשָּׁלַח לוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁאָדָם צוֹבְרָן בְּיָדוֹ.
מִנְחָה. בְּגִימַטְרִיָּא: **אֲבָנִים.** תורה טו

הפניות לשיחות קודש

שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא: כיצד יכול להיות שהיה אצל יעקב ענין של חטא, ביאור על פי אגרת הקודש "קטונתי" של אדמו"ר הזקן – לקו"ש ח"ה ע' 395. לקו"ש ח"כ ע' 166.

רס"ו◄ **עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים** • מָאתַיִם עִזִּים צְרִיכוֹת עֶשְׂרִים תְּיָשִׁים. וְכֵן כֻּלָּם, הַזְּכָרִים כְּדֵי צֹרֶךְ הַנְּקֵבוֹת. וּבְ'בְּרֵאשִׁית רַבָּה' דּוֹרֵשׁ מִכָּאן לָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה: הַסַּיָּלִים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת. הַחַמָּרִים, אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגַּמָּלִים, אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. הַסַּפָּנִים, אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְכַוֵּן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּכִוּוּן, אַף נִרְאָה בְּעֵינַי שֶׁלָּמְדָנוּ מִכָּאן, שֶׁאֵין הָעוֹנָה שָׁוָה בְּכָל אָדָם, אֶלָּא לְפִי טֹרַח הַמֶּטָּל עָלָיו, שֶׁמָּצִינוּ כָּאן שֶׁמָּסַר לְכָל תַּיִשׁ עֶשֶׂר עִזִּים וְכֵן לְכָל אַיִל, לְפִי שֶׁהֵם פְּנוּיִים מִמְּלָאכָה, דַּרְכָּן לְהַרְבּוֹת תַּשְׁמִישׁ לְעַבֵּר עֶשֶׂר נְקֵבוֹת, וּבְהֵמָה מְשֻׁנְתַּעֲבָּרָה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת זָכָר. וּפָרִים, שֶׁעוֹסְקִין בִּמְלָאכָה, לֹא מָסַר לְזָכָר אֶלָּא אַרְבַּע נְקֵבוֹת. וְלַחֲמוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה - שְׁתֵּי נְקֵבוֹת לְזָכָר. וְלַגְּמַלִּים, שֶׁהוֹלְכִים דֶּרֶךְ יוֹתֵר רְחוֹקָה - נְקֵבָה אַחַת לְזָכָר.

(טז) **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה:**

טז גַּמְלֵי מֵנִקְתָּא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרְתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אַתְנָן עֶסְרִין וְעִירֵי עַסְרָא:

רס"ו◄ **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים** • וּבְנֵיהֶם עִמָּהֶם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: וּבְנֵיהֶם — בַּנָּאֵיהֶם, זָכָר כְּנֶגֶד נְקֵבָה, לְפִי שֶׁצָּנוּעַ בְּתַשְׁמִישׁ לֹא פֵּרְסְמוֹ הַכָּתוּב (ב"ר). **וַעְיָרִם** • חֲמוֹרִים זְכָרִים.

(יז) **וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:**

יז וִיהַב בִּידָא־עַבְדָּוֹי עֵדֶר עֵדֶר בִּלְחוֹדוֹהִי וַאֲמַר לְעַבְדּוֹהִי עִבְרוּ קֳדָמַי וּרְוָחָא תְּשַׁוּוּן בֵּין עֵדֶרָא וּבֵין עֵדֶרָא:

רס"ו◄ **עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ** • כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ. **עִבְרוּ לְפָנַי** • דֶּרֶךְ יוֹם, אוֹ פָּחוֹת, וַאֲנִי אָבֹא אַחֲרֵיכֶם. **וְרֶוַח תָּשִׂימוּ** • עֵדֶר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ מְלֹא עַיִן כְּדֵי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וּלְתַוּהוּ עַל רִבּוּי הַדּוֹרוֹן.

(יח) **וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאָלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:**

יח וּפַקֵּיד יָת קַדְמָאָה לְמֵימָר אֲרֵי יְעַרְעָנָּךְ עֵשָׂו אָחִי וְיִשְׁאֲלָנָךְ לְמֵימָר לְמָן אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵל וּלְמָן אִלֵּין דְּקֳדָמָךְ:

רס"ו◄ **לְמִי־אַתָּה** • שֶׁל מִי אַתָּה, מִי שׁוֹלְחֶךָ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְמָן אַתְּ'. **וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ** • וְאֵלֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ, שֶׁל מִי הֵם, לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָה? לַמ"ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה בִּמְקוֹם 'שֶׁל', כְּמוֹ "וְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה לִי הוּא", שֶׁלִּי הוּא, (תהלים כד) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", שֶׁל ה'.

(יט) **וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:**

יט וְתֵימַר לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב תְּקָרְבְתָּא הִיא דְּמִשַׁלְחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא:

בעל הטורים

(טו) **עִזִּים מָאתַיִם.** כָּל תֵּיבָה שֶׁל זֶה הַפָּסוּק מְסַיֵּים בְּמ"ם. וְכֵן פָּסוּק "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" (במדבר כט, לג). שֶׁבִּשְׁבִיל הַדּוֹרוֹן שֶׁשָּׁלַח יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, וְהֵם תק"ן בְּהֵמוֹת, וְלֹא סָמַךְ עַל הַבְּטָחַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּצְרְכוּ בָּנָיו לְהָבִיא תק"ן קָרְבָּנוֹת בְּשָׁנָה, כְּדִמְפוֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס.

וְהֵם ח' מֵמִי"ן, וּכְנֶגְדָּם מָלְכוּ ח' מְלָכִים בֶּאֱדוֹם לִפְנֵי מְלוֹךְ מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר: לְךָ מְסַיֵּים הַכֹּל בְּמ"ם, לְפִי שֶׁכָּל הַבְּהֵמוֹת שֶׁשָּׁלַח לוֹ הָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִים, שֶׁלֹּא יַקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן. תורה טו

(יז) **וְרֶוַח.** ב' בְּמַסּוֹרָה. הָכָא, וְאִידְךָ: "רֶוַח וְהַצָּלָה יַעֲמוֹד לַיְּהוּדִים" (אסתר ד, יד). רָמְזוּ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁיִּתְּנוּ שׁוֹחַד לְשָׂרֵיהֶם. תורה יח

(יח) **וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן.** ד' פְּעָמִים, (הָכָא, וג' פְּעָמִים בְּפָסוּק ב), כְּנֶגֶד ד' מַלְכִיּוֹת. **וּלְמִי.** ג' בְּמַסּוֹרָה. "וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ", "וּלְמִי כָּל חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל" (שמואל א' ט, ב), "וּלְמִי אֲנִי עָמֵל" (קהלת ד, ח). לוֹמַר: כָּל חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל וַעֲמָלָם נָטְלוּ בְּנֵי עֵשָׂו. וְזֶהוּ "וּלְמִי כָּל חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל", "וּלְמִי אֲנִי עָמֵל" - "וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ".

דָּבָר אַחֵר: כָּךְ אָמַר יַעֲקֹב: "לְמִי אֲנִי עָמֵל" לָתֵת "כָּל חֲמֻדַת יִשְׂרָאֵל" - "לְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ". תורה יט

(יט) **שְׁלוּחָה.** ג' בְּמַסּוֹרָה. "מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה", "נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלוּחָה" (להלן מט, כא), "וְהִנֵּה יָד שְׁלוּחָה" (יחזקאל

רש"י◄ **וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב • עַל רֹאשׁוֹן - רֹאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן - אַחֲרוֹן. שֶׁשָּׁאַלְתָּ: 'לְמִי אַתָּה'? לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אֲנִי, וְתַרְגּוּמוֹ: 'לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב', וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ: 'וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ'? מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וְגוֹ'. וְהִנֵּה גַם־הוּא • יַעֲקֹב.**

(כ) **וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֵת כָּל־ הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ:**

כ וּפַקִּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֲדָרַיָּא לְמֵימַר כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ:

(כא) **וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי:**

כא וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אֲנַחֲנֵהּ לְרוּגְזֵהּ בְּתִקְרֻבְתָּא דְּאָזְלַת לָקֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי:

רש"י◄ **אֲכַפְּרָה פָנָיו • אֲבַטֵּל רָגְזוֹ, וְכֵן "וְכִפֶּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת", (שם מז) "לֹא תוּכְלִי כַּפָּרָה". וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁכָּל כַּפָּרָה שֶׁאֶצֶל עָוֹן וְחֵטְא וְאֶצֶל פָּנִים, כֻּלָּן לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְהַעֲבָרָה הֵן וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא, וְהַרְבֵּה בַּגְּמָרָא: 'וְכַפַּר יְדֵיהּ, בְּעִי לְכַפּוּרֵי יְדֵיהּ בְּהַהוּא גַּבְרָא', וְגַם בִּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא, נִקְרָאִים הַמְּזָרְקִים שֶׁל קֹדֶשׁ: "כְּפוֹרֵי זָהָב", עַל שֵׁם שֶׁהַכֹּהֵן מְקַנֵּחַ יָדָיו בָּהֶן בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק.**

(כב) **וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:**

כב וַעֲבָרַת תְּקָרְבְּתָא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָּת בְּלֵילְיָא הַהוּא בְּמַשְׁרְיָתָא:

רש"י◄ **עַל־פָּנָיו • כְּמוֹ לְפָנָיו, וְכֵן "חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד", וְכֵן "הַמַּכְעִסִים אוֹתִי עַל־פָּנַי". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עַל פָּנָיו", אַף הוּא שָׁרוּי בְּכַעַס, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְכָל זֶה (ב"ר).**

(כג) **וַיָּקָם ו בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק:**

כג וְקָם בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵהּ וְיָת חַד עַסַר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יָת מַעְבַּר יוּבְקָא:

רש"י◄ **וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו • (ב"ר) וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה? נִתְּנָה בְּתֵבָה וְנֶעֱצַל בְּפָנֶיהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו, וּלְכָךְ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו, שֶׁמָּא תַּחֲזִירֶנּוּ לְמוּטָב, וְנִפְלָה בְּיַד שְׁכֶם. יַבֹּק • שֵׁם הַנָּהָר.**

(כד) **וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ:**

כד וּדְבָרִנּוּן וְעַבְּרִנּוּן יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת דִּילֵהּ:

רש"י◄ **אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ • הַבְּהֵמָה וְהַמְּטַלְטְלִים. עָשָׂה עַצְמוֹ כְּגֶשֶׁר, נוֹטֵל מִכָּאן וּמַנִּיחַ כָּאן.**

בעל הטורים

ב, ט) **גַּבֵּי דָּנִיֵּאל. פֵּירוּשׁ: מַה הָתָם אִמְרֵי שֶׁפָּר, אַף כָּאן, שֶׁעַל יְדֵי הַמִּנְחָה נָתַן לוֹ אִמְרֵי שֶׁפֶר וְכִבְּדוֹ וְאָמַר לוֹ: "מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו, כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב". וּכְמוֹ הָתָם יָד שְׁלוּחָה, אַף כָּאן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה בְּפִיו לְקַבְּלָהּ, הִנִּיחַ יָדוֹ שְׁלוּחָה לְקַבְּלָהּ. תורה כ**

(כג) **יְלָדָיו. ג' בַּמְּסוֹרָה. "אֶחָד עָשָׂר יְלָדָיו", וְאֵידָךְ: "כִּי בְרֹאתוֹ יְלָדָיו" (ישעיה כט, כג), "יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוּעוּ" (איוב לח, מא). זֶהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּמִּדְרָשׁ (עיין בראשית רבה עט, א) שֶׁרָאָה יַעֲקֹב ל' רִבּוֹאוֹת מִבְּנֵי בָנָיו, כְּמוֹ שֶׁרָאָה י"א בָּנָיו, כָּךְ רָאָה "כִּי" רִבּוֹאוֹת מִיְּלָדָיו. כִּי בְרֹאתוֹ בְּגִימַטְרִיָּא: ל' רִבּוֹאוֹת. וּכְמוֹ הָתָם "יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוּעוּ", גַּם בְּכָאן אָמַר לִילָדָיו שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ לָאֵל שֶׁיְּצַיְּלֵם מִיַּד עֵשָׂו, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (עה, י) שֶׁהִצִּיעַ כָּל אֶחָד לְבָנָיו וְאָמַר: כָּל אֶחָד יִתְפַּלֵּל לְבָנָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. תורה כד**

(כד) **וַיַּעֲבִרֵם. ב' בַּמְּסוֹרָה. "בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם" (תהלים עח, יג) וְאֵידָךְ: "וַיַּעֲבֵר אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ".**

(כה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר:

כה וַיִּרְאֶה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ:

רס"ו◄ **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב** • שְׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים וְחָזַר עֲלֵיהֶם (חולין צא)• **וַיֵּאָבֵק אִישׁ** • מִנַּחֵם פֵּרַשׁ: 'וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ', מִלְּשׁוֹן אָבָק, שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל־יְדֵי נִעְנוּעָם. וְלִי נִרְאֶה שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'וַיִּתְקַשֵּׁר', וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא: 'בָּתַר דְּאַבִּיקוּ בֵּיהּ' 'וַאֲבַק לֵיהּ מֵיבַק', לְשׁוֹן עֲנִיבָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שְׁנַיִם שֶׁמִּתְעַצְּמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שֶׁחוֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו (ב"ר)•

(כו) וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ:

רס"ו◄ **וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ** • קוֹלִית הַיָּרֵךְ הַתָּקוּעַ בַּקְּלִבְּסָת, קָרוּי כַּף, עַל שֵׁם שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁעָלֶיהָ כְּמִין כַּף שֶׁל קְדֵרָה. **וַתֵּקַע** • נִתְקַעְקַע מִמְּקוֹם חֲבֵרְתָּהּ, וְדוֹמֶה לוֹ (ירמיה ו) "פֶּן־תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ", לְשׁוֹן הֶסֵּרָה. וּבַמִּשְׁנָה: 'לְקַעְקֵעַ בֵּיצָתָן', לְשָׁרֵשׁ שָׁרְשֵׁיהֶן•

(כז) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי:

כז וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי אֲרֵי סְלִיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא אֲשַׁלְּחִנָּךְ אֶלָּהֵין בֵּרַכְתָּנִי:

רס"ו◄ **כִּי עָלָה הַשָּׁחַר** • וְצָרִיךְ אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם (ב"ר. חולין צא)• **בֵּרַכְתָּנִי** • הוֹדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי אָבִי, שֶׁעֵשָׂו מְעָרְעֵר עֲלֵיהֶן. (וְכֵן קָשֶׁה לְרַשִׁ"י: "תְּבָרְכֵנִי" הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אִיתָא בְּהַדְיָא בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת 'תַּזְרִיעַ', עַמּוּד מ"ה, וְדוֹק)•

(כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

כח וַאֲמַר לֵיהּ מָה שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל:

כט וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר עוֹד שְׁמָךְ אֶלָּהֵין יִשְׂרָאֵל אֲרֵי רַבְרַבְתָּ קֳדָם יְיָ וְעִם גּוּבְרַיָּא וִיכָלְתָּא:

רס"ו◄ **לֹא יַעֲקֹב** • לֹא יֵאָמֵר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לְךָ בְּעָקְבָה וּרְמִיָּה, כִּי־אִם בִּשְׂרָרָה וּגְלוּיֵי פָּנִים, וְסוֹפְךָ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִגְלֶה עָלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמַחֲלִיף שִׁמְךָ, וְשָׁם הוּא מְבָרְכֶךָ, וַאֲנִי שָׁם אֶהְיֶה וְאוֹדֶה לְךָ עֲלֵיהֶן, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: (הושע יב) "וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֵּכָל, בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ", בָּכָה הַמַּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וּמַה נִּתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית־אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּנוּ שָׁם. וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל־כָּרְחוֹ הוֹדָה לוֹ עֲלֵיהֶן, וְזֶהוּ "וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם", שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ, וְלֹא רָצָה. **וְעִם־אֲנָשִׁים** • עֵשָׂו וְלָבָן. **וַתּוּכָל** • לָהֶם.

(ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

ל וּשְׁאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר חַוִּי כְּעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָה דְנַן אַתְּ שָׁאֵל לִשְׁמִי וּבְרִיךְ יָתֵהּ תַּמָּן:

בעל הטורים

יג. מְלַמֵּד שֶׁנִּבְקַע לוֹ מַעֲבַר יַבֹּק וְעָבַר בַּיַּבָּשָׁה. תורה כה

(כה) **וַיֵּאָבֵק.** בְּגִימַטְרִיָּא: **כְּפֵא הַכָּבוֹד.** מְלַמֵּד שֶׁהֶעֱלוּ הָאָבָק עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד.

אִישׁ עִמּוֹ. בְּגִימַטְרִיָּא: **עֵשָׂו אֱדוֹם.**

וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: **קָשׁוֹ.** עַל שֵׁם וּבִית עֵשָׂו לְקַשׁ (עובדיה א, יח). תורה כו

(כו) **וַיִּגַּע בְּכַף יֶרֶכוֹ.** לְרָאוֹת אִם הוּא מַלְאָךְ כְּמוֹתוֹ אִם הָיוּ לוֹ קְפָצִים, שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵין לָהֶם קְפָצִים. אִי נַמִי לְפָסְלוֹ מִן הָעֲבוֹדָה, לְפִי שֶׁקָּנָה מֵעֵשָׂו הַבְּכוֹרָה שֶׁבָּהֶן הָעֲבוֹדָה.

בְּכַף יֶרֶכוֹ. בְּגִימַטְרִיָּא: **לְפוֹסְלוֹ מִכְּהוּנָּה.** תורה כז

(כז) **בֵּרַכְתָּנִי.** בְּגִימַטְרִיָּא: **הוֹדָה לְבִרְכָתִי,** שֶׁשָּׁרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה. תורה כח

רס"ו◄ **לָמָּה זֶּה תִּשָּׁאֵל•** (ב"ר) אֵין לָנוּ שֵׁם קָבוּעַ, מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ, (הכל) **לְפִי מִצְוַת עֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוּת שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּלְּחִים.**

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

(לא) **וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי:**

לא **וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאָכַיָּא דְיָיָ אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזָבַת נַפְשִׁי:**

(לב) **וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ:**

לב **וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כְּמָא דִי עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מַטְלַע עַל יַרְכֵּהּ:**

רס"ו◄ **וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ•** לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, הוּא: 'כְּשֶׁהִגִּיעָנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵאִיר לָנוּ הַשַּׁחַר', זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "וַיִּזְרַח לוֹ", לְצָרְכּוֹ, לְרַפְּאוֹת אֶת צַלְעָתוֹ, כְּמָה דְתֵימָא (מלאכי ג) "שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ", וְאוֹתָן שָׁעוֹת שְׁמְהָרָה לִשְׁקֹעַ בִּשְׁבִילוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִבֵּאֵר שֶׁבַע, מְהָרָה לִזְרֹחַ בִּשְׁבִילוֹ. **וְהוּא צוֹלֵעַ•** הָיָה צֹלֵעַ כְּשֶׁזָּרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

פניאל ופנואל – פני א־ל ופני יעקב

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹקִים פָּנִים אֶל פָּנִים גו' וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל גו' (לב, לא־לב) כְּבָר עָמְדוּ הַמְפָרְשִׁים עַל הַשִּׁנּוּי שֶׁבַּכָּתוּב, שֶׁשִּׁנָּה אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם מ"פְּנִיאֵל" (בְּי') ל"פְּנוּאֵל" (בְּר'). וּבִפְרָט לְאַחַר שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ אֶת טַעַם הַשֵּׁם "פְּנִיאֵל" – "כִּי רָאִיתִי אֱלֹקִים פָּנִים אֶל פָּנִים", שֶׁעַל כֵּן נִקְרָא "פְּנִיאֵל" אוֹתִיּוֹת "פְּנֵי אֵ־ל", חֲרֵי צָרִיךְ בְּאוּר גָּדוֹל יוֹתֵר מַדּוּעַ נִשְׁתַּנָּה שֵׁם הַמָּקוֹם ל"פְּנוּאֵל". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט:

בְּטַעַם הַשֵּׁם "פְּנִיאֵל" נֶאֱמַר "כִּי רָאִיתִי אֱלֹקִים פָּנִים אֶל פָּנִים", וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי "פָּנִים": פְּנֵי יַעֲקֹב וּפְנֵי הָאֱלֹקִים. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשְּׁנֵי הַשֵּׁמוֹת הֵם עַל אוֹתוֹ הַמָּאֳרָע, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר יַעֲקֹב הָיָה בַּמָּקוֹם שֶׁבּוֹ רָאָה פְּנֵי הָאֱלֹקִים, קָרָא לַמָּקוֹם "פְּנִיאֵל" עַל שֵׁם "פְּנֵי אֵ־ל", וְאִלּוּ "כַּאֲשֶׁר עָבַר" מִן הַמָּקוֹם, נִקְרָא הַמָּקוֹם "פְּנוּאֵל" עַל שֵׁם פָּנָיו שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁרָאוּ אֱלֹקִים, שֶׁ"פְּנוּ" נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן "פָּנָיו", כְּאִלּוּ נֶאֱמַר "פָּנָיו (אֵל) אֵ־ל". (ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 137 ואילך)

(לג) **עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה:**

לג **עַל כֵּן לָא יֵיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִי עַל פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בְּפְתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא:**

רס"ו◄ **גִּיד הַנָּשֶׁה•** וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנָּשֶׁה"? לְפִי שֶׁנָּשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה, וְכֵן (ירמיה נא) "נָשְׁתָּה גְּבוּרָתָם", וְכֵן (לקמן מא) "כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי": **(עַל־כַּף הַיָּרֵךְ•** פולפ"א בְּלַעַ"ז, כָּל בָּשָׂר גָּבֹהַּ וְחָלוּל וְעָגֹל, קָרוּי: 'כַּף', כְּמוֹ: "עַד שֶׁתִּתְמָרֵךְ הַכַּף" בְּסַמָּנֵי בַּגְרוּת).

לג (א) **וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת:**

א **וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתָא וְעִמֵּהּ אַרְבַּע מְאָה גַּבְרִין וּפַלִּיג יָת בְּנָיָא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא:**

(ב) וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־
לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים:

רש"י ◂ וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים • אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב.

ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת
לֵאָה וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף
בַּתְרָאִין:

(ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים
עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו:

רש"י ◂ עָבַר לִפְנֵיהֶם • אָמַר: אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהַלָּחֵם, יִלָּחֵם בִּי תְּחִלָּה.

ג וְהוּא עָבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע
זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד (נ"י לְוָת) אֲחוּהִי:

(ד) וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו
וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ:

רש"י ◂ וַיְחַבְּקֵהוּ • נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו שֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל הִשְׁתַּחֲוָאוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשָּׁקֵהוּ • נָקוּד עָלָיו, וְיֵשׁ חוֹלְקִין בַּדָּבָר הַזֶּה בְּבְרַיְתָא דְּ׳סִפְרִי׳: יֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ נְקֻדָּה זוֹ, לוֹמַר שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ (ב"ר). אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יוֹחָאי: הֲלָכָה הִיא, בְּיָדוּעַ שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ׳ (בראשית רבה).

ד וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדָּמוּתֵהּ וְנַפְּפֵהּ וּנְפַל עַל
צַוְּארֵהּ וְנַשְּׁקֵהּ וּבְכוֹ:

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים
אֶת־עַבְדֶּךָ:

רש"י ◂ מִי־אֵלֶּה לָךְ • מִי אֵלֶּה לִהְיוֹת שֶׁלְּךָ?.

ה וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא
וַאֲמַר מָן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דִּי חָס יְיָ יָת
עַבְדָּךְ:

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

(ו) וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ:

ו וּקְרִיבַת לְחֵינָתָא אִנּוּן וּבְנֵיהֶן וּסְגִידָא:

(ז) וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף
וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

רש"י ◂ נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל • בְּכֻלָּן, הָאֲמָהוֹת נִגְּשׁוֹת לִפְנֵי הַבָּנִים. אֲבָל בְּרָחֵל, יוֹסֵף נִגַּשׁ לִפָּנֶיהָ, אָמַר: ׳אִמִּי יָפַת תֹּאַר, שֶׁמָּא יִתְלֶה בָּהּ עֵינָיו אוֹתוֹ רָשָׁע, אֶעֱמֹד כְּנֶגְדָּהּ וַאֲעַכְּבֶנּוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ׳. מִכָּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַּת ״עֲלֵי עָיִן״.

ז וּקְרִיבַת אַף לֵאָה וּבְנָהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן
קְרִיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ:

בעל הטורים

לג (ג) **וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים.** עַל שֵׁם ״כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם״ (משלי כד, טז), **וּלְהַעֲבִיר** ״שֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ (שם כו, כה). תורה ד (ד) **וַיִּשָּׁקֵהוּ.** נָקוּד לְמַעְלָה, שֶׁכְּיוֹן לְנָשְׁכוֹ. **וַיִּשָּׁקֵהוּ. בְּגִימַטְרִיָּא: וּלְנוֹשְׁכֵהוּ בָּא.** ״דּוֹר חֲרָבוֹת שִׁנָּיו״ (משלי ל, יד), שִׁינָּיו **בְּגִימַטְרִיָּא: עֵשָׂו.** תורה ה

הפניות לשיחות קודש

ויחבקהו . . וישקהו: כיצד מסתדר הפירוש בד"ה ויחבקהו, עם הפירוש הראשון בד"ה וישקהו, ומדוע רש"י מביא את שני הפירושים בד"ה וישקהו – לקו"ש ח"כ ע' 144.

(ח) וַיֹּ֗אמֶר מִי לְךָ֤ כָל־הַמַּחֲנֶה֙ הַזֶּ֔ה אֲשֶׁ֥ר פָּגָ֖שְׁתִּי וַיֹּ֑אמֶר לִמְצֹא־חֵ֥ן בְּעֵינֵ֖י אֲדֹנִֽי׃

ח וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרִיתָא הָדֵין דִּי עָרָעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃

רס"ו◂ **מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה•** מִי כָּל הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, שֶׁהוּא שֶׁלְּךָ, כְּלוֹמַר: לָמָּה הוּא לְךָ?. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: עַל מוֹלִיכֵי הַמִּנְחָה. וּמִדְרָשׁוֹ: כְּתוֹת שֶׁל מַלְאָכִים פָּגַע, שֶׁהָיוּ דּוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֶת אֲנָשָׁיו וְאוֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁל מִי אַתֶּם'? וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם: 'שֶׁל עֵשָׂו', וְהֵן אוֹמְרִים: 'הַכּוּ, הַכּוּ', וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: 'הַנִּיחוּ, בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא', וְלֹא הָיוּ מַשְׂגִּיחִים עָלָיו, 'בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא', וְלֹא הָיוּ מַשְׂגִּיחִים עָלָיו, 'אֲחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא', אוֹמְרִים לָהֶם: 'אִם כֵּן, מִשֶּׁלָּנוּ אַתֶּם'.

(ט) וַיֹּ֣אמֶר עֵשָׂ֔ו יֶשׁ־לִ֥י רָ֖ב אָחִ֑י יְהִ֥י לְךָ֖ אֲשֶׁר־לָֽךְ׃

ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי סַגִּי אָחִי אֲצַלַּח בְּדִילָךְ׃

רס"ו◂ **יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ•** כָּאן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת (ב"ר).

(י) וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֗ב אַל־נָא֙ אִם־נָ֣א מָצָ֔אתִי חֵ֖ן בְּעֵינֶ֑יךָ וְלָקַחְתָּ֙ מִנְחָתִ֣י מִיָּדִ֔י כִּ֣י עַל־כֵּ֗ן רָאִ֙יתִי֙ פָּנֶ֣יךָ כִרְאֹ֔ת פְּנֵ֖י אֱלֹהִ֑ים וַתִּרְצֵֽנִי׃

י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיךְ וּתְקַבֵּל תְּקָרְבְתִּי מִן יְדֵי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזֵתְנוּן לְאַפָּיךְ כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבָיָא וְאִתְרְעֵית לִי׃

רס"ו◂ **אַל־נָא•** אַל נָא תֹּאמַר לִי כֵּן. **אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ וגו'•** כִּי כִּרְאוֹת וְהָגוּן לְךָ שֶׁתְּקַבֵּל מִנְחָתִי, עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פָּנֶיךָ, וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמַּלְאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ. וְעוֹד, עַל שֶׁנִּתְרַצֵּיתָ לִמְחֹל לִי עַל סָרְחָנִי. וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רְאִיַּת הַמַּלְאָךְ? כְּדֵי שֶׁיִּתְיָרֵא הֵימֶנּוּ וְיֹאמַר: 'רָאָה הַמַּלְאָכִים וְנִצּוֹל, אֵינִי יָכֹל לוֹ מֵעַתָּה'. **וַתִּרְצֵנִי•** נִתְפַּיַּסְתָּ לִי, וְכֵן כָּל 'רָצוֹן' שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן פִּיּוּס, אפיצומנ"ט בְּלַע"ז. (ויקרא כב) "כִּי לֹא לָרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", הַקָּרְבָּנוֹת בָּאוֹת לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת, וְכֵן (משלי י) "שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן", יוֹדְעִים לְפַיֵּס וּלְרַצּוֹת.

(יא) קַח־נָ֣א אֶת־בִּרְכָתִ֗י אֲשֶׁ֤ר הֻבָּֽאת לָךְ֙ כִּֽי־חַנַּ֣נִי אֱלֹהִ֔ים וְכִ֥י יֶשׁ־לִ֖י כֹּ֑ל וַיִּפְצַר־בּ֖וֹ וַיִּקָּֽח׃

יא קַבֵּל בְּעַן יָת תִּקָּרְבְתִּי דְּאִתּוּתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחִים עֲלַי (קֳדָם) יְיָ וַאֲרֵי אִית לִי כֹּלָּא וְאַתְקֵף בֵּהּ וְקַבֵּיל׃

רס"ו◂ **בִּרְכָתִי•** מִנְחָתִי, מִנְחָה זוֹ הַבָּאָה עַל רְאִיַּת פָּנִים, וּלְפָרְקִים אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לִשְׁאֵלַת שָׁלוֹם, וְכָל בְּרָכָה שֶׁהִיא לִרְאִיַּת פָּנִים, כְּגוֹן: (לקמן מז) "וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה", (מלכים ב יח) "עָשׂוּ אִתִּי בְּרָכָה" דְּסַנְחֵרִיב, וְכֵן (שמואל ב ח) "לִשְׁאֹל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ" דְּתוּעִי מֶלֶךְ חֲמָת, כֻּלָּם לְשׁוֹן בִּרְכַּת שָׁלוֹם הֵן, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע"ז שלודא"ר. אַף זוֹ בִּרְכָתִי, מו"ן שלו"ד. **אֲשֶׁר הֻבָּאת לָךְ•** לֹא טָרַחְתָּ בָּהּ, וַאֲנִי יָגַעְתִּי לְהַגִּיעָהּ עַד שֶׁבָּאָה לְיָדֶךָ (בראשית רבא). **חַנַּנִי•** נו"ן רִאשׁוֹנָה מֵדְּגֻשָּׁת לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: 'חְנַנַנִי', שֶׁאֵין 'חָנַן' בְּלֹא שְׁתֵּי נוּנִי"ן, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ, כְּמוֹ: "עָשַׂנִי", "זְבָדַנִי". **יֶשׁ־לִי־כֹל•** כָּל סִפּוּקִי. וְעֵשָׂו הִפֵּר בִּלְשׁוֹן גַּאֲוָה: "יֶשׁ לִי רָב", יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכִּי.

בעל הטורים

(ח) **מִי לְךָ.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא: "מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה", וְאִידָךְ: "וּמִי לְךָ פֹּה כִּי חָצַבְתָּ לְךָ פֹּה קֶבֶר" (ישעיה כב, טז), "עֹד מִי לְךָ פֹּה, חָתָן וּבָנֶיךָ" (לעיל יט, יב). וְזֶהוּ שֶׁיֵּשׁ בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה עח, יד) שֶׁהָיוּ כְּתוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת פּוֹגְעִין בְּעֵשָׂו וּבַאֲנָשָׁיו וּמַכִּים בָּהֶם. וְזֶהוּ "מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה", שֶׁהָיוּ מַכִּים בָּהֶם עַד שֶׁהָיוּ חוֹצְבִים לָהֶם קְבָרִים לִקְבּוֹר הַמֵּתִים, וּכְשֶׁפָּגַע בּוֹ וְרָאָה לוֹ בָּנִים וּבָנוֹת אָמַר: מִי לְךָ פֹּה בָּנִים, חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ, לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ כְּשֶׁהֵיינוּ בְּבֶטֶן אִמֵּנוּ וּמְרִיבִים עַל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, שֶׁאַתָּה הָיִיתָ בּוֹחֵר בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁאֵין בּוֹ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אִם כֵּן מִי לְךָ פֹּה אֵלּוּ הַבָּנִים. תורה ט

(ט) **אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **זֶה הַבְּרָכוֹת.** כָּאן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת. תורה י

(י) **כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים.** בְּגִימַטְרִיָּא: **בִּשַׂר שֶׁלְּךָ.** שֶׁרָמַז לוֹ שֶׁרָאָה שָׂרוֹ וְנִיצַל מִמֶּנּוּ. תורה יא

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ׃

רש"י◂ **נִסְעָה** • כְּמוֹ ׳שִׁמְעָה, סְלָחָה׳, שֶׁהוּא כְּמוֹ: שְׁמַע, סְלַח. אַף כָּאן, ״נִסְעָה״ כְּמוֹ: נִסַּע, וְהַנּוּ״ן יְסוֹד בַּתְּבָה. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: ׳נִטַל וְנֵיהָךְ׳, עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב:

יב וַאֲמַר נִטַל וְנֵיהָךְ וְאֵיהַךְ לְקָבְלָךְ׃

׳נִסַּע מִכָּאן וְנֵלֵךְ׳. **וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ** • בְּשָׁוֶה לְךָ, טוֹבָה זוֹ אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַאֲרִיךְ יְמֵי מַהֲלַכְתִּי לְלֶכֶת לְאַט כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ, וְזֶהוּ ״לְנֶגְדֶּךָ״, בְּשָׁוֶה לְךָ.

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן׃

יג וַאֲמַר לֵהּ רִבּוֹנִי יְדַע אֲרֵי יְנָקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עָלַי וּדְחוֹקְנוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃

רש"י◂ **עָלוֹת עָלָי** • הַצֹּאן וְהַבָּקָר שֶׁהֵן עָלוֹת, מֻטָּלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לְאַט. **עָלוֹת** • מְנַהֲלוֹת עוֹלְלֵיהֶן, לְשׁוֹן: (איכה ב) ״עוֹלֵל וְיוֹנֵק״, (ישעיה סה) ״עוּל יָמִים״, (שמואל א ו) ״שְׁתֵּי פָּרוֹת עָלוֹת״, בְּלַעַ״ז אנפיט״ש. **וּדְפָקוּם** **יוֹם אֶחָד** • (וְאִם יִדְפְּקוּם יוֹם אֶחָד) לְיַגְּעָם בַּדֶּרֶךְ בִּמְרוּצָה ״וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן״. **וּדְפָקוּם** • כְּמוֹ: (שיר השירים ה) ״קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק״, נוֹקֵשׁ בַּדֶּלֶת.

~ נקודות משיחות קודש ~

ויתור על הגאולה למען "הצאן והבקר"

אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן (לג, יג)

מְבֹאָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שֶׁכָּל הַדִּין וּדְבָרִים בֵּין יַעֲקֹב לְעֵשָׂו הַמְּסֻפָּר בְּפָרָשָׁתֵנוּ, עוֹסֵק בִּפְנִימִיּוּתוֹ בְּעִנְיָנִים שֶׁבִּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָעֲלָאַת הָעוֹלָם הַזֶּה וַהֲכָנָתוֹ לְבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ. וּמְבֹאָר, שֶׁיַּעֲקֹב כְּבָר הִשְׁלִים אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּבִרּוּר וְזִכּוּךְ הַנִּשְׁמִיּוּת, וְהָיָה מוּכָן לִגְאֻלָּה, עַד אֲשֶׁר מְצִדּוֹ הָיָה מוּכָן לְלֶכֶת ״אֶל אֲדוֹנִי שְׂעִירָה״, שֶׁהֲלִיכָה זוֹ הִיא מֵיעוּדֵי הַגְּאֻלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו״. וְהַטַּעַם שֶׁיַּעֲקֹב לֹא עָשָׂה כֵּן, וְשֶׁבְּשֶׁל כָּךְ הִתְעַכְּבוּ הוּא וְזַרְעוֹ בַּגָּלוּת – פֵּרֵשׁ יַעֲקֹב בְּעַצְמוֹ: ״כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלַי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן״.

כְּלוֹמַר, שֶׁאַף שֶׁיַּעֲקֹב עַצְמוֹ הָיָה כְּבָר מוּכָן לַגְּאֻלָּה, מִכָּל מָקוֹם יֶשְׁנָם אוֹתָם ״יְלָדִים״ וּצְעִירֵי הַצֹּאן שֶׁעֲדַיִן לֹא סִיְּמוּ אֶת עֲבוֹדָתָם וְאֵינָם מוּכָנִים לִגְאֻלָּה, וְאִם יָבוֹא הַמָּשִׁיחַ וְיָאִיר אוֹרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כָּל בָּאֵי עוֹלָם – מִכַּיָּון שֶׁלֹּא סִיְּמוּ אֶת עֲבוֹדָתָם, לֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּל אֶת עֹצֶם הַגִּלּוּי וְקִרְבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְאָז קַיָּם הַחֶשְׁשׁ שֶׁ״וּמֵתוּ כָּל הַצֹּאן״, שֶׁנַּפְשָׁם תִּכְלֶה אֶל מְקוֹרָהּ, וְלֹא יוּכְלוּ לְהִשָּׁאֵר כִּנְשָׁמוֹת בְּגוּפִים, כִּי לֹא זָכוּ אֶת גּוּפָם עַד שֶׁיּוּכַל לְהָכִיל קְדֻשָּׁה זוֹ.

וּמִזֶּה נִלְמַד עַל גֹּדֶל דַּאֲגָתוֹ וְהִתְמַסְּרוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְצְעִירֵי הַצֹּאן:

יַעֲקֹב עַצְמוֹ הָיָה מוּכָן לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ, וּכְבָר רָצָה לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה בָּעוֹלָם, וּמִדּוּעַ עִכֵּב אֶת גְּאֻלַּת הַפָּרָט וְהַכְּלָל – בִּשְׁבִיל אוֹתָם ״יְלָדִים״ וְ״עָלוֹת״, צְעִירֵי הַצֹּאן שֶׁעֲדַיִן לֹא סִיְּמוּ אֶת עֲבוֹדָתָם! וְלָכֵן הִנִּיחַ יַעֲקֹב אֶת מַאֲוַיָּיו בְּצַד, וּוִתֵּר עַל רְצוֹנוֹ לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה מִיָּד, כִּי הָעִקָּר אֶצְלוֹ הָיָה לִרְאוֹת לְצֹאן מַרְעִיתוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא לְקַטְנֵּי וְלַפְחוּתִים שֶׁבָּהֶם, שֶׁגַּם הֵם יוּכְלוּ לִטֹּל אֶת חֶלְקָם בְּבוֹא גּוֹאֵל צֶדֶק.

וְכֵן הוּא גַּם בְּכָל נְשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר ״נְשִׂיא״ רָאשֵׁי תֵּבוֹת ״נִיצוֹצוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ״: אַף שֶׁנְּשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם מוּכָנִים לַגְּאֻלָּה, הֵם נִשְׁאָרִים בַּגָּלוּת מִתּוֹךְ רַחֲמִים עַל צֹאן מַרְעִיתָם שֶׁלֹּא סִיְּמוּ אֶת עֲבוֹדָתָם, וְדוֹאֲגִים שֶׁגַּם הֵם יִהְיוּ רְאוּיִים לְהִגָּאֵל וּלְהָכִיל אֶת עֹצֶם הַגִּלּוּי שֶׁנִּזְכֶּה לוֹ בְּבוֹא הַגְּאֻלָּה.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 175; חט"ו ע' 282 ואילך)

בעל הטורים

(יב) **לְנֶגְדֶּךָ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. ״וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ״, ״שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ״ (תְּהִלִּים צ, ח). שֶׁעֵשָׂו רָצָה לֵילֵךְ עִם יַעֲקֹב, וְאָמַר יַעֲקֹב: לָמָּה תֵּלֵךְ עִמִּי וְתִזְכּוֹר עֲוֹנוֹתַי שֶׁפָּשַׁעְתִּי נֶגְדֶּךָ, וּכְשֶׁלֹּא אֶהְיֶה עִמְּךָ שֶׁמָּא תִּשְׁכַּח אוֹתָם. תורה יג

(יג) **עָלוֹת.** ה' בַּמְּסוֹרָה. דַּיִן, וְאִידָךְ: בִּשְׁמוּאֵל ״פָּרוֹת עָלוֹת״ ב' פְּעָמִים (שְׁמוּאֵל א' ו, ז, י), וּבְדָוִד ״מֵאַחַר עָלוֹת הֶבִיאוֹ״ (תְּהִלִּים עח, עא), וְאִידָךְ: ״וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא, עָלוֹת יְנַהֵל״ (יְשַׁעְיָה מ, יא). אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (עיין שוחר טוב' סוף פֶּרֶק ע״ח) דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְיַעֲקֹב הָיוּ מְרַחֲמִין עַל הַצֹּאן וְהָיוּ מַרְעִין אוֹתָן בְּמִרְעֶה רַךְ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כָּאן ׳עָלוֹת׳, וּבְדָוִד ׳מֵאַחַר עָלוֹת הֶבִיאוֹ׳. וּמָה הָיוּ עוֹשִׂים - ״כִּרְעֵה עֶדְרוֹ יִרְעֶה״ (יְשַׁעְיָה מ, יא). תורה יד

(יד) יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנָי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה:

יד יְעִבַּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּהּ וַאֲנָא אֶדְבַּר בְּנִיחַ לְרֶגֶל עוֹבַדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל יְנָקַיָּא עַד דִּי אֵעוֹל לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר:

רש"י ◂ **יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי** • אַל תַּאֲרִיךְ יְמֵי הֲלִיכָתְךָ, עֲבֹר כְּפִי דַּרְכְּךָ וְאַף אִם תִּתְרַחֵק. **אֶתְנַהֲלָה** • אֶתְנַהֵל, ה"א יְתֵרָה, כְּמוֹ: אֵרְדָה, אֶשְׁמְעָה. **לְאִטִּי** • לְאַט שֶׁלִּי, לְשׁוֹן נַחַת, "הַהוֹלְכִים לְאַט", (שמואל ב יח) "לְאַט לִי לַנַּעַר". "לְאִטִּי", הַלָּמ"ד מִן הַיְסוֹד וְאִינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת, אֶתְנַהֵל נַחַת שֶׁלִּי. **לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה** • לְפִי צֹרֶךְ הֲלִיכַת רַגְלֵי הַמְּלָאכָה הַמֻּטֶּלֶת עָלַי לְהוֹלִיךְ. **וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים** • לְפִי רַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֵילֵךְ. **עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה** • הִרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ לָלֶכֶת אֶלָּא עַד סְכוֹת, אָמַר: אִם דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה, יַמְתִּין עַד בּוֹאִי אֵצְלוֹ, וְהוּא לֹא הָלַךְ. (ב"ר) וְאֵימָתַי יֵלֵךְ? בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א כ"א): "וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו". וּמִדְרָשֵׁי אַגָּדָה, יֵשׁ לְפָרָשָׁה זוֹ - רַבִּים.

(טו) וַיֹּאמֶר עֲשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:

טו וַאֲמַר עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דִּעְמִּי וַאֲמַר לְמָא דְנַן אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי:

רש"י ◂ **וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה** • תַּעֲשֶׂה לִי טוֹבָה זוֹ שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָהּ?. **אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי** • וְלֹא תְּשַׁלֵּם לִי עַתָּה שׁוּם גְּמוּל.

(טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה:

טז וְתַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו לְאָרְחֵהּ לְשֵׂעִיר:

רש"י ◂ **וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ** • (ב"ר) עֵשָׂו לְבַדּוֹ. וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ, נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד. וְהֵיכָן פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? בִּימֵי דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ל) "כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים".

~ נקודות משיחות קודש ~

שכרם של ה"ארבע מאות איש"

וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה (לג, טז)
עֵשָׂו לְבַדּוֹ, וְד' מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד. וְהֵיכָן פָּרַע לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּימֵי דָּוִד שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם ד' מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים (רש"י)
יֵשׁ לְבָאֵר אֶת כַּוָּנַת דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּקָדְקְדוֹ שֶׁהֵבִיא בְּפֵרוּשׁוֹ אֶת הַשָּׂכָר שֶׁנִּתַּן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּימֵי דָּוִד:

מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י "וְד' מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ אֶחָד אֶחָד", וְלֹא שֶׁעָזְבוּהוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד לְעֵין כֹּל, מוּכָח שֶׁלֹּא נִתְבַּטְּלָה שִׁנְאָתָם לְיַעֲקֹב, וּרְצוֹנָם הָיָה לְהִשָּׁאֵר עִם עֵשָׂו כְּדֵי לְהִלָּחֵם בְּיַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יְרֵאִים לְנַפְשָׁם וְלָכֵן נִשְׁמְטוּ וּבָרְחוּ.
וּכְדֵי לְחַזֵּק אֶת דְּבָרָיו, מֵבִיא רַשִׁ"י שֶׁגַּם הַשָּׂכָר שֶׁנִּתַּן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה בְּאֹפֶן זֶה – שֶׁאִלּוּ שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַשָּׂכָר

בעל הטורים

(יד) **שֵׂעִירָה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה", "וַיָּשָׁב וגו' עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה" (פסוק טז), וְאֵידָךְ: "וְעַד הָהָר הֶחָלָק שֵׂעִירָה" (יהושע יב, ז). 'הָהָר הֶחָלָק' - זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כה, יא) "וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק". 'הָעֹלֶה שֵׂעִירָה' - זֶה עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, כא) "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו". וְזֶהוּ "עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה". **אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: אֵלֶיהָ. אָבֹא עוֹלָה ד'. רֶמֶז, לְאַחַר ד' גָּלֻיּוֹת יָבֹא אֵלֶיהָ לְפָנֶיהָ בֹּא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא (מלאכי ג, כג) וְאָז, "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו" (עובדיה א, כא). תורה טו

הפניות לשיחות קודש

הרחיב לו הדרך . . ואימתי ילך ימי המשיח: מקורו של רש"י הוא בשני פירושים שונים בגמרא ובמדרש, הטעם שרש"י מביא את שני הפירושים על פי פשוטו של מקרא – לקו"ש ח"כ ע' 154. **נשמטו מאצלו אחד אחד:** מה המקור לזה בפשוטו של מקרא, והקשר לגאולת י"ט כסלו שהיה ב"פדה בשלום נפשי" – לקו"ש חל"ה ע' 143.

לֹא הָיוּ צַדִּיקִים, אֶלָּא אַנְשֵׁי רֶשַׁע שֶׁנִּלְחֲמוּ נֶגֶד דָּוִד, וּמִכָּל מָקוֹם בִּמְלְחָמָה זוֹ עַצְמָהּ נִצְּלוּ מִמֶּנּוּ.
וְנִמְצָא שֶׁהַשָּׂכָר הוּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: כְּשֵׁם שֶׁאַנְשֵׁי עֵשָׂו נִשְׁאֲרוּ בְּשִׁנְאָתָם לְיַעֲקֹב, וְנִשְׁמְטוּ מֵעֵשָׂו אַךְ וְרַק כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת עַצְמָם, אֶלָּא שֶׁבְּפֹעַל בָּאָה עַל יְדֵי זֶה טוֹבָה לְיַעֲקֹב, שֶׁעֵשָׂו נִשְׁאַר לְבַדּוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַזִּיקוֹ – כָּךְ הָיָה הַשָּׂכָר בְּאֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נִלְחֲמוּ נֶגֶד דָּוִד וְהִפְסִידוּ בַּמִּלְחָמָה, מִכָּל מָקוֹם בְּפֹעַל נִצְּלוּ מֵהַרִיגָה.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 145 ואילך)

(יז) וַיַּעֲקֹב֙ נָסַ֣ע סֻכֹּ֔תָה וַיִּבֶן־לוֹ֙ בָּ֔יִת וּלְמִקְנֵ֖הוּ עָשָׂ֣ה סֻכֹּ֑ות עַל־כֵּ֗ן קָרָ֤א שֵׁם־הַמָּקוֹם֙ סֻכֹּ֔ות׃

יז וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירֵהּ עֲבַד מְטַלָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא סֻכּוֹת׃

רמ"ש◄ **וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת** • (מגילה יז) שָׁהָה שָׁם י"ח חֹדֶשׁ: קַיִץ, וְחֹרֶף וְקַיִץ, סֻכּוֹת – קַיִץ, בַּיִת – חֹרֶף, סֻכּוֹת – קַיִץ.

(יח) וַיָּבֹא֩ יַעֲקֹ֨ב שָׁלֵ֜ם עִ֣יר שְׁכֶ֗ם אֲשֶׁ֤ר בְּאֶֽרֶץ־כְּנַ֙עַן֙ בְּבֹא֔וֹ מִפַּדַּ֖ן אֲרָ֑ם וַיִּחַ֕ן אֶת־פְּנֵ֖י הָעִֽיר׃

יח וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים קַרְתָּא דִּשְׁכֶם דִּי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן בְּמֵיתֵהּ מִפַּדַּן דַּאֲרָם וּשְׁרָא לָקֳבֵל (אַפֵּי) קַרְתָּא׃

רמ"ש◄ **שָׁלֵם** • שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, שָׁנִתְרַפֵּא מִצַּלְעָתוֹ. (שבת לג) שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ, שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ דּוֹרוֹן. שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ, שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן. **עִיר שְׁכֶם** • כְּמוֹ לְעִיר, וְכָמוֹהוּ (רות א) "עַד בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם". **בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם**• כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: יָצָא פְּלוֹנִי מִבֵּין שְׁנֵי אֲרָיוֹת וּבָא שָׁלֵם, אַף כָּאן: וַיָּבֹא שָׁלֵם מִפַּדַּן אֲרָם, מִלָּבָן וּמֵעֵשָׂו שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לוֹ בַּדֶּרֶךְ.

(יט) וַיִּקֶן֙ אֶת־חֶלְקַ֣ת הַשָּׂדֶ֔ה אֲשֶׁ֥ר נָטָ֖ה שָׁ֣ם אָהֳלֹ֑ו מִיַּ֗ד בְּנֵי־חֲמֹור֙ אֲבִ֣י שְׁכֶ֔ם בְּמֵאָ֖ה קְשִׂיטָֽה׃

יט וּזְבַן יָת אַחֲסָנַת חַקְלָא דִּי פְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ מִידָא דִּבְנֵי חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם בְּמְאָה חוּרְפָּן׃

רמ"ש◄ **קְשִׂיטָה** • מָעָה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שְׁשָׁהָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה, קְשִׂיטָה. (וְתַרְגּוּמוֹ: חוּרְפָּן, טוֹבִים, חֲרִיפִים בְּכָל מָקוֹם, בְּגוֹן: "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר").

(כ) וַיַּצֵּ֣ב שָׁ֔ם מִזְבֵּ֖חַ וַיִּקְרָא־לֹ֑ו אֵ֖ל אֱלֹהֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

כ וַאֲקֵם תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי גְּדָם אֵל אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

רמ"ש◄ **וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** • לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה', אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָמּוֹ וְהִצִּילוֹ, קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס, לְהְיוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בְּקִרְיַאת הַשֵּׁם, כְּלוֹמַר: מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הוּא לֵאלֹהִים לִי שֶׁשָּׁמִי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה (שמות יז) "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי", לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה', אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ, לְהַזְכִּיר שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'ה' הוּא נִסִּי'. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָרָאוֹ לְיַעֲקֹב 'אֵל' (מגילה יח), וְדִבְרֵי תוֹרָה "וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע", מִתְחַלְּקִים לְכַמָּה טְעָמִים, וַאֲנִי לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בָּאתִי.

הפניות לשיחות קודש

שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו: ביאור מדוע רש"י משנה בפירושו מהגמרא והמדרש, ולימוד ע"פ פנימיות התורה סיוע הקב"ה ביהודי גם בזמן הגלות – לקו"ש חכ"ה ע' 168. **כשהלכתי לכרכי הים, היו קורין למעה קשיטה:** הסיבה שרש"י מפרש ש"קשיטה" זה "מעה", ולא כפירושים האחרים, החביבות הגדולה של יעקב ברכישת א"י והקשר לרבי עקיבא – לקו"ש חכ"ה ע' 177.

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

לד (א) **וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ:**

א **וּנְפַקַת דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי יְלִידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי בִּבְנָת אַרְעָא:**

רש"י ◄ **בַּת־לֵאָה** • וְלֹא בַּת יַעֲקֹב, אֶלָּא עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת: "בַּת־לֵאָה", שֶׁאַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה, (ב"ר) שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ל) "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ". (וְעָלֶיהָ מָשְׁלוּ הַמָּשָׁל: בְּאִמָּהּ, כְּבִתָּהּ).◆

~ נקודות משיחות קודש ~

"יצאנית" – לשבח

וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה גו' לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ (לד, א)
עַל שֵׁם יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת בַּת לֵאָה, שֶׁאַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ (רש"י)
לְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ מָה שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, שֶׁכְּוָונַת הַכָּתוּב לְרַמֵּז לִגְנוּתָהּ שֶׁל לֵאָה שֶׁ"אַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה", שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ בִּגְנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב.
וְקָשֶׁה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי אֶת הַפָּסוּק "וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ" עָצְמוֹ פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמְחַזֶּרֶת לְהַרְבּוֹת שִׁבְטִים", כְּלוֹמַר שֶׁיְּצִיאָה זוֹ הִיא לְשֶׁבַח, וּמַדּוּעַ פֵּרֵשׁ כָּאן אֶת פָּסוּק זֶה עַצְמוֹ לִגְנוּתָהּ, שֶׁ"יַּצָּאנִית הָיְתָה"?
וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁקֻּשְׁיָה אַחַת מִתֹּרֶצֶת בַּחֲבֶרְתָּהּ: כַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּמָה שֶׁכָּתַב "אַף הִיא יַצָּאנִית הָיְתָה" אֵינָהּ לְגַנַּאי כְּלָל, וְאַדְרַבָּה – הַכָּתוּב בָּא לְבָאֵר אֶת שִׁבְחָהּ שֶׁל דִּינָה, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיְּצִיאָתָהּ שֶׁל לֵאָה הָיְתָה לְדָבָר טוֹב (כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ), כָּךְ גַּם אֵצֶל דִּינָה,
שֶׁ"יַּצָּאנִית הָיְתָה" – לְשֶׁבַח.
וְזֶהוּ עַל פִּי מָה שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל, עַל הַפָּסוּק "וַיִּקַּח גו' וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו": "וְדִינָה הֵיכָן הָיְתָה, נִתְּנָה בְּתֵבָה וְנָעַל בְּפָנֶיהָ שֶׁלֹּא יִתֵּן בָּהּ עֵשָׂו עֵינָיו, וְלָכֵן נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב שֶׁמְּנָעָהּ מֵאָחִיו, שֶׁמָּא תַּחֲזִירֶנּוּ לְמוּטָב, וְנָפְלָה בְּיַד שְׁכֶם". וְנִמְצָא, שֶׁלְּדִינָה הָיָה כּוֹחַ רַב בְּהַחְזָרַת רְשָׁעִים לַמּוּטָב, עַד שֶׁאֲפִלּוּ אֶת עֵשָׂו הָיָה בְּיִכָלְתָּהּ לְהַחֲזִיר לַמּוּטָב.
וְזֶהוּ שִׁבְחָהּ שֶׁל דִּינָה – שֶׁ"יַּצָּאנִית הָיְתָה", כְּלוֹמַר שֶׁיָּצְאָה "לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ" כְּדֵי לְהַחֲזִירָן לַמּוּטָב וּלְהַכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.
[וּמָה שֶׁבְּפֹעַל נָפְלָה עַל יְדֵי זֶה בְּיַד שְׁכֶם – לֹא הָיָה עֹנֶשׁ לְדִינָה, אֶלָּא עֹנֶשׁ לְיַעֲקֹב עַל שֶׁמְּנָעָהּ מֵעֲשָׂו, כְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהוּבָא לְעֵיל].

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 150 ואילך)

(ב) וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ:

ב **וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר חִיוָאָה רַבָּא דְּאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וְעַנְיַהּ:**

רש"י ◄ **וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ** • כִּדַּרְכָּהּ. **וַיְעַנֶּהָ** • שֶׁלֹּא כִּדַּרְכָּהּ (יומא ע"ז).◆

(ג) וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָה וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָה:

ג **וְאִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וּרְחִים יָת עוּלֶמְתָּא וּמַלִּיל עַל לִבָּא דְּעוּלֶמְתָּא:**

רש"י ◄ **עַל־לֵב הַנַּעֲרָה** • דְּבָרִים הַמִּתְיַשְּׁבִין עַל הַלֵּב: 'רְאִי אָבִיךְ בְּחֶלְקַת שָׂדֶה קְטַנָּה, כַּמָּה מָמוֹן בִּזְבֵּז, אֲנִי אַשִּׂיאֵךְ וְתִקָּנֶה הָעִיר וְכָל שְׁדוֹתֶיהָ'.◆

בעל הטורים

לד (א) **בִּבְנוֹת.** ב' בַּמְּסוֹרָה. לוֹמַר, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא רָצָה לִיתֵּן מִפָּנָיו, נֶעֱנַשׁ שֶׁיָּצְאָה לִרְאוֹת בִּבְנוֹת "בִּבְנוֹת הָאָרֶץ", "בִּבְנוֹת אַחֵיךְ וגו' לְאָחִיו בְּתוֹ, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ הָאָרֶץ וְנִבְעֲלָה לִשְׁכֶם. תורה ב אִשָּׁה" (שׁוֹפְטִים יד, ג) גַּבֵּי שִׁמְשׁוֹן. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה עו, ט) שֶׁהִטְמִינָה בַּתֵּיבָה

הפניות לשיחות קודש

שאף היא יצאנית היתה: לכאורה דברי רש"י הם לגנותן של לאה ודינה, אך באמת יש לבאר שזהו שבח עבורם. תפקידם של לאה ודינה בבירור וזיכוך העולם – לקו"ש חל"ה ע' 150.

(ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

ד וַאֲמַר שְׁכֶם לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימָר סַב לִי יָת עוּלֲמְתָּא הָדָא לְאִנְתּוּ׃

(ה) וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם:

ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע אֲרֵי סָאֵיב יָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וְשָׁתִיק יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן׃

(ו) וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:

ו וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי דִשְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא עִמֵּהּ׃

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה:

ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עַלּוּ מִן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גֻּבְרַיָּא וּתְקֵיף לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כְּשַׁר לְאִתְעֲבָדָא׃

רש"י ◂ וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה • לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת, שֶׁהָאֻמּוֹת גְּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת עַל־יְדֵי הַמַּבּוּל (ב"ר)◆

(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

ח וּמַלִּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימָר שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן יָהַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃

רש"י ◂ חָשְׁקָה • חָפְצָה׃

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם:

ט וְתִתְחַתְּנוּן בָּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְּבוּן לְכוֹן׃

(י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ:

י וְעִמָּנָא תִּתְּבוֹן וַאֲרָעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וְעִבִידוּ בַהּ סְחוֹרְתָא וַאֲחַסִינוּ בַּהּ׃

(יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:

יא וַאֲמַר שְׁכֶם לַאֲבוּהָ וּלְאַחָהָא אַשְׁפַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן׃

(יב) הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה:

יב אַסְגוּ עֲלַי לַחֲדָא מוֹהֲרִין וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן כְּמָא דִי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלֲמְתָּא לְאִנְתּוּ׃

רש"י ◂ מֹהַר • כְּתֻבָּה (בראשית רבה)◆

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם:

יג וַאֲתֵיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ דִי סָאֵב יָת דִּינָה אֲחוֹתָם׃

רש"י ◂ בְּמִרְמָה • בְּחָכְמָה. אֲשֶׁר טִמֵּא • הַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה רְמִיָּה, שֶׁהֲרֵי טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם (ב"ר)◆

בעל הטורים

(יב) **הַרְבּוּ.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר", "הַגִּלְגָּל הַרְבּוּ לְפָשׁוֹעַ" (עמוס ד, ד). אַף עַל פִּי שֶׁהִרְבָּה בְּמֹהַר - בְּמַה שֶׁהִרְבּוּ בַּגִּלְגָּל, דְּהַיְינוּ בַּעֲבוֹדָה עִמָּם שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה, הִרְבּוּ גַּם אֵלּוּ לְפָשׁוֹעַ, שֶׁהִתְנוּ זָרָה. תורה יג

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ:

יד וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא נְכוֹל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתָנָא לְגַבַר דִּי־לֵיהּ עָרְלְתָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא:

רש"י◄ חֶרְפָּה הִוא • שֶׁמֵּץ פְּסוּל הוּא אֶצְלֵנוּ. הַבָּא לְחָרֵף חֲבֵרוֹ, הוּא אוֹמֵר לוֹ: 'עָרֵל אַתָּה', אוֹ 'בֶּן עָרֵל'. "חֶרְפָּה", בְּכָל מָקוֹם, גִּדּוּף.

(טו) אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר:

טו בְּרַם בְּדָא נִתְפַּס לְכוֹן אִם תֶּהֱווֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:

רש"י◄ נֵאוֹת לָכֶם • נִתְרַצֶּה לָכֶם, לְשׁוֹן: (מלכים ב יב) "וַיֵּאוֹתוּ הַכֹּהֲנִים" (בִּיהוֹאָדָע). לְהִמּוֹל • לִהְיוֹת נִמּוֹל, אֵינוֹ לְשׁוֹן לִפְעֹל, אֶלָּא לְשׁוֹן לְהִפָּעֵל.

(טז) וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד:

טז וְנִתֵּן יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּב עִמְּכוֹן וְנֶהֵי לְעַמָּא חָד:

רש"י◄ וְנָתַנּוּ • נו"ן שְׁנִיָּה מֵדְּגֻשָּׁת, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנֵי"ן: 'וְנָתַנְנוּ'. וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ • אַתָּה מוֹצֵא בַּתְּנַאי שֶׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב וּבְתִשּׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקֹב לַחֲמוֹר, שֶׁתָּלוּ הַחֲשִׁיבוּת בִּבְנֵי יַעֲקֹב לִיקַּח בְּנוֹת שְׁכֶם אֶת שֶׁיִּבְחֲרוּ לָהֶם, וּבְנוֹתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם, לְפִי דַּעְתָּם, דִּכְתִיב: "וְנָתַנּוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ", לְפִי דַּעְתֵּנוּ, "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ", כְּכֹל אֲשֶׁר נַחְפֹּץ. וּכְשֶׁדִּבְּרוּ חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל יוֹשְׁבֵי עִירָם הָפְכוּ הַדְּבָרִים: "אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ לָנָשִׁים, וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם", כְּדֵי לְרַצּוֹתָם, שֶׁיֵּאוֹתוּ לְהִמּוֹל.

(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ:

יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזַר וּנְדַבַּר יָת בְּרַתָּנָא וְנֵזֵיל:

(יח) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר:

יח וּשְׁפָרוּ פִּתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר:

(יט) וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו:

יט וְלָא אוֹחַר עוּלֵימָא לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא אֲרֵי אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית אֲבוּהִי:

(כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

כ וַאֲתָא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵהּ לְתָרַע קַרְתְּהוֹן וּמַלִּילוּ עִם אֲנָשֵׁי קַרְתְּהוֹן לְמֵימָר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם:

כא גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין שָׁלְמִין אִנּוּן עִמָּנָא וְיִתְיַבוּן בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְּתָיוּת יְדִין קֳדָמֵיהוֹן יָת בְּנָתֵיהוֹן נִסַּב לָנָא לְנָשִׁין וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן:

רש"י◄ שְׁלֵמִים • בְּשָׁלוֹם וּבְלֵב שָׁלֵם. וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם • כְּאָדָם שֶׁיָּדוֹ רְחָבָה וּוַתְּרָנִית, כְּלוֹמַר: אַל תַּפְסִידוּ כְלוּם, פְּרַקְמַטְיָא הַרְבֵּה בָּאָה לְכָאן וְאֵין לָהּ קוֹנִים.

(כב) אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים:

כב בְּרַם בְּדָא יִתְפַּיְסוּן לָנָא גּוּבְרַיָּא לְמִתַּב עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא חַד לְמִגְזַר לָנָא כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דְּיִ אִנּוּן גְּזִירִין:

רש"י ◂ **בְּהִמּוֹל** • בִּהְיוֹת נִמּוֹל.

(כג) מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ:

כג גֵּיתֵיהוֹן וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירֵהוֹן הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם נִתְפֵּס לְהוֹן וְיִתְיַבוּן עִמָּנָא:

רש"י ◂ **אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם** • לְדָבָר זֶה, וְעַל־יְדֵי־כֵן יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ.

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:

כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ:

(כה) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָהּ אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר:

כה וַהֲוָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כְּאֵבֵיהוֹן וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּהּ וְעָלוּ עַל קַרְתָּא דְּיָתְבוּן לְרָחֲצָן וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:

רש"י ◂ **שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב** • בָּנָיו הָיוּ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נֶהֱגוּ עַצְמָן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי כְּשְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בָּנָיו, שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה הֵימֶנּוּ (ב"ר). **אֲחֵי דִינָה** • לְפִי שֶׁמְּסְרוּ עַצְמָן עָלֶיהָ, נִקְרְאוּ אַחֶיהָ. **בֶּטַח** • שֶׁהָיוּ כּוֹאֲבִים. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: בְּטוּחִים הָיוּ עַל כֹּחוֹ שֶׁל זָקֵן (ב"ר).

(כו) וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ:

כו וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵהּ קְטָלוּ לְפִתְגָם דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ:

(כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם:

כז בְּנֵי יַעֲקֹב עַלוּ לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבְזוֹ קַרְתָּא דִּי סָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן:

רש"י ◂ **עַל־הַחֲלָלִים** • לְפַשֵּׁט הַחֲלָלִים, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא.

(כח) אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֵת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ:

כח יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקַרְתָּא וְיָת דִּי בְחַקְלָא בָּזוּ:

בעל הטורים

(כו) **טִמְּאוּ.** ג' בַּמְּסוֹרָה. "טִמְּאוּ אֲחוֹתָם", "טִמְּאוּ אֶת מִקְדָּשִׁי" (יְחֶזְקֵאל כג, לח), "טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ" (תְּהִלִּים עט, א). כּוֹלָם לְמַדִּים מִזֶּה: טִמְּאוּ מִקְדָּשִׁי לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה שְׁכֶם, וְכֵן טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ, כְּדִכְתִיב (איכה ה, יא) נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ. **טִמְּאוּ אֲחוֹתָם.** וְסָמִיךְ "אֶת צֹאנָם". לוֹמַר לְךָ שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֶׂה בְּהֵמָה. תורה כח

הפניות לשיחות קודש

ויקחו איש חרבו: מקור הדין שבן י"ג שנה נעשה בר מצוה, נלמד מפסוק זה, וא"כ בהכרח שמעשה זה היה חיובי; ביאור הענין – לקו"ש ח"ה ע' 150. לקו"ש חט"ו ע' 289. **שלא נטלו עצה הימנו:** מרש"י משמע שלא היתה בעיה בהריגת אנשי שכם, אלא רק בכך ששמעון ולוי לא התייעצו עם יעקב, ביאור ע"פ דברי הרמב"ם מדוע אנשי שכם חייבים במיתה – לקו"ש ח"ה ע' 403.

(כט) וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת:

כט וְיָת כָּל נִכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת כָּל דִּי בְּבֵיתָא:

רש"י◄ חֵילָם • מָמוֹנָם, וְכֵן: (דברים ח) "עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה", (במדבר כד) "וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל", (תהלים מט) "וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם". שָׁבוּ • לְשׁוֹן שִׁבְיָה. לְפִיכָךְ, טַעְמוֹ מִלְּרָע.

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:

ל וַאֲמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּבָבוּ בֵּינָנָא וּבֵין יָתְבֵי אַרְעָא בְּכְנַעֲנָאָה וּבַפְרָזָאָה וַאֲנָא עַם דְּמִנְיַן וְיִתְכַּנְּשׁוּן עֲלַי וְיִמְחֲנוּנִי וְאֶשְׁתֵּצֵי אֲנָא וְאֵנַשׁ בֵּיתִי:

רש"י◄ עֲכַרְתֶּם • לְשׁוֹן מַיִם עֲכוּרִים, אֵין דַּעְתִּי צְלוּלָה עַכְשָׁו. וְאַגָּדָה: צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית, וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ (תנחומא). מְסֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים שֶׁיִּפְלוּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֶלָּא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ'. לְפִיכָךְ, הָיוּ שׁוֹתְקִין. מְתֵי מִסְפָּר • אֲנָשִׁים מוּעָטִים.

(לא) וַיֹּאמְרוּ הֲכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ:

לא וַאֲמָרוּ הַכְּנַפְקַת בָּרָא יִתְעֲבֵד (נ"א יַעֲבֵד יָת) לַאֲחָתָנָא:

רש"י◄ הַכְזוֹנָה • הֶפְקֵר. אֶת־אֲחוֹתֵנוּ • יָת אֲחָתָנָא (הֻבְיָא הַתַּרְגּוּם עַל מִלַּת אֲחוֹתֵנוּ שֶׁהוּא נִרְאֶה מִתּוֹךְ הַפְּסוּק בִּלְשׁוֹן רַבִּים מִדִּכְתִיב כָּאן אֲחוֹתֵינוּ מָלֵא בְּיו"ד (וּבְכָל הַסְּפָרִים שֶׁלָּנוּ כְּתִיב חָסֵר יו"ד) מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גַּבֵּי רִבְקָה אֲחוֹתִינוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רִבָבָה, שָׁם חָסֵר יו"ד וְלָכֵן מְפֹרָשׁ שֶׁכָּאן הוּא לְשׁוֹן רַבִּים וְקָאֵי עַל כָּל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל אֲחוֹתֵיהֶם הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה, וְלָכֵן מְבִיא רַשִׁ"י הַתַּרְגּוּם שֶׁמְּתַרְגֵּם יָת אֲחָתָנָא כָּאן כְּמוֹ לְהַלָּן לְהוֹרוֹת שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד וְדו"ק).

לה (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ:

א וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתֵיב תַּמָּן וְעִבֵד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְּאִתְגְּלִי לָךְ בְּמֵעְרָקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אָחוּךְ:

רש"י◄ קוּם עֲלֵה • (תנחומא): לְפִי שֶׁאִחַרְתָּ בַּדֶּרֶךְ, נֶעֱנַשְׁתָּ וּבָא לְךָ זֹאת מִבִּתְּךָ.

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם:

ב וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאֵנַשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכֹל דִּי עִמֵּהּ אַעְדּוֹ יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוֹ וְשַׁנּוֹ כְּסוּתְכוֹן:

רש"י◄ הַנֵּכָר • שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם מִשָּׁלָל שֶׁל שְׁכֶם. וְהִטַּהֲרוּ • מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם • שֶׁמָּא יֵשׁ בְּיֶדְכֶם כְּסוּת שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

(ג) וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי:

ג וְנִקוֹם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְּקַבֵּל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא דְּעַקְתִי וַהֲוָה מֵימְרֵהּ בְּסַעְדִּי בְּאָרְחָא דִּי אֲזָלִית:

בעל הטורים

לה (ב) וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם. וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל. רָמֵז לְהָא דְּאִיתָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (י, א) רָמֵי פּוּזְמַקֵּי וּמְצַלֵּי. וְנָקוּמָה. ג' בַּמְּסוֹרָה. "וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל", "שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה" (לְהַלָּן מג, ח), "וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה" (עובדיה א, א). שֶׁאָמַר יְהוּדָה, בִּזְכוּת "וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל" - "שִׁלְחָה הַנַּעַר וְנָקוּמָה". וְכֵן בְּאוֹתוֹ זְכוּת "וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה". תורה ג

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם:

ד וְיָהֲבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בִידֵיהוֹן וְיָת קָדָשַׁיָּא דִּי בְאָדְנֵיהוֹן וְטַמַּר יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בָּטְמָא דִּי עִם שְׁכֶם:

רש"י ◂ **הָאֵלָה** • מִין אִילָן סָרָק. **עִם־שְׁכֶם** • אֵצֶל שְׁכֶם:

(ה) וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב:

ה וּנְטָלוּ וַהֲוַת דַּחְלָא דַיְיָ עַל עַמְמַיָּא דִּי בְּקִרְוֵי סַחֲרָנֵיהוֹן וְלָא רְדָפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב:

רש"י ◂ **חִתַּת** • פַּחַד.

(ו) וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית־אֵל הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:

ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִּי בְּאַרְעָא דְכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הִוא וְכָל עַמָּא דִּי עִמֵּהּ:

(ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:

ז וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵעְרְקֵהּ מִן קֳדָם אָחוּהִי:

רש"י ◂ **אֵל בֵּית־אֵל** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בְּבֵית־אֵל. גִּלּוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל. יֵשׁ תֵּבָה חֲסֵרָה בֵּי"ת הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ, כְּמוֹ: "הִנֵּה־הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן־עַמִּיאֵל", כְּמוֹ בְּבֵית מָכִיר. (לעיל כד) "בֵּית אָבִיךְ", כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךְ. **נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים** • בְּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלָהוּת וַאֲדָנוּת בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ: (לקמן לט) "אֲדֹנֵי יוֹסֵף", (שמות כב) "אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ", וְלֹא נֶאֱמַר: 'בַּעֲלוֹ', וְכֵן אֱלָהוּת שֶׁהוּא לְשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמָרוּת נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת לֹא תִמְצָא בִּלְשׁוֹן רַבִּים.

(ח) וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת:

ח וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵנַקְתָּא דְרִבְקָה וְאִתְקְבָרַת מִלְּרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר בָּכְיָתָא:

רש"י ◂ **וַתָּמָת דְּבֹרָה** • מָה עִנְיָן דְּבוֹרָה בְּבֵית יַעֲקֹב? אֶלָּא לְפִי שֶׁאָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב: "וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם", שָׁלְחָה דְּבוֹרָה אֶצְלוֹ לְפַדּוֹת אֶרֶם לָצֵאת מִשָּׁם, וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ. מִדִּבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּיהָ. **מִתַּחַת לְבֵית־אֵל** • הָעִיר יוֹשֶׁבֶת בָּהָר וְנִקְבְּרָה בְּרַגְלֵי הָהָר. **תַּחַת הָאַלּוֹן** • בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישָׁרָא, שֶׁהָיָה מִישׁוֹר מִלְמַעְלָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר, וְהַקְּבוּרָה מִלְמַטָּה, וּמִישׁוֹר שֶׁל בֵּית־אֵל הָיוּ קוֹרִין לוֹ "אַלּוֹן". וְאַגָּדָה: נִתְבַּשֵּׂר שָׁם בְּאָבֶל שֵׁנִי, שֶׁהֻגַּד לוֹ עַל אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה (ב"ר). **וַאֲלוֹן בָּלוּת** יְוָנִי אֵבֶל. (צ"ל אחר. וכן איתא ברש"י תהלים ק"ט) **וּלְפִיכָךְ,** (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּלְפִי שֶׁ) הֶעֱלִימוּ אֶת יוֹם מוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יְקַלְּלוּ הַבְּרִיּוֹת הַכֶּרֶס שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, אַף הַכָּתוּב לֹא פֵּרְסָמָהּ.

(ט) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:

ט וְאִתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ:

רש"י ◂ **עוֹד** • פַּעַם שֵׁנִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אֶחָד בְּלֶכְתּוֹ וְאֶחָד בְּשׁוּבוֹ. **וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ** • בְּרִכַּת אֲבֵלִים (ב"ר).

בעל הטורים

(ה) **וַיִּסָּעוּ** ב' בְּמָסוֹרָה, חַד רֵישׁ פָּסוּק, וְחַד סוֹף פָּסוּק. "וַיִּסָּעוּ, וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים", "אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם, וַיִּסָּעוּ" (במדבר י, כח). מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ הַהֲגָלִים נוֹסְעִין כְּעֵין מִטָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, לוֹמַר: מַה כָּאן חִתַּת אֱלֹהִים עַל הֶעָרִים, אַף לְהַלָּן הָיוּ כָּל הָאוּמּוֹת יְרֵאִים מֵהֶם. תורה ו

(י) וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:

י וַאֲמַר לֵהּ יְיָ שְׁמָךְ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֶלָּהֵין יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◂ **לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב** • לְשׁוֹן אָדָם הַבָּא בְּמַאֲרָב וְעָקְבָה, אֶלָּא לְשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד.

(יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדָּי פְּרֵה וּרְבֶה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ:

יא וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וְסָגֵי עַם וְכִנְשַׁת שִׁבְטִין יְהֵא מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן:

רש"י ◂ **אֲנִי אֵל שַׁדַּי** • שֶׁאֲנִי כְּדַאי לְבָרֵךְ, שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי. **פְּרֵה וּרְבֵה** • עַל שֵׁם שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ. **גּוֹי** • בִּנְיָמִין. **גּוֹיִם** • (ב"ר) מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִיוֹסֵף וְהֵם בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים. **וּמְלָכִים** • (ב"ר) שָׁאוּל וְאִישׁ בֹּשֶׁת, שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁעֲדַיִן לֹא נוֹלַד. (וּפְסוּק זֶה דָּרְשׁוּ אַבָּנֵר כְּשֶׁהִמְלִיךְ אִישׁ־בֹּשֶׁת וְאַף הַשְּׁבָטִים דְּרָשׁוּהוּ וְקָרְבוּ בִּנְיָמִין, דִּכְתִיב: (שופטים כא) "אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן אֶת בִּתּוֹ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה", וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ: אִלְמָלֵא הָיָה עוֹלֶה מִן הַשְּׁבָטִים, לֹא הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְיַעֲקֹב: "וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ"). **גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם** • שֶׁגּוֹיִם עֲתִידִים בָּנָיו לֵיעָשׂוֹת, כְּמִנְיַן הַגּוֹיִם שֶׁהֵם שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וְכֵן כָּל הַסַּנְהֶדְרִין שִׁבְעִים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁעֲתִידִים בָּנָיו לְהַקְרִיב בְּשָׁעַת אִסּוּר הַבָּמוֹת כְּגוֹיִם עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, בִּימֵי אֵלִיָּהוּ (ברש"י ישן).

~ יום שישי י"ז כסלו ~

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ:

יב וְיָת אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וּלְבָנָיךְ בַּתְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא:

(יג) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ:

יג וְאִסְתַּלַּק מֵעֲלָוֹהִי יְקָרָא דַּייָ בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ:

רש"י ◂ **בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ** • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְלַמְּדֵנוּ.

(יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אֶבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן:

יד וַאֲקֵים יַעֲקֹב קַמְתָּא בְּאַתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ קָמַת אַבְנָא וְאַסִּיךְ עֲלַהּ נִסּוּכִין וַאֲרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא:

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:

טו וּקְרָא יַעֲקֹב יָת שְׁמָא דַּאֲתְרָא דִּי מַלִּיל עִמֵּהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ:

טז וּנְטָלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּבַת אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וְיָלְדַת רָחֵל וְקַשְׁיָאת בְּמֵילְדַהּ:

בעל הטורים

(יא) **אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה.** הוּא שֵׁם שֶׁל פְּרִיָה וּרְבִיָה, כִּי נֶעֱלָם שֶׁלּוֹ שי"ן דָּלֶ"ת יו"ד עוֹלֶה ת"ק כְּמִנְיַן אֵבָרִים שֶׁבָּאִישׁ וְשֶׁבָּאִשָּׁה. **גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: **יָרְבְעָם וְיֵהוּא.** תורה יב

רס"ו ◀ **כִּבְרַת־הָאָרֶץ** • מְנַחֵם פֵּרֵשׁ לְשׁוֹן כַּבִּיר, רִבּוּי, מַהֲלַךְ רַב. וְאַגָּדָה: בִּזְמַן שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנֻקֶּבֶת כִּכְבָרָה, שֶׁהַנִּיר מָצוּי, הַסָּתָו עָבַר וְהַשָּׁרָב עָדַיִן לֹא בָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁהֲרֵי בְּנַעֲמָן מָצִינוּ: (מלכים ב ה) "רַיֶּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ". וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא שָׁם מִדַּת קַרְקַע, כְּמוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה אוֹ יוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: 'צֶמֶד בָּקָר', 'חֶלְקַת שָׂדֶה', כָּךְ בְּמַהֲלַךְ אָדָם, נוֹתֵן שָׁם מִדָּה (קַרְקַע כְּמוֹ: 'מַהֲלַךְ מִיל') כִּבְרַת אָרֶץ.

(יז) **וַיְהִי בְּהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן:**

יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּתַהּ בְּמֵילְדַהּ וַאֲמֶרֶת לַהּ חָיְתָא לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי אַף דֵּין לִיךְ בַּר:

רס"ו ◀ **כִּי־גַם־זֶה** • נוֹסָף לָךְ עַל יוֹסֵף. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: עִם כָּל שֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמָה, וְעִם בִּנְיָמִין נוֹלְדָה תְּאוֹמָה יְתֵרָה.

(יח) **וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין:**

יח וַהֲוָה בְּמִפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי מִיתַת (נ"א מַיְתָא) וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר דְּוָי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ בִּנְיָמִין:

רס"ו ◀ **בֶּן־אוֹנִי** • בֶּן צַעֲרִי. **בִּנְיָמִין** • נִרְאָה בְּעֵינַי, לְפִי שֶׁהוּא לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁהִיא בַּנֶּגֶב, כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן", "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה". **בִּנְיָמִין** • בֶּן יָמִין, לְשׁוֹן (תהלים פט) "צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם", לְפִיכָךְ הוּא מָלֵא יָמִים, שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ, וְנִכְתַּב בְּנוֹ"ן, כְּמוֹ: (דניאל יב) "לְקֵץ הַיָּמִין" (דִּבֵּר אַחֵר: בִּנְיָמִין, בֶּן יְמִים, שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ, וְנִכְתַּב בְּנוֹ"ן, כְּמוֹ: (דניאל יב) "לְקֵץ הַיָּמִין") ◆

(יט) **וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם:**

יט וּמִיתַת רָחֵל וְאִתְקְבָרַת בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:

(כ) **וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קְבֶרֶת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם:**

כ וַאֲקִים יַעֲקֹב קַמְתָּא עַל קִבְרַתַּהּ הִיא קָמַת קִבְרְתָּא דְרָחֵל עַד יוֹמָא דֵין:

(כא) **וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר:**

כא וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ מִלְּהַלָּא לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר:

(כב) **וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר:**

כב וַהֲוָה כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְהָה לְחֵינָתָא דַאֲבוּהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עֲסַר:

רס"ו ◀ **בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא** • עַד שֶׁלֹּא בָּא לְחֶבְרוֹן אֲצֶל יִצְחָק, אֵרְעוּהוּ כָּל אֵלֶּה. **וַיִּשְׁכַּב** • (שבת נה) מִתּוֹךְ שֶׁשִּׁבְּלְבֵּל מִשְׁכָּבוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שְׁכָבָהּ. וְלָמָּה בִּלְבֵּל וְחִלֵּל יְצוּעָיו? שֶׁכְּשֶׁמֵּתָה רָחֵל, נָטַל יַעֲקֹב מִטָּתוֹ שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה תָּדִיר בְּאֹהֶל רָחֵל וְלֹא בְּשֹׁאָר אֹהָלִים, וּנְתָנָהּ בְּאֹהֶל בִּלְהָה. בָּא רְאוּבֵן וְלֹא בְּשֹׁאָר אֹהָלִים, וּנְתָנָהּ בְּאֹהֶל בִּלְהָה. בָּא רְאוּבֵן, שֶׁכָּלַן שָׁוִין וְכֻלָּן צַדִּיקִים, שֶׁלֹּא חָטָא רְאוּבֵן.

(כג) **בְּנֵי לֵאָה בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן:**

כג בְּנֵי לֵאָה בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן:

רס"ו ◀ **בְּכוֹר יַעֲקֹב** • אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַקַּלָּקָלָה, קְרָאוֹ בְּכוֹר. **בְּכוֹר יַעֲקֹב** • בְּכוֹר לְנַחֲלָה, בְּכוֹר לַעֲבוֹדָה, בְּכוֹר לְמִנְיָן. וְלֹא נִתְּנָה בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֶלָּא לְעִנְיַן הַשְּׁבָטִים, שֶׁנַּעֲשָׂה לִשְׁנֵי שְׁבָטִים.

(כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:

כד בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:

(כה) וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:

כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:

(כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אָרָם:

כו וּבְנֵי זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי אִתְיְלִידַן לֵהּ בְּפַדַּן אֲרָם:

(כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:

כז וַאֲתָא יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן דִּי דָר תַּמָּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק:

רש"י◄ מַמְרֵא• שֵׁם הַמִּישׁוֹר. קִרְיַת הָאַרְבַּע• שֵׁם הָעִיר. מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע• אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע, וְאִם תֹּאמַר: יִהְיֶה לוֹ לִכְתֹּב מַמְרֵא הַקְּרִיַת אַרְבַּע, כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא בְּכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ כָּפוּל, כְּגוֹן זֶה וּכְגוֹן בֵּית לֶחֶם, אֲבִי עֶזְרִי, בֵּית אֵל, אִם הֵצַרְתָּ לְהַטְיִל בּוֹ ה״א, נוֹתָנָה בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה הַשְּׁנִיָּה: (שמואל א טז) "בֵּית הַלַּחְמִי", (שופטים ו) "בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי", (מלכים א טז) "בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי".

(כח) וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:

כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק מְאָה וּתְמָנָן שְׁנִין:

(כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו:

כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי:

רש"י◄ וַיִּגְוַע יִצְחָק• אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה: מִכְירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף קָדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י״ב שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן ס׳ שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל כה) "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וגו׳", וְיִצְחָק מֵת בִּשְׁנַת ק״כ לְיַעֲקֹב, אִם תּוֹצִיא שִׁשִּׁים מִק״פ שָׁנָה, נִשְׁאֲרוּ ק״כ, וְיוֹסֵף נִמְכַּר בֶּן י״ז שָׁנָה, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁנַת מֵאָה וּשְׁמֹנָה לְיַעֲקֹב, כֵּיצַד? בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ נִתְבָּרֵךְ, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר, הֲרֵי שִׁבְעִים וְשֶׁבַע, וְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה עָבַד בְּאִשָּׁה, וּבְסוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נוֹלַד יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ל) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו׳", הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת, וְי״ז עַד שֶׁלֹּא נִמְכַּר יוֹסֵף, הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמֹנָה. (עוד מְפֹרָשׁ מִן הַמִּקְרָא, מִשֶּׁנִּמְכַּר יוֹסֵף עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה כ״ב שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן מא) "וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו׳", וְשֶׁבַע שָׁנִים שִׂבַּע וּשְׁנַיִם רָעָב, הֲרֵי כ״ב, וּכְתִיב: "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה". נִמְצָא, יַעֲקֹב בְּמִכְירַת שֶׁל יוֹסֵף ק״ח)◆

לו

(א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

א וְאִלֵּין תּוֹלְדַת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

(ב) עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי:

ב עֵשָׂו נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנָת כְּנָעַן יָת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה:

רש"י◄ עָדָה בַּת־אֵילוֹן• הִיא בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן, וְנִקְרֵאת בָּשְׂמַת עַל שֵׁם הַיְתָה מְקֻטֶּרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָהֳלִיבָמָה• הִיא יְהוּדִית, וְהוּא כִּנָּה שְׁמָהּ יְהוּדִית, לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּדֵי לְהַטְעוֹת

בעל הטורים

(כט) זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים. ב׳ בַּמְּסוֹרָה, בִּיצְחָק וּבְאִיּוֹב (מב, יז), שֶׁשְּׁנֵיהֶם הָיוּ צַדִּיקִים. וְכֵן בְּאַבְרָהָם "זָקֵן וְשָׂבֵעַ" (לעיל כה, ח). וּבַצַּדִּיקִים נֶאֱמַר כֵּן לִשְׁבָח, וּבָרְשָׁעִים לְגַנַּאי, "אָדָם יְלוּד אִשָּׁה קְצַר יָמִים וּשְׂבַע רֹגֶז" (איוב יד, א). תורה א

אֶת אָבִיו. **בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן** • אִם בַּת עֲנָה, לֹא בַּת צִבְעוֹן? ! עֲנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה". מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת עֲנָה, וְיָצָאת אֲהָלִיבָמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם, וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁכֵּלָן בְּנֵי מַמְזֵרוּת הָיוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

בת באר או בת ענה בת צבעון?

עֲשָׂו לָקַח אֶת נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֶת עָדָה בַּת אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן הַחִוִּי (לו, ב)

עָדָה בַּת אֵילוֹן - הִיא בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן, וְנִקְרֵאת בָּשְׂמַת עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה מְקֻטֶּרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדָה זָרָה. אָהֳלִיבָמָה - הִיא יְהוּדִית, וְהוּא כִּנּוּי שֶׁהִיא יְהוּדִית לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדָה זָרָה, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו. בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן - הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁכֻּלָּן בְּנֵי מַמְזֵרוּת הָיוּ (רש"י)

הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן: מִכְּיָוְן שֶׁרַשַׁ"י מְפָרֵשׁ אֶת הַטַּעַם לְשִׁנּוּי הַשֵּׁמוֹת מִפָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת לְפָרָשָׁתֵנוּ, שֶׁבְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת נִקְרְאוּ הַנָּשִׁים בָּשְׂמַת וִיהוּדִית וְכָאן עָדָה וְאָהֳלִיבָמָה – מַדּוּעַ לֹא פֵּרֵשׁ גַּם אֶת הַשִּׁנּוּי בְּשֵׁם אָבִיהָ שֶׁל אָהֳלִיבָמָה, שֶׁכָּאן נִקְרֵאת "בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן הַחִוִּי", וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת נִקְרֵאת "בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁעֲשָׂו "כִּנָּה שְׁמָהּ יְהוּדִית, לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדָה זָרָה, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו" – חֲרֵי מֵעַתָּה מוּבָן שֶׁהָיָה מֻכְרָח לְשַׁנּוֹת גַּם אֶת שֵׁם אָבִיהָ, שֶׁהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן שֶׁיְּסַפֵּר לְאָבִיו שֶׁהִיא "בַּת צִבְעוֹן בַּת עֲנָה", שֶׁכֵּן בְּכָךְ יִגָּלֶה שֶׁהָיְתָה מַמְזֶרֶת (כְּפִרוּשׁ רַשַׁ"י כָּאן)! וְלָכֵן שִׁנָּה עֲשָׂו וְאָמַר שֶׁהִיא "בַּת בְּאֵרִי".

וּכְדֵי שֶׁהַשֶּׁקֶר יִתְקַבֵּל יוֹתֵר שִׁנָּה גַּם אֶת מוֹצָאָהּ, וְסִפֵּר שֶׁהִיא "בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי", כְּשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה הַשֵּׁנִיָּה שֶׁלָּקַח הָיְתָה "בַּת אֵילוֹן הַחִתִּי", כְּלוֹמַר שֶׁלָּקַח שְׁתֵּי נָשִׁים מֵאוּמָּה אַחַת. וּבִפְרָט שֶׁבְּנוֹת חֵת הֵן "בְּנוֹת הָאָרֶץ", וּמִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת שֶׁאָדָם יִשָּׂא אִשָּׁה מִבְּנוֹת אַרְצוֹ.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 164 ואילך)

(ג) וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת:

ג וְיָת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת:

רש"י ◄ **בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל** • וּלְהַלָּן קוֹרֵא לָהּ מָחֲלַת, מָצִינוּ בְּאַגָּדַת מִדְרַשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהֶן עֲוֹנוֹתֵיהֶם: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָעוֹלֶה לְגִדֻּלָּה וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְלָמַד הַטַּעַם מִכָּאן, לְכָךְ נִקְרֵאת מָחֲלַת, שֶׁנִּמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתָיו. **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • עַל שֵׁם שֶׁהוּא הִשִּׁיאָהּ לוֹ מִשֶּׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ.

(ד) וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:

ד וְיָלִידַת עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלִידַת יָת רְעוּאֵל:

(ה) וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ה וְאָהֳלִיבָמָה יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י ◄ **וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה וְגוֹ'** • קֹרַח זֶה, מַמְזֵר הָיָה, וּבֶן אֱלִיפַז הָיָה שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֶל אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו, שֶׁהֲרֵי הוּא מָנוּי עִם אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּסוֹף הָעִנְיָן (ב"ר).

בעל הטורים

לו (ד) **וַתֵּלֶד עָדָה.** בִּבְנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁמְּיַיחֲסָם אוֹמֵר "בְּנֵי לֵאָה" (לעיל לה, כג), "בְּנֵי רָחֵל" (שם כה), וְכֵן בִּכְלָלָן, לְפִי שֶׁהֵם בְּנָיְנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְכָךְ נִקְרְאוּ 'בָּנִים'. אֲבָל בְּנֵי עֵשָׂו אֵינָם נִקְרָאִים 'בָּנִים' אֶלָּא 'יְלָדוֹת', כְּמוֹ וְלַד בְּהֵמָה. תורה ה

(ה) **יְעוּשׁ.** 'יעיש' כְּתִיב, שֶׁקִּבֵּץ יו"ד אוּמּוֹת לָבֹא עַל יִשְׂרָאֵל בְּחֶרְבָּן הַבַּיִת, וְהֵם "אֲהֳלֵי אֱדוֹם" וגו' (תהלים פג, ז). וְי' גָּלְיוֹת גָּלוּ יִשְׂרָאֵל עַל יָדוֹ. תורה ו

הפניות לשיחות קודש

ולהלן קורא לה מחלת: ביאור בטעם שינוי שמות נשי עשיו, בין פרשת תולדות לכאן – לקו"ש ח"ה ע' 163.

(ו) וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֵת כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:

ו וּדְבַר עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת בְּנָתֵהּ וְיָת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֵהּ וְיָת גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל בְּעִירֵהּ וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְעָא אָחֳרֵי מִן קֳדָם יַעֲקֹב אָחוּהִי:

רש"י ◂ וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ • לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא.

(ז) כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אוֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:

ז אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְמִתַּב כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבָרָא יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן:

רש"י ◂ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם • לְהַסְפִּיק מִרְעֶה לַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם. וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה: "מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו", מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת: "כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ", הַמֻּטָּל עַל זַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר: 'אֵלֵךְ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֵלֶק לֹא בַּמַּתָּנָה, שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בִּפְרָעוֹן הַשִּׁטָּר', וּמִפְּנֵי הַבּוּשָׁה שֶׁמָּכַר בְּכוֹרָתוֹ.

(ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

ח וְיָתִיב עֵשָׂו בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

(ט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר:

ט וְאִלֵּין תּוֹלְדַת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר:

רש"י ◂ וְאֵלֶּה • הַתּוֹלָדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בָּנָיו מִשֶּׁהָלַךְ לְשֵׂעִיר.

(י) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:

י אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו:

(יא) וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:

יא וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:

(יב) וְתִמְנַע ׀ הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יב וְתִמְנַע הֲוַת לְחֵינָתָא לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו וְיָלִידַת לֶאֱלִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה אִתַּת עֵשָׂו:

רש"י ◂ וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ • לְהוֹדִיעַ גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, כַּמָּה הָיוּ תְּאֵבִים לִדָּבֵק בְּזַרְעוֹ: תִּמְנַע זוֹ, בַּת אַלּוּפִים הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", וְלוֹטָן מֵאַלּוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה, מִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים. אָמְרָה: 'אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לְךָ, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִילֶגֶשׁ', וּבִדְבְרֵי הַיָּמִים' מוֹנָה אוֹתָהּ בְּבָנָיו שֶׁל אֱלִיפַז, מְלַמֵּד שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׂעִיר וְיָצְאָה תִּמְנָע מִבֵּינֵיהֶם, וּכְשֶׁגָּדְלָה נַעֲשֵׂית פִּילַגְשׁוֹ, וְזֶהוּ: "וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע", וְלֹא מְנָאָהּ עִם בְּנֵי שֵׂעִיר, שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב.

בעל הטורים

(ז) וְלֹא יָכְלָה. ב' בַּמְּסוֹרָה. "וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם", "וְלֹא יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ" (שמות ב, ג). לְפִי שֶׁיַּעֲקֹב שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, וְלֹא הָיָה יָכוֹל הָאָרֶץ לִסְבּוֹל עֲשָׂו עִמּוֹ, שֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, הָתָם נַמִּי שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, וּמְצָרִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִסְבּוֹל. תורה ח

הפניות לשיחות קודש

להספיק מרעה לבהמות שלהם . . מפני שטר חוב . . ומפני הבושה: ביאור הטעם מדוע עשיו דווקא עזב את ארץ כנען, ומדוע רש"י צריך להביא את שלושת הפירושים – לקו"ש ח"י ע' 109.

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יג וְאֵלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת זֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו:

(יד) וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח:

יד וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח:

(טו) אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכֹר עֵשָׂו אַלּוף תֵּימָן אַלּוף אוֹמָר אַלּוף צְפִו אַלּוף קְנַז:

טו אִלֵּין רַבְרְבֵי בְּנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְעֵשָׂו רַבָּא תֵּימָן רַבָּא אוֹמָר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז:

רמ"ו◄ אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו • רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת.

(טז) אַלּוף קֹרַח אַלּוף גַּעְתָּם אַלּוף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה:

טז רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעְתָּם רַבָּא עֲמָלֵק אִלֵּין רַבְרְבֵי דֶאֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי עָדָה:

(יז) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוף נַחַת אַלּוף זֶרַח אַלּוף שַׁמָּה אַלּוף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יז וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַבָּא שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא (דֶּ)אֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו:

(יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוף יְעוּשׁ אַלּוף יַעְלָם אַלּוף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:

יח וְאִלֵּין בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם רַבָּא קֹרַח אִלֵּין רַבְרְבֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשָׂו:

(יט) אֵלֶּה בְּנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם:

יט אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא אֱדוֹם:

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

(כ) אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:

כ אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר חוֹרָאָה יָתְבֵי דְאַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:

רמ"ו◄ יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים קֹדֶם שֶׁבָּא עֵשָׂו לְשָׁם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (שבת פה) שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בִּישׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ: מְלֹא קָנָה זֶה לְזֵיתִים, מְלֹא קָנֶה זֶה לִגְפָנִים, שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הֶעָפָר וְיוֹדְעִין אִי זוֹ נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ.

בעל הטורים

(כ) יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. בְּגִימַטְרִיָּא: הָיוּ מְרִיחִים הָאָרֶץ. תורה כא

(כא) וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם:

כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי בְּנֵי שְׂעִיר בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם:

(כב) וַיִּהְיוּ בְּנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע:

כב וַהֲווֹ בְּנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם וַאֲחָתֵהּ דְּלוֹטָן תִּמְנָע:

(כג) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

כג וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

(כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:

כד וְאִלֵּין בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דִּי אַשְׁכַּח יָת גִּבָּרַיָּא בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי:

רש"י ◂ וְאַיָּה וַעֲנָה • וַיו"ו יִתֵּרָה, וְהוּא כְּמוֹ אַיָּה וַעֲנָה, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (דניאל ח) "תֵּת וְקַדֵּשׁ וְצָבָא מִרְמָס", (תהלים עג) "נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס". הוּא עֲנָה • הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא אָחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאן הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּנוֹ, מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה. אֶת־הַיֵּמִם • פְּרָדִים, הִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל סוּס נְקֵבָה וְיָלְדָה פֶּרֶד, וְהוּא הָיָה מַמְזֵר וְהֵבִיא פְּסוּלִין לָעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "יֵמִם"? שֶׁאִימָּתָן מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִימֵי לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה (חולין ז) (וְהָא קָא חָזֵינַן דְּחָיָה? אַל תִּקְרֵי וְחָיָה, אֶלָּא וְחָיְתָה, כִּי הַמַּכָּה לֹא תִתְרַפֵּא לְעוֹלָם, בְּרַשׁ"י יָשָׁן). וְלֹא הֶזֵּק לְכְתֹּב לָנוּ מִשְׁפְּחוֹת הַחוֹרִי, אֶלָּא מִפְּנֵי תִּמְנַע וּלְהוֹדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

(כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּשׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה:

כה וְאִלֵּין בְּנֵי עֲנָה דִּשׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה:

(כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן:

כו וְאִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן:

(כז) אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן:

כז אִלֵּין בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן:

(כח) אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן:

כח אִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן:

(כט) אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה:

כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאָה רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה:

(ל) אַלּוּף דִּשׁוֹן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר:

ל רַבָּא דִּשׁוֹן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִּישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאָה לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְּשֵׂעִיר:

(לא) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לא וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא דֶּאֱדוֹם קֳדָם דִּי מְלַךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

בעל הטורים

(לא) **וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים.** בִּשְׁבִיל שֶׁאָמַר יַעֲקֹב לְעֵשָׂו ח' פְּעָמִים 'אֲדֹנִי', מָלְכוּ ח' מְלָכִים קוֹדֶם יִשְׂרָאֵל, וּכְנֶגְדּוֹ מָלְכוּ ח' מְלָכִים עַד יְהוֹרָם, וּבְיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם. תורה לב

רס"ו ◀ **וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים וְגוֹ' • שְׁמֹנָה הָיוּ, וּכְנֶגְדָּן הֶעֱמִיד יַעֲקֹב וּבִטֵּל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם, וְאֵלּוּ הֵן: שָׁאוּל וְאִישׁ בֹּשֶׁת, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָסָא, יְהוֹשָׁפָט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כִּתִּיב:** (מלכים ב ח) "בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ", **וּבִימֵי שָׁאוּל כְּתִיב:** "אֵין מֶלֶךְ בֶּאֱדוֹם נצב [נֹצֵב] מֶלֶךְ".

(לב) **וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירֹו דִּנְהָבָה:**

לב **וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ דִּנְהָבָה:**

(לג) **וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה:**

לג **וּמִית בָּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה:**

רס"ז ◀ **יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה • בָּצְרָה מֵעָרֵי מוֹאָב הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה מח) "וְעַל־קְרִיוֹת וְעַל־בָּצְרָה וְגוֹ'". **וּלְפִי שֶׁהֶעֱמִידָה מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם, עָתִידָה לִלָּקוֹת עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:** (ישעיה לד) "כִּי זֶבַח לַה' בְּבָצְרָה".

(לד) **וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:**

לד **וּמִית יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי חֻשָׁם מֵאַרְעָא דָּרוֹמָא:**

(לה) **וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירֹו עֲוִית:**

לה **וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד דְּקָטֵיל יָת מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלָא דְּמוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּהּ עֲוִית:**

רס"ח ◀ **הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב • שֶׁבָּא מִדְיָן עַל מוֹאָב לְמִלְחָמָה, וְהָלַךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם לַעֲזֹר אֶת מוֹאָב, וּמִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁהָיוּ מִדְיָן וּמוֹאָב מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, וּבִימֵי בִלְעָם עָשׂוּ שָׁלוֹם לְהִתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל.**

(לו) **וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה:**

לו **וּמִית הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה:**

(לז) **וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר:**

לז **וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבֵי דְּעַל פְּרָת:**

(לח) **וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר:**

לח **וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר:**

(לט) **וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירֹו פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:**

לט **וּמִית בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ תְּחוֹתֹהִי הֲדַר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מָצָרַף דַּהֲבָא:**

רס"ט ◀ **בַּת מֵי זָהָב • מַהוּ זָהָב? עָשִׁיר הָיָה, וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְכָלוּם.**

בעל הטורים

(לג) **מִבָּצְרָה.** ב' בַּמָּסוֹרָה. "יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה", "חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה" (ישעיה סג, א). לָעָתִיד לָבֹא תִּלָּקֶה בָּצְרָה עִם אֱדוֹם, לְפִי שֶׁהֶעֱמִידָה לָהֶם מֶלֶךְ. וְזֶהוּ "חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה", תִּלָּקֶה בָּצְרָה שֶׁהִמְלִיכָה מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה". תורה לד

(לח) **בְּכָלָם מַזְכִּיר שְׁמוֹת מְקוֹמוֹתֵיהֶם, חוּץ מִבַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מָקוֹם יָדוּעַ, שֶׁהָיוּ לוֹ אוֹיְבִים רַבִּים וְהָיָה מִתְחַבֵּא, הַיּוֹם כָּאן וּלְמָחָר כָּאן, וְלֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם יָדוּעַ.** תורה לט

(לט) **וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ. מַזְכִּיר שֵׁם אִשְׁתּוֹ, מְלַמֵּד שֶׁמָּלַךְ עַל יָדָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת גְּדוֹלִים וַעֲשִׁירִים.** מוֹנֶה כָּאן ח' מְלָכִים וְי"א אַלּוּפִים, וּכְנֶגְדָּן נֶאֱמְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל י"א שׁוֹפְטִים מִיהוֹשֻׁעַ עַד שְׁמוּאֵל וְח' מְלָכִים עַד יוֹרָם. וְזֶהוּ "וְאַלְכָה לְנֶגְדֶּךָ" (לעיל לג, יב). תורה מ

הפניות לשיחות קודש

בצרה מערי מואב וכו': מה נוגע פרטי עניינים אלו לפשט הכתוב – לקו"ש חט"ו ע' 294.

(מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בְּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת:

מ וְאֵלֶּין שְׁמָהַת רַבְרְבֵי עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָתְהוֹן רַבָּא תִּמְנָע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת:

רש"י ◂ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו • שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם לְאַחַר שֵׁמֵת חֲדַד וּפָסְקָה מֵהֶם מַלְכוּת. וְהָרִאשׁוֹנִים, הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם, וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּ׳דִּבְרֵי הַיָּמִים׳: ״וַיָּמָת חֲדָד, וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוף תִּמְנָע וְגוֹ׳״.

(מא) אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן:

מא רַבָּא אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִּינֹן:

(מב) אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר:

מב רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵּימָן רַבָּא מִבְצָר:

(מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ׀ אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתָבְנְהוֹן בְּאַרַעָא אַחֲסַנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי: פ פ פ

רש"י ◂ מַגְדִּיאֵל • הִיא רוֹמִי:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסו - רסח

הפניות לשיחות קודש

מגדיאל היא רומי: מדוע חשוב לדעת שמגדיאל היא רומי; ביאור שרומי היא הגלות האחרונה – לקו"ש ח"ה ע' 411.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

מבררת הגמרא: לפי האמור בשיטת רבי יהודה ורבנן, **כְּמַאן אָזְלָא** – כשיטת מי הולך **הָא דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, אֵין** לשהות ולהפסיק **בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה** שאחריה, ובין תרועה לתקיעה שאחריה **וְלֹא כְּלוּם,** אלא יש לעשותן בבת אחת. מבארת הגמרא: **כְּמַאן** – כמו מי, **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שאומר ששלושת התקיעות מצוה אחת הן, ולכן אין להפסיק באמצע מעשה אחד של מצוה.

מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט וברור הוא שהולך רב כהנא בשיטת רבי יהודה ומה חידוש יש בכך. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר אלמלא חידוש הגמרא ש**אֲפִילּוּ כְּרַבָּנָן אָתְיָא** – הולכים דבריו, שבאמת סובר שכל תקיעה מבין השלש מצוה בפני עצמה היא, ואם הפסיק הפסקה מועטת אין זה הפסק, ומה שאמר 'אין בין תקיעה לתרועה' כוונתו שלא ישהה יותר מדאי [היינו, יותר מן הזמן שנמשכת תקיעת כל שלשת התקיעות] בין תקיעה לתרועה, **וּלְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר, שְׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת** של ראש השנה **בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת בְּיוֹם,** שהפסיק שעה בין תקיעה לתקיעה, **יָצָא** ידי חובה. אבל לעולם סובר רב כהנא כרבנן והפסקה מועטת אינה הפסק. **קָא מַשְׁמַע לָן** – באה הגמרא להשמיענו שאינו סובר כרבנן אלא כרבי יהודה, וכוונת דבריו שאף הפסקה מועטת הרי היא הפסק. שואלת הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – ואולי באמת כך היא כוונתו, שאין להפסיק הפסק מרובה בלבד, וסובר כרבנן ששלש מצוות הן. מיישבת הגמרא: **אִם כֵּן, מַאי** – מה היא הלשון **'וְלֹא כְּלוּם',** שמשמע שאין להפסיק כלל ואפילו לא הפסקה מועטת.

שנינו במשנה **שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה מַכֶּה בֶּחָלִיל וכו' לפני המזבח.**

מבררת הגמרא: **מַאי שְׁנָא הָנֵי** – מה השתנה באלו הימים שמנגנים בהם בחליל מימים אחרים. מבארת הגמרא: **הוֹאִיל וְיָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל** – מכיון שגם היחיד אומר בהם הלל שלם, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק,** ישנם **שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים** בשנה **שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל,** ואלו הם, **שְׁמוֹנָה יְמֵי** חֶג של סוכות, **וּשְׁמוֹנָה יְמֵי** הַחֲנוּכָּה, **וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן** שֶׁל פֶּסַח, **וְיוֹם טוֹב** (הָרִאשׁוֹן) שֶׁל עֲצֶרֶת [–חג השבועות]. ובאלו הימים, מלבד ימי החנוכה שאין בהם קרבן היום, מנגנים בחליל לפני המזבח. **וּבַגּוֹלָה** – בחוצה לארץ, שנוהגים יום טוב שני של גלויות מספיקא דיומא, ישנם **עֶשְׂרִים וְאֶחָד** ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ואלו הם, **תִּשְׁעָה יְמֵי** חֶג של סוכות, **וּשְׁמוֹנָה יְמֵי** הַחֲנוּכָּה, **וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים** שֶׁל פֶּסַח, **וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים** שֶׁל עֲצֶרֶת.

מבררת הגמרא במה שונים אלו הימים שגומרים בהם את ההלל: **מַאי שְׁנָא** חֶג הסוכות **דְּאָמְרִינַן** הלל שלם בְּכָל יוֹמָא מימות החג, **וּמַאי שְׁנָא בְּפֶסַח דְּלָא אָמְרִינַן** הלל שלם

לוח תהלים

יום ראשון, י"ב כסלו > מפרק סו עד פרק סח

יום שני, י"ג כסלו > מפרק סט עד פרק עא

יום שלישי, י"ד כסלו > מפרק עב עד פרק עו

יום רביעי, ט"ו כסלו > מפרק עז עד סוף פרק עח

יום חמישי, ט"ז כסלו > מפרק עט עד סוף פרק פב

יום שישי, י"ז כסלו > מפרק פג עד סוף פרק פז

שבת קודש, י"ח כסלו > פרק כ. מפרק פח עד סוף פרק פט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ב כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח (ושער... עד עמ' קנט, וד"ל.

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים'[54] **(וְ'שַׁעַר הַיִּחוּדִים'**[55]**) שֶׁעַל־יְדֵי הַכַּוָּנָה נַעֲשָׂה לְבוּשׁ נְשָׁמָה, וְעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה** – נעשה **לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ דִּיצִירָה עַל־יְדֵי מִשְׁנָה,** – על־ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה" נעשה לבוש רוח דרוח, **וְרוּחַ דְּנִשְׁמָה דִּבְרִיאָה עַל־יְדֵי הַגְּמָרָא** – שגמרא היא ב"בריאה". הרי, שעל־ידי תורה נעשה לבוש של "רוח", שהיא הרי "נברא"? **יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְינוּ דַּוְקָא עַל־יְדֵי תּוֹרַת הָאָדָם** – שהוא לומד, **בָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלֶה לְמַעְלָה,** – נעשה אז לבוש של תורה, כיוון שזה בא מהאדם שהוא נברא. **אֲבָל הַתַּלְמוּד עַצְמוֹ שֶׁנִּתַּן בְּסִינַי** – כפי שהתורה ניתנה מלמעלה למטה, **הוּא בַּנְּשָׁמָה,** – שהיא אלקות, **וְלָכֵן הוּא** – לימוד ה"תלמוד", **מְבָרֵר חָרוּחַ, וְכֵן בְּמִשְׁנָה דִּיצִירָה.** – שכפי שהיא ניתנת מלמעלה מסיני, היא בבחינת נשמה. **וְאַף אִם תִּמְצֵי לוֹמַר, שֶׁגַּם הַנִּיתָּן מִסִּינַי** – מלמעלה למטה, **הוּא בְּרוּחַ דִּבְרִיאָה יְצִירָה** – אבל הרי זה באופן כזה שאין זה שום מציאות של נברא, אלא באופן של "שליח" שאיננו מציאות לעצמו, אלא מציאותו היא כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים אחרים, ובלשון רבנו הזקן: **חֲרֵי נוֹדָע שֶׁכָּל מַלְאָךְ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְמַעְלָה, אֲזַי** – בשעת השליחות, **נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מַמָּשׁ הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵינוֹ שָׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחֵר כְּפִי עֲבוֹדָתוֹ,** – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, **וַאֲזַי קוֹרֵא "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת", כְּלוֹמַר שֶׁשֵּׁם ה'** – קדוש ו – **מֻכְדָּל מִמֶּנּוּ,** – הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, **וְכֵן הוּא מַמָּשׁ בִּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת הַתַּלְמוּד בִּבְחִינַת רוּחַ דִּבְרִיאָה,** – ורוח היא הרי ענין של נברא, **וְהַמִּשְׁנָה בְּרוּחַ דִּיצִירָה, הֵם שְׁלוּחֵי ה', דְּהַיְינוּ כֵּלִים דְּנוּקְבָא** – "מלכות" **דַּאֲצִילוּת, הַחִיצוֹנִים** – הכלים

קונטרס אחרון

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לבוש נשמה וע"י התורה לבוש רוח דרוח ע"י משנה דיצי' ורוח דנשמה דבריאה ע"י הגמ' י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד עצמו שניתן בסיני הוא בנשמה ולכן הוא מברר הרוח וכן במשנה דיצי' ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה יצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלבשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח דיצי' הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצי' החיצונים

---

54. שמ"ט פ"ה. **55.** פ"ב.

קונטרס אחרון

בתלמוד והאמצעי במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלובש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דבי"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשיך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתה עבודת רשב"י וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשיך אורו ית' ולברר בירורי נוגה כל משך זמן הגלות דשלטא אילנא דטו"ר כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותן למהוי אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'. ובזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

החיצונים, **בְּתַלְמוּד**, וְ – הכלים **הָאֶמְצָעִים בַּמִּשְׁנָה, אֲשֶׁר הַמִּשְׁנָה וְהַתַּלְמוּד שֶׁבָּהֶם** – ב"רוח דבריאה ויצירה", **נִמְשָׁכִים מִ"יְסוֹד אַבָּא"**, – מ"יסוד" שבחכמה, **הַמְקַבֵּל מֵ"חָכְמָה סְתִימָאָה"** – חכמה ׳סתומה׳, **דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – מ"חכמה" שבכתר, **שֶׁבּוֹ** – ב"אריך אנפין" **מְלֻבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְנִמְצָא שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף, הוּא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד, וּכְשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד** – מקרא, או משנה, או תלמוד, **מַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה לִהְיוֹת נִכְלָל וּבָטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם**[56]. – כל תכלית האדם היא להביא את העולם להיות נכלל ובטל באורו יתברך, דבר הנעשה על־ידי לימוד התורה, **וְזֹאת הָיְתָה עֲבוֹדַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי וְכָל הַתַּנָּאִים וְאֲמוֹרָאִים** – שעסקו **בַּנִּגְלֶה**, – דתורה, **לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ**, – בעולם, **וּלְבָרֵר בְּרוּרֵי** – קליפת **נוגה כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת דְּשָׁלְטָא אִילָנָא** – כששולט האילן **דְּטוֹב וָרַע**, – חיות העולם היא מקליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[57]: **"עַד אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם** – בליעל של קליפה, **בָּאָדָם** – של קדושה, **כו'"**, – שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" – בקליפת "נוגה", **כִּי זֶהוּ תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** – של העולמות, **שֶׁיֵּרֵד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה** – שהקב"ה ירד ויתגלה בעולם, **וְיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּדֵי לְהַעֲלוֹתָן לְמֶהֱוֵי** – להיות **אֶחָד בְּאֶחָד.** – שה"אחד" של "יחודא תתאה", של עולמות בריאה־יצירה־עשיה, יהיה כמו ה"אחד" של "יחודא עילאה". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים דְּחִילוּ וְרַחֲימוּ** – יראה ואהבה **שִׂכְלִיִּים, אֵינָהּ בְּבְחִינַת הַמְשָׁכָה כְּלָל וּכְלָל,** – שעל־ידי זה יומשך אלקות בעולם, **רַק הִסְתַּלְּקוּת כו'.** – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות. הרי, שאין זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות. **וּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁנִּבְרָאִים מַלְאָכִים מֵאַיִן לְיֵשׁ עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, שֶׁהוּא** – לימוד התורה שלא בכוונה, **בְּחִינַת רוּחַ בִּלְבָד שֶׁאֵינָהּ אֱלֹקוּת כְּלָל,** – שכן הכוונה היא ענין של נשמה שהיא אלקות, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"אין" ל"יש"; הרי הבריאה מ"אין" ל"יש" היא דוקא רק מאלקות? **אֶלָּא לְפִי שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות שזה שלא בכוונה, **שֵׁם ה' שׁוֹכֵן וְכוּ',** – בדברי תורה, **וְדֵי לַמַּבִּין:** – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

~ יום שני י"ג כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דז"א.

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על־ידי מצוות מעשיות נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת אלקות בעולם. וכך גם על־ידי לימוד ההלכות של המצוות.

רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות **לא־תעשה**, שבהן לא שייך – כפי שהדבר במצוות־עשה – הענין של "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש" (שבלימוד ההלכה של מצות־עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצוה), ויתירה מזו, גם בפרטי דינים של לא־תעשה, שלא שכיח בכלל שהם יהיו במעשה, שבהם לא שייך אפילו הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא־תעשה זה,

56. ל' הכתוב – קהלת יב, יג. **57.** שם ח, ט. וראה לעיל סכ"ה.

וזאת גם כשלא שייך כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל, וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל להימנע ולהישמר מזה, אף־על־פי־כן, כיוון שזו הלכה של תורה, יש בה משום המשכה של "חכמה עילאה" (עליונה) הנמשכת בעולם.

בדונו בענינים שאינם שכיחים, נקט כדוגמה פרטי דיני פיגול.

בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הבירורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), אלא רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף־על־פי־כן הרי גם ענין ה"בירורים" נעשה על־ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיום מצוות־העשה או ההימנעות מהלא־תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצות־עשה, או השכר על ההימנעות ממצות הלא־תעשה).

קונטרס אחרון

ולהבין פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא היו מעולם במציאות מכש"כ שלא יהיו לע"ל כמו פרטי דיני פיגול וכה"ג. הנה מודעת זאת שכל איסור שבעולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות שאל"כ לא הי' יכול להיות במציאות בעולם בלתי השפעה עליונה. ואפי' המסלסל בשערו וכה"ג מקבל חיותו ברגע זו מהיכלות הקליפות כמ"ש בזהר. והלכך גם פרטי האיסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעוה"ז הגשמי מ"מ שרשי חיותם הן במציאות בפו"מ בהיכלות הקליפות. וגם הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם במציאות כגון טעות ושגגות שטעה וקרא לתשיעי עשירי כו' וכה"ג דלא שייך במזיד להיות קליפה שורה ע"ז. ויוכל להיות דכה"ג אינו במציאות בהיכלות הקליפות [הגה"ה מאדמו"ר בעל צ"צ ז"ל נ"ע. נ"ל מ"ש ויוכל להיות אלמא דלא ברירא לי' היינו משום שהשגגות באות מנוגה א"כ י"ל דיש להם שרש בהיכלות דנוגה]. מ"מ עכ"פ ישנו במציאות להבדיל בחכ"ע שנתפשטה בפרט זה למשרע"ה בסיני [כמאמר מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו' וכל פרטי האבעיות דר' ירמי' וכרכתו כו' פ"ד דחולין.

וְלֹא יִהְיוּ לְעוֹלָם בְּמְצִיאוּת, כְּגוֹן טָעוּת וּשְׁגָגוֹת, – שעשה טעות או שהיה שוגג, **שֶׁטָּעָה וְקָרָא לְתִשְׁעִי** – לשה התשיעי, **עֲשִׂירִי** – בקשר לקביעת העשירי ל"מעשר", **כו'**[2] **וּכְהַאי גַּוְונָא,** – וכדומה, **דְּלֹא שַׁיָּךְ** – שיהיה זה **בְּמֻזִיד** – שאז זה מצב של **לִהְיוֹת קְלִפָּה שׁוֹרָה עַל זֶה, וְיוּכַל לִהְיוֹת דְּכַהַאי גַּוְונָא** – שדבר בצורה כזו, **אֵינוֹ בְּמְצִיאוּת בְּהֵיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת** – כיצד, איפוא, יש לכך שורש ומקור חיות בקליפה? [הַגָּהָה מֵאַדְמוֹ"ר בַּעַל צֶמַח צֶדֶק זַ"ל נ"ע: **נִרְאֶה לִי מַה שֶּׁכָּתַב** – רבנו הזקן, **"וְיוּכַל לִהְיוֹת",** – שיכול להיות (שאין במציאות מקרה כזה) **אַלְמָא דְּלָא בְּרִירָא לֵיהּ,** – הרי, שלא ברור לו הדבר, אלא הוא בספק, **הֵיינוּ מְשׁוּם שֶׁהַשְׁגָּגוֹת בָּאוֹת מִ** – קליפת **נֹגַהּ, אִם כֵּן יֵשׁ לוֹמַר דְּיֵשׁ לָהֶם** – ל"שגגות" **שֹׁרֶשׁ בְּהֵיכָלוֹת דִּנֹגַהּ] – מִכָּל־מָקוֹם, עַל־כָּל־פָּנִים יֶשְׁנוֹ בְּמְצִיאוּת,** – לא רק בקליפות, אלא **לְהַבְדִּיל, בְּחָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁנִּתְפַּשְׁטָה בְּפָרָט** – הלכה זה – כאמור בסימן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות מ"חכמה עילאה", **לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּסִינַי, [בְּמַאֲמַר[3]: מַה] שֶׁכָּל תַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ כו',** – הכל נמסר למשה בסיני, **וְכָל פְּרָטֵי הָאֲבָעְיוֹת דְּרַבִּי יִרְמְיָה,** – ששאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא[4], שבפשטות הרי זה מפני שהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי שיארעו[5], ו – האבעיות של **"כְּרָכָתוּ כו'"** – אודותן דנה הגמרא ב־**פֶּרֶק ד דְּחֻלִּין**[6]. – בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בבכורה, והשאלה היא כש"כרכתו", היא כרכה אותו – לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם – שוולד נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה

וְלָהֲבִין – כיצד הדבר לגבי, **פְּרָטֵי הֲהֲלָכוֹת דְּלָא שְׁכִיחֵי** – שאינן שכיחות **כְּלָל, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ מֵעוֹלָם בְּמְצִיאוּת,** – באופן מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אותו, **מִכָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִהְיוּ לֶעָתִיד לָבֹא,** – שאז בודאי לא יארעו אירועים לא־מבורכים כאלה, **כְּמוֹ פְּרָטֵי דִּינֵי פִּגּוּל וּכְהַאי גַּוְונָא.** – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של בירור הניצוצות, שעל־ידי לימוד פרטי הלכות אלו מבררים ניצוצות התהו? **הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת,** – ידוע הדבר, **שֶׁכָּל אִסּוּר שֶׁבָּעוֹלָם יֵשׁ לוֹ שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר חַיִּים בַּקְּלִפּוֹת, שֶׁאִם לֹא כֵּן, לֹא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת בְּמְצִיאוּת בָּעוֹלָם בִּלְתִּי הַשְׁפָּעָה עֶלְיוֹנָה.** – בלי השפעה של מקור רוחני, **וַאֲפִלּוּ הַמְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרוֹ וּכְהַאי גַּוְונָא** – וכדומה, **מְקַבֵּל חִיּוּתוֹ בְּרֶגַע זוֹ מֵהֵיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[1]. **וְהִלְכָךְ,** – ולכן, **גַּם פְּרָטֵי הָאִסּוּרִים שֶׁלֹּא בָּאוּ לִידֵי מַעֲשֶׂה מֵעוֹלָם בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, מִכָּל־מָקוֹם שָׁרְשֵׁי חִיּוּתָם הֵן בְּמְצִיאוּת בְּפֹעַל מַמָּשׁ בְּהֵיכְלוֹת הַקְּלִפּוֹת.** – בהיכלות של הקליפות הרוחניות. **וְגַם הַפְּרָטִים שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ**

---

1. ראה זח"א קסו, ריש ע"ב. **2.** בכורות בסופה. **3.** ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. **4.** כג, ב. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. – ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". **6.** ע, א.

בסיני, **כִּי הִתְפַּשְׁטוּת חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות התורה, **הִיא בְּבְחִינַת "אֵין־סוֹף" הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ בְּפַעַל מַמָּשׁ,** – ב"חכמה" הרי מלובש "אור אין סוף", הרי שההתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף". **וְכָל פֶּרֶט הֲלָכָה הוּא שַׁעַר – ה־נִמְשָׁךְ מֵחָכְמָה עִלָּאָה, דְּ־** שהרי אבא, "חכמה" **"יָסַד בְּרָתָא",** – ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה, תורה שבעל־פה קרינן לה"[7], ענין ההלכות שבתורה, **וּמְלֻבָּשׁ בָּהּ,** – "חכמה" מלובשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה ש"אבא", חכמה, מלובש ב"ברתא", בתורה שבעל־פה, כפי שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות". **וּמִמֶּנָּה** – מ"מלכות" **נִמְשָׁךְ וּמִתְלַבֵּשׁ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.**

קונטרס אחרון

כי התפשטות חכ"ע היא בבחי' א"ס המלובש בה בפועל ממש. וכל פרט הלכה הוא שער נמשך מחכ"ע דיסד ברתא ומלובש בה וממנה נמשך ומתלבש בבי"ע. ונודע כי יניקת הקליפות מאחוריים די"ס דקדושה ובפרט מלבושים די"ס דבי"ע ובפרט דיצי' עשיה המעורבים בקליפות כנודע שיניקתם מבחי' הלבושים. וע"י עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרטים ומתפרדים מהקדושה. כמ"ש בתיקונים ור"מ לאפרשא [כו'] והיינו כנודע ממה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה כו' שהוא ע"י המשכת אוא"ס בח"ע המלובשת בהן. ובחכמה אתברירו באוא"ס שבה. והמשכה זו נעשה ע"י דיוקן העליון של האדם העוסק ג"כ בהלכות אלו למעלה בשרשו בנוק' דז"א דבי"ע. ובזה יובן חיוב כל נר"ן להשלים כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות וצריכות לבא בגלגול להשלים התורה בפרד"ס כדי לברר כל הבירורין הנוגעות להם מכל הרפ"ח שהיא קומת אדם שלמה. תרי"ג בחינות כלליות ופרטיות. אבל לע"ל

וְנוֹדָע, כִּי יְנִיקַת הַקְּלִפּוֹת – היא **מֵאֲחוֹרַיִם דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּקְדֻשָּׁה, וּבְפָרְט** – יניקתן היא **מִלְּבוּשִׁים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבְפָרְט** – יניקתן היא מלבושים **דִּיצִירָה וַעֲשִׂיָּה הַמְעֹרָבִים בַּקְּלִפּוֹת,** – הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשיה" מעורב בטוב, **כַּנּוֹדָע, שֶׁיְּנִיקָתָם מִבְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים. וְעַל־יְדֵי עֵסֶק הַהֲלָכוֹת בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מִתְפָּרְשִׁים**[8] – הקליפות **וּמִתְפָּרְדִים מֵהַקְּדֻשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'תִּקּוּנִים' וְ'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**[9]**: לְאַפְרָשָׁא** – להפריד הקליפות מהקדושה על־ידי לימוד התורה, **[כו']. וְהֵיינוּ** – כיצד נעשה על־ידי לימוד תורה הפרדת ובירור הקליפות, בשעה שההתפשטות מ"חכמה עילאה" שהיתה לכתחילה בתורה, לא פעלה דבר זה, ובעולמות "יצירה" ו"עשיה" היתה תערובת של רע בטוב? **כַּנּוֹדָע מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל **"עַל שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה" כו',** – בהתאם לגמרא[10] שלכן "אבדה הארץ", מפני שלא ברכו תחילה, **לפני** הלימוד, על התורה שלמדו. הפירוש הפנימי בזה הוא, שלא המשיכו "אור אין־סוף" בתורה, "ברכה" מלשון המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא כשממשיכים "אור אין־סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על־ידי לימוד התורה שיהודי לומד, ה"פירוש" וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויופרד מהטוב? – הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על־ידי שיהודי לומד תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), **שֶׁהוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה עִלָּאָה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶן,** – בהלכות שבתורה, **וּ"בְחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ"** – ב"חכמה" הם מתבררים, **בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבָּהּ.** – שב"חכמה". הרי, שעל־ידי לימוד התורה, שעל־ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה), נעשה על־ידי זה בירור הניצוצות. וזאת – גם כשאין זו הלכה של מצות־עשה או לא־תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות – הרי עצם לימוד הלכה של תורה – פועל בירור הניצוצות. **וְהַמְשָׁכָה זוֹ נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי דִּיוּקָן הָעֶלְיוֹן** – השורש למעלה, **שֶׁל הָאָדָם, הָעוֹסֵק גַּם־כֵּן בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ לְמַעְלָה** – בשעה שאדם למטה לומד תורה – גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, **בְּשָׁרְשׁוֹ, בִּנְוקְבָא דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וּבָזֶה יוּבַן חִיּוּב**[11] – המוטל על **כָּל נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתַּרְי"ג** – 613 מצוות **בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁהֵן פְּרָטֵי הֲלָכוֹת,** – לימוד פרטי ההלכות של המצוות, **וּ** – הנפש, רוח ונשמה **צְרִיכוֹת לָבֹא בְּגִלְגּוּל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה כְּ** – ארבע החלקים שבה **פְּשָׁט־רֶמֶז־דְּרוּשׁ־סוֹד,** – שאם בגלגול הקודם לא השלימו אותה – עליהם לבוא בגלגול נוסף כדי להשלים את התורה על כל חלקיה, **כְּדֵי לְבָרֵר כָּל הַבֵּרוּרִין הַנּוֹגְעוֹת לָהֶם** – לנפש־רוח־נשמה, **מִכָּל הַרפ"ח,** – 288 הניצוצות, **שֶׁהִיא קוֹמַת אָדָם שְׁלֵמָה, תַּרְי"ג** – 613, **בְּחִינוֹת כְּלָלִיּוֹת וּפְרָטִיּוֹת.** – באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתרי"ג (ב־613), וכך בפרטיות לכל נפש. **אֲבָל**

---

7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **8.** בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", כבפנים. **9.** ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. **10.** נדרים פא, ב. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]".

לֶעָתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּשָּׁלֵם הַבְּרוּר – של הניצוצות, **יִהְיֶה עֶסֶק הַתּוֹרָה בְּבְחִינַת "עֲשֵׂה טוֹב" לְבַד,** – לא שיצטרכו לפעול, על־ידי לימוד תורה, ענין של "סור מרע", להפריד קליפה מקדושה, אלא יצטרכו לפעול רק הענין של "עשה טוב", ענין חיובי, **לְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה מַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין סוֹף, וְגַם** – יתעסקו בלימוד **בְּשֶׁסֶ"ה** – 365 מצוות **לֹא־תַעֲשֶׂה בְּשָׁרְשָׁן לְמַעְלָה, שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת, וּלְהַמְתִּיקָן** – המתקת הגבורות, **בַּסַּ"ה בְּרמ"ח** – 248 **מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּלְכָלְלָן יַחַד.** – שתהיה התכללות של חסדים וגבורות, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נִצְחִית בְּכְלָלָהּ וּבְפָרָטָהּ,** – גם כל פרטי הדינים, אפילו כאלה שלא יהיו נוגעים למעשה כלל לעתיד־לבוא, **שֶׁגַּם פְּרָטֵי הֲלָכוֹת דְּשֶׁסֶ"ה** – 365 **לֹא־תַעֲשֶׂה, הֵן הֵן עֲנָפִים מֵהַכְּלָלוֹת,** – מכללות התורה, **וְיֵשׁ לָכֶם שֹׁרֶשׁ לְמַעְלָה בְּה' גְּבוּרוֹת דִּקְדֻשָּׁה, כְּמוֹ הַשֶּׁסֶ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה עַצְמָן, שֶׁהֵן לְמַעְלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמְחַיֶּה הָאֲבָרִים דְּכֻלִּים דְּ"וְעִיר אַנְפִּין":**

קונטרס אחרון

כשיושלם הבירור יהי' עסק התורה בבחי' עשה טוב לבד. להעלות הנר"ן מעלה מעלה עד א"ס וגם בשם"ה ל"ת בשרשן למעלה שהן גבורות קדושות ולהמתיקן בחסדים ברמ"ח מ"ע ולכללן יחד. וע"כ התורה כולה נצחית בכללה ובפרטה. שגם פרטי ההלכות דשם"ה ל"ת הן הן ענפים מהכללות ויש לכולם שרש למעלה בה"ג דקדושה כמו השם"ה ל"ת עצמן שהן למעלה בחי' הדם המחיה האברים דכלים דז"א:

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קס, דוד זמירות... עד עמ' 320, צרתו.

אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד הלכות התורה פועל שני הענינים האלה –

בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי מהעולם, עד שהעולם לגביו אינו תופס מקום כלל.

קונטרס אחרון

דוד זמירות קרית להו כו'. הנה בזהר שבחא דאורייתא ורננה כו' ולהבין מהו השבח להקב"ה כשזה אסור או מותר הנה הוא ע"ד מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך. כי הנה נודע שכל

הסימן הנוכחי מבוסס על מה שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה שדוד המלך החזיר את הארון מהפלשתים, הביא אותו על עגלה, בשכחו על הציווי של "בכתף ישאו", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר היה זה עונש על שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי".

רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת התורה – "זמירות", ואיזו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתף – לקריאת התורה והמצוות – "זמירות".

ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך מצותיך" מצות "משא הארון בכתף".

"דָּוִד, זְמִירוֹת קָרִית לְהוּ כוּ'"[1]. – דוד – זמירות קראת להן? להלכות התורה, ולכן בא העונש להיכשל בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. **הִנֵּה בַּזֹּהַר**[2]**:** – ישנו ביטוי על התורה, **שִׁבְחָא דְּאוֹרַיְתָא וְרִנָּנָה כוּ'.** – התורה היא שבח ורננה להקדוש ברוך הוא, **וּלְהָבִין, מַהוּ הַשֶּׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּשֶׁזֶּה אָסוּר אוֹ מֻתָּר**[3]**?** – במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא, להיקרא "שבחא דאורייתא" במה שההלכה שבתורה פוסקת שדבר זה אסור או שדבר זה מותר? **הִנֵּה הוּא עַל־דֶּרֶךְ:** – מה שכתוב: **"מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ ה', מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ"**[4]**.** – שלכאורה, הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו מחשבותיך"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך" יודעים את ה"מאד עמקו מחשבותיך",

---

1. סוטה לד, א. **2.** ראה זח"ב ח, ב. **3.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספנ"ב) והפכם כמפורש בכ"מ גם בתניא. – נ"ל דנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דזהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך – כבתניא [פרק ז'. וראה גם שם פרק ח'])". **4.** תהלים צב, י.

קונטרס אחרון

העולמות עליונים ותחתונים תלוים בדקדוק מצוה א' ד"מ אם הקרבן כשר נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם. ואם שינה שקיבל הדם בשמאלו ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה אזי נתבטלה עליות העולמות וחיותם ושפעם מחיי החיים א"ס ב"ה וכן בתפילין כשרות מתגלים מוחין עליונים דוי"נ שהם מקור החיים לכל העולמות ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין וכה"ג בדקדוקי מצות ל"ת והלכך המתבונן מה גדלו מעשי ה' שבריבוי העולמות וכל צבאם ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה עליונה וחכמתו ית' אשר בדקדוק קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו ומזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי' בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו ית' כמו שער האדם הנמשך ממוחו עד"מ וכנודע מהתיקונים והאד"ר. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה מזמר ומרנן לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו

כִּי הִנֵּה נוֹדַע, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים תְּלוּיִם בְּדִקְדּוּק מִצְוָה אַחַת, – בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת שהמצוה תיעשה באופן זה דוקא, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל[5]: אִם הַקָּרְבָּן** – שמקריבים, **כָּשֵׁר – נַעֲשָׂה יִחוּד עֶלְיוֹן,** – בספירות ובעולמות העליונים, **וְעוֹלִים כָּל הָעוֹלָמוֹת לְקַבֵּל חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם; וְאִם שִׁנָּה,** – מדקדוק שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, **שֶׁקִּבֵּל הַדָּם** – של ההזאה, **בְּשְׂמֹאלוֹ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אוֹ** – שקיבל את הדם **שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת כָּשֵׁר, אוֹ שֶׁהָיְתָה חֲצִיצָה[6] – אֲזַי נִתְבַּטְּלָה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת** – שהיתה צריכה להיות על־ידי הקרבן, **וְ־נתבטלו חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם** – שהיו מקבלים על־ידי הקרבן, **מֵחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן בִּתְפִלִּין כְּשֵׁרוֹת,** – שיהודי מניחן, **מִתְגַּלִּים מוֹחִין עֶלְיוֹנִים דְּזֵעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא,** – של זעיר אנפין' ומלכות ד"אצילות", **שֶׁהֵם מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְדִקְדּוּק אֶחָד** – שאינו כראוי, **נִפְסָלִין** – התפילין, **וּמִסְתַּלְּקִין הַמּוֹחִין. וּכְהַאי גַּוְנָא** – ובדוגמא זו, **בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.** – שדקדוק בלא־תעשה נוגע בכל העולמות, **וְהִלְכָךְ,** – ולכן, **הַמִּתְבּוֹנֵן מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂי ה' שֶׁבְּרִבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְכָל צְבָאָם, וְאֵיךְ כֻּלָּם** – כל העולמות, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי דִּקְדּוּק אֶחָד מִדִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא** – הדקדוק שבתורה, הוא **עָמֹק מַחֲשָׁבָה הָעֶלְיוֹנָה וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק שבתורה? **אֲשֶׁר בְּדִקְדּוּק קַל** – שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, **עוֹלִים כָּל הָעוֹלָמוֹת וּמְקַבְּלִים חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם, אוֹ לְהֵפֶךְ חַס־וְשָׁלוֹם,** – אם אין הוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, – אין לעולמות העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא־תעשה – פועל הדבר ירידה חס־ושלום בכל העולמות. **וּמִזֶּה נִתְבּוֹנֵן גְּדֻלַּת עָמֹק מַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בְּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּמַעֲלָתָהּ** – של המחשבה העליונה, שהיא למעלה **לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית עַל מַעֲלוֹת חִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁכָּל חַיּוּתָם שׁוֹפֵעַ מִדִּקְדּוּק אֶחָד מִמֶּנָּה,** – מעומק המחשבה העליונה, **שֶׁהוּא** – הדקדוק האחד, **נִמְשָׁךְ מִמְּקוֹרוֹ, הוּא עָמֹק מַחֲשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שעומק מחשבתו יתברך מחייב את הדקדוק, **כְּמוֹ שַׁעַר הָאָדָם הַנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחוֹ עַל דֶּרֶךְ־מָשָׁל, וְכַנּוֹדָע מֵהַ'תִּקּוּנִים' וְהָ'אִדְרָא רַבָּא'.** – שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמוח. **וְזֹאת הָיְתָה שִׂמְחַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, שֶׁהָיָה מְזַמֵּר וּמְרַנֵּן לְשַׂמֵּחַ לִבּוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה בְּעֵת צָרָתוֹ.** – ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". **6.** הרבי מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" – הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" – מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א).

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 320, אך מה שהי'... עד עמ' קסא, ע"ש.

קונטרס אחרון

אך

מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו ואמר זמירות היו לי כו' נעגש ע"ז וא"ל הקב"ה זמירות קרית להו משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחוריים של עומק המחשבה כמ"ש בם"א בשם האריז"ל על מארז"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ס ב"ה המלובש בה בתכלית היחוד ולגבי א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' והלכך גם לפנימיות התורה אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות מאחר דלא ממש חשיבי ובבחי' פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשתעשע בה כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמ"ש ופני לא יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמש"ש בשם האריז"ל. וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים בה כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמ"ש ופני לא יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמש"ש בשם האריז"ל. וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת לפניו לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן כו' ועל

אַךְ מַה שֶּׁהָיָה – דוד, מִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלַּת הַתּוֹרָה בְּמַעֲלָתָהּ זוֹ, – שבדקדוק אחד של תורה תלויים כל העולמות, וְאָמַר: "זְמִירוֹת הָיוּ לִי כוּ" – חוקיך[7] – נֶעֱנַשׁ עַל זֶה, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "זְמִירוֹת קָרֵית לְהוּ"?! – זמירות אתה קורא להם? מִשּׁוּם שֶׁבֶּאֱמֶת מַעֲלָתָהּ זוֹ, – של תורה, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת בְּטֵלִים לְגַבֵּי דִּקְדּוּק אֶחָד מִמֶּנָּה, הִיא – רק, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם – החיצוניות, שֶׁל עֹמֶק הַמַּחֲשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר[8] בְּשֵׁם הָאֲרִיזַ"ל עַל מַאֲמַר רַז"ל[9]: "נוֹבְלוֹת חָכְמָה שֶׁלְּמַעְלָה – תּוֹרָה". – שהתורה היא ה"נובלות" (וטפלה) בלבד מחכמה שלמעלה, כלומר, היא בחינת "אחוריים" בלבד, החיצוניות של חכמה שלמעלה. אֲבָל פְּנִימִיּוּת שֶׁבָּעֹמֶק, – המחשבה העליונה, שֶׁהִוא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה – הִיא מְיֻחֶדֶת לְגַמְרֵי בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, וּלְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – כָּל הָעוֹלָמוֹת כְּלֹא מַמָּשׁ וְאַיִן וְאֶפֶס מַמָּשׁ, כִּי "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'"[10]. – ואתה הוא – אותו הוא – לאחר שנברא העולם; שכן אין לעולמות שום ערך כלל והם כלא נמצאים כלל, ולכן אין הם פועלים שום שינוי ב"אין סוף" ברוך הוא, וְהִלְכָךְ, – ולכן, גַּם לְפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה – שהיא מאוחדת לגמרי עם "אין סוף" ברוך הוא, אֵין לְשַׁבְּחָהּ כְּלָל בִּתְהִלַּת חַיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, – אין לשבחה בשבח שהיא חיות כל העולמות, מֵאַחַר דְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי, – כיוון שהעולמות אינם נחשבים כלל לגבי פנימיות התורה, וּבְבְחִינַת פְּנִימִיּוּתָהּ – פנימיות התורה, אֵינָהּ שְׂמֵחַת לְבַב אֱנוֹשׁ וְשַׁעֲשׁוּעָיו, אֶלָּא כְּבִיכוֹל שִׂמְחַת לֵב וְשַׁעֲשׁוּעַ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁמִּשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּהּ, "כִּי – רק, אֱלֹקִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְיָדַע מְקוֹמָהּ" וּמַעֲלָתָהּ[11], – שהוא יודע אותה בִּידִיעַת עַצְמוֹ כְּבִיכוֹל, – שבידיעת עצמו הוא יודע את התורה שהיא דבר אחד כביכול אתו יתברך, אֲבָל "נֶעְלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חָי"[12], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[13]: "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּתָהּ, – פנימיות התורה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם – ב"אגרת הקודש" סימן י"ט, בְּשֵׁם הָאֲרִיזַ"ל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[14]: "וְאָהֳיָה אֶצְלוֹ כְּיוֹ[15] שַׁעֲשׁוּעִים", "אֶצְלוֹ" דַּוְקָא. – תורה שאומרת שהיא "שעשועים", הרי זה "אצלו", אצלו יתברך בלבד, כפי שהפסוק מתחיל "ואהי' אצלו אמון" ולאחר מכן הוא אומר "ואהי' שעשועים", כך גם מה שכתוב על התורה "מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו", לְפָנָיו דַּוְקָא, דְּהַיְינוּ בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּתָהּ, – שפנימיות התורה "משחקת לפניו" לפני פנימיות "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שמדריגה גבוהה זו בתורה, כפי שהיא "שעשועים אצלו", באה להיות מזון לנשמות ישראל, שלכן נקראת התורה "אמון" – "אומן", "פדגוג" המפרנס את הילד, כך נקראת התורה ש"אצלו" בשם "אומן" ו"פדגוג" לנשמות. וְעַל זֶה – על מדריגה גבוהה זו שבתורה, אָמַר – הפסוק "וְאָהֳיָה אֶצְלוֹ אָמוֹן" – אַל תִּקְרֵי "אָמוֹן" אֶלָּא "אוֹמֵן" כוּ'[16]. – "פדגוג" המפרנס את הילד – מדריגה זו בתורה באה להיות מקור לנשמות כפי שהן למעלה

---

7. תהלים קיט, נד. **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סי"ט". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלקו"ב ח"א ע' תפ"ה): ב"ר פי"ז, ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ". **10.** נוסח ברכות השחר – ע"פ תדבא"ר פכ"א. **11.** ל' הכתוב – איוב כח, כג. **12.** איוב כח, כא. **13.** תשא ל, כג. **14.** משלי ח, ל. **15.** בתניא שלפנינו ליתא לתיבת "וכו'", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א. **16.** ב"ר בתחילתו.

מהעולם, אך לא שממדריגה זו בתורה תהיה חיות העולם, שהיא מה"אחוריים" וחיצוניות בלבד ולא מפנימיות. **וְעַל בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם** – שבתורה, **אָמַר**[17]**:** – להלן בפסוק שם: **"מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ, וְשַׁעֲשׁוּעַי אֶת בְּנֵי אָדָם"**, – "שה"אחוריים" והחיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל (בעולם) ובבני אדם, **כִּי הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּבְחִינַת פָּנִים וְאָחוֹר,** – בבחינה של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, **כְּדִכְתִיב** – כמו שכתוב, **בְּמִגְלַת עָפָה דִּזְכְרֵיָה**[18]**: "וְהִיא כְּתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר".** – בבחינת "פנים" ופנימיות, ובבחינת "אחור" וחיצוניות. **וּלְפִי שֶׁתַּפַּס דָּוִד** – ושיבח את התורה, **בְּבְחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – שהתורה היא "זמירות", שזה מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות לעולם והיא חיות העולם, **לְכָךְ** – לכן, **נֶעֱנַשׁ בְּשִׁכְחָה, הַבָּאָה מִן בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת בו שכחה, כי־אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים" וחיצוניות – שייך בו שכחה, **וְנַעֲלָם מִמֶּנּוּ לְפִי שָׁעָה מַה שֶּׁכָּתוּב**[19]**: "עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ"** – שיש לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד, והכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים, היא **לְחַבֵּר וּלְיַחֵד אֶת ה"כְּתֵפַיִם", שֶׁהֵן בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם, אֶל "עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ", הִיא חָכְמָה עִלָּאָה,** – "חכמה" נקראת "קדש", **בְּבְחִינַת פָּנִים, שֶׁמִּשָּׁם** – מ"חכמה עילאה" שבבחינת "פנים", **נִמְשְׁכוּ הַלּוּחוֹת שֶׁבָּארוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20]**: "כְּתוּבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם כוּ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּירוּשַׁלְמִי דִּשְׁקָלִים**[21]**, שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהֶן** – בלוחות, **בְּחִינַת פָּנִים וְאָחוֹר,** – אלא הם היו "פנים" בלבד, הרי, הכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים היתה, לחבר את ה"כתפיים" והחיצוניות, לבחינת "פנים" של הלוחות, **עַיֵּן שָׁם** – בירושלמי:

קונטרס אחרון

בחי' אחוריים אמר משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם כי התורה ניתנה בבחי' פנים ואחור כדכתיב במגילה עפה דזכרי' והיא כתובה פנים ואחור ולפי שתפס דוד בבחי' אחוריים לכך נענש בשכחה הבאה מן בחי' אחוריים ונעלם ממנו לפי שעה מ"ש עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו לחבר וליחד את הכתפיים שהן בחי' אחוריים אל עבודת הקדש היא ח"ע בבחי' פנים שמשם נמשכו הלוחות שבארון כמ"ש כתובים משני עבריהם כו' וכמ"ש בירושלמי דשקלים שלא היתה בהן בחי' פנים ואחור ע"ש:

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קסא, וצדקה כנחל איתן... עד עמ' 322, א"ם ב"ה.

בסימן זה שב"קונטרס אחרון" מוסברת מעלה נעלית בצדקה, שעושה יהודי כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה" שבנשמה (שלמעלה לגמרי משכל והשגה) יאיר בפנימיות נקודת הלב שלו.

בהתאם לתוכן זה, היה מתאים יותר מקומו של סימן זה ב"אגרת הקודש", וכפי שכבר הוזכר בפתיחה ללימוד "קונטרס אחרון", מציין אכן הרבי: שצריך עיון כיצד בא סימן זה (וכן מספר סימנים נוספים) בחלק זה (שב"תניא") של "קונטרס אחרון". הרבי מציין עוד, שהענינים הנידונים בסימן זה – מוסברים גם (ביתר פירוט) ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת ראה, ובמאמר דיבור המתחיל "אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום כו'" משנת תרפ"ח של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

קונטרס אחרון

וצדקה כנחל איתן (בעמוס פסי' ה'). פי' כמו שנחל איתן הוא המשכה הנמשכת מבחי' איתן

"וּצְדָקָה כְּנַחַל אֵיתָן" (בְּעָמוֹס סוֹף סִימָן ה)[1]**.** – בפסוק נאמר שם: "יגל כמים משפט", שהמשפט שהיה מוסתר ונעלם – יתגלה כמו מים (המתגלים מעומק האדמה), וצדקה תתגלה בחוזק כמו נחל האיתן שהוא נחל חזק הזורם בחזקה, **פֵּרוּשׁ,** – הדברים ברוחניות ופנימיות הענינים, הוא **כְּמוֹ שֶׁ"נַּחַל אֵיתָן" הוּא הַמְשָׁכָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת "אֵיתָן",** – "נחל" הוא המשכה, כנחל הנמשך, ומהיכן באה ההמשכה – מ"איתן", מבחינת "חכמה". חכמה נקראת "איתן". וכידוע[2] ששלשה פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף, "איתן" מלשון קשה[3] ו"איתן" מלשון יושן[4]. ושלשה ענינים אלה ישנם בבחינת "חכמה" שבנשמת יהודי ומרומזים באות יו"ד, שהיא בחינת "חכמה", וביו"ד ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון

17. משלי שם, לא. **18.** ראה זכרי' ה, ב (יחזקאל ב, ט־י). **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צע"ק שיש לפני זה". **19.** נשא ז, ט. וראה סוטה לה, א. **20.** תשא לב, טו. **21.** פרק ו' הלכה א'. **1.** פסוק כד. **2.** סה"מ תש"ג ע' 71 ואילך. **3.** משנה סוטה פ"ט מ"ה. **4.** כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ".

קונטרס אחרון

שהיא בחי' נקודה בהיכלא ותרין ריעין וכו' ואותיות איתן משמשות לעתיד פי' אנא עתיד לאתגליא כמ"ש הנה ישכיל עבדי וגו' והיינו שיתגלה אז אור א"ס ב"ה ויחודו ית' תוך פנימיות נקודת הלב ע"י המשכת נחל איתן הוא הארת חכמה עילאה שיאיר בפנימיות הלב ליבטל ביחודו ית' בתכלית מעומקא דלבא אחרי הסרת הערלה מתאוות הגשמיות וכו'. והנה עתה בגלות החל הזה יש ג"כ עצה יעוצה להאיר קצת אור ה' מבחי' איתן לתוך נקודה פנימיות הלב כעין לעתיד והיינו ע"י שמעורר על ניצוץ אלקות שבנפשו בחי' רחמים רבים העליונים כי באמת כל זמן שאין האדם זוכה שיתגלה אור ה' מבחי' איתן בנקודת פנימית לבבו ליבטל ביחודו ית' מעומקא דלבא עד כלות הנפש ממש אזי באמת יש רחמנות גדולה על הניצוץ שבנפשו כי הניצוץ נמשך מבחי' חכמה עילאה ממש וכשאינו יכול להאיר מבחינתו לתוך פנימיות הלב ששם מקום גילוי הארה זו ה"ז בבחי' גלות ממש וע"י רחמים רבים העליונים יוצא מהגלות והשביה ומאיר לתוך נקודה פנימיות הלב בחי' אהבה רבה זו כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם וכמ"ש

וקוץ התחתון, **שֶׁהִיא** – בחינת ה"איתן" – חכמה – כפי שהיא נמשכת בבחינת "נחל", היא, **בְּחֵינַת "נְקֻדָּה בְּהֵיכָלָא"**[5] – בלשון הקבלה, "נקודה בהיכלא" היינו שמנקודת ה"חכמה" נמשך בהיכל ה"בינה", או כפי שמהביטול העצמי שבנשמה מבחינת "חכמה" (שלמעלה מהביטול והאהבה של ההשגה וההתבוננות של "בינה") נמשך בנקודה הפנימית של הלב, שהיא ה"היכל" להמשכה זו שמ"חכמה", **ו"תֵּרֵין רֵיעִין וְכוּ'"**[6], – "דלא מתפרשין" – כפי שנקראות "חכמה" ו"בינה" של הספירות למעלה, שה"יחוד" שלהן הוא תמידי לשם קיום העולם, לכן הן נקראות "תרין ריעין דלא מתפרשין", שני חברים שאינם נפרדים, **וְאוֹתִיּוֹת "אֵיתָן" מְשַׁמְּשׁוֹת לֶעָתִיד,** – כשרוצים להשתמש, בלשון הקודש, באות המציינת את המלה לעתיד, משתמשים באחת מארבע האותיות: אל"ף, יו"ד, תי"ו ונו"ן: "אפעל", "יפעל", "תפעל" ו"נפעל". משמעות הדבר ברוחניות היא, שהמלה "איתן" מורה על גילוי שלעתיד, שלעתיד יתגלה גילוי כזה, **פֵּרוּשׁ: אֲנָא עָתִיד לְאִתְגַּלְיָא**[7], – אני עתיד להתגלות, כעת אני בהעלם ולעתיד זה יתגלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי וְגוֹ'",** – "ישכיל" בלשון עתיד, **וְהֵיינוּ שֶׁ** – בביאת המשיח, שעליו נאמר "ישכיל עבדי", **יִתְגַּלֶּה אָז אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְיִחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ תּוֹךְ פְּנִימִית נְקֻדַּת הַלֵּב, עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת "נַחַל אֵיתָן", הוּא הָאָרַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁיָּאִיר בְּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, לְבָטֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית מֵעֻמְקָא דִּלְבָּא,** – מעומק הלב, **אַחֲרֵי הֲסָרַת הָעָרְלָה** – ערלת הלב, **מִתַּאֲוֹת הַגַּשְׁמִיּוּת וְכוּ'.** – כשתוסר ה"ערלה" (ככתוב[9] – "ומלתם את ערלת לבבכם", "ומל ה' אלקיך את לבבך") לא תהיה הסתרה על פנימיות הלב ועל הביטול העצמי של הנשמה להקדוש־ברוך־הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנפשו, שבה ישנו ה"תוקף" של עצם הנשמה, ויש בה ה"קושי" שלא להשתנות. דבר שבא בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין ה"ירושן", כנזכר לעיל שלשה הפירושים ב"איתן", הרי לעתיד יאיר הגילוי של "חכמה" בפנימיות נקודת הלב, שהלב ירגיש את הביטול העמוק והעצמי אל הקדוש ברוך הוא שמצד חכמה שבנפש ומצד הגילוי של "חכמה" שלמעלה. **וְהֵנָּה,** – גם **עַתָּה בִּגְלוּת הַחֵל הַזֶּה,** – לפי הפסוק בעובדיה[10], והפירוש הוא או "החל" מלשון "חיל", או מלשון "גיא", **יֵשׁ גַּם־כֵּן עֵצָה יְעוּצָה לְהָאִיר קְצָת אוֹר ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" לְתוֹךְ נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כְּעֵין לֶעָתִיד, וְהַיְינוּ עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר עַל נִיצוֹץ אֱלֹקוּת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים הָעֶלְיוֹנִים.** – הבלתי מוגבלים, **כִּי בֶּאֱמֶת, כָּל זְמַן שֶׁאֵין הָאָדָם זוֹכֶה שֶׁיִּתְגַּלֶּה אוֹר ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" בִּנְקֻדַּת פְּנִימִית לִבּוֹ, לְבָטֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ מֵעֻמְקָא דִּלְבָּא** – מעומק הלב, **עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ** – הרי, כל זמן שאין האדם זוכה לכך – **אֲזַי בֶּאֱמֶת יֵשׁ רַחֲמָנוּת גְּדוֹלָה עַל הַנִּיצוֹץ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ. כִּי הַנִּיצוֹץ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה** – חכמה עליונה, **מַמָּשׁ, וּכְשֶׁ**–הניצוץ **אֵינוֹ יָכוֹל לְהָאִיר מִבְּחִינָתוֹ** – שהיא בחינת "חכמה" שהיא ביטול מלא להקדוש ברוך הוא, **לְתוֹךְ פְּנִימִיּוּת הַלֵּב, שֶׁשָּׁם** – בפנימיות הלב, **מְקוֹם גִּלּוּי הָאָרָה זוֹ** – של הניצוץ של "חכמה", הרי, כל זמן שאינו יכול להאיר מבחינתו במקום שעליו להאיר, **הֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ.** – שענין הגלות הוא, שלא יכולים לגלות את הכוחות שיש לו. **וְעַל־יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים הָעֶלְיוֹנִים** – הנמשכים על הנפש, **יוֹצֵא מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה, וּמֵאִיר לְתוֹךְ נְקֻדָּה פְּנִימִיּוּת הַלֵּב בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה זוֹ,** – עד כלות הנפש ליחודו יתברך, **כַּנּוֹדָע מִמַּה שֶּׁכָּתוּב**[11]**: "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם",** – בהתאם לפירוש המדרש[12] הכוונה היא, שאברהם נפדה

---

5. ראה זח"א כ, א. **6.** זח"ג ד, א. **7.** ראה לקו"ת ראה יח, ד. **8.** ישעי' נב, יג. **9.** עקב י, טז; נצבים ל, ו. **10.** א, כ. **11.** ישעי' כט, כב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בכתוב "בית יעקב" אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובב"ר (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה "יעקב פדה את אברהם". וכן הובא הל' בכ"מ. – וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גו'". **12.** ראה ב"ר שם.

וניצול בזכותו של יעקב, בזכות שהיה צריך לצאת ממנו יעקב. וברוחניות, בעבודת ה', הכוונה היא[13], שבשעה שמדת אברהם, מדת החסד והאהבה, היא בהעלם, ויש לפדותה ולגלותה (לגלות את האהבה) הרי מי הוא הפודה והמגלה? – הרי זה יעקב, מדת הרחמים. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – תניא חלק א', **פֶּרֶק מה.** – כיוון שמדובר כאן שהרחמים הם רחמים העליונים, צריכה הרי להיות על כך "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), ו"אתערותא דלתתא" כזו שתמשיך הרחמים העליונים עד למטה – עליה להיות מהענינים שלמטה ממש. רבנו הזקן יסביר להלן, שה"אתערותא דלתתא" על כך היא – ענין הרחמים של אדם הבא בפועל במעשה הצדקה עם ענינים גשמיים. ובלשון רבנו הזקן: **וּמוֹדַעַת זֹאת**[14]**, כִּי אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָּא** – התעוררות מלמעלה, **בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא דַּוְקָא תַּלְיָא מִלְּתָא,** – תלויה דוקא בהתעוררות שלמטה, דְּהַיְינוּ – ה"אתערותא דלתתא" כדי להמשיך הרחמים העליונים מתבטאת **עַל־יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים** – לא "רחמים" סתם, אלא "רחמים **רבים**", **בְּלֵב** – בני ישראל, שהם **רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה הַשְׁפָּעָה נַפְשִׁית** – לתת **זָהָב וָכֶסֶף וְכוּ'. וְלָכֵן פְּעֻלַּת הַצְּדָקָה הִיא פְּעֻלַּת "נַחַל אֵיתָן" מַמָּשׁ.** – שכן, על ידי ה"אתערותא דלתתא" של צדקה נמשכים האהבה והביטול מ"איתן" שבנשמה, שתתגלה על ידי ה"נחל" בפנימיות נקודת הלב. להלן יסביר רבנו הזקן, שאל לה לצדקה להיות מוגבלת ומדודה, אלא בלי גבול, כאדם כשנוגע לו חיי נפשו הרי לא יגביל את עצמו שיתן רק סכום כך וכך; אלא אדם במצב כזה מוכן לתת הכל עבור חיי נפשו. כך צריך להיות גם כאשר נוגע לחיי ה"נפש האלקית", שהצדקה תהיה בלי גבול. ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת** – הרי ידוע, **מַה שֶּׁכָּתוּב**[15]**: "כִּי עוֹר בְּעַד עוֹר**[16] – כלומר, באבר אחד יגן אדם על אבר שני, **וְכֹל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ"** – להציל את נפשו, ובענייננו הכוונה לנפש **הָאֱלֹקִית,** – שצריך אדם להיות מוכן לתת כל אשר לו עבור הנפש האלקית, **לְהַאִירָהּ בְּאוֹר הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא**[17]**:**

קונטרס אחרון

בלק"א פמ"ה. ומודעת זאת כי אתערותא דלעילא באתעדל"ת דוקא תליא מלתא דהיינו ע"י התעוררות רחמים רבים בלב רחמנים וג"ח להשפיע למטה השפעה גשמיות זהב וכסף וכו' ולכן פעולת הצדקה היא פעולת נחל איתן ממש. והנה מודעת זאת מ"ש כי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו האלקית להאירה באור החיים א"ס ב"ה:

~ יום שישי י"ז כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 322, הנה לא טובה... עד עמ' 324, וד"ל.

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממהר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין הוא יכול בשום אופן להתמהמה יותר) מאשר להפריע לאחרים להאריך בתפלה. שכן, אריכות התפלה היא ענין של חיים, ונותנת אריכות ימים, וכשמפריעים לאחרים באריכות התפלה – הרי יורדים לחייהם. רבנו הזקן גם מציין, שענין ההתבוננות בתפלה בכוונה לגלות את האהבה להקדוש ברוך הוא, האהבה המסותרת בכל אחד מישראל – הוא חיוב מן התורה. שכן, בכך מתבטאת מצות "ואהבת" – להתבונן כדי לעורר ולגלות את האהבה.

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרגז בטני אשר עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנ"ש שבמקדש מעט

הִנֵּה, לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה, שָׁמַעְתִּי וַתִּרְגַּז בִּטְנִי, – אומר רבנו הזקן, **אֲשֶׁר עִם ה' מַעֲבִירִים**[1] **מִלְּפָנֵי הַתֵּבָה** – אינם מרשים לגשת עוד פעם ל"עמוד", את **הָאִישׁ הֶחָפֵץ בַּחַיִּים וַאֲרִיכוּת יָמִים שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵינוּ**

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בלקו"א פמ"ה". **14.** זח"א, פח, א. ובכ"מ. **15.** איוב ב, ד. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "באגה"ק סוסט"ז הובא גם "עור בעד עור" משא"כ בסוס"י. ועד"ז בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור – ה"ז צדקה בהגבלה (כפשטות) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". **17.** סיום האגרת נדפס באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תש"מ) ע' צה. **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד **קרבנות**, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) – תפלה יחוד שכינה וקוב"ה".

שֶׁבְּ"מִקְדָּשׁ מְעַט" – של בית הכנסת[2], **הַזֶּה שֶׁל אנ"ש,** – אנשי־שלומנו, שעל־ידי תפלתו בראיכות בתור שליח ציבור, ועל־ידו גם כל השאר מתפללים בראיכות – הוא מביא להם חיים וראיכות ימים, **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[3]: **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַאֲרִיכִים יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְאֶחָד מֵהֶם** – הוא, **הַמַּאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ.** – הרי שתפלה בראיכות קשורה בראיכות ימים. **וְאַף גַּם מִי שֶׁהַשָּׁעָה דְּחוּקָה לוֹ בְּיוֹתֵר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן לְהַמְתִּין עַד אַחַר עֲנִיַּת קְדֻשָּׁה שֶׁל חֲזָרַת הַשְׁלִיחַ־צִבּוּר הַזֶּה** – מפני שבעל תפלה זה מאריך בתפלה, **הֲלֹא טוֹב טוֹב לוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ, מִלְּיָרֵד לְחַיֵּיהֶם שֶׁל הַחֲפָצִים בָּהֶם,** – אלה שרוצים להתפלל בראיכות, דבר המביא חיים, **וְאֹנֶס רַחֲמָנָא פְּטָרֵיהּ[4],** – את האנוס פטר הקדוש ברוך הוא, כיון שהוא אנוס, הוא מוכרח ללכת – הרי הוא פטור מלשמוע "קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו – **וְהַשְׁלִיחַ־צִבּוּר מוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ** – לשמוע "קדושה" ו"ברכו". **אַף שֶׁלֹּא שָׁמַע, כְּאִלּוּ שָׁמַע שֶׁהוּא בְּעוֹנֶה מַמָּשׁ,** – הרי, שהאנוס כאן אינו כמו בשאר הדברים, שאם אנסם הם דברים ש"אונס רחמנא פטרי", אבל אינם "כמאן דעביד" (כאילו עשה) – "אונסא כמאן דלא עביד"[5] – אונס – כמי שלא עשה, ואילו כאן הרי זה כאילו עשה מצד זה ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו, **וְכִדְאִיתָא** – כפי שאנו מוצאים **בַּגְּמָרָא[6] גַּבֵּי עַם שֶׁבַּשָּׁדוֹת דַּאֲנִיסֵי,** – שהם אנוסים, **וְיוֹצְאִים יְדֵי חוֹבַת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה עַצְמָהּ בַּחֲזָרַת הַשְׁלִיחַ־צִבּוּר** – לא מדובר על "קדושה" ו"ברכו", אלא אודות "שמונה עשרה" עצמה, **כְּאִלּוּ שָׁמְעוּ מַמָּשׁ, וְגַם קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ בִּכְלָל.** – ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו. הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע "קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח־ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל בראיכות. **וְהִנֵּה, זֹאת חֲקַרְנוּהָ[7], כֵּן הוּא אַף גַּם בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה וְהַגְּמָרָא, שֶׁהָיְתָה תּוֹרָתָם קֶבַע וְעִקַּר עֲבוֹדָתָם,** – עיקר עבודתם היה לימוד תורה, **וְלֹא תְּפִלָּתָם.** – הרי גם אז היה ענין התפלה בראיכות ענין של חיים וראיכות ימים. **וּמִכָּל־שֶׁכֵּן עַתָּה הַזֶּה** – בזמננו אנו, **בְּעֶקְבוֹת מְשִׁיחָא, שֶׁאֵין** – לימוד **תּוֹרָתֵנוּ קֶבַע, מְצוֹק הָעִתִּים,**

קונטרס אחרון

הזה של אנ"ש כמארז"ל שלשה דברים מאריכים ימיו של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו ביותר וא"א לו בשום אופן להמתין עד אחר עניית קדושה של חזרת הש"ץ הזה הלא טוב טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מלירד לחייהם של החפצים בחיים ואונם רחמנא פטריה. והש"ץ מוציאו ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל. והנה זאת חקרנוה כן הוא אף גם בדורות הראשונים של חכמי המשנה והגמרא שהיתה תורתם קבע ועיקר עבודתם ולא תפלתם. ומכש"כ עתה הפעם בעקבות משיחא שאין תורתינו קבע מצוק העתים. ועיקר

---

2. ראה מגילה כט, א. **3.** ברכות לב, ב. **4.** נצבים כז, א. **5.** שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א. **6.** ר"ה לה, א. **7.** ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" – אדמו"ר הזקן, קה"ת תש"מ סימן ט"ו): לאו"נ הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיהו ולא אכיר מראהו אך לשמע אזן שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדריגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין ראי' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבינת הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפוץ מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסוד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו הי' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר וד"ל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארז"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא הי' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי' בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצרתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"נ דו"ש. שניאור זלמן באאמו"ר ברוך נ"י.

וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא הִיא – עבודת **הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטַאל זַ"ל בְּ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'**[8], – שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה – **מִכָּל־שֶׁכֵּן וְכָל־חֲמֵר שֶׁרָאוּי וְנָכוֹן לִתֵּן נַפְשֵׁנוּ מַמָּשׁ עָלֶיהָ.** – על עבודת התפלה, **וְהִיא** – התפלה באריכות תוך התבוננות בגדלות ה', היא **חוֹבָה שֶׁל תּוֹרָה מַמָּשׁ, לְמֵבִיני מַדָּע** – המבינים **תּוֹעֶלֶת הַהִתְבּוֹנְנוּת וְעֹמֶק הַדַּעַת קְצָת, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ,** – כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר, שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא מתעורר ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות **בְּסִדּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא**[9] **בְּפִסּוּקֵי דְּזִמְרָה וּשְׁתֵּי בְּרָכוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע: "יוֹצֵר" וְ"אַהֲבָה"** – "אהבת עולם", **לְעוֹרֵר בָּהֶן** – בברכות שלפני קריאת שמע, **הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לָבֹא** – שאהבה זו תבוא, **לְבְחִינַת גִּלּוּי בְּהִתְגַּלּוּת הַלֵּב** – שבמקום שעד אז היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, **בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע עַצְמָהּ,** – אחרי ברכות קריאת שמע, **שֶׁזֹּאת הִיא מִצְוַת הָאַהֲבָה שֶׁבְּפִסּוּק**[10]**: "וְאָהַבְתָּ גו' בְּכָל לְבָבְךָ גו'", הַנִּמְנֵית רִאשׁוֹנָה**[11] **בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל**[12]**, שֶׁהִיא מִיסּוֹדֵי הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ וּמָקוֹר לְכָל רְמַ"ח** – 248, **מִצְוֹת עֲשֵׂה,** – כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק ד' ש"המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי"ה", שכדי לקיים באמת רמ"ח מצוות־עשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה"'. ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות את האהבה. שכן, על אהבה עצמה הרי לא שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי, אם יש לאדם מדה זו – הרי שיש לו, ואם אין לו אותה מדה – מה יעזור כאן הציווי (על פעולה של דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב), וכפי שאכן שואל הרב המגיד ממזריטש[13]: כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה, שהציווי אינו על האהבה, כי־אם על ההתבוננות, שיהיה "שמע ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין "ה' אלקינו ה' אחד" ואז "ואהבת" – תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא ל"ואהבת" – הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. **כִּי עַל אַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלַדְתָּם וְטִבְעָם לֹא שַׂךְ צִוּוּי כְּלָל.** – שנאמר ש"ואהבת" הכוונה להאהבה המסותרת בכל אחד מישראל. שכן, היא הרי ישנה, ולא זקוקים לה לציווי "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי־אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – **וְיֵדַעַת לָבֵן נָקֵל, כִּי כְּשֶׁהָאַהֲבָה הִיא מְסֻתֶּרֶת – הִיא עוֹדֶנָּה בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבַדָּהּ, וּכְשֶׁבָּאָה לִבְחִינַת גִּלּוּי לַנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית – אֲזַי הִיא בְּהִתְגַּלּוּת הַלֵּב בֶּחָלָל שְׁמָאלִי,** – שהוא **מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית.** – הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, **וְזֶהוּ עִנְיַן בְּרוּר נִיצוֹצוֹת הַמְּזֻכָּר שָׁם בְּ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'**[61] **נַפְקִי תְּפִלָּה,** – שבתפלה מבררים ניצוצות, **שֶׁלָּכֵן** – התפלה, **הִיא עִקַּר הָעֲבוֹדָה בְּעִקְּבוֹת מְשִׁיחָא, לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת כוּ',** – בירור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך **שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא** – (=הפיכת הרע לטוב), **אוֹ**

קונטרס אחרון

העבודה בעקבות משיחא היא התפלה כמ"ש הרח"ו ז"ל בע"ח ופע"ח. מכש"כ וק"ו שראוי ונכון ליתן נפשינו ממש עליה והיא חובה של תורה ממש למביני מדע תועלת ההתבוננות ועומק הדעת קצת כל חד לפום שיעורא דיליה בסדור שבחו של מקום ב"ה בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני ק"ש יוצר ואהבה לעורר בהן האהבה המסותרת בלב כל ישראל לבא לבחי' גילוי בהתגלות הלב בשעת ק"ש עצמה שזאת היא מצות האהבה שבפסוק ואהבת כו' בכל לבבך כו' הנמנית ראשונה בתרי"ג מצות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שהיא מיסודי התורה ושרשה ומקור לכל רמ"ח מ"ע כי על אהבה המסותרת בלב כל ישראל בתולדתם וטבעם לא שייך ציווי כלל ודעת לנבון נקל כי כשהאהבה היא מסותרת היא עודינה בנפש האלקית לבדה וכשבאה לבחי' גילוי לנפש החיונית אזי היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי מקום משכן נפש החיונית וזהו ענין בירור ניצוצות המוזכר שם בע"ח ופע"ח גבי תפלה שלכן היא עיקר העבודה בעקבות משיחא לברר ניצוצות כו' שהוא בחי' אתהפכא או

---

8. פע"ח שער התפלה פ"ז. **9.** טואו"ח סנ"ב. **10.** ואתחנן ו, ה. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בזח"א יא, ב: א' – יראה, ב' – אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה (שורש מל"ת) ובמילא) שורש כל המצות". **12.** הל' יסוה"ת רפ"ב. **13.** וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) סי"ב.

אִתְכַּפְיָא – (=כפיית הרע), **שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית כְּנוֹדַע, "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ כו'"**[14], – וחיות האדם, **וְהַדָּם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מֵאֲכָלִין וּמַשְׁקִין,** – שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלין ומשקין ומברר את הניצוצות שבהם, **וְגַם** – האדם, **מִתְפָּעֵל וְנִתְקָן מִמַּלְבּוּשִׁים** – שהוא לובש אותם, **וְדִירָה** – שהוא דר בה, **כו'.** – הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של נפש האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי התגלות האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת אריכות התפלה בהתבוננות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁהָיוּ נִשְׁמוֹת הָאֱלֹקִית גְּדוֹלֵי הָעֶרֶךְ – הָיָה הַבֵּרוּר** – של הניצוצות, **נַעֲשֶׂה בְּקַרִיאַת שְׁמַע לְבַד וּבְרָכוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וּפְסוּקֵי דְּזִמְרָה בְּקָצָרָה וְכו',** – שמזה בלבד כבר נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, **וְדַי לַמֵּבִין:**

קונטרס אחרון

אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך היה הבירור נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 324, הוכח תכיח... עד עמ' קסג, זה כו'.

"הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ"[1] – אומרים על כך חכמינו ז"ל[2]: **"אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים".** – למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם – יעשו זאת אפילו מאה פעמים. **וְלוֹאת,** – אומר רבנו הזקן, **לֹא אוֹכַל לְהִתְאַפֵּק וּלְהַחֲרִישׁ מִלּוֹעֲק עוֹד** – למרות שרבנו הזקן כבר עורר והוכיח על כך, **בְּקוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה**[3]**:** – מצד העגמת נפש שבענין, **בְּמַטּוּתָא מִנַּיְכוּ, בְּרַחֲמִין נְפִישִׁין,** – הריני מבקש מכם ברחמים רבים, **חוּסוּ נָא עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִשָּׁמְרוּ וְהִזָּהֲרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב – זוֹ תְּפִלָּה**[4] **בְּכַוָּנָה,** – התפלה, **כֻּלָּם יַחַד כְּאֶחָד מִלָּה בְּמִלָּה, וְלֹא זֶה בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה, וְזֶה דּוֹמֵם וְזֶה מֵשִׂיחַ שִׂיחָה בְּטֵלָה, ה' יִשְׁמָרֵנוּ. וְעֶקֶר הַסִּבָּה וּגְרָמָא בִּנְזָקִין** – וגורם הנזק, מה שלא **יוֹתֵר מִדַּאי וְלֹא מְקַצְּרִים וְחוֹטְפִים חַס־וְשָׁלוֹם.** – את מתפללים כולם יחד כפי שצריך להיות, **הוּא מֵהַיּוֹרְדִים לִפְנֵי הַתֵּבָה,** – לפני ה"עמוד", **שֶׁהוּא** – הירידה לפני ה"תיבה", **הֶפְקֵר לְכָל הָרוֹצֶה לִפְשׁט רַגְלָיו, חַחוֹטֵף אֶפְרָתִי**[5]**, אוֹ מֵחֲמַת שֶׁאֵין גַּם אֶחָד רוֹצֶה וְכו'.** – לגשת לפני ה"עמוד", ובמילא ניגש מי שאינו מתאים לכך. **וְאִי לְוֹאת,** – ולכן, **זֹאת הָעֵצָה הַיְּעוּצָה, וְתַקָּנָה קְבוּעָה חֹק וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד חַס־וְשָׁלוֹם, דְּהַיְנוּ לִבְחֹר אֲנָשִׁים קְבוּעִים חֲרֵאוּיִם לָזֶה** – להתפלל לפני ה"עמוד", **עַל־פִּי הַנּוֹרָל, אוֹ בְּרֹב רֹב הַמְּנָיָן,** – שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה"עמוד". ומי הם הראויים לכך? **דְּהַיְנוּ** – אלה, **שֶׁמִּתְפַּלְּלִים מִלָּה בְּמִלָּה בְּדֶרֶךְ הַמְצוּעָ בְּקוֹל רָם, וְלֹא מַאֲרִיכִים** – בתפלה,

קונטרס אחרון

הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים. ולזאת לא אוכל להתאפק ולהחריש מלזעוק עוד בקול ענות חלושה במטותא מיניכו ברחמין נפישין חוסו נא על נפשותיכם. והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב זו תפלה בכוונה להתחיל כולם יחד כאחד מלה במלה ולא זה בכה וזה בכה וזה דומם וזה משיח שיחה בטילה ה' ישמרנו ועיקר הסיבה וגרמא בנזקין הוא מהיורדים לפני התיבה שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ן דהיינו לבחור אנשים קבועים הראוים לזה עפ"י הגורל או בריצוי רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המיצוע בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מוטל חובה לירד לפני

14. ראה יב, כג. **1.** קדושים יט, יז. **2.** ב"מ לא, א. **3.** ע"פ ל' הכתוב – תשא לב, יח. **4.** תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" – ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ (הובא בב"י או"ח סנ"ג), 'החוטף' – ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' – אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו ברד"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'".

התפלה. **וְעַלֵיהֶם מֻטָּל חוֹבָה לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹמוֹ אֲשֶׁר יָגִיעַ לוֹ, וְלֶאֱסֹף אֵלָיו סָבִיב סָמוּךְ** – לבעל התפלה, **כָּל הַמִּתְפַּלְלִים בְּקוֹל קָצַת עַל־כָּל־פָּנִים, וְלֹא** – אלה שמתפללים **בְּלַחַשׁ וְלֹא** – אלה ש־**חוֹטְפִים חַס־וְשָׁלוֹם, וְכַמְבֹאָר בְּתַקָּנוֹת יְשָׁנוֹת בְּכַמָּה עֲיָרוֹת,** – שנקבע בהן כך. **וְעַתָּה** – אומר רבנו הזקן, **בָּאתִי לְחַדֵּשָׁן וּלְחַזְּקָן וּלְאַמְּצָן, כָּל יְמוֹטוּ עוֹד לְעוֹלָם חַס־וְשָׁלוֹם,** (בכתב־יד: **גַּוַאלְד גְּוַאלְד**), – כך היה כתוב בכתב־יד רבנו הזקן, באידיש[6] "גוואלד גוואלד", **עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ**[7], – שלא להתפלל בכוונה כפי שצריך להיות, **וְלֹא דַּי לָנוּ בְּכָל הַתּוֹכֵחוֹת וְהַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלֵינוּ ה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיַנַּחֲמֵנוּ בִּכְפָלַיִם לְתוּשִׁיָּה, וְיִטַּהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדוֹ בֶּאֱמֶת, חִזְּקוּ וְאִמְּצוּ לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים לַה'**[8]**. גַּם** – לקבוע, **לִגְמֹר כָּל הַשַּׁ"ס בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּבְכָל עִיר וְעִיר לְחַלֵּק הַמַּסֶּכְתּוֹת עַל־פִּי הַגּוֹרָל אוֹ בְּרָצוֹן,** – איזו מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, **וְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְנָנִים הַרְבֵּה** – **יִגְמְרוּ** – לימוד כל הש"ס, **בְּכָל מְנָן וּמְנָן, וְאִם אֵיזֶה מְנָן קָטָן מֵהָכִיל** – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, **יִצְרְפוּ אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים מֵאֵיזֶה מְנָן גָּדוֹל, בְּכָל יְשָׁנָה, חֹק וְלֹא יַעֲבֹר.** – שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה. **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַלּוֹמְדִים הַנַּ"ל** – שלומדים מסכת מהש"ס כפי שחולק, **יִגְמֹר לְעַצְמוֹ** – לומר **בְּכָל שָׁבוּעַ הַ"תְּמַנְיָא אַפֵּי" שֶׁבְּתְהִלִּים** – פרק קיט[9]. – בו כל אות היא התחלה של שמונה פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת האות אל"ף וכך באות בי"ת עד תי"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת תהלים ללימוד הש"ס? – אומר על כך הרבי הקודם נשמתו־עדן בשיחה קדושה[10], שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות? – כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד הש"ס.

קונטרס אחרון

התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבואר בתקנות ישנות בכמה עיירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמצן בל ימוטו עוד לעולם ח"ו (בכ"י גוואלד גוואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמצו לבבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קטן מהכיל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בבל ישונה חק ולא יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצונית מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה

וְלִהְיוֹת מַחֲמַת חֲלִישׁוּת הַדּוֹר אֵין כֹּחַ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְעַנּוֹת כְּרָאוּי לוֹ, – כנזכר ב"אגרת התשובה"[11] מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא – כדי להיות לרצון להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, **לְזֹאת עֻצָּה הַיְעוּצָה כְּמַאֲמַר רַז"ל**[12]**: כָּל הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו – "כְּהִלְכָתוֹ" דַּיְקָא,** – המלה "כהלכתו" היא כאן בדיוק, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו – מן ההכרח שתהיה ידיעת הלכות שבת. **לָכֵן מֻטָּל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – חובה, **לִהְיוֹת בָּקִי בְּ"הִלְכָתָא רַבְּתִי לְשַׁבַּתָּא".** – בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון הגמרא[13] בנוגע שצריך למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות בהלכות שבת שאינן מורות מה הוא איסור – אלא גם איך להישמר מאיסור. **וְגַם יִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְשׂוֹחַ שׂוּם שִׂיחָה בְּטֵלָה חַס־וְשָׁלוֹם.** – בשבת. **בִּהְיוֹת מוּדַעַת זֹאת** – ידוע הדבר **לְיוֹדְעֵי חֵן,** – יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, **כִּי בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת,** – הפנימיות והרוחניות של המצוה, וחיצונית והפעולה הגשמית של המצוה, **וְחִיצוֹנִיּוּת** – של המצוה, **מַהַשַּׁבָּת הִיא שְׁבִיתָה מֵעֲשָׂיָה גַּשְׁמִיִּית, כְּמוֹ שֶׁשָּׁבַת ה' מֵעֲשׂוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים, וּפְנִימִית** – מצות **הַשַּׁבָּת הִיא הַכַּוָּנָה בְּתִפְלַּת**

---

6. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. **7.** ל' הכתוב – וארא ו, ז. **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב – תהלים לא, כה". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולהעיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיטל זה ביום השבת לאחרי תפלת מנחה (וכן הי' נוהג אאמו"ר ז"ל)". **10.** ספר השיחות תש"ד ע' 48. **11.** פרק ג'. **12.** שבת קיח, ב. **13.** שבת יב, א.

הַשַּׁבָּת וּבְתַלְמוּד תּוֹרָה – להתפלל וללמוד בכוונה, **לְדָבְקָה בַּה' אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14]**: "שַׁבָּת לַה' אֱלֹקֶיךָ"**, – שענין השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שנח ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלובש במלאכה – למקורו בנפש, כך הוא ענין השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה ל"ה' אלקיך", ה' אחד. **וְזוֹ** – פנימיות השבת, **הִיא בְּחִינַת "זָכוֹר"** – שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת לקדשו"[15], הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור", **וּבְחִינַת "שָׁמוֹר" בְּפְנִימִיּוּת הִיא הַשְׁבִּיתָה מִדִּבּוּרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁבַת ה' מִיּוּ"ד מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים,** – "שמור" בחיצוניות היא השמירה ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות היא השמירה והמנוחה מדיבורים בענינים גשמיים, **כִּי זֶה לְעֻמַּת זֶה כוּ'**[16]: – הדיבורים בענינים גשמיים – הם ה"לעומת זה" של שביתת והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

קונטרס אחרון

בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו':

14. יתרו כ, י. **15.** ואתחנן ה, יב. **16.** ע"פ קהלת ז, יד.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' א

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא ששרים הלוים בעת הבאת הביכורים, **וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מְנַיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן** – בשעת ניסוך היין. ומבאר: **שֶׁנֶּאֱמַר** (שופטים ט יג) **'וְתֹאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן, הֶחָדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים'** – האם אפסיק לתת את ייני שמשמח אלהים ואנשים. וטעון ביאור, **אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמֵּחַ** מובן הדבר, אלא **אֱלֹהִים בַּמֶּה** היין **מְשַׂמֵּחַ**. אלא **מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן**, ובזה היין 'משמח אלהים', שיש עמו שירה. ומכאן קשה: שאם אין אומרים שירה אלא על היין, ביצד אומרים שירה על ביכורים שהם פירות משבעת המינים ולא יין. מתרצת הגמרא: **מַשְׁבַּחַת לָהּ** שאומרים שירה בזמן הבאת ביכורים אף לרבי יונתן, באופן שהביאם יין, **כְּדָתָנֵי רַבִּי יוֹסֵי**, שנאמר (דברים כו ב) לגבי ביכורים 'וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה', ומשמעו **'פְּרִי'** דוקא, כמות שהוא, **אַתָּה מֵבִיא** לביכורים, **וְאִי אַתָּה מֵבִיא** לביכורים **מַשְׁקִין** היוצאים מן הפרי. אבל אם **הֵבִיא עֲנָבִים** לעזרה לשם ביכורים **וְדָרְכָן** ונעשו משקים, **מְנַיִן** שיצא ידי חובתו, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, בהמשך הפסוק, 'אשר **תָּבִיא** מארצך', שהיה אפשר לכתוב 'אשר מארצך', והמילה 'תביא' מיותרת, ובאה לרבות שאם הביא ענבים ודרכם יצא ידי חובה. ובאופן זה שהביא המשקים שיצאו מהענבים, אומרים שירה על ביכורים.

הגמרא חוזרת לענין שירת הלוים במקדש, ומביאה מקורות נוספים לכך: **חִזְקִיָּה אָמַר מֵהָכָא,** שנאמר (דברי הימים א' טו כב) בהעלות דוד את ארון ה' אל מקומו וציוה ללוים שישאוהו **'וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם בַּמַּשָּׂא (ישור) [יסר] בַּמַּשָּׂא, כִּי מֵבִין הוּא'** – 'משא' עניינו נשיאת הקול, והיה נושא את קולו ומייסר ומוכיח את הנושאים על משא הארון על ידי הגבהת והנמכת קולו. **אַל תִּיקְרֵי [יסר] (ישור), אֶלָּא** קרא **'יָשִׁיר'**, לשון שירה, ופירוש 'ישיר במשא', ישא את קולו בשירה. ומכאן לשירת הלוים מן התורה.

בִּלְוָוטֵי [–שם חכם] **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵהָכָא,** שנאמר (במדבר ד מז) לגבי שבט לוי 'כָּל הַבָּא לַעֲבוֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה', קורא הכתוב לעבודת בני לוי 'עבודת עבודה', **אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה** שֶׁאינה נעשית לבד אלא **צְרִיכָה עֲבוֹדָה** אחרת, **הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה,** שצריכה עבודת הקרבן, שאינה נאמרת אלא בשעת ניסוך היין של הקרבן.

רַבִּי יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (תהילים פא ג) **'שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף, כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל'** – הרימו בפה קול זמרה, ותנו קול על התוף ועל הכינור שקולו נעים.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (ישעיה כד יד) בנבואת ישעיה על פורענות העתידה לבא וישארו מעם ישראל מתי מעט, ואמר על גאולת הנשארים **'(הם) הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם, יָרֹנּוּ בְּגֹאוֹן ה', צָהֲלוּ מִיָּם'** – ישאו קולם בשיר בזמן שתכון ממשלת ה', ויצהלו בשיר בית המקדש יותר מן השיר ששרו על ים סוף בעת שטבעו המצרים.

וְתַנָּא מַיֵּיתֵי לָהּ – מביא מקור לשירת הלוים בתורה **מֵהָכָא,** שנאמר (במדבר ז ט) כשחילק משה על פי ציווי ה' את משא המשכן למשפחות הלוים, **'וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ'** – לא נתן להם עגלות לפי שהיו צריכים לשאת את ארון ברית ה' על כתפיהם. ויש להבין הלשון 'בכתף ישאו' שמַּמְשָׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר **'בַּכָּתֵף' אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ,** אלא **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'יִשָּׂאוּ',** שאין **'יִשָּׂאוּ'** מלשון משא **אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה,** ומלשון נשיאת קול, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – וכן מצאנו בשיר לשון 'נשיאה', שנאמר (תהילים פא ג) **'שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף'** וְכֵן **אוֹמֵר** הפסוק (ישעיה כד יד) **'יִשְׂאוּ קוֹלָם יָרֹנּוּ וגו'. חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר מֵהָכָא,** שנאמר (שמות יט יט) במעמד הר סיני **'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל'**

לוח היום יום...

יום ראשון

יום חמישי — יב כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

בְּרִכַּת "שֶׁפְּטָרַנִי" מְבָרְכִים בְּלֹא שֵׁם וּמַלְכוּת, וּמְבָרְכִים אוֹתָהּ גַּם בְּיוֹם ב', ה', בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְלַאו דַּוְקָא בְּשַׁבָּת.

מְקֻבָּל בְּיָדֵינוּ בְּשֵׁם מוֹרֵנוּ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים דָּבָר לֹא טוֹב עַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, גַּם אִם אֵין מַכִּירִים אוֹתוֹ, צָרִיךְ לְהִצְטַעֵר צַעַר רַב, כִּי אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּוַדַּאי לֹא טוֹב: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמְּסַפְּרִים עַל פְּלוֹנִי, הֲלֹא הוּא לֹא טוֹב; וְאִם אֵינוֹ אֱמֶת, הֲלֹא הַמְסַפֵּר נִמְצָא בְּמַצָּב לֹא טוֹב.

יום שני

יום ששי — יג כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ולהבין פרטי . . . דז"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואָס עצמות האָט בורא געווען א נשמה אז זי זאָל זיין א נברא – וחסידות מגלה את המהות.

תרגום

אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: חֲסִידוּת מְשַׁנָּה אֶת הַמְּצִיאוּת וּמְגַלָּה אֶת הַמַּהוּת. וְהַמַּהוּת שֶׁל הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי אֵין לְהַעֲרִיךְ וּלְשַׁעֵר, כִּי הוּא חֵלֶק מִן הָעֶצֶם, וְהַתּוֹפֵס בְּמִקְצָתוֹ כְּאִלּוּ תּוֹפֵס בְּכֻלּוֹ, וּכְשֵׁם שֶׁהָעֶצֶם אֵין לוֹ שִׁעוּר כָּךְ הַחֵלֶק אֵין לוֹ שִׁעוּר, עַל־דֶּרֶךְ "הַכָּנָף – מִין כָּנָף" – אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁ"עַצְמוּת" בָּרָא נִשְׁמָה, שֶׁהִיא תִּהְיֶה נִבְרָא – וַחֲסִידוּת מְגַלָּה אֶת הַמַּהוּת.

יום שלישי

שבת — יד כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מְבָרְכִין בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה, אַף שֶׁאֵין עֲשָׂרָה.

הַכּוֹס – עַל כַּף הַיָּד, וְהָאֶצְבָּעוֹת זְקוּפוֹת. אוֹחֵז הַכּוֹס מֵאֶמְצַע "רַבּוֹתַי מִיר וועלען בענטשען" [=רַבּוֹתַי נְבָרֵךְ] עַד אַחֲרֵי סִיּוּם בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאָז מַגְבִּיהַּ עַל הַשֻּׁלְחָן.

בְּאַחַת מִשִּׂיחוֹתָיו בְּאֵר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ], וְתֹכֶן דְּבָרָיו: יֵשׁ צַדִּיק, יָשָׁר, תָּמִים, חָסִיד. צַדִּיק עַל שֵׁם קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה – מַמְשִׁיךְ גִּלּוּיִים דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. יָשָׁר עַל שֵׁם קִיּוּם לֹא־תַעֲשֶׂה – גִּלּוּיִים לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

תָּמִים – עֲרַנְסְטַקַייט [=״רְצִינוּת״] – גְּלוּיִים דְּ״טַעַם עֲצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוִים״, הִתְחַבְּרוּת סוֹבֵב־כָּל־עָלְמִין וּמְמַלֵּא־כָּל־עָלְמִין. לְמַעְלָה מִכֻּלָּם – חָסִיד, וְיֵשׁ בָּזֶה ג׳ מַדְרֵגוֹת: א) שֶׁעַנְיְנֵי הָעוֹלָם אֵינָם מַטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהַגִּיעַ לָזֶה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מְחֻיָּב לְהַגִּיעַ לָזֶה. ב) שֶׁכָּל עִנְיָנָיו הֵם אֱלֹקוּת. וְאַף שֶׁ״לֹא רְחוֹקָה הִיא מִמְּךָ גּוֹ״׳ – מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. ג) מַה שֶּׁכָּתוּב בְּתִקֻּנֵי זֹהַר: ״אֱיזֶהוּ חָסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ עִם קַן דִּילֵיהּ״ [=עִם מְקוֹרוֹ; ה׳], וּפֵרֵשׁ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים [=סֵפֶר הַתַּנְיָא] שֶׁזֶּהוּ לְיַחֲדָא קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בַּתַּחְתּוֹנִים וְלֹא לְרַוּוֹת נַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה בִּלְבַד.

יום רביעי

יום ראשון — **טו כסלו** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אך מה שהי׳ . . . ואחור ע״ש.

בתו״א ד״ה וישב: ״ואינה יכולה לראות באהבה״, צ״ל ״ואינה יכולה להיות באהבה״.

רבינו הזקן סיפר לבנו אדמו״ר האמצעי: דער זיידע (הבעש״ט) זאָגט אז מ׳דאַרף האָבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען מ׳האָט קיינמאָל ניט געזעהן.

תרגום

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״וַיֵּשֶׁב״: ״וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִרְאוֹת בָּאַהֲבָה״, צָרִיךְ לִהְיוֹת: ״וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִהְיוֹת בְּאַהֲבָה״.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן סִפֵּר לִבְנוֹ אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי: הַסָּבָא (הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב) אוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה מְסִירַת נֶפֶשׁ עַל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, גַּם לִיהוּדִי שֶׁאַף פַּעַם לֹא רָאוּ.

יום חמישי

יום שני — **טז כסלו** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש״י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדקה . . . א״ס ב״ה.

יְסוֹד עִקְּרֵי בְּשִׁיטַת חַבַּ״ד הוּא, אֲשֶׁר הַמֹּחַ הַשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב בְּתוֹלְדָתוֹ, יְשַׁעְבֵּד אֶת הַלֵּב לַעֲבוֹדַת ה׳ יִתְבָּרַךְ, מִתּוֹךְ הַשְׂכָּלָה הֲבָנָה וְהַעֲמָקַת הַדַּעַת בִּגְדֻלַּת בּוֹרֵא הָעוֹלָם בָּרוּךְ־הוּא.

יום שישי

יום שלישי — **יז כסלו** — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: הנה לא . . . וכו׳ וד״ל.

חֲסִידוּת חַבַּ״ד פּוֹתַחַת שַׁעֲרֵי הֵיכְלֵי חָכְמָה וּבִינָה, לֵידַע וּלְהַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם בְּהַשָּׂגָה שִׂכְלִית, מְעוֹרֶרֶת רִגְשֵׁי הַלֵּב לְהִתְפָּעֵל בְּאוֹתָהּ מִדָּה שֶׁבַּלֵּב הַמְחֻיֶּבֶת מֵהַשְׂכָּלָה זוֹ, וּמוֹרָה דֶּרֶךְ אֲשֶׁר כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ [לְפִי רָמָתוֹ] יָכוֹל לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ לַעֲבֹד אֶת הֲוָיָ׳ בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ.

שבת קודש

יום רביעי — יח כסלו — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפוץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:

איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין.

תרגום

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" כּוֹתֵב: אַהֲבָה דִּבְחִינַת "וְעַמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי", (הַיְנוּ) שֶׁלֹּא לַחְפֹּץ שׁוּם דָּבָר זוּלָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא אֲפִלּוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהֵם גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, כִּי רַק בְּיוּ"ד נִבְרָא כּוּ', אֶלָּא תִּהְיֶה הָאַהֲבָה רַק לוֹ יִתְבָּרַךְ לְבַד, דְּהַיְנוּ לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ מַמָּשׁ. וְכָךְ הָיָה נִשְׁמָע הַלָּשׁוֹן מִמּוֹרִי וְרַבִּי נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) בִּדְבֵקוּתוֹ. שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּזֶה הַלָּשׁוֹן:

אֵיני חָפֵץ מְאוּמָה; אֵיני רוֹצֶה אֶת גַּן־הָעֵדֶן שֶׁלְּךָ, אֵיני רוֹצֶה אֶת הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁלְּךָ כּוּ', רְצוֹנִי לֹא יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אוֹתְךָ בִּלְבַד.

גוּט יוֹם טוֹב.

לְשָׁנָה טוֹבָה בִּלְמוּד הַחֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחֲסִידוּת תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יעקב אליעזר שי'

שלום וברכה!

לפלא שמזמן כתבו בערב ראש השנה העבר, לא נתקבל ממנו כל מכתבים ובודאי גם בשנה חדשה זו מתעסק במלאכת שמים חינוך על טהרת הקדש בחוגים שונים. וכבר ידוע מרז"ל (ב"מ פ"ה ע"א) אשר (גדול המלמד את בנו תורה) גדול המלמד את בן חבירו תורה וגדול מכולם המלמד את בן עם הארץ תורה - עי"ש -.

בודאי למותר לעוררו להכנה בעריכת התועדות מתאימה ביום הבהיר י"ט כסלו הוא יום גאולת רבנו הזקן וגאולתנו ופדות נפשנו, כלשון נשיאנו הק', והשתתפות גם בגופו בהתועדות זו ובהמשכת ההתועדות בהחלטות טובות מראש השנה לחסידות זו על כל השנה כולה. וכשפותחים כחודה של מחט פותח הקב"ה כפתחו של אולם...

בברכה להצלחה בכל הנ"ל ובפ"ש כל הדו"ש.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ב כסלו ~

חפץ 'רודף'

הלכות שאלה ופקדון פרק ה, הלכה ב: הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֵבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין, וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם וְנָתַן לָהֶם הַמַּפְקָדוֹן לְהַצִּיל עַצְמוֹ - אִם הָיָה אָמוּד שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב; שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁבִּגְלָלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה הִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ. וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חֻזְקָתוֹ שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לְשֵׁמַע הַמַּפְקָדוֹן, וּפָטוּר.

ולכאורה, דברים אלו עומדים בסתירה להלכה אחרת (הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ב): אדם שאולץ על ידי שודדים למסור להם את ממון חברו – אם רק הראה להם את מקומו והם נטלו אותו בעצמם, פטור מלשלם. אך אם נתן להם אותו בידו, חייב. ואילו בהלכה זו נאמר שאם אילצו אותו למסור את הפיקדון, הרי הוא פטור אף כשנתן להם בידו!

ולכן יש שפירשו כי הלכה זו נאמרה באופן שהגנבים היו מוצאים לבסוף את הפיקדון גם בלעדיו, אך אם לא היו מגיעים אל הפיקדון בעצמם, חייב (מגיד משנה בשם הרשב"א ב"ק שם). אולם הרמב"ם אינו מחלק בכך, ונראה כי לדעתו בכל אופן פטור.

ויש שביארו כי אמנם כל אדם חייב על מסירת ממון חברו אפילו באונס, אך שומר פטור כי מלכתחילה הניח אצלו המפקיד את הפיקדון על דעת שאם יצטרך לכך ישתמש בו כדי להציל את עצמו, כשם שהוא עצמו היה מציל את עצמו בממונו (ראה תוס' ד"ה ואי ב"ק קיז, ב ומלחמות ה' לרמב"ן שם).

ויש שביארו ע"פ דברי הרמב"ם (שם, שם ה"ט) לגבי ספינה שעמדה לטבוע מכובד המשא ואדם הטיל את המשא לים, שאע"פ שהמציל עצמו בממון חברו חייב, פטור מלשלם על המשא, משום "שהמשא שבה כמו רודף אחריהם והרגם" (וכשם שמותר להרוג את הרודף אחרי אדם להורגו כדי להציל את הנרדף). וכן בנידון דידן: מאחר והגנבים באו כדי ליטול את ממונו של המפקיד, נמצא שבעצם הימצאותו של הממון אצל השומר, הממון נחשב כ'רודף' אחריו ולכן מותר לאבדו כדי להינצל ואינו צריך לשלם, אך זאת דווקא כשהחפץ של המפקיד הגיע לבית השומר ומחמת כך נולדה הסכנה, אך כשהחפץ נמצא במקומו בבית הבעלים ולא נעשתה בו כל פעולה שגרמה לסכנה, אין החפץ נחשב רודף, ולכן המזיקו אף על מנת להינצל חייב לשלם (אבן האזל).

~ יום שני י"ג כסלו ~

המפקיד בהמה אצל חבירו ונגנבה

הלכות שאלה ופקדון פרק ח, הלכה א: הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: 'חֲרִינִי מְשַׁלֵּם'... וְנִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל... לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה הַמַּפְקָדוֹן אֶצְלוֹ... חוֹזֶרֶת הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ, הֵיא וְגִוְזֶיהָ וְוַלְדוֹתֶיהָ; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו.

את דין המשנה, "המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו" ואמר השומר 'חרִיני משלם', שאם נמצא הגנב - תשלומי הכפל וארבעה וחמשה הם לשומר (בבא מציעא לג, ב), מבאר רבא שזהו מפני שנעשה כאילו אמר המפקיד לשומר בשעה שמסר לו את הבהמה "לכשתגנב הפרה ותרצה ותשלמני, הפרה קנויה לך מעכשיו". ומבארים התוספות (שם ד"ה כגון) שהמפקיד, בעל הפרה, מכר לשומר את גוף הפרה (אם תיגנב) בקנין גמור, ורק את השבח הבא מגופה (גיזותיה וולדותיה) לא מכר. ולפי זה, אם תימצא הפרה או יחזירנה הגנב, תחזור לשומר ולא לבעלים.

וכתב הש"ך (חו"מ סי' רצה סקי"א) שגם לדעת הרמב"ם מכר המפקיד את גוף הבהמה לשומר, ואם ירצה השומר תחזור אליו. ואף שכתב "חזרה הבהמה עצמה, חוזרת לבעליה", זהו כאשר השומר לא שילם עדיין (אף שאמר 'חרִיני משלם' כי אינו רוצה להישבע) וכעת אינו מעוניין לקבל את הבהמה אלא לחזור בו מהתשלום, ולכן כשכתב את הדין שהשבח הבא מגופה שייך לבעלים, הוסיף אגב כך ש"חוזרת לבעליה, היא [כי השומר אינו מעונין בה] וגיזותיה וולדותיה".

אך כמה אחרונים (כסף משנה, קצות החושן סי' רצה סק"ד ועוד), פירשו את דברי הרמב"ם כפשוטם, שגוף הבהמה חוזרת לבעלים ולא לשומר, ומה שנאמר בגמרא "נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני, הרי פרתי קנויה לך מעכשיו", אין הכוונה לגוף הבהמה אלא לשבח הבא מאליו (כפל, ארבעה וחמשה), כי אם אין השומר קונה שבח הבא מגופה (גיזותיה וולדותיה) כל־שכן שאינו קונה את גוף הבהמה (אור שמח).

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

מתי הוא 'לאו הניתן לתשלומין'?

הלכות מלוה ולוה פרק ג, הלכה ד: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר... לֹא יִכְנֹס לְבֵיתוֹ וְיַמַּשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלָּוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד"... עָבַר בַּעַל חוֹב, וְנִכְנַס לְבֵית הַלָּוֶה וּמְשָׁכְנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בְּזָרוֹעַ - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט". וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּה, כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה.

מלוה שנכנס לבית הלוה ונטל ממנו משכון, אף שעובר על הלאו 'לא תבוא לביתו לעבוט עבוטו', אינו לוקה, שהרי ניתק ל'עשה'. אך אם אבד המשכון או נשרף, לדעת הרמב"ם, כיון שאינו יכול לקיים את ה'עשה' של השבת המשכון, לוקה.

אך לדעת הראב"ד (כביאור ה'מגיד משנה'), אף שאינו יכול להשיב את המשכון אינו לוקה. ומטעם אחר: כיון שהמלוה חייב באחריות המשכון וצריך לשלם את דמיו (הל' שכירות פ"י ה"א) הרי זה 'לאו הניתן לתשלומין', ודומה לגזלן שאינו לוקה על הלאו 'לא תגזול' אפילו שרף את הגזלה (ואינו ניתק לעשה של 'והשיב את הגזלה') "שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו" (הל' גזו"א פ"א ה"א). וכך גם המלוה שנכנס לבית הלוה ונטל משכון, אף שאינו יכול לקיים את ה'עשה' כי המשכן אבד או נשרף, אינו לוקה כי כיון שחייב בתשלום דמיו הרי זה 'לאו הניתן לתשלומין'.

וה'מגיד משנה' מבאר: לדעת הרמב"ם אין זה 'לאו הניתן לתשלומין', כי מה שאסרה תורה את נטילת המשכון אינו מחמת נטילת ממון חברו, שהרי נוטל את המשכון בחובו (ואינו גנב או גזלן) אלא גזירת הכתוב היא שלא יעשה המלוה דין לעצמו (ליטול את המשכון תמורת ההלואה) ולכן אינו 'לאו הניתן לתשלומין' אלא 'לאו הניתק לעשה' כי התורה אמרה שהעובר על 'לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו' צריך לקיים 'השב תשיב לו את העבוט', וכאשר אינו יכול לקיים את ה'עשה' – לוקה.

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

ריבית פחות משווה פרוטה

הלכות מלוה ולוה פרק ו, הלכה א: כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה.

האם ריבית פחות משווה פרוטה מותרת?

ה'משנה למלך' הסתפק בדעת הרמב"ם שכתב "הלואה בתוספת כל שהוא הרי זו רבית", האם הכוונה שאף ריבית פחות משווה פרוטה ('כל שהוא') אסורה או שמשמעות 'כל שהוא' היא רק שווה פרוטה?

וה'טור' (יו"ד סי' קסא) הביא כי לדעת התוספות (כתובות מו, א) והרא"ש (ב"מ פ"ה ס"א) ריבית פחות משווה פרוטה מותרת, אך לדעת הרמ"ה אפילו פחות משווה פרוטה אסורה.

וביאר ה'גדולי תרומה' (שער מו ח"א) כי ההיתר לדעת התוספות הוא רק באופן שגם ההלואה וגם הריבית הן פחות משווה פרוטה, אבל אם ההלואה שווה פרוטה – אף ריבית פחות משווה פרוטה אסורה.

והוסיף שזו גם כוונת הרמב"ם שכתב "כל הלואה בתוספת כל שהוא הרי זו רבית", היינו שכאשר ההלוואה עצמה שווה פרוטה, גם ריבית פחות משווה פרוטה ('כל שהוא'), אסורה.

והקשה ה'משנה למלך':

הוכחת התוספות שאין איסור ריבית בפחות משווה פרוטה, היא משאלת הגמרא (בבא מציעא סא, ב) מדוע צריכה התורה לאסור בלאו גם בריבית וגם בגזל, הרי בשניהם האיסור הוא משום שמחסר ממון חברו (רש"י שם)? ואם איסור ריבית הוא אף בפחות משווה פרוטה, אם ההלואה שווה פרוטה (כדברי הגדולי תרומה), נוכל להשיב שצריך לאו מיוחד לאיסור ריבית כאשר ההלואה שווה פרוטה והריבית פחות משווה פרוטה, שאי אפשר ללמוד אותו מגזל שאיסורו בשווה פרוטה (הל' גזו"א פ"א ה"א). ובהכרח שאין איסור ריבית בפחות משווה פרוטה אף כשההלואה שווה פרוטה.

ובדעת הרמ"ה שריבית אסורה אף פחות משווה פרוטה, כתב ה'משנה למלך' שזהו מדין חצי שיעור שאסור מהתורה (הל' מאכלות אסורות פ"ג ה"י). וכמו בגניבה וגזלה שעובר על הלאו רק בשווה פרוטה (הל' גניבה פ"א ה"ב) ועם זאת אסור מן התורה לגנוב או לגזול אפילו כל שהוא, וכתב הרב המגיד (שם) שזהו מדין חצי שיעור באיסור ממון שהוא כדין חצי שיעור בכל האיסורים.

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

קונה או שליח?

הלכות מלוה ולוה פרק ח, הלכה ג: חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עֲשָׂרָה דִינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בְּשִׁשָּׁה עַד הַקָּצִיר, עַל מְנָת שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה, חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיְּמַכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם... וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בְּשִׁשָּׁה... חֲרֵי זֶה מֻתָּר; אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה, תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

מדובר במוכר לחברו חפץ שמחירו צפוי להתייקר ואם המכירה חלה מיד אסור לקבוע שהלוקח ישלם לאחר זמן לפי השער שיהיה אז, כי התוספת נחשבת כשכר המתנת המעות והיא ריבית, אך כאשר ניכר שהמכירה לא חלה עכשיו אלא לאחר זמן, בדין הוא שהתשלום יהיה כפי השער של אז ואין זו ריבית.

ויש שתי אפשרויות כיצד יהיה ניכר שהמכירה לא חלה מיד: א. כאשר הלוקח רשאי להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו. ב. כאשר בינתיים (עד התשלום) אחריות החפץ היא על המוכר, ואם יינזק או יאבד – הקונה לא יצטרך לשלם.

ובענין זה מחלק הרמב"ם בין שני אופנים: באופן הראשון נדרשים שני התנאים כדי להתיר – שהאחריות תישאר על המוכר ושהלוקח יהיה רשאי להחזיר, ובאופן השני די בכך שיוכל הקונה להחזיר את החפץ, אף אם בינתיים האחריות חלה עליו.

וטעם החילוק הוא משום שבאופן הראשון מדובר שזמן התשלום הוא בקיץ, ואף אם הקונה ימכור את החבית מיד, יהיו המעות בידו עד אז כהלוואה ובמקרה זה מותר לקבוע את התשלום כשעת היוקר בשני התנאים האמורים, אך באופן השני על הלוקח לשלם למוכר מיד כאשר ימכור את החפץ, ובמקרה זה אין מתייחסים אליהם כאל מוכר וקונה אלא הוא נחשב כשלוחו של המוכר למכור את החפץ, ולכן די בכך שיכול להחזיר את החפץ למוכר אם לא יצליח למכור אותו, אף אם האחריות על שלימות החפץ מוטלת עליו (פרישה יו"ד סי' קעג סקכ"ז).

~ יום שישי י"ז כסלו ~

מתי הקילו חכמים משום 'חן האשה'?

הלכות מלוה ולוה פרק יב, הלכה ג: וְכֵן אִשָּׁה שֶׁהָתְבְּעָה כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִין לָהֶן אַפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתְּנַשֵּׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחַר.

אף שאין גובים שטר חוב מנכסי יתומים קטנים (לעיל ה"א), יכולה אשה לתבוע כתובתה ובית־דין גובים אותה מנכסיהם. ולדעת הרמב"ם כך הדין בין באלמנה – שכל זמן שאינה גובה כתובה מקבלת תשלומי מזונות המפסידים את נכסי היתומים, ובין בגרושה (אף שאינה מקבלת מזונות), וכדעת רבי יוחנן (ערכין כב, א). והטעם הוא "משום חן האשה", שיהיה לה כסף ותמצא חן ותוכל להינשא.

והקשה ה'מגיד משנה' (הל' אישות פי"ז הי"ג, וכס"מ שם בשם הר"ן):

בעל חוב הרוצה לגבות את חובו אינו יכול למכור נכסים משועבדים לצורך הפירעון אלא על ידי בית דין שיפקחו על המכירה, אבל אלמנה הגובה כתובתה יכולה למכור מנכסי בעלה המשועבדים שלא על ידי בית דין. ושני טעמים לכך: א. "לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין", ולכן פטורה מלהופיע בפני בית־דין כדי למכור את הנכסים. וטעם זה שייך רק באלמנה אבל בגרושה לא אכפת לבעלה בהתבזותה, ועליה להופיע בפני בית דין כדי למכור את הנכסים המשועבדים. ב. "משום חן האשה", היינו להקל עליה לגבות את כתובתה וכך תוכל להינשא, וטעם זה שייך גם בגרושה (כתובות צז, ב).

והנה, הרמב"ם (הל' אישות שם) פסק שרק אלמנה יכולה למכור מנכסי בעלה, אבל "גרושה לא תמכור אלא בבית דין מומחין", וסובר שהקילו לאלמנה משום "שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין" ולא מטעם 'חן האשה', ולכן לא הקילו לגרושה. והרי זו סתירה לדבריו כאן שגם גרושה גובה כתובתה מנכסי יתומים "משום חן האשה"!

ותירץ:

מה שנזקקים לנכסי היתומים למכרן כדי לפרוע את הכתובה בגרושה, משום 'חן האשה' שתוכל להינשא, בא למנוע לה הפסד אם תצטרך להמתין זמן רב עד שיגדלו היתומים. מה שאין כן במכירת נכסים משועבדים לפריעת הכתובה כדי להקל עליה להינשא, אין צורך למכור את הנכסים שלא בפני בית־דין כי יכולה למכור בפני בית דין, ואף שאין זה קל לאשה – אין בכך כל הפסד.

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

פריעת חוב קודם זמנו

הלכות מלוה ולוה פרק יג, הלכה ה: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִידוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָתְבָּעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן.

וכתב ב'ספר התרומות' (שער ל ס"ב) שאם קבע המלווה ללווה זמן לפרעון ורוצה הלווה לפרוע תוך זמנו, כדי שלא יעמוד הממון באחריותו - אין המלווה יכול לעכב מלקבל חובו בטענה שאינו רוצה שיהא הממון באחריותו כיון שקביעת הזמן היא לטובת הלווה (שלא יוכל המלווה להכריח את הלווה לפרוע קודם זמן הפירעון שנקבע). שאם לא כן, נמצא שקביעת הזמן שהיא לטובתו - תקנתו היא קלקלתו, כי כמה קלקלות יכולות להיות אם לא יחזיר את הממון אלא יוציאו וכשיגיע הזמן לא יהיה לו ממון לפרוע את החוב.

אמנם, אם נשקפת סכנת הפסד עתידי, כגון מחילוף המטבע או גזירת מיסים והלווה רוצה להוציא את עצמו מן הסכנה (ומסיבה זו רוצה הלווה להחזיר חובו קודם הזמן) אינו יכול להכריח את המלווה לקבל את החזר חובו קודם זמנו, כי הדבר דומה לדין המבואר להלן (ה"ח) שאם הלווה רוצה להחזיר חובו במדבר (שאינו מקום שמור), הרשות ביד המלוה לומר "איני נפרע אלא בישוב".

אך אם הגיע זמן הפרעון והלווה רוצה לפרוע את חובו, אע"פ שממהר לעשות זאת כדי להציל את עצמו מסכנת הפסד בעתיד (כמו חילוף המטבע או גזירת מיסים) - הדין עמו ועל המלווה לקבל את החזר החוב כיון שאין הסכנה גלויה כעת (אף שעתידה לבוא) ואין לחייב את המלוה להשגיח על תקלת חברו הלוה, ואינו דומה לפריעת חוב במדבר שאין המלווה חייב לקבל את החזר החוב, כי שם הסכנה גלויה וניכרת כעת בשעת הפירעון (ראה שלחן ערוך חו"מ סי' עד ס"ב וסמ"ע שם).

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

נְשְׁתַּיְּירוּ מִמַּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן – ממשכן העדות, וְנִתְפַּזְּמוּ, וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה – מרפא, וַעֲלֵיהֶם – על כלי נחושת המשובחים כיוצא באלו [הצלצל והמכתשת] אָמַר דָּוִד (מלכים א' ז מה), לגבי כלי המקדש שעשה שלמה המלך, והיו כמו הכלים שנעשו בימי משה למשכן העדות, 'וְאֵת כָּל הַכֵּלִים וגו' נְחֹשֶׁת מְמוֹרָט' – כל הכלים נעשו מנחושת דק מאד. וכן נאמר (דה"י ב' ד טז) לגבי אותם הכלים, 'וְאֵת כָּל כְּלֵיהֶם עָשָׂה וגו' נְחֹשֶׁת (ממורק) [מָרוּק]' – כל הכלים נעשו מנחושת מבהיק.

ובימי עזרא היו גם כן בכלים האלו, וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (עזרא ח כז) 'וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מוּצָהָב טוֹבָה, שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת (מוזהב) [כַּזָּהָב]' – מראה הנחושת צהוב, וחשובים הכלים כמו כלי זהב. הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל בביאור הכתוב 'שנים חמודות כזהב': נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל בפירוש מה שנאמר בפסוק שהיו כלי הנחושת 'שנים חמודות כזהב', חַד אָמַר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מכלי הנחושת היה משובח מאד, שהיה שָׁקוּל בשוויו כִּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב כמותו. וְחַד אָמַר, לא היו משובחים עד כדי כך, אלא פירוש הפסוק הוא, שְׁנֵיהֶם – שני כלי נחושת שָׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב כמותם.

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעה זו: תָּנֵי רַב יוֹסֵף בפירוש הפסוק, שְׁנֵיהֶם – שנים מכלי הנחושת, שָׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דרשה אחרת מן הכתוב: תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר [לגבי כלי הנחושת] שְׁנַיִם [–כפולים] הָיוּ – מכל כלי היו שנים, שני צלצלים, שתי מכתשות, שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁנַיִם'. אַל תִּיקְרֵי שְׁנַיִם, וכפשוטו, שני כלים, ואחד מכל כלי, אֶלָּא 'שְׁנַיִם' – דהיינו שנים מכל אחד.

תָּנֵי בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אומר, מעין הַשִּׁילּוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בְּכַאיפָּר – רוחב פי המעין היה כאיסר [מין מטבע]. מעשה היה וצָוָּה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מֵימָיו. ולא זו בלבד שלא רבו מימיו, אלא שֶׁנִּתְמַעֲטוּ מימיו ממה שהיו בתחילה, וְחָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בכתחילה.

מסיקה הברייתא: ומאורעות אלו, שבאו לתקן ונמצאו מקלקלים, היו בשביל לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט כב–כג) 'אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ, וְאַל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ וגו' כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי', כלומר, שלא יתהלל החכם בחכמתו, לפי שחכמתו אינה מועילה אלא מקלקלת, שכלי המקדש בבית ראשון על פי דבר ה' נעשו, ואי אפשר להוסיף עליהם.

ממשיכה הברייתא: וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַרַּדְּוִלִּים (לֹא) הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ. מבררת הגמרא: מַאי הַרַּדְּוִלִּים. מבארת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, טַבְלָא גּוּרְנָא – זוג ועינבל [–פעמון]. וממשיכה הברייתא: וטעם הדבר הוא מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ של ההרדולים עָרֵב, וּמְעָרְבֵב אֶת הַנְּעִימָה, שהיה קולו ממשיך לאחר סיום הנעימה.

הגמרא ממשיכה בענין כלי המקדש: אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַגְרִיפָה [–מעין כף] הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ שבה היו גורפים את הדשן מהמזבח,

~ יום ראשון י"ב כסלו ~

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן

פֶּרֶק ג

דיני השולח את פרתו לשואל או למשאיל ומתה בדרך; ודיני ספק אם מתה בזמן השאלה או השכירות.

א. הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וּשְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד בְּנוֹ[א] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, אֲפִלּוּ שְׁלָחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ[ב] אוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל שׁוֹאֵל[ג], וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּת הַשּׁוֹאֵל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'שַׁלְּחָהּ לִי בְּיַד בְּנִי', 'בְּיַד עַבְדִּי', 'בְּיַד שְׁלוּחִי', אוֹ 'בְּיַד בִּנְךָ', אוֹ 'בְּיַד עַבְדְּךָ הָעִבְרִי' אוֹ 'בְּיַד שְׁלוּחֲךָ', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: 'הֲרֵינִי מְשַׁלְּחָהּ לְךָ בְּיַד בִּנְךָ', 'בְּיַד עַבְדְּךָ', 'בְּיַד שְׁלוּחֲךָ', 'בְּיַד בְּנִי', 'בְּיַד עַבְדִּי הָעִבְרִי', 'בְּיַד שְׁלוּחִי', וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'שְׁלַח', וּשְׁלָחָהּ וּמֵתָה בַּדֶּרֶךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[ד].

א) של המשאיל. ב) בין עבד עברי ובין כנעני. ג) השואל עשה אותו שליח לקבל את הפרה מיד המשאיל, ולא אמר למשאיל: שלח לי ביד פלוני. ד) מכיוון שאמר למשאיל: "שלח" עשה את יד השליח כידו ממש.

שְׁלָחָהּ לוֹ הַמַּשְׁאִיל בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'שְׁלַח', וּמֵתָה - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מֵרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל.

ב. אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: 'הַכְּישָׁהּ בְּמַקֵּל, וְהִיא תָּבוֹא אֵלַי מֵאֵלֶיהָ'[ה], וְעָשָׂה הַמַּשְׁאִיל כֵּן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב בָּהּ, עַד שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ; אֲבָל מֵתָה בַּדֶּרֶךְ, פָּטוּר.

ה) תכה את הבהמה במקל כדי שתבוא לביתי, והיא תבוא לבד.

וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמַּחְזִירָהּ הַשּׁוֹאֵל לַבְּעָלִים[ו] - אִם שְׁלָחָהּ בְּיַד אַחֵר, וּמֵתָה קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לִרְשׁוּת הַמַּשְׁאִיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁעַדַיִן הִיא בַּאֲחָרָיוּת הַשּׁוֹאֵל. וְאִם שְׁלָחָהּ מִדַּעַת הַמַּשְׁאִיל עַל יְדֵי אַחֵר, וּמֵתָה - פָּטוּר.

שְׁלָחָהּ בְּיַד עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּשְׁאִיל: 'שְׁלַח' - אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ, חַיָּב; שְׁיַּד הָעֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ, וַעֲדַיִן לֹא יָצְאַת מִיַּד הַשּׁוֹאֵל.

ו) הרי היא ברשות השואל כל זמן שלא הגיעה ליד המשאיל או ליד אדם שהמשאיל הסכים מראש לשלוח על ידו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[ז]? בְּשֶׁהֶחְזִירָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ. אֲבָל אִם הֶחְזִירָהּ בְּיַד אַחֵר אַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, אִם מֵתָה בַּדֶּרֶךְ; שֶׁהַשְּׁאֵלָה אַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ יָצְאַת מִדִּין שְׁאֵלָה, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר עָלֶיהָ[ח]; וּלְפִיכָךְ, אִם מֵתָה אוֹ נִשְׁבֶּתֶת אַחַר יְמֵי שְׁאֵלָתָהּ[ט], פָּטוּר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז) שהפרה נשארת ברשותו של השואל לעניין חיוב אונסים כל זמן שלא הגיעה לרשות המשאיל. ח) מכיוון שהשואל נהנה מן הפרה בימי שאלתה תיקנו שיהא חייב בגניבה ואבידה גם אחר שהסתיימו ימי השאלה. ט) אפילו נמצאת עדיין בבית השואל. י) מאונסין.

ג. הַשּׁוֹאֵל פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ - שְׁאָלָהּ חֲצִי הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ חֲצִי הַיּוֹם, שְׁאָלָהּ הַיּוֹם וּשְׂכָרָהּ לְמָחָר, שָׁאַל אַחַת וְשָׂכַר אַחַת, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: 'שְׁאוּלָה מֵתָה'[יא], 'בְּיוֹם שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה'[יב], 'בַּשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׁאוּלָה מֵתָה', וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ'; אוֹ שֶׁאָמַר הַשּׁוֹמֵר: 'שְׂכוּרָה מֵתָה', 'בְּיוֹם שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה', 'בַּשָּׁעָה שֶׁהָיְתָה שְׂכוּרָה מֵתָה', וְהַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ'; אוֹ שֶׁאָמַר זֶה 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

יא) במקרה ששאל אחת ושכר אחרת. יב) במקרה ששאל אותה להיום ושכר אותה למחר.

לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר שֶׁשְּׂכוּרָה מֵתָה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְיִפָּטֵר. זֶה אוֹמֵר 'שְׂכוּרָה מֵתָה', וְזֶה אוֹמֵר 'שְׁאוּלָה מֵתָה' - יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר עַל הַשְּׂכוּרָה שֶׁמֵּתָה כְּדַרְכָּהּ[יג] כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְיִגָּלְגֵּל עָלָיו [-יכלול בשבועה] שֶׁהַשְּׂכוּרָה הִיא שֶׁמֵּתָה.

יג) ולא פשע בה, וגם לא נגנבה או אבדה, שהרי השוכר חייב בכל אלה האירועים.

ד. הִשְׁאִילוֹ שְׁתֵּי פָרוֹת, חֲצִי הַיּוֹם בִּשְׁאֵלָה וַחֲצִי

הַיּוֹם בִּשְׁכִירוּת, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: 'בִּזְמַן הַשְּׁאֵלָה מֻתּוּ שְׁתֵּיהֶן', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'אַחַת מֵתָה[יד] בִּזְמַן שְׁאֵלָתָהּ[טו], וְהָאַחֶרֶת אֵינִי יוֹדֵעַ[טז] - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[יז], יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם.

יד) שלא מחמת מלאכה. טו) ועליו לשלם דמיה. טז) הרי זה כדין תבעו מאה והוא מודה שחייב חמישים שהטילה עליו התורה שבועת מודה במקצת. יז) כי הוא אומר "איני יודע".

וְכֵן אִם מָסַר לוֹ שָׁלֹשׁ פָּרוֹת, שְׁתַּיִם שְׁאוּלוֹת וְאַחַת שְׁכוּרָה, הַמַּשְׁאִיל אוֹמֵר: 'הַשְּׁתַּיִם הַשְּׁאוּלוֹת הֵן שֶׁמֵּתוּ', וְהַשּׁוֹאֵל אוֹמֵר: 'הָאַחַת הַשְּׁאוּלָה מֵתָה וַדַּאי, אֲבָל הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֵּתָה אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִיא הַשְּׁאוּלָה הָאַחֶרֶת אוֹ הַשְּׁכוּרָה' - מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - יְשַׁלֵּם הַשְּׁתַּיִם. בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר דִּין זֶה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִכָּל הַטּוֹעֲנִין שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע, וְכֵיצַד מְשַׁלְּמִין, וּמֵאֵיזֶה טַעַם הֵן מְשַׁלְּמִין.

פֶּרֶק ד

דיני שומר חינם ודיני שמירת הפיקדון.

א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּחִנָּם[א], וְנִגְנַב אוֹ אָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[ב], וְנִפְטָר, שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וְנִגַּב מִבֵּית הָאִישׁ .. וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[ג], אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ".

א) שאינו מקבל דבר תמורת שמירתו. ב) שנגנבה או נאבדה. ג) והכוונה שיקרב לבית־דין להישבע.

וּמְגַלְגְּלִין עָלָיו בְּתוֹךְ הַשְּׁבוּעָה[ד], שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ, אֶלָּא שָׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד, וַאֲחַר כָּךְ נִגְנַב; שֶׁאִם נִגְנַב אַחַר שֶׁשָּׁלַח יָדוֹ בַּפִּקָּדוֹן, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

ד) כשהוא נשבע שנגנבה, כוללים בה גם שתי שבועות אחרות כדלהלן.

ב. הוֹאִיל וּפָטַר הַכָּתוּב אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם מִן הַגְּנֵבָה, קַל וָחֹמֶר מִן הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמִתָּה; וְהוּא, שֶׁלֹּא שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן; אֲבָל שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, נִתְחַיֵּב בָּאֲנָסָיו[ה].

ה) מכיון ששלח בה יד שלא ברשות בעלים – נעשה גזלן, שחייב גם באונסין.

כֵּיצַד דֶּרֶךְ הַשּׁוֹמְרִים? הַכֹּל לְפִי הַפִּקָּדוֹן: יֵשׁ פִּקָּדוֹן שֶׁדַּרְכּוֹ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית הַשַּׁעַרִי, כְּגוֹן הַקְּורוֹת וְהָאֲבָנִים; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן שֶׁדַּרְכּוֹ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בֶּחָצֵר[ז], כְּגוֹן חֲבִילוֹת שֶׁל פִּשְׁתָּן הַגְּדוֹלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן שֶׁדַּרְכּוֹ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בַּבַּיִת, כְּגוֹן שִׂמְלָה וְטַלִּית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וְיֵשׁ פִּקָּדוֹן שֶׁדַּרְכּוֹ שְׁמִירָתוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּתֵבָה אוֹ בְּמִגְדָּל[ח] וְנוֹעֵל עָלָיו, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי וּכְלֵי זָהָב וּכְלֵי כֶּסֶף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ו) שטח גדול שאינו מקורה ומשמש ככניסה לחצר ולבית. ז) שהיא מוקפת בתי מגורים, והדברים הנמצאים בו נשמרים יותר מבבית שער. ח) ארון גדול העומד בבית.

ג. הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, וְנִגְנַב מִשָּׁם אוֹ אָבַד - אֲפִלּוּ נֶאֱנַס שָׁם, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה דְּלֵקָה וְנִשְׂרַף כָּל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ הַפִּקָּדוֹן עִם [חפצים אישיים] שֶׁלּוֹ - אִם רָאוּי לִשְׁמִירָה[ט], פָּטוּר; וְאִם אֵין הַמָּקוֹם רָאוּי לִשְׁמִירָה, חַיָּב; בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל אֲחֵרִים.

ט) לפי המבואר בהלכה הקודמת. י) להתרשל ולא לשמור כראוי.

ד. הַכְּסָפִים[יא] וְהַדִּינָרִין[יב] - אֵין לָהֶן שְׁמִירָה, אֶלָּא שֶׁיִּטְמְנֵם בַּקַּרְקַע[יג] וְיִתֵּן עֲלֵיהֶם טֶפַח עָפָר, אוֹ יִטְמְנֵם בַּכֹּתֶל בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַקַּרְקַע, אוֹ בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לִשְׁמֵי קוֹרָה; אֲבָל לֹא בְּאֶמְצַע הַכֹּתֶל, שֶׁמָּא יַחְפְּרוּ שָׁם הַגַּנָּבִים, וְיִגְנְבוּ[יד]. אֲפִלּוּ נָעַל עֲלֵיהֶם כָּרָאוּי בְּתֵבָה, אוֹ הֶחְבִּיא אוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אָדָם מַכִּירוֹ וְלֹא מַרְגִּישׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

יא) מטבעות של כסף. יב) דינרי זהב. יג) לטמון אותם בקרקע. יד) אבל סמוך לקורה או לקרקע קשה לבדוק.

---

3. שמות-משפטים, כב, ו-ז.

וייתן . . **עפר:** בעבודת האדם – יין מלכות סקע"ב.

הוֹרוּ מְקֻצָּת הַמְּבִינִים, שֶׁהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר שֶׁמַּשָּׂאוֹ קַל וְאֵין הַקַּרְקַע מְאַבֶּדֶת אוֹתוֹ בִּמְהֵרָה[טו], כְּגוֹן לְשׁוֹנוֹת [-חתיכות] שֶׁל כֶּסֶף, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְשׁוֹנוֹת הַזָּהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת - שֶׁאֵין לָהֶן שְׁמִירָה אֶלָּא בַּקַּרְקַע; וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

טו) אינו מתקלקל מרטיבות הקרקע.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַכְּסָפִים וְהַדִּינָרִין – אֵין לָהֶן שְׁמִירָה, אֶלָּא בַּקַּרְקַע".

הביאור בזה ע"ד המוסר: "קרקע" מורה על ביטול, כמ"ש "ונפשי כעפר לכל תהיה", וההוראה היא שתנאי לעשירות הוא הביטול וההכרה שהכל מאתו ית' ולא ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" ושבזכות היותו ממולח ומוצלח בעסקים ובעל קשרי מסחר ענפים, אלא אדרבא - מתנהג ומרגיש - "נפשי כעפר לכל תהי'" תכלית הביטול.

ומוסיף הרמב"ם (ענין שאינו מופיע בגמרא) "ויתן עליו טפח עפר" היינו שלא די בכך שישנה תנועה של ביטול, אלא שצריך לכסות הכספים ב"טפח עפר" להורות שזהו ענין עיקרי בכל עניני העולם.

עצה זו נאמרת לכל לראש לעשירות בתורה, כמו שנאמר "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תנאי ל"פתח לבי בתורתך" ומשם תושפע לו גם עשירות בפועל.

יין מלכות ספר משפטים סימן ו
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ה. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים עֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלִקְבֹּר אוֹתָן, עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[טז]. וְאִם נִתְאַחֵר לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְקָבְרָן, וְלֹא קְבָרָן, וְנִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב; וְאִם • תַּלְמִיד חָכָם הוּא[יז] (הַמַּפְקִיד) - אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּשְׁהֶה כְּדֵי לְקָבְרָן אַחַר שֶׁיַּבְדִּיל.

השגת הראב"ד
ואם תלמיד חכמים הוא המפקיד א"א ואם ת"ח הוא הנפקד.

טז) ובמוצאי־שבת מחוייב לקוברם מיד. יז) תלמידי חכמים חרדים לקיים מצוות הבדלה על היין, והיין בימיהם ביוקר, ולפיכך רשאי הנפקד לעכב את הטמנת הכספים, שמא יצטרך המפקיד לקחת כסף לקנות יין להבדלה, אבל הנפקד עצמו מחוייב להבדיל מיד ולהטמין את הפקדון.

ו. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּסָפִים בַּדֶּרֶךְ לְהוֹלִיכָם לְבֵיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח עִמּוֹ מָעוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ צְרוּרִים וּמֻנָּחִים בְּיָדוֹ, אוֹ קְשׁוּרִים בָּרָאוּי עַל בִּטְנוֹ מִכְּנֶגֶד [-ממול] פָּנָיו, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ, וְיִקְבְּרֵם בָּרָאוּי. וְאִם לֹא קְשָׁרָם כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת - אֲפִלּוּ נֶאֱנְסוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי תִּחְלָתוֹ בִּפְשִׁיעָה[יח].

יח) המדובר במקרה שאילו היו הכספים בידו או קשורים על בטנו –היה יכול להציל, אבל במקרה שגם בשמירה מעולה זו אי־אפשר היה לו להציל – פטור.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[יט] שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִנִּיחָן בִּמְחִיצָה שֶׁל קָנִים, וַחֲרֵי הֵם טְמוּנִים בָּעָבִי הַמְּחִיצָה, וְנִגְנְבוּ מִשָּׁם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אַף עַל פִּי שֶׁזּוֹ שְׁמִירָה מְעֻלָּה לְעִנְיַן גְּנֵבָה, אֵינָהּ שְׁמִירָה כָּרָאוּי לְעִנְיַן הָאֵשׁ; וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא טָמָנָם בַּקַּרְקַע אוֹ בְּכֹתֶל בִּנְיָן, פּוֹשֵׁעַ הוּא, וְכָל שֶׁתִּחְלָתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס, חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[כ].

יט) סיפור שהובא בגמרא. כ) בכל מקרה, שלולא הפשיעה לא היה קורה האונס.

ז. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי פִּקָּדוֹנִי', וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ הֵיאַךְ הִנַּחְתִּי פִּקָּדוֹן זֶה', אוֹ 'בְּאֵיזֶה מָקוֹם קְבַרְתִּי הַכְּסָפִים, הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲבַקֵּשׁ וְאֶמְצָא, וַאֲחַזִּיר לְךָ' - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם מִיָּד.

ח. כָּל הַמַּפְקִיד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין כֵּלִים בֵּין מָעוֹת - עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנוֹתָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הַגְּדוֹלִים הוּא מַפְקִיד[כא]. אֲבָל אִם מְסָרָם לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו הַקְּטַנִּים, אוֹ לַעֲבָדָיו בֵּין קְטַנִּים וּבֵין גְּדוֹלִים, אוֹ לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו שֶׁאֵינָן שְׁרוּיִין עִמּוֹ בַּבַּיִת וְסוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ[כב], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָסַר לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם, אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע[כג], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כא) הוא מסכים מראש שהנפקד ימסור שמירתם לאשתו ולבניו. כב) אינם מקבלים מזונותם בביתו. כג) ואם אינו מביא ראיה ברורה שלא פשע, אף־על־פי שהוא רוצה להישבע שלא פשע, יכול המפקיד לטעון: לראשון אני מאמין בשבועה, ולשני איני מאמין.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ[כד], נְתָנָן הַשּׁוֹמֵר לְאִמּוֹ, הֶחְבִּיאָה אוֹתָן[כה] וְלֹא טָמְנָה אוֹתָן[כו], וְנִגְנְבוּ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הַשּׁוֹמֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי שֶׁנְּתָנָן לְאִמּוֹ, שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד, עַל דַּעַת בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הוּא מַפְקִיד; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהּ

׳פִּקָּדוֹן הֵם׳, יֵשׁ לוֹ לִטְעֹן: ׳כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהִיא נִזְהֶרֶת אִם הֵן שֶׁלִּי׳[כז].

כד) שומר חינם. כה) בארגז. כו) בקרקע או בכותל. כז) שהיא נזהרת שלא יפסיד בנה.

וְכֵן אֵין אִמּוֹ חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן[כח]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר שֶׁאוֹתָן הַמָּעוֹת עַצְמָן הֵן שֶׁנָּתַן לְאִמּוֹ, וְתִשָּׁבַע הָאֵם שֶׁהֶחְבִּיאָה אוֹתָן וְנִגְנְבוּ, וְיִפָּטְרוּ שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כח) ומשום כך אין זה פשיעה.

ט. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר הַפִּקָּדוֹן לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְהוֹדִיעָם שֶׁהוּא פִּקָּדוֹן, וְלֹא שָׁמְרוּ כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין - שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר[כט]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיד, עַל דַּעַת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ הוּא מַפְקִיד.

כט) אפילו אין להם ממה לשלם.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד כְּשׁוּת[ל] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה לַשּׁוֹמֵר כְּשׁוּת אַחֶרֶת, וְאָמַר לְשָׁמְשׁוֹ: ׳מִזֶּה הַכְּשׁוּת תַּשְׁלִיךְ לַשֹּׁכֵר׳, וְהָלַךְ הַשָּׁמָשׁ וְהִשְׁלִיךְ מִכְּשׁוּת שֶׁל פִּקָּדוֹן. אָמְרוּ חֲכָמִים: הַשָּׁמָשׁ פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר ׳מִזֶּה הַשְׁלֵךְ וּמִזֶּה אַל תַּשְׁלֵךְ׳, וְדֻמֶּה שֶׁהוּא מַרְאֶה מָקוֹם לו[לא] וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה.

ל) מין צמח שנותנים לתוך שכר של שעורים להשביח טעמו. לא) מראה לו איפה מקומה של הכשות.

וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָמַר לוֹ ׳מִזֶּה הַשְׁלֵךְ׳. וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי מַה שֶּׁנֶּהֱנָה בִּלְבַד[לב]; לְפִיכָךְ, אִם נַעֲשָׂה הַשֹּׁכָר חֹמֶץ[לג], פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, חַיָּב הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעָה שֶׁכָּךְ אֵרַע לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לב) מהשבחת השכר. לג) לא תסס השכר אלא החמיץ, ואם כן אין כל הנאה לבעל השכר.

פֶּרֶק ה

דין המציל את עצמו בממון הפיקדון, ודין ספקות ומחלוקות בין המפקיד לשומר.

א. מִי שֶׁהִפְקִידוּ אֶצְלוֹ מָעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים אוֹ שֶׁל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים[א], וּפָשַׁע בָּהֶם וְנִגְנְבוּ - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "לִשְׁמֹר", לֹא לְחַלֵּק לָעֲנִיִּים; וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים[ב]. אֲפִלּוּ בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם הַמַּפְקִיד וְהִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן הַשְּׁבוּיִים - פָּטוּר; אֵין לְךָ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים גָּדוֹל מִזֶּה.

א) הרמב"ם משווה דין מעות פדיון שבויים – למעות של עניים. ב) ולמה מעות אלו אינן בכלל "לשמור"? מפני שנמסרו לידו כדי לחלקן לעניים, אין מי שיתבע את הנפקד, זה שמסר לו את המעות כבר הסתלק מהן, והעניים אינם יכולים לתבוע, שהרי יכול הוא לומר לתובעים: לעניים אחרים אתן.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין זֶה הַמָּמוֹן הַמַּפְקָד אֻצְלוֹ לַעֲנִיֵּי מָקוֹם זֶה[ג], אוֹ לִשְׁבוּיִים אֵלּוּ. אֲבָל אִם הָיָה לַעֲנִיִּים אֵלּוּ וְלִשְׁבוּיִים אֵלּוּ, וַהֲרֵי הוּא קָצוּץ לָהֶם[ד] - הֲרֵי זֶה מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹבְעִין[ה]; וְיִשַּׁלֵּם אִם פָּשַׁע, אוֹ יִשָּׁבַע אִם לֹא פָּשַׁע, כְּדֶרֶךְ כָּל הַשּׁוֹמְרִים.

ג) מיועד להם ע"י המנדבים או גבאי צדקה. ד) מיוחד רק להם ולא לאחרים. ה) היינו, העניים שבשבילם הופקדו, ולפיכך הן בכלל "לשמור".

ב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָמוֹן אוֹ כֵּלִים חֲשׁוּבִין, וּבָאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, וְקָדַם לָהֶם הַמַּפְקִדוֹן לְהַצִּיל עַצְמוֹ - אִם הָיָה אָמוּד [=מוערך] שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן - חַיָּב; שֶׁחִזְקָתוֹ שֶׁבִּגְלָלוֹ בָּאוּ הַגַּנָּבִים, וְנִמְצָא זֶה הִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ. וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - חִזְקָתוֹ שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לִשְׁמַע הַפִּקָּדוֹן, וּפָטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, וּבָאוּ גַּנָּבִים וּגְנָבוּם בְּפָנָיו, וְאִלּוּ הָיָה צוֹוֵחַ, הָיוּ בְּנֵי אָדָם בָּאִין וּמַצִּילִין אוֹתָן - הוֹאִיל וְלֹא צָוַח - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ אֵצֶל אֶחָד, זֶה מֵאָה וְזֶה מָאתַיִם, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אוֹמֵר: ׳אֲנִי הוּא שֶׁהִפְקַדְתִּי הַמָּאתַיִם׳, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - יִשָּׁבַע כָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁהִפְקִיד מָאתַיִם כְּדִין כָּל נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, וְיִתֵּן מָאתַיִם לָזֶה וּמָאתַיִם לָזֶה; וְיַפְסִיד מֵאָה מִבֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב שֵׁם כָּל אֶחָד עַל כִּיס שֶׁלּוֹ.

4. שמות-משפטים, כב, ו.

לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיאוּ לוֹ הַשְּׁנַיִם כְּאֶחָד, הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת בְּכֶרֶךְ אֶחָד, וּבָאוּ וְתָבְעוּ, וְכָל אֶחָד אוֹמֵר: 'הַמָּאתַיִם שֶׁלִּי - נוֹתֵן מֵאָה לָזֶה וּמֵאָה לָזֶה, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֲצָלוֹ עַד לְעוֹלָם, אוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, וְהֵבֵאתֶם בְּכֶרֶךְ אֶחָד, לֹא הִטְרַחְתִּי עַצְמִי לֵידַע וְלִזְכֹּר תָּמִיד, מִי בַּעַל הַמֵּאָה וּמִי בַּעַל הַמָּאתַיִם'.

וְכֵן אִם הִפְקִידוּ אֲצָלוֹ שְׁנֵי כֵּלִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא בַּעַל הַגָּדוֹל', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ - יִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם; וְיִתֵּן הַגָּדוֹל לְאֶחָד מֵהֶם, וּדְמֵי הַגָּדוֹל לַשֵּׁנִי, וְיִשָּׁאֵר לוֹ הַקָּטָן. וְאִם הֵבִיאוּם בְּכֶרֶךְ אֶחָד - נוֹתֵן הַקָּטָן לְאֶחָד מֵהֶן, וּמִתּוֹךְ דְּמֵי הַגָּדוֹל נוֹתֵן דְּמֵי הַקָּטָן לַשֵּׁנִי, וְהַשְּׁאָר יִהְיֶה מֻנָּח אֲצָלוֹ, עַד שֶׁיּוֹדֶה לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד לְעוֹלָם.

וְכֵן מִי שֶׁתָּבְעוּהוּ שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא בַּעַל הַפִּקָּדוֹן', וְזֶה אוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא', וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'אֶחָד מִכֶּם הוּא, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא' - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם.

וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִפְקִידוּ שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת אֵצֶל רוֹעֶה, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן[ו], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הָיְתָה[ז] - יְשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם[ח]. וְאִם הִפְקִידוּ בְּעֶדְרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[ט] - מַנִּיחַ הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶם, וּמִסְתַּלֵּק[י]; וְתִהְיֶה מֻנַּחַת [בבית הדין], עַד שֶׁיּוֹדֶה הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּרְצוּ לַחֲלֹק אוֹתָהּ.

ו) כדרכה, והרועה פטור מלשלם. ז) ולמי עליו למסור את הבהמה החיה. ח) כלומר, לאחד יתן את הבהמה ולשני את דמיה. ט) אף־על־פי שהרועה הסכים לקבל את הבהמה לשמירה, אלא שבעל הבהמה הכניסה לעדר שלא בנוכחותו. י) לפי שלא הייתה לו אפשרות לציין ולהבחין בסימני היכר.

ה. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, זֶה לֹא יִעָרֵב עִם פֵּרוֹתָיו. עָבַר וְעֵרְבָן - יְחַשֵּׁב כַּמָּה הָיוּ פֵּרוֹתָיו, וְכַמָּה הָיָה הַפִּקָּדוֹן, וְיִרְאֶה כַּמָּה חָסַר הַכֶּלְיא, וְיַחֲשֹׁב חֶסְרוֹן הַפִּקָּדוֹן[יב], וְיִתֵּן לוֹ אַחַר שִׁשִּׁבְעִ[יג].

יא) כמה החסירה התערובת. פירות מאוחסנים, משקלם או מדתם פוחת והולך במשך הזמן. יב) לפי יחס כמותם לכמות כל הפירות. יג) הנפקד שהחסרון בא שלא בפשיעתו.

נִסְתַּפֵּק מֵהֵן[יד], וְלֹא יָדַע כַּמָּה נִסְתַּפֵּק - יוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹת[טו] לְחִטִּים וּלְאֹרֶז קָלוּף, אַרְבָּעָה קַבִּין וּמֶחֱצָה לְכָל כּוֹר[טז]; לְשְׁעוֹרִים וּלְדֹחַן, תִּשְׁעַת קַבִּין לְכָל כּוֹר; לְכֻסְּמִין וּלְזֶרַע פִּשְׁתָּן בְּגִבְעוֹלָיו[יז] וּלְאֹרֶז שֶׁאֵינוֹ קָלוּף, שָׁלֹשׁ סְאִין לְכָל כּוֹר. וְכַמִּדָּה הַזֹּאת, לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

יד) נטל מן התערובת לצורך עצמו. טו) כשהוא מחזיר למפקיד פירותיו, מנכה לו את החסרון המקובל. טז) הכור שלושים סאה, והסאה מחזיקה ששה קבים. יז) הגבעול דומה לשבולת של תבואה, ובראש הגבעולים גדלים גרעינים שהם זרע הפשתן.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמָּדַד לוֹ בִּימוֹת הַגֶּרֶן[יח], וְהֶחְזִיר לוֹ בִּימוֹת הַגֶּרֶן. אֲבָל מָדַד בִּימוֹת הַגֶּרֶן, וְהֶחְזִיר לוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ חֶסְרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹתִירוֹת[יט].

יח) בקיץ כשהוכנסו הפירות לגורן והם יבשים. יט) מתנפחות מן הרטיבות.

וְכֵן מוֹצִיא לוֹ שְׁתוּת [=שישית], **לְיַיִן[כ]; וּשְׁלֹשֶׁת לַגִּין שֶׁמֶן לְמֵאָה לג, מֵהֶן לג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים וְלג וּמֶחֱצָה בֻּלַּע[כא]. אִם הָיָה שֶׁמֶן מְזֻקָּק, אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ שְׁמָרִים; וְאִם הָיוּ הַקַּנְקַנִּים יְשָׁנִים, אֵינוֹ מוֹצִיא לוֹ בֻּלַּע[כב].**

כ) הקנקנים בולעים אחד משמה. כא) בליעת הקנקנים. השמן הוא סמיך, ואין הקנקנים סופגים הרבה. כב) מפני שבלעו כבר כדי שביעה.

ו. הַמַּפְקִיד[כג] אֲצָלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מְדוּדִין[כד], וְעֵרְבָן עִם פֵּרוֹתָיו וְלֹא מָדָדָן - חֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: 'כָּךְ וְכָךְ הָיוּ', וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ - יְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי חַיָּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא חַיָּב, וְנִמְצָא • מְחַיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי, רַבִּי יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבּוֹ.

השגת הראב"ד
ונמצא . . רבותי א"א ורבותי אין מורין כן לפי שאינו דומה לחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהתם הוה ליה למידע ואערומי הוא דמערים ותובע נמי טוען עליה ואמר מידע ידעת ודבר שבמניין קא טעין ליה ודבר שבמניין קא כפר ליה והוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם אבל הני לאו הכי הוא והיינו טעמא דשק צרור דאמרינן עלה ישבע זה ויטול ולא אמרו יטול בלא שבועה.

כג) כל הדינים שבהלכה זו מיוסדים על הדין שהמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע – משלם. כד) לא מסרם לנפקד במידה או במשקל.

וְכֵן כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וְאָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה דָּמִים אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם', וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: 'אָנוּ יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה' - יִטְלוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה; וְהוּא שֶׁיִּטְעֲנוּ דָּבָר שֶׁהֵם אֲמוּדִין בּוֹ[כה]; וַיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַחֲרִים[כו] עַל מִי שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ יָתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ.

כה) מצבם הכלכלי מאפשר להם לקנות כלים או פירות כאלה. כו) להטיל חרם סתם מבלי להזכיר את שם התובע.

וּמִנַּיִן שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא? הַגַּע עַצְמְךָ [-התבונן נ], [שומר] שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ כִּיס זְהוּבִים, וּפָשַׁע בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִין: 'מָאתַיִם דִּינָר הָיוּ בּוֹ', וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'יַדַּאי שֶׁהָיוּ בּוֹ דִּינָרִין, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הָיוּ', וְנִמְצָא זֶה פְּטוּעֵן מָאתַיִם, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת, וְאָמַר: 'הַשְּׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ', שֶׁהוּא מְחַיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁבַע, וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[כז].

כז) בהלכות טוען ונטען.

ז. מֵת אָבִיו, וְהִנִּיחַ לוֹ שַׂק צָרוּר, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ - הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ מֶה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בּוֹ', וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה אֲנִי חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא זְכוּכִית הָיָה מָלֵא' - שׁוּרַת הַדִּין בֵּינֵיהֶן שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ, שֶׁיִּשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה בּוֹ יָתֵר עַל שָׁוֶה כָּךְ וְכָךְ, וְיִשַּׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲשֶׂה • בְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד שַׂק צָרוּר אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ - הַמַּפְקִיד אוֹמֵר: 'חֲלִי [=תכשיט] זָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הָיוּ בּוֹ', וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא סִיגִים הָיָה בּוֹ אוֹ חוֹל', וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשָּׁבַע בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְיִטֹּל; וְהוּא שֶׁיִּטְעַן דָּבָר שֶׁהוּא אָמוּד בּוֹ, אוֹ שֶׁהוּא אָמוּד לְהַפְקִידוֹ אֶצְלוֹ.

השגת הראב"ד
מעשה . . בשעורים א"א אין זה כלום שהרי היה שם שק ומטכסין והודה בשק וכפר במטכסין ועוד בדבריו בשק צרור למה נשבע בעל השק ונוטל לאו היינו אמרינן לגבי שוורים דקאמר ניזק ברי ומזיק שמא אכתי היינו דרבה בר נתן ותו לא מידי.

וְלָמָּה נִשְׁבָּע כָּאן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן[כח]? לְפִי שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחַיָּב שְׁבוּעָה[כט] - שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה וְאָמַר: 'פָּרִיא לִי שֶׁהָיָה מָלֵא סִיגִים', וְהַמַּפְקִיד אוֹמֵר: 'מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ' [דרבנן], וְנִפְטָר[ל], כְּמוֹ שֶׁטָּעָנוּ חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשְׁעוֹרִים[לא]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן יִתְבָּאֵר עִקְּרֵי הַדְּבָרִים.

כח) כלומר, למה אינו נוטל בלא שבועה כמו בטוען מאתים היו, וזה אומר אינו יודע? (כמו בהלכה הקודמת). כט) ולפיכך אין מקום לומר: מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ל) ואין מחייבים אותו בשבועת התורה כמודה במקצת. לא) בהלכות טוען ונטען מבואר, שמודה במקצת אינו חייב שבועה אלא אם הודה ממין הטענה.

~ יום שני י"ג כסלו ~

פֶּרֶק ו

דין שומר שרוצה לשלם ולא להישבע; המשך המחלוקות בין המפקיד לשומר.

א. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, וְאֵינִי נִשְׁבָּע' - אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁוֶה וּמָצוּי בַּשּׁוּק לְקָנוֹת כְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פֵּרוֹת, אוֹ יְרִיעוֹת שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתָּן הַשָּׁווֹת בְּכָל עִנְיָנָם [-רגילות], אוֹ קוֹרוֹת הַמְצוּיוֹת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע.

אֲבָל אִם הָיָה פִּקָּדוֹן בְּהֵמָה, אוֹ בֶּגֶד מְצֻיָּר, אוֹ כְּלִי מְחֻקָּק, אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא לִקְנוֹת כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוֶה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בּוֹ, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים שְׁבוּעָה בְּנִקְיטַת חֵפֶץ [קדוש] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּם.

וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל שֶׁאָמַר 'מֻתָּה' אוֹ 'נִגְנְבָה', וְשׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ הַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמְרוּ 'נִגְנְבָה' אוֹ 'אָבְדָה' - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתָן, וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֵפֶץ; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: 'יָתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁוֶה' - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ.

נִמְצָא כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[א], כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שִׁלְשָׁה דְּבָרִים - שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[ב], וְשֶׁאֵרְעוֹ כָּךְ וְכָךְ וַהֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ

יָדְ קֹדֶם שֶׁאֵרְעוּ הַמְּאֹרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁוֶה.

א) זה נקרא "גלגול שבועה", שלולא שבועה אחרת המוטלת עליו לא היה חייב שבועה זו. ב) שלא פשע בשמירתו. ג) לא השתמש בו לצורך עצמו, שאם שלח בו יד, אפילו הוא שומר חינם, דינו כגזלן וחייב גם באונסים.

ב. יֵשׁ לַשּׁוֹמֵר לְהַתְנוֹת, שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, אֶלָּא "מְעוֹת אֵלּוּ שֶׁתַּפְקִיד אֶצְלִי, בְּזְוִית בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן"ׂ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. טָעַן • הַשּׁוֹמֵר שֶׁתְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן אוֹמֵר: "לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי" - אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּעֵדִים ה - מִתּוֹךְ שֶׁכֻּלּוֹ לוֹמַר "שָׁמַרְתִּי כִּדְרָכְךָ כָּל הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַסְתִּי"ו, נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן תְּנַאי. לְפִיכָךְ, יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד, וְשֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם תְּנַאי.

השגת הראב"ד
טען . . **תנאי** א"א זהו תימה וכי העדים לא שמעו התנאי ואיך נאמן לומר תנאי היה בינינו וכיון שהפקיד סתם בפניהם הרי נעשה שומר גמור והוא מודה שפשע ומה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן.

ד) ואם הניח אותן במקום שהתנה ונגנבו – פטור, אף על פי שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע. ה) והם לא שמעו את התנאי. ו) והיה נאמן בשבועה. ז) כלומר, לפני שהפקיד אצלו בעדים הותנה ביניהם התנאי ואחר כך הפקיד בעדים סתם, ותנאי אינו צריך עדים.

ג. שׁוֹמֵר • חִנָּם שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעח - פָּטוּר מִשְּׁבוּעָהט, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שָׁלַח בּוֹ יָד קֹדֶם שֶׁאָבַד. וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר, מְשַׁלֵּם [השומר]; וְאִם טָעַן וְאָמַר: "תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ" - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁעי.

השגת הראב"ד
שומר . . **שפשע** א"א תימה גדול יש בזה ואם טען ואמר לא הייתי שומר אלא הא ביתא קמך אמרתי כי יש עדים שפשע מאי הוי אלא נשבע היסת שלא היה שומר ואם בשהפקיד אצלו בעדים קאמר דאינו יכול לומר תנאי היה קשיא רישא דמה לו לשקר במקום עדים כמו שכתבתי.

ח) ונגנבה. ט) מכל השבועות. שעיקר השבועה שחייבה התורה הוא שנגנבה ושאר השבועות הן מדין גלגול. ומשום כך, כשאין עליו חיוב שבועה זו – נפטר גם מהשבועות האחרות. י) שלא אשמור שמירה מעולה כדרך השומרים. יא) ואין לו "מיגו לומר": שמרתי כדרך השומרים ונאנסתי.

ד. הַמַּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ כּ בְּפָנֵינוּ הִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לְטָעֹן וְלוֹמַר "חָזַרְתִּי וְלִקַּחְתִּיו מִמֶּנּוּ", אוֹ "נָתַנּוּ לִי בְּמַתָּנָה". לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר, מוֹצִיאִין הַפִּקָּדוֹן עַצְמוֹ מִן הַיְתוֹמִים עַצְמָן בְּלֹא שְׁבוּעָהיא.

יב) שאנו רואים אותו עתה. יג) ואין בית דין טוען ליתומים: שמא קנה אביהם מהמפקיד, וטעמו של דבר, שאין אנו טוענים ליתומים אלא טענה שאביהם היה יכול לטעון.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁבָּא וְאָמַרכא: "כָּךְ וְכָךְ הִפְקַדְתִּי אֵצֶל אֲבִיכֶם", וְנָתַן סִימָנִין מֻבְהָקִין, וְנִמְצָא הַפִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַרכב, וְהָיָה הַדַּיָּן יוֹדֵעַכג שֶׁלֹּא הָיָה הַמֵּת אָמוּד שֶׁזֶּה הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ - יֵשׁ לַדַּיָּן הַזֶּה לִתֵּן הַפִּקָּדוֹן לָזֶה שֶׁנָּתַן הַסִּימָנִין; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמַּפְקִיד רָגִיל לְהַכָּנֵס לְזֶה שֶׁמֵּת; אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל אֶצְלוֹ - שֶׁמָּאכד שֶׁל אַחֵר הוּא, וְהִכִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלּוֹ. בָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ לַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה אָמוּד, אֵין מוֹצִיאִין מִן הַיְתוֹמִים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רְאָיָה בְּרוּרָהכה, וְאֶמְדַּן דַּעְתָּן אֵינוֹ [של עדים] [חשוב כ]אֶמֶד דַּעְתּוֹיט, וְאֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁדַּעְתּוֹ סוֹמֶכֶת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאַר בְּהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין.

יד) ואין לו עדים על זה. טו) נמצא הפיקדון בבית היתומים ויש בו אותם הסימנים שמסר התובע. טז) מאומדן דעתו שזה הפיקדון שלו – הדיין מכיר את מצבו הכלכלי של הנפקד ובטוח הוא שהפיקדון הזה אינו שלו. יז) חוששים אנו. יח) עדותם זו אינה הוכחה ברורה אלא אומדן דעתם. יט) של הדיין.

השגת הראב"ד
מעשה . . **שבארנו** א"א למה בנקיטת חפץ והלא המפקיד אצל חבירו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים.

מַעֲשֶׂה • בְּאֶחָד שֶׁהִפְקִיד שֶׁמְּשָׁמִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָא לְתָבְעוֹ, וְאָמַר לוֹ: "הֶחְזַרְתִּים לְךָ", אָמַר לוֹ הַמַּפְקִיד: "וַהֲלֹא כָּךְ וְכָךְ הָיוּ מִדָּתָם, וַהֲרֵי הֵן מֻנָּחִין אֶצְלְךָ בְּחָבִית", אָמַר לוֹ: "שִׁלַּחְתִּי הֶחְזַרְתִּי לְךָ, וְאִלּוּכג אֲחֵרִים הֵן". וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין מִדָּיוֹ, שֶׁמָּא אִלּוּ שֶׁמְּשָׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵם כא; אֶלָּא יִשָּׁבַע הַשּׁוֹמֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש] שֶׁהֶחְזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כ) המונחים שם בחבית. כא) שמניין ומשקל אינם סימנים מובהקים לעניין זה אף על פי שנידונים כמובהקים לעניין החזרת אבידה.

ה. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנָתַן לוֹ הַשּׁוֹמֵר, וְאָמַר הַמַּפְקִיד: "אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי אֶלָּא אַחֵר הוּא", אוֹ "שָׁלֵם הָיָה וְאַתָּה שִׁבַּרְתּוֹ", אוֹ "חָדָשׁ הָיָה וְאַתָּה

נִשְׁתַּמַּשְׁתָּ בּוֹ', 'מֵאָה סְאִין הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, וְאֵין אֵלּוּ אֶלָּא חֲמִשִּׁים', וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: 'זֶה הוּא שֶׁהִפְקַדְתָּ אֶצְלִי בְּעַצְמוֹ, וּמַה שְּׁנָתַתָּ אַתָּה נוֹטֵל' - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת [=שבועה מדרבנן], כְּשְׁאָר כָּל הַנִּתְבָּעִין;

שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמּוֹדֶה בְּעַצְמוֹ שֶׁל פִּקָּדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמַּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן שֶׁגְּנָבַ אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה; כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, טוֹעֵן לְפִטֹר עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

אֲבָל אִם אָמַר: 'זֶה הוּא שֶׁהִשְׁאַלְתַּנִי', אוֹ 'שֶׁהִשְׂכַּרְתָּ לִי', אוֹ 'שֶׁנָּטַלְתִּי שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ', וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: 'אֵינוֹ זֶה אֶלָּא אַחֵר', אוֹ 'נִשְׁתַּנָּה מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה' - הַשּׁוֹכֵר נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן]; אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת[כב].

כב) מדין מודה במקצת, שחייבה אותו תורה להישבע אפילו אם לא קיבל עליו שמירה.

כֵּיצַד? 'מֵאָה סְאָה הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים' - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין. 'מֵאָה כּוֹר שֶׁל חִטִּים הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא מֵאָה כּוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים' - נִשְׁבָּע הֶסֵּת כְּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה כָּזוֹ.

פֶּרֶק ז

אחריות השומר שהפקדון לא ייפסד, שימוש במעות פקדון, ודין נשים ועבדים שהפקידו.

א. הַמַּפְקִיד • פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָסְרוּ חֶסְרוֹן הָרָאוּי לָהֶן[א] [-הרגיל] בְּכָל שָׁנָה. אֲבָל אִם חָסְרוּ יוֹתֵר מִכְּדֵי חֶסְרוֹנָן - מוֹכְרָן בְּבֵית דִּין[ב], מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֵישֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[ג]. וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן, יִמְכֹּר לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[ד]; שֶׁמָּא עָשׂוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[ה].

השגת הראב"ד
המפקיד . . אחרות א"א ועכשיו באלו המקומות שאין תורמין ומעשרין מוכרן למי שירצה.

א) שדרכם של פירות אלו להחסיר (כפי שציין הרמב"ם לעיל הלכה ה את שיעור החסרון למיני פירות שונים). ב) בפיקוחם על המחיר ועל הכמות. ג) שאם יניחם – יפסיד המפקיד הרבה. ד) מחיר תרומה נמוך ממחיר חולין, מפני שאין הרבה קופצים עליה. ה) טבל שיש לו במקום אחר ואסורים באכילה לזרים.

ב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, יַיִן וְהֶחְמִיץ, דְּבַשׁ וְנִפְסַד - עוֹשֶׂה תַּקָּנָה לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, וּמוֹכְרָן לוֹ בְּבֵית דִּין; אַף עַל פִּי שֶׁעָמְדוּ בְּהֶפְסֵדָן, וְאֵין הַהֶפְסֵד פּוֹשֶׂהוּ[ו] בָּהֶן - הֲרֵי הַקַּנְקַנִּים וְהַכֵּלִים מוֹסִיפִין הֶפְסֵד[ז].

ו) הוא כבר הפסיד, ואין ההפסד מתרבה. ז) הנוזל הנפסד מקלקל אותם.

ג. הַמַּפְקִיד חָמֵץ אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, עַד שָׁעָה חֲמִישִׁית[ח] מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן]; יוֹצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק לְשָׁעָתוֹ[ט], מִשּׁוּם הֵישֵׁב אֲבֵדָה. וְהוּא הַדִּין[י] לְשְׁאָר הַפִּקְדוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יִגַּע בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיִּזְלוּ בִּזְמַן פִּלּוֹנִי, אוֹ יֶאֱנַס אוֹתָם הַמֶּלֶךְ; שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֹּדֶם, וְיִטְלוּ מָמוֹנָם.

ח) שהיא התחלת איסור אכילת חמץ בערב פסח. ט) מוכרן באותה שעה ממש לנוכרים, כל זמן שמותר בהנאה – היינו עד סוף שעה חמישית, ולאחר מכאן אסור בהנאה מדרבנן. י) מכל־שכן מחמץ בפסח שוודאי יפסיד הכל.

ד. הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, גּוֹלְלוֹ[יא] אֶחָד לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ[יב], פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ - מֻתָּר; אֲבָל לֹא יִפְתַּח בִּגְלָל [-לצורך] עַצְמוֹ, וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַסְּפָרִים[יג]. וְאִם פָּתַח וְקָרָא בִּגְלַל עַצְמוֹ - הֲרֵי שָׁלַח יָד בַּפִּקָּדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בָּאֲנָסִין.

יא) כדי לאוורו שלא יתעפש. יב) לצורך הספר. יג) בזמנם, כל הספרים עשויים כמגילה ונפתחים ונסגרים בגלילה.

הִפְקִיד אֵצְלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר - מְנַעֲרָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ בַּאֲבֵדָה[יד]; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[טו]; שֶׁזּוֹ חוֹבָה עָלָיו מִשּׁוּם הֵישֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים.

יד) באדם שמצא אבידה. טו) בכל מקום שיש לחשוש להפסד – מחוייב הנפקד לטרוח ולמנעו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לִמְדִינַת הַיָּם; אֲבָל אִם הָיוּ עִמּוֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲבֵדָה[טז].

טז) אלא מודיע לו שהפקדון עלול להיפסד.

ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקָּדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין, הֲרֵי זֶה מוֹכֵר לַאֲחֵרִים; וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[יז]. וְהַדָּמִים יִהְיוּ מֻנָּחִים אֶצְלוֹ, וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[יח].

יז) אף־על־פי שמוכר על פי בית־דין יש מקום לחשוד בו שהוא משתדל להוריד את המחיר. יח) ההנאה שיש לו מזה שהוא רשאי להשתמש בהן כשיצטרך, נחשבת כשכר.

ו. הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל הַשַּׁלְחָנִי[יט] אוֹ הַחֶנְוָנִי - אִם הָיוּ צְרוּרִין וַחֲתוּמִין, אוֹ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[כ] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן;

יט) חלפן, שמחליף מטבע על מטבע. כ) משונה, ויותר חזק מהקשר הרגיל.

לְפִיכָךְ, אִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[כא]. וְאִם אֵינָן חֲתוּמִין, וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן צְרוּרִין, יֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן[כב]; לְפִיכָךְ, הוּא נַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם שׁוֹמֵר שָׂכָר, וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[כג]. נֶאֶנְסוּ, כְּגוֹן שֶׁאָבְדוּ בְּלִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

כא) כששמר כדרכי השמירה טובים. כב) המפקיד יודע שהחנוני והשולחני צריכים להרבה מעות, ואנו אומדים את דעת המפקיד שהוא מסכים שישתמשו במעותיו. כג) כדין שומר שכר.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כד]? קֻדֶּם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; אֲבָל אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן - נִתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָן כְּכָל מִלְוֶה שֶׁבָּעוֹלָם[כה], עַד שֶׁיַּחְזִירֵן לַבְּעָלִים.

כד) שפטור אם נאנסו או אבדו בליסטים מזויין. כה) אם השתמש בהן, הרי לקח אותן בהלוואה והרי הן שלו, וחל עליו חיוב להחזיר לנפקד כסף אחר.

ח. הַמַּפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, בֵּין צְרוּרִין בֵּין מֻתָּרִין [-מפוזרין] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן; לְפִיכָךְ, אִם אָבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן - וְהוּא, שֶׁיִּטְמְנֵם בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. הַמַּפְקִיד חֲבִית אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁיִּחֲדוּ [=קבעו] לָהּ הַבְּעָלִים[כו] מָקוֹם בֵּין שֶׁלֹּא יִחֲדוּ לָהּ הַבְּעָלִים מָקוֹם, וְטִלְטְלָהּ לְצָרְכּוֹ[כז] וְנִשְׁבְּרָה, בֵּין מִתּוֹךְ יָדוֹ[כח] נִשְׁבְּרָה בֵּין אַחַר שֶׁהֶחְזִירָהּ לִמְקוֹמָהּ שֶׁיִּחֲדוּ לָהּ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם; טִלְטְלָהּ לְצָרְכָּהּ [-לתועלת החבית], בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִתּוֹךְ יָדוֹ בֵּין שֶׁנִּשְׁבְּרָה מֵשֶׁהִנִּיחָהּ בִּמְקוֹם אַחֵר[כט] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

כו) בעל החבית קבע את המקום להנחת החבית. כז) הנפקד טלטל את החבית לצורך עצמו בלי נטילת רשות מהמפקיד. כח) בשעה שטלטלה והשתמש בה. כט) ומכל־שכן אם החזירה למקומה.

י. אֵין מְקַבְּלִין פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים[ל], וְלֹא מִן הָעֲבָדִים[לא], וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת. קִבֵּל מִן הָאִשָּׁה, יַחֲזִיר לְאִשָּׁה[לב]; מֵתָה, יַחֲזִיר לְבַעֲלָהּ[לג]. קִבֵּל מִן הָעֶבֶד[לד], יַחֲזִיר לָעֶבֶד; מֵת, יַחֲזִיר לְרַבּוֹ. קִבֵּל מִן הַקָּטָן[לה] - יִקְנֶה לוֹ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, אוֹ דֶּקֶל שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתָיו. וְכֵן שֶׁאָמְרוּ בְּעֵת מִיתָתָן: 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם' - אִם נֶאֱמָנִין לוֹ[לו], יַעֲשֶׂה כְּפִרוּשָׁן[לז]; וְאִם לָאו, יַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁיהֶן[לח].

ל) הנשואות, שמא הם של הבעל, וכדי להסתירם מעיניו היא מפקידה אותם אצל אחרים, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה. לא) סתם עבדים חשודים על הגזל. לב) ואף־על־פי שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אנו אומרים שמא הפקיד מישהו אצלה, או שמא נתן לה מישהו על מנת שאין לבעלה רשות בזה. לג) שהרי הבעל יורש את אשתו. ואם הפקדון הוא של אחרים — יבוא ויתבע מבעלה. לד) מאותם הנימוקים שאמרנו באשה. לה) ואין להחזיר לו, שמא לא ישמור עליו ויאבדו. לו) אם הנפקד מאמין להם. לז) כמו שאמרו. לח) ודווקא כשאמרו בשעת מיתה כשאין להם אפשרות לקחת את הפקדון מיד הנפקד, אבל כשהם בריאים — יתן לפלוני אפילו אין הנפקד מאמין לה, שהרי הם יכולים לקחת ממנו את הפקדון ולהחזיר בעצמם לידיו.

יא. הַפִּקָּדוֹן וְהָאֲבֵדָה, לֹא נִתְּנוּ לְתָבַע אֶלָּא בִּמְקוֹמָן. כֵּיצַד? הִפְקִיד אֶצְלוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ בְּנֹב[לט]; וְאִם הֶחְזִיר לוֹ פִּקְדוֹנוֹ בְּנֹב, מְקַבְּלוֹ[מ] מִמֶּנּוּ. הִפְקִיד אֶצְלוֹ בַּיְשׁוּב, וְהֵבִיא פִּקְדוֹנוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ מְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ[מא], אֶלָּא יֹאמַר לוֹ[מב]: 'הֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּתְךָ, עַד שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי בַּיְשׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ בַּיְשׁוּב'.

לט) אינו יכול לדרוש מהנפקד או ממוצא אבידה להביאו אליו לנוב. מ) ואינו יכול לטעון: הפקדתי אצלך בירושלים, החזר לי שם. מא) אינו מחויב לקבלו ולפטור את הנפקד מחובת השמירה. מב) יכול הוא לומר לנפקד.

יב. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לִמְדִינַת הַיָּם, וַהֲרֵי הַשּׁוֹמֵר רוֹצֶה לְפָרֵשׁ [-להפליג], אוֹ

לָצֵאת בְּשַׁיָּרָה[מג] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הַשּׁוֹמֵר וְהֵבִיא הַפִּקָּדוֹן לְבֵית דִּין, נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּת שְׁמִירָתוֹ. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵן; שֶׁאֵין אוֹסְרִין [-כובלים] זֶה בִּמְדִינָה זוֹ, מִפְּנֵי פִּקָּדוֹן שֶׁל זֶה שֶׁבָּרַח, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹלִיכוֹ עִמּוֹ, שֶׁמָּא יֵאָרְעוּ אֹנֶס, וְיִהְיֶה חַיָּב בַּאֲחָרָיוּתוֹ. וּבֵית דִּין מַפְקִידִין אוֹתוֹ בְּיַד נֶאֱמָן אֶצְלָם, מִשּׁוּם הֵשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים[מד].

מג) לדרך רחוקה. מד) שאם ישאיר את הפקדון ללא שמירה – ייגנב או יאבד.

פֶּרֶק ח

דין פקדון שנגנב ונמצא הגנב.

א. הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ[א], וְאָמַר: 'הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם', וְלֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע, וְנִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; טָבַח אוֹ מָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[ב]. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְמִי שֶׁהָיָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמַר 'אֲשַׁלֵּם'.

א) המדובר בשומר חנם שהוא פטור מגניבה ואבידה, אלא שהוא מחויב להשבע שבועת השומרים. ב) לפי הדין שגנב שנתפס משלם את הגנבה בתוספת קנס של שווי הגנבה, ואם טבח או מכר שור או בהמה, משלם כפול ארבע או חמש.

חָזְרָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ, הִיא וְגִדּוּתֶיהָ[ג] וּוְלָדוֹתֶיהָ; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹמֵר קוֹנֶה שֶׁבַח הַבָּא מִגּוּפָהּ, אֶלָּא שֶׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו[ד]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[ה], שֶׁאֵין הַגַּנָּב מַחְזִיר גִּדּוּת וּוְלָדוֹת, אֶלָּא לִפְנֵי יֵאוּשׁ[ו].

ג) הצמר שגזז הגנב. ד) שבח שלא הגיע מגוף הבהמה. ה) בהלכות גניבה. ו) כלומר, הצמר שגזז לפני שנתייאשו הבעלים (ייאוש = בעלים חדלו מלקוות להחזרת הגניבה), והוולדות שילדה לפני ייאוש חוזרים לבעלים, אפילו אם חזרה בפועל אחר ייאוש.

נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; טָבַח אוֹ מָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. לְמִי מְשַׁלֵּם? לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן.

וְכֵן הַשּׁוֹכֵר[ז] פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ, וְנִגְנְבָה, וְאָמַר 'הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם וְאֵינִי נִשְׁבָּע', וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹכֵר; שֶׁאִלּוּ רָצָה הַשּׁוֹכֵר, הָיָה נִשְׁבָּע שֶׁנִּגְנְבָה בְּאֹנֶס, וְנִפְטָר.

ז) שוכר דינו כשומר בשכר, ושניהם חייבים בגניבה ואבידה ופטורים מאונסין.

ב. שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁאָמַר 'פָּשַׁעְתִּי' - זָכָה בַּכֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם[ח], וְאִלּוּ רָצָה - אָמַר 'נִגְנְבָה' אוֹ 'אָבְדָה', וְהָיָה פָּטוּר[ט]. וְכֵן נוֹשֵׂא [-שומר] שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר 'נִגְנְבָה' - זָכָה הַכֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּתַשְׁלוּמִין, וְאִלּוּ רָצָה - אָמַר 'מֵתָה', וְהָיָה נִפְטָר.

ח) בזה שאמר "פשעתי", כבר חייב עצמו לשלם, ולכן אם נתפס הגנב זכה בכפל, אף־על־פי שלא אמר בפירוש: הריני משלם. ט) אם היה נשבע על כך. י) כדרכה.

אֲבָל הַשּׁוֹאֵל - אֵינוֹ קוֹנֶה הַכֶּפֶל, עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם מֵעַצְמוֹ[יא]. קָדַם וְשִׁלֵּם מֵעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַגַּנָּב - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַשּׁוֹאֵל.

יא) אבל אם רק אמר הריני משלם, ולא שילם עדיין – לא קנה הכפל.

ג. כָּל • הַקּוֹנֶה הַכֶּפֶל, קוֹנֶה הַשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו. כֵּיצַד? הִפְקִיד אַרְבַּע סְאִין אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין סֶלַע, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, וְאָמַר: 'הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם סֶלַע, וְאֵינִי נִשְׁבָּע', וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ, וַהֲרֵי הֵן שָׁוִין אַרְבַּע סְלָעִים - הֲרֵי הֵן שֶׁל שׁוֹמֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא סֶלַע.

השגת הראב"ד
כל . . סלע א"א דוקא שבא השבח אחר ששלם או שאמר הריני משלם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הִטְרִיחָן לַבְּעָלִים בַּדִּין. אֲבָל אִם הוֹדָה שֶׁפָּשַׁע, וְחִיְּבוּהוּ בֵּית דִּין לִתֵּן, וְלֹא נָתַן בִּרְצוֹנוֹ, עַד שֶׁכָּפוּהוּ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ, וְאַחַר כָּךְ הַגַּנָּב, אוֹ נִמְצָא הַפִּקָּדוֹן - יַחְזֹר לַבְּעָלִים כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּמַחְזִירִין לַשּׁוֹמֵר הַדָּמִים שֶׁלָּקְחוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם כֵּלִים אוֹ קַרְקַע גָּבוּ בֵּית דִּין מִמֶּנּוּ בְּשׁוּמָה[יב], מַחְזִיר לַשּׁוֹמֵר כֵּלָיו אוֹ שָׂדֵהוּ[יג].

יב) הדיינים העריכו את שוויים, ונתנו אותם למפקיד לתשלום הפסדו. יג) ואינו יכול לעכבם לעצמו ולתת לנפקד את דמיהם כפי שהעריכו הדיינים.

ד. תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְנִשְׁבַּע[יד], וְאַחַר כָּךְ שִׁלֵּם[טו], וְהֵכַר הַגַּנָּב - הוֹאִיל וְשִׁלֵּם בִּרְצוֹנוֹ, זָכָה בַּכֶּפֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהִטְרִיחָן בַּתְּחִלָּה לַדִּין, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע. אָמַר הַשּׁוֹמֵר בַּתְּחִלָּה 'אֵינִי מְשַׁלֵּם', וְחָזַר וְאָמַר 'הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם' - זָכָה בַּכֶּפֶל.

יד) שומר חנם נשבע שנגנב שלא בפשיעה. טו) לפנים משורת הדין.

ה. אָמַר: 'הַרֵינִי מְשַׁלֵּם', וְחָזַר וְאָמַר: 'אֵינִי מְשַׁלֵּם'[טז], אוֹ שֶׁאָמַר: 'הַרֵינִי מְשַׁלֵּם' וּמֵת, וְאָמְרוּ הַבָּנִים: 'אֵין אָנוּ מְשַׁלְּמִין'[יז], אוֹ שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַצִּיעַ אֶת הַשּׁוֹמֵר עַד שֶׁמֵּת, וְתָבַע אֶת הַבָּנִים וְשִׁלְּמוּ בְּנֵי הַשּׁוֹמֵר, אוֹ שֶׁשִּׁלְּמוּ הַבָּנִים לַבָּנִים, אוֹ שֶׁשִּׁלֵּם הַשּׁוֹמֵר מֵחֶצָה; שָׁאַל שְׁתֵּי פָּרוֹת וְשִׁלֵּם אַחַת מֵהֶן, שָׁאַל מֵהַשֻּׁתָּפִין וְשִׁלֵּם לְאֶחָד מֵהֶם, שָׁאֲלוּ הַשֻּׁתָּפִין וְשִׁלֵּם אֶחָד מֵהֶן, שָׁאַל מִן הָאִשָּׁה[יח] וְשִׁלֵּם לְבַעְלָהּ, אִשָּׁה שֶׁשָּׁאֲלָה[יט] וְשִׁלֵּם בַּעְלָהּ - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וַהֲרֵי הַכֶּפֶל מֻטָּל בְּסָפֵק, וְאֵינוֹ תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן;

טז) אפילו אם אמר בבי"ד הריני משלם ואינו יכול לחזור בו, אפשר לומר שלא קנה את הכפל מפני שהטריחו בבי"ד. יז) צדדי הספק הם: שיכול להיות שהם מסכימים לשלם, וכוונתם לדחות התשלום לזמן מה, מחמת חוסר מזומנים. יח) מנכסים שלה, שהבעל אוכל פירותיהם והקרן שייכת לה. יט) לצורך הנכסים שלה.

לְפִיכָךְ, חוֹלְקִין הַכֶּפֶל אוֹ הַשֶּׁבַח בֵּין בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וּבֵין הַשּׁוֹמֵר, וְאִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְתָפַשׂ הַכֹּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[כ], וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[כא].

כ) וזכה בכל הכפל, שהרי הוא מחזיק בממון, והמוציא מחברו עליו להביא ראיה. כא) שאין בית־דין גובים קנסות בחוץ לארץ, וכפל הגנב הוא קנס, אף־על־פי־כן אם תפסו הבעלים אין מוציאים מידם.

ו. נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס[כב], וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַגַּנָּב[כג] - אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר - עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[כד], וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע[כה]. קָדַם וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַגַּנָּב - אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - רָצָה, עוֹמֵד בִּשְׁבוּעָתוֹ[כו], רָצָה, עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב; וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא, עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין[כז].

כב) בליסטים מזוין שהשומר אינו יכול להציל מידו, ולא לקח בפרהסיה אלא הסתתר שלא יראו אותו. מעשה זה נחשב כגניבה המחייבת בתשלומי כפל, ונידון כאונס לפטור שומר שכר שחייב בגניבה רגילה. כג) ואפשר להוציא ממנו את הגניבה או דמיה. כד) כלומר, על השומר מוטל לטרוח ולהוציא מיד הגנב, אבל אינו מחויב לשלם מכיסו כלום. כה) פירוש, אינו יכול לטעון: אשבע שלא שלחתי בה יד, ואולי גם שאינה ברשותי – ואסתלק. כו) יכול הוא לטעון: נשבעתי ונפטרתי והסתלקתי מכל הענין הזה. כז) מכיוון שקיבל שכר עבור שמירתו, מוטל עליו לטרוח ולהוציא מיד הגנב, משום שאין זה נידון כאונס, כשאפשר להוציא מידו.

נִגְנַב הַפִּקָּדוֹן בְּאֹנֶס, וְהֶחְזִירוֹ הַגַּנָּב לְבֵית הַשּׁוֹמֵר, וַהֲרֵי הִיא בְּהֶמְתָּה, וּמֵתָה שָׁם בִּפְשִׁיעָה - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[כח] וְנִפְטַר, אוֹ עֲדַיִן לֹא כָלְתָה שְׁמִירָתוֹ[כט]. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם;

וְאִם תָּפְשׂוּ הַבְּעָלִים, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

כח) כשנגנבה באונס נפטר השומר לגמרי, ונפסק חיוב השמירה שהיה מוטל עליו, וכשהוחזרה לא קיבל על עצמו שמירה שניה. כט) מכיוון שהוחזרה ליד השומר, והוא לא החזירה לבעלים – קיים עדיין חיוב השמירה הראשון.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלֹוֶה

מצוות הלוואה לעני, הדין שהמלווה צריך לפרוע ברחמים מהלווה.

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנָה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) **לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ;** (ב) **שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ;** (ג) **לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי;** (ד) **שֶׁלֹּא יְמַשְׁכֵּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ;** (ה) **לְהַחְזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בִּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ;** (ו) **שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ;** (ז) **שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה;** (ח) **שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ;** (ט) **שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית;** (י) **שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלֹּוֶה בְּרִבִּית;** (יא) **שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלֹוֶה בְּרִבִּית, לֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב;** (יב) **לְלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.**

וּבְאוֹר מִצְוֹות אֵלּוּ - בְּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַלְווֹת לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל[א], שֶׁנֶּאֱמַר[1]: ♕

1. שמות-משפטים, כב, כד.

♕ הפניות לשיחות קודש ♕

לעניי: ביאור שיטת רבינו בנושא – יין מלכות סקע"ג, קע"ד.

"אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי, אֶת הֶעָנִי עִמָּךְ". יָכוֹל רְשׁוּת[2]? תַּלְמוּד לוֹמַר[2]: "הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ" וְגוֹ'. וּמִצְוָה זוֹ גְּדוֹלָה מִן הַצְּדָקָה[ג] עַל הֶעָנִי הַשּׁוֹאֵל [-המבקש] - שֶׁזֶּה כְּבָר נִצְרַךְ לִשְׁאֹל, וְזֶה עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְמַדָּה זוֹ[ד]. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל מִי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהַלְווֹת לָעָנִי, שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן" וְגוֹ'[ה].

א) ואפילו לעשיר מצוה להלוותו בשעה שאין מעות מצויות בידו. ב) בפסוק כתוב "אם", אז אולי זה רק רשות. ג) ממצות נתינת צדקה. ד) העני שמבקש צדקה כבר הגיע לידי בזיון בבקשת צדקה מאנשים, אבל העני שמבקש הלוואה, עדיין לא הגיע לידי בזיון, ובאמצעות ההלוואה הוא מציל אותו מבזיון. ה) והמשך הפסוק "ולא תיתן לו, וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

ב. כָּל הַנּוֹגֵשׁ[ו] אֶת הֶעָנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ מַה יַּחֲזִיר לוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[4]: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה"[ז]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי, וּלְהָצֵר לוֹ[ח], שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה.

ו) לוחץ, תובע בחזקה את העני שהלווה לו. ז) כמלווה הדוחק ותובע. ח) לאלץ אותו לפרוע את החוב בזמן.

ג. אָסוּר לְאָדָם לְהֵרָאוֹת לְבַעַל חוֹבוֹ בִּזְמַן שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ, אֶפִלּוּ לַעֲבֹר לְפָנָיו - שֶׁלֹּא יַפְחִידוֹ אוֹ יַכְלִימוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם תְּבָעוֹ[ט]. וּכְשֵׁם שֶׁאָסוּר לָזֶה לְהִתְבַּיֵּשׁ, כָּךְ אָסוּר לַלָּוֶה לְכְבֹּשׁ [לעכב] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁבְּיָדוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'לֵךְ וָשׁוּב - וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[6]: "אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב".

ט) דהיינו, אם כבר תבע אותו - כגון, שלא ידע שאין לו ותבעו, שאסור לו לעבור לפניו מכאן ואילך.

וְכֵן אָסוּר לַלָּוֶה לְקַח הַלְוָאָה וּלְהוֹצִיאָהּ שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ וּלְאַבְּדָהּ[י], עַד שֶׁלֹּא יִמְצָא בַּעַל חוֹב מֵאַיִן יִגְבֶּה [חובו], אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה עָשִׁיר גָּדוֹל. וְעוֹשֶׂה זֶה - רָשָׁע הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר[7]: "לֹוֶה רָשָׁע, וְלֹא יְשַׁלֵּם". וְצִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ[8]: 'יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ'.

י) וגורם לאבדה מן המלווה.

ד. כְּשֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה הַלְוָאָתוֹ[יא] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשִׁיר, וְהַלֹּוֶה דָּחוּק וְטָרוּד בְּמִזּוֹנוֹת[יב] - אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין, אֶלָּא גּוֹבִין לוֹ חוֹבוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה מִכָּל הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁיִּמְצְאוּ לוֹ. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ הַמַּטַּלְטְלִין - גּוֹבִין מִן הַקַּרְקַע, אַחַר שֶׁמַּחְרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַטַּלְטְלִין אוֹ מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מַטַּלְטְלִין, וְלֹא יְבִיאֵם לְבֵית דִּין[יג].

יא) בבית דין. יב) טורח הרבה כדי להתפרנס. יג) קודם שגובים מהקרקע, בית דין מחרימין על אנשים שיודעים או שיש להם מטלטלים של הלווה, ולא מביאים או מודיעים לבית דין.

וְגוֹבִין מִכָּל קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְשֻׁעְבֶּדֶת לִכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ, אוֹ לְבַעַל חוֹב שֶׁקָּדַם - גּוֹבִין לָזֶה[יד]; וְאִם יָבוֹא הָרִאשׁוֹן לִטְרֹף, יִטְרֹף[טו].

יד) לווה ממנו לפני שלווה מהמלווה שבא עכשיו לגבות, אבל עדיין לא הגיע זמן פרעונו, וכן הכתובה אינה נגבית מחיים אלא רק לאחר מותו או גרושין – ולכן בעל החוב שבא לגבות עכשיו, גובה מהקרקע מיד. טו) זה נימוק למה אין מונעים את גביית הקרקע אף על פי שהיא כבר משועבדת לאחרים, לפי שהגביה אינה גורמת כל הפסד לבעל החוב הראשון שהקרקע כבר משועבדת לחובו, שהרי כשיגיע זמן פירעון חובו – יוציא את הקרקע ממה שהראשון גבה, כי הכלל שכל הקודם בחובו - זכה.

טָעַן הַלֹּוֶה, 'שֶׁמַּטַּלְטְלִין אֵלּוּ שֶׁבְּיָדַי אֵינָן שֶׁלִּי, אֶלָּא פִּקָּדוֹן הֵן בְּיָדַי', אוֹ שְׁכוּרִין, אוֹ שְׁאוּלִין - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[טז]; אֶלָּא אוֹ יָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִגְבֶּה מֵהֶן בַּעַל חוֹבוֹ[יז].

טז) כי חזקה שכל מה שביד אדם, שלו הוא. יז) ללווה אין ברירה, או שיביא ראיה שהמטלטלים לא שלו, או שישלם בהם את חובו.

ה. אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה לֹא מִכְּסוּת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁל לוֶה, וְלֹא מִבְּגָדִים צְבוּעִין שֶׁצָּבָעָן לִשְׁמָן[יח], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לָבְשׁוּ אוֹתָן, וְלֹא מִסַּנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלָּקָחָן לִשְׁמָן; אֶלָּא הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן[יט]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְלֵי הַחֹל. אֲבָל בִּגְדֵי הַשַּׁבָּת וְהַמּוֹעֵד, גּוֹבֶה אוֹתָן בַּעַל חוֹבוֹ[כ]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר

2. דברים-ראה, טו, ח. 3. שם, פסוק ט. 4. שמות-משפטים, כב, כד. 5. דברים-ראה, טו, ג. 6. משלי, ג, כח. 7. תהלים, לז, כא. 8. אבות, ב, יב.

אִם הָיוּ בָּהֶם טַבָּעוֹת וַחֲלִי [=תכשיטין] **זָהָב אוֹ כֶּסֶף**כא **- שֶׁהַכֹּל לְבַעַל חוֹבוֹ.**

יח) לשם אשתו ובניו. יט) שמשעה שקנה אותם לשם אשתו ובניו, יצאו מרשותו וזכו בהם והרי הם שלהם. כ) מתוך שהם בגדים מכובדים, ואינם לשימוש יום יום, אין הבעל נותנם במתנה גמורה על דעת שלא יוכל למכרם אם יצטרך להם. כא) שאדם קונה אותם על מנת שתתקשט אשתו, ואם הוא צריך לפרנסתו, הוא ימכור אותם.

ו. הָיָה לוֹ מִטַּלְטְלִין אוֹ קַרְקַע, וַהֲרֵי עָלָיו שְׁטָרֵי חוֹבוֹת לְגוֹיִים, וְאָמַר: 'הֲרֵי כָּל נְכָסַי מְשֻׁעְבָּדִין לְגוֹיִים, וְאִם יִטְלוּ אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים בְּחוֹבָן, יַאַסְרוּ אוֹתִי הַגּוֹיִים בְּחוֹבָן, וְאֶהֱיֶה בַּשְּׁבְיָה' - הוֹרוּ רַבּוֹתַי שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיִגְבּוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים; וּכְשֶׁיִּבְּואוּ הַגּוֹיִים וְיַאַסְרוּהוּ, הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לִפְדּוֹתוֹכב.

כב) כי המצווה להצילו, אינה מוטלת על התובע יותר מאשר על כל אחד ואחת מישראל.

ז. מְסַדְּרִין לְבַעַל חוֹבכג**, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּסַדְּרִין בַּעֲרָכִין**כד**. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לַלָּוֶה: 'הָבֵא כָּל מַטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לְךָ, וְלֹא תַּנִּיחַ אֲפִלּוּ מַחַט אַחַת'. וְנוֹתְנִין לוֹ מִן הַכֹּל מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּכְסוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכְסוּת הָרְאוּיָה לוֹ; וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי אוֹ מַצָּנֶפֶת זְהוּבָה**כה, אֶלָּא מַעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוּת הָרְאוּיָה לוֹ**כו **לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּמִטָּה** [כסא] **לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמִטָּה וּמַצָּע הָרְאוּיִין לוֹ לִישַׁן עֲלֵיהֶן**כז**; וְאִם הָיָה עָנִי, מִטָּה וּמַפָּץ לִישַׁן עָלָיו. וְאֵין נוֹתְנִין כֵּלִים כָּאֵלּוּ**כח **לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו**כט**, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתָם. וְנוֹתְנִין לוֹ סַנְדָּלָיו וּתְפִלָּיו**ל.

כג) כשיגיע זמן הפירעון ויבוא המלווה לבית דין לגבות חובו, ואין ללווה מה לשלם - מסדרין ומעריכין ללווה דברים חיוניים שישארו אצלו. כד) מי שהתחייב לתת להקדש ערך עצמו או ערך אחרים, בית דין לוקח את כל רכושו ומוכרו, ואת הדמים נותנים להקדש, וגם בערכין משאירים לו את כל מה שיפרט הרמב"ם להלן. כה) רקומה זהב. כו) לאיש כמותו. כז) מצע גס, ארוג מקנים שעניים רגילים להשתמש בהם, ואינו יכול לדרוש מצע של בד. כח) לא כסות וגם לא מזון. כט) אפילו הקטנים. ל) תפילין של ראש ושל יד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מְסַדְּרִין לְבַעַל חוֹב".

פירש במגיד משנה שמקורו בדברי "רבה בר אבוה אשכחי' לאליהו ואמר לי' מהו שיסדרו בבעל חוב, ואמר לי' דמסדרין וגמר (בגז"ש מיכה מיכה) מערכין".

ובב"י כתב: "כיון דפשט לי' (אליהו) דמסדרין הכי קי"ל דמי לנו גדול מאליהו".

וקשה מהרמב"ם בהל' יסוה"ת: נביא "שאמר בדין מדיני תורה . . הלכה כדברי פלוני הרי זה נביא שקר וכו' שהרי בא להכחיש התורה שאמרה לא בשמים היא". והכס"מ הניח בצ"ע קושיית התוס' מהא "דאמרו פ"ק דיבמות דיצתה בת קול לומר הלכה כב"ח, וקיי"ל הכי בכל דוכתא", ומסיים: "והתוס' נתנו טעם לדבר, ואינו עולה יפה כפי דעת רבינו, וצ"ע".

ועיין גם מה שפסק בענין "עכו"ם שאמרו תנו לנו פלוני ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם", שאם הי' מחוייב מיתה כשבע בן בכרי, ימסרוהו להם אבל "אין מורין כן לכתחילה" והרי הוא ע"פ מאמר אלי' לרבי"ל אחרי שמסר למלכות אדם שיחדוהו, שאז הפסיק להתגלות אליו, וכאשר צם כו', נגלה אליו אלי' ואמר לו הטעם שלא נתגלה אליו כיון שמסר אדם למלכות, וכששאלו ריב"ל "והלא משנה היא" השיב אלי' הנביא: "משנה היא ולא "משנת חסידים".

וצריך לומר שענין שהוא "משנת חסידים" מונע גילוי אליהו אף שלהלכה מותר למוסרו, ועל סמך שהפסיק אצלו גילוי אלי' פסק הרמב"ם "שאין מורין כן לכתחילה", ועכצ"ל שאין אלי' מכריע ואיך פסק כאן הרמב"ם "מסדרין לבעל חוב" שהוא ע"פ דברי אלי' הנביא.

ונראה שמה שסמכו כאן על אליהו הנביא משום שאמר הדין מגז"ש שהוא בקבלה ונאמן אליהו הנביא שקיבל הגז"ש ממשה רבינו ע"ה, והוי כבירור המציאות שבזה סומכין על אליהו הנביא. ועל דרך זה הוא בגמרא ברכות "אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה . . להתפלל, בא אליהו . . אמר לי . . למדתי ממנו . . שאין נכנסין לחורבה וכו'" שנפסק כן להלכה, והוא מפני שטעמא קאמר שם "מפני שלושה דברים אין נכנסין לחורבה . . וכו'" ועל סמך טעם זה נפסקה ההלכה שם כמותו.

רשימות חוברת קמו עמוד 154

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

הָיָה אֻמָּן - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כְּלֵי אֻמָּנוּת מִכָּל מִין וָמִין; כְּגוֹן שֶׁהָיָה חָרָשׁ [נגר] **- נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי מַעֲצָדִין** [-כלי שיוף] **וּשְׁתֵּי מְגֵרוֹת** [=מסורים]**. הָיָה לוֹ מִין אֶחָד מֵרֶכֶּבָה וּמִין אֶחָד מוּעָטלא - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנַיִם מִן הַמֵּרֶכֶּבָה, וְכָל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַמּוּעָט; וְאֵין לוֹקְחִין לוֹ כֵּלִים מִדְּמֵי הַמֵּרֶכֶּבָה**לב.

לא) כגון, שיש לו שלושה מעצדים והמגירה האחת. לב) אין מוכרים המעצד השלישי לקנות מגירה בדמיה, כדי שיהיו לו שתי מגירות, שהרי גם קודם לא היו לו כי אם אחת.

הָיָה אִבָּר אוֹ חַמָּר, אֵין נוֹתְנִין לוֹ לֹא צֶמְדּוֹ[לג] וְלֹא חֲמוֹרוֹ[לד], וְכֵן אִם הָיָה סַפָּן, אֵין נוֹתְנִין לוֹ סְפִינָתוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ מְזוֹנוֹת אֶלָּא מֵאֵלּוּ. אֵין אֵלּוּ כֵּלִים[לה], אֶלָּא נְכָסִים; וְיִמָּכְרוּ עִם שְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין בְּבֵית דִּין, וְיִנָּתְנוּ לְבַעַל חוֹבוֹ.

לג) צמד בקר לאיכר. לד) אם היה חמר. לה) כלי אומנות.

ח. **מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהַפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַלְוֶה בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, וְתָפְשָׂה הָאִשָּׁה מְטַלְטְלִין מִנִּכְסֵי הַבַּעַל כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָהּ[לו], וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בַּעֲלָהּ עוֹמֵד - לֹא הָיָה יָכוֹל לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, עַד שֶׁיִּפָּרַע כָּל חוֹבוֹ[לז].**

לו) ואף על פי שחוב האשה למזונות קדם לחובו. לז) כמבואר בהלכה הקודמת.

פֶּרֶק ב

תקנת הגאונים להשביע את הלווה שטוען שאין לו; הלוואה ללא שטר.

א. **דִּין תּוֹרָה, שֶׁבְּזְמַן שֶׁיִּתְבַּע הַמַּלְוֶה אֶת חוֹבוֹ - אִם נִמְצְאוּ לַלְוֶה נְכָסִים - מְסַדְּרִין לוֹ, וְנוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב אֶת הַשָּׁאָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם לֹא נִמְצָא לַלְוֶה כְּלוּם, אוֹ נִמְצָא לוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ בְּלִבַּד - יֵלֵךְ הַלְוֶה לְדַרְכּוֹ. וְאֵין אוֹסְרִין אוֹתוֹ[א], וְאֵין אוֹמְרִין לוֹ: 'הָבֵא רְאָיָה שֶׁאַתָּה עָנִי', וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[ב] כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִין הַגּוֹיִים, שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה"[ג]; אֶלָּא אוֹמְרִין לַמַּלְוֶה: 'אִם אַתָּה יוֹדֵעַ נְכָסִים לָזֶה הַמִּתְחַיֵּב לְךָ, לֵךְ וּתְפֹשׂ אוֹתָן'.**

א) בבית־הסוהר – כפי שכתוב המגיד משנה, שלא מצאנו בשום מקום בתלמוד, חיוב הגוף (כמו מאסר, עונש מלקות וכיוצא בזה) מחמת ממון. ב) שאין לו כלום. ג) ודרכים אלו – אמצעי נגישה הם.

ב. **טָעַן** [המלווה] **שֶׁיֵּשׁ לוֹ** [ללווה נכסים] **וְהֶחְבִּיא אוֹתָן, וַהֲרֵי הֵן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין מִן הַדִּין שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵיתוֹ, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר[10]: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד". אֲבָל מַחְרִימִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ[ד].**

ד) עושים חרם על לווה שיש לו ממה לשלם, ואינו משלם לבעל חובו.

כְּשֶׁרָאוּ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַּלְמוּד, שֶׁרַבּוּ הָרַמָּאִים[ה] וְנִנְעֲלָה דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[ו], הִתְקִינוּ שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אֶת הַלְוֶה שְׁבוּעָה חֲמוּרָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[ז], שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם יָתֵר עַל דְּבָרִים שֶׁמְּסַדְּרִין לוֹ, וְשֶׁלֹּא הֶחְבִּיא בְּיַד אֲחֵרִים, וְלֹא נָתַן מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחְזִיר.

ה) המסתירים ממונם, ואומרים אין לי. ו) שנמנעו מלהלוות ממון לאחרים מפני החשש, שמא יחביאו ויטענו: אין לי. ז) שמחזיק ספר תורה בידו.

וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁכָּל שֶׁיַּרְוִיחַ, וְכָל שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ אוֹ לִרְשׁוּתוֹ מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ - לֹא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כְּלוּם, לֹא לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לְבָנָיו, וְלֹא יַלְבִּישׁ אוֹתָם, וְלֹא יְשַׁפֵּל בָּהֶם, וְלֹא יִתֵּן מַתָּנָה לְאָדָם בָּעוֹלָם, אֶלָּא יוֹצִיא מִכָּל אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְכִסּוּת שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, מָזוֹן הָרָאוּי לוֹ וְכִסּוּת הָרָאוּי לוֹ - לֹא אֲכִילַת הַזּוֹלְלִים וְהַסּוֹבְאִין [-המפריזים בשתייה] **אוֹ בְּגֵי מְלָכִים, וְלֹא מַלְבּוּשֵׁי הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים[ח], אֶלָּא כְּדַרְכּוֹ. וְכָל הַיָּתֵר עַל צָרְכּוֹ - יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, עַד שֶׁיְּגַמְּרוּ כָּל חוֹבוֹ.**

ח) פקידי מלוכה גבוהים.

וּמַחְרִימִין תְּחִלָּה עַל מִי שֶׁיֵּדַע לְפִלּוֹנִי נְכָסִים גְּלוּיִין אוֹ טְמוּנִין וְלֹא יוֹדִיעַ לְבֵית הַדִּין. גַּם אַחַר הַתַּקָּנָה הַזֹּאת, אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לָוֶה, לֹא הוּא וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לַעֲקֹר גּוּף הַתּוֹרָה[ט]. אֶלָּא הַלָּוֶה עַצְמוֹ יוֹצִיא כֵּלָיו, אוֹ יֹאמַר: 'קַח וְכָךְ הוּא שֶׁיֵּשׁ לִי'; מַנִּיחִין הָרָאוּי לוֹ, וְיוֹצִיא הַשְּׁאָר, וְיִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ. וְכָזֶה דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹתָם.

ט) חכמים לא עקרו את דין התורה שהקפידה על אי הכניסה לבית הלווה, ולא באו הגאונים אלא לעשות סייג וגדר שלא תנעול דלת בפני לווים.

9. שמות-משפטים, כב, כד. 10. דברים-כי־תצא, כד, יא.

נִרְאָה לוֹ מָמוֹן אַחַר שִׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, וְאָמַר: 'שֶׁל אֲחֵרִים הוּא', אוֹ 'עִסָּק הוּא בְּיָדִי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה; וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

י) כי חזקה – כל מה שביד אדם שלו הוא.

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם וְכָל מַה שֶּׁיְּרוּיחַ יִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ - אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת בָּא וּמַשְׁבִּיעוֹ[יא]; שֶׁשְּׁבוּעָה אַחַת כּוֹלֶלֶת כָּל בַּעֲלֵי הַחוֹבוֹת. וְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[יב] הִיא, וְאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהּ לְהַחְמִיר[יג] אֶלָּא לְהָקֵל.

יא) שנית אותה שבועה. יב) כלומר, הואיל ותקנת הגאונים היא. יג) לחייבו שבועה לכל אחד מבעלי־חובות, שכל שירוויח יתן גם להם.

ד. מִי שֶׁהֶחְזַק שֶׁהוּא עָנִי וְכָשֵׁר וְהוֹלֵךְ בְּתֹם [-ישר דרך], וְהַדָּבָר גָּלוּי וְיָדוּעַ לַדַּיָּן וּלְרֹב הָעָם, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּתַקָּנָה זוֹ, וְהֶחְזַק הַתּוֹבֵעַ[יד] שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּעֲנִיּוּת זֶה[טו], אֶלָּא רוֹצֶה לְצַעֲרוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ וּלְהָצֵר לוֹ וּלְבִישׁוֹ בָּרַבִּים כְּדֵי לְהִנָּקֵם מִמֶּנּוּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ וְיִלְוֶה מִן הַגּוֹיִים בְּרִבִּית אוֹ יִקַּח נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְיִתֵּן לָזֶה, עַד שֶׁיִּנָּצֵל מִשְּׁבוּעָה זוֹ - יֵרָאֶה לִי שֶׁאָסוּר לְדַיָּן יְרֵא שָׁמַיִם לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה זוֹ; וְאִם הִשְׁבִּיעוֹ - בְּטֵל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל תּוֹרָה, "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה"[11].

יד) יודעים בו רבים. טו) אין לו ספק, ויודע שהנתבע הוא עני.

וְלֹא עוֹד, אֶלָּא רָאוּי לַדַּיָּן לִגְעֹר בַּתּוֹבֵעַ וּלְטָרְדוֹ [-לגרשו], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עִוֵּר וְהוֹלֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבּוֹ; שֶׁלֹּא תִּקְנוּ גְּאוֹנִים תַּקָּנָה זוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי הָרַמָּאִין; וְהֵרֵי נֶאֱמַר[12]: "עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ" - עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אֶת אָחִיךָ אִם רַמַּאי הוּא, אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי. וּמֵאַחַר שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁהוּא עָנִי, וְשֶׁאֵינוֹ רַמַּאי - אָסוּר לְהַשְׁבִּיעוֹ.

וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁמִּי שֶׁהֶחְזַק רַמַּאי וּדְרָכָיו מְקֻלְקָלִין בְּמַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, וְהֵרֵי הוּא אָמוּד [=מוערך] שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָמוֹן, וְטָעַן שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם, וְהֵרֵי הוּא רָץ לְהִשָּׁבַע בְּתַקָּנָה זוֹ - שֶׁאֵין רָאוּי לְהַשְׁבִּיעוֹ; אֶלָּא אִם יֵשׁ כַּמָּה בַּדַּיָּן לְעַשּׂוֹתוֹ [=לכופו] עַד שֶׁיְּפָרַע בַּעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְנַדּוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן - יַעֲשֶׂה, מֵאַחַר שֶׁהוּא אָמוּד:

שְׁפִירְעַת בַּעַל חוֹב מְצָוָה.

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדַּיָּן מִדְּבָרִים אֵלּוּ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לִרְדֹּף הַצֶּדֶק בִּלְבַד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְרָדְפוֹ וְלֹא לַעֲבֹר [-להטות] הַדִּין עַל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין - הֲרֵי זֶה מֻרְשֶׁה לַעֲשׂוֹת וּמְקֻבָּל שָׂכָר; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם.

ה. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁעָלָיו, וְהוֹדָה[טז] לַאֲחֵרִים בְּחוֹבוֹת אֲחֵרִים[יז], וְהִשְׁיְּגָה יָדוֹ יָתֵר עַל הָרָאוּי לוֹ - לֹא יִטֹּל הַיָּתֵר אֶלָּא בַּעֲלֵי הַשְּׁטָרוֹת בִּלְבַד, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא[יח] עָשָׂה בְּהוֹדָאָתוֹ עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

טז) מעצמו. יז) הקודמים – לדבריו – להלוואה שבשטר. יח) תחבולה בין הלווה והאחרים, להבריח את נכסיו שהמלווה לא יוכל לגבות מהם.

ו. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה, וְלֵוִי חַיָּב לִרְאוּבֵן מֵאָה - מוֹצִיאִין מִלֵּוִי, וְנוֹתְנִין לְשִׁמְעוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין לִרְאוּבֵן נְכָסִים, וְהָיָה לוֹ שְׁטָרֵי חוֹב עַל לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: 'שְׁטַר אֲמָנָה הוּא'[יט], 'פָּרוּעַ הוּא'[כ], וְהוֹדָה לוֹ רְאוּבֵן[כא] - אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הוֹדָאָתוֹ[כב]; שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵן עוֹשִׂין לְאַבֵּד זְכוּתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן[כג]; אֶלָּא יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן וְיִטֹּל מִלֵּוִי, כְּדִין כָּל טוֹרֵף[כד], שֶׁאֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[כה].

יט) לוי אומר שלא לווה כלום מראובן, אלא מסר אותו לראובן מתוך אימון שלא יתבע אותו, אלא אם ילווהו. כ) לוי כבר פרע את החוב לראובן, אבל השטר נשאר בידי ראובן. כא) שהשטר פרוע או אמנה. כב) של ראובן. כג) בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה ולא מחלו או מכרו לאחר. כד) כדין כל אדם שגובה את חובו מנכסים שמכורים או משועבדים לאחרים. כה) כפי שיסביר הרמב"ם להלן בפרק כב.

וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטַר חוֹב, וְהוֹדָה לְאַחֵר מֵעַצְמוֹ בְּחוֹב אַחֵר[כו] - אִם אֵין לוֹ נְכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבּוּ שְׁנֵיהֶם, גּוֹבֶה בַּעַל הַשְּׁטָר בִּלְבַד; שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה.

כו) שקדם, לדבריו, להלוואה בשטר – ואין כאן עדי הלוואה.

11. שמות-משפטים, כב, כד. 12. דברים-כי־תצא, כב, ב.

ז. אָסוּר לְאָדָם לְהַלְווֹת מְעוֹתָיו בְּלֹא עֵדִיםכז, **וַאֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים**כח, **אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן**כט; **וְהַמַּלְוֶה בְּשִׁטָּר, מְשֻׁבָּח יָתֵר**ל. **וְכָל הַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים - עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"**13לא, **וְגוֹרֵם קְלָלָה לְעַצְמוֹ**לב.**

כז) שמתוך כך עולה על דעתו של הלווה להכחיש. כח) שאין לחשוד בו שיכחיש, והטעם – שמא מתוך טרדת משנתו ישכח שלווה. כט) שהלווה נתן למלווה משכון כנגד ההלוואה. ל) לפי שבשטר סכום המלוה רשום בו, אבל במלוה על המשכון אין הסכום ידוע, ואפשר ללווה לטעון שלוה פחות מהסכום שהמלוה תובע. לא) שגורם מכשול ללווה שמביאו לידי כפירה. לב) שבני אדם מקללים אותו על שתובע מחבירו מה שאינו חייב לו.

ח. הָרַבלג שֶׁלָּוָה מֵעַבְדּוֹ וְאַחַר כָּךְ שִׁחְרְרוֹ, אוֹ לָוָה מֵאִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ גֵּרְשָׁהּ - אֵין לָהֶם עָלָיו כְּלוּם; שֶׁכָּל מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ; וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּיַד הָאִשָּׁה, בְּחֶזְקַת בַּעְלָהלד - אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיאָה רְאָיָה שֶׁהֵן מְנֻדְּוָנְיָתָהלה.

לג) אדון העבד. לד) כלומר, המעות שייכים לבעלה, והוא רק ביקש את המעות בתור הלוואה, כדי להוציא ממנה את המעות ששייכים לו (אך באמת אין זו הלוואה). לה) נכסים שהיא הביאה אותם לפני הנישואין, והם שייכים לה.

פֶּרֶק ג

דיני לקיחת משכון.

א. אַלְמָנָה • - בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה, אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהא, לֹא בְּשָׁעַת הַלְוָאָהב וְלֹא שֶׁלֹּא בְּשָׁעַת הַלְוָאָה, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר14: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה". וְאִם חָבַל [-לקח כעירבון], מַחֲזִירִין מִמֶּנּוּ בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם תּוֹדֶה לוֹ, תְּשַׁלֵּםג**; וְאִם תִּכְפֹּרד, תִּשָּׁבַעה. אֲבָל הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׁתַּרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶהו.**

השגת הראב"ד
אלמנה . . אלמנה א"א בשעת הלואה אין זה חובל.

א) לא לוקחים ממנה חפץ כנגד ההלוואה. ב) מרצונה ומדעתה. ג) כלומר, בית־דין גובה ממנה בעל־כרחה, שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן את האלמנה, אבל לא אמרה תורה שלא לגבות ממנה את ההלוואה, וגובים מאלמנה כדרך שגובים מכל אדם. ד) שכופרת בהלוואה. ה) כשאר כל טוען ונטען. ו) על שעבר על מצוות לא תעשה. אבל כל עוד שהמשכון קיים – אינו לוקה, מפני הכלל "שכל לאו שניתק לעשה – אין לוקין עליו", כל זמן שבידו לקיים ה'עשה', ולאו זה ניתק ל'עשה' של השבת המשכון – אין לוקין (מה שאין כן אם המשכון אבד או נשרף, שאז כבר אינו יכול לקיים את ה'עשה').

ב. וְכֵן • הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹןז **בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ אַחַר הַלְוָאָה, בְּיָדוֹ אוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין - לֹא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׁין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן הָרֵחַיִם**ח, **וְהָעֲרֻבּוֹת שֶׁל עֵץ**ט, **וְיוֹרוֹת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן, וְסַפִּינִין שֶׁל שְׁחִיטָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר15: "כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל"**י**א.**

השגת הראב"ד
ואם . . לוקה א"א גם זה אינו במקצתן באותן שנתנו לחבל ביום או בלילה שקנה המשכון ונתחייב באונסיו ואינו לוקה ומשלם.

וְאִם חָבַל, • מַחֲזִיר בְּעַל כָּרְחוֹ; וְאִם אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׁתַּרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר - לוֹקֶהיב.**

ז) בשעת הלוואה. ח) של יד שטוחנים בהם תבואה. ט) קערות המשמשות ללישה. י) סירי בישול. יא) אם המלווה מונע מהלווה להשתמש בכלים שזקוק להחיות את נפשו, כאילו הוא חובל את נפשו. יב) אבל כל זמן שהמשכון קיים – אינו לוקה, כמבואר לעיל בהלכה הקודמת לגבי חובל אלמנה.

ג. חָבַל כֵּלִים הָרִבִּיעַ שֶׁל אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁחָבַל עֲרֵבָה וְיוֹרָה וְסַפִּין - חַיָּב עַל כָּל כְּלִי וּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֲפִלּוּ שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין מְלָאכָה אַחַתיג - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, וְלוֹקֶה שְׁתַּיִם עַל שְׁנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר16: "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב" - לְחַיֵּב עַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

יג) שצריך את שתיהם כדי לעשות מלאכה אחת.

כֵּיצַד שֶׁהָרֶכֶב וְהָרֵחַיִם מְיֻחָדִין, שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, וְחַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כָּךְ כָּל שְׁנֵי כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת, חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן • אִם חָבַל צֶמֶד בָּקָר הַחוֹרֵשׁיד, לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

השגת הראב"ד
וכן . . שתים א"א זה אינו.

יד) זוג פרות שאיתם הוא חורש את האדמה ומזה פרנסתו,

13. ויקרא-קדושים, יט, יד. 14. דברים-כי־תצא, כד, יז. 15. דברים-כי־תצא, כד, ו. 16. דברים-כי־תצא, כד, ו.

ואם יקח אותם מתחייב בשתים, למרות ששניהם משמשים רק למלאכה אחת.

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר - לֹא יִמַּשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין[טו]. **וַאֲפִלּוּ שְׁלוּחַ בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן - לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְיִמַּשְׁכְּנֶנּוּ, אֶלָּא עוֹמֵד בַּחוּץ, וְהַלְוֶה נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וּמוֹצִיא לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר**[17]: **"בַּחוּץ תַּעֲמֹד"**[טז].

טו) במצוות הדיין וע"י שליח. טז) והמשך הפסוק: "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה".

אִם כֵּן[יז], **מַה בֵּין בַּעַל חוֹב לִשְׁלוּחַ בֵּית דִּין? שֶׁשְּׁלוּחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן מִיַּד הַלְוֶה בְּזִרוֹעַ, וְנוֹתְנוֹ לַמַּלְוֶה**[יח]; **וּבַעַל חוֹב - אֵין לוֹ לִקַּח הַמַּשְׁכּוֹן, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַלְוֶה מְזֹנוֹתָיו.**

יז) מאחר שהכניסה לבית הלווה לשניהם אסורה, גם לשליח בית דין. יח) אם שליח בית דין מצא את הלווה עם המשכון מחוץ לביתו.

עָבַר • בַּעַל חוֹב, וְנִכְנַס לְבֵית הַלְוֶה וּמִשְׁכְּנוֹ, אוֹ שֶׁחָטַף הַמַּשְׁכּוֹן מִיָּדוֹ בְּזִרוֹעַ - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי נִתַּק לַעֲשֹׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[18]: **"הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט". וְאִם לֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּזֶה, כְּגוֹן שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אוֹ נִשְׂרַף - לוֹקֶה**[יט]. **וּמְחַשֵּׁב דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן**[כ], **וְתוֹבֵעַ הַשְׁאָר בַּדִּין.**

השגת הראב"ד
עבר . . העבוט א"א שבוש הוא זה אלא מפני שנתחייב באחריותו כדכתיבנא לעיל.

יט) כפי שהסברנו לעיל בהלכה א, לגבי החובל אלמנה. כ) מנכה את דמי המשכון מסכום החוב.

ה. אֶחָד הַמְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין, אוֹ שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ בְּיָדוֹ בְּזִרוֹעַ, אוֹ מִדַּעַת הַלְוֶה - אִם אִישׁ עָנִי הוּא [הלווה], **וּמִשְׁכְּנוֹ דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַחְזִיר לוֹ הָעֲבוֹט בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; מַחְזִיר לוֹ אֶת הַפָּר בַּלַּיְלָה כְּדֵי לִישֹׁן עָלָיו, וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלַאכְתּוֹ**[כא], **שֶׁנֶּאֱמַר**[19]: **"הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט".**

כא) מלאכה שאינה של אוכל נפש, כי כלי של אוכל נפש אסור למשכנו בכלל, כמבואר לעיל בהלכה ב.

עָבַר וְלֹא הֵשִׁיב לוֹ כְּלֵי הַיּוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[20]: **"לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ" - לֹא תִּשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ, זוֹ כְּסוּת לַיְלָה; וּבְכֵלִים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לוֹבְשָׁן - הוּא אוֹמֵר**[21]: **"עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ", מְלַמֵּד שֶׁמַּחְזִירוֹ כָּל הַיּוֹם.**

אִם כֵּן הוּא, שֶׁמַּחְזִיר לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן בָּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, וְלוֹקֵחַ אוֹתוֹ בָּעֵת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - מַה יּוֹעִיל הַמַּשְׁכּוֹן[כב]? **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט** [-יתבטל] **הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית**[כג], **וְלֹא יֵעָשֶׂה** [החוב] **מְטַלְטְלִין אֵצֶל בָּנָיו**[כד], **אֶלָּא יִפָּרַע מִן הַמַּשְׁכּוֹן אַחַר שֶׁמֵּת הַלְוֶה.**

כב) להבטחת המלווה, הרי הוא מחזיר את המשכון ללווה כשהוא צריך לו. כג) שנת שמיטה מפקיעה את כל ההלוואות, והלווה אינו צריך להחזיר את הלוואתו למלווה – מלבד הלוואות שניטלו על המשכון, ששמיטה אינה מפקיעה אותם. כד) במקרה שהלווה מת, הדין שהלווה אינו יכול לגבות מהמטלטלין שנמצאים אצל היתומים, אך אם המשכון בידו, הוא אינו הופך להיות מהמטלטלין שברשות היתומים, והלווה יכול לגבות מהמשכון.

הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַמְמַשְׁכֵּן אֶת הָעָנִי דָּבָר שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ וְלֹא הֶחְזִירוֹ לוֹ בִּזְמַנּוֹ - עוֹבֵר מִשּׁוּם שִׁלֹּשָׁה שְׁמוֹת[כה]: **מִשּׁוּם "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ"**[22], **וּמִשּׁוּם "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט", וּמִשּׁוּם "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ".**

כה) שלוש מקראות שבתורה – שני מצוות לא תעשה, ומצוות עשה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמִּשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ. אֲבָל אִם מִשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ[כו] **- אֵינוֹ חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ כְּלָל, וְאֵינוֹ עוֹבֵר בְּשֵׁם** [-בלאו] **מִן הַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ.**

כו) מרצונו של הלווה.

ו. שְׁלוּחַ • בֵּית דִּין שֶׁבָּא לְמַשְׁכֵּן[כז] **- לֹא יִמַּשְׁכֵּן דְּבָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְתֵת אוֹתָן מַשְׁכּוֹן**[כח], **כְּגוֹן בֶּגֶד שֶׁעָלָיו, וּכְלֵי שֶׁאוֹכֵל בּוֹ,**

השגת הראב"ד
שלוח . . בלילה א"א זה אינו מחוור שהרי פסק למעלה שאפילו שליח ב"ד שבא למשכן לא יכנס כו' והלוה מוציא לו המשכון א"ו ראוי לומר אעפ"כ בגד שעליו וכלים שאוכל בהם כגון קערה ושלחן ומפה שהוא צריך להם לאכילת היום והלילה לא יטול כלל וכן מטה ומצע ומפץ שהן צריכין ביום ובלילה ושלא בשעת סדור קאמר.

17. דברים-כי־תצא, כד, יא. 18. שם, פסוק יג. 19. דברים-כי־תצא, כד, יג. 20. שם, פסוק יב. 21. שמות-משפטים, כב, כה. 22. דברים-כי־תצא, כד, י.

וְכֵיוֹצֵא בָּאֵלּוּ; וּמַנִּיחַ מִטָּה וּמַצָּע לְעָשִׁיר, וּמִטָּה וּמַפָּץ[כט] לְעָנִי. וְכָל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ חוּץ מֵאֵלּוּ[ל], יֵשׁ לוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ; וְיַחְזִיר לוֹ כְּלֵי הַיּוֹם בַּיּוֹם, וּכְלֵי הַלַּיְלָה בַּלַּיְלָה. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כֵּלִים[לא] - נוֹטֵל אֶחָד, וּמַחְזִיר אֶחָד.

כז) לביתו של לווה – כשהוא מוציא את המשכון, או בשוק – אפילו בזרוע. כח) שצריך להם בין ביום ובין בלילה. כט) מצע גס ארוג מקנים. ל) כגון כלי אומנותו או כר, אף על פי שהם דברים הנחוצים לו לכדי חייו – הוא אינו זקוק להם ביום ובלילה. לא) כגון שני כרים או שתי מחרישות, והוא צריך רק לאחד.

עַד מָתַי הוּא חַיָּב לְהַחְזִיר וְלִקַּח[לב]? עַד לְעוֹלָם[לג]. וְאִם הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם[לד], וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לַלָּוֶה[לה] - הֲרֵי • זֶה מַנִּיחָן אֶצְלוֹ, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּמִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וּלְהַלָּן, מוֹכֵר הַמַּשְׁכּוֹן בְּבֵית דִּין[לו]. מֵת הַלָּוֶה, אֵינוֹ מַחְזִיר לְבָנָיו[לז]; מֵת הַלָּוֶה אַחַר שֶׁהִשִּׁיב לוֹ הַמַּשְׁכּוֹן - שׁוֹמְטוֹ הַמַּלְוֶה מֵעַל בָּנָיו, וְאֵינוֹ מַחְזִיר[לח].

השגת הראב"ד
הרי . . יום א"א כמ"ש סתם הלואה שלשים יום.

לב) ואינו משאיר אצלו בתור גביית החוב. לג) מאחר שבא לידו בתורת משכון – הרי הוא במצוות השבת העבוט לעולם. לד) שאין על המלווה מצות השבת העבוט. לה) אבל דברים שמניחים לו, כגון מיטה ומצע, אעפ"י שאינם נלקחים במשכון ולא נתחייב עליהם המלוה במצות השבת העבוט, אינו מוכרם לעולם – כי דברים אלו הם מהדברים שמסדרים לבעל־חוב ואינם בתורת גבייה, כמבואר לעיל פרק א הלכה ז. לו) כלומר, על־פי הערכת בית דין. לז) אלא מוכר את המשכון בבית־דין. לח) לוקח המלווה בכוח מהיתומים את המשכון בתור גביית החוב (למרות שלא גובים את החוב ממטלטלין של היתומים, היות שיש על זה שם משכון, הוא יכול לגבות את זה אפילו מהם).

ז. [את][לט] **הֶעֱרֵב[מ] - מֻתָּר[מא] לְמַשְׁכְּנוֹ בְּזָרוֹעַ, וּלְהַכְנֵס לְבֵיתוֹ, וְלִטֹּל הַמַּשְׁכּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר[23]: "לְקַח בִּגְדוֹ, כִּי עָרַב זָר"[מב]. וְכֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר[מג] אֵצֶל חֲבֵרוֹ - בֵּין שְׂכַר מְלַאכְתּוֹ[מד], בֵּין שְׂכַר בְּהֶמְתּוֹ וְכֵלָיו, בֵּין שְׂכַר בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ וְנוֹטֵל הַמַּשְׁכּוֹן בְּשָׁכָרוֹ. וְאִם זָקַף [-החשיב] הַשָּׂכָר עָלָיו בְּמִלְוָה[מד] - אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[24]: "כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה" וְגוֹ'[מה].**

לט) אדם שקיבל על עצמו בזמן ההלוואה להיות ערב לחובו של הלווה, והגיע שעת הפרעון וללווה לא היה לשלם. מ) אפילו שלא על פי בית דין. מא) הפסוק אומר למלווה "קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל זר", ולומדים מהפסוק שהמלווה יכול לקחת את המשכון מהערב בכוח ומביתו, ועליו אין את המצווה "בחוץ תמיד" כמו שיש כלפי הלווה. מב) חוב של שכירות. מג) שהשכיר את עצמו למלאכה. מד) השאיר את השכר אצלו בתור הלוואה. מה) והפסוק מדבר על כל סוג של הלוואה.

ח. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי - אִם הָיָה שְׂכָרוֹ[מו] יָתֵר עַל פְּחָתוֹ[מז], כְּגוֹן קַרְדֹּם[מח] וּמַסָּר גָּדוֹל וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהַשְׁכִּירוֹ[מט], וּמְנַכֶּה שְׂכָרוֹ מֵחוֹבוֹ תָּמִיד, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ רְשׁוּת בְּעָלִים[נ].

מו) שכר השימוש במשכון. מז) יותר ממה שהכלי נפחת מחמת השימוש בו. מח) את, מעדר. מט) למרות שבדרך כלל אסור למלווה להשתמש במשכון. נ) כי על ידי שהוא משכיר את השימוש במשכון, הלווה ירוויח שהוא מנכה את דמי השכירות מהחוב שלו.

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

פֶּרֶק ד

איסור הלוואה בריבית.

א. נָשְׁךְ וּמַרְבִּית - אֶחָד הוּא[א], שֶׁנֶּאֱמַר[25]: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָּ"[ב], וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר[26]: "נֶשֶׁךְ כֶּסֶף, נֶשֶׁךְ אֹכֶל, נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ"[ג]. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'נֶשֶׁךְ'[ד]? מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׁךְ, שֶׁמְּצַעֵר אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְלָמָּה חִלְקָן הַכָּתוּב[ה]? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין.

א) דבר אחד הוא – הלוואה על מנת לשלם יותר מהסכום

23. משלי, כ, טז. 24. דברים-כי־תצא, כד, י. 25. ויקרא-בהר, כה, לז. 26. דברים-כי־תצא, כג, כ.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: ביאור סדר הלכה זו – לקו"ש ח"ו ע' 184 הע' 32.

שלווה. ב) כאן משמע שבכסף זה נקרא 'נשך', ובאוכל זה נקרא 'מרבית'. ג) ומפסוק זה משמע שגם בכסף וגם באוכל נקרא 'נשך', משמע שהם דבר אחד. ד) של התוספת על ההלוואה. ה) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא־תעשה אחת היא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"נֶשֶׁךְ וּמַרְבִּית – אֶחָד הוּא בו'".

האיסור - "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

על פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור רק בכסף ומרבית רק באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כספך . . כל דבר אשר ישך כו'" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו'", ורק אח"כ מסיים (שנשך ומרבית אחד הוא) "ולמה חילקן הכתוב כו'". כי אף ששני הלאוין הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבית ולתרבית בלא נשך.

לקוטי שיחות חלק ו' ע' 184 הע' 32
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לַנּוֹתֵן לְהַלְווֹת, כָּךְ אָסוּר לַלּוֹקֵחַ לִלְווֹת בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר[27]: **"לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלּוֹוֶה, כְּלוֹמַר: לֹא תִּנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ**[ו].

ו) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיך ישיך אותך.

וְכֵן אָסוּר לְהִתְעַסֵּק[ז] בֵּין לְוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית. וְכָל מִי שֶׁהָיָה עָרֵב, אוֹ סוֹפֵר, אוֹ עֵד בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[28]: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ"[ח], זוֹ אַזְהָרָה אַף[ט] לָעֵדִים וְלֶעָרֵב וְלַסּוֹפֵר.

ז) לתת יד, כגון להיות סופר או עד וכדומה. ח) בכל הנושא של הלוואה כתוב בתורה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" – וכאן, בעניין נשך וריבית, שינה הכתוב וכתב בלשון רבים: "לא תשימון". ט) נוסף על המלווה והלווה.

הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה לָאוִין - "לֹא תִהְיֶה לּוֹ כְּנֹשֶׁה"[29], "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ"[30], "וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ"[31], "אַל תָּקַח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית"[32], "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ"[33], "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"[י][34]. וְהַלְוֶה עוֹבֵר בִּשְׁנַיִם - "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"[35], "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". עָרֵב, וְעֵדִים, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ"[יא][36]. וְכָל מִי שֶׁהָיָה סַרְסוּר[יג] בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁפִּיֵּעַ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל".

י) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלווה מעותיו בחינם. יא) שמכשיל את הלווה. יב) אבל על לפני עיוור אינם עוברים, ומדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלווה היה מלווה גם בלעדיהם. יג) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה, אבל אינו מתעסק בפועל בהלוואה ובתנאי הריבית.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה וְהַלֶּוֶה עוֹבְרִין עַל כָּל אֵלּוּ הַלָּאוִין, אֵינָן לוֹקִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[יד]; שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית - אִם הָיְתָה רִבִּית קְצוּצָה[טו], שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה[טז] - הֲרֵי זוֹ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין[יז], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִן הַמַּלְוֶה[יח], וּמַחְזִירִין לַלֶּוֶה; וְאִם מֵת הַמַּלְוֶה, אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַבָּנִים[יט].

יד) ניתן להחזיר את הריבית בחזרה ללווה, וכל לאו שניתן לתקן אותו על ידי תשלום – לא לוקין עליו. טו) קצובה, שקצץ את סכום התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו שני סלעים. טז) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדרבנן. יז) על־פי בית דין. יח) בעל כורחו. יט) כי התורה לא הטילה עליהם את חיוב השבה (ובהלכה הבאה יסביר האם צריכים להשיב מעצמם).

ד. הִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן מָעוֹת שֶׁל רִבִּית - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן שֶׁל רִבִּית, אֵינָן חַיָּבִין לְהַחְזִיר. הִנִּיחַ לָהֶן פָּרָה וְטַלִּית שֶׁל רִבִּית, וְכָל דָּבָר הַמָּסֵיִם[כ] - חַיָּבִין לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים

27. דברים-כי־תצא, כג, כ. 28. שמות-משפטים, כב, כד. 29. שם. 30. ויקרא-בהר, כה, לז. 31. שם. 32. שם, פסוק לו. 33. שמות-משפטים, כב, כד. 34. ויקרא-קדושים, יט, יד. 35. דברים-כי־תצא, כג, כ. 36. שמות-משפטים, כב, כד.

אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְלֹא הִסְפִּיק לְהַחְזִיר עַד שֶׁמֵּת. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְבוֹדוֹ[כא], וַאֲפִלּוּ דָּבָר הַמְסֻיָּם אֵין מַחֲזִירִין.

כ) בשונה ממעות, כאן מדובר בחפץ מוגדר, וניכר לרבים שאת החפץ הזה לקח אביהם בתור ריבית, ולכן נזכר על ידי חפץ זה קלון אביו. כא) מפני שאין הבן מחוייב לכבד אב רשע.

ה. הַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחְזִירוּ[כב] - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן[כג], כְּדֵי לִפְתֹּחַ לָהֶן דֶּרֶךְ לְתְשׁוּבָה[כד]; וְכָל הַמְקַבֵּל מֵהֶן, אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[כה]. וְאִם הָיְתָה הַגְּזֵלָה קַיֶּמֶת, וְהָרִבִּית דָּבָר מְסֻיָּם[כו], וַהֲרֵי הוּא בְּעַצְמוֹ[כז] - מְקַבְּלִין מֵהֶן.

כב) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. כג) אלא מוחלים להם. כד) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כי אם ידעו שהם צריכים להשיב כל כך הרבה ממון שהם גבו במשך תקופה ארוכה, זה ימנע מהם מלחזור בתשובה. כה) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים. כו) חפץ מוגדר, ואם כן החפץ מזכירים את קלונו. כז) החפץ קיין כמו שהוא.

ו. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ רִבִּית, בֵּין קְצוּצָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם [-מדרבנן] - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶת הָרִבִּית[כח]. קָדַם וְגָבָה הַכֹּל[כט], מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרִבִּית הַקְּצוּצָה[ל]; אֲבָל אֲבַק רִבִּית[לא], שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלְּוֶה לַמַּלְוֶה, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ מִן הַמַּלְוֶה לַלָּוֶה[לב].

כח) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום שהלווה הריבית. כט) אף את הריבית. ל) הריבית שסוכמה מראש, שהיא אסורה מהתורה ומוציאין ממנו על ידי בית דין. לא) שהוא כעין ריבית ולא ריבית ממש – כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. לב) אם קדם וגבה, שאין מוציאין אבק ריבית על ידי בית דין, כפי שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

ז. כָּל הַכּוֹתֵב שְׁטַר רִבִּית, הֲרֵי זֶה כְּכוֹתֵב וּמֵעִיד עָלָיו [-על עצמו] עֵדִים שֶׁכָּפַר בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל הַלְּוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית בֵּינָן לְבֵין עַצְמָן[לג] - שְׁנֵיהֶם כְּכוֹפְרִין בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל[לד], וְכָפְרוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם[לה], שֶׁנֶּאֱמַר[37]: "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ .. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"[לו].

לג) ללא שטר ועדים. לד) שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על ברואיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. לה) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתים ביציאת מצרים. לו) כלומר, ה' הוציא אותנו ממצרים על מנת שנשמור את מצוותיו ולא נלווה בריבית. ומי שמלווה בריבית הרי הוא כופר ביציאת מצרים.

ח. אָסוּר לְאָדָם לְלְוֹת מִבָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד[לז], וּמַתָּנָה הוּא שֶׁנּוֹתֵן לָהֶן[לח] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁמָּא יַרְגִּילֵן בְּדָבָר זֶה[לט].

לז) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם ילדיו. לח) ולא בתור ריבית. לט) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְווּ זֶה אֶת זֶה, וְנָתַן לוֹ[מ] יָתֵר עַל מַה שֶּׁלָּוָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מַתָּר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹדְעִין חֹמֶר אִסּוּר הָרִבִּית[מא].

מ) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה). מא) ואינו נותנם בתור ריבית, אלא כמתנה. אבל מי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע את חומרת איסור ריבית – אסור, משום שנותן בתור ריבית.

י. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ וּמָצָא הַלָּוֶה יָתֵר, אוֹ שֶׁהֶחְזִיר לוֹ חוֹבוֹ וּמָצָא יָתֵר - אִם בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה[מב] - חַיָּב לְהַחְזִיר; וְאִם לָאו[מג] - מַתָּנָה הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ[מד], אוֹ גְּזֵלָה[מה] הָיְתָה לוֹ בְּיָדוֹ[מו] וְהִבְלִיעַ לוֹ בַּחֶשְׁבּוֹן[מז], אוֹ אַחֵר צָוָהוּ לְהַבְלִיעַ לוֹ[מח].

מב) כלומר, מדובר בסכום שיכול להיות שטעו במניין המעות – ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. מג) שמצא סכום שלא סביר שהגיע בטעות. מד) ואף על פי שאמרנו בהלכה הקודמת שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלווה בלי ידיעתו – אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם. מה) כלומר, ובמקום שאין לתלות שנתן במתנה, כגון, שהלווה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חינם – אנו תולים שזה גזילה, הואיל שאין להניח שטעה בחשבון. מו) ועתה חוזר בתשובה. מז) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה.

37. ויקרא-בהר, כה, לז-לח.

ש הפניות לשיחות קודש ש

אין מקבלין מהן: הביאור הפנימי בזה – לקו"ש חי"ב ע' 118.

מח) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן – תולים שאדם אחר גזל ממנו, והוא ביקש ממנו להשיב.

בְּכַמָּה הַדַּעַת נוֹטָה? בְּאַחַתמט וּבִשְׁתַּיִם[נ] אוֹ בַּחֲמִשָּׁה[נא] אוֹ בַּעֲשָׂרָה, שֶׁמָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה מָנָה, אוֹ עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה מָנָה בָּהֶם[נב]. וְכֵן אִם מָצָא יָתֵר מִנֵּין הַחֲמִישִׁיּוֹת[נג] אוֹ מִנֵּין הָעֲשָׂרוֹת אֶחָד אֶחָד[נד] - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ, שֶׁמָּא הָאֲחָדִים[נה] שֶׁהָיָה מוֹנֶה בָּהֶם הַחֲמִישִׁיּוֹת אוֹ הָעֲשָׂרוֹת נִתְעָרְבוּ עִמָּהֶן.

מט) מטבע אחד – כשהוא מונה את המעות אחד אחד, ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. נ) כשהוא מונה ספירה זוגית, שניים שניים, כי לא סביר שטועים בספירה יותר מפעם אחת. נא) או שהוא מנה בקבוצות של חמשה או עשרה. נב) ויכול להיות שטעה והוסיף קבוצה אחת של חמשה או עשרה יותר. נג) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. נד) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. נה) דרך המונים בקבוצות של חמשה או עשרה, היה להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה, ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים את מספר החמישיות או העשיריות.

לא. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ[נו], וְכֵן הַפּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, וּפֵרֵשׁ מִשְׁקָלוֹ[נז], וְהוֹסִיפוּ[נח] עַל מִשְׁקָלוֹ - אִם הוּזְלוּ הַפְּרוֹת מֶחֱמַת הַתּוֹסֶפֶת[נט] - מְנַכֶּה לוֹ שִׁעוּר הַתּוֹסֶפֶת, וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ עָלָיו כָּל שֶׁהוּא; וְאִם לֹא הוּזְלוּ מֶחֱמַת הַתּוֹסֶפֶת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[ס].

נו) התנה בפירוש – בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. נז) בתקופתם התאימו את ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן – ערכו כפול. נח) מטעם המלכות. נט) שער המטבע עלה ונמצא שהמלווה מרוויח כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. ס) בשעת הפירעון, שהרי המלווה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[סא]? בְּשֶׁהוֹסִיפוּ עָלָיו עַד חֲמִישִׁיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אַרְבָּעָה וְעָשׂוּהוּ חֲמִשָּׁה. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ עָלָיו יָתֵר עַל חֲמִישִׁיתוֹ[סב] - מְנַכֶּה לוֹ כָּל הַתּוֹסֶפֶת[סג], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת. וְהוּא הַדִּין לְמַלְוֶה עַל הַמַּטְבֵּעַ וּפָחֲתוּ מִמֶּנּוּ[סד].

סא) שאינו מנכה. סב) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לעניין המתכת שבו, ואם יתיכו את המטבע לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין דרך בני אדם להקפיד על זה ונותנים את זה בתור מתנה. סג) אפילו את ההפרש של התוספת שפחות מחמישיתו. סד) אם הוקרו הפירות מחמת הפחת מוסיף לו, למלווה, ההפרש. ואם לא הוקרו נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה.

יב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּטְבֵּעַ, וְנִפְסַל[סה] - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְיֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ [להגיע] לְאוֹתָהּ הַמְּדִינָה - נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ שֶׁהִלְוָהוּ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'לֵךְ וְהוֹצִיאוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי'; וְאִם אֵין לוֹ דֶּרֶךְ לְשָׁם, נוֹתֵן לוֹ מִמַּטְבֵּעַ הַיּוֹצֵא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְכֵן בִּכְתֻבָּה [של אשה].

סה) המטבע הוצא מהמחזור מטעם המלכות.

השגת הראב"ד
הורו . . נכונה א"א חיי ראשי הוראת הגאונים נכונה היא, אם כן מלוי ברבית יעשו כן להתיר להם הרבית, והגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו בדרך תשובה אין מקבלים מהן כדי להדריכם בתשובה.

יג. הוֹרוּ • מִקְצַת הַגְּאוֹנִים, שֶׁלֹּוֶה שֶׁמָּחַל לַמַּלְוֶה בְּרִבִּית שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁעָתִיד לִקַּח מִמֶּנּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל אוֹ נָתַן מַתָּנָה, אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁכָּל רִבִּית שֶׁבָּעוֹלָם מְחִילָה הִיא[סו], אֲבָל הַתּוֹרָה לֹא מָחֲלָה, וְאָסְרָה מְחִילָה זוֹ. וּלְפִיכָךְ אֵין הַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ בְּרִבִּית שֶׁל דְּבָרִיהֶם.

סו) בכל הלוואה בריבית מלכתחילה הלווה נותן אותה מדעתו.

יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הוֹרָאָה זוֹ נְכוֹנָה; אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה 'הַחְזֵר לוֹ', וְיָדַע הַמַּלְוֶה שֶׁדִּבֵּר אִפּוּר עָשָׂה, וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ לְטֹל מִמֶּנּוּ[סז] - אִם רָצָה לִמְחֹל, מוֹחֵל כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹחֵל הַגָּזֵל. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַגַּזְלָנִין וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחְזִירוּ - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן, מִכְּלַל שֶׁהַמְּחִילָה מוֹעֶלֶת לָהֶן.

סז) הלווה יכול להוציא את הריבית מהמלווה בבית דין.

יד. נִכְסֵי יְתוֹמִים - מַתָּר לִתֵּן אוֹתָן[סח] לְאָדָם נֶאֱמָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים טוֹבִים[סט], קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[ע]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לוֹ: 'תִּהְיֶה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶן - אִם הָיָה שָׁם רֶוַח, תֵּן לָהֶם חֶלְקָם מִן הָרֶוַח, וְאִם יֵשׁ שָׁם הֶפְסֵד, תַּפְסִיד לְבַדְּךָ'; שֶׁזֶּהוּ[עא] כַּאֲבַק רִבִּית הוּא[עב], וְכָל אֲבַק רִבִּית אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וּבִנְכְסֵי יְתוֹמִים לֹא גָּזְרוּ[עג].

סח) בתור עסקה. סט) שיש לו קרקעות משובחות. ע) ומן הסתם אם הוא ינהל את נכסי היתומים, היתומים

ירוויחו. עא) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. עב) כפי שיבאר הרמב"ם להלן פרק ה הלכה ח – ואין זה נקרא ריבית קצוצה, מאחר שלא בטוח שיהיה רווח, וייתכן שיהיה שם הפסד. עג) לטובת היתומים.

פֶּרֶק ה

דיני ריבית בגוי, דיני ריבית בעסקאות, איסור אבק והערמת ריבית.

א. הַגּוֹי וְגֵר תּוֹשָׁב, לוֹין מֵהֶן וּמַלְוִין אוֹתָן בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר[38]: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ" - נֶשֶׁךְ "לְאָחִיךָ" אָסוּר, וְלִשְׁאָר הָעוֹלָם מֻתָּר. וּמִצְוַת • עֲשֵׂה לְהַשִּׁיךְ לַגּוֹי, שֶׁנֶּאֱמַר[39]: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ" - מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

השגת הראב"ד
ומצות . . תורה א"א אני לא מצאתי שמועה זו ואולי טעה במה שמצא בספרי (פרשת כי תצא) שנאמר שם לנכרי תשיך זו מצות עשה ופירושו משום דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה שלא ישיך לישראל.

ב. אָסְרוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה יִשְׂרְאֵלִי מַלְוֶה אֶת הַגּוֹי בְּרִבִּית קְצוּצָה, אֲלָא בִּכְדֵי חַיָּיו[א]. גָּזְרוּ שֶׁמָּא יִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו, בְּרֹב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[ב]; לְפִיכָךְ, מֻתָּר לִלְוֹוֹת מִן הַגּוֹי בְּרִבִּית, שֶׁהֲרֵי הוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[ג], וְאֵינוֹ רָגִיל אֶצְלוֹ. וְתַלְמִיד חֲכָמִים, שֶׁאֵינוֹ בָּא לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו[ד], מֻתָּר לְהַלְוֹוֹת לְגוֹי בְּרִבִּית, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ. וְכָל אֲבַק רִבִּית עִם הַגּוֹיִם, מֻתֶּרֶת לַכֹּל[ה].

א) לצורך מחייתו בלבד – לא לרווח. ב) אם ילווה בריבית לגוי ויתעשר ממנה, הוא יתרגל להתעסק עם הגוי, וילמד ממעשיו. ג) הלווה היהודי מנסה להתחמק מלפגוש את הגוי המלווה – שלא יתבענו. ד) עם הגוי, כי דרך תלמידי חכמים להתרחק מישיבת עמי הארץ וכל שכן מישיבת גוים, ואין לחוש שמא ילמד ממעשיו. ה) לכל אדם ואפילו להרוויח, כי אבק ריבית אסור רק מדרבנן, וכן ההלוואה לגוי בריבית אסור רק מדרבנן, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו רבנן.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַגּוֹי בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ - מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[ו]; וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַגּוֹי הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ - הוֹאִיל וּמִדַּעַת[ז] יִשְׂרָאֵל נָתַן, הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[ח].

ט) שמן הגוי הוא לווה, ואת הריבית הוא נותן בשביל הגוי. י) של הישראל השני. יא) במצוותו, בשליחותו. יב) והרי זה כאילו הישראל מלווהו (ובמקרה כאן זה שונה מההלכה הקודמת, שלמרות שהמלווה הישראל לא קיבל את המעות בידו, עדיין זה נקרא שהוא מלווה לישראל השני בריבית).

ד. גּוֹי שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וּבִקֵּשׁ לְהַחֲזִירָם לוֹ - מְצָאוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְיִשְׂרָאֵל' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[ט]; וְאִם הֶעֱמִידוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן הַגּוֹי הַמָּעוֹת בְּיָדוֹ[י] - הוֹאִיל וּמִדַּעַת[יא] יִשְׂרָאֵל נָתַן, הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה[יב].

ו) הישראל השני מבקש מהלווה שיביא לו את המעות, ואת הריבית שהוא צריך לשלם לגוי, הוא ישלם, ואם כן הישראל שלווה מהגוי לא יפסיד מנתינת המעות לישראל השני. ז) הביא כבר את המעות לגוי כדי לפרוע את החוב – והגוי מסכים שיתן את המעות לישראל השני – אסור, היות שהישראל השני מקבל את המעות מישראל – נמצא שהישראל הוא המלווהו בריבית. ח) מיד הישראל.

ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתְלוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד גּוֹיִים[יג], כְּדֵי לְהַלְוֹוֹת אוֹתָן לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית. וְגוֹי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר לִהְיוֹת לוֹ עָרֵב; שֶׁכֵּיוָן שֶׁדִּינֵיהֶם שָׁתוּבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה[יד], נִמְצָא הֶעָרֵב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית שֶׁהֶעָרֵב חַיָּב בָּהּ לַגּוֹי; לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו הַגּוֹי שֶׁלֹּא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר[טו].

יג) כלומר, להפקיד ביד גוי, והגוי ילווה אותם בריבית לישראל. יד) ורואים את הערב כלפי המלווה – כלווה (בניגוד לדיני ישראל, שתובעים את הלווה תחילה, ואם לא נתן לו אז חוזר אצל הערב ונפרע ממנו) הרי זה, כאילו הערב לווה מן הגוי וחזר והלווה לישראל. טו) כי בשעה שחוזר הגוי אצל הערב, ופורע ממנו את החוב של הלווה הקרן והריבית, הרי זה כאילו באותה שעה הוא מלווה לישראל חבירו – ומה שהלווהו (היינו הקרן והריבית) חוזר ותובע ממנו.

ו. יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מִן הַגּוֹי בְּרִבִּית, וּזְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה[טז], וְנִתְגַּיֵּר - אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר זְקָקָן עָלָיו בְּמִלְוָה - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[יז] וְאֶת הָרִבִּית; וְאִם

38. דברים-כי־תצא, כג, כ. **39.** דברים-כי־תצא, כג, כא.

הפניות לשיחות קודש

הלכה א: ביאור טעם ב' הדינים – לקו"ש חי"ב ע' 115.

מְשַׁנְתְּגַיֵּיר זְקָפָן - גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה הָרִבִּית[יח].

טז) לאחר זמן צירף את הריבית ואת הקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר חדש על כל הסכום: כך וכך אני חייב לפלוני. יז) שמשעה שכתב את השטר, הריבית נחשבת כגבויה כבר, ועכשיו היא חלק מהקרן – ומותר לו לגבות אותה. יח) ואפילו לא את הריבית שהצטברה קודם שהתגייר, מכיוון שזוקפו לאחר שנתגייר – נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל.

אֲבָל גּוֹי שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, וְזָקַף עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלְוָה - אַף עַל פִּי שֶׁזְּקָפָן עָלָיו אַחַר שֶׁנְּתְגַּיֵּר, גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן וְאֶת הָרִבִּית, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו נִתְגַּיֵּר זֶה'[יט]; וְגוֹבֶה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנְּתְגַּיֵּר, כָּל מְעוֹת הָרִבִּית שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּשֶׁהָיָה גּוֹי[כ].

יט) לפטור עצמו מחוב של ריבית. כ) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגייר.

ז. מִצְוָה לְהַקְדִּים[כא] הַלְוָאַת יִשְׂרָאֵל בְּחִנָּם, לְהַלְוָאַת הַגּוֹי בְּרִבִּית[כב].

כא) ישראל וגוי הבאים ללוות יחד. כב) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחינם, קודמת למצות הלוואת הגוי בריבית, למרות שהמלוה מפסיד את הריבית.

ח. וְאָסוּר לְאָדָם לִתֵּן מְעוֹתָיו[כג] קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[כד], שֶׁזֶּה אֲבַק רִבִּית הוּא; וְהָעוֹשֶׂה כֵּן - רָשָׁע[כה]. וְאִם נָתַן[כו], חוֹלְקִין בַּשָּׂכָר וּבַהֶפְסֵד כְּדִין הָעֵסֶק. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קָרוֹב לְהֶפְסֵד וְרָחוֹק לְשָׂכָר[כז], הֲרֵי זֶה חָסִיד.

כג) בתור עסקה, שמקבל המעות הוא יהיה הנושא והנותן במסחר לבדו, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח. כד) כלומר, אם העסק ישא רווח – יקבל בעל המעות את חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד. כה) שעובר על דברי חכמים. כו) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. כז) היינו שחלקו ברווח יהיה פחות משליש, אך אם יהיה הפסד הוא ישא בכל בהפסד בשותפות.

ט. אֵין מוֹשִׁיבִין חֲנֻנִי[כח] לְמַחֲצִית שָׂכָר[כט], וְלֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת לְקַח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר[ל], וְלֹא בֵּיצִים לְהוֹשִׁיבָן תַּחַת הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלּוֹ[לא] לְמַחֲצִית שָׂכָר[לב], וְאֵין שָׁמִין[לג] עֲגָלִים וְסָיְחִין [-סוסים צעירים] לְפַטְמָן לְמַחֲצִית שָׂכָר[לד] - אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[לה], אוֹ יְהִיֶה רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶהָסֵדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַשֻּׁתָּפוּת[לו].

כח) אסור לאדם לתת את פירותיו לחנווני שימכור עבורו. כט) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. ל) לא יתן אדם מעות לאחר, כדי שהוא יקנה בזה פירות בזול, וימכור אחר כך ביוקר ויחלקו את הרווחים שווה בשווה. לא) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. לב) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. לג) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. לד) של שבח הפיטום. לה) כלומר, עמלו של חנווני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. לו) נקודת העניין שהמתעסק צריך לקבל שכר או רווח גדול יותר גם על העמל שהוא מתעסק. כי אם לא, ברגע שהנותן נותן לחנווני לדוגמה פירות, חצי מהפירות קיבל המתעסק בתורת פיקדון (כי חצי שייך לנותן) וחצי הוא מקבל בתורת הלוואה (כי זה הופך להיות שלו, ומזה הרווח שלו) – יוצא שהחנווני מתעסק בפירות הפקדון של הנותן בתמורה לזה שהנותן הלווה לו את הפירות – אם כן, יש בזה משום ריבית.

י. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בְּמָעוֹת, אוֹ בְּקַרְקַע, אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק[לז] - לֹא יְצָרֵף הַשָּׂכָר עִם הַקֶּרֶן[לח]; שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר[לט], וְנִמְצְאוּ בָּאִין לִידֵי רִבִּית. וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מָעוֹת[מ] בְּתוֹרַת עֵסֶק אוֹ שֻׁתָּפוּת, וְיִכְתֹּב אוֹתָן[מא] מִלְוָה; שֶׁמָּא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשָּׂטָר בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, וְגוֹבֶה בּוֹ אֶת הָרִבִּית[מב].

לז) על יסוד עסקה, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון המשותף (בדרך שהתירו חכמים, כפי שכתב הרמב"ם לעיל בהלכה ח). לח) בשטר שכותבים על העסקה או השותפות, לא יכתבו הערכה כמה רווח צפוי. לט) אולי בפועל לא יהיה רווח, ובעל המעות לא יאמין שאין רווח, ויגבה על פי מה שכתוב בשטר. מ) או קרקע. מא) אפילו את הקרן בלבד. מב) כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לשאת את חלקו בהפסד של הקרן, והיורש – שאינו יודע את התנאי שביניהם, שהמוריש צריך לשאת חלק בהפסד, יגבה את כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

יא. אָסוּר לְהַקְדִּים אֶת הָרִבִּית, אוֹ לְאַחֵר אוֹתָהּ. כֵּיצַד? נָתַן עֵינָיו לְלְוֹת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סַבְלוֹנוֹת [=מתנות] בִּשְׁבִיל שֶׁיַּלְוֵהוּ - זוֹ הִיא רִבִּית מֻקְדֶּמֶת; לָוָה מִמֶּנּוּ וְהֶחְזִיר לוֹ מְעוֹתָיו, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סַבְלוֹנוֹת בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלִין אֶצְלוֹ[מג] - זוֹ הִיא רִבִּית מְאֻחֶרֶת. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן, הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית.

מג) כתודה על כך שהמעות של המלווה היו בידי הלווה, ובזמן הזה המלווה לא השתמש בהם.

יב. מִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מִקֹּדֶם לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם - אָסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שָׁלוֹם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּקָּלְסוֹ בִּדְבָרִים, אוֹ יַשְׁפִּים לְפִתְחוֹ[מד], שֶׁנֶּאֱמַר[40]: "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר", אֲפִלּוּ דְּבָרִים אֲסוּרִים[מה]. וְכֵן אָסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמַּלְוֶה מִקְרָא[מו] אוֹ תַּלְמוּד[מז], כָּל זְמַן שֶׁמְּעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מִקֹּדֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר"[מח].

מד) לשאול בשלומו. מה) כלומר, אפילו דיבור בלבד. מו) בחנם – אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא לקחת שכר על לימוד מקרא. מז) למרות שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר בהלכות תלמוד תורה. מח) כלומר, אפילו הנאת דיבור בלבד – אסור.

יג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: 'דַּע אִם בָּא אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי', כְּלוֹמַר[מט]: 'שֶׁתְּכַבְּדוֹ וְתַאֲכִילוֹ וְתַשְׁקֵהוּ כָּרָאוּי'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מט) שכוונת המלוה באומרו: "דע וכו'".

יד. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ רִבִּית[נ], וּמַתָּרִין. כֵּיצַד? לוֹקֵחַ אָדָם שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וּמַלְוָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[נא] בְּפָחוֹת[נב], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[נג]. וּמִתֹּר לְאָדָם לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ דִּינָר, כְּדֵי שֶׁיַּלְוֶה לְפִלּוֹנִי מֵאָה דִּינָרִין; שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא רִבִּית הַבָּאָה מִן הַלְוָה לַמַּלְוֶה. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: 'הֵא לְךָ דִּינָר זֶה, וֶאֱמֹר לְפִלּוֹנִי שֶׁיַּלְוֵנִי'; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא שְׂכַר אֲמִירָה.

נ) נראין כריבית – שממונו מתרבה. נא) שיש לו על אחרים. נב) מהסכום הנקוב בשטר, והוא גובה את החובות לעצמו בסכום המקורי. נג) משום ריבית – שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלווה.

טו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן מֻתָּרִין, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹתָן מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: 'הַלְוֵנִי מָנֶה'[נד], אָמַר לוֹ: 'מָנֶה אֵין לִי, חִטִּים בְּמָנֶה יֵשׁ לִי', וְנָתַן לוֹ חִטִּים בְּמָנֶה[נה], וְחָזַר וּלְקָחָן[נו] מִמֶּנּוּ בְּתִשְׁעִים[נז] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[נח], אֲבָל אֲסָרוּהוּ מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית; שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ תִּשְׁעִים, וְלוֹקֵחַ מָנֶה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כָּזֶה - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִמֶּנּוּ[נט] הַמֵּאָה[ס] בַּדִּין, שֶׁאֲפִלּוּ אֲבַק רִבִּית אֵין כָּאן.

נד) מנה = מאה זוז. נה) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. נו) חזר המלווה וקנה אותם. נז) זוז, והלווה צריך להחזיר לו מנה – דמי ההלוואה. נח) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחוזר ומוכר במחיר נמוך משער השוק. נט) המלווה מוציא מן הלווה. ס) את כל דמי ההלוואה.

וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ מְמַשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ[סא] - לֹא יַחֲזֹר וְיַשְׁכִּיר אוֹתָהּ לְבַעַל הַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי הַעֲרָמַת רִבִּית; שֶׁהֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּשָׂדֵהוּ כְּשֶׁהָיָה, וְנוֹתֵן לָזֶה שָׂכָר בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ.

סא) וכל זמן שלא יפרע הלווה את חובו, המלווה יכול לאכול מפירות השדה.

טז. אָסוּר לְהַשְׁכִּיר[סב] אֶת הַדִּינָרִין, שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה לְמַשְׁכִּיר אֶת הַכֶּלִי; שֶׁהַכֶּלִי חוֹזֵר בְּעַצְמוֹ[סג], וְזֶה מוֹצִיא אֵלּוּ וּמֵבִיא דִּינָרִין אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא זֶה אֲבַק רִבִּית.

סב) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. סג) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה.

יז. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתֵּן הַמֶּכֶס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[סד] עַל יְדֵי זֶה שֶׁלֹּא נָתַן[סה], יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וְנָתַן עַל יָדוֹ דִּינָר - אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ יָתֵר מִדִּינָר[סו], הֲרֵי זֶה מֻתָּר[סז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

סד) מס גולגולת. סה) עבור אדם אחר שלא שילם את המס, ודין המלך שהמשלם יכול להכריח ולשעבד את האדם שעליו הוא שילם שיעבוד עבורו. סו) למרות שהוא שילם עבורו רק דינר, והעבודה שהוא עובד עבורו שווה יותר מדינר. סז) שאין זה הלוואה אלא כמכר – שדין המלך דין הוא.

פֶּרֶק ו

הגדרת ריבית קצוצה, דין ריבית במלווה על שדה, חצר או בית.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סֶלַע[א] בַּחֲמִשָּׁה דִּינָרִים[ב], אוֹ סָאתַיִם חִטִּים בְּשָׁלֹשׁ, אוֹ סֶלַע בְּסֶלַע וּסְאָה, אוֹ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּשָׁלֹשׁ סְאִין וְדִינָר - כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל הַלְוָאָה בְּתוֹסֶפֶת כָּל שֶׁהוּא[ג] - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

א) סלע = ארבעה דינרים. ב) שיחזיר לו חמישה דינרים. ג) כלומר, באיזו תוספת שהיא – הן של כסף על הלוואת

40. דברים-כי־תצא, כג, כ.

אוכל, הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא.

וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ[ד] שֶׁיָּדוּר בַּחֲצֵרוֹ [של לווה] **חִנָּם עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפָחוֹת[ה] וְקָצַב הַדָּבָר שֶׁפּוֹחֶת לוֹ מִן הַשָּׂכָר עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַלְוָאָתוֹ, אוֹ שֶׁמִּשְׁכֵּן בְּיָדוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין בְּעֵת הַלְוָאָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ עַל מְנָת שֶׁיָּדוּר בּוֹ חִנָּם - הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה, וְיוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.**

ד) בשעת ההלוואה. ה) מהשער המקובל בשוק.

וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה אוֹ חָצֵר בְּאַסְמַכְתָּא[ו] - הוֹאִיל וְלֹא קָנָה הַגּוּף - הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל רִבִּית, וּמַחְזִיר אוֹתָן[ז]. וְהוּא הַדִּין לְכָל מִי שֶׁלֹּא קָנָה קִנְיָן גָּמוּר מִתְּחִלָּה, שֶׁהוּא מַחְזִיר אֶת הַפֵּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאִם אָכַל הַפֵּרוֹת, הֲרֵי זוֹ רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם רִבִּית, חוּץ מֵאֵלּוּ[ח] - הֲרֵי הוּא אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יָבוֹא לְרִבִּית שֶׁל תּוֹרָה; וְהוּא הַנִּקְרָא 'אֲבַק רִבִּית'[ט], וְאֵינוֹ יוֹצֵא בַּדַּיָּנִין.

ו) שהוא לא קנה בקניין שמועיל, והמוכר לא גמר בדעתו למכור, ולכן אין זה נקרא מכירה. ז) היות שהמוכר צריך להחזיר את כסף המכירה, ואם כן הכסף הזה היה כמו הלוואה אצל הקונה, לכן הקונה חייב להחזיר את הפירות שאכל, שלא יהיה ריבית. ח) חוץ ממה שמנה הרמב"ם בהלכה כאן. ט) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש.

ב. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יִמְשֹׁךְ עַבְדּוֹ [של לווה] **כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָעֶבֶד יוֹשֵׁב וּבָטֵל. וְלֹא יָדוּר בַּחֲצֵרוֹ בְּחִנָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶחָצֵר עֲשׂוּיָה לְשָׂכָר[י], וְאֵין דֶּרֶךְ בַּעַל הֶחָצֵר לְהַשְׂכִּירָן[יא]. וְאִם דָּר[יב], צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר[יג]; וְאִם לֹא הֶעֱלָה לוֹ - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ[יד] שֶׁיַּלְוֶהוּ וְיָדוּר בַּחֲצֵרוֹ.**

י) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל, פטור מלשלם – כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. יא) אינה עומדת להשכרה. יב) ואם סתם אדם דר בחצר הזאת, פטור מלשלם דמי שכירות – למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור ריבית. יג) ואם עבר ודר. יד) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. טו) ולכן אין כאן ריבית קצוצה – שאסורה מהתורה.

השגת הראב"ד

לפיכך . . הדיינין א"א אין כאן מקום לשודא דדייני ואולי ר"ל מנכה לו כמנהג נכיית המקום ולא נהיר שאם לא הורידו הוא לדירה אין כאן סילוק דהא ליכא תפיסה ולא עוד אלא שיכול לתבוע בדין כל שכר החצר כדין כל הדר בחצר חבירו בסתם שהוא מעלה לו שכר הרגיל לו ואם לא תבעו ופרע לו את חובו משלם כבר נתן לו רבית מאוחרת ושניהם באיסור וזה דרך אמת.

לְפִיכָךְ[טז], • אִם עָדַיִן לֹא הֶחְזִיר לוֹ חוֹבוֹ, וּבָא לְנַפּוֹת שְׂכַר הֶחָצֵר שֶׁדָּר בָּהּ מִן הַחוֹב - אִם הָיָה הַשָּׂכָר כְּנֶגֶד הַחוֹב - אֵינוֹ מְנַכֶּה הַכֹּל, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין[יז]; שֶׁאִם תִּסְלֵק אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא אוֹתוֹ בַּדַּיָּנִין, וַאֲבַק רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין.

טז) הואיל ואבק ריבית הוא. יז) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום – ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי לשיעור כל החוב.

השגת הראב"ד

הורו . . בנשך א"א חיי ראשי לא יפה הורו שאם הגיע זמן הפרעון וארווח ליה זמניה משום ההוא דירה כשעת מתן מעות דמיא וקידושין יוכיחו.

ג. הוֹרוּ • רַבּוֹתַי, שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תָּבַע חוֹבוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלְוֶה: 'דּוּר בַּחֲצֵרִי[יח] עַד שֶׁאַחְזִיר לְךָ חוֹבְךָ' - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, לְפִי שֶׁלֹּא קָצַץ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר[41]: "לֹא תִתֵּן[יט] לוֹ בְּנֶשֶׁךְ".

יח) והוא־הדין כל ריבית שהוא. יט) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשך.

השגת הראב"ד

המלוה . . תורה א"א אין הדעת מקבלת שיהא זה רבית קצוצה אלא כי אמר ר"נ הדרא ארעא והדרי פירי דינא קאמר דאיהו לא יהיב ליה מידי ורבה בר רב הונא הוה ס"ל אע"ג דמדינא הדרא אי תפיס להו כאבק רבית דמי ולא מפקינן מיניה ורבינא דחשיב ואפיק להו לאו משום רבית אלא משום גזילה אבל אי מחל להו והדר תבעינהו תו לא קשיא מידי מאוחרת היא ותו לא קשיא מידי דרבינא אדרבינא.

ד. הַמַּלְוֶה • אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַשָּׂדֶה, וְאָמַר לוֹ[כ]: 'אִם לֹא תַּחְזִיר לִי מִכָּאן עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, הֲרֵי הִיא שֶׁלִּי' - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה[כא], מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[כב]; לְפִיכָךְ מְנַכֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[כג], מִפְּנֵי שֶׁהִיא רִבִּית שֶׁל תּוֹרָה[כד]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר[כה]: 'אִם לֹא אַחְזִיר לְךָ עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, קְנֵה אוֹתָהּ מֵעַכְשָׁו'[כו], וְהֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[כז]; לֹא הֵבִיא לוֹ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ, הֲרֵי כָּל הַפֵּרוֹת לַלּוֹקֵחַ[כח].

כ) המלווה, בשעת מתן מעות. כא) למרות שלא החזיר תוך שלוש שנים. כב) אמירת דברים בלי גמירות דעת

41. ויקרא-בהר, כה, לז.

מוחלטת, שהרי הלווה לא גמר בלבו להקנות את השדה למלווה, כי הוא סומך שיהיה לו מעות לשלם את החוב בזמן, והשדה תישאר שלו. כג) בינתיים על סמך המכר. כד) הואיל ולא גמר להקנות לו את השדה, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלווה (הלוקח) אוכל פירות תמורת המעות שהלווה לו. כה) הלווה. כו) שאין זה אסמכתא, אלא מכירה גמורה, שאילו לא גמר להקנות לו את השדה, לא היה מקנה לו מעכשיו. כז) ללוקח, ומנכה את כל הפירות שאכל. כח) הואיל ולא קיים את התנאי – נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות, אפילו של תוך ג' שנים – שלו.

ה. הַמּוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: 'לְכְשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחְזִיר לִי קַרְקָעִי' - לֹא קָנָה; וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל - רִבִּית קְצוּצָה, וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ: 'כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת אֲנִי אַחְזִיר לְךָ קַרְקָעִי' - זֶה מֻתָּר; וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת[כט], עַד שֶׁיַּחְזִיר לוֹ מְעוֹתָיו.

כט) ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב את עצמו בתנאי זה, והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי.

ו. מָכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים - אִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'קְנֵה בְּשִׁעוּר מְעוֹתֶיךָ'[ל] - כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם אוֹכֵל פֵּרוֹת בְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו.

ל) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא את שאר המעות.

אָמַר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: 'לְכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת, תִּקְנֶה'[לא] מֵעַכְשָׁו' - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לֶאֱכֹל הַפֵּרוֹת מִיָּד: הַמּוֹכֵר אָסוּר - שֶׁמָּא יָבִיא הַלּוֹקֵחַ שְׁאָר הַמָּעוֹת, וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[לב], וְנִמְצָא הַמּוֹכֵר אוֹכֵל הַפֵּרוֹת[לג] בְּשִׁבְיל הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ[לד]. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ אָסוּר - שֶׁמָּא לֹא יָבִיא, וְנִמְצָא שֶׁאָכַל בְּשִׁבְיל מִקְצָת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל הַמּוֹכֵר[לה]. לְפִיכָךְ מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ, עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ לְאֶחָד מֵהֶן.

לא) את כל השדה, וקודם שתביא את המעות, אינך קונה דבר. לב) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. לג) בינתיים. לד) בהלוואה. לה) בהלוואה.

אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'לְכְשֶׁתָּבִיא שְׁאָר הַמָּעוֹת, תִּקְנֶה'[לו] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר אוֹכֵל פֵּרוֹת עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ; וְאִם אָכַל הַלּוֹקֵחַ, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[לז]. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[לח], וּשְׁאָר הַמָּעוֹת הֲרֵי הֵן חוֹב אֶצְלְךָ' - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל הַפֵּרוֹת; וְאִם אָכַל הַמּוֹכֵר, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[לט] כָּל מַה שֶּׁאָכַל.

לו) משעת הבאת שאר המעות. לז) כי נמצא שאכל תמורת מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. לח) קנה כל השדה, מעכשיו. לט) כי השדה מכורה ללקוח, ונמצא שהמוכר אוכל תמורת החוב שחייב לו הלוקח.

ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכַּן לוֹ שָׂדֶהוּ עַל מְנָת שֶׁיֹּאכַל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמַּשְׁכּוֹנָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בַּדַּיָּנִין; שֶׁאֵין הַמְמַשְׁכֵּן אֶת הַשָּׂדֶה דּוֹמֶה לְמְמַשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ[מ], שֶׁהֲרֵי אֵין בַּשָּׂדֶה פֵּרוֹת מְצוּיִין בְּעֵת הַהַלְוָאָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּרְוִיחַ וְיִהְיוּ שָׁם פֵּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּפְסִיד בִּזְרִיעָתָהּ וַעֲבוֹדָתָהּ; וּלְפִיכָךְ[מא] הִיא אֲבַק רִבִּית.

מ) שנתבאר לעיל בהלכה א שזה ריבית של תורה. מא) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור.

וְכֵן • אֵין הַמַּשְׁכּוֹנָה דּוֹמָה לְמִי שֶׁמָּכַר בְּאַסְמַכְתָּא[מב] - שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאַסְמַכְתָּא לֹא גָּמַר וְהִקְנָהוּ[מג], וְהַמְמַשְׁכֵּן גָּמַר וְהִקְנָהוּ גּוּף זֶה לְפֵרוֹתָיו[מד]. וְכָזֶה יֵרָאֶה מִן הַתַּלְמוּד, שֶׁהַמַּשְׁכּוֹנָה אֲבַק רִבִּית, וְאֵין לְךָ לְהַעֲמִידָהּ אֶלָּא בְּמִמְשְׁכֵּן שָׂדֶהוּ, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ רַבּוֹתַי.

השגת הראב"ד
וכן . . רבותי א"א אמת הוא זה שהחמירו בכרם יותר משדה ולא להקל במשכונא שדה אלא להחמיר במכירת כרם אבל מי שסובר במשכנתא בלא נכייתא שהוא רבית קצוצה אמר כן אף בשדה ומאי דקשיא להו דרבינא אדרבינא הא איתרצא לה כדכתיבנא לעיל ועוד יש לנו הפלגות כי יש חילוק בין אתרא דמסלקי לאתרא דלא מסלקי והן מפורשות אצלנו.

מב) שזה ריבית קצוצה. מג) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה. מד) וברשות המלווה הם גדלים, ועצם המכירה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר.

נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַשְׁכּוֹנוֹת הֵן: מַשְׁכּוֹנָה שֶׁהִיא רִבִּית קְצוּצָה, וּמַשְׁכּוֹנָה שֶׁהִיא אֲבַק רִבִּית, וּמַשְׁכּוֹנָה הַמֻּתֶּרֶת.

כֵּיצַד? מִשְׁכֵּן לוֹ מָקוֹם שֶׁפֵּרוֹתָיו מְצוּיִין תָּדִיר, כְּגוֹן חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהֶן - הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה. מִשְׁכֵּן לוֹ שָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, וּבָאוּ שָׁם פֵּרוֹת וַאֲכָלָן - הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית; וְכֵן אִם מִשְׁכֵּן חָצֵרוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ בְּנִכּוּי, הֲרֵי זוֹ אֲבַק רִבִּית. מִשְׁכֵּן שָׂדֶהוּ בְּנִכּוּי[מה], הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

מה) שלא ברור אם יהיה פירות או לא, וגם אם יהיה והמלווה יאכל, הוא ינכה את זה מהחוב.

כֵּיצַד הוּא הַנִּכּוּי? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִּינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'הֲרֵינִי מְנַכֶּה לְךָ מָעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה בִּשְׂכַר קַרְקָעֲךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלִּי - בְּחָצֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אָסוּר[מו]; וּבְשָׂדֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, מֻתָּר[מז].

מו) משום אבק ריבית (ואין זה ריבית קצוצה, למרות שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה פחות כתשלום בעד ההלוואה). מז) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח (אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהוזלת הניכוי למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה).

ח. הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁכָּל מַשְׁפּוֹנָה[מח] שֶׁאֵין בָּהּ נִכּוּי כְּלָל, הֲרֵי זוֹ רִבִּית קְצוּצָה בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה[מט]; וְלֹא יָרְדוּ לְעֹמֶק הַדָּבָר, לְהַפְרִישׁ בֵּין שָׂדֶה לְחָצֵר, וּלְפִיכָךְ נִתְקַשּׁוּ לָהֶם דִּבְרֵי חֲכָמֵי תַּלְמוּד. וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁכָּל מַשְׁכּוֹנָה, אֲפִלּוּ בְּנִכּוּי - אָסוּרָה, בֵּין בְּחָצֵר בֵּין בְּשָׂדֶה; וְאֵין לָהֶם מַשְׁכּוֹנָה מֻתֶּרֶת אֶלָּא בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת:

מח) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. מט) כפי שהסביר הרמב"ם בהלכה הקודמת, שיש הפרש ביניהם.

כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָהוּ מֵאָה דִּינָרִין, וּמִשְׁכֵּן לוֹ בָּהֶן בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים תַּחְזֹר קַרְקַע זוֹ לִבְעָלֶיהָ חִנָּם - הֲרֵי זֶה מַתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ כָּל עֶשֶׂר שָׁנִים, אֲפִלּוּ הָיָה שְׂכָרָהּ שָׁוֶה אֶלֶף דִּינָר בְּכָל שָׁנָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִי שֶׁשָּׂכַר בְּפָחוֹת[נ].

נ) שזה כאילו שכר את החצר תמורת המנה שנתן לו בהתחלה לעשר שנים, אפילו שזה מחיר נמוך משער השוק.

וְכֵן • אִם הִתְנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה עִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת יְחַשֵּׁב לוֹ עֶשֶׂר בְּכָל שָׁנָה[נא] וְיסַלְּקוֹ מִמֶּנָּה[נב] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[נג]. וְכֵן אִם הִתְנָה הַלּוֶה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה מְחַשֵּׁב לוֹ מַה שֶּׁדָּר בּוֹ, וְיַחְזִיר לוֹ שְׂאָר הַדְּמִים וְיִסְתַּלֵּק - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כִּשְׂכִירוּת, וְכָל תְּנַאי שֶׁבִּשְׂכִירוּת קַיָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּמֻתָּר.

השגת הראב"ד
וכן . . מותר א"א טעה בדבריהם ומה בין זה למשכנתא בנכייתא וכי יש הפרש בין נכתייתא רבה לנכייתא זוטא ואותם הגאונים המחמירים לא התירו אלא הראשון בלבד והיא משכנתא דסורא.

נא) עבור כל שנה שהוא אוכל את פירות השדה, המלווה מנכה מהחוב עשר דינרים. נב) מסלק את המלווה מהשדה, אבל המלווה עצמו אינו יכול להחזיר את השדה, ולדרוש את כל החוב. נג) שאין זה אלא שכירות – מה־שאין־כן בשאר משכנתות, שאם רצה המלווה להחזיר את השדה – מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלווה – נמצא שהוא שוכרו בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה.

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

פֶּרֶק ז

דיני קרקע שנעשית למשכון, והאם מותר להוסיף על השכר.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וּמִשְׁכֵּן לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה עַד זְמַן קָצוּב[א], אוֹ עַד שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת[ב] וְיִסְתַּלֵּק[ג], וְהָיָה הַמַּלְוֶה אוֹכֵל כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[ד] - אֲפִלּוּ אָכַל כְּשָׁעוּר חוֹבוֹ, אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם[ה]; שֶׁאִם תְּסַלֵּק אוֹתוֹ בְּלֹא מָעוֹת, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדָיָנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם אָכַל יָתֵר עַל מְעוֹתָיו[ו], אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵין מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר[ז] בְּמַשְׁכּוֹנָה.

א) שהמלווה לא יוכל לדרוש את פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. ב) אפילו בתוך הזמן הקצוב. ג) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. ד) באיסור אבק ריבית, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ה) אלא מנכים כפי שיראו הדיינים. ו) מעות החוב. ז) אם היה לו שני שטרות, ואכל מחוב אחד יותר משווי החוב, לא מנכים לו מהחוב השני.

הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמְמַשְׁכֶּנֶת בְּיָדוֹ שֶׁל יְתוֹמִים, וְאָכַל שִׁעוּר חוֹבוֹ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ בְּלֹא כְּלוּם[ח]. אָכַל יָתֵר עַל חוֹבוֹ - אֵין מוֹצִיאִין הַיָּתֵר[ט], וּמְחַשְּׁבִין לוֹ מִשְׁטָר לִשְׁטָר.

ח) כי ליתומים בית דין גובה את החוב שלהם, ולכן כאן בית דין גבו באמצעות הפירות שאכל את קרן החוב. ט) כי אז נראה שבית דין מוציאין גם אבק ריבית.

כֵּיצַד מְחַשְּׁבִין מִשְׁטָר לִשְׁטָר? הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שָׂדֶה זוֹ מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בְּמֵאָה דִּינָרִין, וְשָׂדֶה אַחֶרֶת מְמֻשְׁכֶּנֶת לוֹ בִּשְׁטָר אַחֵר בְּמֵאָה דִּינָרִין, וּשְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְאָכַל מִפֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הָאַחַת בַּחֲמִשִּׁים וּמִפֵּרוֹת הַשְּׁנִיָּה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים - אוֹמְרִין לוֹ: 'אָכַלְתָּ מִן

הַפֵּרוֹת בְּמָאתַיִם וְאֵין לְךָ כְּלוּם, וּכְאִלּוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת שְׁטָר אֶחָד וּמַשְׁכּוֹנָה אַחַת'[יא].

י) למלווה. יא) כל זה אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד, כפי שכתב הרמב"ם לעיל בהלכה זו, ונמצא שלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיָּבִיא לוֹ מָעוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה[יב]. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יְסַלֵּק הַמַּלְוֶה עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ; וְכָל הַמְמַשְׁכֵּן סְתָם[יג], אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

יב) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. יג) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון.

ג. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הַלְוֶה, וְהִתְנָה עִמּוֹ הַמַּלְוֶה[יד] שֶׁלֹּא יְסַלֵּק עַד סוֹף זְמַן הַמַּשְׁכּוֹנָה - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[טו]. הָיָה הַמְמַנֵּהַ שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה מְסַלֵּק עַד סוֹף זְמַנּוֹ, וְקִבֵּל הַמַּלְוֶה עָלָיו[טז] שֶׁיְּסַלֵּק בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ מְעוֹתָיו - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְקַנּוֹת[יז] מִיָּדוֹ עַל כָּךְ.

יד) בשעת מתן מעות. טו) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות, כך מתנה במשכון. טז) מדעת עצמו. יז) בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלווה הוא המעוניין להתנות על כך – אין זה לטובת עצמו. ואם המלווה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו.

ד. הַמַּשְׁכּוֹנָה בְּמָקוֹם שֶׁמִּנְהָגָן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא לוֹ [הלווה] מְעוֹתָיו - אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁל מַלְוֶה[יח] גּוֹבֶה מִמֶּנָּה[יט] כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַקַּרְקַע[כ], וְאֵין הַבְּכוֹר [של מלווה] נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[כא], וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתָּהּ[כב]. וּכְשֶׁמְּסַלֵּק אוֹתוֹ, אֵינוֹ נוֹטֵל אֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ[כג]; וְאִם הִגְבִּיהַּ אוֹתָן קֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ, קָנָה אוֹתָן. וּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה[כד], וְהַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתָּהּ.

יח) שהמלווה הזה לווה ממנו. יט) מיורשי המלווה. כ) הואיל והלווה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא רק לשעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם. כא) דין תורה שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים, אך זה רק על נכסים שמוחזקים של אביו, אבל כאן מדובר בקרקע ממושכנת, שהלווה יכול בכל עת לסלק את אביו, לכן היא אינה נחשבת לנכס של אביו, והבכור נוטל בה כמו שאר האחים. כב) שאין דינה כדין כל משכון ששביעית אינה משמטת (כמבואר לעיל פרק ג הלכה ה), כי כל מה שאמרו שהמלווה על המשכון, אין שביעית משמטת – הוא רק במשכון שאין הלווה יכול לסלק את המלווה, אבל כאן, שהלווה יכול לסלק את המלווה בכל עת – שביעית משמטת. כג) המלווה אינו נוטל, כי הם נפלו בשדה של הלווה נפלו, והמלווה לא זוכה בהם. כד) כדרך שגובה מן הקרקע – לפי שהיא קנויה למלווה עד סוף הזמן.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁמַּשְׁכּוֹנָה זוֹ[כה] אֲסוּרָה הִיא, וַאֲבַק רִבִּית כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כו] - אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה מִנְהָג בְּטָעוּת, אוֹ לְגוֹיִים[כז], אוֹ דֶּרֶךְ כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא וּמְשַׁכֵּן בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה; הוֹאִיל וַאֲבַק רִבִּית הִיא, הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[כח]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁזֹּאת הַמַּשְׁכּוֹנָה בְּנָכְרִי[כט].

כה) בלי ניכוי הפירות שהמלווה אוכל. כו) בפרק הקודם הלכה ז. כז) כלומר, כאשר עושים הלוואה אם גויים, שאיתם מותר להלוות בריבית. כח) ואין בית דין נזקקין להוציא. כט) שינכו כל שנה מהחוב נגד הפירות שהוא אכל, שבצורה כזאת זה מותר.

ו. גּוֹי שֶׁמִּשְׁכֵּן חֲצֵרוֹ לְיִשְׂרְאֵל, וְחָזַר הַגּוֹי וּמְכָרָהּ לְיִשְׂרְאֵל אַחֵר - אֵין הַמְמַשְׁכֵּן [-המלווה] חַיָּב לְהַעֲלוֹת שָׁכָר לְיִשְׂרְאֵל מֵעֵת שֶׁקָּנָה הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֶלָּא דֶּרֶךְ בֶּחְצֵר בִּלֹּא שָׂכָר עַד שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַגּוֹי אֶת הַמָּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל חָצֵר זוֹ; שֶׁהֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמְמַשְׁכֵּן בְּדִינֵיהֶם[ל], עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת מְעוֹתָיו וְיְסַלֵּק.

ל) בדיני הגויים, שדנים את המשכנתא כמכר לזמן.

ז. הַמְמַשְׁכֵּן • בַּיִת אוֹ שָׂדֶה בְּיַד חֲבֵרוֹ, וְהָיָה בַּעַל הַקַּרְקַע הוּא הָאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[לא], וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'לְכְשֶׁתְּמַכֵּר קַרְקַע זוֹ, לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּדָמִים אֵלּוּ'[לב] - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם אָמַר: 'לֹא תִּמְכְּרֶנָּה אֶלָּא לִי בְּשָׁוְיָהּ, וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי מַלְוֶה אוֹתְךָ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[לג].

השגת הראב"ד
הממשכן . . מותר א"א קשיא לי והא אסמכתא היא דהא לא ידע אי מזבין לה או לא ואימת קני לה ומסתברא בדאמר ליה מעכשיו ואפילו הכי בדמים הללו אסור הואיל ולא פסיקא מילתא דזביני.

לא) הלווה אוכל את פירות הקרקע, ואם כן אין כאן כלל חשש של ריבית. לב) של ההלוואה, ואם כן הוא מוכר את הקרקע בפחות משוויה. לג) ואין בזה חשש ריבית.

ח. מֵתֶר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הַקַּרְקָעוֹת. כֵּיצַד? הִשְׂכִּיר לוֹ אֶת הֶחָצֵר, וְאָמַר לוֹ: ׳אִם מְעַכְשָׁו אַתָּה נוֹתֵן לִי, חֲרֵי הִיא לְךָ בְּעֶשֶׂר סְלָעִים בְּכָל שָׁנָה, וְאִם תִּתֵּן שְׂכַר חֹדֶשׁ חֹדֶשׁ, חֲרֵי הוּא בְּסֶלַע בְּכָל חֹדֶשׁ׳ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ט. הַמַּשְׁכִּיר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשֶׂרֶת כּוֹרִים לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי[לד] מָאתַיִם זוּז שֶׁאֲפַרְנֵס בָּהֶן אֶת הַשָּׂדֶה[לה], וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר כּוֹר בְּכָל שָׁנָה׳[לו] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִם פִּרְנֵס אֶת הַשָּׂדֶה בְּדִינָרִין אֵלּוּ, יִהְיֶה שָׂכָר יוֹתֵר[לז].

לד) כלומר, הלוויני. לה) בעבודות השדה: זיבול, ניכוש, חרישה וכדומה. לו) בנוסף להחזרת ההלוואה, אני אשלם לך שכירות על השדה בכל שנה שנים עשר כור (במקום עשר כור). לז) אין זה נחשב ריבית על ההלוואה (שמשלם תוספת של שני כור בשנה בגלל ההלוואה), אלא התוספת של שני כור הולכת על השכירות. והסיבה לכך, היות שהמאתיים זוז מיועדים לטובת השדה עצמה, הרי זה כאילו הוא שוכר ממנו שדה משובחת יותר ששווה שנים עשר כור בשנה (ואילו היה שוכר ממנה רק את השדה, ולא מקבל ממנו את ההלוואה, השדה הייתה פחות משובחת ושווה רק עשר כור בשנה).

וְכֵן אִם הִשְׂכִּיר לוֹ חֲנוּת אוֹ סְפִינָה בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין לְשָׁנָה, וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי מָאתַיִם זוּז שֶׁאֶבְנֶה בָּהֶן חֲנוּת זוֹ וַאֲצַיְּרֶנָּה וַאֲכַיְּרֶנָּה[לח], אוֹ אֶתַּקֵּן בָּהֶן סְפִינָה זוֹ וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישֶׁיהָ, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּכָל שָׁנָה׳ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[לט].

לח) כדי למשוך את עין הקונה. לט) מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה – יהיה שוויה גבוה יותר.

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי מָאתַיִם כְּדֵי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן בַּחֲנוּת, אוֹ אוֹצִיאֵם בִּסְחוֹרָה[מ] שֶׁל סְפִינָה, אוֹ אֶשְׁכֹּר בָּהֶן מַלָּחִים, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ בַּשָּׂכָר׳ - חֲרֵי זֶה אָסוּר[מא].

מ) לשם הובלת הספינה ממקום למקום. מא) מאחר שאינו משקיע את המעות בגוף החנות או הספינה – הרי תוספת השכר שמעלה לו בכל שנה, היא בשביל ההלוואה שהוא נותן לו.

י. אָסוּר לְהַרְבּוֹת בִּשְׂכַר הָאָדָם. כֵּיצַד? לֹא יֹאמַר לוֹ: ׳עֲשֵׂה עִמִּי הַיּוֹם מְלָאכָה זוֹ שֶׁהִיא שָׁוֶה כֶּסֶף, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ בְּשָׁבוּעַ אַחֵר מְלָאכָה שֶׁהִיא שָׁוֶה שְׁתַּיִם׳.

יא. וּמֵתֶר לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: ׳נַגֵּשׁ עִמִּי וַאֲנַגֵּשׁ עִמְּךָ׳, ׳עֲדֹר עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ׳; אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: ׳נַגֵּשׁ עִמִּי וְאֶעְדֹּר עִמְּךָ׳[מב], ׳עֲדֹר עִמִּי וַאֲנַגֵּשׁ עִמְּךָ׳. כָּל יְמֵי גָּרִיד[מג] אֶחָד[מד], וְכָל יְמֵי רְבִיעָה[מה] אֶחָד. לֹא יֹאמַר לוֹ: ׳חֲרֹשׁ עִמִּי בַּגָּרִיד, וַאֲנִי אֶחְרֹשׁ עִמְּךָ בָּרְבִיעָה׳, שֶׁהֲרֵי טֹרַח הַחֲרִישָׁה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[מו] יָתֵר[מז]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מב) מפני שלפעמים מלאכה זו קשה מזו, ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה יותר. מג) ימות החמה (גריד מלשון יובש). מד) דין אחד להם, כלומר באותו הזמן יכול אדם לומר לחברו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד – ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחברו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. מה) ימות הגשמים. מו) כשהשדה לחה. מז) מאשר ימי הגריד.

יב. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל בִּימֵי הַחֹרֶף לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בִּימֵי הַקֹּר בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[מח], וְנָתַן לוֹ הַשָּׂכָר[מט], וַהֲרֵי שָׂכְרוֹ שָׁוֶה בִּימֵי הַחֹרֶף סֶלַע בְּכָל יוֹם - חֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַלְוֶה אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּזִּיל לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[נ].

מח) שכר אותו בתחילת ימי החורף, אך אמר לו להתחיל לעבוד מאוחר יותר בימי הקור. מט) בשעה ששכר אותו כבר התחיל לתת לו דינר בעד כל יום, אבל הפועל עדיין לא התחיל לעבוד. נ) בימי הקור השכר גבוה יותר, ונראה שכאילו שכר אותו מראש כדי שיוזיל עבורו את המחיר.

אֲבָל אִם אָמַר: ׳תַּעֲשֶׂה עִמִּי מֵהַיּוֹם[נא] עַד זְמַן פְּלוֹנִי בְּדִינָר בְּכָל יוֹם׳ - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂוֶה שְׂכָרוֹ סֶלַע בְּכָל יוֹם, חֲרֵי זֶה מֻתָּר; הוֹאִיל וְהוּא מַתְחִיל לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה, אֵינוֹ נִרְאֶה כְּנוֹטֵל שְׂכַר מְעוֹתָיו שֶׁהִקְדִּים וְנָתַן לוֹ בִּשְׂכָרוֹ[נב].

נא) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. נב) אלא כמי ששכר בפחות.

פֶּרֶק ח

איסור הוספה על המכירה, סוגי מכירה שונים שמותר להוסיף בהם תשלום.

א. אָסוּר לְהַרְבּוֹת עַל הַמֶּכֶר. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְאָמַר לוֹ: ׳אִם מְעַכְשָׁו תִּתֵּן לִי הַדָּמִים, חֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה[א], וְאִם עַד זְמַן פְּלוֹנִי, חֲרֵי הֵן שֶׁלְּךָ בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים׳ - חֲרֵי זֶה אֲבַק רִבִּית[ב]; שֶׁזֶּה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁנּוֹטֵל עֶשְׂרִים בְּשָׁבִיל שֶׁנָּתַן לוֹ מֵאָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַד זְמַן

פְּלוֹנִי[ג]. וּכְשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ[ד] בַּדִּין, אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַמִּמְכָּר; אוֹ יַחֲזִיר[ה] מִמְכָּרוֹ מִיָּדוֹ, אִם הָיָה קַיָּם.

א) וכך הוא השער בשוק. ב) שהלוקח מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא, שמרבה על המכר בשביל המתנת מעותיו אצלו (ההבדל בין מכר לשכירות, שכירות היא משתלמת בסופה, ומכר מיד במכירה, לכן במכירה יש ריבית, מה שאין כן בשכירות, כפי שהתבאר בפרק הקודם). ג) כלומר, שהמתין לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. ד) המוכר, ויתבע מאה ועשרים. ה) כלומר, או אם רצה המוכר לחזור בו – חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת מאה ועשרים.

וְכֵן אִם מָכַר לוֹ מִטַּלְטְלִין עַד זְמַן פְּלוֹנִי[ו] בְּמֵאָה, וְהָיוּ שָׁוִין בַּשּׁוּק לְמִי שֶׁקּוֹנֶה בְּמִעוֹתָיו מִיָּד תִּשְׁעִים[ז] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[ח], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא תִּשְׁעִים; אוֹ מַחְזִיר מִיָּדוֹ סְחוֹרָתוֹ, אִם הָיְתָה קַיֶּמֶת.

ו) שישלם לו לאחר זמן מסוים. ז) אפילו אם מכרו בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו תשעים. ח) לפי שנראה כריבית.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּשָׁוֶה[ט], עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לוֹ מִכָּאן וְעַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה רַשַּׁאי לוֹמַר לוֹ: 'תֵּן לִי מִיָּד בְּפָחוֹת', וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית.

ט) אבל ביותר משוויו אסור, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ג. חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁהִיא שָׁוָה עַתָּה דִּינָר, וּמְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם עַד הַקָּצִיר, עַל מְנָת[י] שֶׁאִם תֶּאֱרַע בָּהּ תַּקָּלָה[יב], הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיְּמַכְּרֶנָּה הַלּוֹקֵחַ[יג] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם; וְאִם לֹא מָצָא לְמָכְרָהּ וּלְהַרְוִיחַ בָּהּ, הָיָה לוֹ לְהַחְזִירָהּ לַבְּעָלִים[יד].

י) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה, שהיין מתייקר בקיץ. יא) כלומר, והתנו ביניהם. יב) כגון אם תאבד או תשבר. יג) נמצא שדמי היין אינם בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער הזול – הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. יד) יש רשות לקונה להחזיר אותו למוכר. אם כן אין כאן כלל קניין, והחבית שייכת למוכר, ולכן אין כאן ריבית.

וְכֵן אִם מְכָרָהּ לוֹ בִּשְׁתַּיִם[טו], וְאָמַר לוֹ: 'הַיְתֵר עַל הַשְּׁתַּיִם יִהְיֶה שְׁכָרְךָ בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה מְטַפֵּל לְמָכְרָהּ, וְאִם לֹא תִּמְצָא לְמָכֹר אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁתִּרְצֶה, הַחְזִירָהּ לִי' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; אַף עַל פִּי שֶׁאִם אָבְדָה אוֹ נִגְנְבָה אוֹ הֶחְמִיצָה, תִּהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[טז].

טו) והיא שווה עתה דינר. טז) כי הוא היה יכול להחזיר אותה לפני כן למוכר, ואם כן אין כאן עדיין מכירה.

ד. הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שֶׁאִם יִרְצֶה[יז] לְמָכְרָן בַּשּׁוּק וְלַקַּח דְּמֵיהֶן מִיָּד, מוֹכְרָן בַּעֲשָׂרָה[יח], וְאִם תָּבַע [-רצה] אוֹתָן הַלּוֹקֵחַ לְקָנוֹתָן, וְיִתֵּן הַמָּעוֹת מִיָּד יִקְנֶה אוֹתָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְמָכְרָן בִּשְׁנֵים עָשָׂר[יט], עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[כ]; שֶׁאֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה[כא] מְעוֹתָיו עַתָּה, בִּשְׁנֵים עָשָׂר הָיָה קוֹנֶה אוֹתָן[כב]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז) יציע המוכר. יח) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד המוכר, צריך יהיה להוזיל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים. יט) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד הלוקח. כ) ואין בזה משום ריבית. כא) הלוקח המבקש לקנותן. כב) הרי ששווי הפירות כך הוא – וזה שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שהמוכר מוזיל את המקח ומוכר בפחות משוויים.

השגת הראב"ד
אסור . . הוא א"א זה פירוש בתורי דנפיש פסידייהו ואיננו נכון.

ה. אָסוּר• לְקָנוֹת פֵּרוֹת הַפַּרְדֵּס, קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר וְיִתְבַּשֵּׁל[כג]; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁמּוֹכֵר בְּזוֹל עַתָּה בְּעֶשֶׂר, הוּא פֵּרוֹת שֶׁשָּׁוֶה עֶשְׂרִים כְּשֶׁיִּגָּמֵר; נִמְצֵאת הַתּוֹסֶפֶת בִּשְׁבִיל הַהַקָּפָה[כד]. אֲבָל אִם קָנָה עֵגֶל בְּזוֹל, וְהָיָה אֵצֶל הַבְּעָלִים עַד שֶׁגָּדַל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי אִם מֵת אוֹ כָּחַשׁ, בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא; וְהַמִּיתָה דָּבָר מָצוּי תָּמִיד[כה].

כג) אסור לקנות ולשלם על פירות כשהם עדיין בוסרים, וכשיהיו מבושלים המוכר יתן לו. כד) אף על פי שאם תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד – לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים, ורוב הסיכויים שהפרי יבשיל. כה) נמצא שאין התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד שהלוקח נושא בו.

ו. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשָּׁרִיגִים [=ענפים] וְעַל הַזְּמוֹרוֹת[כו], וּכְשֶׁיִּכְרְתוּ שָׁוִין בְּיֹקֶר, וְהֵן קוֹנִין אוֹתָן בְּזוֹל עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ וְיִכָּרְתוּ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהַפְּךָ בָּהֶן[כז] כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, שֶׁנִּמְצָא כְּקוֹנֶה[כח] אֵילָן לִזְמוֹרוֹתָיו. וְאִם לֹא הִפֵּךְ, נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת הַלְוָאָה[כט], וְהֵן לוֹקְחִין בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהַקָּפָה, וְאָסוּר.

כו) לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים. כז) בקרקע שתחת הגפנים – בעידור וניכוש. כח) עכשיו, בשעת מתן מעות. כט) עד עונת הזמירה.

ז. שׁוֹמְרֵי הַשָּׂדוֹת שֶׁנּוֹתְנִין לָהֶן הַחִטִּים בִּשְׂכָרָן[ל] בְּזוֹל[לא] מִן הַגֹּרֶן - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַגֹּרֶן, צְרִיכִין לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן בְּמִלְאכָה בַּגֹּרֶן[לב], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים הָאֵלּוּ שֶׁנָּטְלוּ, בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוּת[לג]. וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵּן - נִמְצְאוּת הַשְּׂכִירוּת[לד] אֵצֶל הַבְּעָלִים כְּמִלְוָה, וְזֶה שֶׁלָּקְחוּ בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁאִחֲרוּ שְׂכָרָן עַד הַגֹּרֶן.

ל) בעד שמירת התבואה עד הקציר. לא) מאשר השער בשוק. לב) בדישת התבואה וכדומה. לג) כי כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו הם ממשיכים בעבודתם עד הגורן, נמצא שרק עתה (כשעובדים בגורן) הגיע זמן תשלום השכירות, כי תשלום השכירות הוא רק בסוף. ולכן אין זה דומה למי שמוכר פירות בוסרים בזול, ומביא אותם כשהם בשלים. לד) שזמן פרעונה תיכף אחר הקציר.

ח. אֲרִיסִין שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת מְסַלְּקִין[לה] אוֹתָם מִן הַשָּׂדֶה בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין בְּכָל זֶרַע חֹמֶר[לו] אַרְבַּע סְאִין[לז], וְהִנִּיחַ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ עַד אִיָּר, וְנָטַל מֵהֶם שֵׁשׁ סְאִין - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין כָּאן שֵׁם רִבִּית[לח].

לה) מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן ולקחת את התבואה שלהם מיד. לו) שטח של בית כור. לז) האריסין היו משלמים לבעלי השדות ארבע סאין תמורת החכירה. לח) כי התוספת של שתי סאין, היא לא בגלל שהאריסין המתינו בתשלום ארבעת הסאין עד אייר, אלא מפני שבעל השדה נותן לאריסין להשאיר את תבואתם עד אייר, ובמשך הזמן הזה מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל והאריס מרוויח מזה.

ט. הַלּוֹקֵחַ חִטִּים [במשקל] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְכֵן הַשַּׁעַר, וְנָתַן לוֹ אֶת הַמָּעוֹת, וּכְשֶׁבָּא לִגְבּוֹת אֶת הַחִטִּים לְאַחַר זְמַן, הוֹסִיף לוֹ בַּמִּדָּה[לט] וְנָתַן לוֹ יָתֵר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁחֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאִלּוּ רָצָה - לֹא הוֹסִיף, שֶׁחֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

לט) מרצונו – לשם מתנה.

י. מֻתָּר לְאָדָם לִתֵּן דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: 'אִם הֶחְמַצְתָּ מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי, חֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּתְךָ, אֲבָל אִם הוּזְלָה אוֹ הוֹקְרָה, חֲרֵי הִיא שֶׁלִּי'; שֶׁכֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַזּוֹל, חֲרֵי זֶה קָרוֹב לְשָׂכָר וּלְהֶפְסֵד[מ]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מ) אולם אם לא קיבל עליו את הסיכון שהיין יוזל והוא יפסיד – הרי זה נקרא "קרוב לשכר (אם התייקר היין הוא מרוויח) ורחוק להפסד", שהרי אם החמיצה או הוזלה יפסיד המוכר – ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי שכזה מפני הקדמת המעות, וזהו ריבית.

וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ בְּתִשְׁרֵי מֵאָה כַּדִּין שֶׁל יַיִן[מא] בְּדִינָר, וְאֵינוֹ נוֹטְלָן עַד טֵבֵת, וּכְשֶׁנּוֹטְלָן - בּוֹדֵק וּמַחְזִיר הַחֹמֶץ וְלוֹקֵחַ הַיַּיִן הַטּוֹב; שֶׁלֹּא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יַיִן, וְאִלּוּ שֶׁהֶחְמִיצוּ מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין לְהַחְמִיץ[מב], אֲבָל לֹא יָדַע הַדָּבָר עַד אַחַר זְמַן.

מא) ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו מתנה עם המוכר "אם החמיצה – ברשותך". מב) היה בהם כבר קלקול בלתי ניכר.

יא. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִשְׁכֹּר הַסְּפִינָה וְלִטֹּל שְׂכָרָהּ, וְאִם נִשְׁבְּרָה שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁפָּחֲתָה[מג] וּמְשַׁלֵּם[מד] יָתֵר עַל הַשָּׂכָר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן מֻתָּר לְהַשְׁכִּיר סִיר שֶׁל נְחֹשֶׁת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשָּׂכָר וּדְמֵי מַה שֶּׁפָּחֲתָ מִמִּשְׁקָלוֹ[מה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מג) משווים למה שהייתה שווה בשעת השכירה. מד) את הפחת. מה) על ידי השימוש בסיר נפחת ממשקלו.

יב. אֵין מְקַבְּלִין צֹאן בַּרְזֶל[מו] מִיִּשְׂרָאֵל[מז], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲבַק רִבִּית[מח]. וְכֵיצַד הֵן צֹאן בַּרְזֶל? חֲרֵי שֶׁהָיָה לוֹ מֵאָה צֹאן, וְקִבְּלָן מִמֶּנּוּ לְהַטְפִּל בָּהֶן, וְיִהְיוּ הַוְּלָדוֹת וְהַגִּזּוֹת וְהֶחָלָב לָאֶמְצַע לִשְׁלִישׁ אוֹ לִרְבִיעַ, עַד שָׁנָה אוֹ עַד שָׁנָתַיִם כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, וְאִם מֵתוּ הַצֹּאן, חֲרֵי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶן[מט] - חֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁחֲרֵי בַּעַל הַצֹּאן קָרוֹב לְשָׂכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[נ].

מו) עסקה שהצד המקבל לוקח על עצמו אחריות על הסחורה, כפי שיסביר הרמב"ם להלן. מז) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם. מח) כל עסקה שהיא קרובה לשכר (שהבעלים תמיד ירוויחו) ורחוקה להפסד (שהבעלים לא יפסידו ממנה) – דינה כאבק ריבית. מט) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקרן קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שבדרך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקה – בכל סחורה שהיא – בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל". נ) וכל קרוב לשכר ורחוק להפסד – אבק ריבית הוא ואסור.

לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַצֹּאן שֶׁאִם הוּקְרוּ אוֹ הוּזְלוּ חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ, אוֹ אִם נִטְרְפוּ[נא] חֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

נא) כלומר, שמקבל עליו הנותן סוגי אחריות, בין של הוזלה ובין של אונס.

יג. הַשָּׂם פָּרָה מֻחְבָּרוֹנב, וְאָמַר לוֹ: 'אִם מֵתָה, חֲרֵי הִיא עָלַי בִּשְׁלֹשִׁים דִּינָרִיםנג, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ סֶלַע בְּכָל חֹדֶשנד - מֵתָה, לְפִי שֶׁלֹּא עָשְׂתָה דָּמִים אֶלָּא לְאַחַר מִיתָהנה.

נב) קיבל פרה מחברו על מנת לגדל אותה, ולהחזיר לו אותה כמו שהיא. **נג)** ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. **נד)** בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. **נה)** אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים – הוא יכול להחזיר אותה כמו שהיא, אפילו אם היא הוזלה, או הוכחשה – אם כן, המקבל לא קיבל עליו אחריות, ולכן אין זה נקרא שבעל הפרה "קרוב לשכר ורחוק להפסד", כי גם עליו יש אחריות.

יד. וּמַשְׁכֶּרֶת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ תַּרְנְגֹלֶת לֵישֵׁב עַל הַבֵּיצִים בִּשְׁנֵי [-תמורת שני] **אֶפְרוֹחִים בְּשָׂנָה, וְאֵין כָּאן חֲשַׁשׁ רִבִּית.**

טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה דִּינָרִין שֶׁל רִבִּיתנו, וְנָתַן לוֹ בָּהֶן חֻפָּץנז שֶׁשָּׁוֶה חֲמִשָּׁהנח - כְּשֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּס, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁהסא, הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רִבִּית בָּא לְיָדוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בָּהֶן כְּסוּת אוֹ כֵּלִיסב, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ הַכְּלִי עַצְמוֹסג וְאוֹתָהּ הַכְּסוּת עַצְמָהּ.

נו) ריבית קצוצה שאסורה מהתורה. **נז)** תמורתם. **נח)** לא חפץ מוגדר ששם הבעלים נקרא אליו, אלא פירות וכיוצא בזה, שאין ניכר שהם של ריבית. **נט)** כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. **ס)** כפי שנתבאר לעיל, שריבית קצוצה מוציאים מהמלווה בדיינים. **סא)** לא רק את ארבעת הדינרים שהם הריבית הקצוצה מוציאים, אלא גם את החמישי מוציאים ממנו, אפילו שהוא לא היה חלק מהריבית בהתחלה. **סב)** וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהגיע לידיו בגלל שגבה ריבית. **סג)** שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו – לבוש של ריבית הוא, וכדומה.

הִשְׁכִּיר לוֹ בָּהֶן מָקוֹם שֶׁשָּׁוֶה שְׁכָרוֹ שִׁלְשָׁה דִּינָרִיןסד - כְּשֶׁמּוֹצִיאִין, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אַרְבָּעָה, שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבָּעָה שָׂכַר מָקוֹם זֶה מִמֶּנּוּ, וַהֲרֵי קִבֵּל עָלָיוסה.

סד) הלווה השכיר למלווה מקום ששווה שלושה דינרים, והמלווה מוכן לקבל את זה תמורת הריבית של ארבעת הדינרים. **סה)** למרות שהמקום שווה שלושה, היות שהמלווה קיבל על עצמו לקבל את המקום עבור ארבעה דינרים – יוצא שמלווה כאילו קיבל את ארבעת הדינרים של הריבית הקצוצה.

פֶּרֶק ט

רכישת פירות או סחורה וקבלתם לאחר זמן; מכירה במקום זול וקבלת התמורה במקום יקר.

א. אֵין פּוֹסְקִין עַל הַפֵּרוֹתא, עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר; יָצָא הַשַּׁעַר, פּוֹסְקִין - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶהב, יֵשׁ לָזֶהג. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר לְחִטִּים קָבוּעַ בַּשּׁוּק אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מֵאָה סְאִין, וְנוֹתֵן לוֹ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סְלָעִים. וְאִם יִתֵּן לוֹ מֵאָה סְאָה שֶׁל חִטִּים אַחַר זְמַן, בְּעֵת שֶׁיִּהְיוּ הַחִטִּים סְאָה בְּסֶלַע - אֵין בָּזֶה רִבִּית כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה לַמּוֹכֵר חִטִּים כְּלָל בְּעֵת שֶׁפָּסַקד.

א) אסור ללוקח לשלם מראש על פירות לפני שקובעים את השער בשוק, והמוכר יתן לו את הפירות אחר כך, כי יכול להיות שהפירות יוזלו, ואז הוא שילם במחיר גבוה יותר. **ב)** למוכר שמקבל את הכסף, אין כרגע פירות כאלה. **ג)** לאחר, ויכולים הם – הן המוכר והן הלוקח – לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשתייקרו – ברשות לוקח התייקרו. **ד)** מפני שבזמן שיצא השער, הרי זה כאילו הפירות אצלו, למרות שאין לו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִיםה? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כְּלוּם וּ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיוז. אֲבָל אִם הָיָה לַמּוֹכֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּינח - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹט - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִפְסֹק עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר.

ה) שאין פוסקים עד שיצא השער. **ו)** שלא הייתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. **ז)** ואם כן, אין לו מה לתת כלל ללוקח. **ח)** כלומר, כשיעור כמה שהוא שילם. **ט)** לגמרי, ועדיין צריך לעשות בפירות מלאכה (כפי שיסביר הרמב"ם בהלכה הבאה). **י)** מכיון שיש לו – אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם התייקרו ברשות הלוקח התייקרו.

כֵּיצַד? הָיָה הוּא תְּחִלָּה לַקּוֹצְרִיםיא - הֲרֵי זֶה פּוֹסֵק עַל הַחִטִּים, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן גְּדִישִׁיב; וּפוֹסֵק עַל הַיַּיִן, מִשֶּׁיִּבְצֹר הָעֲנָבִים וְיִתְּנֵם בָּעֲבִיטיג; וְעַל הַשֶּׁמֶן, מִשֶּׁנָּתַן הַזֵּיתִים בַּמַּעֲטָן־יד; וְעַל הַסִּיד, מִשֶּׁיְּשַׂקְּעֶנּוּ בַּכַּבְשָׁן־טו.

יא) המוכר הוא מראשוני הקוצרים. **יב)** הגרעינים עודם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות – דישה וזרייה.

יג) מקום שצוברים שם את הענבים, לפני שמוליכים אותם לגת. יד) מקום שצוברים שם את הזיתים, לפני שמוליכים אותם לבית הבד. טו) יכול למכור את הסיד משעה שהכניס את האבנים לכבשן, אפילו שהם עדיין שם ולא ראויים לסיד.

וְכֵן פּוֹסֵק עַל כְּלֵי הַחֶרֶשׂ, מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה הַיּוֹצֵר הַבֵּיצִים שֶׁלָּהֶן[יג]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[יד]? בְּשֶׁהָיָה עֶפְרָן[טו] לָבָן[טז]. אֲבָל עָפָר שָׁחֹר - פּוֹסֵק עַל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין מִמֶּנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָצוּי לַכֹּל; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה[יז], יֵשׁ לָזֶה. וְכֵן פּוֹסֵק עַל הַזֶּבֶל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ זֶבֶל, מִפְּנֵי • שֶׁהוּא מָצוּי תָּמִיד.

השגת הראב"ד
מפני . . תמיד א"א אע"פ שאין לזה יש לזה.

טז) גושי חמר גולמים. יז) שאינו מוכר את כלי החרס עד שיהיו גושי חמר. יח) של כלי החרס, הנעשים ממנו. יט) שעפר זה אינו מצוי, ולכן עד שהוא לא הכין מהם גושי חמר, הרי כאילו אין לו את כלי החרס כלל. כ) כפי שהסברנו לגבי פירות מרגע שיוצא השער שלהם.

ב. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְחֻסָּר מְלָאכָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, פּוֹסֵק עִמּוֹ עָלָיו. הָיָה מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן יָצָא הַשַּׁעַר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם[כא], וּכְאִלּוּ לֹא בָא לָעוֹלָם עַדַיִן.

כא) שאין פוסקים עד שיצא השער.

כֵּיצַד? גְּדִישׁ שֶׁהָיָה מְחֻסָּר הַנָּחָה בַּשֶּׁמֶשׁ[כב] שֶׁיִּיבַשׁ, וְדִישָׁה, וּזְרִיָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עָלָיו; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מְחֻסָּר שָׁלֹשׁ מְלָאכוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ. הָיָה יָבֵשׁ, וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא דִּישָׁה וּזְרִיָּה - פּוֹסֵק עָלָיו.

כב) היו משטחים את העומרים בשמש.

בֵּיצִים שֶׁל יוֹצֵר שֶׁהָיוּ מְחֻסָּרִין לְפִיפָה[כג], וְיִבּוּשׁ, וְהוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן, וּשְׂרֵפָה[כד], וְהוֹצָאָה - אֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן. הָיוּ יְבֵשִׁין, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין אֶלָּא הוֹלָכָה לַכִּבְשָׁן וּשְׂרֵפָה - פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ הַלּוֹקֵחַ לְהוֹצִיא אוֹתָן מִן הַכִּבְשָׁן; אֲבָל אִם הָיָה הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁמּוֹצִיא - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻסָּרִין שָׁלֹשׁ[כה], וְאֵינוֹ פּוֹסֵק עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כג) לגלגל את הטיט שיהיה בגודל שממנו רוצים לעשות כלי. כד) צירוף בכבשן. כה) הולכה לכבשן, שריפה והוצאה מהכבשן.

ג. הַהוֹלֵךְ לַחֲלֹב אֶת עִזָּיו, וְלִגְזֹז אֶת רְחֵלָיו, וְלִרְדּוֹת אֶת [הדבש מ]כַּוָּרָתוֹ, וּמְצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'מַה שְׁעָזַי חוֹלְבוֹת מָכוּר לְךָ'[כו], 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת מָכוּר לְךָ', 'מַה שֶּׁכַּוָּרָתִי רוֹדָה מָכוּר לְךָ' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[כז]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מַה שְׁעָזַי חוֹלְבוֹת כָּךְ וְכָךְ[כח] מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁרְחֵלַי גּוֹזְזוֹת כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', 'מַה שֶּׁכַּוָּרָתִי רוֹדָה כָּךְ וְכָךְ מָכוּר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ' - אָסוּר[כט], אֶלָּא אִם כֵּן פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁמַּשּׁוּק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כו) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. כז) כיון שקיבל עליו את ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן – הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. כח) ועדיין לא יצא השער. כט) שמוזיל לו מפני שמקדים לשלם לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שַׁעַר שֶׁבָּעֲרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַשַּׁעַר קָבוּעַ, אֶלָּא עַל שַׁעַר הַמְּדִינָה[ל]. הָיוּ הַחִטִּים הַחֲדָשׁוֹת בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וִישָׁנוֹת שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - אֵין פּוֹסְקִין[לא], עַד שֶׁיֵּצֵא הַשַּׁעַר[לב] לֶחָדָשׁ וְלַיָּשָׁן[לג].

ל) מה שאמרנו של פוסקין עד שיוצא השער, אין הכוונה על שער שיוצא בעיירות קטנות, כי הוא לא יציב ומשתנה מהר, אלא על השער שיוצא במדינה, שהוא שער קבוע שיציב למשך כמה חודשים. לא) בין על החדשות בין על הישנות. לב) שער אחיד. לג) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן – אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע.

הָיוּ הַחִטִּין שֶׁל לָקוֹטוֹת[לד] אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע[לה], וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת שָׁלֹשׁ - פּוֹסֵק לַלָּקוֹטוֹת כְּשַׁעַר לָקוֹטוֹת[לו]; וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבַּיִת, עַד שֶׁיִּקְבַּע הַשַּׁעַר לְבַעַל הַבַּיִת.

לד) חיטים של עניים שמלקטים מהשדות. לה) כי בדרך כלל חיטים אלו הם פחות יפות. לו) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות הרגיל.

ה. כֵּיוָן שֶׁנִּקְבַּע הַשַּׁעַר, מֻתָּר לוֹ לִפְסֹק עַל הַשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[לז]. כֵּיצַד? הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּפָסַק עִמּוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחִטִּים[לח] כַּשַּׁעַר הַזּוֹל -

אִם עָמְדוּ אַחַר בֵּן עֶשֶׂר סְאִין בְּסֶלַע, נוֹתֵן לוֹ עֶשֶׂר סְאִין; עָמְדוּ שָׁלֹשׁ סְאִין בְּסֶלַע - נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע סְאִין כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק, שֶׁהֲרֵי פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ[לט].

לז) מותר ללקוח לתת מעות למוכר לפי השער הגבוה, על תנאי שאם השער יוזל עד שהוא יביא לו את הפירות, הוא יקבל את הפירות בשער הזול. לח) יביא לו את החיטים לאחר זמן, ואם הם יוזלו לבנתיים, יקבל בשער הזול. לט) ואין בזה משום רבית – שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו.

נָתַן לוֹ הַמָּעוֹת סְתָם, וְלֹא פָּסַק עִמּוֹ כַּשַּׁעַר הַגָּבוֹהַּ, וְהוּזְלוּ - נוֹתֵן כַּשַּׁעַר שֶׁהָיוּ כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַמָּעוֹת; וּמִי שֶׁחָזַר בּוֹ[מ]**, מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע**[מא].

מ) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח מהעסקה. מא) מין קללה "מי שפרע מאנשי דור המבול, הוא יפרע ממי שלא עומד בדיבורו".

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[מב]**? בְּפוֹסֵק עַל דַּעַת עַצְמוֹ. אֲבָל אִם הָיָה שָׁלִיחַ לַאֲחֵרִים, בֵּין הַמּוֹכֵר בֵּין הַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, אוֹ מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע כְּשֶׁלִּיחַ**[מג]**; שֶׁהֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ אוֹמֵר לוֹ: 'לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת'** [-לקלקל]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**[מד].

מב) שאם לא פסק עמו בשער הגבוה – נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה. מג) אם עיוות השליח שליחותו. מד) בהלכות שולחין ושותפין, שהשליח שטעה בכל שהוא – בין בקרקע בין במטלטלין – חוזר.

ו. הָיוּ הַחִטִּים נִמְכָּרוֹת אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וְנָטַל הַדָּמִים שֶׁיִּתֵּן לוֹ חָמֵשׁ בְּסֶלַע[מה] **- אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים**[מו]**, מֵתָר**[מז]**. הָיוּ לוֹ חִטִּים חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים, וְנָטַל הַמָּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חִטָּיו וְיִתֵּן לוֹ - אָסוּר; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִין גְּבִיָּה, וּכְאִלּוּ אֵינָם; וַהֲרֵי זֶה כְּקוֹבֵעַ זְמַן, וְהוֹזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּקִּיפוֹ.**

מה) המוכר נותן לו תמורת סלע חמש סאין. מו) אם באותו הזמן יש למוכר חיטים, אלא שהם במקום אחר או שמשהו אחר מונע ממנו לתת את החיטים עכשיו, והמוכר זקוק למעות עכשיו. מז) כיון שיש לו – הרי זה כמוכר בפחות.

ז. הָיוּ הַחִטִּים בַּמְּדִינָה אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, וּבַכְּפָרִים שֵׁשׁ בְּסֶלַע - הֲרֵי זֶה מֵתָר לִתֵּן סֶלַע לַתַּגָּר [-סוחר]**, כְּדֵי שֶׁיָּבִיא**[מח] **לוֹ שֵׁשׁ סְאִין מִן הַכְּפָר; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - אִם אָבְדוּ בַּדֶּרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ, אֲבֵדָתוֹ לוֹ**[מט]**. וְאָדָם חָשׁוּב**[נ]**, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת זֶה**[נא]**. וּבְמִינֵי סְחוֹרָה - אָסוּר לְכָל אָדָם**[נב]**, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחוֹרָה מְצוּיִין תָּמִיד בְּכִפָּרוֹת**[נג].

מח) לאחר זמן. מט) בתנאי שהלוקח מקבל על עצמו את האחריות על החיטים, שאם יאבדו או יגנבו בדרך מהכפר אליו – זה הפסד שלו. נ) שעליו להיזהר ביותר ולהתנהג לפנים משורת הדין. נא) למרות שזה לא ריבית, אנשים יכולים לחשוב שזה ריבית, וללמוד ממעשיו. נב) לתת כסף למוכר עכשיו, כדי שלאחר זמן יקנה עבורו סחורה זולה במקום אחר. נג) וכל ההיתר לשלם מראש לסחורה, הוא רק בפירות שהם מצויים.

ח. הַחֲמָרִין[נד] • [-מובילי החמרין שנכנסו לעיר א"א לא נהיר ולא צהיר.] **שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וַהֲרֵי הַחִטִּים אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, הוֹזִילוּ וּמָכְרוּ לְמַכִּירֵיהֶם אוֹ לְסַפְסְרֵיהֶם**[נה] **חָמֵשׁ בְּסֶלַע בְּמָעוֹת שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם תְּחִלָּה כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר**[נו]**, עַד שֶׁיִּפְתְּחוּ שַׁקֵּיהֶם וְיִמְכְּרוּ לְכָל אָדָם - הֲרֵי זֶה מֵתָר; שֶׁאֵין אֵלּוּ מוֹכְרִין לָהֶן בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת עַתָּה וְלֹא יִקְחוּ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמּוֹדִיעִין לָהֶם אֶת הַשַּׁעַר וּמְסַעֲדִין אוֹתָם**[נז].

נד) שמביאים תבואה לעיר למכור. נה) האנשים שמתווכים להם קונים בעיר. נו) הם משלמים להם מיד כשנכנסו לעיר, לפני שהחמרים פתחו את השקים והביאו להם תבואה, ולכאורה יש כאן ריבית, כי החמרים הוזילו את השער מפני שהם הקדימו לשלם להם מיד בכניסה לעיר. נז) המחיר המוזל הוא לא בגלל הקדמת המעות, אלא מפני שהמכירים והספסרים מעדכנים את החמרים מה השער בעיר, כדי שלא ירמו אותם, והם עוזרים להם במכירות בעיר.

ט. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[נח] **- מָצָאוֹ חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי**[נט]**, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם' - אִם יֵשׁ לוֹ שָׁם, מֵתָר**[ס]**; וְאִם לָאו, אָסוּר**[סא].

נח) ממקום הזול למקום היוקר. נט) בהלוואה. ס) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם ברשותו, והרי זה כאילו החליפו את הפירות. סא) אם ללוקח אין פירות, ואחר כך הוא צריך לקנות ולתת לו, הרי זה כמו שקיבל את הפירות בתורת הלוואה במקום שהם היו זולים, ועכשיו משלם כשהם יקרים – והרי זה ריבית.

הָיָה מוֹלִיךְ סְחוֹרָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אָמַר לוֹ: 'תְּנֵם לִי, וַאֲנִי אַעֲלֶה לְךָ דָּמֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם'[סב] **- אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר**[סג] **עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם, מֵתָר**[סד]**; וְאִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, אָסוּר**[סה].

סב) הלקוח אומר למוליך הסחורה, תן לי את הסחורה, ואני אמכור אותה באותו מקום ששווה יקר, ואתן לך את המעות לפי המקום היקר. **סג)** היינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או נגנבו – הוא מפסיד. **סד)** שאין כאן הלוואה, אלא הם ברשות המוכר כל הזמן. **סה)** כי הסחורה הופכת להיות אצל הלקוח כהלוואה, ואחר כך כשהוא משלם לפי השווי היקר – הרי זה ריבית.

י. הַנּוֹתֵן לְבַעַל הַגִּנָּה דְּמֵי עֵשֶׂר קִשּׁוּאִין אֵלּוּ, דְּמֵי עֵשֶׂר אֲבַטִּיחִים אֵלּוּ, וְהֲרֵי הֵם קְטַנִּים, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּתְּנֵם לוֹ כְּשֶׁיַּגְדִּילוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[סו]; שֶׁהֲרֵי הוּא מַנִּיחָם, וְהֵם גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם[סז]; וְאִלּוּ קָצָם עַתָּה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים, לֹא הָיוּ בָּאִים אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם[סח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מִדָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הֶפְסֵד וְלֹא חִסָּרוֹן עַל הַמּוֹכֵר.

סו) ואין זה דומה למה שנתבאר בפרק הקודם לגבי פירות פרדס. **סז)** ללא טיפול נוסף וברשות הלוקח גדלו – מה־שאין־כן בפירות פרדס שעדיין הן מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. **סח)** אם היה קוצץ את הקישואים או האבטיחים מיד כשקנה הלוקח כשהם קטנים, המוכר לא היה מרוויח מזה דבר, כי לא היו צומחים במקומם קישואים או אבטיחים אחרים.

~ יום שישי י"ז כסלו ~

פֶּרֶק י

דיני הלוואת פירות.

א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שְׁבַשּׁוּק[א] - כָּךְ מֻתָּר לְלְווֹת סְתָם הַפֵּרוֹת, וּפוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שְׁבַשּׁוּק[ב].

א) לסכם עם הלקוח שישלם עכשיו כפי השער שבשוק, ואחר כך יביא לו את הפירות. **ב)** בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות.

כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין - חַיָּב לְהַחְזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלּוּ רָצָה - הָיָה קוֹנֶה וּמַחְזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן[ג].

ג) היות שלא סיכמו מתי הוא יחזיר את ההלוואה, הלווה בכל רגע היה יכול לקנות עשר סאין בשער הזול, ולהחזיר למלווה, ולכן אין כאן ריבית.

ב. הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה[ד] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְלְווֹת סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן, וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[ה]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה אַחַת, לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[ו]; הָיְתָה טְפָּה אַחַת שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ יַיִן, לְוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה גַּרְבֵי [=כדים] יַיִן וְשֶׁמֶן.

ד) ללווה היה פירות מאותו מין שלווה. **ה)** למרות שיכול להיות שהשער יתייקר ויחזיר יותר ממה שלקח – זה מותר. חכמים אסרו ללוות סאה של פירות, ולהחזיר אחר כך סאה לפני שנקבע השער – כי יכול להיות שהמחיר יתייקר, ונמצא שיש כאן ריבית. אבל כאן, בשעה שלווה, כאילו הפירות שנמצאים אצלו בבית משתעבדים למלווה, ואז הם מתייקרים ברשות המלווה. **ו)** לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה אחת כנגד הסאה שיש לו בבית, אם כן אחרי שלווה, נמצאים אצלו שתי סאין, ושוב אנו רואים כאילו הוא לווה שתיים כנגד שתיים, וכן הלאה.

לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע שַׁעַר הַשּׁוּק עֲדַיִן, אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ בַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְלְווֹת סְאָה בִּסְאָה[ז]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[ח] - לֹא יִלְוֶה אוֹתָן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[ט]. וְאִם לָוָה, וְלֹא עָשָׂה אוֹתָם דָּמִים, וְהוּזְלוּ - מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ, אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹטֵל דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה.

ז) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו. **ח)** שדרכם להתייקר וליזול. **ט)** מסכם איתו מה שווי הפירות שהוא מלווה ממנו עכשיו, וקובעים את ההלוואה על הסכום, ואחר כך שהוא פורע, משלם את הסכום שלווה – והרי זה כאילו לווה מעות.

אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי • זֶה אָסוּר לְלְווֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, עַד זְמַן קָבוּעַ; אֶלָּא לְוֶה סְתָם, וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.

השגת הראב"ד

הרי . . **שיפרע** א"א חדוש זה לא שמענו מעולם אלא אם יש לו או על שער שבשוק לוה סאה בסאה סתם בלא עשיית דמים אפילו לזמן קצוב.

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: 'הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים, וַאֲנִי מַחְזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן'; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הַלְוֵנִי עַד שֶׁיָּבוֹא בְּנִי'[יא], אוֹ 'עַד שֶׁאֶמְצָא אֶת הַמַּפְתֵּחַ'[יב].

י) כלומר, לזמן הגורן, שזה נחשב שהוא קובע לו זמן לפירעון. **יא)** שבידו המפתח למחסנו. **יב)** שאבד לי – ומקרים אלו לא נחשבים כקביעת זמן לפרעון.

ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ - אִם הוּזְלוּ, מַחְזִיר לוֹ פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִים שֶׁהָיוּ שָׁוִין בְּשָׁעַת הַהַלְוָאָה.

ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[יג] לְזֶרַע[יד], בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[טו], בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד[טז]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[יז]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְקוֹ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נָתַן[יח]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת הַזֶּרַע[יט] - אִם עֲדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס, הֲרֵי זֶה מַתָּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ,

יג) לוקחים סאה חיטים ומחזירים סאה חיטים, ואין זה נחשב כהלוואה בריבית כפי שאמרנו לעיל, אלא כחלק מהסכם האריס עם בעל הבית, שבנוסף לרווחים שצריך האריס לשלם, הוא משלם גם סאה חיטים. יד) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות. טו) לעבד את השדה, ועדיין האריס לא זכה בה. טז) שכבר זכה בה. יז) שאף אם ירד – מלווהו. יח) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו מהשדה בשעה שלווה ממנו את הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול – אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות ממה משנוטלים שאר אריסים – כשיעור הזרע שקיבל. יט) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס את הבאת הזרע.

נִמְצָא בָּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה, יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחְזִיר לוֹ חִטִּים שֶׁהַלְוָהוּ[כ]. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה[כא] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְווֹתוֹ חִטִּים בְּחִטִּים לִזְרֵעַ; אֲבָל מַלְוֶהוּ סְתָם[כב], עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[כג].

כ) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. כא) וכבר זכה בה האריס – ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן – מאיזה נימוק שהוא – לקבל על עצמו הוצאה זו. כב) בלא קביעת זמן. כג) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי אֶת מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים'[כד], אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וִיהֵיֶה לְךָ אֶצְלִי חִטִּים בְּהַלְוָאָה'[כה] - אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשָׁעוּר מְעוֹתָיו, מַתָּר[כו]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין, הֲרֵי זֶה אָסוּר[כז]; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמַּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן מְעוֹתָיו לְקָנוֹת בָּהֶן[כח]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[כט], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פֵּרוֹת.

כד) המלווה רוצה לקנות עכשיו עם הכסף שהלווה חייב לו, חיטים בשער זול. כה) הלווה אומר לו, תבדוק כמה חיטים אתה יכול לקנות בכסף שאני חייב לך, ותזקוף אותם עלי כהלוואה, כאילו לוויתי ממך את אותה כמות של חיטים. כו) אם ללווה יש באותה העת חיטים כשיעור החוב שהוא צריך להחזיר – מותר, ואין כאן ריבית גם אם החיטים יתייקרו, כי כאילו החיטים יתייקרו ברשות המלווה. כז) אפילו עם יצא השער בשוק. כח) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה, והלווה יכול עכשיו לקנות את החיטים במעות שקיבל בהלוואה. כט) מאחר שאין בידו מעות – במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער – ואסור.

הָיָה לַלְוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים, וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: 'תֵּן לִי חִטַּי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרָן וְלִלְקֹחַ בִּדְמֵיהֶן יַיִן', אָמַר לוֹ: 'צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי יַיִן, כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה' - אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן, הֲרֵי זֶה מַתָּר, וְנַעֲשָׂת הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אָסוּר.

הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[ל], וְעָבַר וְהֶחְזִיר[לא] הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת שֶׁהַלְוָהוּ[לב].

ל) זה בהמשך למקרה הראשון, שלא היה בידי הלווה חיטים. לא) עבר על דברי חכמים, וזקף את ההלוואה על הפירות באיסור. לב) כדין אבק ריבית, שאין מוציאים מלוֶה למלווה.

פֶּרֶק יא

מלווה בשטר ומלווה על פה; דין שיעבוד נכסים ומטלטלין לתשלום החוב.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לְעֵדִים[א]: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אוֹ 'אַתֶּם עֵדַי שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִלְוָה עַל פֶּה'[ב], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן אַחַר כָּךְ וְאָמַר 'פָּרַעְתִּי' - נִשְׁבָּע הֵסֵת[ג], וְנִפְטָר.

א) הודה בפני עדים. ב) להבדיל ממלווה בשטר. ג) נשבע שבועה מדרבנן ששילם.

אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים; לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: 'פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה', אֵינוֹ נֶאֱמָן[ד], אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: 'אוֹ הָבֵא עֵדִים, אוֹ עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ חוֹבוֹ'.

ד) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר?

לְפִיכָךְ, • הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה' - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתוֹ וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה; שֶׁלֹּא יַחְזִירוּ עֵדוּת עַל פֶּה מִלְוָה בִּשְׁטָר[ה], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלְוֵה: 'כִּתְבוּ שְׁטָר וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶם כָּךְ[ו], צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[ז] אֲחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וַאֲחַר כָּךְ נוֹתְנִין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה.

השגת הראב"ד
לפיכך . . המלוה א"א אני קבלתי שלא נאמר בגמרא אלא בכותב כתובה לאשתו ומוסיף לה אבל בהודאות והלוואות לא צריך לאימלוכי ביה.

ה) לחובתו של לווה, שיצטרך לפרוע בעדים. ו) כתבו ותנו. ז) אם עדיין עומד בדיבורו.

קָנוּ מִיָּדוֹ[ח] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם 'כִּתְבוּ'; שֶׁפְּתָם קִנְיָן - לִכְתִיבָה עוֹמֵד[ט], וְאֵינָן צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ.

ח) אם העדים קנו מיד הלווה בקנין חליפין את שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר. ט) שכשם שמייפה את כוחם בקנין – כך, מן הסתם, ייפה את כוחם לענין כתיבה.

ב. לְוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר בִּכְתַב יָדוֹ, וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[יא] וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[יב], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים[יג] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף[יד], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם[טו]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמָּסְרוּ בִּפְנֵיהֶם, 'חִתְמוּ וְהָעִידוּ[טז] שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם'[יז].

י) שטר הודאה, כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב לפלוני, וכדומה. יא) והעדים חתמו על הכתוב בשטר. יב) עדי חתימה. יג) עדי מסירה. יד) שאי אפשר למחוק ולכתוב מחדש דברים אחרים בשטר, ואם מחקו רואים ששינו בשטר. טו) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם יעידו לאחר זמן. טז) חתמו או העידו. כלומר, כתבו את עדותכם בשטר נפרד וחתמו, או – אם אינם יודעים לחתום – העידו על כך בעל־פה בפני בית דין. יז) כדי שיתפרסם הדבר, ויהיה ידוע לכל שפלוני חייב לפלוני ויש על זה שטר.

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ[יח], וְאֵין שָׁם עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיק[יט] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, הֲרֵי זוֹ כְּמִלְוָה עַל פֶּה[כ] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הַסֵּת, וְנִפְטָר; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתַב זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[כא] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[כב].

יח) הוכיחו בבית דין שזה כתב ידו. יט) הקיום בבית דין ששטר זה נכתב על ידו, הוא לא אישור על תוכן השטר, אלא רק שהכתיבה היא בכתב ידו, ולכן לגבי החוב, הרי זה כמלווה בעל פה. כ) ולמרות שהשטר ביד המלוה – אין המלוה יכול לטעון: "אם פרעת, למה שטרך אצלי?", מפני שאין הלווה נזהר מלהשאיר את השטר ביד המלווה אחר הפרעון, הואיל ואי אפשר לגבות עם השטר הזה מנכסים משועבדים. כא) שמא אביהם פרע כבר את השטר. כב) כפי שיסביר הרמב"ם בהלכה הבאה, שבמלווה בשטר, הנכסים של הלווה משתעבדים להלוואה, ואם הגיעו לקוחות וקנו את קרקעות מיד הלווה, ואחר כך אין ללווה כסף לפרוע את החוב, המלווה יכול להוציא את הקרקעות מהלקוחות לתשלום החוב. אך כל זה הוא רק במלווה בשטר, אך במלווה בעל פה, אי אפשר להוציא מהלקוחות – וכאן הדין שמדובר במלווה על פה.

ד. כָּל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר[כג] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְגוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת[כד], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[כה]. וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[כו], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת[כז]; לְפִי שֶׁאֵין לָהּ קוֹל[כח], לְפִיכָךְ לֹא יִטְרַח בָּהּ[כט].

כג) גם אם לא כתוב במפורש בשטר שהנכסים משתעבדים. כד) לקוחות שקנו קרקעות מהלווה לאחר שלווה, והם השתעבדו למלווה. כה) להלן פרק יח. כו) כי הנכסים משועבדים מחיי אביהם. כז) מתקנת חכמים. כח) למלווה על־פה אין קול, ואין הדבר מתפרסם, כי כל הלווה – בצנעה הוא לווה. כט) המלווה אינו יכול לגבות מהלקוחות, משום שאין הם יכולים להזהר בדבר, כי זוהי הלוואה שאינה ידועה לכולם.

אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר, קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּפְרָעוּ שֶׁל זֶה מִשֶּׁעָבְּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו, שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלְוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה, מִן הַתּוֹרָה.

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים, וְיָצְאת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ[ל] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר בְּיַד הַלּוֹקֵחַ, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[לא], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[לב]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[לג], וְקוֹל יֵשׁ לוֹ[לד].

ל) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. לא) למרות שאין ביד הלוקח שטר מכר שהוא קנה את השדה, הוא יכול לגבות קרקעות אחרות שהמוכר מכר אותם אחרי שהוא קנה ממנו את הקרקע. לב) להלן פרק כא, הלכה א. לג) כדי שיקפצו עליו קונים – ויוסיפו במקח. לד) והלוקח השני שלא נזהר – הפסיד על עצמו (ואין זה דומה למלווה על פה).

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין, אֶלָּא

בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁהַחַיָּב בָּהּ מוֹדֶה, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ[לה] שֶׁיֵּשׁ לְפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֵדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ; ס וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[לו]. אוֹ שֶׁנִּדְּוּהוּ[לז] עַד שֶׁיִּתֵּן, וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה[לח].

לה) קודם מיתתו. לו) אדם אינו משלם את חוב לפני שמגיע זמן הפרעון. לז) על סירובו לפרוע את החוב. לח) שהרי ברור הדבר שהחוב עדיין לא נפרע.

לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש, שהסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה.

יין מלכות ספר משפטים סימן י
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידוהו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל דרך זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל, וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב. מה שאין כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו, היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו, ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין

אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[לט]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אֵינוֹ עָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[מ]. וְכֵן אִם הוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ בְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[מא].

לט) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי – והיה נאמן. מ) ואנו טוענים בשביל יתומים, כל טענה שאביהם היה נאמן בה. מא) לעיל הלכה ג.

ז. לָוֶה שֶׁאֵין לוֹ מַטַּלְטְלִין[מב] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע - אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתָּלָה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[מג], כּוֹפִין אוֹתוֹ לְמָכְרוֹ[מד] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ. וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה, מַחֲרִימִין[מה] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מַטַּלְטְלִין, אוֹ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם; וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּנָכְסָיו, וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[מו].

מב) סדר גביית החוב קודם ממעות, ואם אין לו גובין ממטלטלין, ואם אין לו גובים מקרקעות. מג) שהלווה העביר את מעותיו לאנשים אחרים, כדי שהמלווה לא יקח ממנו את מעותיו. מד) לטרוח ולמכור את הקרקע – ופורע לבעל־חובו במעות. מה) עושים חרם על אנשים. מו) להלן בפרק יט. שמתקנת חכמים – בעל־חוב גובה מהקרקע הבינונית של הלווה (לא הגרועה ולא המשובחת).

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[מז]? בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלְּוֶה עַצְמוֹ. אֲבָל הַבָּא לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפָּרַע מִן הַמַּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻכָּקָּדִין אוֹ מְלָוֶה אֵצֶל אֲחֵרִים[מח]; שֶׁהַמַּטַּלְטְלִין[מט] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה.

ס הפניות לשיחות קודש ס

וחזקה . . זמנו: ההוראה – יין מלכות סקע"ו.

ח. מִצְוָה[ג] עַל הַיְתוֹמִים לְפָרֵעַ חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[נא]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ[נב]; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל חוֹב מֵהֶחַיִּים[נג], גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּהַיִּים תָּפַשְׂתִּי, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַשׂ - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[נד], אוֹ יִשָּׁבַע[נה] הַמַּלְוֶה שֶׁכָּךְ וְכָךְ הוּא חַיָּב לוֹ; וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[נו], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּהַיִּים תָּפַשׂ.

נ) כלומר, למרות שמן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד – מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע. **נא)** שהורישם, אבל משלהם – אין עליהם מצוה. **נב)** כדי לקיים מצות כיבוד אב. **נג)** בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים. **נד)** והסיבה שהמלווה נאמן, מתוך שיכול לטעון: החפץ הזה שלי – נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם. **נה)** אם אין עדים – ליורש. **נו)** של החפץ שתפס, כי כל הסיבה שאנחנו מאמינים לו כי היה יכול לטעון שהחפץ שלו, אם כן אינו יכול לתבוע יותר מדמי החפץ.

הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַשׂ שְׁטָרוֹת [חוב], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁפּוֹן בְּיָדוֹ[נז] עַל חוֹבוֹ, וְשֶׁמֵּהַיִּים תָּפַשׂ - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּהַיִּים תָּפַשׂ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָן[נח] אֶלָּא לְרָאָיָה שֶׁבָּהֶן[נט].

נז) שטרי חוב על אחרים. **נח)** ונתבאר לעיל, שמשכון אינו נעשה מטלטלין אצל הבנים. **נט)** כאן המלווה לא נאמן, כי אינו יכול לטעון שהשטרות שלו הם, אלא רק שהם משכון.

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֲצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[ס].

ס) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם – כך היא תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם.

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[סא], וְזָקַף שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְוָה לִרְאוּבֵן[סב], וּמֵת רְאוּבֵן, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[סג] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמַּלְוֶה שֶׁזָּקַף עָלָיו; שֶׁהֲרֵי[סד] אֵינָהּ מִשְׁתַּעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[סה].

סא) שראובן התחייב שאם יבוא בעל חוב ויוציא משמעון את השדה – יחזיר לו את מעותיו. **סב)** שמעון עוד לא שילם עבור השדה, אלא התחייב לו בשטר חוב, בתור הלוואה, שישלם לו עבור השדה. **סג)** בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. **סד)** חוב זה של דמי הקרקע. **סה)** כמבואר לעיל בהלכה ז – ואם כן, היתומים יכולים לומר לשמעון, לא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו ירשנו מאבינו, והם אינן משועבדות לבעל־חוב.

לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶם הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן בַּמַּלְוֶה[סו] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶם מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[סז]; שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[סח].

סו) מחזיר להם את הקרקע בתור פרעון החוב. **סז)** כמבואר בהלכה הקודמת, שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים. **סח)** אביהם, ובדין חוזר וגובה מהיתומים.

יא. כָּתְבוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים כֵּן, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[סט]; וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב [-ספרד] הָיוּ כּוֹתְבִין בִּשְׁטָרֵי חוֹבוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמַּטַּלְטְלִין, בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה לְפִי תְּנַאי זֶה[ע] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[עא].

סט) כיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם. **ע)** שכל תנאי, בדבר שבממון – קיים. **עא)** שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע.

וְסֵיָג גָּדוֹל עָשׂוּ בַּדָּבָר[עב] - שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלֹּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[עג], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין[עד]; שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[עה] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים.

עב) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה. **עג)** של הגאונים. **עד)** מכיון שלא ידע בתקנה זו – לא שיעבד את מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. **עה)** שעמדו לאחר חתימת התלמוד.

פֶּרֶק יב

דיני פרעון מיתומים.

השגת הראב"ד

אין . . השטר א"א הרב ז"ל אומר שאם האמינו עליו ועל יורשיו שמועיל בו נאמנות ואם כתב בו שיהא נאמן אפילו על שובר

א. אֵין • נִפְרָעִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[א] אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ גְּדוֹלִים; אֲבָל

יוֹרְשִׁין קְטַנִּים, אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן שְׁטַר חוֹב.

א) הלכה זו מדברת כשלא היה את אחד משלושת התנאים שהזכיר הרמב"ם בפרק הקודם בהלכה ו: 1. שאביהם הודה קודם שנפטר שיש לו חוב. 2. שעדיין לא הגיע זמן פרעון החוב. 3. שנידו אותו כי לא שילם את החוב. אך אם היה את אחד התנאים, גובים גם מיורשין קטנים.

ואפילו על מאה עדים למה אינו גובה אלא לפי הקושיות שהקשו על רב אשי במס' ערכין ולא תירצו זה התירוץ בשטר שיש בו נאמנות ש"מ אין שום נאמנות מועיל לקטנים.

ב. אֲפִלּוּ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם[ב] - לֹא יִפָּרַע בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ לָהֶם רְאָיָה שֶׁשִּׁבְּרִין בָּהּ אֶת הַשְּׁטָר.

ב) כגון "נאמנות", שכתוב בשטר שהוא או היורשים מחוייבים להאמין למלווה אם יאמר שהחוב לא נפרע. היות שאפשר לבטל את התנאים, ואנו חוששים שמא בוטלו, והקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול.

ג. הָיְתָה הַמַּלְוָה רִבִּית[ג] שֶׁל גּוֹי[ד], שֶׁהֲרֵי הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן[ה] - מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵיהֶן, וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[ו], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין מִשּׁוּם חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתְּנַשֵּׂא בּוֹ הָאִשָּׁה לְאַחֵר.

ג) הלוואה שנושאת ריבית. ד) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו. ה) אם לא יפרעו מהם, הריבית גדלה כל הזמן. ו) מהיורשים.

לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ בָּאת לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[ז], וַהֲרֵי נִשֵּׂאת[ח].

ז) כמבואר בהלכות אישות, שמרגע שהאלמנה מתארסת – אבדה מזונותיה. ח) ואין גם את הטעם של חן.

ד. הוֹרוּ • מִקְצָת הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד, אוֹ פְּחוּתִין מִמֶּנָּה - שֶׁאֵין נִזְקָקִין לָהֶן, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[ט] לַיְתוֹמִים; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'נִזְקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה', אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מִן הַמְּזוֹנוֹת[י]; וְזֹאת, הוֹאִיל וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל, מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים בְּדָבָר זֶה, עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן, וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[יב].

השגת הראב"ד
הורו . . האשה א"א הם לא חשו ומרימר דהוא בתרא וכן עולא חששו.

ט) טובה ורווח. י) שעדיף ליתומים לפרוע את הכתובה, כי כל זמן שלא פורעים את הכתובה, היתומים צריכים לספק מזונות לאלמנה. יא) אם כתובת האישה שווה יותר מהירושה, מה הרווח שיש להם מפרעון הכתובה. יב) והגאונים לא חששו לטעם של 'חן האישה'.

ה. צָוָּה הַמּוֹרִישָׁן וְאָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה[יג] לְפְלוֹנִי', אוֹ 'תְּנוּ שָׂדֶה לְפְלוֹנִי' - נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אֶפִּיטְרוֹפּוֹס[יד] לִטְעֹן טַעֲנָתָן. אָמַר: 'תְּנוּ מָנֶה זֶה לְפְלוֹנִי', אוֹ 'שָׂדֶה זוֹ לְפְלוֹנִי' - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס[טו].

יג) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. יד) שיתדיין עם התובע ויטען: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם – יברור ליתומים חלק יפה. טו) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו.

ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[טז], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן שֶׁהִיא גְּזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶם, וּמַעֲמִידִים לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן[יז]; וְאִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[יח], מַחֲזִירִין אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ.

טז) יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: שקרקע זו הייתה גזולה בידי מורישם. יז) להתדיין עם המערער. יח) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו.

וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[יט], וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: 'נַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל'[כ], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל - אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[כא].

יט) בסיוע עבדיו. כ) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. כא) ויוציא את השדה על ידי בית־דין.

ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[כב], וּבָא אָחָד וְטָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה[כג] לוֹ מִמּוֹרִישָׁם, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחְזִיק בָּהּ וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[כד] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[כה], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָן אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶם אֶפִּיטְרוֹפּוֹס.

ח. בְּשֶׁנִּזְקָקִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[כה]; וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בְּשָׁעַת הַכְּנֶסֶת פּוֹעֲלִין וּבְשָׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין. וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת, יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[כו].

כה) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון – שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. כו) לבדוק את השדה, טיבה וערכה.

וּבְעֵת שֶׁמַּכְרִיזִין, מְסַיְּמִין אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ[כח], וּמוֹדִיעִין מָה הִיא יָפָה[כט], וּבְמָה הִיא שׁוּמָה[ל], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִין לִמְכֹּרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת לְבַעַל חוֹב אוֹ לְחֻתַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב[לא], וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[לב].

כח) מודיעים את גבולותיה המדויקים של השדה. כט) כך וכך פירות היא עושה. ל) בכך וכך שמו אותה בית־דין. לא) שבעל חוב אינו מקפיד על טיב המעות, והוא מוכן ליטול אפילו מעות שבורות וחסרות. לב) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים.

ט. בְּשֶׁפּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[לג] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, כּוֹתְבִין בָּהּ: 'וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים הָאֵלּוּ[לד] הֵם שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת'. וְאִם לֹא כָּתְבוּ בָּךְ, הֲרֵי הָאַדְרַכְתָּא פְּסוּלָה; וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת, אֲפִלּוּ מֵאַחַר שֶׁשִּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[לה].

לג) פסק דין שמרשה לתובע לגבות מנכסי הנתבע. לד) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. לה) בדרך כלל לאחר שהשלימו את ההכרזות, התובע אוכל את פירות השדה. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה – עד שירד לתוך השדה.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ בִּדְבַר מִשְׁנָה[לו], וְחוֹזְרִין וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה. וּבֵית דִּין שֶׁמָּכְרוּ, הָאַחֲרָיוּת[לז] עַל הַיְתוֹמִים[לח].

לו) בניגוד לדבר המפורש במשנה. לז) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. לח) חוזר הלוקח וגובה מהם.

כב) וידוע הדבר שהייתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש. כג) קנויה היא לו. כד) שאכל את פירות הקרקע במשך שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו. כה) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעלי־דין.

חֲ. בֵּית דִּין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[כה]; וּמַכְרִיזִין בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בְּשָׁעַת הַכְּנֶסֶת פּוֹעֲלִין וּבְשָׁעַת הוֹצָאַת פּוֹעֲלִין. וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת, יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין לְבַקֵּר לוֹ[כו].

כו) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון – שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. כז) לבדוק את השדה, טיבה וערכה.

וּבְעֵת שֶׁמַּכְרִיזִין, מְסַיְּמִין אֶת הַשָּׂדֶה בִּמְצָרֶיהָ[כח], וּמוֹדִיעִין מָה הִיא יָפָה[כט], וּבְמָה הִיא שׁוּמָה[ל], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִין לִמְכֹּרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת לְבַעַל חוֹב אוֹ לְחֻתַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן לְבַעַל חוֹב[לא], וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[לב].

כח) מודיעים את גבולותיה המדויקים של השדה. כט) כך וכך פירות היא עושה. ל) בכך וכך שמו אותה בית־דין. לא) שבעל חוב אינו מקפיד על טיב המעות, והוא מוכן ליטול אפילו מעות שבורות וחסרות. לב) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים.

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפֶה יָפֶה, וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא - אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה בִּמְאַתַּיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא, וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[לט], שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ וְהוֹתִירוּ שְׁתוּת[מ] אוֹ פָּחֲתוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם[מא].

לט) שטר חקירה שתוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט. מ) שישית מהשווי. כגון שמכרו שוה חמש מאות – בשש, או שוה שש מאות – בשבע. מא) שכל פחות משתות – דרך הכל למחול.

וְכֵן אִם מָכְרוּ הַקַּרְקַע בְּעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז עָלֶיהָ[מב], וְטָעוּ וּפָחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[מג]. פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ; שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתָהּ הָעֵת.

מב) כגון לצורכי קבורה, כמו שיבאר הרמב"ם בהמשך. מג) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, הכרזה זו אינה מייפה את כח בית דין, כשטעו בשתות.

וְזוֹ הִיא הָעֵת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה: בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע לְקִבּוּרָה[מד], אוֹ לְמָזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנַת הַמֶּלֶךְ[מה] - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה; לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[מו].

מד) לצורך קבורת אביהם או אחד מהיתומים. מה) מס גולגולת שצריך לשלם עבור כל ראש. מו) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו.

וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה[מז], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת, מִכְרָן קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶן: הָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת, וְהַמְּטַלְטְלִין[מח].

מז) כגון עבדים, כפי שיסביר להלן. מח) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים.

הָעֲבָדִים, שֶׁמָּא יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמְּטַלְטְלִין, שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ[מט]. לְפִיכָךְ, שָׁמִין אוֹתָם בְּבֵית דִּין, וּמוֹכְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[נ], מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק.

מט) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. נ) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף

שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר – אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך.

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

פֶּרֶק יג

דיני פריעת ההלוואה.

א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהַפְרַע בִּשְׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי לֹוֶה - אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֲלֵיהֶן וּלְהוֹדִיעוֹ[א], עַד שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ[ב]. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה[ג] - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל[ד] מְנָכְסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמְּטַלְטְלִין; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוּבָרוֹ[ה].

א) כגון שהיה במקום קרוב. ב) שאין יורדין לנכסיו של לווה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה. ג) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח גדול להודיעו. ד) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי – משביעים אותו ואחר כך ייטול (כפי שיבואר להלן פרק יד הלכה ב), עתה – שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו. ה) שמא יש לו ללווה שובר – שטר פירעון – על השטר שביד המלווה.

וְדִין זֶה - תַּקָּנַת חֲכָמִים הוּא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בְּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[ו].

ו) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות את החוב.

ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ יִפְרַע שֶׁלֹּא בְּפָנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה, לְקַיֵּם הַשְּׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ[ז]; רְאָיָה שְׁנִיָּה, שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בְּמְדִינָה אַחֶרֶת וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין; רְאָיָה שְׁלִישִׁית, שֶׁאָלוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי הַלּוֶה הֵן.

ז) לאמת את השטר שהוא אינו מזוייף.

ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְאָמַר: ״זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא״[ח], וַאֲנִי רוֹצֶה לְמָכְרוֹ וּלְהַפְרַע חוֹבִי״ - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא לוֹמַר[ט] וְיִטְעַן; שֶׁאִם רָצָה לוֹמַר ״לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי״, אוֹמְרִים[י] לוֹ עֲצֵה לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע הַלּוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר[יב].

ח) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו. והדין שאחרי שלושים יום שהמשכון אצל המלווה, והלווה לא פורע את החוב, מוכרים את המשכון על ידי בית דין. ט) עד שנודיע ללווה – שמא יש לו טענה נגדית. י) המלווה שמחזיק את המשכון, יכול היה לטעון שמשכון זה שלי הוא. יא) לפיכך, יש להאמין לו ובשבועה. יב) ולא יבוא לערער, שמכר אותו ביותר מן השומא שהעריכו בית דין.

וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה[יג], בֵּין שֶׁמֵּת לוֹ תְּחִלָּה, בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה - הוֹאִיל וְהוּא[יד] נִפְרָע מִמַּה שֶּׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ רָצָה [יכל] לוֹמַר ״לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי״ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[טו] בְּנִקִּיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

יג) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. יד) היורש של המלווה על המשכון. טו) המלווה.

וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[טז]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן[יז], אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ[יח]; שֶׁאִלּוּ אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: ״אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי״, ״אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה״ - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר.

טז) שבועה מדרבנן, הרי המשכון כבר בידו, והוא נשבע לא כדי ליטול את הכסף, אלא כדי להיפטר מלהחזיר את המשכון. יז) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו, אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ. יח) היינו, שפלוני חב לו – והוא רוצה להיפרע מן המשכון.

השגת הראב"ד
אבל . . בידו א"א יש כאן שבושין.

אֲבָל[יט] • אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ עַל כַּמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[כ]. וְהוֹאִיל וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר ״שֶׁלִּי הוּא״ - נֶאֱמָן לוֹמַר ״יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ״. וְכֵן

השגת הראב"ד
בשבועה . . משכון א"א זה שבוש.

בַּשְּׁבוּעָה • עַצְמָהּ שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע, אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן[כא] - שֶׁאֵין אוֹמְרִין ״מִגּוֹ״ לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן[כב], שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁטָּעַן.

יט) זהו המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ ולא שבועת היסת. כ) ובנקיטת חפץ – מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו – אין הוא נאמן מתוך זה שיכול לטעון שזה שלו, כי העדים מעידים שזה משכון. כא) היות שאם היו עדים שמעידים על עצם קיום החוב (שמעידים שמחזיק בידו משכון), עדיין הוא צריך

להישבע בנקיטת חפץ כדי להגיד כמה היה החוב – מעתה גם במקרה שלנו שאין עדים יצטרך להישבע, כי טענת הנאמנות "מיגו", שיכול לומר שחפץ זה שלו, ואמר שזה משכון – היא 'מחליפה' את עדות העדים שיש כאן חוב. וכמו שכשיש עדים צריך להישבע על סכום החוב, כך גם כאן יצטרך להישבע על סכום החוב. כב) כלומר, לא אמרו לגבי משכון שהוא נאמן בטענת "מיגו" שיכול היה לומר שזה שלי, אלא רק לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר את המשכון עד שייטול מה שטען – שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום ההלוואה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה היה אומר משכון זה שלי. אבל לפטור מהשבועה טענת "מיגו" אינה מספקת.

ד. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּכג, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'סֶלַעכד הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה', וְלוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה' - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע תְּחִלָּה שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִיןכה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַלְוֶה נִשְׁבָּע הֵסֵתכו שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְיִפָּטֵר.

כג) המלווה על המשכון דינו כשומר שכר, שחייב באבידה או גניבה. כד) ארבעה דינרים. כה) שבועה שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שהחפץ אינו ברשותו, מפני החשש שמא הוא חשק בחפץ, ומוכן אפילו לשלם עבורו ולא להחזיר. כו) כדין כופר בכול שנשבע שבועה מדרבנן.

אָמַר הַמַּלְוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה'כז, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה'כח - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַלְוֶהכט כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וְיִשַּׁלֵּם הַדִּינָר.

כז) ותובע שני דינרים. כח) ומגיע לך דינר אחד. כט) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת.

אָמַר הַלְוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹל שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחוֹב.

ל) שני סלעים. לא) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע.

אָמַר הַלְוֶה: 'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וַחֲמִשָּׁה דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹלא שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד הַחוֹב.

לא) באבידת המשכון. לב) וכל האומר איני יודע אם החזרתי – חייב (ולמרות שמצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה, היות ועליו להישבע בכל מקרה שאינו ברשותו, מגלגל עליו באותה שבועה שישבע ששני דינרים היה שווה).

'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל הַחוֹב אֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּכֻלּוֹמלה.

לב) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת.

'סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו, וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה', וְהַלְוֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְיִשַּׁלֵּם הַלְוֶה שֶׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פָּרָעוֹלג אִם לֹא פָּרָעוֹלד.

לג) באבידת המשכון. לד) וכל האומר איני יודע אם החזרתי – חייב (ולמרות שמצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה, היות ועליו להישבע בכל מקרה שאינו ברשותו, מגלגל עליו באותה שבועה שישבע ששני דינרים היה שווה).

'סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו, וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו' - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל הַחוֹב אֲפִלּוּ בִּפְרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּכֻלּוֹמלה.

לה) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע – פטור.

השגת הראב"ד
אבל . . הלוה א"א על שיטתו הוא הולך ואין אנו נסכמים עמו לפי שלא בא איני יודע של זה על ברי של זה שאינו אומר אתה יודעו ששנים היה שוה אבל ודאי אם אמר לו כן הדין כדבריו.

אֲבָל • אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הוּא'לו - הֲרֵי זֶה מְשֻׁלָּם כָּל מַה שֶּׁטָּעַן הַלְוֶה בִּלֹא שְׁבוּעָהלז, כְּמִי שֶׁאָמַר: 'חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, וַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ - שֶׁהוּא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַעלח, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שֶׁקֶרלט.

לו) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. לז) מצד הלווה. לח) כי הוא אומר איני יודע. לט) המלווה יכול להחרים כל אדם, שטוען שקר ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִידּוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה, בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר, בֵּין שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁמֵּת לוֹ, בֵּין שֶׁמֵּת מִלְוֶה. וּסְתָם מִלְוֶהמ - שְׁלֹשִׁים יוֹממא, בֵּין בִּשְׁטָר

בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתְּנַאי מָמוֹן הוּא[מב].

מ) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. מא) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום. מב) וכל תנאי בממון קיים.

ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: 'הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שְׁקָבַעְתִּי', וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: 'עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ' - הַלֹּוֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[מג]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[מד], כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת. זֶה אוֹמֵר: 'חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן', וְזֶה אוֹמֵר: 'עֲשָׂרָה' - אוֹמְרִין לַמַּלְוֶה: 'הַמְתֵּן עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה'[מה], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

מג) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן יש לו ערך של ממון. מד) להכחיש את העד. לפי הכלל שבכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון – עד אחד מחייבו שבועה. מה) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמא יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת.

ז. הָיְתָה הַמַּלְוֶה בִּשְׁטָר[מו], וְטָעַן הַלֹּוֶה שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ לִי - יֵרָאֶה לִי שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַחוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ זְמַן, וְיִטֹּל מִיָּד.

מו) ואין בו זמן.

ח. הַמַּלְוֶה נִתְּנָה לְהִתָּבַע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בַּיִּשּׁוּב, וְתָבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ. בָּא הַלֹּוֶה לְפָרְעוֹ בַּמִּדְבָּר[מז], הָרְשׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה: אִם רָצָה, מְקַבֵּל; וְאִם רָצָה, אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי נִפְרָע אֶלָּא בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ', וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפָּרַעֲנּוּ בַּיִּשּׁוּב.

מז) המדובר כשהלווהו ביישוב.

פֶּרֶק יד

מחלוקות וסתירות בין המלווה ללווה בזמן הפרעון.

א. הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[א], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ[ב], וְהָבָא לִפְרֹעַ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלֹּוֶה[ג], וְהִטְּרִף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ[ד], וְהִנְפְּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[ה] כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה; וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁיִּתְבַּע: 'הִשָּׁבַע, וְאַחַר כָּךְ תִּטֹּל'. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן קָבוּעַ, וְתָבַע בְּזְמַנּוֹ[ו] - נִפְרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[ז]; עָבַר זְמַנּוֹ, לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

א) מודה שחלק משטרו פרוע כבר. ב) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום. ג) הנמצא במקום רחוק. ד) שגובה מתוך קרקעות שקנו מהלווה. ה) משום שאילו היה הלווה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואחר כך נוטל. עתה שאין הלווה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות. ו) בתוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב. ז) כי אנחנו מעריכים שאין אדם פורע חוב לפני זמן הפרעון.

ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלֹּוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר זֶה אוֹ מְקָצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: 'לֹא פָרַעְתָּ כְּלוּם' - אוֹמְרִין לוֹ[ח]: 'שַׁלֵּם לוֹ'[ט]. טָעַן הַלֹּוֶה וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל' - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּנִקְיטַת חֵפֶץ שֶׁלֹּא נִפְרַע כְּלוּם, אוֹ שֶׁלֹּא פָּרַעוֹ אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ, וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל; וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים, אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ[י].

ח) בית דין ללווה. ט) כשהלווה בפנינו אין בית דין משביעים את המלווה אלא כשהלווה דורש זאת. י) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע.

ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקָיָּם[יא], וְהַלֹּוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא, וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית[יב], אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה[יג], אוֹ שֶׁטָּעַן: 'כָּתַבְתִּי לְלִוּוֹת וַעֲדַיִן לֹא לִוִּיתִי'[יד] - כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טָעַן טַעֲנָה שֶׁאִם הוֹדָה בָּהּ בַּעַל הַשְּׁטָר, הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלֹּוֶה: 'יִשָּׁבַע לִי וְיִטֹּל' - הֲרֵי זוֹ מַחֲלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים:

יא) שחתימת עדיו אושרו בבית דין. יב) ובאבק ריבית אין בית דין מוציאים את החוב – לא מהלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר לעיל פרק ו. יג) שכתב ומסר על בסיס אימון שיש ביניהם, שלא יתבע אותו אלא אם ילווה ממנו בפועל – וטוען שעדיין לא לווה ממנו. יד) אלא ממני נפל, ומצאו זה.

השגת הראב"ד

יש . . שפרעו א"א הרב ז"ל כתב זה בתשובה והיתה השאלה שטען הלוה העלאה לזמן ואפשר שלא

יֵשׁ • מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[טו], כְּמִי

שֶׁטָּעַן עָלָיו שִׁפְרָעוֹ[יט], וְרַבּוֹתַי[יז] הוֹרוּ שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה, אֶלָּא אִם כֵּן טָעַן עָלָיו הַלּוֶה שֶׁפִּרְעוֹ בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר[יח], וּלְפִרְעוֹן הוּא עוֹמֵד; אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְעָנוֹת[יט], לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר מְקֻיָּם, אֶלָּא יִשָּׁלֵם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בְּמַה שֶּׁיִּרְצֶה[כ] - אִם יוֹדֶה, יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר, יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

אמר הרב ז"ל אלא על אותה הטענה בלבד לפי שבני אדם מתפרצין בזה וסומכים על מה שראו דמר אמר טרשא שרי ומר אמר טרשא דידי ודאי שרי אבל על שאר הטענות לא אמר הרב ויש דמות ראיה לזה כי הפוגמת כתובתה נשבעת והפוחתת נוטלת בלא שבועה לפי שהשטר מצוי יותר בפרעון.

טו) בנקיטת חפץ. טז) "ישבע לי שלא פרעתיו" – כמבואר בהלכה הקודמת. יז) הרי"ף והר"י מיגאש. יח) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה שעשויה להיות במשך הזמן, כי כל תכלית השטר הוא כדי לפרוע אותו, ולכן משביעים את המלווה. יט) שנפרטו למעלה – טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. כ) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו הוציא ממנו לא כדין.

ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ - מַלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם', וְלוֶה אוֹמֵר: 'פָּרַעְתִּי מֻחֶזֶקֶת', וְהָעֵדִים מְעִידִים[כא] שֶׁפִּרְעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלּוֶה[כב] וְנוֹתֵן מֻחֶזֶקֶת, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[כג]; וְאֵינוֹ כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה[כד], מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו[כה]. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה מֻחֶזֶקֶת אֶלָּא מִבְּנֵי הַחוֹרִין[כו], שֶׁהֲרֵי הַלָּקוּחוֹת אוֹמְרִין: 'אָנוּ עַל הָעֵדִים נִסְמֹךְ, וַהֲרֵי בְּטֵלוּ שְׁטָר זֶה'.

כא) לאחר שכבר הודה הלווה על מחצה. כב) שפרע מחצה. כג) והודאת בעל־דין כמאה עדים היא. כד) בנוגע למוצא אבידה, חכמים פטרו אותו מן השבועה שישבע שהחזיר את כל מה שמצא, ולא השאיר אצלו חלק מהאבידה, מפני תיקון העולם, שלא ימנעו מלהחזיר אבידה. על פי זה קבעו חכמים כלל, שבכל מקרה שהנתבע יכול לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת – דינו כמשיב אבידה – ולכאורה כאן אם היה אומר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. כה) בעת ההודאה ראה את השטר, והוא חשש שהעדים יעידו נגדו, לכן העדיף להודות ששילם מחצית מהסכום – לכן במקרה זה צריך להישבע, ואינו דומה למשיב אבידה. כו) מנכסים שהם תחת רשותו של לווה – ואינו גובה מן הלקוחות שקנו קרקעות מהלווה.

ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ[כז], וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'אֶמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל פְּרַעְתִּיו', אוֹ 'אֲמָנָה הוּא', אוֹ 'כְּתַבְתִּיו לִלְווֹת בּוֹ וַעֲדַיִן לֹא לָוִיתִי', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוֹאִיל וְאִם רָצָה, אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', וַהֲרֵי מִפְּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קָיְמוּ הַמַּלְוֶה אַחַר כָּךְ בְּבֵית דִּין, הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת[כח].

כז) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. כח) וגובה בו.

ו. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר מְקֻיָּם, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא, וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו', אוֹ 'שְׁטַר אֲמָנָה הוּא', וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי עָלָיו וְאָבַד'[כט] - אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה, הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ, וְאִלּוּ רָצָה, אָמַר: 'אֵינוֹ מְזֻיָּף', שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם[ל], אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלּוֶה הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁהֲרֵי זֶה הַשְּׁטָר[לא] כְּחֶרֶשׁ הוּא חָשׁוּב.

כט) ולכן זייפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. ל) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. לא) שהציג לפנינו לגבות על פיו.

ז. שְׁטַר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפָרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ[לב], שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶשׁ.

לב) ואפילו פרע ביום שלווה – אינו חוזר ולווה בשטר זה בו ביום, ואם לווה הרי זה כמלווה על־פה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שְׁטַר שֶׁלָּוָה בּוֹ וּפָרָעוֹ – אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ, שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶשׁ".

צריך להבין מדוע אין לחזור וללות בשטר שכבר לווה בו ופרעו גם אם כל הפרטים בו נכונים להלוואה החדשה, שמות המלוה והלוה, סכום ההלוואה והתאריך (כגון שחזר ולווה בו ביום), והרי השטר הוא לראיה על ההלוואה והלא הראי' בקיומה גם כשחזר והלווה בו פעם נוספת.

וליתר ביאור: בשטרות בכלל ישנם שני סוגים:

א. שטר שפועל את חלות הדבר כמו שטר קידושין (כשמתקדשת בשטר) וכן בגיטין שהגט אינו רק ראי' על הגירושין אלא שהוא "ספר כריתות" "דבר הכורת בינו לבינה".

ב. שטר שאינו אלא ראי' על הדבר ע"ד שני סוגי העדים: עדי קיום הפועלים את חלות הדבר כעדי קידושין, ועדי בירור שהם לראי' בלבד אבל הדבר נפעל גם ללא העדים כמו עדי הלוואה וכיו"ב.

עפ"ז צ"ל מדוע לא יוכל לחזור וללוות בשטר שלוה בו ופרעו, הרי עצם קיום השטר ממשיך לשמש ראי' על המלוה השני.

והביאור בזה: שטר מלוה אינו רק שטר לראי' אלא שעל ידו נעשה חלות השיעבוד של כל נכסיו כמ"ש הרמב"ם לפנ"ז "כל מלוה בשטר גובה אותה מן היורשין ומן הלקוחות". ואפילו לא נכתבה בשטר אחריות נכסים שכן "אחריות שלא נתפרשה בשטר טעות סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר".

לכן, שטר שכבר לוה בו ופרעו אינו חוזר ללות בו "שכבר נמחל שעבודו" כלומר, בעת פרעון ההלוואה נתבטל מיד תוקפו של השטר שעל ידו נעשה חלות השעבוד (גם אם הי' יכול לשמש לראי').

ומ"ש ש"נעשה כחרס" ולא כלשון הרגיל בכגון דא - "כעפרא דארעא", כי יש בו עדין חשיבות מסויימת "לצור ע"פ צלוחיתו וכיוצא בזה" ולכן אי אפשר לומר שנעשה "כעפרא דארעא" אלא "נעשה כחרס".

ובביאור הדבר בעבודת האדם יש לומר ע"פ הנוסח האמור בתפילת מוסף של שבת "הן גאלתי אתכם אחרית כבראשית", ולכאורה הבטחתו של הקב"ה לגאולה היא כמו כתיבת שטר (במכ"ש מזה שדיברו של הקב"ה חשיב מעשה), וכיון שכבר היתה הגאולה הראשונה הרי זה כמו "שטר שלוה בו ופרעו שאינו חוזר ולוה בו" ואין מספיק שהגאולה האחרונה תהי' כגאולה הראשונה.

עכצ"ל שהגאולה האחרונה תהי' באופן מחודש ומה שאומרים "אחרית כבראשית" הוא בכ"ף הדמיון למעליותא היינו שהגאולה ד"אחרית" תהי' נעלית יותר מהגאולה ד"בראשית" כי תהי' כבראשית - כמו בראשית ולא ממש, אלא נעלית יותר. וכפירוש הידוע בפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" " כימי גו'" בכ"ף הדמיון למעליותא כיון שהגאולה העתידה תהי' נעלית יותר ובאופן של "נפלאות" לגבי גאולת מצרים.

מכאן מובנת גם שייכות כ"ז לעבודתו הפרטית של כל יהודי שהרי "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" וענינו בעבודה הו"ע "יציאת הנפש האלקית ממאסר הגוף . . ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצוות בכלל, ובפרט בקבלת עול מלכות שמים בק"ש . . ולכן תיקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דוקא כו'".

והנה, לאחר שכבר הי' ענין יציאת מצרים וגאולה בק"ש ובתפלה, לא יכול להיות בק"ש ותפלה שלאח"ז היציא"מ וגאולה כמו שלפני זה כי אם באופן נעלה יותר.

וזוהי ההוראה הנלמדת מדין שטר שנפרע ונמחל שעבודו שצריך להיות שטר חדש, שכן כך הוא גם בנוגע לשטרו של הקב"ה בגאולה שלא מספיק אופן הגאולה הקודם אלא צריך להיות באופן מחודש ונעלה יותר הן בנוגע לגאולה הפרטית בעבודת כאו"א מישראל והן בנוגע לגאולה הכללית "אחרית כבראשית" למעליותא ובאופן של "נפלאות".

יין מלכות ספר משפטים סימן יא מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מִקֶּיֶם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ הַלְוֵה: 'וַהֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ', וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל חָזַרְתִּי וְהֶחְזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת, וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם שְׁנִיָּה' - הֲרֵי בָּטַל הַשִּׁטָּר; שֶׁשִּׁטָּר שֶׁנִּפְרַע[לג], הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶשׁ[לד].

לג) וכבר נמחל שעבודו. לד) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטר.

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֶחְזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת, עַד שֶׁתַּחֲלִיפֵם' - לֹא בָּטַל הַשִּׁטָּר, וַעֲדַיִן שִׁעְבּוּדוֹ קַיָּם[לה].

לה) מכיוון שאילו הכיר במעות מההתחלה שאינן טובות, לא היה מקבלן – אין זה נקרא פרעון החוב, והרי זה המשך של החוב הראשון.

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר מִקֶּיֶם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה, וְאָמַר לוֹ: 'וַהֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ הַשִּׁטָּר, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'כֵּן הוּא שֶׁפְּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ' - הֲרֵי בָּטַל הַשִּׁטָּר[לו].

לו) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם, הוא לא נאמן לומר שיש לו עוד חוב.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[לז]? בְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן. אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ אִם נָתַן בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן, אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, אוֹ בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אִם אָמַר בַּעַל הַשִּׁטָּר[לח]: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה הֶחְזֵק בַּכְּרָן, וּבָטַל הַשִּׁטָּר. וְאִם אָמַר: 'פִּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הָיוּ' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשִּׁטָּר; שֶׁהֲרֵי לֹא פָּרַעוֹ בְּעֵדִים[לט], וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל [המלווה] לוֹמַר 'מַתָּנָה נָתַנְתָּ לִי', נֶאֱמָן לוֹמַר 'פִּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵם'.

לז) שבטל השטר. לח) קודם שבאו עדים. לט) שהרי העדים אינם יודעים אם נתן את הכסף לפרעון החוב.

אָמַר לוֹ הַלְוֶה: 'וַהֲלֹא שְׂטַר חוֹב זֶה, דְּמֵי שׁוֹר שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ הוּא'[מא], וְאַתָּה גָּבִיתָ אֶת דְּמֵי בְּשָׂרוֹ'[מא], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׂטָר: 'כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ'[מב] - הוֹאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא הַחוֹב, וּמִדָּמָיו נִפְרָע - בָּטַל הַשְּׂטָר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עָלָיו שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו[מג]; וְיִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵת שֶׁפָּרָעוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מ) שור לקחתי ממך, ואת דמי התשלום עליו החשבת לי אותם בתור הלוואה. מא) ישבת באיטליז שלי, וגבית את דמי הבשר של אותו השור והעדים מעידים על זה. מב) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על חשבון חוב אחר. מג) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלווה שמדמי בשר השור גבה, סביר להניח שקיבל אותם לשם פרעון החוב שזקף בעד דמי השור שמכר.

י. הוֹצִיא עָלָיו שְׂטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד[מד], וְהַלְוֶה טָעַן: 'פָּרַעְתִּי' - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[מה] וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע[מו], וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי [המלווה] **שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו', הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׂטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו' - הֲרֵי זֶה יִשָּׁבַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

מד) שחתום בו עד אחד בלבד. מה) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע – הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. מו) כי הלווה מודה על מה שהעיד העד (דהיינו על עיקר ההלוואה, אלא שהלווה טוען פרעתי) ואין הלווה נשבע כשמעיד עד אחד, עד שיכחיש את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו, והכלל שכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע – משלם.

יא. וְכֵן • הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: 'כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי', אוֹ 'מָחַל לִי', אוֹ 'נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר' - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[מז].

השגת הראב"ד
וכן . . ומשלם א"א אני אפרש מכיון שאמר בתחלה לא לויתי כאילו אמר לא פרעתי ואילו לא חזר והודה היה נשבע להכחיש את העד ועכשיו שחזר והודה לעד שלוה שוב אינו יכול לחזור ולהכחיש ולומר שפרע שהרי הודה לו בראשונה שלא פרע ואילו לא הכחישו העד בתחלה לא היינו אומרים כבר הודה שלא פרע הואיל ויכול לעמוד בטענתו בלא שבועה ועכשיו שנתחייב שבועה הוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע שכבר חזר והודה לעדות הראשונה שלוה ולא פרע כמו שאמר העד.

מז) הלווה אינו יכול להישבע מאחר שאחרי שהעד הגיע, הוא הודה שלווה ואם כן הוא לא מכחיש את העד. וגם אינו יכול להישבע שפרע את החוב, כי הטענה הראשונה שלו הייתה שלא היה כלל הלוואה, ואם הוא אומר שלא הייתה הלוואה – הרי זה כאילו טען 'לא פרעתי' (כי לטענתו אין חוב כלל).

יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׂטָר, וְאָמַר: 'יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל'[מח] - אוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא מְעוֹתֶיךָ, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע וְיִטֹּל'. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים שֶׁאֵין לוֹ; וְלִכְשֶׁתַּגִּיעַ יָדוֹ, וְיִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ, יִשָּׁבַע [המלווה] **שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[מט], וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.**

מח) שלא ישבע המלווה סתם, ויתברר שללווה אין מעות לשלם לו. מט) ואחר שישיג מעות לשלם, ישביעו את המלווה שלא פרע, ואז הלווה ישלם לו.

יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׂטָר, וְאָבַד[נ] הַשְּׂטָר וְהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[נא], וְטָעַן[נב] שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵת[נג].

השגת הראב"ד
וחורו . . לזמן א"א אין דין זה מחוור ומלובן (דאם איתא דאפילו באבד כל תוך זמנו לא חיישינן לפריעה מה טעם לא מהדרינן ליה כשנפל דאמרינן בהדיא פ"ק דמציעא דאפילו כתוב בו ביום לא מהדרינן ליה אלא ודאי כל דנפל איתרע ליה וכל שכן אבד דאיתרע ליה ורגלים לדבר) דבשבועה מיהא יטול.

וְהוֹרוּ • רַבּוֹתַי, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[נד], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִפָּרַע[נה] - הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ שְׂטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׂטָר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן 'פָּרַעְתִּי' - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵת שֶׁפָּרָעוֹ[נו]; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פָּרָעוֹ, וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְּׂטָר אוֹ שְׁרָפוֹ.

נ) אמר המלוה: שטר שהיה לי – אבד. נא) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד. נב) הלווה. נג) הואיל והשטר אינו ביד המלווה, חוששין שמא פרעו. נד) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. נה) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו. נו) למרות שהוא תוך הזמן.

השגת הראב"ד
וכן . . אחר א"א ואף זה לא נהיר ולא בהיר ולא צהיר.

וְכֵן • הוֹרוּ, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׂטָר יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן: 'מִמְּנִי נָפַל אַחֵר שֶׁפָּרַעְתִּיו' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ, נִשְׁבָּע הֶסֵת וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְּׂטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה, אֵין שָׁם חֲזָקָה[נז].

נז) שאין אדם פורע תוך זמנו.

יד. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בְּשְׂטָר - הַמַּלְוֶה אוֹמֵר:

שְׁלִי הוּא, וְהוֹצָאתִיו לְהַפְרַע בּוֹ מִמְּךָ'[נח], וְהַלְוֶה אוֹמֵר: 'פָּרַעְתִּיו, וּמֻמְנֵי נָפַל' - אִם הָיָה הַשְּׁטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ[נט], זֶה יִשָּׁבַע[ס] שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פָּחוֹת מֵחֲצָיִם[סא], וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהֶן פָּחוֹת מֵחֲצָיִם, וְיִשַּׁלֵּם הַלְוֶה מֶחֱצָה. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֶסֵת שֶׁפָּרָעוֹ[סב], וְיֵלֵךְ לוֹ.

נח) וממני נפל. נט) בעדים. ס) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף את חבירו ואומר שלי הוא. סא) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו. סב) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלווה.

טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', אוֹ שֶׁאָמַר 'פָּרַעְתִּיךָ' - אָמַר לוֹ הַתּוֹבֵעַ: 'הִשָּׁבַע לִי הֶסֵת'[סג], אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: 'וַהֲלֹא שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי תְּחִלָּה'[סד], וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְּׁטָר הַפָּרוּעַ וְתִגְבֶּה בּוֹ' - אוֹמְרִים לוֹ: 'הָבֵא הַשְּׁטָר'.

סג) כדין כופר הכל. סד) על חנם.

אָמַר הַמַּלְוֶה: 'אֵין לִי עָלָיו שְׁטָר מֵעוֹלָם', אוֹ 'שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד' - הוֹרוּ רַבּוֹתַי שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: 'בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵת, אוֹ הַחֲרֵם'[סה] חֵרֶם סָתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטָר'.

סה) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל את השטר – אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם.

פֶּרֶק טו

סוגי תנאים שקבעו בתהליך פרעון ההלוואה.

א. הַמַּלְוֶה • אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים' - בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ - חֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים,

השגת הראב"ד

המלוה . . עדים א"א אמת הוא שהנוסחאות מתחלפות בזה ואני קיימתי את שתיהן שאם יש עדים על התנאי שאמר לו אל תפרעני אלא בעדים ואמר פרעתי והלכו להם אינו נאמן ואם אין שם עדים נאמן מגו דיכול לומר לא התנה עמי אבל כשאמר לא תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני באמת נראין דברי הרב ז"ל דאמר פסלינהו לכ"ע לגבי האי פרעון וכי אתו אחריני ואמרי קמן פרעיה מצי אמר סטראי נינהו והתימה שתמה זה החכם על זה ואמר שאפילו אמר בפני פלוני ופלוני אם יבואו עדים שפרעו בפניהם אין כאן בית מיחוש ותמה על מה שאמרו מהימנת עלי כבי תרי שיפרע לו פעם אחר פעם אלא אם יש לו שטר יקרע שטרו ואם אין לו שטר יכתוב לו שטר שובר בכתב ידו וזו היא תקנתו לכל ענין.

מִפְּנֵי הַתְּנַאי. טָעַן הַלְוֶה וְאָמַר לוֹ: 'וְכֵן עָשִׂיתִי, וּפָרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לְמִדִינַת הַיָּם', אוֹ 'מֵתוּ - חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁפָּרָעוֹ, וְנִפְטָר.

וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים', אוֹ 'בִּפְנֵי רוֹפְאִים', וְאָמַר לוֹ: 'בִּפְנֵיהֶם'[א] פָּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפָּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ', אוֹ 'הָלְכוּ לָהֶן לְמִדִינַת הַיָּם' - חֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת וְנִפְטָר.

א) בפני תלמידי־חכמים, ופירש שמותיהם.

אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וְאָמַר לוֹ: 'פָּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וָמֵתוּ' אוֹ 'הָלְכוּ לְמִדִינַת הַיָּם' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[ב]; שֶׁמִּפְּנֵי טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן' שֶׁהֵם עוֹמְדִין עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר 'בִּפְנֵי אֲחֵרִים פָּרַעְתִּי, וְהָלְכוּ לָהֶם'.

ב) אך אם באו עדים והעידו שבפניהם פרע – פטור.

ב. יֵשׁ נִסְחָאוֹת מִן הַתַּלְמוּד שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', וְאָמַר לוֹ 'פָּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶן לְמִדִינַת הַיָּם' - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְטָעוּת סוֹפְרִים הִיא; וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים, עַל פִּי אוֹתָן הַסְּפָרִים.

וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנִּסְחָאוֹת הַיְשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדֵי בִּמְצָרִים מִקְצָת תַּלְמוּד יָשָׁן כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים [-מגילת קלף], כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם לִזְמַן זֶה בְּקֵרוּב מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וּשְׁתֵּי נִסְחָאוֹת מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁנֵיהֶם כָּתוּב: "וְאִם אָמַר 'פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן לְמִדִינַת הַיָּם', נֶאֱמָן".

וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרְעָה לְמִקְצָת הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ 'אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּפָרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים - שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הָעֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת, שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטָר, וְאֵין כָּאן מְקוֹם חֲשָׁשׁ.

גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת, עַל פִּי סִפְרֵיהֶם שֶׁכָּתוּב בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ 'פְּרָעַנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ הֲלָכוֹת'[ג], "וְהָלַךְ וּפָרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים"[ד], וְזוֹ טָעוּת

סוֹפְרִים הִיא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב, "אֲזַל פַּרְעֵיהּ בֵּינֵיהּ לְבֵין דִּילֵיהּ"[ה].

ג) תלמידי־חכמים שלומדים הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". ד) שאינם לומדי הלכות. ה) בינו לבין עצמו, ללא עדים.

אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים הַמַּגִּידִין כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַתַּלְמוּד. וְעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[ו]; וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת - אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרַעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', פָּרַע בְּעֵדִים; וְכִי יֵשׁ לוֹ לְאֵסֹר אֶת הָעֵדִים בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וְעוֹד, אִם מֵתוּ, מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[ז]. אִם כֵּן הוּא, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ בִּשְׁטָר[ח], וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'אַל תִּפְרַעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר; וְאֵין מִי שֶׁעָלָה זֶה עַל לִבּוֹ.

ו) השכל הישר מחייב זאת. ז) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. ח) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי.

אֲבָל וַדַּאי אִם אָמַר לוֹ 'בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בְּפָנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶן; אֲבָל אִם בָּאוּ[ט] וְהֵעִידוּ שֶׁפָּרָעוֹ, אֵין כָּאן בֵּית מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

ט) העדים האחרים.

ג. הִתְנָה הַמַּלְוֶה עַל הַלְּוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר 'פָּרַעְתִּי' - אֵינוֹ גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[יב] וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ[יג]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ 'לֹא פָרַעְתִּי' - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[יד] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[יה].

כב) אם מת הלווה. **כג)** הקונה את נכסי הלווה שהיו משועבדים למלווה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. **כד)** הסכם למעשה תרמית. **כה)** להוציא את הנכס מהקונה, ויחלקו ביניהם את הגזילה.

טָעַן הַלּוֶה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: 'פְּרַעְתִּיךָ מִקְצָתוֹ', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא פָרַעְתָּ כְּלוּם' - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[טו], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ[טז]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

כו) למרות שמודה במקצת חייב שבועה מהתורה, כאן הוא חייב רק בשבועה מדרבנן, מפני שיש לו נאמנות להגיד פרעתי. **כז)** והסיבה שבכל זאת חייב שבועת היסת – מפני שהמלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי – נשבע המלוה

סוֹפְרִים הִיא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב, "אֲזַל פַּרְעֵיהּ בֵּינֵיהּ לְבֵין דִּילֵיהּ"[ה].

ג) תלמידי־חכמים שלומדים הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". ד) שאינם לומדי הלכות. ה) בינו לבין עצמו, ללא עדים.

אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים הַמַּגִּידִין כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַתַּלְמוּד. וְעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[ו]; וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת - אָמַר לוֹ: 'אַל תִּפְרַעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', פָּרַע בְּעֵדִים; וְכִי יֵשׁ לוֹ לְאֵסֹר אֶת הָעֵדִים בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם, שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וְעוֹד, אִם מֵתוּ, מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[ז]. אִם כֵּן הוּא, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ בִּשְׁטָר[ח], וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'אַל תִּפְרַעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים', נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר; וְאֵין מִי שֶׁעָלָה זֶה עַל לִבּוֹ.

ו) השכל הישר מחייב זאת. ז) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. ח) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי.

אֲבָל וַדַּאי אִם אָמַר לוֹ 'בְּפָנַי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בְּפָנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶן; אֲבָל אִם בָּאוּ[ט] וְהֵעִידוּ שֶׁפָּרָעוֹ, אֵין כָּאן בֵּית מֵחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.

ט) העדים האחרים.

ג. הִתְנָה הַמַּלְוֶה עַל הַלְּוֶה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר 'פָּרַעְתִּי' - אֵינוֹ גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה, לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[יב] וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ[יג]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ 'לֹא פָרַעְתִּי' - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[יד] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[יה].

כב) אם מת הלווה. **כג)** הקונה את נכסי הלווה שהיו משועבדים למלווה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. **כד)** הסכם למעשה תרמית. **כה)** להוציא את הנכס מהקונה, ויחלקו ביניהם את הגזילה.

טָעַן הַלּוֶה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: 'פְּרַעְתִּיךָ מִקְצָתוֹ', וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא פָרַעְתָּ כְּלוּם' - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[טו], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ[טז]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

כו) למרות שמודה במקצת חייב שבועה מהתורה, כאן הוא חייב רק בשבועה מדרבנן, מפני שיש לו נאמנות להגיד פרעתי. **כז)** והסיבה שבכל זאת חייב שבועת היסת – מפני שהמלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי – נשבע המלוה

ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן בִּשְׁנֵי עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ, הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמְּנוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כְּשְׁנֵי עֵדִים; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים שֶׁפָּרָעוֹ בְּפְנֵיהֶם, שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה[יז]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'הֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עָלַי כְּשִׁלְשָׁה' - הוֹאִיל וְיָרַד[יח] לְמִנְיָן[יט] - אִם פָּרָעוֹ בְּפְנֵי אַרְבָּעָה, הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ[כ].

יב) בהלכות עדות התבאר שדינם של שני עדים שמעידים דבר מסויים, וכנגדם מאה עדים מעידים הפוך – שתי

שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על־פה – נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה זה כמו מלוה על־פה שהטוען פרעתי נשבע היסת.

ז. הַתְּנָה הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה, הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת מִיּוֹרְשָׁיו, יִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה[כח]; וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה, גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית[כט] - גּוֹבֶה מִן הָעִדִּית אַף מִן הַיּוֹרְשִׁין[ל], שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם. בָּא • לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[לא], שֶׁאֵין זֶה מַתְּנָה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

השגת הראב"ד

בא . . חברו א"א אלו הם דברי הרב ז"ל ולא הסכמנו עמו ויש לנו ראיות גדולות לדברינו שמאחר שהם לקחו ממנו אחר התנאי אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו.

כח) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. כט) מהשדה המעולה שבשדותיו (לפי דין התורה, מלווה גובה מהגרוע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית). ל) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים. לא) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

סֶלַע, משום שבנתינת פחות מסלע לא יצא ידי נדרו, שאין בערכין פחות מסלע, ועדיין ערכו עליו, ודין הוא שעני שהעשיר קודם שנתן ערכו, חייב לתת ערך עשיר.

מוסיפה המשנה: עני בן עשרים שערכו חמשים, וְהָיוּ בְיָדָיו רק חֲמֵשׁ סְלָעִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת, משום שכאשר אין לו בכפי ערכו, יוצא ידי ערכו בסלע. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן, משום שרק כאשר אין לו יותר מסלע, יכול לתת סלע, אבל אם יש לו יותר מסלע, צריך לתת כל מה שיש לו.

חוזרת המשנה ומבארת: אֵין (נערכין) [בְּעֶרְכִּין] פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יֵתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע.

גמרא

הגמרא מבארת מנין למדים שאין בערכין פחות מסלע: שנינו במשנה שאֵין בְּעֶרְכִּין פָּחוּת מִסֶּלַע. מבררת הגמרא: מְנָלַן – מהיכן למדנו דין זה. משיבה הגמרא: דִּכְתִיב בפרשת ערכין (ויקרא כז כה), 'וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ', והוא הערך הקטן ביותר, ללמדנו שכָּל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל, ושקל היינו סלע.

מוסיפה הגמרא לבאר: מהיכן למדנו מה ששנינו בהמשך וְלֹא יֵתֵר עַל חֲמִשִּׁים סְלָעִים. דִּכְתִיב (שם כז ג) לגבי זכר מבן עשרים ועד בן שישים, 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל', והוא הערך הגדול ביותר, משמע שאין יותר גדול.

שנינו במשנה: אם הָיוּ בְיָדָיו של העני חֲמִשָּׁה כו' סלעים, רבי מאיר אומר, נותן רק סלע אחד, וחכמים אומרים, נותן את כולן. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר. משום דִּכְתִיב בפרשת ערכין 'חֲמִשִּׁים', וּכְתִיב באותה פרשה 'שֶׁקֶל', משמע שנותן אוֹ חֲמִשִּׁים כפי ערכו, אוֹ שֶׁקֶל אם הוא עני ואין לו כפי ערכו.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – מהו טעמם של חכמים הסוברים שנותן את כולן, הרי נאמר 'שקל'. משיבה הגמרא: הַהוּא – פסוק זה ['שקל'] לְכָל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשֶּׁקֶל הוּא דַּאֲתָא – בא ללמדנו שאין ערכין פחות מסלע. אבל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ יותר מסלע, אָמַר קְרָא בפרשת ערכין (שם כז ח) 'וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר', וַהֲרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לשלם יותר מסלע, ולכן צריך לתת כל מה שיש לו.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר, הרי נאמר 'אשר תשיג יד הנודר', ומשמע שצריך לתת כל מה שיש לו, ומדוע סובר שנותן רק סלע. משיבה הגמרא: הַהוּא – פסוק זה ['אשר תשיג יד הנודר'] לַיַּד הַנּוֹדֵר וְלֹא יַד הַנַּיְּדָר הוּא דַּאֲתָא – בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר ולא של הנידר, כגון עני שהעריך עשיר, נותן ערך עני ולא ערך עשיר.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן – כיצד לומדים חכמים מהפסוק 'אשר תשיג יד הנודר', שצריך לשלם את כל אשר ידו משגת, והרי פסוק זה בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר ולא של הנידר. משיבה הגמרא: אף על פי שפסוק זה בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר, לָאו מִמֵּילָא שָׁמְעַתְּ מִינַּהּ דְּהֵיכָא דְּיָדוֹ מַשֶּׂגֶת שְׁקוֹל מִינֵּיהּ – האם אין זה משמע מפשוטו של מקרא שנאמר 'אשר תשיג', שאם ידו משגת יש ליטול ממנו את כל מה שיש לו. ולכן לומדים שאם יש לו חמשה סלעים, נותן את כולם.

רב אדא בר אהבה מבאר את דינו של עני המעריך שתי פעמים בזה אחר זה: אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הָיוּ בְיָדָיו חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְאָמַר עֲרָכֵי עָלַי, וְחָזַר וְאָמַר עֲרָכֵי עָלַי, וְנָתַן אַרְבַּע סלעים לַשֵּׁנִיָּה – לתשלום הנדר השני, משום שהעריכו הכהן בתחילה על השני, וְלאחר מכן נתן סלע אֶחָד לָרִאשׁוֹנָה – לתשלום הנדר הראשון, יָצָא יְדֵי תשלום שְׁתֵּיהֶן, אף לחכמים הסוברים שצריך לתת את כל מה שיש לו.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא. ידי תשלום השני יצא משום שכלל הוא בכל מקום שַׁבַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁדִּינוֹ לגבות השני, וְקָדַם וְגָבָה, מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה, ואם כן אף כאן יכול להקדים ולפרוע את נדרו השני לפני הראשון, על אף שבכך לא ישאר כדי פרעון לנדרו הראשון. ואין להקשות איך יצא ידי נדרו השני הרי לא נתן את כל חמשת הסלעים שהיו לו, שכן בְּעִידְּנָא דְּיָהֵיב לַשֵּׁנִיָּה מִשַּׁעְבֵּד לָרִאשׁוֹנָה – בזמן שנתן את כספו לתשלום הנדר השני, היה זה כבר משועבד לראשון, ואף מה שנתן לו אינו שלו. ואף ידי תשלום הראשון יצא, משום דְּבְּעִידְּנָא דְּיָהֵיב לָרִאשׁוֹנָה תּוּ לֵית לֵיהּ – שבזמן שנתן לראשון לא היה לו אלא סלע אחד, ונתן את כל אשר לו.

~ יום ראשון י"ב כסלו ~

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת

פֶּרֶק יב

כיצד יין נעשה ליין נסך

א. **כֵּיצַד • הַיָּא הַגְּגִיעָה שֶׁאוֹסֵר בָּהּ הַגּוּי הַיַּיִן? הוּא שֶׁגָּעַע בַּיַּיִן עַצְמוֹ, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בִּשְׂאָר אֵבָרָיו שֶׁדַּרְכָּן לִנַּסֵּךְ בָּהֶן, וַיִּשְׁכְּשֵׁךְ [=ינענע]. אֲבָל אִם פָּשַׁט יָדוֹ לְחָבִית, וְתָפְסוּ אֶת יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיאָהּ, וְלֹא יְנִידָהּ, וּפָתְחוּ הֶחָבִית מִלְמַטָּה עַד שֶׁיָּצָא הַיַּיִן וְיָרַד לְמַטָּה מִיָּדוֹ - לֹא נֶאֱסַר[א] הַיַּיִן.**

השגת הראב"ד

כיצד . . ידו א"א זה המחבר לא בא לפרש אלא לסתום וכשפשט ידו לחבית ותפשו את ידו מי לא נגע ביין אלא כך אמרו תפשו את ידו שלא ישכשך שאינו אוסר בהנאה אלא א"כ ישכשך.

א) בהנאה, אבל בשתיה אסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם.

וְכֵן אִם אָחַז כְּלִי פְּתוּחַ שֶׁל יַיִן, וְשִׁכְשְׁכוֹ - אַף • עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְּבִיהַּ הַכְּלִי, וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן - נֶאֱסַר הַיַּיִן.

השגת הראב"ד

אע"פ . . היין א"א והוא שנתז מן היין.

ב. **נָטַל כְּלִי שֶׁל יַיִן, וְהִגְבִּיהוּ וְיָצַק הַיַּיִן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁכְשֵׁךְ, נֶאֱסַר; שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ. הִגְבִּיהַּ, וְלֹא שִׁכְשֵׁךְ וְלֹא נָגַע - מֻתָּר[ב].**

ב) כי ההגבהה עצמה אינה ניסוך עד שיעשה מעשה ניסוך.

ג. **נִכְרֵי שֶׁהָיָה אוֹחֵז הַכְּלִי בַּקַּרְקַע, וְיִשְׂרָאֵל צַק לְתוֹכוֹ יַיִן - הַיַּיִן מֻתָּר[ג]; וְאִם נִדְנֵד הַגּוּי הַכְּלִי, נֶאֱסַר הַיַּיִן.**

ג) אפילו בשתיה, שהרי לא נגע בו ולא שכשכו.

ד. **כְּלִי סָתוּם [סגור] - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ הַגּוּי מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד; שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַנִּסּוּךְ. הֶעֱבִיר נוֹד שֶׁל יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא אוֹחֵז פִּי הַנּוֹד בְּיָדוֹ[ד] - בֵּין שֶׁהָיָה הַנּוֹד מָלֵא אוֹ חָסֵר - מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן מִתְנַדְנֵד. הֶעֱבִיר כְּלִי חֶרֶשׂ סָתוּם מָלֵא יַיִן, אָסוּר שֶׁמָּא יִגַּע בּוֹ[ה]; וְאִם הָיָה חָסֵר[ו], מֻתָּר אֶלָּא אִם כֵּן שִׁכְשְׁכוֹ[ז].**

ד) הגוי העביר את הנוד ממקום למקום, והישראל סותם את פי הנוד בידו. ה) כיון שהכלי מלא יין ופתוח, קרוב הדבר שהגוי יגע ביין. ו) אין לחשוש שמא נגע ביין, כי צריך להתאמץ לגעת ביין. ז) כפי שנתבאר לעיל בהלכה א, ששכשוך בכלי פתוח אוסר אפילו בלא נגיעה בין עצמו.

ה. **גּוּי שֶׁנָּגַע בַּיַּיִן, וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָזֶה - חֲרֵי הַיַּיִן מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד[ח]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עַל נוֹד שֶׁל יַיִן, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לְחָבִית עַל מְנָת שֶׁהִיא שֶׁמֶן[ט] וְנִמְצֵאת יַיִן.**

ח) אבל אסור בשתיה. ט) נדמה היה לו שהיא של שמן.

ו. **בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ שֶׁל גּוּי בְּלֹא כַוָּנָה - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּיַּיִן, חֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[י]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִגְבִּיהַּ כְּלִי שֶׁל יַיִן וְיָצַק לִכְלִי אַחֵר, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁהוּא שֵׁכָר אוֹ שֶׁמֶן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

י) כוחו של גוי ללא נגיעה ביין – מותר מן התורה, חכמים אסרו וגזרו על כוחו כאשר הוא מתכוון בכוונה בלבד, אבל אם לא התכוון – לא גזרו עליו חכמים.

ז. **נִכְנַס • הַגּוּי לְבַיִת אוֹ לַחֲנוּת לְבַקֵּשׁ יַיִן, וּפָשַׁט יָדוֹ כְּשֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ, וְנָגַע בַּיַּיִן[יא] - אֲסָרוֹ; שֶׁחֲרֵי לְיַיִן נִתְכַּוֵּן[יב], וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ בְּלֹא כַוָּנָה.**

השגת הראב"ד

נכנס . . אסרו א"א זה המעשה של עכו"ם שנכנס לחנות ואמר איכא חמרא לזבוני וכו' ושדא ידיה לכובא ושכשך ביה ואמר האי לאו חמרא הוא ואסרוהו בהנאה מפני השכשוך.

יא) בנגיעה האוסרת, כלומר, על ידי שכשוך. יב) אף־על־פי שבשעת הנגיעה לא ידע שבחבית זו יש יין.

ח. **חָבִית שֶׁנִּסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ, וְקָדַם הַגּוּי וְחָבָקָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ הַחֲרָשִׂים[יג] - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה[יד]; אֲבָל אִם נִסְדְּקָה לְרָחְבָּהּ, וְתָפַס בַּסֶּדֶק הָעֶלְיוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה, שֶׁחֲרֵי אֵין הַיַּיִן עַל כֹּחוֹ שֶׁל גּוּי[טו].**

יג) לחץ אותה בין זרועותיו, וחיבר את חלקי החרס כדי שלא יישפך היין. יד) כמו הנוגע שלא בכוונה, שהרי הוא רק התכוין להציל היין. טו) שהרי גם בלי מעשה הגוי היין לא ישפך, כל זמן שלא נפל החלק העליון, והוא רק גורם מוסיף משקל על החלק העליון שלא יפול.

ט. **גּוּי שֶׁנָּפַל לְבוֹר שֶׁל יַיִן וְהֶעֱלוּהוּ מִשָּׁם מֵת, אוֹ שֶׁמָּדַד הַבּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַיַּיִן בְּקָנֶה[טז], אוֹ שֶׁהִתִּיז**

אֶת הַזִּבּוּב וְהַצְּרָעָה מֵעָלָיו בְּקָנֶה[יז], אוֹ שֶׁהָיָה מְטַפֵּחַ [=מכה] עַל פִּי הֶחָבִית הָרוֹתַחַת[יח] כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ הָרְתִיחָה[יט], אוֹ • שֶׁנָּטַל חָבִית וְזָרָקָהּ בַּחֲמָתוֹ לַבּוֹר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה בִּלְבַד; וְאִם עָלָה הַגּוֹי חַי, הַיַּיִן אָסוּר בַּהֲנָיָה[כ].

השגת הראב"ד
או . . לבור א"א זה שבוש שהרי אם זרקה בחמתו אפילו אזיל מיניה מותר בשתיה ואם זרקה ממש אפילו שלא בחמתו מותר בשתיה מיד.

טז) הגוי מדד את הבור בכלי מדידה. יז) סילק זבוב או צרעה שהיו על היין עם קנה. יח) חבית תוססת שמעלה בועות. יט) ואין דרך ניסוך בכך. כ) כי הוא שמח שניצול, ומודה לאליל שלו ומנסך לו את היין.

י. חָבִית שֶׁהָיָה נֶקֶב בְּצִדָּהּ, וְנִשְׁמַט הַפְּקָק מִן הַנֶּקֶב, וְהִנִּיחַ הַגּוֹי אֶצְבָּעוֹ בִּמְקוֹם הַנֶּקֶב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַיַּיִן - כָּל שֶׁמֵּרֹאשׁ הֶחָבִית עַד הַנֶּקֶב[כא], אָסוּר [בהנאה]; וְשֶׁתַּחַת • הַנֶּקֶב, מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה.

השגת הראב"ד
ושתחת . . בשתיה א"א אין בעלי הוראה מודין לו שיהא מותר בשתייה לא יהא אלא מערב ותניא בתוספתא דדמאי קרא שם לשולי חבית לא ישתה מפיה לפיה לא ישתה משוליה מפני שהמשקים מעורבים.

כא) אפילו בהנאה. והטעם, שאלמלא הניח אצבעו, היה היין כולו נשפך, ונמצא שבא כולו מכוחו.

יא. מֵינֶקֶת • כְּפוּפָה[כב] שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ מְמַהֶּכֶת אוֹ זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהִנִּיחַ רֹאשָׁהּ לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבֶּחָבִית וְרֹאשׁ הָאַחֵר חוּץ לֶחָבִית, וּמָצַץ הַיַּיִן וְהִתְחִיל הַיַּיִן לֵירֵד כְּדַרְכּוֹ שֶׁעוֹשִׂין תָּמִיד, וּבָא הַגּוֹי וְהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּי הַמִּינֶקֶת וּמָנַע הַיַּיִן מִלֵּירֵד - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבֶּחָבִית: שֶׁהַכֹּל הָיָה יוֹצֵא וְנִגְרָר לוֹלֵי יָדוֹ, וְנִמְצָא הַכֹּל בְּבָא מִכֹּחוֹ.

השגת הראב"ד
מינקת כפופה א"א זו היא בת גישתא.

כב) צינור דק בצורת חצי עיגול ששימש להעברת יין מחבית אחת לשנייה. היו מכניסים את קצהו האחד לחבית היין המלאה, ובקצהו השני מוצצים בפה עד שהיין מתחיל לזרום בצינור. לאחר מכן היו מניחים את הקצה השני בחבית הריקה, והיין היה נשפך לתוכה מאליו.

יב. הַמְעָרֶה • יַיִן לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַיִן גּוֹיִים - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי הָעֲמוּד הַנִּצּוֹק[כג] מְחַבֵּר בֵּין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן וּבֵין הַיַּיִן שֶׁבַּכְּלִי הַתַּחְתּוֹן; לְפִיכָךְ הַמּוֹדֵד לְגוֹי לְתוֹךְ כְּלִי שֶׁבְּיָדוֹ - יְנַפֵּץ נְפִיצָה[כד] אוֹ יִזְרֹק זְרִיקָה[כה], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָצוֹק חִבּוּר וְיֵאָסֵר עָלָיו מַה שֶּׁשָּׁאַר בַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן.

השגת הראב"ד
המערה . . שבכלי א"א אני אומר בשתיה.

כג) הזרם של היין שנשפך. כד) יפסיק את העירוי מלמעלה, קודם שיגיע היין לכלי למטה, כדי למנוע חיבור בין היין שבשני הכלים. כה) ישפוך את היין בזריקה מרחוק.

יג. מַשְׁפֵּךְ[כו] שֶׁמָּדַד בּוֹ לְנָכְרִי - אִם יֵשׁ בְּקִצֵּה הַמַּשְׁפֵּךְ עַכֶּבֶת יַיִן[כז] - לֹא יִמְדֹּד בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁיְּדִיחֶנּוּ וְינַגֵּב; וְאִם לֹא הֵדִיחַ, הֲרֵי זֶה אָסוּר.

כו) כלי שפיו רחב ונקב קטן בתחתיתו, מונח על צלוחית שפיה צר, שופכים לתוכו יין, והוא נוזל בהדרגה דרך הנקב אל תוך הצלוחית. כז) מקום שמתעכבת שם טיפת יין.

יד. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּמִין שְׁנֵי חֻטָּמִין [=צינוריות] יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם, שֶׁהָיָה מָלֵא יַיִן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מֵחֹטֶם זֶה וְהַגּוֹי מוֹצֵץ וְשׁוֹתֶה מֵחֹטֶם הַשֵּׁנִי - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[כח]. וְהוּא שֶׁיַּקְדִּים הַיִּשְׂרְאֵלִי וְיִפְסֹק, וַעֲדַיִן הַגּוֹי שׁוֹתֶה; שֶׁמִּשֶּׁיִּפְסֹק הַגּוֹי - יַחֲזֹר הַיַּיִן שֶׁיִּשָּׁאֵר בַּחֹטֶם[כט] לַכְּלִי וְיֵאָסֵר • כָּל מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּא הַיַּיִן מִכֹּחוֹ[ל].

השגת הראב"ד
ויאסור . . מכחו א"א אני אומר והוא שהתחיל למשוך.

כח) ואין זה דומה לניצוק שבהלכה יב, מפני ששם כל היין סופו לרדת באותה דרך, אבל כאן הקילוח הנמשך לפיו של ישראל, שוטף בכיוון שונה מזה שנמשך לפיו של הגוי. כט) שדרכו שתה הגוי. ל) היין חזר לכלי כי הגוי הפסיק לשתות.

טו. גּוֹי שֶׁמָּצַץ הַיַּיִן מִן הֶחָבִית בַּמְּנִיקָה [קש שתיה] - אָסַר כָּל הַיַּיִן שֶׁהָיָה; שֶׁכְּשֶׁיִּפְסֹק, יַחֲזֹר הַיַּיִן שֶׁעָלָה בַּמְּנִיקָה בִּמְצִיצָתוֹ, וְיִפֹּל לֶחָבִית, וְיֵאָסֵר הַכֹּל.

טז. נָכְרִי שֶׁהָיָה מַעֲבִיר עִם יִשְׂרָאֵל כַּדֵּי יַיִן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן לְשָׁמְרָן - אֲפִלּוּ הִפְלִיגוּ [=הרחיקו] מִמֶּנּוּ כְּדֵי מִיל, חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת; שֶׁאֵימָתוֹ עֲלֵיהֶן, וְאוֹמְרִין: 'עַתָּה יֵצֵא לְפָנֵינוּ וְיִרְאֶה אוֹתָנוּ'. וְאִם אָמַר לָהֶם: 'לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם' - אִם נִתְעַלְּמוּ מֵעֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּפְתְּחוּ פִּי הַכַּד וְיִחְזְרוּ וְיָגִיפוּ אוֹתָהּ וְתִגֹּב, חֲרֵי הַיַּיִן כֻּלּוֹ אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[לא]; וְאִם פְּתוּחוֹת מִכֵּן, מֻתָּר.

לא) שמא פתחו את פי הכד ונגעו ביין ואחר־כך סגרו אותו.

יז. וְכֵן הַמַּנִּיחַ נָכְרִי בַּחֲנוּתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, הַיַּיִן מֻתָּר[לב]; וְאִם מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַפְלִיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שְׁיִפְתַּח וְיִגֹּף וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בְּשִׁתְּיָה. וְכֵן הַמַּנִּיחַ יֵינוֹ בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה עִם הַגּוֹיִם, וְנִכְנַס לָעִיר לַעֲשׂוֹת צָרְכּוֹ וְיָצָא - הַיַּיִן מֻתָּר; וְאִם הוֹדִיעָן שֶׁהוּא מַפְלִיג, וְשָׁהָה כְּדֵי שְׁיִפְתַּח וְיִגֹּף וְתִגֹּב - הַיַּיִן אָסוּר בְּשִׁתְּיָה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בְּחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת; אֲבָל בְּפְתוּחוֹת - אֲפִלּוּ לֹא שָׁהָה, מֵאַחַר שֶׁהוֹדִיעָן שֶׁהוּא מַפְלִיג, הַיַּיִן אָסוּר.

לב) אפילו בשתיה, כי הגוי מתיירא לנגוע ביין, פן יכנס הישראל.

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם הַגּוֹי, וְהִנִּיחַ יַיִן פָּתוּחַ עַל הַשֻּׁלְחָן וְיַיִן פָּתוּחַ עַל הַדֻּלְפְּקִי[לג] וְיָצָא - שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן אָסוּר, וְשֶׁעַל הַדֻּלְפְּקִי מֻתָּר[לד]; וְאִם אָמַר לוֹ: 'מְזֹג וּשְׁתֵה'[לה] - כָּל הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּיִת אָסוּר.

לג) משטח עץ שמניחים עליו כלי יין, וממנו מגישים לשולחן. לד) כי ביין שעל השולחן לגוי יש רשות לשתות, אבל ביין שעל הדולפקי אין לו רשות להשתמש, עד שיגישו לשולחן, והגוי מתיירא לגעת בזה שמא יכנס הישראל. לה) היות שהוא חיזק את ידיו ברשות, הגוי סומך דעתו על הרשות ונוגע בכל היין.

יט. הָיָה שׁוֹתֶה עִם הַנָּכְרִי, וְשָׁמַע קוֹל תִּפְלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצָא - אַף הַיַּיִן הַפָּתוּחַ, מֻתָּר; שֶׁהַנָּכְרִי אוֹמֵר: 'עַתָּה יִזְכֹּר הַיַּיִן וְיָבוֹא בִּמְהֵרָה וְיִמְצָא אוֹתִי נוֹגֵעַ בְּיֵינוֹ'; וּלְפִי זֶה אֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ, וְאֵין נֶאֱסָר אֶלָּא מַה שֶּׁלְּפָנָיו בִּלְבַד[לו].

לו) ומה שלפניו אסור, שהרי שותה עמו. כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שעל השולחן אסור.

כ. נָכְרִי וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ דָּרִין בְּחָצֵר אַחַת, וְיָצְאוּ שְׁנֵיהֶן בְּבֶהֱלָה [=בפתאומיות] לִרְאוֹת חָתָן אוֹ הֶסְפֵּד[לז], וְחָזַר הַגּוֹי וְסָגַר הַפֶּתַח[לח], וְאַחַר כָּךְ בָּא יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי הַיַּיִן הַפָּתוּחַ שֶׁבְּבֵית הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּהֶתֵּרוֹ[לט]; שֶׁלֹּא סָגַר הַגּוֹי אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁכְּבָר נִכְנַס הַיִּשְׂרְאֵלִי לְבֵיתוֹ וְלֹא נִשְׁאַר אָדָם בַּחוּץ, וְכִמְדֻמֶּה לוֹ שֶׁהוּא קִדְמוֹ[מ].

לז) ולא סגר הישראל את ביתו. לח) של החצר. לט) כמו שהיה קודם לפני יציאתו בבהלה. מ) הגוי חושב שהישראל כבר חזר ונמצא בביתו, ולכן לא יבוא לגעת ביינו.

כא. יֵין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל גּוֹי בְּבַיִת אֶחָד, וְהָיוּ חָבִיּוֹת פְּתוּחוֹת, וְנִכְנַס הַגּוֹי לַבַּיִת, וְנָעַל הַדֶּלֶת בַּעֲדוֹ - נֶאֱסַר כָּל הַיַּיִן[מא]. וְאִם יֵשׁ חַלּוֹן בַּדֶּלֶת, שֶׁמִּסְתַּכֵּל מִמֶּנּוּ הָעוֹמֵד אֲחוֹרֵי הַפֶּתַח וְרוֹאֶה כְּנָגְדּוֹ - כָּל הֶחָבִיּוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַחַלּוֹן מֻתָּרוֹת, וְשֶׁמִּן הַצְּדָדִין אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי מְפֻחָד מִן הָרוֹאֶה אוֹתוֹ.

מא) שהרי אין הגוי מפחד שמא יראה אותו ישראל, ובוודאי נסך.

כב. וְכֵן אִם שָׁאַג אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וּבָרַח הַגּוֹי וְנֶחְבָּא בֵּין הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת - הַיַּיִן מֻתָּר; שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר נֶחְבָּא כָּאן, וְהוּא רוֹאֶה אוֹתִי כְּשֶׁאֶגַע'.

כג. אוֹצָר שֶׁל יַיִן שֶׁהָיוּ חָבִיּוֹתָיו פְּתוּחוֹת, וְיֵשׁ לְגוֹי חָבִיּוֹת אֲחֵרוֹת בְּאוֹתוֹ הַפּוּנְדָּק[מב], וְנִמְצָא הַגּוֹי עוֹמֵד בֵּין חָבִיּוֹת יִשְׂרָאֵל הַפְּתוּחוֹת - אִם נִבְהַל כְּשֶׁנִּמְצָא וְנִתְפַּס עָלָיו כְּגַנָּב[מג], הֲרֵי הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה; שֶׁמְּפַחֲדוֹ וְיִרְאָתוֹ, אֵין לוֹ פְּנַאי לְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא נִתְפַּס כְּגַנָּב אֶלָּא הֲרֵי הוּא בּוֹטֵחַ שָׁם, הַיַּיִן אָסוּר. וְתִינוֹק • [גוי] הַנִּמְצָא בֵּין הֶחָבִיּוֹת - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, כָּל הַיַּיִן מֻתָּר[מד].

השגת הראב"ד
ותינוק . . מותר א"א זה כתב בשביל שראה ההיא רביתא דאשתכחא ביני דני והוה נקיטא אופיא בידה נדמה לו אף על פי שלא היתה נתפסת כגנב התירו את היין מפני שהיתה תינוקת, ולא היא נתפסת כגנב היתה ואע"פ שהיתה אופיא בידה התירוהו.

מב) פונדק הוא מחסן גדול ובו כמה אוצרות של יין. בדין שלפנינו, היה באותו פונדק אוצר יין של ישראל וגם אוצר יין של גוי, ומצאו את הגוי עומד בין החביות הפתוחות של הישראל. מג) והסימן שנבהל כשנמצא, ואף־על־פי שנכנס ברשות לפונדק, מתיירא הוא מפני שנכנס לאוצר שאינו שלו. מד) מפני שעיקר מגע התינוק אינו אוסר את היין אלא בשתיה (כפי שהביא הרמב"ם לעיל פרק יא הלכה ה), לפיכך אם הדבר ספק אם נגע או לא, מותר אפילו בשתיה.

כד. גְּדוּד [צבא] שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה [=לעיר] דֶּרֶךְ שָׁלוֹם - כָּל הֶחָבִיּוֹת הַפְּתוּחוֹת שֶׁבַּחֲנֻיּוֹת, אֲסוּרוֹת; וּסְתוּמוֹת, מֻתָּרוֹת[מה]. וּבִשְׁעַת מִלְחָמָה - אִם פָּשַׁט הַגְּדוּד בַּמְּדִינָה וְעָבַר, אֲלוּ וַאֲלוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן פְּנַאי לְנַסֵּךְ.

מה) שאילו פתחו אותם לא היו טורחים לסגור אותם, כי אין אימת אדם עליהם.

כה. גּוֹי שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בְּצַד הַבּוֹר שֶׁל יַיִן - אִם יֵשׁ לוֹ מְלָוֶה עַל אוֹתוֹ הַיַּיִן[מו], הֲרֵי זֶה אָסוּר[מז]; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בּוֹ, שׁוֹלֵחַ יָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם אֵין לוֹ עָלָיו מְלָוֶה, הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה[מח].

מו) שהישראל שיעבד לו את היין שיוכל לגבות ממנו כנגד החוב. מז) כיון שיש לו מלוה עליו, הוא אינו נתפס כגנב. מח) אם נתפס עליו כגנב.

כו. זוֹנָה גּוֹיָה בְּמִסְבָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - הַיַּיִן מֻתָּר, שֶׁאֵימָתָן עָלֶיהָ וְלֹא תִגַּע[מט]; אֲבָל זוֹנָה יִשְׂרְאֵלִית בְּמִסְבַּת גּוֹיִים - יֵינָהּ שֶׁלָּפָנֶיהָ בְּכֻלֵּיהָ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין בּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ[נ].

מט) בגמרא מסבירים את הטעם: אמנם יצר הזנות תקפם, אבל יצר של עבודה־זרה לא, וכיון שאין מסכימים לניסוך, מפחדת הזונה הגויה מפניהם ואינה נוגעת ביין. נ) הם נוגעים ביין שלה שלא ברשותה ואינם מתייראים מפניה, הואיל והיא זולה בעיניהם, והיא נגררת אחריהם.

כז. גּוֹי הַנִּמְצָא בְּבֵית הַגַּת[נא] - אִם יֵשׁ שָׁם לַחְלוּחִית יַיִן כְּדֵי לִבְלֹל הַפָּךְ[נב], עַד שֶׁתִּבָּטֵל הַפָּךְ לְכַךְ שְׁנֵיָּה - צָרִיךְ לְהַדִּיחַ כָּל בֵּית הַגַּת, וִינַגֵּב; וְאִם לָאו - מֻדַּיחַ הַגַּת בִּלְבַד, וְזוֹ הַרְחָקָה יְתֵרָה.

נא) ובאותו זמן אין בו יין. נב) להרטיב את כף היד.

כח. חָבִית שֶׁצָּפָה בְּנָהָר - אִם נִמְצֵאת כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, מֻתֶּרֶת בַּהֲנָיָה; כְּנֶגֶד עִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִים, אֲסוּרָה.

כט. מָקוֹם שֶׁהָיוּ רֹב מוֹכְרֵי הַיַּיִן בּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצְאוּ בּוֹ כֵּלִים גְּדוֹלִים מְלֵאִים יַיִן, וְהֵן כֵּלִים שֶׁדַּרְכָּן הַמּוֹכְרִין לְבַדָּם לִכְנֹס בָּהֶן הַיַּיִן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה. חָבִית שֶׁפְּתָחוּהָ גַּנָּבִים - אִם רֹב גַּנָּבֵי הָעִיר יִשְׂרָאֵל, הַיַּיִן מֻתָּר בִּשְׁתִיָּה.

~ יום שני י"ג כסלו ~

פֶּרֶק יג

דינים שונים ביין נסך.

א. הַלּוֹקֵחַ [=הקונה] בַּיִת אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּיִת בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל גּוֹי, וּמִלְאָהוּ יַיִן - אִם הָיָה הַיִּשְׂרְאֵלִי דָּר בְּאוֹתָהּ חָצֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ, הַיַּיִן מֻתָּר; מִפְּנֵי

השגת הראב"ד
דר . . ויוצא א"א זה שבוש שאין הבית צריך לכך.

שֶׁהַגּוֹי מְפַחֵד תָּמִיד וְאוֹמֵר: 'עַתָּה יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ פִּתְאוֹם וְיִמְצָא אוֹתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ'. וְאִם הָיָה דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת[א] - לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיִּסְגֹּר הַבַּיִת, וְיִהְיֶה הַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיָדוֹ[ב]; וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִזַּיֵּף הַגּוֹי וְיִפְתַּח הַבַּיִת.

א) אם הישראל דר בחצר אחרת, והיין בחצר ששכר מהגוי. ב) מפתח וחותם הם שני סימנים, והרי זה כאילו היין סגור חותם בתוך חותם.

ב. יָצָא וְלֹא סָגַר הַפֶּתַח, אוֹ שֶׁסָּגַר וְהִנִּיחַ הַמַּפְתֵּחַ בְּיַד הַגּוֹי - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר בִּשְׁתִיָּה[ג], שֶׁמָּא נִכְנַס הַגּוֹי וְנָסַךְ; שֶׁהֲרֵי אֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי שָׁם. וְאִם אָמַר לוֹ: 'אֶחֹז לִי מַפְתֵּחַ זֶה עַד שֶׁאָבוֹא' - הַיַּיִן מֻתָּר, שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ שְׁמִירַת הַבַּיִת אֶלָּא שְׁמִירַת הַמַּפְתֵּחַ[ד].

השגת הראב"ד
ואם . . מותר א"א זה שבוש שלא אמרו כן אלא כשהיין והבית של ישראל אבל כשהבית של עכו"ם וישראל דר בחצר אחרת אפי' לא הפקיד לו את המפתח אלא שהניחה בדלת היין אסור משום שיש לו שייכות בבית.

ג) ובהנאה מותר מן הספק. בהלכה זו מדובר בדין השני שבהלכה הקודמת, שישראל גר בחצר אחרת. ד) אבל לא שמירת הבית, ולפיכך הגוי מפחד להיכנס בבית שלא יהיה נתפס כגנב.

ג. נָכְרִי שֶׁשָּׂכַר לְיִשְׂרָאֵל לְדָרֹךְ לוֹ יֵינוֹ בְּטָהֳרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל וְיִקָּחוּהוּ מִמֶּנּוּ, וְהָיָה הַיַּיִן בְּבֵיתוֹ שֶׁל גּוֹי - אִם הָיָה יִשְׂרְאֵל זֶה שֶׁשּׂוֹמֵר הַיַּיִן דָּר • בְּאוֹתָהּ חָצֵר - הַיַּיִן מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַפֶּתַח פָּתוּחַ וְהַשּׂוֹמֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא. וְאִם הָיָה הַשּׂוֹמֵר דָּר בְּחָצֵר אַחֶרֶת - הַיַּיִן אָסוּר[ה], וְאַף • עַל פִּי שֶׁהַמַּפְתֵּחַ וְהַחוֹתָם בְּיַד יִשְׂרָאֵל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַיַּיִן שֶׁל גּוֹי וּבִרְשׁוּתוֹ, אֵינוֹ מְפַחֵד לְזַיֵּף וּלְהַכְנֵס לַבַּיִת, וְיֹאמַר: 'יְהִי מָה, אִם יֵדְעוּ בִּי לֹא יִקָּחוּ מִמֶּנִּי'[ו].

השגת הראב"ד
ואף . . שכיון א"א עד שיהיה שם שומר נכנס ויוצא.

ה) הוא אינו שומר קבוע, ולכן לא יועיל שהוא יוצא ונכנס. ו) לעשות מפתח נוסף. ז) במקרה הגרוע שייתפס, הישראלים לא יקנו ממנו יין, אך הוא לא ייתפס כגנב, מכיון שהיין שלו.

ד. אֲפִלּוּ כָּתַב הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַמָּעוֹת לְמִכֹּר לוֹ בָּהֶן יַיִן[ז] - הוֹאִיל וְאֵין הַיִּשְׂרְאֵלִי

יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַגּוֹי עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת, חֲרֵי הוּא שֶׁל גּוֹי וְאָסוּר, אֶלָּא אִם הָיָה הַשּׁוֹמֵר דָּר שָׁם בֶּחָצֵר. וְאֵין הַשּׁוֹמֵר צָרִיךְ לִהְיוֹת יוֹשֵׁב וּמְשַׁמֵּר תָּמִיד, אֶלָּא נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, בֵּין בִּרְשׁוּת בַּעַל הַיַּיִן, בֵּין בִּרְשׁוּת גּוֹי אַחֵר[ט].

ח) והיין נשאר ביד הגוי כמשכון עד לקבלת המעות. ט) הלכה זו מדברת בין אם היין היה נמצא ברשות הגוי שמכר את היין, לבין אם הוא נמצא אצל גוי אחר שהוא רק שומר עבור המוכר את היין. והסיבה, מפני חוששים להדדיות בין הגויים – שאם גוי אחד לא יפריע לשני היום לנסך, הוא לא יפריע לו מחר לנסך.

ה. הָיָה יַיִן זֶה הַטָּהוֹר שֶׁל גּוֹי מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בְּבֵית הַפָּתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְיִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים וְשָׁבִים - מֻתָּר, שֶׁעַדַיִן לֹא נִכְנַס בִּרְשׁוּת הַגּוֹי[י].

י) כולם רואים, ולכן הוא מתיירא לנסך את היין שמא יראו העוברים והשבים.

ו. וַאֲשָׁפָה[יא], וְחַלּוֹן[יב], וְדֶקֶל אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ פֵּרוֹת[יג] - חֲרֵי אֵלּוּ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וְחָבִית יַיִן שָׁם וְגוֹי הַנִּמְצָא שָׁם, אֵינוֹ אוֹסְרָהּ. וּבַיִת הַפָּתוּחַ לְשָׁם, חֲרֵי הוּא כְּפָתוּחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[יד].

יא) תל של אשפה שעומדים עליה (הלכה זו המשך של ההלכה הקודמת, שמדובר שהיין עדיין לא נכנס לרשות העובד כוכבים). יב) חלון של בית של ישראל. יג) דקל שאפשר לטפס עליו, ולמרות שאין עליו פירות ולכאורה אין סיבה שאנשים יטפסו עליו סתם. יד) דהיינו בין אם היין עצמו נמצא במקום שניתן לראותו מתל האשפה, מהחלון או מהדקל, ובין הבית שבו נמצא היין פתוח למקום שניתן לראותו מתל האשפה, מהחלון או מהדקל – בשני מקרים אלו דינם כמו בהלכה הקודמת, שזה נחשב לרשות הרבים.

ז. חָצֵר הַחֲלוּקָה בְּפִסֵּיפָס[טו] וְגוֹי בְּצַד זֶה וְיִשְׂרָאֵל בְּצַד אַחֵר, וְכֵן שְׁנֵי גַּגִּין שֶׁהָיָה גַּג יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְגַג הַגּוֹי לְמַטָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן פְּסִיפָס - אַף עַל פִּי שֶׁיַּד הַגּוֹי מַגַּעַת לְחֵלֶק יִשְׂרָאֵל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ[טז], וְלֹא מִשּׁוּם טְהָרוֹת[יז].

טו) חצר משותפת שמחולקת במחיצות נמוכות. טז) מפני שייתפס כגנב אם ישלח ידו לגג אחר או לחצר אחרת כדי לנגוע ביין. יז) וכן אם דר יחד עם עם־הארץ, שנגיעת עם הארץ מטמא את הפירות הטהורים שלו, במקרה כפי שמדובר בהלכה זו, אין הוא חושש שעם הארץ יגע בטהרותיו, והם יהיו מותרים.

ח. מֵאַיִן לְיִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיד יֵינוֹ בְּכְלִי סָתוּם בְּיַד גּוֹיִים - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם'. כֵּיצַד? סָתַם הֶחָבִית בְּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְהֻדָּק כְּדֶרֶךְ שֶׁסּוֹתְמִין כָּל אָדָם, וְטָח בְּטִיט - חֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד; הָיָה כְּלִי מְהֻדָּק, וְטָח עָלָיו מִלְמַעְלָה - חֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם.

וְכֵן אִם צָר פִּי הַנּוֹד, חֲרֵי זֶה חוֹתָם אֶחָד; הָפַךְ קְצֵה פִּי הַנּוֹד לְתוֹכוֹ וְצָר עָלָיו, חֲרֵי זֶה חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם. וְכֵן כָּל שְׁנוּי שֶׁמְּשַׁנֶּה מִדְּבָרִים שֶׁהֵן דֶּרֶךְ כָּל אָדָם, חֲרֵי הֵן כְּחוֹתָם אֶחָד; וְהַטִּיחָה אוֹ הַקְּשִׁירָה, חֲרֵי זֶה חוֹתָם שֵׁנִי.

ט. וְאִם הִפְקִיד בְּיַד גּוֹי בְּחוֹתָם אֶחָד - חֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁתִיָּה, וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְהוּא • שֶׁיִּחֵד לוֹ קֶרֶן זָוִית[יח].

השגת הראב"ד
והוא . . זוית א"א זה שבוש אלא או שייחד לו קרן זוית והמפתח בידו.

יח) שקבע לו מקום מסויים ששם יהיה היין, שאם לא כן, אין הגוי מפחד לנגוע בו, ואסור אפילו בהנאה.

י. יַיִן מְבֻשָּׁל, וְהַשֵּׁכָר, אוֹ יַיִן שֶׁעֵרְבוּ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים[יט] כְּגוֹן דְּבַשׁ וְשֶׁמֶן, וְכֵן הַחֹמֶץ, וְהַגְּבִינָה, וְהֶחָלָב[כ], וְכָל שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִפְקִידוֹ בְּיַד גּוֹי - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי חוֹתָמוֹת, אֶלָּא חוֹתָם אֶחָד בִּלְבַד דַּיּוֹ; אֲבָל הַיַּיִן וְהַבָּשָׂר[כא] וַחֲתִיכַת דָּג שֶׁאֵין בָּהֶן סִימָן[כב], שֶׁהִפְקִידָן בְּיַד גּוֹיִים - צְרִיכִין שְׁנֵי חוֹתָמוֹת[כג].

יט) שאין בהם משום ניסוך, כמבואר למעלה לעיל. כ) ומדברי סופרים אסור לאכול גבינה וחלב של גוי. כא) שהגוי יכול להחליף בבשר נבילה. כב) ואפשר להחליפה בחתיכת דג טמא. כג) הסיבה להבדל בין יין, בשר וחתיכת דג לשאר המאכלים. כי כל דבר שאנו חוששים שאם יחליפו אותו זה יהיה איסור תורה, חייבו שני חותמות. אבל אם איסורו יהיה רק מדברי סופרים הסתפקו בחותם אחד. ובסתם יינם, למרות שהוא מדברי סופרים, החמירו חכמים שיהיה כמו איסור תורה, מפני שלגויים יש חביבות לנסך יין, ולכן יתאמץ כדי לזייף את החותם, לכן החמירו שיהיה שני חותמות.

יא. יְרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ בְּעִנְיַן יַיִן שֶׁלָּנוּ שֶׁהוּא אָסוּר בִּשְׁתִיָּה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי צַד נְגִיעָה שֶׁנָּגַע בּוֹ הַגּוֹי[כד] - בְּשֶׁהָיָה הַגּוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל אִם הָיָה אִסּוּרוֹ בִּגְלַל גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּגוֹן יִשְׁמְעֵאלִי[כה] שֶׁנָּגַע בְּיֵין שֶׁלָּנוּ שֶׁלֹּא

בְּכָנָה, אוֹ שֶׁטָּפַח עַל פִּי הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשְׁתִיָּה[כו]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

כד) כגון גוי שנגע ביין שלא בכוונה וכדומה. כה) מפני שהמוסלמים אינם נחשבים עובדי עבודה זרה. כו) שאין כאן איסור של חתנות מפני שהיין הוא של ישראל, והנגיעה אינה אוסרת מכיון שאינו עובד עבודה־זרה.

יב. אֲבָל הַמַּפְקִיד יַיִן בְּיַד גֵּר תּוֹשָׁב[כז]**, אוֹ שֶׁשָּׁלְחוּ עִמּוֹ וְהִפְלִיג, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ פָּתוּחַ בַּחֲצַר גֵּר תּוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּשְׁתִיָּה**[כח]**; שֶׁכָּל חֲשָׁשׁ שֶׁל חִלּוּף וְזִיּוּף, יֵרָאֶה לִי שֶׁכָּל הַגּוֹיִם שָׁוִין בּוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַיַּיִן בִּרְשׁוּתָן**[כט]**, נֶאֱסַר בִּשְׁתִיָּה עַל כָּל פָּנִים.**

כז) שקיבל עליו שבע מצוות, ודינו כגוי שאינו עובד אלילים, כמו שנתבאר בפרק הקודם. כח) שמא יחליף ביינו, שאסור משום סתם יינם. כט) יכול הוא להחליף מבלי שירגיש בזה הישראל.

יג. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן אִסּוּר נִסּוּךְ כְּלָל, וְאָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הַנִּסּוּךְ; וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יִמְזֹג הַגּוֹי הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן שֶׁבְּיַד הַיִּשְׂרְאֵלִי, שֶׁמָּא יָבוֹא לִצְּקֹ הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם; וְלֹא יוֹלִיךְ הַגּוֹי עֲנָבִים לַגַּת, שֶׁמָּא יָבוֹא לִדְרֹךְ אוֹ לִגַּע; וְלֹא יְסַיֵּעַ לַיִּשְׂרְאֵלִי בְּשָׁעָה שֶׁמַּרִיק הַיַּיִן מִכְּלֵי לִכְלֵי, שֶׁמָּא יַנִּיחַ הַכְּלִי בְּיַד הַגּוֹי וְנִמְצָא הַיַּיִן בָּא מִכֹּחוֹ. וְאִם סִיֵּעַ עִמּוֹ, אוֹ מָזַג הַיַּיִן, אוֹ הֵבִיא עֲנָבִים - מֻתָּר.

יד. וְכֵן מֻתָּר שֶׁיָּרִיחַ הַגּוֹי בְּחָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁלָּנוּ; וּמֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לְהָרִיחַ בְּחָבִית שֶׁל יֵין נֶסֶךְ, וְאֵין בָּזֶה שֵׁם אִסּוּר - שֶׁאֵין הֲרֵיחַ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[ל]**, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, אִם עָבַר וּמְכָרוֹ דָּמָיו מֻתָּרִין - חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וּמְשַׁמְּשֶׁיהָ**[לא]**, וְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ, וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ; וְהֶחְמִירוּ חֲכָמִים בְּסִתָּם יֵינָם, לִהְיוֹת דָּמָיו אֲסוּרִין כְּדְמֵי יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה.**

ל) בהלכות אישות. לא) שאסורים בהנאה כעבודה־זרה.

לְפִיכָךְ[לב]**, גּוֹי שֶׁשָּׁכַר אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּיַיִן, שְׂכָרוֹ אָסוּר**[לג]**.**

לב) כיון שהחמירו חכמים באיסור סתם יינם, ואסרו דמיו. לג) שחכמים הטילו עליו קנס, כמו העושה יין נסך ששכרו אסור.

טז. וְכֵן [גוי] **הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו יַיִן, אוֹ שֶׁשָּׂכַר סְפִינָה לְהָבִיא בָּהּ יַיִן - שְׂכָרָן אָסוּר**[לד]**; אִם מָעוֹת נָתְנוּ לוֹ, יוֹלִיכֵן לָיָם הַמֶּלַח**[לה]**; וְאִם נָתְנוּ לוֹ בִּשְׂכָרוֹ כְּסוּת אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת, הֲרֵי זֶה יִשְׂרֹף אוֹתָן וְיִקְבֹּר הָאֵפֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בּוֹ.**

לד) אף־על־פי שהישראל עצמו אינו עושה כלום בגופו. לה) כדי למנוע מצב שישראל אחר ימצא את המעות וייהנה מהם.

יז. שָׂכַר לְגוֹי חֲמוֹר לִרְכֹּב עָלָיו, וְהִנִּיחַ עָלָיו לָגִין שֶׁל יַיִן - שְׂכָרוֹ מֻתָּר; שְׂכָרוֹ לְשַׁבֵּר כַּדֵּי יַיִן נֶסֶךְ - שְׂכָרוֹ מֻתָּר וְתָבוֹא עָלָיו בְּרָכָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּתִפְלָה.

השגת הראב"ד

ונמצאת . . אסור א"א ומאחר דקי"ל כר' אליעזר דאמר יין ביין בסתם יינם יוליך הנאה לים המלח והשאר מותר בהנאה אמאי כולן אסורות א"ו יוליך אחד מהם לים המלח והשאר מותר.

יח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: 'הַעֲבֵר לִי מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל שֵׂכָר בְּמֵאָה פְּרוּטוֹת', וְנִמְצְאוּ • אַחַת מֵהֶן יַיִן - שְׂכָרוֹ כֻּלּוֹ אָסוּר[לו]**.**

לו) כי השכר הולך על כל העבודה, ובעבודה היה יין.

יט. אָמַר לוֹ: 'הַעֲבֵר לִי חָבִית בְּפְרוּטָה חָבִית בְּפְרוּטָה', וְהֶעֱבִיר, וְנִמְצָא בֵּינֵיהֶן חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - שְׂכַר חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן אָסוּר, וּשְׁאָר שְׂכָרוֹ מֻתָּר[לז]**.**

לז) כאן השכר הולך בנפרד על כל חבית וחבית. ולכן רק השכר שכנגד חבית היין אסור.

כ. אָמְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁלַח לָהֶן גּוֹי חָבִית שֶׁל יַיִן בִּשְׂכָרָן, מֻתָּר שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ: 'תֵּן לָנוּ אֶת דָּמֶיהָ'[לח]**; וְאִם מְשֻׁנְכְנָסָה לִרְשׁוּתָן, אָסוּר**[לט]**.**

לח) וזה לא נקרא שהם מחליפים את היין במעות. מפני שהגוי חייב להם מעות ולא יין, והם עדיין לא קנו את היין. לט) כיון שהיין נכנס כבר לרשותם, הם קיבלו את שכרם על העבודה. וכשיתן להם הגוי כסף ויקח את היין בחזרה, הרי הכסף הוא החליפין של היין ואסור.

כא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בְּגוֹי מָנֶה - הָלַךְ הַגּוֹי וּמָכַר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ וְיֵין נֶסֶךְ, וְהֵבִיא לוֹ דְּמֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[מ]**. וְאִם אָמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר: 'הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֶמְכֹּר עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ יַיִן שֶׁלִּי וְאָבִיא לְךָ' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סְתָם יֵינוֹ**[מא] **וּמָכַר וְהֵבִיא לוֹ, הֲרֵי זֶה אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַיִּשְׂרְאֵלִי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנּוּ חוֹבוֹ**[מב]**.**

מ) כי הכלל שדמי עבודה־זרה ביד הגוי מותרים. מא) אפילו שזה סתם יינם ולא יין נסך ממש. מב) כי

הישראל רוצה בקיומו של דבר האיסור בעולם כדי שלגוי יהיה מאיפה להחזיר לו. וכל עבודה זרה שישראל רוצה בקיומם, גזרו חכמים שצריך לאבד.

כב. וְכֵן גֵּר וְגוֹי שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין, וּבָאוּ לַחְלֹק - אֵין הַגֵּר יָכוֹל לוֹמַר לַגּוֹי: 'טֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת'; שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמָן, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל כְּנֶגְדָּן. אֲבָל גֵּר וְגוֹי שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן גּוֹי - יָכוֹל הַגֵּר לוֹמַר לוֹ: 'טֹל אַתָּה עֲבוֹדָה זָרָה וַאֲנִי מָעוֹת, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי פֵּרוֹת'; קַל הוּא שֶׁהֶחֱלוּ בִּירֻשַּׁת הַגֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לְסוּרוֹ. וְאִם מְשָׁכְּאוּ לִרְשׁוּת הַגֵּר, אָסוּר[מג].

מג) אם הגר כבר קנה את העבודה זרה, מפני שזהו חילופי עבודה־זרה ממש, ובזה כבר לא הקלו בגר.

כג. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר יֵינוֹ לְגוֹי - פָּסַק עַד שֶׁלֹּא מָדַד לוֹ[מד], דָּמָיו מֻתָּרִין; שֶׁמִּשֶּׁפָּסַק סָמְכָה דַּעְתּוֹ[מה], וּמִשֶּׁמָּשַׁךְ קָנָה[מו], וְיֵין נֶסֶךְ אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ - נִמְצָא בִּשְׁעַת מְכִירָה הָיָה מֻתָּר[מז]. מָדַד לוֹ עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים[מח], דָּמָיו אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ[מט], וְנִמְצָא כְּשֶׁנָּגַע עֲדַיִן לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ לְקַח, וְנֶאֱסַר הַיַּיִן בְּנִגִּיעָתוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר סְתָם יֵינָם.

מד) אם קבע את מחיר היין, לפני שנתן לגוי את היין. מה) מרגע שהמוכר הישראל קבע את המחיר, הגוי הסכים לזה. מו) הגוי קנה את היין ברגע שהוא הרים את היין (הדין שקנין של גוי הוא במשיכה ולא בכסף), ובאותו רגע הכסף נשאר כחוב שהגוי חייב לישראל. מז) בשעה שנגמר הקנין היין כשר, והכסף אינו חליפי יין נסך. מח) אם הוא נתן לגוי את היין, לפני שקבע את מחיר היין. מט) למרות שהגוי משך ביין, הוא עדיין לא התכוון לקנות כי אולי המחיר יהיה גבוה והגוי יחזיר את היין למוכר.

כד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּדַד הַיִּשְׂרְאֵלִי לְכֵלָיו; אֲבָל אִם מָדַד לִכְלֵי הַגּוֹי[נ], אוֹ לִכְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּיַד הַגּוֹי[נא] - צָרִיךְ לִקַּח אֶת הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ יִמְדֹּד. וְאִם מָדַד וְלֹא לָקַח דָּמִים - אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק, דָּמָיו אֲסוּרִין[נב]; שֶׁמִּשֶּׁגִּיעַ לַכֵּלִי, נֶאֱסָר כְּסָתָם יֵינָם.

השגת הראב"ד
ואם . . יינם א"א הא נמי דלאו כהלכתא שהלכה כרבי אליעזר וכרשב"ג.

נ) והיה בתוך הכלי של הגוי קצת יין שלו, והיין החדש נאסר מיד בנפילתו לכלי עוד קודם שהגוי קונה את היין. נא) והגוי מחזיק את הכלי באויר ומנדנד את הכלי, ואז הוא אוסר את היין בנידנוד. נב) כי הגוי עדיין לא קנה את היין, נמצא שהיין נאסר עוד לפני הקניה, ואז המעות הם חליפי יין נסך.

כה. הַנּוֹתֵן דִּינָר לְחֶנְוָנִי גּוֹי, וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הַגּוֹי: 'לֵךְ וּשְׁתֵה וֶאֱכֹל מִן הַחֶנְוָנִי, וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ' - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִשְׁתֶּה יַיִן; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּנָה לוֹ יֵין נֶסֶךְ, וְהִשְׁקָהוּ[נג]. וּכְנֶגֶד זֶה בִּשְׁבִיעִית אָסוּר[נד], כְּגוֹן שֶׁנָּתַן דִּינָר לְחֶנְוָנִי יִשְׂרְאֵל עַם הָאָרֶץ[נה], וְאָמַר לְפוֹעֲלוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִי: 'לֵךְ וֶאֱכֹל וַאֲנִי מְחַשֵּׁב לוֹ'; וְאִם אָכַל הַפּוֹעֵל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר, אָסוּר[נו].

נג) נמצא שכאילו בעל הבית משלם לפועל באמצעות יין נסך. נד) אותו דבר יהיה בשנת שביעית, שזה כאילו שילם לפועל בפירות שביעית. נה) והוא חשוד שאצלו לא מעושר. נו) ואסור לבעל־הבית לעשות כן.

כו. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם: 'אִכְלוּ וּשְׁתוּ בְּדִינָר זֶה', אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: 'אִכְלוּ וּשְׁתוּ עָלַי מִן הַחֶנְוָנִי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ' - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד, הוֹאִיל וְלֹא נִתְיַחֵד שִׁעְבּוּדוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר[נז]; וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם יֵין נֶסֶךְ, וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית, וְלֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר.

נז) במקרה הקודם, היות שהבעל הבית שילם לחנוני ואחר כך הם אכלו, נמצא שהפועלים אוכלים ממשהו ששייך לבעל הבית. אבל כאן, מה שהם אוכלים לא שייך לבעל הבית, כי הוא עדיין לא קנה אותו.

השגת הראב"ד
מלך . . לעם א"א דבריו מבולבלים וסתומים אלא מלך שיש לו מס על העם לתת לו יין כל אחד לפי מה שהוא ויש על זה הישראל בור אחד יין ששוה מאה דינרים ופרעהו לעכו"ם לא יאמר אליו טול מאה דינרים ועול תחתי לאוצר המלך שהוא כאילו אמר לו קנה לי בור יין ופרעהו למלך בשבילי אבל אמר לו מלטני מן האוצר דמשמע סלקני במעות האלו כלומר קבל אתה עליך חוב המלך ויהיו אלו המעות שלך.

כז. מֶלֶךְ • שֶׁהָיָה מְחַלֵּק יֵינוֹ לָעָם, וְלוֹקֵחַ מֵהֶן דָּמָיו כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה[נח] - אַל יֹאמַר אָדָם לְגוֹי: 'הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז, וְהַכְנֵס תַּחְתַּי בְּאוֹצַר הַמֶּלֶךְ', כְּדֵי שֶׁיִּסַּח הַגּוֹי הַיַּיִן שֶׁכָּתְבוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל, וְיִתֵּן הַגּוֹי הַדָּמִים לַמֶּלֶךְ[נט]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הֵא לְךָ מָאתַיִם זוּז, וּמַלְּטֵנִי מִן הָאוֹצָר'[ס].

נח) מלך שהיה מכריח את העם לקנות ממנו יין במחיר גבוה, והוא הכריח ישראל לקנות ממנו יין ששווה 300 זוז במחיר של 500 זוז. נט) כדי שלא יפסיד 500 זוז – שכן היין הוא יין נסך ואסור בהנאה – הישראל מציע לתת לגוי 200 זוז, והגוי ישלים 300 זוז משלו וייקח את היין מהמלך. נמצא שהישראל, למעשה, מוכר לגוי את היין שהמלך חייב אותו לקבל. ס) הישראל לא אומר לו בלשון של מכירה, אלא קח את המעות ותציל אותו מהחיוב שאני חייב לאוצר

המלך. כאן הגוי משלם כדי להציל את הישראל מהחוב, ואת היין הוא לא מקבל בשליחותו של הישראל, מה שאין כן כאשר הישראל אומר לו הכנס במקומי.

כח. **גּוֹי שֶׁנָּגַע בְּיֵינוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאָנְסוֹ, מֻתָּר לְמָכְרוֹ אוֹתוֹ יַיִן לְאוֹתוֹ הַגּוֹי שֶׁאָסְרוּ לְבַדּוֹ; שְׁפָיְנוֹן שֶׁנִּתְפַּזֵּן זֶה הַגּוֹי לְהַזִּיקוֹ וְלֶאֱסֹר יֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוּ אוֹ שְׂרָפוֹ, שְׁחַיָּב לְשַׁלֵּם; וְנִמְצְאוּ הַדְּמִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַהֶזֵּק, לֹא דְּמֵי הַמְּכִירָה.**

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

פֶּרֶק יד

שיעור האכילה והשתיה באיסורים, חיוב במאכלים רק כשאכל דרך הנאה, ומי שמותר להאכילו איסור.

א. **כָּל אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - שִׁעוּרָן[א] בְּכַזַּיִת בֵּינוֹנִי, בֵּין לְמַלְקוּת בֵּין לְכָרֵת בֵּין לְמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הַמַּחֲיָב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל מַאֲכָל, לוֹקֶה.**

א) כדי להתחייב בעונשי הגוף הנמנים להלן.

ב. **וְשִׁעוּר זֶה עִם כָּל הַשִּׁעוּרִין, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן. וְאָסוּר מִן הַתּוֹרָה לֶאֱכֹל כָּל שֶׁהוּא מִדָּבָר הָאָסוּר, אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה[ב] אֶלָּא עַל כַּזַּיִת; וְאִם אָכַל כָּל שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ג].**

ב) מן התורה. ג) מפני עובר על איסור מדרבנן, שעליו מלקים מכת מרדות.

ג. **כַּזַּיִת שֶׁאָמְרוּ, חוּץ מִשֶּׁל בֵּין הַשִּׁנַּיִם[ד]; אֲבָל מַה שֶּׁל בֵּין הַחֲנִיכַיִם[ה] מִצְטָרֵף לְמַה שֶּׁבַּלַּע, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה גְּרוֹנוֹ[ו] בְּכַזַּיִת. אֲפִלּוּ אָכַל כַּחֲצִי זַיִת וְהֶקִיאוֹ, וְחָזַר וְאָכַל אוֹתוֹ חֲצִי זַיִת עַצְמוֹ שֶׁהֶקִיא - חַיָּב[ז]; שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא עַל הֲנָאַת הַגְּרוֹן בְּכַזַּיִת מִדָּבָר הָאָסוּר.**

ד) אם אכל בדיוק כזית, ומעט נשאר מחוץ לשיניים, אין זה נחשב שאכל כזית. ה) המודבק בחיך ולא בלע אותו. ו) ויש כאן שיעור מלא, כיון שהיה כזית שלם סמוך לבית הבליעה והוא נהנה מזה. אבל אוכל שבין השיניים אין גרונו נהנה. ז) שבסך הכול גרונו נהנה מכזית שלם.

ד. **כַּזַּיִת חֵלֶב אוֹ נֶבְלָה אוֹ פִּגּוּל וְנוֹתָר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהִנִּיחוֹ בַּחַמָּה וְנִתְמַעֵט - הָאוֹכְלוֹ פָּטוּר[ח]; חָזַר וְהִנִּיחוֹ בַּגְּשָׁמִים וְנִתְפַּח, חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת. הָיָה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בַּתְּחִלָּה, וְנִתְפַּח וְעָמַד עַל כַּזַּיִת - אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[ט].**

ח) כי עכשיו הוא פחות מכזית. ט) שבמצבו הטבעי לא היה בו כזית, והחלק שטפח לא הגיע מהאיסור.

ה. **כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְכַזַּיִת - חוּץ מִבְּשַׂר נְבֵלָה עִם בְּשַׂר טְרֵפָה, וְאִסּוּרֵי נָזִיר שֶׁיִּתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָן. חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה[י], וּקְמָחִין שֶׁלָּהֶן, וְהַבְּצֵקוֹת שֶׁלָּהֶן - הַכֹּל מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת, בֵּין לְאִסּוּר חָמֵץ בְּפֶסַח, בֵּין לְאִסּוּר חָדָשׁ מִלְּפְנֵי הָעֹמֶר[יא], בֵּין לְאִסּוּר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[יב] וּתְרוּמוֹת.**

י) חיטה, שעורה, שיבולת שועל, כוסמת ושיפון. יא) לפני הקרבת העומר בט"ז בניסן, אם אכל מכולם יחד כזית. יב) אם אכל מכולן כזית חוץ לחומת ירושלים.

ו. **יְרֵאָה• לִי, שֶׁכָּל הַחַיָּב בִּתְרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת - מִצְטָרֵף לְכַזַּיִת בְּטֶבֶל[יג], מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד; הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה? לְנִבְלַת הַשּׁוֹר וְנִבְלַת הַשֶּׂה וְנִבְלַת הַצְּבִי, שֶׁהַכֹּל מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[יד].**

השגת הראב"ד

יראה . . אחד א"א בעינן טעמן שוה כדאמרינן בעלמא ג' שמות והם מין אחד שלשה מינין והם שם אחד אסור ומצטרפין ובירושלמי ניחא ג' שמות והן מין אחד ג' מינין והם שם אחד אמר חזקיה במיני מתיקה אלמא אפילו באיסור אחד דהיינו שם אחד בעינן טעם אחד והני שבעה מיני טבל לאו חד טעמא נינהו.

יג) אפילו מינים אחרים חוץ מחמשת מיני תבואה. יד) שכל שאיסורן בלאו אחד – מצטרפין.

ז. **הָאוֹכֵל אֲכִילָה גְּדוֹלָה[טו] מִדָּבָר אָסוּר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מַלְקוּת אוֹ כָּרֵת עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, אֶלָּא חִיּוּב אֶחָד לְכָל הָאֲכִילָה; וְאִם הָיוּ הָעֵדִים מַתְרִין בּוֹ בִּשְׁעַת אֲכִילָה עַל כָּל כְּזַיִת וּכְזַיִת, חַיָּב עַל כָּל הַתְּרָאָה וְהַתְרָאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲכִילָה אַחַת וְלֹא הִפְסִיק.**

טו) הרבה כזיתים בלי הפסק.

ח. **הָאוֹכֵל כְּשִׁעוּרָה אוֹ כְּחַרְדָּל מֵאֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרִין, וְשָׁהָה מְעַט וְחָזַר וְאָכַל כְּחַרְדָּל, וְכֵן עַד שֶׁהִשְׁלִים כַּזַּיִת, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי [זמן] אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[טז] - יִצְטָרֵף הַכֹּל, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת אוֹ**

קָרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת בְּבַת אַחַת. וְאִם שָׁהָה יָתֵר מִזֶּה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁהָה בֵּינֵיהֶן, אֶלָּא אָכַל כְּחַרְדָּל אַחַר כְּחַרְדָּל - הוֹאִיל וְלֹא הִשְׁלִים כַּזַּיִת אֶלָּא בְּיֶתֶר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס, אֵינָן מִצְטָרְפִין וּפָטוּר.

טז) והוא נקרא "כדי אכילת פרס".

ט. וְכֵן הַשּׁוֹתֶה רְבִיעִית שֶׁל סְתָם יֵינָם מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הֶחָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ אֶת הַחֵלֶב וּגְמָאוֹ מְעַט מְעַט, אוֹ שֶׁשָּׁתָה מִן הַדָּם מְעַט מְעַט - אִם שָׁהָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף כְּדֵי [זמן] שְׁתִּית רְבִיעִית, מִצְטָרְפִין; וְאִם לָאו, אֵין מִצְטָרְפִין.

י. כָּל הָאֲכָלִין הָאֲסוּרִין[יז], אֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן דֶּרֶךְ הֲנָאָה; חוּץ מִבָּשָׂר בְּחָלָב וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן אֲכִילָה, אֶלָּא הוֹצִיא אִסּוּר אֲכִילָתָן בְּלָשׁוֹן אַחֵרת[יח] - בִּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל[יט] וּבִלְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ[כ], לֶאֱסֹר אוֹתָן וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָיָה.

יז) באכילה או בהנאה. יח) הם לא נאסרו בלשון שאסור לאכול, אלא שנאסרו בלשון שונה שאינה "לא תאכל". יט) בשר וחלב נלמד מהאיסור "לא תבשל גדי בחלב אמו", וחכמים למדו שמדבר על איסור אכילה. כ) בכלאי הכרם נכתב "פן תקדש המלאה", שלא תהנה ממנו אלא תשרפנו.

יא. כֵּיצַד[כא]? הֲרֵי שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֵלֶב וּגְמָאוֹ כְּשֶׁהוּא חַם עַד שֶׁנִּכְוֶה גְּרוֹנוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁאָכַל חֵלֶב חַי, אוֹ שֶׁעֵרַב דְּבָרִים מָרִים כְּגוֹן רֹאשׁ וְלַעֲנָה לְתוֹךְ יֵין נֶסֶךְ אוֹ לְתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל נְבֵלָה וַאֲכָלָן כְּשֶׁהֵן מָרִין, אוֹ שֶׁאָכַל אֹכֶל הָאָסוּר אַחַר שֶׁהִסְרִיחַ וְהִבְאִישׁ וּבָטַל מֵאֹכֶל [הראוי ל]אָדָם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם עֵרַב דָּבָר מַר בְּתוֹךְ קְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב אוֹ בְּיֵין כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וַאֲכָלוֹ - חַיָּב.

כא) כיצד אוכלים שלא כדרך אכילה והנאה.

יב. הָאוֹכֵל מַאֲכָל מִמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת דֶּרֶךְ שְׁחוֹק אוֹ כְּמִתְעַסֵּק [דרך אגב] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְגוּף הָאֲכִילָה - הוֹאִיל וְנֶהֱנָה, חַיָּב כְּמִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן לְעַצְמָהּ שֶׁל אֲכִילָה; וַהֲנָיָה הַבָּאָה לוֹ לָאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ בְּאִסּוּר מִכָּל הָאִסּוּרִין - אִם נִתְכַּוֵּן, אָסוּר[כב]; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן, מֻתָּר.

כב) בין איסורי הנאה בין איסורי אכילה.

יג. הָאוֹכֵל מַאֲכָל אָסוּר לְתֹאֲבוֹן, אוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב - חַיָּב[כג]; וְאִם הָיָה תּוֹעֶה בַּמִּדְבָּר וְאֵין לוֹ מָה יֹּאכַל אֶלָּא דְּבַר אִסּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[כד].

כג) אם אין סכנת נפש. כד) מותר לכל אדם, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש.

יד. עֻבָּרָה[כה] שֶׁהֵרִיחָה מַאֲכָל אָסוּר, כְּגוֹן בְּשַׂר קֹדֶשׁ אוֹ בְּשַׂר חֲזִיר - מַאֲכִילִין אוֹתָהּ מִן הַמָּרָק. אִם נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ, מוּטָב; וְאִם לָאו, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר. וְאִם לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּהּ, מַאֲכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתָּהּ.

כה) אשה הרה כשהיא מריחה איזה מאכל ומתאווה לאוכלו, תסתכן אם ימנעו ממנה מאכל זה.

טו. וְכֵן הַבָּרִיא שֶׁהֵרִיחַ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּעָרְעָרִין אֶת הַנֶּפֶשׁ, דֵּינוֹ כְּעֻבָּרָה.

טז. מִי שֶׁאָחֲזוֹ בֶּלְמוּס[כו] - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הָאֲסוּרִין מִיָּד[כז], עַד שֶׁיֹּאורוּ עֵינָיו[כח]; וְאֵין מְחַזְּרִין [ומחפשים] עַל דָּבָר הַמֻּתָּר, אֶלָּא מְמַהֲרִין בַּנִּמְצָא[כט]. וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ הַקַּל הַקַּל תְּחִלָּה[ל]; אִם הֵאִירוּ עֵינָיו, דַּיּוֹ[לא]; וְאִם לָאו, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ הֶחָמוּר.

כו) מחלת רעב. כז) ואין מנסים מקודם במרק, ובפחות מכשיעור, אלא נותנים לו מיד דבר האסור. כח) בשלב מסוכן של המחלה עיני החולה כהות. כט) בדברים הנמצאים במקום. ל) אם אין לנו דברים מותרים, ויש לפנינו שני מיני איסורים, מאכילין אותו קודם את הקל. לא) אין מאכילים אותו יותר.

יז. כֵּיצַד? הָיוּ לְפָנָיו טֶבֶל וּנְבֵלָה - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ נְבֵלָה תְּחִלָּה, שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִיתָה[לב]; נְבֵלָה וּסְפֵיחֵי שְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ סְפֵיחֵי שְׁבִיעִית, שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁמִיטָּה וְיוֹבֵל; טֶבֶל וּשְׁבִיעִית - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁבִיעִית[לג]; טֶבֶל וּתְרוּמָה - אִם אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן הַטֶּבֶל[לד], מַאֲכִילִין אוֹתוֹ טֶבֶל שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ כִּתְרוּמָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לב) הטבל במיתה בידי שמים, ונבלה בלא תעשה. לג) שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. לד) שיפרישו תרומות ומעשרות ואז יאכילו את החולה, וכאן אי אפשרות כזאת, כי החולה צריך לאכול את הכל, ואם יפרישו ממנו לתרומות ומעשרות – לא יספיק לו.

יח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[66], שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר, אֶלָּא אִם הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[לה], אוֹ שֶׁהָיָה אִסּוּר מוֹסִיף[לו], אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל[לז]; לְפִיכָךְ יֵשׁ אוֹכֵל בַּזַּיִת אֶחָד וְלוֹקֶה עָלָיו חֲמֵשׁ מַלְקִיּוֹת - וְהוּא, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה אִסּוּרִין שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ.

לה) שני האיסורין חלו ביחד על המאכל. לו) באיסור השני נוסף דבר אסור, שלא היה קיים באיסור הראשון. לז) האיסור השני כולל את האיסור הראשון.

כֵּיצַד? כְּגוֹן טָמֵא שֶׁאָכַל בַּזַּיִת חֵלֶב שֶׁנּוֹתַר מִן הַמֻּקְדָּשִׁין, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וּמִשּׁוּם אוֹכֵל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וּמִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וּמִשּׁוּם שֶׁגֵּהֵנָּה מִן הַקֹּדֶשׁ וּמֵעַל.

יט. וְלָמָּה חָל כָּאן אִסּוּר עַל אִסּוּר? שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הָיָה חֶלְבָּהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמֻתָּר בַּהֲנָיָה[לח]. הִקְדִּישָׁהּ - נֶאֱסַר חֶלְבָּהּ בַּהֲנָיָה[לט], וּמִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר הֲנָיָה[מ], נוֹסַף עָלָיו אִסּוּר קָדָשִׁים. וַעֲדַיִן הָיָה חֵלֶב זֶה מֻתָּר לַגָּבוֹהַּ[מא] וְאָסוּר לְהֶדְיוֹט; נַעֲשָׂה נוֹתָר[מב] - מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹסַף בּוֹ אִסּוּר לַגָּבוֹהַּ, נֶאֱסַר לְהֶדְיוֹט. וְהָאוֹכֵל הַזֶּה[מג] הָיָה מֻתָּר בִּכְשֵׁר בְּהֵמָה וְאָסוּר בְּחֶלְבָּהּ; נִטְמָא - נֶאֱסַר אַף בִּכְשֵׁרָה נוֹסַף לוֹ אִסּוּר עַל הַחֵלֶב. בָּא יוֹם הַכִּפּוּרִים - כָּלַל כָּל הָאֲכָלִין, וּמִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסַר אַף בְּחֶלְבִּין, נוֹסַף אִסּוּרוֹ בְּחֵלֶב זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לח) כיוון שהחלב אסור באכילה בלבד, ולא בהנאה. לט) שהקדש אסור בהנאה. מ) הרי הוא איסור מוסיף או איסור חמור שחל על איסור. מא) להקריב למזבח. מב) ואסור להקריב על המזבח. מג) כלומר, האדם שאכל. עד כאן מנה הרמב"ם איסורים שנוספו על חתיכת החלב, ומכאן ואילך עובר הרמב"ם למנות איסורים החלים על האדם עצמו ולא על המאכל עצמו.

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

פֶּרֶק טו

דיני איסור שנתערב בהיתר.

א. דָּבָר אָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָבָר מֻתָּר - מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, [יבטל כשאינו] **בְּנוֹתֵן טַעַם[א]; וּמִין בְּמִינוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל טַעֲמוֹ, יִבָּטֵל בְּרֹב[ב].**

א) כפי שיבאר להלן. ב) בטל ברוב מן התורה, אבל אסור מדברי סופרים, כפי שיתבאר להלן.

ב. כֵּיצַד? חֵלֶב הַכְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַגְּרִיסִין, וְנִמּוֹחַ הַכֹּל - טוֹעֲמִין אֶת הַגְּרִיסִין: אִם לֹא נִמְצָא בָּהֶן טַעַם חֵלֶב, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם נִמְצָא בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְהָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ[ג], הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה; נִמְצָא בָּהֶן טַעֲמוֹ וְלֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ג) בהלכה הבאה יבואר מה זה "ממשו".

ג. כֵּיצַד הוּא מַמָּשׁוֹ? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מִן הַחֵלֶב כַּזַּיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים מִן הַתַּעֲרֹבֶת. אִם אָכַל מִן הַגְּרִיסִין הָאֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן כַּזַּיִת מִן הַחֵלֶב, לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי טַעַם הָאִסּוּר וּמַמָּשׁוֹ. אֲכָל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ בֵּיצִים[ד] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם[ה]. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בַּתַּעֲרֹבֶת כַּזַּיִת בְּכָל שָׁלֹשׁ בֵּיצִים - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם חֵלֶב וְאָכַל כָּל הַקְּדָרָה, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת[ו].

ד) ואין בהן כזית של האיסור. ה) כדין חצי שיעור, שאסור מן התורה ואין לוקין עליו אלא מכת מרדות מדברי חכמים. ו) כי נקרא טעמו ולא ממשו.

ד. נָפַל חֵלֶב כְּלָיוֹת לְחֵלֶב הָאַלְיָה[ז] וְנִמּוֹחַ הַכֹּל - אִם הָיָה חֵלֶב הָאַלְיָה כִּשְׁנַיִם בְּחֵלֶב הַכְּלָיוֹת, הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה[ח]; אֲפִלּוּ חֲתִיכַת נְבֵלָה[ט] שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת שֶׁל שְׁחוּטָה, הַכֹּל מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הַכֹּל אָסוּר, עַד שֶׁיֹּאבַד דָּבָר הָאָסוּר מֵעֵצֶם מְעוּטוֹ, וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חָשׁוּב שֶׁעֵינוֹ עוֹמֶדֶת [=שניכר], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז) חלב כליות אסור באכילה, וחלב האליה מותר באכילה. ח) כי מין במינו בטל ברוב. ט) שהחתיכה עומדת בעינה ולא נימוחה, אלא שאין אנו יודעים איזוהי החתיכה האסורה.

ה. וּבְכַמָּה יִתְעָרֵב דָּבָר הָאָסוּר, וְיֹאבַד בְּעֵצֶם מְעוּטוֹ? כַּשְּׁעוּר שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: יֵשׁ דָּבָר שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמֵאָה, וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעוּרוֹ בְּמָאתַיִם.

66. איסורי ביאה יז, ח.

ו. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה - בֵּין אִסּוּרֵי מַלְקוּת, בֵּין אִסּוּרֵי כָּרֵת, בֵּין אִסּוּרֵי הֲנָיָה, שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכָל הַמֻּתָּר - מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, בְּנוֹתֵן טַעַם; מִין בְּמִינוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם, שֶׁעוּרוֹ בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם; חוּץ מְיֵין נֶסֶךְ, מִפְּנֵי חֲמַרַת עֲבוֹדָה זָרָה, וְחוּץ מִטֶּבֶל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[י]; וּמִפְּנֵי זֶה, אוֹסְרִין בְּמִינָן בְּכָל שֶׁהֵן, וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן, בְּנוֹתֵן טַעַם[יא] כְּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

י) כי אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות, והכלל שכל דבר שיש דרך להתירו, אינו בטל ואוסר בכל שהוא.
יא) שלא החמירו ביין נסך אלא מין במינו, שהרי יש כאן האיסור, אבל מין בשאינו מינו כשאין טעם האיסור בתערובת הרי הוא כאלו אינו קיים לגמרי ולא החמירו.

ז. כֵּיצַד? טִפַּת יַיִן נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עָלֶיהָ כַּמָּה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן - הַכֹּל אָסוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְכֵן כּוֹס שֶׁל יַיִן טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחָבִיּוֹת - הַכֹּל טֶבֶל, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת הָרְאוּיִין לַתַּעֲרֹבֶת[יב] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יב) לפי כמות הטבל הנמצא באותה תערובת.

ח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[יג] - אַף עַל פִּי שֶׁאִם נִתְעָרְבוּ בְּמִינָן בְּכָל שֶׁהוּא[יד], וְשֶׁלֹּא בְּמִינָן בְּנוֹתֵן טַעַם - אֵינָן בְּכְלַל אִסּוּרֵי תוֹרָה; שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה, אֶלָּא • חַיָּב לְאֻכְלֹ כָּל הַתַּעֲרֹבֶת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[טו].

השגת הראב"ד
אלא . . במקומו א"א ויש ביעור אחר בפירות שביעית שהוא לשריפה או לקבורה והוא שיכלה המין האחרון שבאותה הארץ משלש ארצות החלוקות לביעור ואותו זמן בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם.

יג) לפני שהגיע זמן ביעורם והם מותרים באכילה.
יד) וצריך לאכול את כל התערובת קודם זמן הביעור בקדושת שביעית, שדינה יתבאר בהלכות שביעית.
טו) דהיינו שזה חובת האדם, ולא שהפירות עצמם נאסרים.

ט. חָמֵץ בְּפֶסַח[טז] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵאִסּוּרֵי תוֹרָה, אֵינוֹ בִּכְלָלוֹת אֵלּוּ[יז]; לְפִי שֶׁאֵין הַתַּעֲרֹבֶת אֲסוּרָה לְעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי לְאַחַר הַפֶּסַח תִּהְיֶה כָּל הַתַּעֲרֹבֶת מֻתֶּרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ[יח].

טז) שאוסר אפילו במשהו. יז) לא נמנה יחד עם שאר האיסורים שאינם בטלים לעולם. יח) ודבר שיש לו היתר, אוסר בכל שהוא.

י. וְהוּא הַדִּין לִתְבוּאָה חֲדָשָׁה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּישָׁנָה מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר - אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ מַתִּירִין[יט], שֶׁלְּאַחַר הָעֹמֶר יֵתֵר הַכֹּל.

יט) אחרי ט"ז בניסן כשיקריבו את העומר.

וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, וַאֲפִלּוּ הָיָה אִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן אִסּוּר מֻקְצֶה וְנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁעוּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ דֶּרֶךְ שֶׁיֵּתֵר בָּהּ, כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[כ].

כ) הקדש אפשר לפדות אותו, ומעשר שני אפשר לאוכלו בירושלים.

יא. אֲבָל הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְחֵלֶב, וְדָם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן תְּרוּמוֹת[כא] - נָתְנוּ חֲכָמִים בָּהֶן שִׁעוּר, שֶׁאֵין בָּהֶן דֶּרֶךְ הֶתֵּר לְכָל אָדָם.

כא) היות שהתרומות מותרות לכהן בלבד, ולזרים אסורות לעולם ולפיכך אינן כדבר שיש להן מתירין.

השגת הראב"ד
יראה . . מתירין א"א משנה שלימה היא.

יב. יֵרָאֶה • לִי, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין, אִם נִתְעָרֵב בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וְלֹא נָתַן טַעַם - מֻתָּר; לֹא יִהְיֶה זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין חָמוּר מִטֶּבֶל, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ; וְאַף עַל פִּי כֵן שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַל תִּתְמַהּ עַל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁהַתּוֹרָה[67] אָסְרָה "כָּל מַחְמֶצֶת", לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כב].

כב) שאוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו.

יג. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁעוּרִין שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים: הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה, וְהַבִּכּוּרִים - עוֹלִין [=בטלים] בְּאֶחָד וּמֵאָה; וְצָרִיךְ לְהָרִים[כג], וּמְצָטָרְפִין זֶה עִם זֶה[כד]. וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים לְתוֹךְ פְּרוּסוֹת שֶׁל חֻלִּין, עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה.

כג) כשנפלה סאה תרומה למאה סאה, צריך להרים מהם סאה ולתת אותה תרומה לכהן. כי אף על פי שהאיסור בטל במאה, אבל התרומה היא ממונו של הכהן, ואת זה צריך להשיב מפני גזל. כד) אם נפלה חצי סאה מאיסור זה וחצי

67. שמות-בא, יב, יט.

סאה מאיסור אחר מן האיסורים הללו בפחות ממאה סאין חולין – הכל אסור. והטעם, משום שכל אלה נקראו בשם תרומה, ואפילו חלה ובכורים, וכל שנקרא בשם אחד מצטרפים.

כִּיצַד? סְאָה קֶמַח מֵאֵחַד מֵאֵלּוּ, אוֹ סְאָה מִכֻּלָּן, שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה קֶמַח שֶׁל חֻלִּין, וְנִתְעָרֵב הַכֹּל - מֵרִים מִן הַכֹּל[כה] סְאָה אַחַת כְּנֶגֶד סְאָה שֶׁנָּפְלָה, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר לְכָל אָדָם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה, נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע[כו].

כה) אפילו בלחם הפנים צריך להרים, מפני שזה שייך לכוהנים. כו) תערובת של תרומה וחולין, ואסורה לזרים.

יד. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם - עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאתַיִם, וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[כז]; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים[כח]. כֵּיצַד? רְבִיעִית שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ כִלְאֵי הַכֶּרֶם, אוֹ שֶׁהָיְתָה הָרְבִיעִית מִצְטָרֶפֶת מִשְּׁנֵיהֶן, שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ מָאתַיִם רְבִיעִיּוֹת שֶׁל יַיִן [של היתר] - הַכֹּל מֻתָּר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים כְּלוּם; נָפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאתַיִם, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

השגת הראב"ד
נפלה . . בהנייה א"א אינו כן שאין לך דבר שאוסר עירובו בהנאה אלא אם כן הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי עכו"ם ויי"נ דוק ותשכח.

כז) למרות שיש להם שמות שונים, היות ששיעוריהם נלמדים זה מזה, לכן מצטרפים. כח) שמותר לאכול הכל ואינו חייב להוציא את הכמות שנפלה.

טו. וְלָמָּה צָרִיךְ לְהָרִים הַתְּרוּמָה, וְלֹא יָרִים עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? שֶׁהַתְּרוּמָה, מָמוֹן כֹּהֲנִים; לְפִיכָךְ, כָּל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין עָלֶיהָ, כְּגוֹן תְּרוּמַת הַלִּישִׁין [=תאנים גרועות] וְהֶחָרוּבִין וּשְׁעוֹרִין שֶׁבָּאֲדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָרִים[כט].

כט) מפני שהכהנים לא מקפידים עליהם.

טז. וְלָמָּה נָפְלוּ שִׁעוּר עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. וְלָמָּה סָמְכוּ עַל שִׁעוּר מֵאָה בִּתְרוּמוֹת? שֶׁהֲרֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אֶחָד מִמֵּאָה[ל] וּמְקֻדֶּשֶׁת הַכֹּל[לא], שֶׁנֶּאֱמַר[68]: "אֶת מְקֻדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ"; אָמְרוּ חֲכָמִים[69]: 'דָּבָר שֶׁאַתָּה מֵרִים מִמֶּנּוּ[לב] - אִם חָזַר לְתוֹכוֹ, מְקֻדָּשׁ'[לג].

ל) התרומה שהלוי מפריש לכהן מן המעשר שהוא מקבל, זה אחד ממאה. לא) אם נפלה התרומה לתוך התבואה, הוא אוסר את הכל (כאילו הוא לא הפריש). לב) מהמילה 'ממנו' למדו חכמים, שאת הדבר שאתה מרים מתוכו כדי לתת תרומה. לג) אם יפול בחזרה לתבואה, הוא יאסור אותה. ותרומת מעשר זה אחד מתוך מאה, לכן אם נפל אחד כנגד מאה – יהיה מותר.

יז. שְׁאָר אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה[לד] כֻּלָּן, כְּגוֹן בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְחֵלֶב וְדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - שְׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים. כֵּיצַד? כַּזַּיִת חֵלֶב כְּלָיוֹת שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ שִׁשִּׁים כַּזַּיִת מֵחֵלֶב הָאַלְיָה[לה], הַכֹּל מֻתָּר; נָפַל לְפָחוֹת מִשִּׁשִּׁים[לו], הַכֹּל אָסוּר. וְכֵן אִם נָפַל כְּשִׁעוּרָה[לז] חֵלֶב, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שָׁם כְּמוֹ שִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה. וְכֵן בִּשְׂאָר אִסּוּרִין. וְכֵן שֵׁמָּן שֶׁל גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים, וְאֵין שֵׁמָּן שֶׁמִּן הַגִּיד מִן הַמִּנְיָן[לח]; וְאַף עַל פִּי שֶׁשֵּׁמָּן גִּיד הַנָּשֶׁה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, הוֹאִיל וְגִיד הַנָּשֶׁה בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הֶחְמִירוּ בּוֹ כְּאִסּוּרֵי תוֹרָה[לט]. וְהַגִּיד עַצְמוֹ - אֵין מְשַׁעֲרִין בּוֹ וְאֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין בְּגִידִים בְּנוֹתֵן טַעַם.

לד) למעט איסורי דרבנן ששיעור ביטולם הוא ביחס של אחד לחמישים ותשע. לה) וביחד יהיו ששים ואחד כזית. לו) אפילו נפל לחמשים ותשע כזית, ויחד עם האסור הם ששים. לז) דהיינו גם בחצי שיעור שאין לוקים עליו, לא די שיהיה חמשים ותשע. לח) אלא צריך שיהא ששים מלבדו. לט) לענין ביטול.

יח. אֲבָל כְּחָל [=עטיני הבהמה] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַבָּשָׂר - בְּשִׁשִּׁים, וּכְחָל מִן הַמִּנְיָן; הוֹאִיל וְהַכְּחָל מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[מ]70, הֵקֵלּוּ בְּשִׁעוּרוֹ[מא].

השגת הראב"ד
וכחל . . מדבריהם א"א ויש נותן טעם טוב מזה מפני שהוא היתר כשהוא בעצמו.

מ) שבשר שנתבשל בחלב שחוטה, אינו אסור מן התורה. מא) שהוא חלק מן המנין.

יט. בֵּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ אֶפְרוֹחַ, שֶׁנִּשְׁלְקָה [התבשלה] עִם בֵּיצִים הַמֻּתָּרוֹת - אִם הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים וְאַחַת וְהִיא[מב], הֲרֵי הֵן מֻתָּרוֹת; הָיְתָה עִם שִׁשִּׁים בִּלְבַד[מג], נֶאֶסְרוּ הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[מד], עָשׂוּ הֶכֵּר בָּהּ וְהוֹסִיפוּ בְּשִׁעוּרָהּ.

מב) כלומר, שהאיסור וההיתר יחד שווים לשישים ושתיים.

68. במדבר-קרח, יח, כט. **69.** תלמוד ירושלמי, תרומות, פרק ד', הלכה ו'. **70.** ט, יב.

מג) וביחד הם ששים ואחת. מד) שהאיסור עצמו, היינו האפרוח, הוא בריה בפני עצמה.

כ. אֲבָל בֵּיצַת עוֹף טָמֵא שֶׁנִּשְׁלְקָה עִם בֵּיצֵי עוֹף טָהוֹר, לֹא אָסְרָה אוֹתָן[מה]**; וְאִם טָרַף** [=שבר וערבב] **אֲלוּ עִם אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבָה בֵּיצַת עוֹף טָמֵא אוֹ בֵּיצַת טְרֵפָה עִם בֵּיצִים אֲחֵרוֹת - שִׁעוּרָן בְּשִׁשִּׁים.**

מה) כי היא אינה פולטת טעם.

כא. וּמִנַּיִן סָמְכוּ חֲכָמִים עַל שִׁעוּר שִׁשִּׁים? שֶׁהֲרֵי הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, וְהִיא הַזְּרוֹעַ[מו]**, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים מִשְׁאָר הָאַיִל**[מז]**; וְהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת עִמּוֹ וְאֵינָהּ אוֹסֶרֶת אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר**[ז] **: "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל"**[מח].

מו) החלק שמגיע לכהן מאיל הנזיר, הוא הזרוע. מז) וחכמים שיערו שהזרוע הוא אחד חלקי שישים מבשר ועצמות האיל. מח) שהיא התבשלה עם כל האיל.

כב. מִין בְּמִינוֹ וְדָבָר אַחֵר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, כְּגוֹן קְדֵרָה שֶׁהָיָה בָּהּ חֵלֶב אַלְיָה וּגְרִיסִין, וְנָפַל לְתוֹכָהּ חֵלֶב הַכְּלָיוֹת, וְנִמְחָה הַכֹּל וְנַעֲשָׂה גּוּף אֶחָד - רוֹאִין אֶת חֵלֶב הָאַלְיָה וְאֶת הַגְּרִיסִין כְּאִלּוּ הֵם גּוּף אֶחָד[מט]**, וּמְשַׁעֲרִין חֵלֶב הַכְּלָיוֹת בַּגְּרִיסִין וּבָאַלְיָה; אִם הָיָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר כָּאן לַעֲמֹד עַל הַטַּעַם**[נ].

מט) אף על פי שהם שני מינים של היתר. נ) של האיסור, מכיון שהטעם של חלב אליה ושל חלב כליות אותו דבר.

כג. וְהוּא הַדִּין לִתְרוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ לְשַׁעֲרָן בְּמֵאָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אוֹ עָרְלָה לְשַׁעֵר אוֹתָן בְּמֵאתַיִם.

כד. כְּשֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל הָאִסּוּרִין - בֵּין בְּשִׁשִּׁים, בֵּין בְּמֵאָה, בֵּין בְּמָאתַיִם - מְשַׁעֲרִין בַּמָּרָק וּבַתַּבְלִין וּבְכָל שֶׁיֵּשׁ בַּקְּדֵרָה וּבְמַה שֶּׁבָּלְעָה קְדֵרָה[נא] **מֵאַחַר שֶׁנָּפַל הָאִסּוּר, לְפִי אֻמְדַּן הַדַּעַת; שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מַה שֶּׁבָּלְעָה בְּצִמְצוּם** [=בדיוק].

נא) מה שנכנס לתוך הקדרה, או התאדה במהלך הבישול.

כה. אָסוּר לְבַטֵּל אִסּוּרִין שֶׁל תּוֹרָה, לְכַתְּחִלָּה[נב]**. וְאִם בִּטֵּל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ עַל פִּי כֵן, קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים**[נג]**, וְאָסְרוּ הַכֹּל. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא קָנָס, אֵין אוֹסְרִין תַּעֲרֹבֶת זוֹ אֶלָּא עַל זֶה הָעוֹבֵר שֶׁבִּטֵּל הָאִסּוּר, אֲבָל לַאֲחֵרִים - הַכֹּל מֻתָּר.**

נב) להוסיף הרבה דברי היתר על דבר איסור כדי לבטל אותו. נג) אם עשה זה במזיד, אבל בשוגג לא קנסו.

כו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ מֵאָה סְאָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר הַכֹּל - לֹא יָבִיא מֵאָה סְאָה אַחֶרֶת וְיִצָּרֵף, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם; וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵּן, הַכֹּל מֻתָּר[נד]**. אֲבָל בְּאִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְבַטְּלִין הָאִסּוּר לְכַתְּחִלָּה.**

נד) לאחרים, אבל לא למבטל עצמו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

כז. כֵּיצַד? חָלָב שֶׁנָּפַל לִקְדֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּשַׂר עוֹף[נה]**, וְנָתַן טַעַם בַּקְּדֵרָה - מַרְבֶּה עָלָיו בְּשַׂר עוֹף אַחֵר, עַד שֶׁיִּבְטֵל הַטַּעַם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

נה) ובשר עוף בחלב אסור מדברי סופרים בלבד.

כח. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָתַן דָּבָר הָאָסוּר טַעֲמוֹ בְּדָבָר הַמֻּתָּר, נֶאֱסַר הַכֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִשְׁבִּיחוֹ. אֲבָל אִם פָּגַם זֶה הָאָסוּר לַמֻּתָּר וְהִפְסִיד טַעֲמוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה פּוֹגֵם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם פָּגַם בַּתְּחִלָּה, וְסוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, אוֹ הִשְׁבִּיחַ בַּתְּחִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ לִפְגֹּם - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

כט. וּמִי יִטְעֹם אֶת הַתַּעֲרֹבֶת? אִם הָיָה הַמְעָרָב תְּרוּמוֹת עִם הַחֻלִּין, טוֹעֵם אוֹתָן הַכֹּהֵן[נו]**. אִם הָיָה טַעַם הַתְּרוּמָה נִכָּר - הַכֹּל מְדֻמָּעִ**[נז]**. וּבְהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת יִתְבָּאֵר דִּין הַמְדֻמָּע.**

נו) שמותר לאכול בתרומה. נז) תערובת תרומה עם חולין.

ל. וְאִם הָיָה בָּשָׂר בְּחָלָב, אוֹ יַיִן נֶסֶךְ, וְיֵין עָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְדָבָשׁ, אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֵם אוֹתָן הַגּוֹי, וְסוֹמְכִין עַל פִּיו. אִם אָמַר: 'אֵין בּוֹ טַעַם', אוֹ שֶׁאָמַר: 'יֵשׁ בּוֹ טַעַם, וּמִטַּעַם רַע הוּא וַהֲרֵי פְּגָמוֹ' - הַכֹּל מֻתָּר; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹפוֹ לְהַשְׁבִּיחַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם אֵין שָׁם גּוֹי לְטָעֲמוֹ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשֶׁעוּרוֹ, בְּשִׁשִּׁים אוֹ בְּמֵאָה אוֹ בְּמָאתַיִם.

71. במדבר-נשא, ו, יט.

לא. עַכְבָּר שֶׁנָּפַל לְשֶׁכָר אוֹ לְחֹמֶץ[נח] - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים; שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא טַעֲמוֹ בְּשֶׁכָר וּבְחֹמֶץ מַשְׁבִּיחַ. אֲבָל אִם נָפַל לְיַיִן אוֹ לְשֶׁמֶן אוֹ לִדְבַשׁ - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נָתַן טַעַם; מִפְּנֵי שֶׁטַּעֲמוֹ פּוֹגֵם - שֶׁכָּל אֵלּוּ צְרִיכִין לִהְיוֹתָן מְבֻשָּׁמִין, וְזֶה מַסְרִיחָן וּמַפְסִיד טַעֲמָן.

נח) היות שהם חריפים, הם בולעים מהר והרי זה ככבוש, וכבוש הרי הוא כמבושל.

לב. גְּדִי שֶׁצָּלָה אוֹתוֹ בְּחֶלְבּוֹ[נט], אָסוּר לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ מִקְצֵה אָזְנוֹ[ס] - שֶׁהַחֵלֶב נִבְלַע בְּאֵבָרָיו, וְהוּא מַשְׁבִּיחוֹ וְנוֹתֵן בּוֹ טַעַם. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בָּחוּשׁ וְלֹא הָיָה בּוֹ חֵלֶב כְּלָיוֹת, וְלֹא חֵלֶב קֵרֶב[סא] אֶלָּא מְעַט כְּאֶחָד מִשִּׁשִּׁים - קוֹלֵף וְאוֹכֵל, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַחֵלֶב[סב].

נט) שלא הוציאו את חלב הכליות והקרב שאסורים באכילה. ס) שנמצא במרחק גדול מהחלב. סא) האסורים מן התורה. סב) וכשהוא מגיע לחלב משליך אותו ואוכל את השאר.

וְכֵן יָרֵךְ שֶׁצָּלָאָה בְּגִיד הַנָּשֶׁה שֶׁבָּהּ[סג] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל[סד] עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַגִּיד, וּמַשְׁלִיכוֹ. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁצָּלָאָהּ שְׁלֵמָה וְלֹא הֵסִיר מִמֶּנָּה לֹא חוּטִין וְלֹא קְרוּמוֹת הָאֲסוּרוֹת[סה] - קוֹלֵף וְאוֹכֵל, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ לְדָבָר אָסוּר, חוֹתְכוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ; שֶׁאֵין בְּגִידִין בְּנוֹתֵן טַעַם, כְּדֵי לְשַׁעֵר בָּהֶן[סו].

סג) ושומן הגיד אסור מדברי סופרים. סד) קולף את הבשר שעל הגיד ואוכלו, מפני ששמנונית הגיד רזה היא ולא מפעפעת כמו חלב, אלא נצמדת למקומה. ואפילו אם הוא מפעפע קצת אין זה מספיק כדי ליתן טעם. סה) האסורים מן התורה משום חלב ודם. סו) כיוון שטעמם מועט, תמיד יש בבשר שישים נגדם טעמם.

לג. אֵין צוֹלִין בְּשַׂר שְׁחוּטָה עִם בְּשַׂר נְבֵלָה אוֹ בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּתַנּוּר אֶחָד, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה[סז]; וְאִם צָלָאן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָאֲסוּרָה שְׁמָנָה הַרְבֵּה וְהַמֻּתֶּרֶת רָזָה, שֶׁהֲרֵיחַ אֵינוֹ אוֹסֵר, וְאֵין אוֹסֵר אֶלָּא עַצְמוֹ שֶׁל אִסּוּר.

סז) משום שריח האיסור נכנס בהיתר.

לד. בְּשַׂר נְבֵלָה מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ בְּשַׂר שְׁחוּטָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּצִית הַנִּבְלָה נִבְלַעַת [על ידי המלח] בְּגוּף בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה, וְאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד בָּאן לֹא עַל הַטַּעַם וְלֹא עַל הַשִּׁעוּר[סח].

סח) מחמת המליחות בשר הנבילה נכנס בתוך בשר השחוטה, ואי אפשר לבדוק אם הוא נתן טעם, מאחר וטעם הנבילה והשחוטה שווה. וכן אי אפשר לבדוק כמה שיעור התערבב, כי בשר הנבילה נכנס לתוך בשר השחוטה, ואין לנו דרך לדעת כמה נכנס. לכן צריך שיהיה בבשר השחוטה שישים כנגד כל בשר הנבילה.

וְכֵן בְּשַׂר דָּג טָמֵא מָלִיחַ שֶׁנִּבְלַל עִמּוֹ דָּג תָּפֵל טָהוֹר, נֶאֱסָר מִפְּנֵי צִירוֹ; אֲבָל אִם הָיָה הַמָּלִיחַ טָהוֹר וְהַתָּפֵל דָּג טָמֵא - לֹא נֶאֱסָר הַמָּלִיחַ, שֶׁהַתָּפֵל בּוֹלֵעַ מִן הַמָּלִיחַ. דָּג טָמֵא שֶׁכִּבְּשׁוֹ[סט] עִם דָּג טָהוֹר - צִיר הַכֹּל אָסוּר[ע], אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַטָּמֵא[עא] אֶחָד מִמָּאתַיִם מִן הַטָּהוֹר.

סט) במלח או בחומץ או בשאר משקה. ע) שהציר הטמא אוסר את הכל. עא) כלומר, הציר היוצא מן הטמא.

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

פֶּרֶק טז

דיני איסור חשוב או שמתקן את המאכל שהתערב בהיתר

א. כָּל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הָאָסוּר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ הַמֻּתָּר - בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר הָאָסוּר מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל, אוֹ דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא עוֹמֵד כְּמוֹת שֶׁהוּא וְלֹא נִתְעָרֵב וְנִדְמַע[א] בַּדָּבָר הַמֻּתָּר; אֲבָל אִם הָיָה מְחַמֵּץ אוֹ מְתַבֵּל אוֹ דָּבָר חָשׁוּב - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

א) שלא התמזג עם חלקי ההיתר.

ב. כֵּיצַד? שְׁאוֹר [=מחמצת] שֶׁל חִטִּין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ עִסַּת חִטִּין[ב] שֶׁל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ - הֲרֵי זוֹ הָעִסָּה כֻּלָּהּ מְדֻמַּעַ[ג]; וְכֵן תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לִקְדֵרַת חֻלִּין, וְיֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל,

הפניות לשיחות קודש

דבר . . שהוא: כך בני ישראל, על אף היותם יחידים ובודדים בין האומות, חשיבותם גורמת להם שלא להתבטל. אולם, יחד עם זאת, לא מביא הדבר להרגשת הישות העצמית – יין מלכות סע"ב. ההוראה בעבודת ה' מזה שדבר חשוב דבר שבמנין ודבר המעמיד אינם בטלים – לקו"ש חכ"ח ע' 249.

וְהֵן מִמִּין הַחֲלִילִין[ב] - הַכֹּל מְדֻמֶּע, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאוֹר אוֹ הַתַּבְלִין אֶחָד מֵאֶלֶף. וְכֵן שְׁאוֹר שֶׁל כְּלְאֵי הַכֶּרֶם לְתוֹךְ הָעִסָּה, אוֹ תַּבְלִין שֶׁל עָרְלָה לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה.

ב) שהוא מין במינו עם השאור של תרומה. ג) אם יש שיעור בשאור להחמיץ את כל העיסה, העיסה כולה הופכת להיות תערובת של תרומה וחולין. ד) אבל בשאינו מינו, הכל תלוי בנתינת הטעם.

ג. דָּבָר חָשׁוּב שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּמִינוֹ בְּכָל שֶׁהוּא[ה] - שִׁבְעָה דְבָרִים; וְאֵלּוּ הֵן: אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָּדָן[ו], וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת, וְחִלְפּוֹת [=עלי] תְּרָדִין, וְקַלְסֵי אַפְרוּב [=כרובים גדולים], וּדְלַעַת יְוָנִית, וְכִפְרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[ז].

ה) אבל בשאינו מינו לא אוסר, אלא בנותן טעם. ו) פרך ובדן הם שמות של מקומות. ז) בזמנם היו ככרות של בעל הבית גדולים יותר משל נחתומים.

ד. כֵּיצַד? רִמּוֹן אֶחָד מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן שֶׁהָיָה עָרְלָה, וְנִתְעָרֵב בְּכַמָּה אֲלָפִים רִמּוֹנִים - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְכֵן חָבִית סְתוּמָה שֶׁל יֵין עָרְלָה אוֹ כְּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה. וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה דְבָרִים.

ה. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל נְבֵלָה, אוֹ שֶׁל בְּשַׂר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף אוֹ דָּג הַטְּמֵאִין, שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים חֲתִיכוֹת - הַכֹּל אָסוּר עַד שֶׁיַּגִּיעַ אוֹתָהּ חֲתִיכָה[ח], וְאַחַר כָּךְ יְשַׁעֵר הַשְּׁאָר בְּשִׁשִּׁים[ט]; שֶׁאִם לֹא הִגִּיעַ הָדָבָר הָאָסוּר עוֹמֵד וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[י]; וְהַחֲתִיכָה חֲשׁוּבָה אֲצָלוֹ, שֶׁהֲרֵי מִתְכַּבֵּד בָּהּ לִפְנֵי הָאוֹרְחִין[יא].

ח) אם הוא מזהה את החתיכה, הוא צריך להוציא אותה מהתערובת. ט) מדובר אחרי שהם התבשלו יחד, צריך להוציא את החתיכה מהתערובת, ואז לשער שיש במה שנשאר שישים כנגד החתיכה האסורה. י) החתיכה שלימה ולא נתמעכה בתוך התבשיל. יא) זוהי חתיכה חשובה, ואם היא הייתה מותרת הוא היה נותן אותה בפני אורחים חשובים ומתכבד בזה.

ו. וְהוּא הַדִּין בַּחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר בְּחָלָב[יב], אוֹ שֶׁל חֲלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן אֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם[יג] בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה - אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן, עַד שֶׁיַּגִּיעַ אוֹתָן. וְכֵן גִּיד הַנָּשֶׁה שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַגִּידִין אוֹ עִם הַבָּשָׂר - בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ, מַגְבִּיהוֹ וְהַשְּׁאָר מֻתָּר, שֶׁאֵין בַּגִּידִין בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם אֵינוֹ מַכִּירוֹ, הַכֹּל אָסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הֲרֵי הוּא חָשׁוּב וְאוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

יב) למרות שהאיסור הוא מחמת הבליעה, שהחלב נבלע בבשר, אין דינה כחתיכה שבלעה איסור כמו בהלכה הקודמת, היות שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, וכשנתבשלו יחד נאסרה התערובת, הרי שתיהם יחד הופכים להיות איסור, ולכן זה נחשב כחתיכה של נבלה. יג) זה מוסב על חולין שנשחטו בעזרה, ולא על בשר בחלב.

ז. וְכֵן כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים, חֲשׁוּבִין הֵן וְאֵינָן בְּטֵלִין; לְפִיכָךְ, שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֶלֶף שְׁוָרִים, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה בְּאֶלֶף עֶגְלוֹת, אוֹ • צְפוֹר מְצֹרָע הַשְּׁחוּטָה[יד] בְּאֶלֶף צִפּוֹרִים, אוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר[טו] בְּאֶלֶף חֲמוֹרִים - כֻּלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. אֲבָל שְׁאָר הַדְּבָרִים - אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּן לְמָנוֹת[טז], הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין בְּשִׁעוּרָן.

השגת הראב"ד
או . . בהנייה א"א כיון דקי"ל כר' אליעזר וכר' שמעון בן גמליאל יוליך הנאה לים המלח והשאר מותר בהנאה שהרי הלך חשיבותו.

יד) מצורע שנתרפא מביא שתי צפרים, אחת משלח אותה לנפשה, והשניה שוחט אותה ואסורה בהנאה. טו) בכור לאמו. טז) שאר הדברים שלא חשובים כל כך, אף על פי שמוכרים אותם לפי מניין (ולכאורה יש שם חשיבות על כל אחד).

ח. כֵּיצַד? אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק מִכְּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאתַיִם אֲגֻדּוֹת, אוֹ אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאתַיִם אֶתְרוֹגִין - הַכֹּל מֻתָּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. יֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא חָשׁוּב אֵצֶל בְּנֵי מָקוֹם מִן הַמְּקוֹמוֹת, כְּגוֹן אֱגוֹזֵי פֶּרֶךְ וְרִמּוֹנֵי בָּדָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָן הַזְּמַנִּין - שֶׁהוּא אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִי חֲשִׁיבוּתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן; וְלֹא הֻזְכְּרוּ אֵלּוּ, אֶלָּא שֶׁהֵן אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא הַדִּין לְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת. וְדָבָר בָּרוּר הוּא שֶׁכָּל אִסּוּרִין הָאֲלוּ מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים].

י. נָפַל רִמּוֹן אֶחָד מִן הַמַּעֲרֶכֶת הַזֹּאת [שנאסרה], לִשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֲחֵרִים מֵרִמּוֹנֵי בָּדָן, וְנָפַל מִן הַשְּׁלֹשָׁה רִמּוֹן אֶחָד לְרִמּוֹנִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ הָאֲחֵרִים מֻתָּרִין, שֶׁהֲרֵי הָרִמּוֹן שֶׁל מַעֲרֶכֶת הָרִאשׁוֹנָה בָּטֵל בְּרֹב[יז]; וְאִם נָפַל מִן הַמַּעֲרֶכֶת הָרִאשׁוֹנָה רִמּוֹן לְאֶלֶף, כֻּלָּן אֲסוּרִין; לֹא נֶאֱמַר בָּטֵל בְּרֹב, אֶלָּא לְהַתִּיר סְפֵק

סְפֵקוֹ - שֶׁאִם יִפֹּל מִן הַמַּעֲרֶבֶת הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר[יח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יז) מן התורה, ואינו אסור אלא מדבריהם. ולפיכך כשנפל בתערובת שלישית נתיר אותה, משום שיש בתערובת השלישית שני ספקות: א. שמא הרימון שנפל מן התערובת הראשונה לשניה, אינו הרימון של ערלה; ב. אם תמצא לומר שהראשון של ערלה נפל ונתערב בשניה, שמא זה שנפל מן השניה לשלישית, אינו זה שנפל מן הראשון לשניה ולכן במקרה כזה נתיר את התערובת השלישית. יח) מה שאמרנו שהרימון שנפל מהתערובת הראשונה לתערובת השניה הוא בטל ברוב, זה רק כדי להתיר במקרה שיש לנו שתי ספקות. אבל כאן כשנפל מהתערובת הראשונה לאלף הרימונים, יש לנו רק ספק אחד, ולכן יאסור את כולם.

יא. נִתְפַּצְּעוּ אֱגוֹזִים[יט] אֵלּוּ שֶׁנֶּאֶסְרוּ כֻּלָּן מִפְּנֵי אֱגוֹז עֶרְלָה שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ נִתְפָּרְדוּ הָרִמּוֹנִים, וְנִתְפַּתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת, וְנִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִין, וְנִתְפָּרְסוּ הַכְּפָרוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ - הֲרֵי אֵלּוּ יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם; וְהוּא הַדִּין לַחֲתִיכַת נְבֵלָה שֶׁנִּדְרְסָה [נתמעכה] בִּכְלַל הַחֲתִיכוֹת וְנַעֲשָׂה הַכֹּל כָּמוֹהָ, שֶׁהִיא עוֹלָה בְּשִׁשִּׁים.

יט) אותם אגוזי פרך החשובים שהביא הרמב"ם בהלכה ג', וכן שאר שבעת הדברים החשובים.

יב. וְאָסוּר לִפְצֹעַ הָאֱגוֹזִים, וּלְפָרֵד הָרִמּוֹנִים, וְלִפְתֹּחַ הֶחָבִיּוֹת אַחַר שֶׁנֶּאֶסְרוּ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם - שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּר לְכַתְּחִלָּה; וְאִם עָשָׂה כֵּן, קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין עָלָיו כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].

יג. שְׁאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם וְשֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הָעִסָּה, לֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ וְלֹא בָּזֶה כְּדֵי לְחַמֵּץ, וּבִשְׁנֵיהֶן כְּשֶׁיִּצְטָרְפוּ כְּדֵי לְחַמֵּץ - אוֹתָהּ עִסָּה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל[כ] וּמֻתֶּרֶת לַכֹּהֲנִים. וְכֵן תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, וְלֹא בְּאֶחָד מֵהֶם כְּדֵי לְתַבֵּל, וּבִשְׁנֵיהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל - אוֹתָהּ קְדֵרָה אֲסוּרָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר לָהֶם תִּבְּלָהּ; וּמֻתֶּרֶת לְכֹהֲנִים[כא].

כ) כי העיסה נתחמצה מדבר שאסור לו. כא) כי כלאי הכרם לבדם אין בהם כדי לתבל את הקדירה, ותרומה מותרת לכוהנים.

יד. תְּבָלִין שֶׁהֵן שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד[כב], אוֹ שְׁלֹשָׁה מִינִין מִשֵּׁם אֶחָד[כג] - מְצָטָרְפִין לְתַבֵּל וְלֶאֱסֹר, וְכֵן לְחַמֵּץ. כֵּיצַד? שְׁאוֹר שֶׁל חִטִּין וּשְׂאוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִין - הוֹאִיל וְשֵׁם שְׂאוֹר אֶחָד הוּא, אֵינָן כְּמִין וְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּמִין אֶחָד; וּמְצָטָרְפִין לְשַׁעֵר בָּהֶן כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל חִטִּין, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם חִטִּין[כד], אוֹ כְּדֵי לְחַמֵּץ בְּעִסָּה שֶׁל שְׂעוֹרִים, אִם הָיָה טַעַם שְׁנֵיהֶם טַעַם שְׂעוֹרִים.

כב) כגון סוגי כרפס – כפי שיסביר בהלכה הבאה. כג) כגון שאור של חיטים ושל שעורים, כפי שיסביר מיד להלן. כד) שצריך שהדברים האוסרים ביחד יהיה טעמם שוה עם העיסה הנאסרת, כי אם אין טעמם שוה – אוסרים בנותן טעם בלבד.

טו. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת מִמִּין אֶחָד כֵּיצַד? כְּגוֹן כַּרְפַּס שֶׁל נְהָרוֹת וְכַרְפַּס שֶׁל אֲגָמִים [=מקום גידול מיוחד] וְכַרְפַּס שֶׁל גִּנָּה - אַף • עַל פִּי שֶׁלְּכָל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ - הוֹאִיל וְהֵן מִין אֶחָד, מְצָטָרְפִין לְתַבֵּל.

השגת הראב"ד

אף . . לתבל א"א זה אינו כלום שהרי כל אלה שם אחד הוא שהרי חמירא דחיטי וחמירא דשערי וחלא דחמרא וחלא דשכרא חד שמא חשיב להו בע"ז ועוד השמות הללו איסורין הן.

טז. עִסָּה מְחֻמֶּצֶת שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שְׂאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שְׂאוֹר שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכֵן • קְדֵרָה מְתֻבֶּלֶת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָהּ תְּבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה אוֹ שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אִם יֵשׁ בַּשְּׂאוֹר כְּדֵי לְחַמֵּץ אֵלּוּ הָיְתָה הָעִסָּה מַצָּה[כה], וּבַתְּבָלִין כְּדֵי לְתַבֵּל הַקְּדֵרָה אִלּוּ הָיְתָה תְּפֵלָה - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר; וְאִם אֵין בָּהֶן כְּדֵי לְתַבֵּל וּלְחַמֵּץ - יַעֲלוּ בְּשִׁשִּׁירָן, תְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

כה) אילו העיסה לא הייתה מחומצת.

יז. הַתְּרוּמָה מַעֲלָה[כו] אֶת הָעָרְלָה וְאֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם. כֵּיצַד? סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעָה וְתִשְׁעִים חֻלִּין, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל [=לכל התערובת], חֲצִי סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - אֵין כָּאן אִסּוּר עָרְלָה, וְלֹא אִסּוּר כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; שֶׁהֲרֵי עָלָה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמָּאתַיִם תְּרוּמָה[כז].

72. לעיל טו, כה.

כו) תרומה שנפלה לתוך חולין, מצטרפת לחולין כדי לבטל את העורלה או כלאי הכרם. כז) אבל איסור תרומה יש כאן. שהרי אין בכל התערובת מאה כנגד הסאה של התרומה, אלא רק תשעים ותשע וחצי, והתערובת מותרת לכוהנים בלבד.

יח. וְכֵן הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם מַעֲלִין אֶת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? מֵאָה סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְעֶשְׂרִים אֶלֶף שֶׁל חֻלִּין[כח], נַעֲשֶׂת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת עֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאָה; וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל, מָאתַיִם סְאָה וּסְאָה שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר: וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַמֵּאָה הַמַּעֲלִין אוֹתָהּ עָרְלָה אוֹ כִלְאֵי הַכֶּרֶם.

כח) היינו מאתים נגד המאה סאה ערלה שנפלו.

יט. וְכֵן הָעָרְלָה מַעֲלָה אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם אֶת כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, וְהָעָרְלָה אֶת הָעָרְלָה. כֵּיצַד? מָאתַיִם סְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ לְאַרְבָּעִים אֶלֶף חֻלִּין[כט], וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַכֹּל, מָאתַיִם סְאָה וּסְאָה שֶׁל עָרְלָה אוֹ שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם - הַכֹּל מֻתָּר; שֶׁכֵּיוָן • שֶׁבָּטַל הָאִסּוּר שֶׁנָּפַל תְּחִלָּה, נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּחֻלִּין הַמֻּתָּרִין[ל].

השגת הראב"ד
שכיון . . המותרין א"א כמה אוהב זה המחבר חשבונות גדולות עד שהניח חשבון המשנה שלשה קבין ערלה שנפלו למאה סאה של חולין ואח"כ נפלו שם סאה ועוד של תרומה הרי הערלה מעלה את התרומה פי' שאותו ועוד אחד באותן שלשה קבין של ערלה שנפלו שם והם עצמם מבטלין אותן.

כט) ונתבטלו המאתים סאה של ערלה, שהם חלק אחד ממאתים של החולין. ל) ולפיכך מעלה אפילו אם נפל עוד פעם אותו איסור עצמו.

כ. בֶּגֶד שֶׁצָּבְעוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה[לא], יִשָּׂרֵף; נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם. תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְּׁלוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה, וּפַת שֶׁאָפָיָה בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם - יִשָּׂרֵף הַתַּבְשִׁיל וְהַפַּת, שֶׁהֲרֵי הֲנָיָתוֹ נִכֶּרֶת בָּהֶן[לב]; נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים, יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

לא) קליפות פירות ערלה שאסורים כפירות עצמם, וערלה אסורה אף בהנאה. לב) מפני שיש שבח עצים בפת.

כא. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁאָרַג בּוֹ מְלֹא הַסִּיט [=כשתי אצבעות] שֶׁצָּבְעוּ בְּעָרְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא - יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם[לג]. נִתְעָרְבוּ סַמָּנֵי עָרְלָה [=צבע] בְּסַמָּנֵי הֶתֵּר - יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם; מִי צֶבַע בְּמֵי צֶבַע - יְבָטֵל בְּרֹב[לד].

לג) אם יש בבגד הצבוע כמאתים משיעור הסיט. לד) הואיל ואין כאן ממשות של האיסור אלא מראהו בלבד, ואין זה דומה לבגד שצבעו בקליפי ערלה, מפני ששם נתפס הצבע בדבר שיש בו ממש.

כב. תַּנּוּר שֶׁהִסְּיקוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וּבִכְלִאֵי הַכֶּרֶם, בֵּין חָדָשׁ[לה] בֵּין יָשָׁן[לו] - יוּצַן [=יתקרר], וְאַחַר כָּךְ יָחֻם אוֹתוֹ בַּעֲצֵי הֶתֵּר; וְאִם בִּשֵּׁל בּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוּצַן, בֵּין פַּת בֵּין תַּבְשִׁיל - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה[לז]; [שהרי] יֵשׁ שֶׁבַח עֲצֵי אִסּוּר בַּפַּת אוֹ בַּתַּבְשִׁיל. גָּרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ, וְאַחַר כָּךְ בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה בְּחֻמּוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי עֲצֵי אִסּוּר הָלְכוּ לָהֶם.

לה) שלא הסיקוהו מעולם, והתנור מתחזק כשמסיקים אותו, נמצא שנגמרה מלאכתו על־ידי קליפי ערלה האסורים בהנאה. לו) ונתחמם על ידי האיסור. לז) כיון שהחום בא מקליפת איסור.

כג. קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וּקְדֵרוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת שֶׁבִּשְּׁלָן [והכינם] הַיּוֹצֵר בִּקְלִפֵּי עָרְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה[לח], שֶׁהֲרֵי דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָיָה עָשָׂה אוֹתָן חֶרֶשׁ.

לח) כיון שיש שבח עצים בהם, ונהנים מהם באופן ישיר, אם כן הוא נהנה מהדבר האסור. מה־שאין־כן בתנור שאינו נהנה רק ממנו ישירות, אלא יש גורם שני של היתר שגורם להנאה, שזה העצים – ולכן מותר.

כד. פַּת שֶׁבִּשְּׁלָהּ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים שֶׁל עֲצֵי עָרְלָה, מֻתֶּרֶת; בֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ גֶּחָלִים - הָלַךְ אִסּוּרָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בּוֹעֲרוֹת. קְדָרָה שֶׁבִּשֵּׁל אוֹתָהּ[לט] בִּקְלִפֵּי עָרְלָה אוֹ בִּכְלִאֵי הַכֶּרֶם, וּבַעֲצֵי הֶתֵּר - הֲרֵי הַתַּבְשִׁיל[מ] אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה וְזֶה גּוֹרֵם; שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה מֻחֲמֶת עֲצֵי אִסּוּר, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ עֲצֵי הַהֶתֵּר[מא]; וְנִמְצָא מִקְצָת הַבִּשּׁוּל בַּעֲצֵי הֶתֵּר וּמִקְצָתוֹ בְּאִסּוּר[מב].

לט) את הקדירה עצמה. מ) אחר כך הוסיף עצי היתר ובישל בה. מא) גוף הקדירה. מב) מפני שהקדירה שנעשתה בעצי איסור מקבלת את התבשיל לפני שהסיק עם עצי היתר, ונמצא נהנה מעצי האיסור בלי כל גורם היתר.

כה. נִטְיָעָה שֶׁל עָרְלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּנְטִיעוֹת, וְכֵן עֲרוּגָה שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בָּעֲרוּגוֹת[מג] - הֲרֵי זֶה לוֹקֵט לְכַתְּחִלָּה מִן הַכֹּל: אִם הָיְתָה נִטְיָעָה בְּמָאתַיִם נִטְיעוֹת, וַעֲרוּגָה בְּמָאתַיִם עֲרוּגוֹת - הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט מֻתָּר[מד]; וְאִם הָיוּ בְּפָחוֹת מִזֶּה, הֲרֵי כָּל הַנִּלְקָט

אָסוּר. וְלָמָּה הִתִּירוּ לוֹ לִלְקֹט לְכַתְּחִלָּה, וְהָיָה מִן הַדִּין שֶׁאוֹסְרִין לוֹ הַכֹּל עַד שֶׁיְּטַרְיַח וְיוֹצִיא הַנְּטִיעָה וְהָעֲרוּגָה הָאֲסוּרָה[מה]? שֶׁהַדָּבָר חָזָקָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר כַּרְמוֹ בִּנְטִיעָה אַחַת, וְאִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ הָיָה מוֹצִיאָהּ.

מג) ואינו יודע איזו נטיעה וערוגה הן האסורות. מד) שהרי עלתה הנטיעה במאתים. מה) כי נחשוש שמא יבא להערים ולערב נטיעת ערלה לכתחילה בנטיעות אחרות, כדי להתיר לו את הערלה.

כו. הַמַּעֲמִיד גְּבִינָה בִּשְׁרַף פַּגֵּי עָרְלָה[מו], אוֹ בְּקִבַּת תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה[מז], אוֹ בְּחֹמֶץ יַיִן[מח] שֶׁל גּוֹיִם - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[מט], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּל שֶׁהוּא[נ] - שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר הָאָסוּר הוּא הַנִּפְגָּר, וְהוּא שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ גְּבִינָה[נא].

מו) פגים הם הפירות שלא הבשילו, והרבה עושים גבינה עם השרף שיוצא מהפירות. מז) קיבת בהמה שהוקרבה לעבודה זרה, ומכניסים בפנים את החלב כדי שיהפוך לגבינה. מח) שנתנסך לפני שהחמיץ. מט) ומין בשאינו מינו בטל בשישים. נ) ולכאורה היה צריך להיבטל. נא) כי הדבר האסור לפנינו, כי הוא הגורם שהפך את החלב לגבינה.

כז. הָעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, דִּין הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁיִּשָּׂרְפוּ; וְהַמַּשְׁקִין שֶׁלָּהֶן יִקָּבְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לִשְׂרֹף הַמַּשְׁקִין.

כח. יַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַיַּיִן - הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוּרַק הַיַּיִן הַמֻּתָּר עַל טִפָּה שֶׁל יֵין נֶסֶךְ[נב]; אֲבָל • אִם עָרָה יֵין נֶסֶךְ מִצַּלְצוּל קָטָן[נג] לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל יַיִן - אֲפִלּוּ עָרָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל[נד]. עָרָה מִן הֶחָבִית - בֵּין שֶׁעָרָה מִן הַמֻּתָּר לָאָסוּר, אוֹ מִן הָאָסוּר לַמֻּתָּר - הַכֹּל אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעֲמוּד [=הקילוח] הַיּוֹרֵד מִפִּי הֶחָבִית גָּדוֹל.

השגת הראב"ד
אבל . . בטל א"א הא דלא כהלכתא ממתניתא דאגרדמין.

נב) ששפך יין היתר על היין נסך, והיין נסך עומד במקומו. נג) כלומר, כלי קטן. נד) כל טיפה שמגיעה ליין מיד מתבטלת.

כט. נִתְעָרֵב סְתָם יֵינָם בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא, בְּשִׁתְּיָה; וְיִמָּכֵר כֻּלּוֹ לְגוֹיִם, וְלוֹקֵחַ דְּמֵי הַיַּיִן הָאָסוּר שֶׁבּוֹ וּמַשְׁלִיכוֹ לְיָם הַמֶּלַח, וְיֶהֱנֶה בִּשְׁאָר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה חֲבִית שֶׁל יַיִן נֶסֶךְ[נה] בֵּין הֶחָבִיּוֹת - הַכֹּל אָסוּרִין בְּשִׁתְּיָה, וּמֻתָּרִין בַּהֲנָיָה; וְיוֹלִיךְ דְּמֵי אוֹתָהּ חֲבִית לְיָם הַמֶּלַח, כְּשֶׁיִּמְכֹּר הַכֹּל לְגוֹי. וְכֵן בְּחֲבִית שֶׁל סְתָם יֵינָם.

נה) שחבית שנתערבה בחבית מותר בהנאה, מלבד שווי אותה חבית, אפילו ביין נסך ממש.

ל. מַיִם שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּיַיִן[נו], אוֹ יַיִן בְּמַיִם[נז] - בְּנוֹתֵן טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[נח]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּפַל הַמַּשְׁקֶה הַמַּתִּיר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר; אֲבָל אִם נָפַל הַמַּשְׁקֶה הָאָסוּר לְתוֹךְ הַמַּשְׁקֶה הַמַּתִּיר - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בָּטֵל; וְהוּא שֶׁיּוּרַק מִצַּלְצוּל קָטָן, שֶׁהָיָה מֵרִיק וְיוֹרֵד מְעַט מְעַט. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ הַמַּיִם אֲסוּרִין? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ נֶעֱבָדִין [כעבודה זרה], אוֹ תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה.

נו) מים של היתר שנתערבו ביין נסך. נז) יין של היתר שנתערב במים אסורים. נח) ובאינו מינו, אפילו ביין נסך הדין שאוסר רק בנותן טעם.

לא. בּוֹר שֶׁל יַיִן שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹכוֹ יֵין נֶסֶךְ - רוֹאִין אֶת יֵין הַהֶתֵּר כְּאִלּוּ אֵינוֹ[נט], וְהַמַּיִם שֶׁנָּפְלוּ מְשַׁעֲרִין בָּהֶן עִם יֵין נֶסֶךְ: אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל טַעַם אוֹתוֹ יֵין נֶסֶךְ - הֲרֵי הַמַּיִם רַבִּין עָלָיו וּמְבַטְּלִין אוֹתוֹ, וַהֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר.

נט) יין ההיתר אינו מצטרף למים כדי להשלים את השיעור לביטול יין הנסך, וצריך שיהיה במים לבדם כדי לבטלו.

לב. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הָעֲנָבִים - יִדְיחֵן, וְהֵן מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה[ס]; וְאִם הָיוּ מְבֻקָּעוֹת[סא] - בֵּין שֶׁהָיָה הַיַּיִן יָשָׁן[סב], בֵּין שֶׁהָיָה חָדָשׁ[סג] - אִם נָתַן טַעַם בָּעֲנָבִים, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּהֲנָיָה; וְאִם לָאו, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בַּאֲכִילָה[סד].

ס) מכיון שהיין לא נבלע בענבים. סא) ויין נכנס לתוכם. סב) והוא שונה מהענבים גם בשמו (יין) וגם בטעמו (כי הוא התיישן כבר). סג) והוא שונה מהענבים רק בשמו ולא בטעמו. סד) כי זה נחשב מין בשאינו מינו, כי שמם שונה.

לג. נָפַל עַל גַּבֵּי תְּאֵנִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן פּוֹגֵם בְּטַעַם הַתְּאֵנִים.

לד. יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל עַל הַחִטִּים - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת בַּאֲכִילָה[סה], וּמֻתָּרוֹת בַּהֲנָיָה[סו]. וְלֹא יִמְכְּרֵם לְגוֹי,

שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֵם לְיִשְׂרָאֵל. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? טוֹחֵז אוֹתָן, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן פַּת, וּמוֹכְרָהּ לַגּוֹיִם שֶׁלֹּא בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹי - שֶׁהֲרֵי פַּת גּוֹיִם אֲסוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְלָמָּה • אֵין בּוֹדְקִין אֶת הַחִטִּים בְּנוֹתָן טַעַם? מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹאֲבוֹת, וְהַיַּיִן נִבְלָע בָּהֶן[סז].

השגת הראב"ד
ולמה . . בהן א"א משום דאית בהו ציריא כמבוקעות דמיין.

סה) כיון שיש בהם סדק ובולעות. סו) מותר למוכרן לגוי שלא בפני ישראל לאחר טחינה ואפיה, מכיון שאינו נהנה מיין נסך כלל, שהרי לוקח רק דמי החיטים, אבל ליהנות מגוף החיטים אסור, שהרי הוא נהנה גם מן היין. סז) וטעמו מתמזג עם טעם החיטים, ואי אפשר לעמוד עליו.

לה. יֵין נֶסֶךְ שֶׁהֶחְמִיץ, וְנָפַל לְתוֹךְ חֹמֶץ שֵׁכָר - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּמִינוֹ; שֶׁשְּׁנֵיהֶן חֹמֶץ הֵן[סח]. וְיַיִן שֶׁנִּתְעָרֵב עִם הַחֹמֶץ, בֵּין שֶׁנָּפַל חֹמֶץ לְיַיִן בֵּין שֶׁנָּפַל יַיִן לְחֹמֶץ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם.

סח) לשניהם שם חומץ.

~ יום שישי י"ז כסלו ~

פֶּרֶק יז

דין קדרה בת יומה, דיני היטהרות כלים שנרכשו מגוי ודיני בישול גוי

א. קְדֵרָה שֶׁל חֶרֶשׁ[א] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר נִבֵּלָה אוֹ בְּשַׂר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְאִם בִּשֵּׁל בָּהּ מִין בָּשָׂר, הַתַּבְשִׁיל אָסוּר[ב]; בִּשֵּׁל בָּהּ מִין אַחֵר, בְּנוֹתֵן טַעַם.

א) שאין לה תקנה להכשיר אותה בהגעלה, מה שאין כן של מתכת אפשר להגעיל אותה באותו יום ולבשל בה היתר. ב) כי אי אפשר לעמוד על טעמו.

ב. וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא קְדֵרָה בַּת יוֹמָהּ בִּלְבַד[ג], הוֹאִיל וַעֲדַיִן לֹא נִפְגַּם הַשֵּׁמֶן שֶׁנִּבְלַע בַּקְּדֵרָה[ד]; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ לְעוֹלָם[ה]. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִין כְּלֵי חֶרֶשׂ יְשָׁנִים מִן הַגּוֹיִם שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן בְּחַמִּין, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת, לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ הָיוּ שׁוּעִין בְּאָבָרִי[ו]; וְאִם לָקַח, וּבִשֵּׁל בָּהֶן מִיּוֹם שֵׁנִי וָהָלְאָה[ז] - הַתַּבְשִׁיל מֻתָּר[ח].

ג) שבישלו בה באותו היום בלבד. ד) אבל אם אינה בת יומה, השומן שנבלע נותן טעם לפגם, ומותר. ה) חכמים גזרו קדירה שאינה בת יומה, משום שיתבלבלו ויבשלו בקדירה בת יומה. ו) מצופים בעופרת. ז) מיום שני לקנייתו שאז בוודאי אינן בני יומם. ח) שנותן טעם לפגם ומותר בדיעבד.

ג. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁ סְעוּדָה מִן הַגּוֹיִם, מִכְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי זְכוּכִית - דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל עִקָּר - מַטְבִּילָן[ט] בְּמֵי מִקְוֶה', וַאֲחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל בָּהֶם וְלִשְׁתּוֹת. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי צוֹנֵן, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת וְקִיתוֹנוֹת [=קנקנים] - מִדִּינָן[י] וּמַטְבִּילָן, וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עַל יְדֵי חַמִּין, כְּגוֹן יוֹרוֹת [=סירים] וְקַמְקְמוֹסִין [=קומקומים] וּמְחַמֵּי חַמִּין - מַגְעִילָן[יא] וּמַטְבִּילָן, וְהֵן מֻתָּרִין. וּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי הָאוּר [=אש][יב], כְּגוֹן שַׁפּוּדִין וְאַסְכְּלָאוֹת - מְלַבְּנָן בָּאוּר[יג] עַד שֶׁתִּנָּשֵׁר קְלִפָּתָן, וּמַטְבִּילָן וְהֵן מֻתָּרִין.

ט) מדברי סופרים שהקונה כלים חדשים מן הגוי צריך טבילה. י) במים שיש בהם ארבעים סאה. יא) להעביר את שיירי האיסור שנדבקו בכלי. יב) להוציא מהן את האיסור שבלעו כשהשתמשו בהן בחמין. יג) בצורה ישירה, ללא מים או נוזל אחר. יד) שכל דבר שנשתמש בו גוי על ידי האור טעון ליבון.

ד. כֵּיצַד מַגְעִילָן? נוֹתֵן יוֹרָה קְטַנָּה לְתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה, וּמְמַלֵּא עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁיְּצוּפוּ עַל הַקְּטַנָּה, וּמַרְתִּיחָהּ יָפֶה יָפֶה; וְאִם הָיְתָה יוֹרָה גְּדוֹלָה - מַקִּיף עַל שְׂפָתָהּ בָּצֵק אוֹ טִיט, וּמְמַלְּאָהּ מַיִם עַד שֶׁיְּצוּפוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתָהּ, וּמַרְתִּיחַ.

וְכֵלָן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁלֹּא הֶרְתִּיחַ, אוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵדִיחַ, וְעַד שֶׁלֹּא הִלְבִּין, וְעַד שֶׁלֹּא הִטְבִּיל - מֻתָּר; שֶׁכָּל הַשֵּׁמֶן שֶׁבָּהֶן נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם[טו] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו) כל השומן שנבלע בהם ואינו בו יומו — נותן טעם לפגם.

ה. טְבִילָה זוֹ שֶׁמַּטְבִּילִין כְּלֵי הַסְּעוּדָה הַנִּלְקָחִין מִן הַגּוֹיִם, וַאֲחַר כָּךְ יֵתְרוּ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה - אֵינָן לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[טז]. וְרֶמֶז לָהּ - "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ

וְטָהֵר"[73]; **וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּטָהֳרָתָן מִידֵי גְּעוּלֵי גּוֹיִם, לֹא מִידֵי טֻמְאָה; שֶׁאֵין לְךָ טֻמְאָה שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה אֶלָּא עַל יְדֵי הָאִשׁ**[יז]**; וְכָל הַטְּמֵאִים, בְּטְבִילָה עוֹלִין מִטֻּמְאָתָן; וְטֻמְאַת מֵת, בְּהַזָּיָה וּטְבִילָה. וְאֵין שָׁם אֵשׁ כְּלָל אֶלָּא לְעִנְיַן גְּעוּלֵי גּוֹיִם. וְכֵיוָן שֶׁכָּתוּב "וְטָהֵר", אָמְרוּ חֲכָמִים**[74]**: הוֹסֵף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבָרָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי גּוֹיִם**[יח].

טז) תקנת חכמים היא: מפני שהוא יוצא מטומאת גויים לקדושת ישראל. יז) לא מצאנו טומאה שסרה באמצעות אש, ותפקידה של האש רק להסיר את גיעולי מאכלות הגויים. יח) דהיינו, אחרי ההעברה באש שהתירה מאיסור גיעולי גויים, תוסיף עוד טהרה אחרת – להטביל במי מקוה.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . הוֹסֵף לוֹ טָהֳרָה אַחַר עֲבָרָתוֹ בָּאֵשׁ לְהַתִּירוֹ מִגְּעוּלֵי גּוֹיִם".

רש"י עה"ת פירש הפסוק "אך במי נדה יתחטא" – לפי פשוטו חיטוי זה לטהרו מטומאת מת, א"ל צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור וחיטוי לטהרן מן הטומאה, ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה כו'". ומובן שלשיטתו טבילת כלים באה "להכשירן מן האיסור". ומלשון הרמב"ם כאן: "להתירו מגיעולי עכו"ם" משמע כמותו. ובלח"מ פירש שתיבות אלו מוסבות על "עבירתו באש" – אבל אין משמע כן מפיה"מ (סוף ע"ז) וכשיטבלו כו' הם טהורים לענין האסור והמותר ג"כ מוסף על ענין טומאה וטהרה.

וראה בדברי שאול ליו"ד שלדעת הרמב"ם שני ענינים בטבילת כלים א) הוא דין מהתורה משום גיעולי עכו"ם (ואף שיצא ע"י ליבון וכד' בכל זאת להשתמש בו בקביעות צריך טבילה). ב) מדרבנן יש בזה גם משום טומאה וטהרה, כבירושלמי (וכלים חדשים חייבים טבילה רק מדרבנן).

לקוטי שיחות, חלק י"ח, עמוד 367 הערה 37
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ו. לֹא חִיְּבוּ בְּטְבִילָה זוֹ, אֶלָּא כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁל סְעוּדָה הַנִּלְקָחִין [=הנקנים] **מִן הַגּוֹיִם; אֲבָל הַשּׁוֹאֵל מִן הַגּוֹיִם, אוֹ שֶׁמִּשְׁכַּן הַגּוֹי אֶצְלוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת - מִדִּיחַ אוֹ מַרְתִּיחַ אוֹ מְלַבֵּן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילָ**[יט]**. וְכֵן אִם לָקַח כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים - מִדִּיחַ אוֹ מַרְתִּיחַ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילָ**[כ]**. וְכֵן כְּלֵי חֶרֶשׂ הַחֲדָשִׁים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל; אֲבָל הַשְּׁוּעִים בְּאָבָר**[כא]**, הֲרֵי הֵן כִּכְלֵי מַתָּכוֹת וּצְרִיכִין טְבִילָה.**

יט) שטבילת כלים שבאו מן הגויים אינה אלא בקניה ממנו, ולא בשואל. כ) מפני שטבילה זו למדנו מכלי מדיין, שנאמר בהם "וטהר" ושם הפסוק מדבר רק על כלי מתכות. כא) כלי חרס שמצופים עופרת או מתכת אחרת.

ז. הַלּוֹקֵחַ סְפִינָה מִן הַגּוֹיִם - מְלַבְּנָהּ בָּאוּר, אוֹ מַשְׁחִיזָהּ בָּרַחַיִם [=גלגל השחזה] **שֶׁלָּהּ. וְאִם הָיְתָה סְפִינָה יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ פְּגִימוֹת - דַּי לוֹ אִם נָעֲצָהּ בְּקַרְקַע קָשָׁה**[כב] **עֲשָׂרָה פְּעָמִים, וְאוֹכֵל בָּהּ** [אפילו] **צְנוֹן** [שהוא חריף]**; וְאִם הָיוּ בָּהּ פְּגִימוֹת, אוֹ שֶׁהָיְתָה יָפָה וְרָצָה לֶאֱכֹל בָּהּ חַמִּין אוֹ לִשְׁחֹט בָּהּ - מְלַבְּנָהּ אוֹ מַשְׁחִיזָהּ כֻּלָּהּ.**

כב) קרקע שאינה מעובדת.

שָׁחַט בָּהּ קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרֶנָּה, מִדִּיחַ מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה; וְאִם קָלַף, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ח. סְפִינָה שֶׁשָּׁחַט בָּהּ טְרֵפָה - לֹא יִשְׁחֹט בָּהּ עַד שֶׁיְּדִיחָהּ, אֲפִלּוּ בְּצוֹנֵן[כג]**; אוֹ מְקַנְּחָהּ בִּבְלָיוֹת שֶׁל בְּגָדִים.**

כג) מספיק להדיחה במים צוננים ואין צריך להגעילה. הואיל ובית השחיטה צונן, לא בלעה הסכין כלום.

ט. וְיֵשׁ שָׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים, אָסְרוּ אוֹתָן חֲכָמִים; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְאִסּוּרָן עִקָּר מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מִן הַגּוֹיִם - עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל, וְיָבוֹאוּ לִידֵי חֲתָנוּת; וְאֵלּוּ הֵן: אָסְרוּ לִשְׁתּוֹת עִמָּהֶן, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחֹשׁ לְיֵין נֶסֶךְ[כד]**; וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל פִּתָּן אוֹ בִּשּׁוּלֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָחֹשׁ לְגִעוּלֵיהֶן**[כה].

כד) כגון יין מבושל או משקין אחרים. כה) לבליעת דברים אסורים.

י. כֵּיצַד? לֹא יִשְׁתֶּה אָדָם בְּמִסְבָּה שֶׁל גּוֹיִם, וְאַף

---

73. במדבר-מטות, לא, כג. **74.** עבודה זרה, עה, ב.

להתירו מגיעולי גויים: דיון בנושא טבילת כלים – לקו"ש חי"ח ע' 367 הע' 37.

עַל פִּי שֶׁהוּא יַיִן מְבֻשָּׁל שֶׁאֵינוֹ נֶאֱסָר, אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹתֶה מִכְּלִיו לְבַדּוֹ; וְאִם הָיָה רֹב הַמְּסִבָּה יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר. וְאֵין שׁוֹתִין שָׁכָר שֶׁלָּהֶן שְׁעוֹשִׁין מִן הַתְּמָרִים וְהַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[כו]; וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בִּמְקוֹם מְכִירָתוֹ, אֲבָל אִם הֵבִיא הַשָּׁכָר לְבֵיתוֹ וְשָׁתָהוּ שָׁם, מֻתָּר; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִסְעֹד אֶצְלָן[כז].

כו) כגון מפירות אחרים ומן התבואה. כז) מפני שדבר זה מקרב לבבות, ויש לחשוש שמא יבואו לידי חיתון.

יא. יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר לִשְׁתּוֹתָן בְּכָל מָקוֹם; דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי - לֹא גָּזְרוּ עָלָיו[כח]. יֵין צְמוּקִים, הֲרֵי הוּא כְּיֵין וּמִתְנַסֵּךְ.

כח) אבל שכר הוא דבר המצוי, ואסור לשתותו במקום מכירתו.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאָסְרוּ פַּת גּוֹיִם, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמְּקִלִּין בַּדָּבָר וְלוֹקְחִין פַּת מִן הַנַּחְתּוֹם הַגּוֹי, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם נַחְתּוֹם יִשְׂרָאֵל; וּבַשָּׂדֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׁעַת הַדְּחָק. אֲבָל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים, אֵין שָׁם מִי שֶׁמּוֹרֶה בָּהּ לְהָקֵל; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חֲתָנוּת, וְאִם יֹאכַל פַּת בַּעֲלֵי בָּתִּים, יָבוֹא לִסְעֹד אֶצְלָן.

יג. הִדְלִיק הַגּוֹי אֶת הַתַּנּוּר וְאָפָה בּוֹ יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִדְלִיק יִשְׂרָאֵל וְאָפָה גּוֹי, אוֹ שֶׁהִדְלִיק הַגּוֹי וְאָפָה הַגּוֹי וּבָא יִשְׂרָאֵל וְנֶעֱרַכְתָּ הָאֵשׁ מְעַט אוֹ כִּבָּהּ לָאֵשׁ - הוֹאִיל וְנִשְׁתַּהֲתָה בְּמִלְאכֶת הַפַּת, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וַאֲפִלּוּ לֹא זָרַק אֶלָּא עֵץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הִתִּיר כָּל הַפַּת שֶׁבּוֹ, שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְהָיוֹת הֶכֵּר שֶׁהַפַּת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרָה.

כט) את העצים או הגחלים.

יד. גּוֹי שֶׁבִּשֵּׁל לָנוּ יַיִן אוֹ חָלָב אוֹ דְּבַשׁ אוֹ פֵּרוּשִׁין [=חבושים], וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִכָּל דָּבָר הַנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, כְּגוֹן בָּשָׂר וְדָג תָּפֵל וּבֵיצָה וִירָקוֹת; אִם בִּשְּׁלָן הַגּוֹי מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ בִּבְשׁוּלָן - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי גּוֹיִם.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁהוּא עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן בָּשָׂר וּבֵיצִים וְדָגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, כְּגוֹן תּוּרְמוּסִין[ל] שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן גּוֹיִם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין חַיִּין, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן; שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה מִשּׁוּם חֲתָנוּת, שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ הַגּוֹי אֶצְלוֹ בְּסָעוּדָה, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לֶאֱכֹל בּוֹ אֶת הַפַּת, אֵין אָדָם מְזַמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ עָלָיו.

ל) שאוכלים בקינוח סעודה.

טז. דָּגִים קְטַנִּים שֶׁמְּלָחָן יִשְׂרָאֵל אוֹ גּוֹי, הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ מִקְצָת בִּשּׁוּל; וְאִם צָלָן גּוֹי אַחַר כֵּן, מֻתָּרִין. וְכֹל שֶׁבִּשְּׁלוֹ יִשְׂרָאֵל מְעַט בִּשּׁוּלוֹ, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - מֻתָּר; לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ הַגּוֹי בָּשָׂר אוֹ קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ וְהִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל בַּבָּשָׂר וְהִגִּיס בַּקְּדֵרָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל וְגָמַר הַגּוֹי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יז. דָּג שֶׁמְּלָחוֹ גּוֹי, וּפֵרוֹת שֶׁעִשְּׁנָן, עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; מָלִיחַ אֵינוֹ כְּרוֹתֵחַ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְהַמְעֻשָּׁן אֵינוֹ כִּמְבֻשָּׁל. וְכֵן קְלָיוֹת [=גרגרים קלויים] שֶׁל גּוֹיִם - מֻתָּרִין, וְלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין אָדָם מְזַמֵּן חֲבֵרוֹ עַל הַקְּלָיוֹת.

יח. פּוֹלִין וַאֲפוּנִין וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן הַגּוֹיִם וּמוֹכְרִין אוֹתָן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי גּוֹיִם, בְּמָקוֹם שֶׁעוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת[לא]; וּמִשּׁוּם גְּעוּלֵי גּוֹיִם, בְּכָל מָקוֹם, שֶׁמָּא יְבַשְּׁלוּ אוֹתָן עִם הַבָּשָׂר, אוֹ בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ בָּהּ בָּשָׂר. וְכֵן הַסַּפְּגָנִין שֶׁקּוֹלִין אוֹתָן הַגּוֹיִם בְּשֶׁמֶן, אֲסוּרִין אַף מִשּׁוּם גְּעוּלֵי גּוֹיִם[לב].

לא) שאוכלים איתם את הפת או הבשר. לב) שנאסרו לא רק מחמת בישול גויים, אלא גם מחמת גיעוליהם.

יט. גּוֹי שֶׁבִּשֵּׁל וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְבַשּׁוּל, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. כֵּיצַד? גּוֹי שֶׁהִצִּית אוּר [=אש] בַּאֲגַם כְּדֵי לְהַעֲבִיר הֶחָצִיר[לג], וְנִתְבַּשְּׁלוּ בּוֹ חַגָּבִים - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וַאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם שֶׁהֵן עוֹלִין עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים מִשּׁוּם פַּרְפֶּרֶת; וְכֵן אִם חָרַךְ רֹאשׁ [של הבהמה] לְהַעֲבִיר הַשַּׂעַר - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִן הַדִּלְדּוּלִין וּמִן רָאשֵׁי אָזְנַיִם[לד] שֶׁנִּצְלוּ בְּשַׁעַת חֲרִיכָה.

לג) לשרוף עשבים רעים. לד) חתיכות בשר קטנות שנמצאות בראש ובראשי האזנים.

כ. תְּמָרִים שֶׁשָּׁלְקוּ אוֹתָן גּוֹיִם - אִם הָיוּ מְתוּקִין מִתְּחִלָּתָן[לה], הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ מָרִין וּמִתְקָן

הַבְּשׁוּל, חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; הָיוּ בֵּינוֹנִיִּים, חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

לה) שהם נאכלים כשהם חיים.

כא. **קָלִי שֶׁל עֲדָשִׁים שֶׁלָּשׁוּ בֵּין בְּמַיִם בֵּין בְּחֹמֶץ, חֲרֵי זֶה אָסוּר[לו]; אֲבָל קָלִי שֶׁל חִטִּים וּשְׂעוֹרִים שֶׁלָּשִׁין אוֹתָן בַּמַּיִם, חֲרֵי זֶה מֻתָּר[לז].**

לו) כשנותנים בהם חומץ הרי זה כמו בישול ואסור, וחכמים גזרו אף כשלשו במים – גזירה שמא יתירו כשעושה בחומץ. לז) מפני שאין דרכם של חיטים ושעורים לעמוד בחומץ אלא במים, לכן לא גזרו עליהם.

כב. **שֶׁמֶן שֶׁל גּוֹיִם, מֻתָּר; וּמִי שֶׁאוֹסְרוֹ - חֲרֵי זֶה עוֹמֵד בְּחֵטְא גָּדוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהִמְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהִתִּירוּהוּ; וַאֲפִלּוּ נִתְבַּשֵּׁל הַשֶּׁמֶן[לח], חֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְאֵינוֹ נֶאֱסָר לֹא מִפְּנֵי בְּשׁוּלֵי גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, וְלֹא מִפְּנֵי גְּעוּלֵי גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁהַבָּשָׂר פּוֹגֵם אֶת הַשֶּׁמֶן וּמַסְרִיחוֹ[לט].**

לח) בכלי גויים. לט) הבשר הבלוע בכלי פוגם את השמן, ובפוגם אינו אוסר.

כג. **וְכֵן דְּבַשׁ שֶׁל גּוֹיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל, וְעָשׂוּ מִמֶּנּוּ מִינֵי מְתִיקָה - מֻתָּר מִטַּעַם זֶה[מ].**

מ) אינו נאסר לא מפני בישולי גויים, מפני שנאכל כמות שהוא חי; וגם לא משום גיעולי גויים – שכן הבשר פוגם את הדבש ומסריחו.

כד. **כֻּסְפָּן שֶׁל גּוֹיִם שֶׁהוּחֲמוּ חַמִּין[מא], בֵּין בְּיוֹרָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּיוֹרָה קְטַנָּה - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא[מב]. וְכֵן כְּבָשִׁין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכָן חֹמֶץ אוֹ יַיִן, אוֹ זֵיתִים הַכְּבוּשִׁין, וַחֲגָבִים הַכְּבוּשִׁין שֶׁבָּאִין מִן הָאוֹצָר - מֻתָּרִין[מג]. אֲבָל חֲגָבִים וּכְבָשִׁים שֶׁמְּזַלְּפִין עֲלֵיהֶן יַיִן, אֲסוּרִין; וְכֵן אִם הָיוּ מְזַלְּפִין עֲלֵיהֶן חֹמֶץ[מד], וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁכָּר[מה] - אֲסוּרִין.**

מא) פסולת של תמרים שעשו מהן שכר וחולטין אותן. מב) שמנונית האיסור שביורה נותנת טעם לפגם. מג) בגזירה זו אין דנים כבוש כמבושל. מד) שהחומץ של גויים אסור כיין. מה) של גויים גם כן אסור.

כה. **וּמִפְּנֵי מָה אָסְרוּ חֹמֶץ שֶׁכָּר שֶׁל גּוֹיִם? מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁלִיכִין לְתוֹכוֹ שְׁמָרֵי יַיִן; לְפִיכָךְ הַנִּלְקָח מִן הָאוֹצָר, מֻתָּר[מו].**

מו) שאין דרכם לזלף יין או חומץ עליהם באוצר, אלא רק לפני המכירה.

כו. **הַמּוֹרְיָס** [=שמן דגים] **- בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לָתֵת לְתוֹכוֹ יַיִן[מז], אָסוּר; וְאִם הָיָה הַיַּיִן יָקָר מִן הַמּוֹרְיָס, מֻתָּר. וְכָזֶה מוֹרִין בְּכָל דָּבָר שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵרְבוּ בּוֹ הַגּוֹיִם דָּבָר אָסוּר - שֶׁאֵין אָדָם מְעָרֵב הַיָּקָר בַּזּוֹל, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד; אֲבָל מְעָרֵב הַזּוֹל בַּיָּקָר, כְּדֵי לְהִשְׁתַּכֵּר** [=להרוויח].

מז) במקום שהיין זול מן המוריים.

כז. **קָטָן שֶׁאָכַל אֶחָד מִמַּאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת - אֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה מֵעַצְמוֹ; אֲבָל לְהַאֲכִילוֹ בַּיָּדַיִם - אָסוּר, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אָסוּר לְהַרְגִּילוֹ בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמוֹעֵד, וַאֲפִלּוּ בְּדְבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת.**

כח. **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְצַוִּין לְהַפְרִישׁ אֶת הַקָּטָן, מִצְוָה עַל אָבִיו לְגָעֵר בּוֹ וּלְהַפְרִישׁוֹ - כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּקְדֻשָּׁה וּפְרִישָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר[75]: "חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ" וְגוֹ'.**

כט. **וְאָסְרוּ חֲכָמִים מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנֶּפֶשׁ רַכָּה בְּנֵי אָדָם קָהָה[מח] מֵהֶן, כְּגוֹן מַאֲכָלוֹת וּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן קִיא אוֹ צוֹאָה וְלֵחָה סְרוּחָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בִּכְלִים הַצּוֹאִים שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאוֹנֶנֶת[מט] מֵהֶן, כְּגוֹן כְּלֵי בֵית הַכִּסֵּא וּכְלֵי זְכוּכִית שֶׁל סַפְּרִין** [=מקיזי דם] **שֶׁגּוֹרְעִין** [=מוציאים] **בָּהֶן אֶת הַדָּם וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן;**

מח) מואסת בהם ומתרחקת מהם. מט) אינה סובלת, מלשון אנינות הדעת.

ל. **וְכֵן אָסְרוּ לֶאֱכֹל בִּיָּדַיִם מְזֹהָמוֹת, וְעַל גַּבֵּי כֵּלִים מְלֻכְלָכִין; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ, בִּכְלַל "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם"[76]. וְהָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.**

---

75. משלי, כב, ו. 76. ויקרא-שמיני, יא, מג.

הפניות לשיחות קודש

חנוך . . דרכו: חובת חינוך הקטן אינה חובה פרטית בכל מצוה אלא חיוב כללי לחנכו בקדושה, "חנוך לנער" – לקו"ש חל"ה ע' 63 הע' 23.

לא. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּשְׁהֶה אֶת נַקְבָּיו כְּלָל, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים; וְכָל הַמַּשְׁהֶה נַקְבָּיו - הֲרֵי זֶה בְּכְלַל מְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ, יָתֵר עַל חֲלָאִים רָעִים שֶׁבָּיא עַל עַצְמוֹ, וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֶלָּא רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק בְּפְנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְשַׁקֵּץ נַפְשׁוֹ[נ].

נ) בזמנם בתי הכיסאות היו במקום רחוק מן העיר, ואם לא יתפנה בזמן, יצטרך להתרחק מאנשים ולא ימצא מקום להתפנות.

לב. וְכָל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ - מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר[77]: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְייתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי".

~ נקודות משיחות קודש ~

" . . מֵבִיא קְדֻשָּׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר כו'".

הרמב"ם בחר לסיים הלכות אלו שסידרן בספר קדושה במובן היותר נעלה של "קדושה" שאינה רק מלשון פרישות והבדלה כדאיתא בתורת כהנים על הפסוק "קדושים תהיו – פרושים היו", היינו פרישות מדברים אסורים וכפרש"י "הוו פרושים מן העריות ומן העבירה", ולא רק החיוב "קדושים תהיו" במובן של "קדש עצמך במותר לך", אלא בתכלית ענין הקדושה (כפשטות הענין) – דברים שהם קדושים בעצם שיש בהם קדושה ובזה אין שייך פרישות כ"א להיפך "מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו וממרק נפשו לשם הקב"ה שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני".

וכן בסיום הלכות איסורי ביאה (שבספר זה) מדבר במובן הנעלה ביותר של "קדושה": "יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה . . באהבתה ישגה תמיד" היינו לא פרישות אלא הוספת אור וקדושה.

לקוטי שיחות, חלק ל"ז, עמוד 51 והערה 30
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים. וּבְאוֹר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דיני שחיטת בעלי חיים: מקום השחיטה, איזה סכין כשר לשחיטה ומתי שוחטים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשְׁחֹט מִי שֶׁרָצָה לֶאֱכֹל בְּשַׂר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל, שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ", וְנֶאֱמַר בִּבְכוֹר בַּעַל מוּם[2א]: "אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאַיָּל, כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ"[ב] - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחַיָּה בִּבְהֵמָה לְעִנְיַן שְׁחִיטָה; וּבְעוֹף הוּא אוֹמֵר[3]: "אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל - וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁפִיכַת דַּם הָעוֹף כִּשְׁפִיכַת דַּם הַחַיָּה[ג].

א) שהוא מותר באכילה. ב) כאן הוקשו צבי ואיל שהן חיות טהורות לבהמת פסולי המוקדשין שראויין לאכילה. ג) כשם ששופכים את דם החיה בשחיטה, כך דם העוף נשפך בשחיטה.

ב. וְהִלְכוֹת שְׁחִיטָה בְּכֻלָּן[ד], אַחַת הִיא. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף[ה] מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹותָיו וְצִוָּנוּ עַל הַשְּׁחִיטָה'[ו]; וְאִם לֹא בֵּרַךְ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - הַבָּשָׂר מֻתָּר[ז].

ד) בהמה, חיה ועוף. ה) מפני שהלכות שחיטה שוות בכולם, לכן ברכה אחת לכולם. ו) ולא לשחוט, מפני ש"לשחוט" משמע שהוא מצווה לשחוט, ואינו כן שאם האדם רוצה אינו שוחט ואינו אוכל. ז) לפי שברכות אינן מעכבות.

77. ויקרא-שמיני, יא, מד. 1. דברים-ראה, יב, כא. 2. שם, פסוק כב. 3. ויקרא-אחרי-מות, יז, יג.

הפניות לשיחות קודש

הלכה לא: ביאור פרטי הלשונות והשינויים לגבי לשונו בסוף הל' טומאת אוכלין – לקו"ש חל"ב ע' 66, חל"ז ע' 51 והע' 30, סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 420 הע' 23. **הלכה לב:** ביאור בענינה של הלכה זו – סה"ש תש"נ ח"ב ע' 705 הע' 84.

וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִן הַשְּׁחוּטָה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם"[4]ח; וְאֵינוֹ לוֹקֶהט. וּמֵתָר לַחְתֹּךְ מִמֶּנָּה אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וּמוֹלְחוֹ יָפֶה יָפֶה וּמְדִיחוֹ יָפֶה יָפֶה, וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁתָּמוּתי; וְאַחַר כָּךְ יֹאכְלֶנּוּ.

ח) שיש עוד חיים בבהמה. ט) מפני שהוא "לאו שבכללות", לאו שכולל הרבה איסורים, ובלאו כזה לא לוקים אם עבר על אחד מהאיסורים. י) ממתין עד שתצא נפשה, ואחרי כן פוקע האיסור של "לא תאכלו על הדם".

ג. דָּגִים וַחֲגָבִים - אֵינָן צְרִיכִין שְׁחִיטָה, אֶלָּא אֲסָפָתָן הִיא הַמֻּתֶּרֶת אוֹתָן; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הַצֹּאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם; אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם"[5] - אֲסֵפַת דָּגִים כִּשְׁחִיטַת בָּקָר וְצֹאן; וּבַחֲגָבִים נֶאֱמַר: "אֹסֶף הֶחָסִיל"[6], בַּאֲסֵפָה לְבַדָּהּ. לְפִיכָךְ אִם מֵתוּ מֵאֲלֵיהֶן בְּתוֹךְ הַמַּיִם, מֻתָּרִין; וּמֵתָר לְאָכְלָן חַיִּים.

ד. זְבִיחָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אוֹתָהּ, וּלְיַדֵּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם מִן הַבְּהֵמָה שׁוֹחֲטִין, וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה, וּבְאֵיזֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין, וּמָתַי שׁוֹחֲטִין, וְהֵיכָן שׁוֹחֲטִין, וְכֵיצַד שׁוֹחֲטִין, וּמַה הֵם הַדְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה, וּמִי הוּא הַשּׁוֹחֵט. וְעַל כָּל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ, צִוָּנוּ בַּתּוֹרָה וְאָמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ - וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ"[7], שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ עַל פֶּה צִוָּה בָּהֶן, כְּשֶׁאָר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת 'מִצְוָה', כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּתְחִלַּת חִבּוּר זֶה.

יא) בהקדמה לספר משנה תורה כתב הרמב"ם: "והתורה והמצוה", "תורה" – זו תורה שבכתב, "והמצוה" – זו פרושה, וציונו לעשות התורה על פי המצוה, ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה.

ה. מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה מִן הַחַי - הוּא הַצַּוָּאר, וְכָל הַצַּוָּאר כָּשֵׁר לִשְׁחִיטָה. כֵּיצַד? בַּוּשֵׁט - מִתְּחִלַּת הַמָּקוֹם שֶׁפְּשָׁחוֹתְכִין אוֹתוֹ מִתְקַבֵּץ [=מתכווץ], עַד מָקוֹם שֶׁיִּשָּׁעִיר וְיַתְחִיל לִהְיוֹת פְּרָצִין פְּרָצִין [=מחוספס] כְּכַרְשׁיב - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּוּשֵׁט.

יב) דומה לחיספוס כרס הבהמה.

ו. שָׁחַט לְמַעְלָה מִמָּקוֹם זֶה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'תַּרְבַּץ הַוּשֵׁט'יג, אוֹ לְמַטָּה מִמָּקוֹם זֶה, וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּנֵי מֵעַיִם - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וְשִׁעוּר תַּרְבַּץ הַוּשֵׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה - בִּבְהֵמָה וְחַיָּה, כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו; וּבְעוֹף, הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹיד.

יג) מקום חיבור הושט ללוע. יד) שמשערים בכל עוף ועוף לפי גדלו וקטנו במקום בית הבליעה שלו.

ז. וְאֵיזֶה הוּא מְקוֹם שְׁחִיטָה בַּקָּנֶה? מִשְּׁפוּי כּוֹבַעטו וּלְמַטָּה, עַד רֹאשׁ כְּנַף הָרֵאָה כְּשֶׁתִּמְשֹׁךְ הַבְּהֵמָה צַוָּארָהּ לִרְעוֹתטז - זֶה הוּא מְקוֹם הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה. וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַזֶּה מִבַּחוּץ, נִקְרָא 'צַוָּאר'יז.

טו) הקנה עשוי טבעות טבעות, והטבעת העליונה גדולה מכולן, ולמעלה ממנה יש סחוס שיושב כעין כובע על הקנה. טז) הריאות, שאליהן מגיע הקנה, מחולקות לשני חלקים הנקראים "כנפי הריאה". כאשר הבהמה מותחת את צווארה כדרכה בזמן שהיא רועה, כנפי הריאה נמתחות כלפי מעלה ונפרשות כעין כנפיים. מקום השחיטה בקנה הוא עד סוף הקנה הנכנס בין הכנפיים כאשר צוואר הבהמה מתוח. אך אם שוחטים מתחת למקום זה – כלומר, במקום שבו הקנה ממשיך ויורד עד גוף הריאות – השחיטה פסולה. יז) כל האזור הזה מחוץ לבהמה – נקרא צוואר.

ח. אָנָסָה הַבְּהֵמָה עַצְמָהּ וּמָשְׁכָה צַוָּארָהּ הַרְבֵּהיח, אוֹ שֶׁאָנַס הַשּׁוֹחֵט אֶת הַסִּימָנִין וּמְשָׁכָן לְמַעְלָה, וְשָׁחַט בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה בַּצַּוָּאר, וְנִמְצֵאת הַשְּׁחִיטָה בַּקָּנֶה אוֹ בַּוּשֵׁט שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם שְׁחִיטָהיט - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

יח) הבהמה מתחה את הצוואר יותר מן הרגיל, כדי להגיע לעשב המרוחק ממנה. יט) אף על פי שבשעת שחיטה שחט במקום השחיטה, מכיון שאחרי השחיטה התכווצו וחזרו למקומם, נמצא שהשחיטה לא במקומה.

ט. וְצָרִיךְ הַשּׁוֹחֵט שֶׁיִּשְׁחֹט בְּאֶמְצַע הַצַּוָּאר; וְאִם שָׁחַט מִן הַצְּדָדִין, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.
וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַשְּׁחִיטָה? שְׁנֵי הַסִּימָנִין שֶׁהֵן הַקָּנֶה וְהַוּשֵׁט - הַשְּׁחִיטָה הַמְעֻלָּה שֶׁיַּחְתֹּכוּ שְׁנֵיהֶן בֵּין בִּבְהֵמָה בֵּין בְּעוֹף, וְלָזֶה יִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹחֵטכ; וְאִם שָׁחַט רֹב אֶחָד מֵהֶן בְּעוֹף, וְרֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה וּבְחַיָּה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כ) ייאמן את ידו לחתוך את שני הסימנים, ולא רק אחד.

4. ויקרא-קדושים, יט, כו. 5. במדבר-בהעלותך, יא, כב. 6. ישעיהו, לג, ד. 7. דברים-ראה, יב, כא.

י. שָׁחַט הָאֶחָד כֻּלּוֹ וַחֲצִי הַשֵּׁנִי, בִּבְהֵמָה - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[כא]**. רֵבּוֹ שֶׁל זֶה וְרֵבּוֹ שֶׁל זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁחַט מִכָּל אֶחָד מֵהֶן אֶלָּא יָתֵר עַל חֲצִיוֹ כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה**[כב]**, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; כֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט יָתֵר עַל חֲצִיוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, רֵבּוֹ הוּא.**

כא) שצריך לשחוט רובו של סימן זה ורובו של הסימן השני. כב) וביחד נשחט פחות מאחד וחצי – אף על פי כן כשרה, מפני שנשחט רובו של כל סימן וסימן.

יא. שָׁחַט חֲצִיוֹ שֶׁל זֶה וְחֲצִיוֹ שֶׁל זֶה - אֲפִלּוּ בְּעוֹף, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. קָנָה שְׁהָיָה חֲצִיוֹ פָּסוּק [=חתוך], וְשָׁחַט עַל מָקוֹם הֶחָתוּךְ מִעַט וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - בֵּין שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט בַּמָּקוֹם הַשָּׁלֵם וּפָגַע בַּחֲתָךְ, בֵּין שֶׁהִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין בַּחֲתָךְ וְהִשְׁלִימוֹ לְרֹב - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יב. כָּל הַשּׁוֹחֵט, צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסְּימָנִין[כג] לְאַחַר הַשְּׁחִיטָה; וְאִם לֹא בָּדַק, וְנֶחְתַּךְ הָרֹאשׁ קֹדֶם שֶׁיִּבְדֹּק - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשּׁוֹחֵט זָרִיז וּמָהִיר;

כג) אם הם חתוכים.

יג. שֶׁכָּל בְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ אֲסוּרָה[כד]**, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּשְׁחֲטָה שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה.**

כד) זה הטעם להלכה הקודמת, שהבהמה עומדת בחזקתה, עד שיבדוק שנשחטה שחיטה כשרה.

יד. וּבְאֵיזֶה דָּבָר שׁוֹחֲטִין? בַּכֹּל, בֵּין בְּסַכִּין שֶׁל מַתֶּכֶת, בֵּין בְּצֹר [=אבן חדה], בֵּין בִּזְכוּכִית, בֵּין בְּקִרּוּמִית שֶׁל קָנֶה הָאֲגַם[כה]**, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַחוֹתְכִין; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ חַד וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם**[כו]**; אֲבָל אִם הָיָה כְּמוֹ תֻּלֶם [=שקע] בְּחֲדוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַתֻּלֶם קָטָן בְּיוֹתֵר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה.**

כה) חתיכת עץ דקה שהיא חלקה. כו) מפני שהפגם קורע את הסימן, וזה לא שחיטה כשרה.

טו. הָיָה הַתֻּלֶם מְרוּחַ אַחַת[כז]**, לֹא יִשְׁחֹט בָּהּ; וְאִם שָׁחַט דֶּרֶךְ הָרוּחַ שֶׁאֵין הַפְּגִימָה נִכֶּרֶת בָּהּ**[כח]**, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

כז) הפגימה מורגשת רק כאשר מעבירים את הסכין בצד אחד, לדוגמה כאשר מוליך את הסכין לא מרגישים את הפגם, אך כאשר מחזיר את הסכין לכיוון השני מרגישים את הפגם. כח) כמו שמבואר בהלכה הבאה.

טז. כֵּיצַד? סַכִּין שֶׁתִּבְּדֵק בְּהוֹלָכָה, וְלֹא תַרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם, וּכְשֶׁתַּחְזִיר אוֹתָהּ בַּהֲבָאָה, תַּרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגָם - אִם שָׁחַט בָּהּ דֶּרֶךְ הוֹלָכָה וְלֹא הֵבִיא, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; וְאִם הֵבִיא, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[כט]**.**

כט) מכיון שבהבאה הסימן נתפס בפגם, והפגם קרע אותו.

יז. סַכִּין שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת כְּנָחָשׁ[ל]**, וְאֵין בָּהּ פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה. וְסַכִּין שֶׁפִּיהָ חָלָק, וְאֵינָהּ חַדָּה**[לא]** - הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם, שׁוֹחֲטִין בָּהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלִיךְ וְהֵבִיא בָּהּ כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁשָּׁחֲטָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.**

ל) שהסכין לא ישרה, אלא עולה ויורדת. לא) ולוקח הרבה זמן עד שהיא חותכת.

יח. וְסַכִּין חַדָּה שֶׁהֶחְזָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ חֲלָקָה אֶלָּא מַגָּעָהּ כְּמַגַּע רֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהוּא מִסְתַּבֵּךְ בָּאֶצְבַּע [ואינה מחליקה] - הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ פְּגָם, שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

יט. הַתּוֹלֵשׁ קָנֶה, אוֹ שֵׁן, אוֹ שֶׁקֶצֶץ צֹר, אוֹ צִפֹּרֶן, וַהֲרֵי הֵן חַדִּין וְאֵין בָּהֶן פְּגָם - שׁוֹחֲטִין בָּהֶן. וְאִם נָעֲצָן בַּקַּרְקַע, לֹא יִשְׁחֹט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נְעוּצִין; וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[לב]**.**

לב) למרות שדבר שמחובר לקרקע פסול לשחיטה, כאן זה תלוש ורק הוא נעץ בקרקע.

כ. שָׁחַט בָּהֶן כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן, קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר אוֹתָן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[לג]**, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן פְּגָם.**

לג) ששחיטה צריכה להיות בדבר תלוש.

כא. לָקַח לְחִי בְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנַּיִם חַדִּין[לד]**, וְשָׁחַט בָּהֶן - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַגָּל**[לה]**; אֲבָל בְּשֵׁן אַחַת הַקְּבוּעָה בַּלְּחִי**[לו]** - שׁוֹחֲטִין בָּהּ לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בּוֹ**[לז]**.**

לד) שתים ויותר. לה) שקוצרים איתו תבואה, והוא פסול לשחיטה כי יש רווחים בין השיניים שלו. גם כאן, היות שיש הפרש בין השיניים של הבהמה – זה פסול לשחיטה. לו) ותלושה מהגוף. לז) אף על פי שהיא קבועה בלחי, היא לא נקראת מחוברת לגוף בהמה, כי הלחי משמש כמו בית יד לסכין.

כב. לִבֵּן הַסַּכִּין בָּאוּר [=באש], וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[לח]**.**

לח) ואין לומר שחום הסכין אכל את הסימנים קודם שישחט, אלא חוד הסכין מקדים את החום, והוא זה שגורם לסימנים להחתך.

סַכִּין שֶׁצָּדָהּ אֶחָד מַגָּל, וְצָדָהּ הַשֵּׁנִי יָפֶה - לֹא יִשְׁחֹט בְּצַד הַיָּפֶה לְכַתְּחִלָּה; גְּזָרָהּ, שֶׁמָּא יִשְׁחֹט בְּצַד הָאַחֵר. וְאִם שָׁחַט - הוֹאִיל וּבְצַד הַיָּפֶה שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כג. הַשּׁוֹחֵט צָרִיךְ שֶׁיִּבְדֹּק הַסַּכִּין בְּחַדָּהּ, וּמִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה[לט]. **וְכֵיצַד בּוֹדְקָהּ? מוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל בְּשַׂר אֶצְבָּעוֹ, וּמוֹלִיכָהּ וּמְבִיאָהּ עַל צִפָּרְנוֹ**[מ]**, מְשַׁלֵּשׁ רוּחוֹתֶיהָ, שֶׁהֵם פִּיהָ וּשְׁנֵי צְדָדֶיהָ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ פְּגָם כְּלָל; וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחֹט בָּהּ.**

לט) בשלוש מקומות: בחוד הסכין, ומשני צידי הסכין. מ) צריך לבדוק גם על בשר האצבע וגם על הציפורן, כי בכל אחד מהם אפשר להרגיש בצורה שונה.

כד. וְצָרִיךְ • לִבְדֹּק בֵּן אַחַר הַשְּׁחִיטָה[מא] **- שֶׁאִם מָצָא בָּהּ פְּגָם אַחַר הַשְּׁחִיטָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; שֶׁמָּא בָּעוֹר נִפְגְּמָה**[מב]**, וּכְשֶׁשָּׁחַט הִסְּמִנִּין בְּסַכִּין פְּגוּמָה שָׁחַט. לְפִיכָךְ, הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמוֹת רַבּוֹת אוֹ עוֹפוֹת רַבִּים, צָרִיךְ לִבְדֹּק בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁאִם לֹא בָּדַק, וּבָדַק בָּאַחֲרוֹנָה וְנִמְצֵאת הַסַּכִּין פְּגוּמָה - הַכֹּל סְפֵק נְבֵלוֹת, וַאֲפִלּוּ הָרִאשׁוֹנָה.**

השגת הראב"ד
וצריך . . נבלה א"א כבר הסכימו חכמינו שאינו צריך אא"כ רוצה לשחוט אחריה שלא אמרו בגמרא צריך לבדוק אלא השוחט ונמצאת פגומה ואילו היה צריך היו אומרים כן כמו שאמרו השוחט צריך שיבדוק בסימנין אחר ששחט.

מא) כמו שבודקים את הסימנים אחרי השחיטה, כך צריך לבדוק את הסכין אחרי השחיטה. מב) כשחתך את עור הצואר נפגמה הסכין.

כה. בְּדַק הַסַּכִּין וְשָׁחַט בָּהּ, וְלֹא בָּדְקָהּ אַחַר שְׁחִיטָה, וְשִׁבֵּר בָּהּ עֶצֶם אוֹ עֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאַחַר כָּךְ בָּדְקָהּ וּמָצָאָהּ פְּגוּמָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲזָקַת הַסַּכִּין שֶׁנִּפְגְּמָה בְּדָבָר קָשֶׁה שֶׁשִּׁבֵּר בָּהּ; וְכֵן אִם פָּשַׁע בָּהּ וְלֹא בָּדְקָהּ, אוֹ שֶׁאָבְדָה הַסַּכִּין עַד שֶׁלֹּא יִבְדֹּק - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[מג].

מג) כי כשבדק את הסכין קודם השחיטה, הסכין הייתה כשרה, ולכן נעמיד את הסכין על חזקתו.

כו. כָּל טַבָּח [=שוחט] **שֶׁלֹּא בָּדַק הַסַּכִּין שֶׁלּוֹ שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ לִפְנֵי חָכָם**[מד]**, וְשָׁחַט בָּהּ לְעַצְמוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: אִם נִמְצֵאת יָפָה וּבְדוּקָה - מְנַדִּין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁסּוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ פַּעַם אַחֶרֶת, וְתִהְיֶה פְּגוּמָה, וְיִשְׁחֹט בָּהּ; וְאִם נִמְצֵאת פְּגוּמָה - מַעֲבִירִין אוֹתוֹ**[מה]**, וּמַכְרִיזִין עַל כָּל בָּשָׂר שֶׁשָּׁחַט שֶׁהוּא טְרֵפָה.**

מד) חכמים תיקנו שיש להראות את הסכין לחכם לפני השחיטה. מה) מתפקידו כשוחט.

כז. כַּמָּה הוּא אָרְךְ הַסַּכִּין שֶׁשּׁוֹחֵט בָּהּ? כָּל שֶׁהוּא; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר דַּק שֶׁנּוֹקֵב וְאֵינוֹ שׁוֹחֵט, כְּמוֹ רֹאשׁ הָאִזְמֵל הַקָּטָן[מו] **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ.**

מו) שיש לו עוקץ.

כח. וּמָתַי שׁוֹחֲטִין? בְּכָל זְמַן, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲבוּקָה עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה מַה יַּעֲשֶׂה; וְאִם שָׁחַט בָּאֲפֵלָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כט. הַשּׁוֹחֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹ בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - אַף עַל פִּי שֶׁאָלוּ הָיָה מֵזִיד, הָיָה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[מז] **אוֹ מִתְחַיֵּב מַלְקוּת עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים**[מח] **- שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה**[מט].

מז) בשבת שחייב סקילה. מח) ביום הכיפורים חייב כרת, וכל חייבי כריתות כשהתרו בהם למלקות – לוקין. מט) ומותרת באכילה במוצאי שבת או יום הכיפורים, אבל בו ביום אסורה באכילה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

1 **מֵאִיר אָתְיָא** – באה שיטת רב, ומה יש להסתפק בזה. ומשיבה:
2 **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שדבריו **אֲפִילּוּ** כְּשיטת **רַבָּנָן**, שאף
3 חכמים סוברים שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ורק **הָתָם** לגבי
4 קטן **הוּא** שסוברים שלא נתכוין לשם דמים, שכן יש לתלות
5 **דְּטָעֲי** – שטועה המערין **וְקָבַר, כִּי הֵיכִי דְּאִיבָּא** – כמו שיש
6 **עֲרָכִין לְבֶן חוֹדֶשׁ, כך אִיבָּא נָמֵי** – יש גם ערכין **לְפָחוּת מִבֶּן**
7 **חוֹדֶשׁ**, ולכן אין זו הוצאת דברים לבטלה ולא נתכוין לדמים,
8 **אֲבָל הָכָא** לגבי כלי, **דְּלֵיכָּא לְמֵימְעֵי** – שאין לטעות, **וַדַּאי אָדָם**
9 **יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי וְנָמַר** בדעתו **וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. לכן**
10 **קָמַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו הגמרא שאין זה כך, אלא חכמים
11 סוברים שאדם מוציא דבריו לבטלה אף במקום שאין לו מקום
12 לטעות, ואף המערין כלי לא אמר כלום, ורב שחייבו בדמי הכלי
13 סבר כרבי מאיר.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ב כסלו ~

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרמ"ד — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ" (שמות כב, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

~ יום שני י"ג כסלו ~

מצות עשה רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר" (שמות כב, ו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

~ יום שלישי י"ד כסלו ~

מצות עשה קצו. מצות לא תעשה רלד.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַלְוֹת לֶעָנִי, כְּדֵי לְהַרְחִיב לוֹ וּלְהָקֵל עַל עִנְיָנוֹ. וּמִצְוָה זוֹ יוֹתֵר חוֹבָה וְיוֹתֵר חֲמוּרָה מִמִּצְוַת צְדָקָה; כִּי מִי שֶׁנִּצְרַךְ וְנִתְבַּזָּה וּמְגַלֶּה פָּנָיו לְבַקֵּשׁ מִבְּנֵי־אָדָם, אֵין מְצוּקָתוֹ וְצָעָרוֹ בְּדָבָר זֶה (בפשיטת ידו לצדקה) כְּמוֹ זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא גִּלָּה פָּנָיו, וְהוּא זָקוּק לֶעָזְרָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מַצָּבוֹ וְלֹא יִהְיֶה נִצְרָךְ (ומצוקתו היא גם נפשית ולא רק כלכלית). הַצִּוּוי בְּמִצְוָה זוֹ הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה, הָאֶחָד: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי". אָמְרוּ: אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה — חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ (דברים טו, ח) — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּכְתֻבּוֹת (מח.) וּב(בבא) בַּתְרָא (ח.).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתְבּוֹעַ הַמַּלְוֶה אֶת־הַלְוָה אִם נָדַע שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָרְעוֹ חוֹבוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה" (שמות כג, כד). וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:) אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְנוֹשֶׁה בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲבוֹר לְפָנָיו (לפני הלוה כדי שלא יזכירו חובותיו)? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת שופטים שם): "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה — שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ בְּכָל־זְמַן". וְדַע שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הַתּוֹבֵעַ חוֹב הָרִבִּית, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ, שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר גַּם עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה", כְּמוֹ שֶׁאָבֹאר לְקַמָּן.

~ יום רביעי ט"ו כסלו ~

מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ב — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִנְגֹּושׁ אֶת־הַנָּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בִּתְבִיעַת הַחוֹבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְמוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהַזְהַרְנוּ מִלְּנָגְשׁוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה".

~ יום חמישי ט"ז כסלו ~

מצות לא תעשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אֶת־הַחַיָּב, כְּמוֹ יָדֵינוּ, אֶלָּא בִּפְקֻדַּת הַדַּיָּן וְעַל־יְדֵי שְׁלוּחוֹ, וְלֹא שֶׁנִּפְנֵס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחַיָּב בְּעַל כָּרְחוֹ וּנְמַשְׁכְּנֶנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (דברים כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "הַמַּלְוֶה אֶת־חֲבֵרוֹ לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ אֶלָּא בְּבֵית דִּין וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ לִטּוֹל אֶת־מַשְׁכּוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד" (שם, יא). וְלָאו זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הֲעֲבוֹט" (שם, יג), וְכָךְ נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.). וְדַע שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ וְלֹא קִיֵּם עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ — חַיָּב מַלְקוּת וּמְשֻׁלָּם דְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּאַחֲרוֹן דְּמַכּוֹת (טז.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא (קיג.).

~ יום שישי י"ז כסלו ~

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַחֲזִיר אֶת־הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. אִם הַמַּשְׁכּוֹן מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ וּמְלַאכְתּוֹ — יַחֲזִירֶם לוֹ בַּיּוֹם וִימַשְׁכְּנֶם בַּלַּיְלָה: וְאִם הוּא מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּלַּיְלָה — כְּגוֹן מַצָּעוֹת וּכְסָתוֹת (שמיכות, וצרכי לילה) שֶׁהוּא יָשֵׁן בָּהֶן — יַחֲזִירֶם בַּלַּיְלָה וִימַשְׁכְּנֶם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוּת יוֹם שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכְסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הֲעֲבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִכָּאן

אָמְרוּ: מְמַשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.) שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֵׂה הוּא אָמְרוֹ: "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הֲעֲבוֹט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלֵי יוֹם בַּיּוֹם, וּכְלֵי לַיְלָה בַּלַּיְלָה: סָגוֹס (שמיכת צמר) בַּלַּיְלָה, וּמַחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא מְצִיעָא (קיג.).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמְנוֹעַ הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, אֶלָּא נַחֲזִיר לוֹ כְּלֵי־יוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי־לַיְלָה בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "מַחֲזִיר אֶת־הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת־הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם". וְהַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבוֹטוֹ עִמָּךְ". אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ מַה־שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בִּלְעָדָיו (אין לו תחליף לשימוש) מֻחְמַת עָנְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר וְאָמַר: "כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ" (שמות כב, כו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא (שם).

~ שבת קודש י"ח כסלו ~

מצות לא תעשה רמא. רמב.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן אַלְמָנָה בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה" (דברים כד, יז). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אַלְמָנָה בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא עֲשִׁירָה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא (שם).

הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בַּהֲכָנַת מְזוֹנוֹתֵיהֶם, כְּגוֹן כְּלֵי הַטְּחִינָה וּכְלֵי הַלִּישָׁה וּכְלֵי הַבִּשּׁוּל וּכְלֵי שְׁחִיטַת בַּעֲלֵי הַחַיִּים וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁכְּוֻלָּן שֵׁם דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל" (שם, ו). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שם): "לֹא רֵחַיִם וָרָכֶב בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל־דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל". וְנִשְׁאַר שֶׁנְּבָאֵר לְךָ כָּאן אָמְרָם: "וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־יַחְבֹּל רֵחַיִם וָרָכֶב", שֶׁאֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב עַל־פִּי זֶה שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכָל־שֶׁכֵּן בְּאָמְרָם (בבא מציעא קטז.): "וְחַיָּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ". וְעִנְיַן דָּבָר זֶה, שֶׁכָּל־הַמְמַשְׁכֵּן כְּלִי שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — חֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר; וְאִם מִשְׁכֵּן כֵּלִים רַבִּים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — חַיָּב עַל כָּל־כְּלִי וּכְלִי, כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן כְּלִי טְחִינָה וּכְלֵי אֲפִיָּה וּכְלֵי לִישָׁה. וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין צָרִיךְ לְבָאֲרוֹ, לְפִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁחָבַל בֶּגֶד אַלְמָנַת רְאוּבֵן וּבֶגֶד אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן וּבֶגֶד אַלְמָנַת לֵוִי שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּל־בֶּגֶד וּבֶגֶד. אֲבָל עִנְיַן הַדָּבָר בְּמִי שֶׁחָבַל שְׁנֵי כֵלִים, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֶׂה אֹכֶל נֶפֶשׁ וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק לַעֲשׂוֹת אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, הֲאִם נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאֹכֶל נַעֲשֶׂה אֶלָּא בִּשְׁנֵיהֶם יַחַד חֲרֵי הֵם כִּכְלִי אֶחָד וְיִהְיֶה חַיָּב מִשּׁוּם כְּלִי אֶחָד; אוֹ כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵלִים — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ. לְפִיכָךְ בֵּאֲרוּ לָנוּ שֶׁהוּא חַיָּב עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה כְּמוֹ רֵחַיִם וָרָכֶב, שֶׁאֵין טוֹחֲנִים בְּאֶחָד מֵהֶם בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, שֶׁאִם חָבַל רֵחַיִם וָרָכֶב יִהְיֶה כְּמִי שֶׁחָבַל עֲרֵבַת הַלִּישָׁה וְסִכִּין הַשְּׁחִיטָה שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵלִים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם מְיֻחָד לִמְלַאכְתּוֹ, וְזֶהוּ עִנְיָן אָמְרָם: וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵלִים, לֹא שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁבֵּאַרְתִּי לָךְ, אָמְרוּ: "מָה רֵחַיִם וָרֶכֶב מְיֻחָדִין שְׁנֵי כֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּבִין עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ כָּל־שְׁנֵי כֵלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ". עִנְיַן הַדָּבָר וּבְאוּרוֹ: אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאִם עָבַר וּמִשְׁכֵּן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוּשַׁב לִבְעָלָיו, וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׁרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ — לוֹקֶה. וְכָךְ הַדִּין בְּבֶגֶד אַלְמָנָה וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא.

נביאים

חגי פרק־א א־ו

א בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא
אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־שְׁאַלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעָם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֵת־בֹּא עֵת־בֵּית יְהוָה לְהִבָּנוֹת: (פ) ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי
הַנָּבִיא לֵאמֹר: ד הַעֵת לָכֶם אַתֶּם לָשֶׁבֶת בְּבָתֵּיכֶם סְפוּנִים וְהַבַּיִת הַזֶּה חָרֵב: ה וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־דַּרְכֵיכֶם: ו זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא מְעָט אָכוֹל וְאֵין־לְשָׂבְעָה שָׁתוֹ וְאֵין־לְשָׁכְרָה
לָבוֹשׁ וְאֵין־לְחֹם לוֹ וְהַמִּשְׁתַּכֵּר מִשְׁתַּכֵּר אֶל־צְרוֹר נָקוּב: (פ)

רש"י

(א) **בשנת שתים לדריוש.** הוא דריוש מלך פרס שהיה אחר אחשורוש ומצינו במדרש ויקרא רבה שבנה של אסתר היה ובימי כורש הראשון עלו זרובבל ויהושע הכהן מבבל לירושלים ברשיון כורש שנאמר (עזרא ט) מי בכל עמו וגו' ועמדו צרי יהודה ובנימין ושלחו איגרותיה' לכורש לצוות לבטל מלאכת בית המקדש שהתחילו (וצוה ובטלום) מיום ההוא בטלו כמפורש (בעזר' א) באדין בטילת עבידת בית אלהנא וגו' ובטלה שלש שנים שמלך כורש וארבע עשרה של אחשורוש ושנה הראשונה של דריוש בנו ובשנת שתים נאמרה נבואה זו לחגי לזרזם לחזור ולבנות במלאכה ולא יראו כי לא יבטלום העכו"ם שהקב"ה יצליחם: **(ב) העם הזה אמרו.** לפי שבטלו אויביהם על ידיהם בראשונה סבורים הם שלא אקיים את דברי שאמרתי לפי מלאת לחרבות ירושלים ע' שנה ולא יבא עוד עת ביתי להבנות אמור להם שבא עתה העת אבל עת הראשון לא היה אלא לפקידה למלאות לתחילת מלכות בבל שבעים שנה וכן היתה לסוף שבעים שנה נפקדו לעלות ע"פ כורש אבל בניין הבית נתלה בחורבות ירושלים שבימי צדקיהו שהיה מאוחר י"ח שנה למלכות בבל כדאמר מר (מגילה יא, ערכין יב,) גלו בי"ח גלו בי"ט ועתה מלאו הי"ח: **(ד) העת לכם.** ל' תימה לכך נקוד ה"א בפתח: **ספונים.** מכוסים בנסרי ארזים כמו (מלכים א ו) ויספון את הבית וספון את הבית בארז וכן ת"י הכדין כשר לכון דאתון יתבין בבתיא די מטללין בנסרי דארזיא ובית מקדש' הדין חרוב: **(ה) על דרכיכם.** על עסקיכם שאתם רואין שאין במעשה ידיכם ברכה כמו שהוא אומר זרעתם הרבה והבא מעט כל זה בשביל חורבן ביתי הוא: **(ו) והבא מעט.** בעון בכורים שבטלו: **אכול ואין לשבעה.** בעון ביטול מנחות: **שתו ואין לשכרה.** שניטל טעם היין לפי שבטלו הנסכים: **לבוש ואין לחום לו.** בעון בגדי כהונה שבטלו: **והמשתכר משתכר אל צרור נקוב.** כל ריוח שאתם עושים הולך וכלה כנותן מעותיו בקשר בגד נקוב:

מצודת דוד

(א) בשנת שתים לדריוש. הוא דריוש בן אחשורוש שנתן רשות לבנות הבית אחר שבטלו מהבנין בימי כורש כמ"ש בעזרא: **בן שאלתיאל.** בן פדיה בן שאלתיאל היה כמ"ש בדברי הימים ובני בנים הם כבנים: **(ב) לא עת בוא.** ר"ל הם אומרי' עדיין לא בא העת לבנות הבית הנה לא כן הוא כי עתה בא עת בית ה' להיות נבנה כי כבר נשלמו ע' שנה שאמר ירמיה וכמ"ש בסוף מ"ב בחשבון שנות הדורות: **(ד) העת לכם.** וכי רק לבד לכם בא העת שאתם תשבו בבתיכם הספונים ומכוסין בתקרות והבית הזה ישאר חרב כשהיה בתמיה: **(ה) שימו לבבכם.** התבוננו על עסקיכם ותראו שלא כן הוא: **(ו) זרעתם הרבה.** הנה הרבה זרעתם ומעט הבאתם אל הבית פחות ממה שזרעתם כי לא צמחה השדה: **אכול.** אתם אוכלים מאכל ואין בו לשבעה כי המארה נשתלחה במעיים: **ואין לשכרה.** אינו כדאי לשכר כי חלף טעם היין: **לבוש.** ר"ל הנה לבשתם לבוש ואינו כדאי להחם לו ואע"פ שמדרך העולם היה ראוי לחמם: **והמשתכר.** ומי שהוא משתכר במקח וממכר וכדומה הנה אין בו ברכה וכאלו משימו בצרור בגד הנקוב מתחת וכמו שיכנס כן יצא:

מצודת ציון

(א) פחת. שליט ומושל כמו פחות וסגנים (יחזקאל כג): **(ד) ספונים.** ענין תקרת הכסוי כמו וספון בארז (ירמיה כב): **חרב.** מלשון חורבן: **(ה) דרכיכם.** ר"ל עסקיכם וכן מעשות דרכיך (ישעיה נח): **(ו) לשכרה.** מלשון שכרות: **לחום.** מל' חמימות: **והמשתכר משתכר.** מלשון שכר וריוח: **צרור.** ענין קשור כמו צרור הכסף (משלי ז): **נקוב.** מל' נקב וחור:

כתובים

תהלים פרק־נב ה־א

ה אָהַבְתָּ רָע מִטּוֹב שֶׁקֶר | מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה: ו אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה: ז גַּם־אֵל יִתָּצְךָ
לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֶׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה: ח וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחֲקוּ: ט הִנֵּה
הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעֻזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ: י וַאֲנִי | כְּזֵית רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי
בְחֶסֶד־אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד: יא אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִּי־טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ:

תהלים פרק־נג א־ה

א לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד: ב אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין עֹשֵׂה־טוֹב:
ג אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים: ד כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ
אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד: ה הֲלֹא יֵדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ:

רש"י

(ז) יתצך. ל' נתיצה: **יחתך.** לשון שבירה: **ויסחך.** ויעקרך: **ושרשך.** ישרש אחריך לעקור כל השרשים דיראריצינע"ר בלע"ז: **(ח) ועליו ישחקו.** וזה השחוק שיאמרו עליו הנה זה הגבר אשר לא שם מבטחו בהקב"ה ראו מה עלתה בו: **(ט) יעז בהוותו.** מתגבר היה ברשעו: **(י) ואני.** הנרדף עתה בידך אהיה כזית רענן בבנים ובבני בנים בבית הקב"ה: **(יא) כי עשית.** כשתעשה לי זאת וכלפי הקב"ה אמר מקרא זה:

(א) על מחלת. שם כלי שיר, ד"א על מחלתן של ישראל כשיחריב הבית וכבר אמר מזמור אחר דוגמת זה (לעיל יד) אמר נבל בלבו אין אלהים וגו', הא' על חרבן בית ראשון וזה על בית שני: **(ב) אמר נבל בלבו.** זה על טיטוס כשגידר את הפרוכת וחרבו מטפטף דם אמר הרג את עצמו: **(ד) כלו סג.** לשון סיגים: **אין גם אחד.** מכל חייליו שימחה בידו: **(ה) הלא.** יש לידע לאוכלי עמי כמאכל לחם ואלהים לא קראו שסופם שיפחדו שם פחד באחרית הימים:

מצודת דוד

(ה) מטוב. מלעשות טוב: **שקר.** מוסב על מלת אהבת לומר אהבת לדבר שקר מלדבר צדק שהוא דבר המתקיים לעולם: **(ו) דברי בלע.** הם לשון הרע הנאמר בבליעה ובחשאי: **(ז) גם אל.** כמו שעל ידך נתץ שאול כהני נוב כן גם אותך יתצך האל: **מאהל.** מביתך: **ושרשך מארץ חיים.** ועד עולם מבלי חזרה: **(ח) ויראו.** יוסיפו יראת ה': **ועליו.** על דואג ילעגו: **(ט) הנה הגבר.** יאמרו בלעגם הנה זה הגבר אשר לא שם את אלהים חזקו ובטחונו ראו מה עלתה בו: **יעוז בהוותו.** היה מחזק עצמו במה שדבר הוות על כהני נוב כי בזה מצא חן בעיני שאול: **(י) ואני.** אבל אני אהיה נשרש בבית אלהים כזית רענן כי אני בטחתי בחסד אלהים עולם ועד ואינני כדואג: **(יא) עשית.** כאשר שאלתי: **ואקוה שמך.** אשר תעשה עמדי עוד חסד כי הלא טוב אתה נגד חסידיך ולזה אקוה אשר גם תטיב לי בחסדך:

מצודת ציון

(ז) יתצך. מלשון נתיצה והריסה: **לנצח.** לעולם: **יחתך.** מלשון חתת ושבר כמו ואל תחת (יהושע א'): **ויסחך.** ענין הריסה ועקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי טו): **(ט) יעוז.** תחזק: **(י) רענן.** לחה ורטובה:

(א) מחלת. שם כלי נגון: **(ב) נבל.** אדם פחות ונבזה: **(ג) השקיף.** ענין הבטה בכוונת הלב: **(ד) סג.** ענין חזרה לאחור כמו והוסג אחור משפט (ישעיה נט): **נאלחו.** נבאשו כמו נתעב ונאלח (איוב טו):

(א) משכיל. האמור בהשכל רב: **(ב) אמר נבל.** המחריב את הבית אמר בלבו אין אלהים הכל לפי המקרה ואמר בל' עבר כדרך הנבואה במקומות רבות: **השחיתו.** הוא ועמו השחיתו ועשו עול תעוב ואין בהם מי שיעשה טוב: **(ג) השקיף.** לראות מעשה העם ההוא: **היש משכיל.** למחות בדבר: **דורש.** לדרוש ולחקור אלהים לדעת אשר השגחתו בכל: **(ד) כולו סג.** כל העם חזרו לאחור ופרשו מדרך הטוב ויחדיו נבאשו ר"ל קלקלו מעשיהם: **(ה) הלא ידעו.** ר"ל איך יאמרו אין אלהים הלא יש לדעת לפועלי האון שמה שאוכלים את עמי באין מוחה כאוכל את הלחם שכ"ז הוא בעבור אשר עמי לא קראו לה':

משניות מסכת נגעים

ד כֵּיצַד רְאוּיַת הַנֶּגַע? הָאִישׁ נִרְאֶה כְּעוֹדֵר, וּכְמוֹסֵק זֵיתִים. הָאִשָּׁה כְּעוֹרֶכֶת, וּכְמֵינִיקָה אֶת בְּנָהּ, כְּאוֹרֶגֶת בְּעוֹמְדִין לַשָּׁחִי, לְיָד הַיְמָנִית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כְּטַוָּה בַּפִּשְׁתָּן, לַשְּׁמָאלִית. כְּשֵׁם שֶׁנִּרְאֶה לְנֶגַע, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ.
ה כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִנְּגָעֵי עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף לֹא נִגְעֵי קְרוֹבָיו. כָּל הַנְּדָרִים אָדָם מַתִּיר, חוּץ מִנִּדְרֵי עַצְמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים. כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִבְּכוֹרוֹת עַצְמוֹ.

פירוש ברטנורא

ג אין פותחין לו חלונות. דכתיב (ויקרא י"ד) כנגע נראה לי, לי ולא לנרי, מכאן אמרו בית אפל אין פותחין לו חלונות:
ד כעודר וכמוסק. דרך העודר מפסק רגליו. ודרך המוסק מגביה זרועותיו. עודר, חופר בקרקע. מוסק, לוקט את זיתיו: **כעורכת.** את הפת שמפסקת את רגליה: **וכמניקה את בנה.** לענין תחת הדד. דמה שנראה באותה שעה אינו נחשב בית הסתרים: **כאורגת בעומדים לשחי.** שמגבהת ידה הימנית לארוג ומגלה בית השחי שלה: **כטווה בפשתן.** שדרך הטווה להגביה ידה השמאלית ומגלה השחי השמאלי. ומה שאינו נראה בכך, נחשב בית הסתרים. וכתיב לכל מראה עיני הכהן, פרט לבית הסתרים: **לתגלחתו.** ביום טהרתו. וצריך לגלח, דכתיב (ויקרא י"ד) את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו, מה אלו מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה, פרט לבית הסתרים:
ה רבי מאיר אומר אף לא נגעי קרוביו. דאיתקוש נגעים לריבים, דכתיב (דברים כ"א) כל ריב וכל נגע, מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים. ואין הלכה כרבי מאיר: **חוץ מנדרי עצמו.** דכתיב (במדבר ל') לא יחל דברו, הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו: **אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים.** כגון נדרים שאינן של עינוי נפש ודברים שאינו בינו לבינה, שהן צריכין חקירת חכם, ושמא יקל גבי אשתו ולא יבקר יפה. ודוקא בפני עצמו אינו יכול להתיר ואפילו הוא יחיד מומחה, אבל מצטרף הוא בכלל שלשה הדיוטות, דכיון דהוי בי תלתא לא חשידי שמא לא יחקרו יפה: **כל הבכורות אדם רואה.** אם יכולים לאכלן במומן:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ד

כֵּיצַד רְאוּיַת הַנֶּגַע? הָאִישׁ נִרְאֶה כְּעוֹדֵר – אם הנגע בין רגליו, הוא צריך לעמוד כמי שחופר בקרקע לעקור את העשבים, שדרכו לפסק את רגליו, והכהן רואה את הנגע. ומה שאינו נראה בעמידה זו, אין הכהן בודק, לפי ששם בית הסתרים שאינו מיטמא בנגעים, שנאמר (**ויקרא יג, יב**): "לכל מראה עיני הכהן", פרט לבית הסתרים (**תורת כהנים**), **וּכְמוֹסֵק זֵיתִים** – אם הנגע תחת זרועותיו, בבית השחי, הוא צריך להרים זרועותיו כמי שלוקט זיתים, ומה שאינו נראה, בית הסתרים הוא שאינו מיטמא. **הָאִשָּׁה** – נראית, **כְּעוֹרֶכֶת** – אם הנגע בין רגליה, הכהן בודק כל מה שנראה בשעה שהיא עורכת את העיסה, שהיא מפסקת קצת את רגליה, ומה שלא נראה בעמידה זו, בית הסתרים הוא שאינו מיטמא, **וּכְמֵינִיקָה אֶת בְּנָהּ** – אם הנגע תחת הדד, אין הכהן בודק אלא מה שנראה בשעה שהיא מניקה, והשאר בית הסתרים הוא, **כְּאוֹרֶגֶת בְּעוֹמְדִין לַשָּׁחִי** – אם הנגע תחת הזרוע בבית השחי, הכהן בודק מה שנראה בשעה שהיא אורגת בכלי האריגה העומדים לפניה, והיא מגביהה את זרועה הימנית, **לְיָד הַיְמָנִית** – כשהנגע בשחי שבזרוע הימנית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כְּטַוָּה בַּפִּשְׁתָּן, לַשְּׁמָאלִית** – אם הנגע בשחי שבזרוע השמאלית, הכהן בודק מה שנראה כשהיא טווה בפשתן ומגביהה את ידה השמאלית. יש מפרשים, שלדעת תנא קמא דווקא הנגע שביד הימנית נבדקת כאורגת, אבל לא הנגע שביד השמאלית; וטעמו, כנראה, שהנגע בשחי השמאלית שלה אינו מיטמא, משום שהיא נחשבת כבית הסתרים. ואף על פי שכשהיא טווה, הריהי מגביהה את היד השמאלית, אינה דומה ליד הימנית, שכן הימנית בלאו הכי דרכה להגביהה בכל עת, אלא שלעניין ראיית הנגע אמרו, שתהא נראית כאורגת בעומדין, אבל שמאלית שאין דרכה להשתמש בה ולהגביה אותה בכל עת, לא יצאה מדין בית הסתרים (**"תוספות יום טוב"**). אבל הראב"ד מפרש, שלדעת תנא קמא משערים כאורגת בימנית בין ליד ימנית ובין לשמאלית, ולדעת רבי יהודה משערים בשתיהן כטווה בפשתן ביד שמאלית. וכן מפרש הגר"א, אלא שאינו גורס תיבת "אף" **שבדברי רבי יהודה** (עיין "תוספות יום טוב", שמפרש תיבת "אף" לשיטת הראב"ד, שרבי יהודה בא להקל). **כְּשֵׁם שֶׁנִּרְאֶה לְנֶגַע, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ** – כשמגלח המצורע את שערו ביום טהרתו, אינו מגלח אלא השער שבמקומות הנראים ונבדקים בראיית הנגע, אבל השערות שבבית הסתרים אינו מגלח.

באור משנה ה

כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה – ואפילו נגעי קרוביו מותר לכהן לראות, ולפסוק אם הם טמאים או טהורים, **חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ** – שנאמר (**ויקרא יג, ט**): "והובא אל הכהן", ומשמע: אל כהן אחר. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף לֹא נִגְעֵי קְרוֹבָיו** – אין כהן רואה, שנאמר (**דברים כא, ה**): "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", הוקש נגע לריב, מה ריב שלא בקרובים אף נגע שלא בקרובים (**גמרא סנהדרין לד, ב**), ותנא קמא סובר, שאין מקישים נגע לריב. והלכה כתנא קמא. **כָּל הַנְּדָרִים אָדָם מַתִּיר, חוּץ מִנִּדְרֵי עַצְמוֹ** – שנאמר (**במדבר ל, ג**): "לא יחל דברו", ודרשו: הוא אינו מחל, אבל אחרים מחלים לו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים** – כגון נדרים שאינם של עינוי נפש ודברים שאינם בינו לבינה, הואיל וצריכים חקירת חכם אינו רשאי להתיר, שמא יקל לאשתו. אבל נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה, שאינם צריכים חקירת חכם, הריהו מתיר. ואפילו נדרים שבינה לבין אחרים דווקא בפני עצמו אינו יכול להתיר, אף על פי שהוא מומחה, אבל להצטרף לשניים, להתיר נדרה כדין שלושה הדיוטות, רשאי להתיר, לפי שאינם חשודים שמא לא יחקרו יפה (**הר"ש; ברטנורא**). ויש כותבים, שנדרים שבינו לבינה, אפילו בצירוף למנין שלושה אינו יכול להתיר, לפי שהם בכלל נדרי עצמו, שאשתו כגופו היא, ואם שתק ביום שמעו, שוב אינו יכול להתיר אפילו בצירוף לשלושה. וזהו שנקט רבי יהודה: "נדרי אשתו שבינה לבין אחרים", משום שדברים שבינה לבינו אף לדעת תנא קמא אינו יכול להתיר,

פרק שלישי

א הַכֹּל מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים, חוּץ מִן הַגּוֹיִם וְגֵר תּוֹשָׁב. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים, אֲבָל אֵינָן מַטַּמְּאָה וְהַטַּהֲרָה בִּידֵי כֹּהֵן. אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר טָמֵא, וְהוּא אוֹמֵר: טָמֵא; אֱמֹר טָהוֹר, וְהוּא אוֹמֵר: טָהוֹר. אֵין רוֹאִים שְׁנֵי נְגָעִים כְּאֶחָד, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד וּבֵין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֶלָּא רוֹאֶה אֶת הָאֶחָד וּמַסְגִּירוֹ, וּמַחֲלִיטוֹ, וּפוֹטְרוֹ, וְחוֹזֵר לַשֵּׁנִי. אֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמֻּסְגָּר, וְלֹא מַחֲלִיטִין אֶת הַמֻּחְלָט. אֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמֻּחְלָט, וְלֹא מַחֲלִיטִין אֶת הַמֻּסְגָּר. אֲבָל בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ – הַמַּסְגִּיר מַסְגִּיר, וְהַמַּחֲלִיט מַחֲלִיט, מַסְגִּיר וּפוֹטֵר, מַחֲלִיט וּפוֹטֵר.

ב חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע – נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, לוֹ וּלְבֵיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ. וְכֵן בָּרֶגֶל – נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל.

פירוש ברטנורא

ג א הכל מיטמאין. ואפילו קטן. דמהו דתימא איש צרוע כתיב (ויקרא י"ג), קמ"ל אדם כי יהיה בעור בשרו כתיב (שם): **הכל כשרים לראות את הנגעים.** ואע"פ שאינו בקי בהן ובשמותיהן, אם חכם עמו, רואה. אבל בינו לבין עצמו אם אינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים: **שהטומאה והטהרה ביד כהן.** חכם ישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן, אע"פ שהוא שוטה, אמור טמא, אמור טהור: **בין באיש אחד בין בשני אנשים.** שנולדו שני נגעים באיש אחד או בשני אנשים, אין הכהן רואה אותן בבת אחת, שאין הכהן יכול לראות יפה שני נגעים כאחד: **ומסגירו.** אי בר הסגר הוא, כגון ע"י ארבעה מראות: **ומחליטו.** אם ראוי להחליט, כגון ע"י שער לבן או מחיה: **ופוטרו.** אם הוא למטה מארבעה מראות: **וחוזר לשני.** מאחר שנולד השני קודם שהסגיר את הראשון או שהחליטו: **אין מסיגירים את המוסגר.** וכן נמי אין מחליטין את המוסגר. דאם הסגירו בנגע אחד ואח"כ נולד לו נגע אחר שראוי להסגירו או להחליטו, אין נזקק לו. וכי מתסי מן הראשון אין על הנגע שני לא תורת מוסגר ולא תורת מוחלט, עד שיזקק לו: **אבל בתחלה בסוף שבוע מסגיר ומסגיר.** אם בתחלת השבוע נולד השני קודם שהסגיר את הראשון, מסגיר על הראשון ומסגיר על השני. וכן בסוף שבוע ראשון אם עמד ראשון בעיניו, מסגירו וחוזר ומסגיר על השני: **מחליט ומחליט.** מחליט על הראשון וחוזר ומחליט על השני: **מסגיר ופוטר.** מסגיר על הראשון ופוטר על השני: **מחליט ופוטר.** מחליט על הראשון ופוטר על השני. וה"ה איפכא, מסגיר ומחליט או מחליט ומסגיר פוטר ומסגיר פוטר ומחליט:

ב נותנין לו שבעת ימי המשתה. דכתיב וביום הראות בו, מכדי לכתוב רחמנא ובהראות, מאי וביום, לומר לך יש יום שאתה רואה ויש יום שאי אתה רואה:

משניות מבוארות – קהתי

שכנדרי עצמו הם. **כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה** – אם יש בהם מום קבוע, ומותר לשחטם ולאכלם כחולין, **חוּץ מִבְּכוֹרוֹת עַצְמוֹ** – שאין כהן רשאי לראות מום של בכורו ולהתירו, משום חשד.

~ יום שני ~

באור משנה א

הַכֹּל מְטַמְּאִין בַּנְּגָעִים – אפילו קטן, **חוּץ מִן הַגּוֹיִם וְגֵר תּוֹשָׁב** – שאינם מיטמאים בנגעים, גר תושב היינו גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות בני נח. **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים** – אפילו ישראל, אם הוא בקי בדיני נגעים, **אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַטַּהֲרָה בִּידֵי כֹּהֵן** – לומר טמא או טהור אינו אלא בסמכותו של כהן בלבד; הלכך אם הכהן אינו בקי בנגעים, הולך חכם ישראל עמו, ולאחר שרואים את הנגע, **אוֹמְרִים לוֹ** – הישראל אומר לכהן: **אֱמֹר טָמֵא** – אמור שהוא טמא וצריך הסגר, או שהוא טמא מוחלט, **וְהוּא אוֹמֵר: טָמֵא** – והכהן אומר: טמא; **אֱמֹר טָהוֹר** – או שהישראל אומר לכהן: אמור שהוא טהור, **וְהוּא אוֹמֵר: טָהוֹר** – והכהן אומר טהור. **אֵין רוֹאִים שְׁנֵי נְגָעִים כְּאֶחָד** – שאין יכולים לבחון יפה שני נגעים כאחד, **בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד וּבֵין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** – בין ששני הנגעים הם באיש אחד בין שהם בשני אנשים, אין רואים אותם בבת אחת, **אֶלָּא רוֹאֶה אֶת הָאֶחָד** – נגע אחד, **וּמַסְגִּירוֹ** – אם צריך הסגר, **וּמַחֲלִיטוֹ** – או שמחליטו לטומאה, אם יש בו סימני טומאה, כגון שער לבן או מחיית בשר חי, **וּפוֹטְרוֹ** – או שפוטרו ומטהרו, אם מראהו כהה מקרום ביצה, **וְחוֹזֵר לַשֵּׁנִי** – כלומר רק לאחר שפוסק דינו של הנגע שראה תחילה, חוזר לבדוק את הנגע השני ולפסוק דינו. **אֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמֻּסְגָּר** – אם לאחר שהסגירו הכהן נולד לו בתוך שבוע ההסגר נגע אחר, אין הכהן נזקק לו להסגירו גם בשביל הנגע השני ולמנות את ימי הסגרו מן ההסגר שני, **וְלֹא מַחֲלִיטִין אֶת הַמֻּחְלָט** – אם משהחליטו הכהן לטומאה משום נגע אחד נולד לו נגע אחר עם סימני טומאה, אין הכהן מחליט אותו גם בשביל הנגע השני, וכשיטהר מן הנגע הראשון, הרי הוא טהור עד שייזקק לו הכהן לנגע השני. **אֵין מַסְגִּירִין אֶת הַמֻּחְלָט** – מי שהוחלט לטומאה, ונולד לו נגע אחר, שצריך הסגר, אין מסגירים אותו בשביל הנגע השני, אלא לאחר שיטהר מן הנגע הראשון מסגירים אותו בשביל הנגע השני, **וְלֹא מַחֲלִיטִין אֶת הַמֻּסְגָּר** – שאם תוך שבוע ההסגר של נגע אחד נולד לו נגע אחר עם סימני טומאה, אין נזקקים לו להחליטו לטומאה בשביל הנגע השני. **אֲבָל בַּתְּחִלָּה** – אם נולד לו נגע שני קודם שהסגירו הכהן בשביל הנגע הראשון, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ** – או אם נולד לו נגע שני בסוף השבוע של הסגר הנגע הראשון, קודם שהסגירו הכהן שבוע שני, וכן אם נולד בסוף השבוע השני קודם שהחליטו לטומאה או קודם שטיהרו על הנגע הראשון, **הַמַּסְגִּיר מַסְגִּיר** – כשמסגירו הכהן על הנגע הראשון מסגירו גם על הנגע השני, **וְהַמַּחֲלִיט מַחֲלִיט** – וכן כשמחליטו לטומאה על הראשון מחליטו גם על השני, **מַסְגִּיר וּפוֹטֵר** – מסגירו על הנגע הראשון ומטהרו על השני, **מַחֲלִיט וּפוֹטֵר** – או מחליטו לטומאה על הנגע הראשון ומטהרו על השני; והוא הדין שמסגירו על הראשון ומחליטו על השני, או מחליטו על הראשון ומסגירו על השני, וכן פוטרו על הראשון ומסגירו או מחליטו על השני (עיין "תפארת ישראל" בענין נפקא מינה שבכל הדינים הללו).

באור משנה ב

חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע, נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, לוֹ וּלְבֵיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ – שבמשך שבעת ימי המשתה אין הכהן בודק את הנגע שנולד בגופו או בביתו או בבגדיו; אבל שאר כל אדם שנראה בו נגע, בית דין כופים אותו לבוא אל הכהן, שמצוות עשה היא **(ויקרא יג, ב)**: "והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים" **(הרא"ש)**. **וְכֵן בָּרֶגֶל** – אם בחג נראה נגע באדם או בביתו או בבגדיו, **נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל** – שאין הכהן רואהו כל ימות הרגל. בתורת כהנים למדים זה ממה שנאמר **(שם שם, יד)**: "וביום הראות בו" – יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו.

ג עוֹר הַבָּשָׂר מִטַּמֵּא בִּשְׁנֵי שָׂבוּעוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן, וּבְמִחְיָה, וּבְפְשִׁיוֹן. בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְמִחְיָה — בַּתְּחִלָּה, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפְשִׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמְטַמֵּא בִּשְׁנֵי שָׂבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם.

ד הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה מְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, וּבִשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפְשִׁיוֹן. בְּשֵׂעָר לָבָן — בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפְשִׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, שֶׁהוּא שִׁבְעַת יָמִים.

ה הַנִּתָּקִין מְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק, וּבְפְשִׁיוֹן. בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק — בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף

פירוש ברטנורא

ג עור הבשר. שנראה בו אחד מארבעה מראות: **בתחילה.** כשהובא אל הכהן בלא הסגר, מיטמא בשער לבן ובמחיה. אבל בפסיון אינו מיטמא עד סוף שבוע ראשון, או סוף שבוע שני, ולאחר הפטור דסוף שבוע שני כשעמד בעיניו ופטרו, אם אחר כך פשה חוזר וחולטו: **שלשה עשר יום.** דיום שביעי של שבוע ראשון עולה לכאן ולכאן:

ד השחין והמכוה מטמאים בשבוע אחד. דשאר נגעים יש להן שני הסגרות, ואלו אם לא פשה בשבוע ראשון ולא נולד שער לבן, פוטרו. ולשון מיטמאין דנקט, הכי קאמר, כשבאו אלו שני סימנים בסוף שבוע אחד, טמא, הא לא באו, טהור:

ה הנתקים. נגעים שבראש או בזקן קרויין נתקים: **בשער צהוב דק בתחלה.** אם בתחלה נולד לו שער צהוב, מחליטו: **צהוב.** דומה לזהב: **בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני.** אם בסוף שבוע ראשון פשה או נולד לו שער צהוב, מחליטו. ואם לאו, מסגירו שנית, ואם בסוף שבוע שני פשה או נולד לו

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שלישי ~

באור משנה ג

עוֹר הַבָּשָׂר – שנראה בו נגע, **מִטַּמֵּא בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת** – שאם הנגע עמד בעיניו בלא סימן טומאה, הריהו טמא על כל פנים שני שבועות של הסגרו, כמו **שנאמר (ויקרא יג, ד-ו):** "ואם בהרת לבנה היא בעור בשרו ועמוק אין מראה מן העור ושערה לא הפך לבן, והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים. וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה הנגע בעור, והסגירו הכהן שבעת ימים שנית. וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור, וטהרו הכהן";

וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִין – ובאחד משלושה סימני טומאה דלקמן הוא נעשה טמא מוחלט: **בְּשֵׂעָר לָבָן** – אם נראו בנגע שתי שערות לבנות, **וּבְמִחְיָה** – או אם נראתה בו מחיית בשר חי, היינו בשר בריא כשיעור עדשה המוקף מן הנגע, **וּבְפְשִׁיוֹן** – או אם פשה הנגע בעור. **בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְמִחְיָה** – מיטמא עור הבשר, **בַּתְּחִלָּה** – בין שנראו בו בתחילה כשהובא אל הכהן, **וּבְסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שנראו בו סימני טומאה אלו בסוף השבוע הראשון להסגרו, **וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – ובין שנראו בו בסוף השבוע השני להסגרו, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – או לאחר שטיהרו הכהן, כמפורש בתורה **(ויקרא יג, ג; ט-יא).**

וּבְפְשִׁיוֹן – אם פשה הנגע בעור הבשר, אינו מיטמא אלא כשפשה לאחר ההסגר, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – או בסוף השבוע השני, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – לאחר שטיהרו הכהן. **אבל אם פשה הנגע בתחילה קודם שהסגירו הכהן, אינו מיטמא** (כמו שכבר הזכרנו לעיל א, ג), **שנאמר (שם שם, ז):** "ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו, ונראה שנית אל הכהן. וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור, וטמאו הכהן צרעת היא". **וּמְטַמֵּא בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלֹּשָׁה עָשָׂר יוֹם** – מה ששנינו ברישא שמיטמא בשני שבועות של הסגר, היינו שלושה עשר יום, שיום השביעי של ההסגר הראשון עולה להסגר השני ולהסגר השני, כמו שכבר בארנו (לעיל א, ד).

באור משנה ד

כתוב בתורה (ויקרא יג, יח-כח): "ובשר כי יהיה בו בעורו שחין, ונרפא. והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת לבנה אדמדמת, ונראה אל הכהן. וראה הכהן והנה מראה שפל מן העור, ושערה הפך לבן, וטמאו הכהן, נגע צרעת היא, בשחין פרחה. ואם יראנו הכהן והנה אין בה שער לבן ושפלה איננה מן העור והיא כהה, והסגירו הכהן שבעת ימים. ואם פשה תפשה בעור, וטמא הכהן אותו, נגע היא. ואם תחתיה תעמוד הבהרת לא פשתה, צרבת השחין היא, וטהרו הכהן. — או בשר כי יהיה בעורו מכות־אש, והיתה מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה, וראה אותה הכהן והנה נהפך שער לבן בבהרת ומראה עמוק מן העור, צרעת היא, במכוה פרחה, וטמא אותו הכהן, נגע צרעת היא. ואם יראנה הכהן והנה אין בבהרת שער לבן ושפלה איננה מן העור והיא כהה, והסגירו הכהן שבעת ימים. וראהו הכהן ביום השביעי, אם פשה תפשה בעור, וטמא הכהן אותו, נגע צרעת היא, ואם תחתיה תעמוד הבהרת, לא פשתה בעור והיא כהה, שאת המכוה היא, וטהרו הכהן, כי צרבת המכוה היא". — **וכבר בארנו ענין השחין והמכווה** בפתיחה למסכתנו (עיין שם). **משנתנו באה לסכם דיני הטומאה של שחין ומכווה.**

הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה מְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד – אין בהם אלא הסגר לשבוע אחד, **וּבִשְׁנֵי סִימָנִין** – ובאחד משני סימנים דלקמן הם נעשים טמאים מוחלטים: **בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפְשִׁיוֹן** – אם נראו בהם שתי שערות לבנות, או אם פשה הנגע, אבל במחיה אינם מיטמאים. **בְּשֵׂעָר לָבָן** – מיטמאים השחין והמכווה, **בַּתְּחִלָּה** – בין שנראו בהם בתחילה כשהובאו אל הכהן, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ** – בין שנראו בסוף השבוע של ההסגר, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – או לאחר שטיהרו הכהן. **וּבְפְשִׁיוֹן** – מיטמאים, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ** – כשפשה הנגע לאחר ההסגר, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – לאחר שטיהרו הכהן. **וּמְטַמְּאִין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, שֶׁהוּא שִׁבְעַת יָמִים** – כמו ששנינו ברישא, שאין בהם אלא הסגר לשבוע אחד.

~ יום רביעי ~

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא יג, כט-לז): "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע, בראש או בזקן. וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמק מן העור, ובו שער צהב דק, וטמא אותו הכהן, נתק הוא, צרעת הראש או הזקן הוא. וכי יראה הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו עמק מן העור ושער שחור אין בו, והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת ימים. וראה הכהן את הנגע ביום השביעי והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהב, ומראה הנתק אין עמק מן העור. והתגלח, ואת הנתק לא יגלח, והסגיר הכהן את הנתק שבעת ימים שנית. וראה הכהן את הנתק ביום השביעי והנה לא פשה הנתק בעור ומראהו איננו עמק מן העור, וטהר אותו הכהן וכבס בגדיו וטהר. ואם פשה יפשה הנתק בעור, אחרי טהרתו. וראהו הכהן והנה פשה הנתק בעור, לא יבקר הכהן לשער הצהב טמא הוא. ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו, נרפא הנתק, טהור הוא, וטהרו הכהן". — **משנתנו מסכמת דיני טומאת הנתק.**

הַנִּתָּקִין – הנגעים שבראש **או בזקן** (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו), **מְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת** – שאם הנגע עמד בעיניו, הריהו טמא שני שבועות של הסגרו, **בִּשְׁנֵי סִימָנִין** – והוא נעשה טמא מוחלט בשני סימנים אלו: **בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק** – אם נראה בנגע שער צהב דק, **וּבְפְשִׁיוֹן** – או אם פשה הנגע. **בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק** – מיטמאים הנתקים, **בַּתְּחִלָּה** – בין שנראה בהם בתחילה, כשהובאו אל הכהן,

שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפִשְׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם.

ו הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, וּבִשְׁנֵי סִימָנִין: בְּמִחְיָה וּבְפִשְׁיוֹן. בְּמִחְיָה — בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפִשְׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם.

ז הַבְּגָדִים מְטַמְּאִים בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִין: בִּירַקְרָק, וּבַאֲדַמְדָּם, וּבְפִשְׁיוֹן. בִּירַקְרָק וּבַאֲדַמְדָּם — בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפִשְׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם.

פירוש ברטנורא

שער צהוב, מחליטו. ואם לאו, פוטרו. ואם לאחר הפטור פשה או נולד לו שער צהוב, מחליטו:

ו הקרחת והגבחת. לקמן בפ"י מפרש איזו היא קרחת ואיזו היא גבחת: **במחיה ובפשיון.** אבל בשער לבן אין מיטמאין, לפי שאין שער צומח בהן:

ז בירקרק ובאדמדם. הא דקרי בבגדים ובבתים סימן טומאה ירקרק ואדמדם, ולא קרי לעיל סימן טומאה לארבעה מראות שבעור בשר, משום דארבע מראות שבעור בשר אפילו עומדים בו כמה שנים אינן מחליטים בלא שער לבן ובלא פסיון ובלא מחיה, אבל בבגדים כשעמד הירקרק או אדמדם שני שבועות אע"ג דלא פשה כתיב באש תשרפנו, להכי קרי להו בבגדים סימן טומאה. וכן בבתים שלשה שבועות כשחזר הנגע לכמות שהיה, או מירקרק לאדמדם או מאדמדם לירקרק, כתיב (ויקרא י"ד) ונתץ את הבית, כאילו פשה, להכי קרי להו סימן טומאה: **לאחר הפטור.** כגון שכהה, אם חזר אחרי כן, שורף:

משניות מבוארות – קהתי

בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – בין שנראה בהם בסוף השבוע הראשון של הסגר, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – של הסגר, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – או לאחר שטיהרו הכהן. **וּבְפִשְׁיוֹן** – מיטמאים הנתקים, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – כשפשה הנגע לאחר ההסגר בסוף שבוע ראשון, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי,** או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – לאחר שטיהרו הכהן. **וּמְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם** – שני השבועות של הסגר אינם אלא שלושה עשר יום, שיום השביעי של ההסגר הראשון עולה להסגר הראשון ולהסגר השני.

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא יג, מב-מד): "וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם, צרעת פורחת היא בקרחתו או בגבחתו. וראה אותו הכהן והנה שאת הנגע לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו, כמראה צרעת עור בשר. איש צרוע הוא טמא הוא, טמא ימטאנו הכהן בראשו נגעו". – משנתנו באה לסכם דיני הטומאה של הקרחת והגבחת, וכבר בארנו עניינן בפתיחה למסכתנו (עיין שם).

הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת – שנראה בהן נגע, **מְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת** – של הסגר, **וּבִשְׁנֵי סִימָנִין** – ונעשה טמא מוחלט באחד משני סימנים אלו: **בְּמִחְיָה** – אם נראתה בנגע מחיית בשר חי, **וּבְפִשְׁיוֹן** – אם פשה הנגע. אבל בשער לבן אינן מיטמאות לפי שאין שער צומח בהן. **בְּמִחְיָה** – מיטמאות הקרחת והגבחת, **בַּתְּחִלָּה** – בין שנראתה בהן המחיה בתחילה, כשהובאו אל הכהן, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שנראתה לאחר ההסגר, בסוף שבוע ראשון, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי,** או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – לאחר שטיהרו הכהן. **וּבְפִשְׁיוֹן** – מיטמאות, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – כשפשה הנגע לאחר ההסגר הראשון, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – לאחר ההסגר השני, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – לאחר שטיהרו הכהן. **וּמְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם** – שני השבועות של ההסגר, אינם אלא שלושה עשר יום, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

~ יום חמישי ~

באור משנה ז

כתוב בתורה (ויקרא יג, מז-נח): "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת, בבגד צמר או בבגד פשתים, או בשתי או בערב לפשתים ולצמר, או בעור או בכל מלאכת עור. והיה הנגע ירקרק או אדמדם בבגד... נגע צרעת הוא, והָראה את הכהן. וראה הכהן את הנגע, והסגיר את הנגע שבעת ימים. וראה את הנגע ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד... צרעת ממארת הנגע, טמא הוא. ושרף את הבגד... אשר יהיה בו הנגע, כי צרעת ממארת היא, באש תישרף. ואם יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד... וצוה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע, והסגירו שבעת ימים שנית. וראה הכהן אחרי הוכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה, טמא הוא, באש תשרפנו... ואם ראה הכהן והנה כהה הנגע אחרי הוכבס אותו, וקרע אותו מן הבגד... ואם תיראה עוד בבגד... פורחת היא, באש תשרפנו את אשר בו הנגע. והבגד... אשר תכבס וסר מהם הנגע, וכובס שנית וטהר". – משנתנו מסכמת דיני הטומאה של נגעי הבגדים.

הַבְּגָדִים – שיש בהם נגע, **מְטַמְּאִים בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת** – של הסגר, **וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִין** – דהיינו: **בִּירַקְרָק, וּבַאֲדַמְדָּם, וּבְפִשְׁיוֹן. בִּירַקְרָק וּבַאֲדַמְדָּם, בַּתְּחִלָּה** – שאם בשעה שהובא אל הכהן היה הנגע ירקרק או אדמדם, מסגירים אותו לשבוע, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שאם בסוף השבוע עמד המראה בעיניו, מסגירים אותו לשבוע שני, **וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – אם המראה עמד בעיניו גם בסוף השבוע השני, הרי הוא סימן טומאה גמור, וצריך לשרוף את הבגד, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – וכן אם נראה הנגע שנית לאחר שטיהרו הכהן, היינו שהיה ירקרק או אדמדם, יש לשרוף את הבגד. **וּבְפִשְׁיוֹן** – מיטמא הבגד, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – אם פשה בסוף שבוע הראשון, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – או שפשה בסוף שבוע שני, **לְאַחַר הַפְּטוּר** – או שפשה לאחר שכבר טיהרו הכהן, בכל אחד מאלו שורף את הבגד. **וּמְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן שִׁלְשָׁה עָשָׂר יוֹם** – שני השבועות של ההסגר אינם אלא שלושה עשר יום, כמו שבארנו הטעם במשניות הקודמות.

באור משנה ח

משנה זו מסכמת דיני הטומאה של נגעי הבתים, כמו שנאמר בתורה (ויקרא יד, לה-מח): "ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר, כנגע נראה לי בבית. וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבוא הכהן לראות את הנגע ולא ישמא כל אשר בבית, ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית. וראה את הנגע והנה הנגע בקירות הבית שקערורות ירקרקות או אדמדמות, ומראיהן שפל מן הקיר. ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית, והסגיר את הבית שבעת ימים. ושב הכהן ביום השביעי, וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית. וצוה הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע, והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. ואת הבית יקציע מבית סביב, ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים, ועפר אחר יקח וטח את הבית. ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את האבנים, ואחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח. ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית, צרעת ממארת היא בבית טמא הוא. ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית, והוציא אל מחוץ לעיר אל מקום טמא... ואם בוא יבוא הכהן וראה והנה לא פשה הנגע בבית אחרי הטוח את הבית, וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע".

הַבָּתִּים – שנראה בהם נגע, **מְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת** – שאם

ח הַבָּתִּים מִטַּמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִים: בִּירַקְרָק, וּבַאֲדַמְדָּם, וּבְפִשְׁיוֹן. בִּירַקְרָק וּבַאֲדַמְדָּם — בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּבְפִשְׁיוֹן — בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי, לְאַחַר הַפְּטוּר. וּמִטַּמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם. אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת.

פרק רביעי

א יֵשׁ בְּשֵׂעָר לָבָן מַה שֶּׁאֵין בְּפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן מַה שֶּׁאֵין בְּשֵׂעָר לָבָן. שֶׁשֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בַּתְּחִלָּה, וּמְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה לֹבֶן, וְאֵין בּוֹ סִימַן טַהֲרָה. יֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן, שֶׁהַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, וּמְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים, חוּץ לַנֶּגַע, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן.

פירוש ברטנורא

ח שהם תשעה עשר יום. ראשון ושביעי של שבוע אמצעי עולים לפניהם ולאחריהם: **פחות משבוע אחד.** כגון שחין ומכוה: **שלשה שבועות.** כגון נגעי בתים:

ד א יש בשער. ששער לבן מטמא בתחילה. כשהובא אל הכהן ויש בנגע שער לבן, טמא. מה שאין כן בפסיון שאינו מטמא אלא בסוף שבוע: **ומטמא בכל מראה לובן.** אפילו למטה מארבעה מראות, דכתיב (ויקרא י"ג) ומראה הנגע עמוק, מראה הנגע עמוק ולא מראה שער לבן עמוק. משא"כ בפסיון שאין פסיון מטמא למטה מארבע מראות, שבאותן מראות שהאום מטמא הפסיון מטמא: **ואין בו סימן טהרה.** ואילו בפסיון יש בו סימן טהרה, שאם פרח בכולו טהור: **מטמא בכל שהוא.** אבל שער לבן אינו מטמא בפחות משתי שערות, דמיעוט שער שנים: **חוץ מן הנגע.** כשפשה חוץ לנגע, טמא. אבל שער לבן בעינן שיהא בנגע, כדכתיב (ויקרא י"ג) ושער בנגע הפך לבן:

משניות מבוארות – קהתי

הנגע עמד בעיניו בסוף שבוע הראשון, מסגירו הכהן לשבוע שני, ואם הנגע עמד בעיניו גם בסוף השבוע השני, חולץ את האבנים אשר בהן הנגע וקוצה את העפר סביב האבנים וטח את הבית, כמו שנאמר: "וצוה הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע, והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא, ואת הבית יקציע מבית סביב ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים, ועפר אחר יקח וטח את הבית". ואף על פי שפסוקים אלו מוסבים על מה שנאמר קודם לכן: "ושב הכהן ביום השביעי, וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית", כלומר שאם בסוף הסגר הראשון פשה הנגע, הדין הוא שחולץ וקוצה וטח, מכל מקום דרשו מן המקראות **(בתורת כהנים)**, שהוא הדין בסוף ההסגר השני, אף כשלא פשה הנגע, שחולץ וקוצה וטח, ומסגירו עוד שבעה ימים, ואם בסוף השבוע השלישי לא פשה הנגע, הכהן מטהרו, כמו שכתוב: "ואם בוא יבוא הכהן וראה והנה לא פשה הנגע בבית אחרי הטוח את הבית, וטהר הכהן את הבית". מכל מקום נמצא הבית טמא שלושה שבועות; **וּבִשְׁלֹשָׁה סִימָנִים** – מיטמאים הבתים: **בִּירַקְרָק, וּבַאֲדַמְדָּם** – אם היה הנגע ירקרק או אדמדם, כמו בנגעי בגדים, **וּבְפִשְׁיוֹן** – אם פשה הנגע. **בִּירַקְרָק וּבַאֲדַמְדָּם, בַּתְּחִלָּה** – אם בתחילה, כשבא הכהן לראות את נגע הבית, היה הנגע ירקרק או אדמדם, מסגירו הכהן לשבוע, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שאם בסוף שבוע ראשון עמד הנגע בעיניו, מסגירו לשבוע שני, כמו שבארנו לעיל, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – אם גם בסוף שבוע שני עמד הנגע בעיניו, חולץ את האבנים סביב הנגע וקוצה העפר וטח את הבית ומסגירו שוב לשבוע שלישי; **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי** – שאם חזר הנגע בסוף שבוע השלישי, נותץ את הבית; **לְאַחַר הַפְּטוּר** – שאם בסוף השבוע השלישי לא חזר הנגע וטיהרו הכהן, ולאחר כמה ימים חזר הנגע לבית, אם כבר הביא צפרים על הנגע הראשון, הרי זה נידון כנגע חדש, ואם חזר הנגע קודם שהביא צפרים, נותץ את הבית. **וּבְפִשְׁיוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – שאם פשה הנגע בסוף שבוע הראשון, חולץ את האבנים שבהן הנגע וקוצה העפר וטח את הבית ומסגירו שבוע שני, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – שאם הנגע עמד בעיניו בסוף השבוע הראשון, ופשה בסוף השבוע השני, חולץ וקוצה וטח ומסגירו שבוע שלישי; ואף על פי שכבר שנינו לעיל, שאפילו עמד הנגע בעיניו בסוף השבוע השני, חולץ וקוצה וטח ומסגירו לשבוע שלישי, מכל מקום באה כאן המשנה להשמיענו, שאפילו פשה הנגע בסוף השבוע השני מכל מקום אינו נותץ את הבית, אלא חולץ וקוצה וטח ומסגירו לשבוע שלישי; **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי** – כלומר אם חזר הנגע בסוף השבוע השלישי, נותץ את הבית (אבל פשיון ממש אין בסוף השבוע השלישי, שהרי אין הכהן מסגירו לשבוע שלישי אלא לאחר שחלץ וקצה וטח); **לְאַחַר הַפְּטוּר** – אף כאן הכוונה היא, שמשטיהרו הכהן חזר הנגע לבית לאחר כמה ימים, אם חזר לאחר שעשה את הצפרים על הנגע הראשון, הרי זה נידון כנגע חדש, ואם חזר קודם שעשה את הצפרים נותץ את כל הבית. **וּמִטַּמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם** – שלשת השבועות של הסגר אינם אלא תשעה עשר יום, שיום השביעי של ההסגר הראשון ושל ההסגר השני עולה לכאן ולכאן. **אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד** – של הסגר, והיינו בשחין ובמכוה, **וְלֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת** – היינו בנגעי בתים.

~ יום ששי ~

באור משנה א

משנתנו דנה בהבדלים שבין סימני הטומאה שער לבן ופשיון.

יֵשׁ בְּשֵׂעָר לָבָן מַה שֶּׁאֵין בְּפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן מַה שֶּׁאֵין בְּשֵׂעָר לָבָן. שֶׁשֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בַּתְּחִלָּה – כשהובא הנגע אל הכהן ויש בו שער לבן, הרי הוא מטמא, מה שאין כן בפשיון, שאינו מטמא אלא לאחר הסגר, בסוף שבוע; **וּמְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה לֹבֶן** – אפילו במראה שהוא למטה מארבעת מראות הנגעים, היינו למטה מקרום ביצה, מה שאין כן בפשיון שאינו מטמא אלא באחד מארבעה המראות שעיקר הנגע מטמא בהם **(תורת כהנים; עיין "תוספות יום טוב")**; **וְאֵין בּוֹ סִימַן טַהֲרָה** – שאפילו נתמלא כל הגוף שערות לבנות לא נטהר **(הרא"ש)**, מה שאין כן בפשיון, שאם פרח בכולו טהור, כמו שכתוב **(ויקרא יג, יב-יג)**: "ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו, לכל מראה עיני הכהן. וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע, כולו הפך לבן טהור הוא". **יֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן** – מה שאין בשער לבן, **שֶׁהַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא** – אבל שער לבן אינו מטמא אלא בשתי שערות, שמיעוט "שער" שנים **(תורת כהנים; עיין "תוספות יום טוב")**, **וּמְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים** – בכל נגעי אדם, בנגעי בגדים ובנגעי בתים, כמפורש לעיל (ג, ג-ח), אבל שער לבן אינו סימן טומאה אלא בנגעי עור הבשר ובשחין ובמכוה, כמו ששנינו לעיל (ג, ג-ד); **חוּץ לַנֶּגַע** – כשהפשיון הוא חוץ לנגע הרי הוא סימן טומאה, אבל שער לבן אינו סימן טומאה

ב יֵשׁ בְּמִחְיָה מַה שֶּׁאֵין בְּפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן מַה שֶּׁאֵין בְּמִחְיָה. שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמָּא בַּתְּחִלָּה, וּמְטַמָּא בְּכָל מַרְאֶה, וְאֵין בָּהּ סִימַן טָהֳרָה. יֵשׁ בִּפְשִׁיוֹן, שֶׁהַפְּשִׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, וּמְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים, חוּץ לַנֶּגַע; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִחְיָה.
ג יֵשׁ בְּשֵׂעָר לָבָן מַה שֶּׁאֵין בְּמִחְיָה, וְיֵשׁ בְּמִחְיָה מַה שֶּׁאֵין בְּשֵׂעָר לָבָן. שֶׁשֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בַּשְּׂחִין וּבַמִּכְוָה, בִּמְכֻנָּס וּבִמְפֻזָּר, בִּמְבֻצָּר וְשֶׁלֹּא בִמְבֻצָּר. יֵשׁ בְּמִחְיָה, שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמָּא בַּקָּרַחַת וּבַגַּבַּחַת, הֲפוּכָה וְשֶׁלֹּא הֲפוּכָה, וּמְעַכֶּבֶת אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן, וּמְטַמָּא בְּכָל מַרְאֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן.
ד שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עֶקֶרֶן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַלְבִּין – טָהוֹר. עֶקֶרֶן מַלְבִּין וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר – טָמֵא. כַּמָּה יְהֵא בַּלַּבְנוּנִית?

פירוש ברטנורא

ב בכל מראה. היינו כמראה הבשר בין כושי בין לבן בין אדום: **מטמא בכל שהוא.** אבל במחיה בעיא בעדשה: **חוץ מן הנגע מה שאין כן במחיה.** שהמחיה צריכה להיות בתוך הנגע:
ג ובמכונס. שהשתי שערות במקום אחד בנגע: **במפורד.** זה במזרח הנגע וזה במערב: **מבוצר.** שתי שערות באמצע הנגע, כמבצר שבאמצע העיר: **שאינו מבוצר.** כחוט היוצא מן הנגע, ויש ברחבו שתי שערות. מה שאין כן במחיה דבעינן מבוצרת ומכונסת: **הפוכה ושלא הפוכה.** בין שהבהרת קדמה למחיה, בין שהמחיה קדמה לבהרת. מה שאין כן בשער לבן, שאם קדם לבהרת, טהור: **ומעכבת את ההופך כולו לבן.** דאם הוחלט במחיה. ופרחה הצרעת בכולו חוץ ממקום המחיה, עדיין טמא הוא. אבל אם פרחה בכולו אע"ג דכל גופו מלא שער לבן, טהור, שאין שער לבן מעכב:
ד עיקרן משחיר וראשן מלבין טהור. דאמר קרא (ויקרא י"ג) ושער בנגע הפך לבן, העיקר הסמוך לנגע הפך לבן: **כדי לקרוץ בזוג.** כדי שינטל בפי הזוג

משניות מבוארות – קהתי

אלא אם כן שתי השערות בתוך הנגע, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן** – כמו שבארנו לעיל בפרטי הדברים.

באור משנה ב

משנה זו דנה בהבדלים שבין סימני הטומאה מחיה ופשיון.

יֵשׁ בְּמִחְיָה מַה שֶּׁאֵין בְּפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן מַה שֶּׁאֵין בְּמִחְיָה. שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמָּא בַּתְּחִלָּה – כשהובא אל הכהן, ובו מחיית בשר חי, הרי הוא מטמא, מה שאין כן בפשיון, **וּמְטַמָּא בְּכָל מַרְאֶה** – בין שהיה מראה המחיה אדום או שחור או לבן, והוא שלא יהיה הלובן מארבעה המראות **(רמב"ם)**; ויש מפרשים: בכל מראה – היינו כמראה הבשר של המנוגע, בין כושי בין לבן בין אדום **(הר"ש; ברטנורא)**, מה שאין בפשיון שאינו מטמא אלא באחד מארבעה המראות, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת, **וְאֵין בָּהּ סִימַן טָהֳרָה** – מה שאין כן בפשיון, שאם פרח בכולו טהור, כמו שהבאנו במשנה הקודמת. **יֵשׁ בְּפִשְׁיוֹן** – מה שאין במחיה, **שֶׁהַפְּשִׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא** – אבל מחיה אינה מטמאה בפחות מכעדשה, **וּמְטַמֵּא בְּכָל הַנְּגָעִים** – אבל מחיה אינה מטמאה אלא בנגעי עור הבשר ובקרחת ובגבחת, **חוּץ לַנֶּגַע** – הפשיון מטמא כשהוא חוץ לנגע, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִחְיָה** – שאינה מטמאה אלא כשהיא בתוך הנגע.

הגר"א כותב: שמונה עשר חילוקי טומאה נישנו במשניות א-ג שבפרקנו, שמובדלים שלשת סימני הטומאה – שער לבן ומחיה ופשיון – זה מזה, כל אחד ואחד בששה דברים: א) בתחילה מובדלים הם, ששער לבן מטמא בתחילה, והוא שהבהרת קדמה לו, ואחר כך הפך לבן: ומחיה מטמאה בתחילה, אף שלא הפוכה; ופשיון אינו מטמא בתחילה אלא בסוף שבוע. ב) במראה מובדלים, שהמחיה מטמאה בכל מראה, **ואפילו שחורה**; ושער לבן מטמא בכל מראה לובן (כמבואר במשנה הבאה), ופשיון אינו מטמא אלא בארבעה מראות הנגעים. – ג) בסימן טהרה מובדלים, שהמחיה אין בה סימן טהרה, ואף מעכבת היא את הסימן טהרה של פריחה, ושער לבן אינו מעכב את הפריחה ואין בו סימן טהרה, ופשיון יש בו סימן טהרה, שאם פרח בכולו טהור. – ד) בשיעור מובדלים, שהפשיון מטמא בכל שהוא, ומחיה בכעדשה, ושער לבן בשתי שערות. – ה) במיני נגעים מובדלים, שהפשיון מטמא בכל הנגעים, והמחיה אינה מטמאה אלא בעור הבשר ובקרחת ובגבחת, ושער לבן מטמא בנגעי עור הבשר ובשחין ובמכוה. – ו) במקום מובדלים, שהפשיון מטמא חוץ לנגע, ושער לבן בתוך הנגע, ומחיה דווקא במבוצרת, שיהא בה שיעור שתי שערות מכל צד (כמבואר במשנה הבאה).

יֵשׁ בְּשֵׂעָר לָבָן מַה שֶּׁאֵין בְּמִחְיָה, וְיֵשׁ בְּמִחְיָה מַה שֶּׁאֵין בְּשֵׂעָר לָבָן. שֶׁשֵּׂעָר לָבָן מְטַמֵּא בַּשְּׂחִין וּבַמִּכְוָה – כלומר גם בנגעי עור הבשר וגם בשחין ובמכוה, ואילו מחיה אינה מטמאה אלא בנגעי עור הבשר, **בִּמְכֻנָּס וּבִמְפֻזָּר** – בין ששתי השערות מכונסות וצומחות סמוכות זו לזו, בין שאחת בקצה האחד של הנגע ואחת בקצהו האחר, מה שאין כן במחיה שאינה מטמאה אלא אם כן היא מכונסת בכעדשה במקום אחד; **בִּמְבֻצָּר וְשֶׁלֹּא בִמְבֻצָּר** – בין שהשערות באמצע הנגע, שמוקפות הן על ידי הנגע כמבצר, בין שהשערות בקצה הנגע, מה שאין כן במחיה שאינה מטמאה אלא במבוצרת, היינו כשהנגע מקיף אותה, כמבצר המקיף את העיר. **יֵשׁ בְּמִחְיָה** – מה שאין בשער לבן, **שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמָּא בַּקָּרַחַת וּבַגַּבַּחַת** – ואילו שער לבן אינו מטמא בקרחת ובגבחת, **הֲפוּכָה** – בין שהבהרת קדמה למחיה, ואחר כך מקצת הבהרת נהפכה למחיה, **וְשֶׁלֹּא הֲפוּכָה** – ובין שהמחיה קדמה לבהרת, והבהרת פרחה סביב למחיה, אבל שער לבן אינו סימן טומאה אלא בהפוך, שהבהרת קדמה לשער לבן, כמו שכתוב **(ויקרא יג, ג)**: "ושער בנגע הפך לבן". שהנגע הפך את השער ללבן; **וּמְעַכֶּבֶת אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן** – שאם הוחלט לטומאה במחיה ואחר כך כולו הפך לבן, דהיינו שכיסה הנגע את כל הגוף, חוץ ממקום המחיה, עדיין טמא הוא **(הר"ש; הר"ב)**; וכן אם כולו הפך לבן ונטהר, ואחר כך נראתה בו מחיה כעדשה, טמא **("תפארת ישראל")**, כמו שכתוב **(ויקרא יג, יג-יד)**: "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע, כולו הפך לבן טהור הוא. וביום הראות בו בשר חי יטמא". אבל שער לבן אינו מעכב את ההופך כולו ללבן, שאם פרח הנגע בכולו, אף על פי שכל גופו מלא שער לבן, טהור; **וּמְטַמָּא בְּכָל מַרְאֶה** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן** – שאינו סימן טומאה אלא כשהוא לבן; ואמנם מטמא הוא בכל מראה לובן, כמו ששנינו לעיל (משנה א), אבל בכל מראה אחר אינו מטמא.

באור משנה ד

משנתנו עוסקת במראה שער לבן ובשיעורו.

שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת – לבנות שבנגע, **עֶקֶרֶן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַלְבִּין** – אם רק ראשן לבן, אבל עיקרן הסמוך לנגע שחור, **טָהוֹר** – הנגע; **עֶקֶרֶן מַלְבִּין וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, טָמֵא** – שנאמר **(ויקרא יג, ג)** "ושער בנגע הפך לבן", ומשמע שעיקרו של שער הסמוך לנגע הפך לבן, כלומר הולכים אחר שורש השערות, שאם שרשן לבן טמא הנגע, שסימן הוא שמחמת הנגע נתלבנו; אבל אם רק ראשן לבן, טהור, שזה מורה שאין הלבנונית מחמת הנגע, שאילו היה מחמת הנגע היה

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

משנתנו דנה בהבדלים שבין סימני הטומאה שער לבן ומחיה.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּדֵי לִקְרוֹץ בַּזּוּג. הָיְתָה אַחַת מִלְּמַטָּה, וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה, וְהִיא נִרְאֵית כְּשְׁתַּיִם – טְהוֹר. בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר – טָמֵא. אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִמֵּעֵט מְקוֹם שֵׂעָר שָׁחוֹר אֶת הַבַּהֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ.

פירוש ברטנורא

של מספריים. והלכה, דשיעור שער לבן, ארכו אין פחות מכדי שינטל בפי הזוג, אבל הלבנונית שבו בכל שהוא: **ונראית כשתים טהור.** שיש שערות שמתחלקות בראשן לשתים ובעיקרן אינן אלא אחת: הכי גרסינן, **בהרת ובה שער לבן ושער שחור טמא.** בהרת שהיא כגרים מצומצם ובה שתי שערות לבנות, והשאר מלאה שערות שחורות, טמא. ולא אמרינן שמקום השערות שחורות ממעט הבהרת מכגרים:

משניות מבוארות – קהתי

גם שרשן לבן (**"תורה תמימה"**). **כַּמָּה יְהֵא בַּלַּבְנוּנִית** – כמה יהא אורך הלובן בשערות? **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כְּדֵי לִקְרוֹץ בַּזּוּג** – כדי שיהא אפשר לחתוך את השער הלבן במספריים, והוא שיעור אורך השער הלבן בנגע (כדעת רבי עקיבא במסכת נידה ו, יב), וסובר רבי שמעון, שהשער צריך להיות לבן **בכל השיעור.** ואמנם ההלכה היא, ששיעור אורך השער הלבן כדי לקרוץ בזוג, אבל בכל שהוא לבנונית סמוך לעיקרו דיו לטמא. **הָיְתָה אַחַת מִלְּמַטָּה** – היתה שערה לבנה אחת מלמטה, בעיקרה, **וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה, וְהִיא נִרְאֵית כְּשְׁתַּיִם** – כשתי שערות, **טָהוֹר** – הנגע, שצריכות להיות שתי שערות בעיקרן. **בַּהֶרֶת** – והוא הדין מראה אחר, שכן כל נגעי עור הבשר נקראים במסכתנו בשם "בהרת" (כמו שכבר העירונו בסוף הפתיחה למסכתנו). **וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן** – כלומר בהרת שהיא כגריס מצומצם, ויש בה שערות לבנות יותר משתיים, **אוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר** – או בהרת שהיא כגריס מצומצם ויש בה שערות שחורות, **טָמֵא** – כלומר שאם יש בה שערות לבנות יותר משתיים אין השערות ממעטות את שיעור הגריס של הבהרת, והוא טמא מוחלט; ואם יש בה שערות שחורות, הרי הוא צריך הסגר (**הר"ש**), שכן **אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִמֵּעֵט מְקוֹם שֵׂעָר שָׁחוֹר אֶת הַבַּהֶרֶת** – משיעור המצומצם כגריס, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ** – שמקום השער הוא זעיר ביותר ואין בו שיעור של ממש. ויש גורסים במשנתנו: בהרת ובה שער לבן ושער שחור, והם מפרשים: בהרת שהיא כגריס מצומצם ויש בה שתי שערות לבנות ואף שערות שחורות, טמא – הנגע, ואין חוששים שמא מיעט מקום שער שחור את הבהרת, מפני שאין בו ממש (**רמב"ם; ברטנורא; "תפארת ישראל"**).

בתורת כהנים מובא: "שאלו תלמידיו את רבי יוסי: בהרת ובה שער שחור, החוששים אנו שמא מיעט מקומה את הבהרת כגריס? אמר להם: ובה שער לבן, כלום חוששים אנו שמא מיעט מקומה את הבהרת כגריס?! אמרו לו: לא, אם אמרת בשער לבן שסימן טומאה הוא, תאמר בשער שחור שאינו סימן טומאה? אמר להם: הרי שיש בהן שש שערות לבנות, כלום הם סימני טומאה אלא שתיים, החוששים אנו על המותר שמא מיעט מקומן את הבהרת כגריס?! אמרו לו: לא, אם אמרת בשער לבן שהוא מין טומאה, תאמר בשער שחור שאינו מין טומאה? אמר להם: אף שער שחור הופך והוא מין טומאה, ואמר: "ושערה לא הפך לבן והסגיר" – אם יש בה שער שחור אינו ממעט" (שמשמע: אף על פי שעדיין שחור הוא יסגיר – **הר"ש**). **ברייתא זו המובאת גם בתוספתא, מסייעת קצת לגירסה שבמשנתנו: ובה** שער לבן או שער שחור (כפירוש הר"ש). כן מתיישב גם מה שנקטה המשנה: אין חוששין שמא מיעט מקום שער שחור את הבהרת, **ולא נקטה גם** "שמא מיעט מקום שער לבן את הבהרת", משום שדין שער לבן שאינו ממעט הוא פשוט וברור ("תוספות יום טוב").

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בענין מ"ש במצבו הוא ברוחניות כו' ובמילא בא בטענה איך ביכולתו להשפיע לאחרים, הנה דער ארטער ענטפער הוא בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר מה שענה וכו' וואס מאנסטו בא מיר מאן בא זיך, אבל תקותי שבנד"ז זהו הארטקייט שאינה נחוצה, וכשיסיח דעתו מרצונותיו ועניניו ויתעסק יותר איך להשפיע להמושפעים שלו בנחת ובקירוב ובאהבה להחדירם ברוח החסידות וטעמה, הרי בד"מ וועט ער ניט האבען צו וועמען האבען א טענה, כי מחד גיסא ישתפר מצבו ולאידך גיסא לא יהי' זה נוגע לו כ"כ כי יהי' טרוד במצב זולתו, והא בהא תליא.

בברכת הצלחה בעניינים הכללים ובעניניו הפרטיים.

עין יעקב - מסכת שבת

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נד עמוד ב. מבארת הגמרא את המאמר האחרון: **אָמַר רַב פָּפָּא, וְהָנֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא** – ואותם אנשי בית ראש הגולה **נִתְפַּסוּ עַל כּוּלֵּי עָלְמָא,** לפי שכל ישראל כפופים להם ויראים מפניהם, **כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב** (ישעיה ג יד) בתוכחת הנביא לבני ירושלים **'ה' בְּמִשְׁפָּט יָבֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו',** שיש לתמוה, **אִם שָׂרִים חָטְאוּ וְזִקְנִים** – חברי הסנהדרין **מָה חָטְאוּ, אֶלָּא אֵימָא, עַל הַזְּקֵנִים** יבוא ה' במשפט, משום **שֶׁלֹּא מִיחוּ בַּשָּׂרִים** כשהיה בידם למחות בהם.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה שיש להעניש את מי שבידו למחות: **רַב יְהוּדָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲתַאי הַהִיא אִיתְּתָא** – הגיעה לשם אשה אחת **קָא צָוְוחָה קַמֵּיהּ** – וצעקה לפני שמואל על עוולה שנעשתה עמה, **וְלֹא הֲוָה מַשְׁגַּח בָּהּ** – ולא היה שמואל מתייחס לדבריה. **אָמַר לֵיהּ** רב יהודה לשמואל, וכי **לָא סָבַר לֵיהּ מָר** מה שנאמר (משלי כא יג) **'אוֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת דָּל, גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה',** שהסותם אזנו ואינו מקשיב לצעקת הדל, כשתהיה לו איזו צרה, יקרא, ואף אחד לא יענהו, ומדוע אינך משגיח בה. **אָמַר לֵיהּ** שמואל, **שִׁינָּא** [–מחודד], **רֵישָׁךְ דִּקְרִירֵי** – ראשך, כלומר אני רבך, נידון בקרים, איני נענש ונכווה על שאיני מוחה, שאין בידי לשפטה, אבל **רֵישָׁא דְּרֵישָׁיךְ, בְּחַמְּימֵי** – מי שהוא ראש לי ולך, מר עוקבא, נענש ונכווה על כך, **הָא יָתִיב** – שהרי יושב **מַר עוּקְבָא** בכסא **אַב בֵּית דִּין,** ובידו לשפטה משפט צדק. וממשיך ואומר: ואין נענש אלא מי שבידו לשפוט, **דִּכְתִיב** בנבואת ירמיה על מלכות יהודה (ירמיה כא יב), **'בֵּית דָּוִד, כֹּה אָמַר ה', דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק, פֶּן תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי, וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה, מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם',** הרי שלא ענש אלא את מי שבידו לשפוט.

הגמרא מביאה מעשה בענין התוכחה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי סִימוֹן, לוֹכְחִינְהוּ מַר לְהָנֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא** – יוכיח כבודו את אנשי ראש הגולה על מעשיהם. **אָמַר לֵיהּ** רבי סימון, **לָא מְקַבְּלִי מִינַּאי** – אינם מקבלים את תוכחתי. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **אַף עַל גַּב דְּלָא מְקַבְּלִי, לוֹכְחִינְהוּ מַר,** שמא יקבלו ממך.

ומביא ראיה לכך, שיש חובת תוכחה גם כשאין ידוע אם יקבלו ממנו: **דְּאָמַר רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מֵעוֹלָם לֹא יָצְתָה מִדָּה טוֹבָה** – מעולם לא נגזרה גזירה טובה **מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְחָזַר בָּהּ** – בעניינה אחר כך **לְרָעָה, חוּץ מִדָּבָר זֶה,** שהיו צריכים להוכיח ולא הוכיחו, ומחמת כן, חזר בו הקב"ה ממה שאמר לטובה. **דִּכְתִיב** בנבואת יחזקאל על הפורענות העתידה לבוא על ירושלים מחמת העבירות שעשו בה, **'וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו, עֲבוֹר בְּתוֹךְ הָעִיר, בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, וְהִתְוִיתָ תָּיו עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ'** (יחזקאל ט ד), וכך ביאור הכתוב, **אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְגַבְרִיאֵל, לֵךְ** עבור בתוך ירושלים, **וּרְשׁוֹם עַל מִצְחָן שֶׁל צַדִּיקִים תָּיו** [–סימן ורושם] **שֶׁל דְּיוֹ,** שיהיה לאות, **שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ בָּהֶם מַלְאֲכֵי חַבָּלָה** שעתידים לבוא לעיר, **וְעַל מִצְחָם שֶׁל רְשָׁעִים** רשום **תָּיו שֶׁל דָּם,** לסימן **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ בָּהֶן מַלְאֲכֵי חַבָּלָה.** אולם אז **אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה נִּשְׁתַּנּוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ** – הצדיקים מן הרשעים. **אָמַר לָהּ** הקדוש ברוך הוא, **הַלָּלוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים וְהַלָּלוּ רְשָׁעִים גְּמוּרִים. אָמְרָה לְפָנָיו** מידת הדין, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,** אף הם, הצדיקים, **הָיָה בִּידָם לִמְחוֹת** ברשעים, **וְלֹא מִיחוּ. אָמַר**

רש"י

וְזִקְנִים. סַנְהֶדְרִין: **רֵישָׁךְ דִּקְרִירֵי.** אֲנִי שֶׁאֲנִי רַבְּךָ אֵינִי נִכְוֶה, אֲבָל מַר עוּקְבָא שֶׁהוּא רֹאשׁ לִי וּלְךָ, וְאַב ב"ד – יִכָּוֶה בְּחַמִּין: **דִּכְתִיב בֵּית דָּוִד וגו'.** לֹא עָנַשׁ אֶלָּא מִי שֶׁבִּידוֹ לִשְׁפּוֹט: **חוּץ מִדָּבָר זֶה.** שֶׁנֶּאֱ' בְּמִקְרָא זֶה שֶׁהוֹצִיא דִּבּוּר לְטוֹבָה, וּמִפְּנֵי עוֹנֶשׁ תּוֹכָחָה חָזַר בּוֹ: **וְהִתְוִיתָ תָּיו עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ. אֵלּוּ צַדִּיקִים: שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ בָּהֶם מַלְאֲכֵי חַבָּלָה.** שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְשַׁלְּחַ בָּעִיר:

רש"י

הֵיינוּ דִּכְתִיב. מֵעִיקָּרָא "וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּיו אַל תִּגָּשׁוּ", וּלְבַסּוֹף "וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ": **מִמְּקוֹדָשַׁי.** שֶׁהוֹדָה לַמְקַטְרֵג מִדַּת הַדִּין, וְחָזַר מִן הַטּוֹב: **מִי הֲוָה מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת.** בִּימֵי יְחֶזְקֵאל, וַהֲלֹא שְׁלֹמֹה גִּנְזוֹ וְעָשָׂה מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁל ל"ב אַמָּה, דִּכְתִיב (מלכים א ח) "כִּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטֹן מֵהָכִיל", כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ נָנָס פְּלוֹנִי וּפָסוּל לַעֲבוֹדָה: **מִמְּקוֹם שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה.** מִן הַלְוִיִּם שֶׁאוֹמְרִים שִׁיר בִּכְלֵי נְחֹשֶׁת: **תָּיו תָּמוּת.** לָרְשָׁעִים: **חוֹתָמוֹ שֶׁל הקב"ה אֱמֶת.** אֱמֶצְעִית לָאוֹתִיּוֹת, וְרִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן, עַל שֵׁם "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן" (ישעיה מד ו): ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

לָהּ, גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי, שֶׁאפילו אִם מִיחוּ בָּהֶם לֹא יְקַבְּלוּ מֵהֶם, ולכן לא היו צריכים להוכיחם. **(אמר) [אָמְרָה] לְפָנָיו** מדת הדין, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ גָּלוּי** שהרשעים לא יקבלו מהם, **לָהֶם מִי גָּלוּי,** והיו צריכים להוכיחם. וקיבל הקב"ה דברי מדת הדין, **וְהֵיינוּ דִּכְתִיב** שם אחר כך בציווי ה' למלאכי החבלה (שם ט ו) **'זָקֵן, בָּחוּר וּבְתוּלָה, טַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית, וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּיו אַל תִּגָּשׁוּ, וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ',** שבתחילה הוא אומר שלא יגשו לצדיקים שעליהם התי"ו, ואילו בסוף הוא אומר 'וממקדשי תחלו', והיינו הצדיקים [כמבואר להלן], שאף אליהם נגשו מלאכי החבלה, ולפי שחזר בו הקב"ה מהמדה הטובה מחמת קטרוג על ביטול התוכחה. **וּכְתִיב** אכן בהמשך הפסוק **'וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת',** שהחלו להשחית בצדיקים. **וְתָנֵי רַב יוֹסֵף** על הפסוק, **אַל תִּקְרֵי 'מִמִּקְדָּשִׁי' אֶלָּא 'מִקְּדוֹשַׁי', אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקְּיֵימוּ אֶת הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ מֵאָלֶף וְעַד תָּיו,** שהם הצדיקים שבדור, ובהם אמר הקב"ה למשחית להתחיל. **וּמֵיד** נאמר עוד בענין מלאכי החבלה שנשלחו (שם ט ב) **'וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר מָפְנֶה צָפוֹנָה, וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ, וְאִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבוּשׁ הַבַּדִּים, וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו, וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת',** ויש להקשות, **מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת מִי הֲוָה** – האם מזבח הנחושת היה בימי יחזקאל, והלא שלמה המלך גנזו. אלא למה קורא מזבח הנחושת, שבא הכתוב לרמוז, **אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** למלאכי החבלה, **הַתְחִילוּ** להשחית **מִמְּקוֹם שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי,** כלומר, מן הלווים [הצדיקים] שאומרים לפני המזבח שירה בכלי נחושת.

מבררת הגמרא: **וּמַאן נִינְהוּ** – ומי הם **שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים** האמורים בפסוק שבאו לחבל בירושלים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** המה מלאכי חבלה המכונים, **קֶצֶף, אַף, וְחֵימָה, וּמַשְׁחִית, וּמְשַׁבֵּר, וּמְכַלֶּה,** שהם ששה סוגי פורענות.

הגמרא מבארת ענין סימן התיו על המצח. מבררת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא תָּיו** – מהו ענין האות ת"ו שנעשה על המצח. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, תָּיו** בדיו שעל מצח הצדיקים מרמזת **'תְּחִיָּה',** ואילו **תָּיו** בדם שעל מצח הרשעים מרמזת **'תָּמוּת'. וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** התיו שעל מצחם בא לומר, **תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת,** והרשעים שאין להם זכות מצד עצמם נהרגים, והצדיקים שיש להם זכות מצד מעשיהם, זוכים לחיים. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** התי"ו שעל מצחם בא לומר **תָּחוֹן זְכוּת אָבוֹת,** כלומר, שבא להזכיר זכות האבות ולחון מחמתה. לצדיקים שמעשה אבותיהם בידיהם, עומדת הזכות, ולרשעים שאין מעשה אבותיהם בידיהם, אין עומדת הזכות. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,** מפני שאות **תָּיו** היא **סוֹף חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** ובא לרמוז שהוא סוף וחיתום לגזירה, לצדיקים ולרשעים, כל אחד כדינו, **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֱמֶת.**

גאולת אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו קשורה בכך שי"ט כסלו הוא
יום הילולא של המגיד
משיחת שבת פרשת וישלח, ה'תשכ"ה

רַגְלָהּ שֶׁל בהמה זוֹ עוֹלָה, יָכוֹל הייתי לומר שתְּהֵא הבהמה כּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב (ויקרא כז ט) 'וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ', ודורשים שרק חלק מִמֶּנּוּ יהיה קוֹדֶשׁ וְלֹא כּוּלָּהּ יהיה קוֹדֶשׁ, והיינו באופן שהקדיש רגלה, שאין כל הבהמה קדושה. ועדיין יָכוֹל הייתי לומר שתֵּצֵא הרגל לְחוּלִּין על ידי שיפדה אותה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'יִהְיֶה', שמשמעו שֶׁבְּהֶוְיָתָהּ תְּהֵא – תשאר בהווית קדושתה, ואין לפדותה. הָא כֵּיצַד הוא דינה, תִּמְכֹּר הבהמה לְצוֹרְכֵי אנשים שחייבים עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִּין חוץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבֶר שֶׁבָּהּ שהקדיש, שכיון שהוא קדוש בקדושת הגוף אינו נפדה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, מְנַיִן לְאוֹמַר 'רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה' שֶׁפושטת הקדושה וכּוּלָּהּ עוֹלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ', שתיבת 'יהיה' מיותרת לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ, שאף שהקדיש חלק ממנה יהיה כולה קודש. מבארת הגמרא: וְאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר – לדעת רבי מאיר הסובר שאֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה, מבואר בתמורה (יא:) דהֲנֵי מִילֵּי – דין זה הוא רק באופן דְּאַקְדִּישׁ דְּבָר [–אבר] שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, כגון רגל, אֲבָל המקדיש דְּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אף רבי מאיר מודה שקָדְשָׁה כּוּלָּהּ. ואם כן היאך רבא מעמיד את הברייתא 'ראש פרה זו הקדש, אין להקדש אלא ראשה' בקדשי מזבח, הרי בקדשי מזבח פושטת הקדושה בכולה שכן ראש הוא אבר שהנשמה תלויה בו.

מתרץ רבא: (אֶלָּא) לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המבארת שפשטה קדושה בכולה מדברת כשהקדיש בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף, שאמר 'ראש בהמה זו עולה', וְהָא – הברייתא לעיל שאמרה שאין להקדש אלא ראשה, מדברת בִּקְדוּשַּׁת דָּמִים לגבי מזבח, שאמר 'ראש פרה זו עלי לדמי עולה', שהתחייב להביא עולה בדמי ראש הפרה, ובזה אין חייב יותר מדמי ראשה. מקשה אביי לרבא: וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר – והרי כבודו בעצמו [רבא] אמר (תמורה יא:) שהמַקְדִּישׁ זָכָר [–איל] לְדָמָיו, קָדוֹשׁ קְדוּשַּׁת הַגּוּף, שכיון שהוא ראוי להקרבה, מתוך שחלה עליו קדושת דמים חלה עליו גם קדושת הגוף, ואם כן אף במקדיש ראש פרה לדמי עולה, מתוך שחלה עליו קדושת דמים תחול עליו קדושת הגוף. מתרץ רבא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמרתי שהמקדיש זכר לדמיו, קדוש קדושת הגוף, מדובר דְּאַקְדִּישׁ כּוּלָּהּ – שהקדיש את כל הבהמה, וְהָא – הברייתא שהמקדיש ראש פרה לדמיו, קדוש קדושת דמים ואין להקדש אלא ראשה, מדברת דְּאַקְדִּישׁ רק חַד אֵבֶר. מקשה אביי: הלא כשהקדיש רק חַד אֵבֶר לדמיו נַמִּי אִיבַּעְוֵי אִיבַּעְיָא לָן – גם בזה הסתפקנו האם מתקדש כולו קדושת הגוף, דְּבָעֵי – שהרי נסתפק רַבָּה (תמורה יא:), הִקְדִּישׁ אֵבֶר לְדָמָיו, מַהוּ, האם קדושה בכל הבהמה בקדושת הגוף או לא, והיאך אנו אומרים בראש פרה כדבר פשוט שאין כולה קדושה בקדושת הגוף. מתרץ רבא: כִּי אִיבָּעֵי לָן – מה שנסתפקנו, זהו בְּאֵיל תָּם, בלא מום, שבו יתכן שפשטה קדושת הגוף בכולו שכן הוא ראוי לקדושת הגוף [דהיינו להקרבה], אך הָכָא – כאן אין קדושת הגוף בכולו שכן מדובר בְּבַעַל מוּם, שאינו ראוי לקדושת הגוף, שהרי הברייתא הזכירה פרה דּוּמְיָא דַּחֲמוֹר – בדומה לחמור שאינו ראוי להקרבה, ומשמע שהפרה בעלת מום. מקשה אביי: בַּעַל מוּם נַמִּי אִיבַּעְוֵי אִיבַּעְיָא לָן – הלא גם בבעל מום נסתפקנו האם פושטת קדושה בכולו, דְּבָעֵי רַבָּה, האומר 'דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ' – שנדר להביא קרבן בדמי ראשו, מַהוּ, האם נידון בכבודו ומביא קרבן בדמי כולו או אין נידון בכבודו ומביא רק בדמי ראשו. והרי ראש אדם [כפרה בעלת מום] אינו ראוי למזבח, ומדוע יש להסתפק אם נידון בכבודו. מתרץ רבא: כִּי אֲמַרְתְּ לָךְ – מה שנסתפקנו היה מַקַּמֵּי דְּאִשְׁמְעֵהּ לְהָא מַתְנִיתָא – לפני ששמענו ברייתא זו, דַּשְׁתָּא דְּשָׁמְעֵהּ הָא מַתְנִיתָא, לֹא מְבַעְיָא לָן – ועכשיו ששמענו ברייתא זו שבבעל מום אין הקדושה פושטת בכולה, אין לנו ספק, ו'דמי ראשי לגבי מזבח' אינו נידון בכבודו.

הגמרא מבארת את ספק רבה: גּוּפָא – נשוב לעצם דברי רבה, בָּעֵי רַבָּה, 'דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ', מַהוּ, האם נִידּוֹן בְּכִבּוּדוֹ אוֹ אֵינוֹ נִידּוֹן בְּכִבּוּדוֹ. והצדדים הם, האם נידון בכבודו שכן לֹא אַשְׁכְּחָן – לא מצאנו אופן בִּנדרי דָמִים דְּאֵינוֹ נִידּוֹן בְּכִבּוּדוֹ, אוֹ דִּלְמָא – שמא אינו נידון בכבודו שכן לֹא אַשְׁכְּחָן אופן בהקדש לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּנִידּוֹן בְּכִבּוּדוֹ. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה ספקות באופנים של הקדש לגבי מזבח: בָּעֵי רָבָא, האומר 'עֲרָכַי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ', שנדר להביא קרבן בשווי של ערכו, מַהוּ, האם נִידּוֹן בְּהֶשֵּׁג יָד אוֹ אֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׁג יָד. והצדדים הם, האם נידון בהשג יד שכן לֹא אַשְׁכְּחָן בַּעֲרָכִין אופן דְּאֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׁג יָד, אוֹ דִּלְמָא אינו נידון בהשג יד שכן לֹא אַשְׁכְּחָן במוקדש לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְּרִיק – שנפדה אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ, ולא מצינו בו דין 'השג יד'. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

בָּעֵי רַב אַשִׁי, הִקְדִּישׁ שְׁדֵה אֲחוּזָּה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ – להביא בדמיו עולה, מַהוּ – באיזה ערך פודהו, מִי אָמְרִינַן – האם אנו אומרים שיפדהו בערך שקצבה תורה לפדיון שדה אחוזה, שכן לֹא אַשְׁכְּחָן שְׁדֵה אֲחוּזָּה דְּמִיפְּרְקָא – שנפדית אֶלָּא בערך של בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף – חמשים שקלים לכל בית כור שעורים, אוֹ דִּלְמָא נפדית בשוויה, שכן לֹא אַשְׁכְּחָן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּמִיפְּרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ.

משנה

משנתנו מבארת יוצא מהכלל ששנינו (ב.) 'הכל נערכין ונידרין': קטן שהוא פְּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, נִידָּר – האומר עליו 'דמיו עלי', מתחייב, שכן יש לו דמים, אֲבָל לֹא נֶעֱרָךְ – האומר עליו 'ערכו עלי' לא מתחייב בערכו, שלא קצבה התורה (ויקרא כז א–ח) ערך לפחות מבן חודש.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת במעריך קטן: תָּנוּ רַבָּנָן, הַמַּעֲרִיךְ קטן פָּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן המעריך את דָּמָיו של הקטן כאילו אמר 'דמיו עלי'. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא אָמַר המעריך כְּלוּם. מבארת הגמרא: כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו, רַבִּי מֵאִיר סָבַר שאֵין עֲרָכִין לְפָחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, ולכן ודאי כשהעריך נָמַר בדעתו וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים – להתחייב בדמי הקטן. וְרַבָּנָן סָבְרִי, אָדָם מוֹצִיא דִּבְרֵיו לְבַטָּלָה, ואין אומרים שודאי כיון לדמים.

הגמרא תולה מימרא של רב במחלוקת רבי מאיר וחכמים. מבררת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא – כשיטת מי הולכים דברי רב, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, הָאוֹמֵר 'עֶרְכִּי עָלַי', נוֹתֵן דָּמָיו – את דמי הכלי, שכן אין ערך לכלים. ומשיבה: דבריו כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכשהעריך קטן כוונתו לדמים. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – הרי זה פשוט דִּכְרַבִּי

המשך בעמוד 194

תימכר לצורכי עולה ודמיה חולין — דהא לא אקדיש גופה. **חוץ מדמי אבר** — שלא יקבל דמה. כיון דנתחא ליה קדושת הגוף אינו רשאי למוכרה, ואם מכרה — אינה מכורה. שהרי עולתו היא, וכיון דלא נפקא לחולין, דתמימה היא — אין קדושה חלה על מעות האבר, הלכך אינה מכורה. ואם תאמר: נמצא לוקח זה מקריב עולה חסירה אבר, שאין אבר זה שלו! הא פרכינן לה בפרק קמא דתמורה (יא,ב), ומשנינן לה: כגון דאמר "הרי עלי עולה בחייה". **ואפילו למאן דאמר כו'** — הכי אוקימנא בשילהי פרק קמא דתמורה (יא,ב) דלא פליגי רבי מאיר ורבי יהודה אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, כגון מן הארכובה ולמטה. הכי גרסינן: לא קשיא. ולא גרסינן "אלא". **הא בקדושת הגוף** — הא דקתני: פשטה קדושה בכולה — כגון דאקדשה קדושת הגוף, דאמר: "ראש בהמה זו אקריב עולה". ובריית'א דלעיל, דאין לקדשי מזבח אלא ראשה של פרה — כגון דאקדשה לדמים, דאמר: "ראש בהמה זו עלי לדמי עולה". דומיא דעבד וחמור, דלא שייכא בהו קדושת הגוף להקרבה. **והא מר הוא דאמר** — בפרק קמא דתמורה (יא,ב): הקדיש זכר = איל, דחזי לעולה, ואקדשיה לדמי עולה — קדוש קדושת הגוף, והוא עצמו יקרב עולה. דמיגו דנתחא ליה קדושת דמים — נתחא ליה קדושת הגוף, הואיל והוא חזי לגופיה. הכא נמי, כי אמר: "ראש פרה לדמי עולה" — תיקדש לגופה (הוא), הואיל והיא חזיא, תפשוט קדושה בכולה! **הא דאקדיש כוליה** — לדמיו, קדוש קדושת הגוף, דליכא אלא חד מיגו. **הא דאקדיש חד אבר** — כגון הכא, דאמר: "ראש פרה לדמי עולה" — לא אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר — קדשה נמי כולה, ומיגו דנתחא ליה קדושת דמים — נתחא ליה קדושת הגוף. דתרי מיגו לא אמרינן יחד. **אבר נמי איבעויי איבעיא ליה למר** — בשילהי פרק קמא דתמורה (יא,ב). **הקדיש אבר לדמיו מהו** — שתקדש כל הבהמה לגופה? מי אמרינן: מיגו דקדיש חד אבר — קדיש לגופיה, ומיגו דקדיש חד אמרינן? ואם איתא, תפשוט ליה למר מהא ברייתא דלא, דהא קתני: אין להקדש אלא ראשה, ואוקמה לה בקדשי מזבח, ודקאמר לדמיו **בתם** — דאיכא למימר דתיחות ליה קדושת הגוף, דהא חזי להקרבה. וברייתא דפשיטא ליה דלא קדשה כולה — בבעל מום קא מיירי, דומיא דעבד וחמור דלא חזו לגופייהו. **דמי ראש למוכח מי נידון כבכודו או אין נידון כבכודו** — ויהיב פלוגא דמים. והרי אין לך בעל מום למזבח גדול מזה, שהוא אדם. וקא מיבעיא ליה, ואמאי?

"רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה", יָכוֹל תְּהֵא כּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹּדֶשׁ" - מַמְּנוּ קוֹדֶשׁ, וְלֹא כּוּלָּהּ קוֹדֶשׁ; יָכוֹל תֵּצֵא לְחוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא; הָא כֵּיצַד? תִּמָּכֵר לְצוֹרְכֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חוּלִּין חוץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֵבָר שֶׁבָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: מִנַּיִן לָאוֹמֵר "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה" שֶׁכּוּלָּהּ עוֹלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹּדֶשׁ", לְרַבּוֹת אֶת כּוּלָּהּ. וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר אֵין כּוּלָּהּ עוֹלָה - הָנֵי מִילֵּי דְּאַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ - קָדְשָׁה כּוּלָּהּ! - אֶלָּא לָא קַשְׁיָא: הָא בְּקִדּוּשַׁת הַגּוּף, הָא בְּקִדּוּשַׁת דָּמִים. - וְהָא מָר הוּא דְּאָמַר: מַקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו, קָדוֹשׁ קִדּוּשַׁת הַגּוּף! - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאַקְדִּישׁ כּוּלָּהּ, הָא דְּאַקְדִּישׁ חַד אֵבָר. - חַד אֵבָר נַמִּי אִיבַּעֲוֵי אִיבַּעְיָא לָן, דְּבָעֵי רַבָּה: הִקְדִּישׁ אֵבָר לְדָמָיו, מַהוּ? - כִּי אִיבָּעֵי לָן - בְּתָם, הָכָא - בְּבַעַל מוּם, דְּיוּמְיָא דַּחֲמוֹר. בַּעַל מוּם נַמִּי אִיבַּעֲוֵי אִיבַּעְיָא לָן, דְּבָעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? - כִּי אִבָּעֵיָא לָן - מִקַּמֵּי דְּאַשְׁמְעָהּ לְהָא מַתְנִיתָא, הָשְׁתָּא דְּשִׁמַּעְתָּהּ הָא מַתְנִיתָא - לָא מְיַבְּעְיָא לָן. גּוּפָא, בָּעֵי רַבָּה: "דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? נִידּוֹן בְּכִבּוֹדוֹ אוֹ אֵינוֹ נִידּוֹן בְּכִבּוֹדוֹ? לָא אַשְׁכַּחַן בְּדָמִים דְּאֵינוֹ נִידּוֹן בְּכִבּוֹדוֹ, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דְּנִידּוֹן בְּכִבּוֹדוֹ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רָבָא: "עֶרְכִּי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", מַהוּ? נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד אוֹ אֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד? לָא אַשְׁכַּחַן בַּעֲרָכִין דְּאֵין נִידּוֹן בְּהֶשֵּׂג יָד, אוֹ דִּלְמָא: לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דִּמְיפָרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: הִקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחוּזָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: לָא אַשְׁכַּחַן שְׂדֵה אֲחוּזָה דִּמְיפָרְקָא אֶלָּא בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, אוֹ דִּלְמָא לָא אַשְׁכַּחַן לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ דִּמְיפָרִיק אֶלָּא בְּשָׁוְיוֹ? תֵּיקוּ. **מתני' משנה פְּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ נִידָּר, אֲבָל לֹא נֵעָרֵךְ. **גמ' גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן: הַמַּעֲרִיךְ פְּחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נוֹתֵן דָּמָיו, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמַר כְּלוּם. בְּמַאי קָמְיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דִּבְרֵיו לְבַטָּלָה, יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָכִין לְפָחוּת מִבֶּן חֹדֶשׁ, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אָדָם מוֹצִיא דִּבְרֵיו לְבַטָּלָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב גִּיחֵל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֶרְכִּי עָלַי" נוֹתֵן דָּמִים - כְּרַבִּי מֵאִיר. - פְּשִׁיטָא דְּכִרְבִּי מֵאִיר אֲתָיָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: אֲפִילּוּ כְּרַבָּנַן, הָתָם הוּא דְּטָעֵי, סָבַר: כִּי הֵיכִי דְּאִיפָּא עֲרָכִין לְבֶן חֹדֶשׁ - אִיפָּא נַמִּי לְפָחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ; אֲבָל הָכָא, דְּלֵיפָּא לְמִיטְעֵי - וַדַּאי אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֲרָךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, קָמַשְׁמַע לָן.

יִמָּכֵר לִצְרָכֵי עוֹלָה — וְאִם תֹּאמַר: וְכִי לוֹקֵחַ זֶה מַקְרִיב עוֹלָה חֲסִירָה אֵבָר שֶׁאֵין אֵבָר זֶה שֶׁלּוֹ? הָא פַּרְכִינַן בְּזֶה שֶׁלּוֹ: הָא כֵּיצַד? תִּמָּכֵר עוֹלָה בְּחַיֶּיהָ, כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁיִּכּוֹל לַחֲזוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּרֵךְ רַגְלָהּ מִן הָאַרְכּוּבָה וְלִמַּטָּה. וְהָא דְּלָא קָא מְשַׁנֵּי: כְּגוֹן דְּאָמַר "רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה פְּטוּר עוֹלָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי", כְּמַאן דְּאָמַר פֶּרֶק קַמָּא דְּחוּלִּין (כג,ב): "הֲרֵי עָלַי לְחַם לְפָטוּר תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי" — יֵשׁ לוֹמַר: דְּלָא נָקֵט לַהּ אֶלָּא עַל לְשׁוֹן מֵימְרָא דְּאָמוֹרָא, אֲבָל לְשׁוֹן הַבְּרַיְיתָא לֹא מִישְׁתַּמְעִי הָכִי. **והא** מַר הוּא דְּאָמַר הִקְדִּישׁ זָכָר לְדָמָיו — מִכָּאן מְשַׁמְּעִינַן דְּגַרְסִינַן: "רַבָּה", שֶׁלֹּא אָמַר אַבָּיֵי "מַר" לְרַבָּא חֲבֵירוֹ. אַף עַל גַּב דְּאִשְׁכַּחְנָא דְּאָמַר רַב יוֹסֵף לְאַבָּיֵי תַּלְמִידוֹ: "מַר דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא יָדַע מֵאי קָאָמִינָא", בְּזִבְחִים פֶּרֶק "קִדְשֵׁי קָדָשִׁים" (סב,א) — הָתָם שָׁאנֵי, שֶׁהִבְּין אַבָּיֵי מָה שֶׁלֹּא הִבִּינוּ אֲחֵרִים.

דבעי רַבָּה דְּמֵי רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ כּוֹ' תֵּיקוּ — הַיְינוּ מִקְּמֵי דְּלִשְׁמְעִינַן מִתְּנִיתָא דִּלְעֵיל, כִּדְמַסְקִינַן.

בעי רַבָּה דְּמֵי רֹאשִׁי לְמִזְבֵּחַ — צָרִיךְ עִיּוּן: אַמַּאי לֹא נָקֵט "עֶרֶךְ רֹאשִׁי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ", כְּמוֹ בְּבָעְיָא דְּבִסְמוּכְךָ? **בעי** רַבָּה עֶרְכִּי עָלַי לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ — אִי "רַבָּה" גַּרְסִינַן בְּכוּלָּן, יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּ"אִם תִּמְצָא לוֹמַר" כִּדְלְעֵיל.

אדם יוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לְפָחוֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ — וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִכֹּל מָקוֹם דַּעְתּוֹ עַל פִּי שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים הַלְשׁוֹן. וְאִם תֹּאמַר: מַאי שְׁנָא מִדְּאָמַר פֶּרֶק "תָּמִיד נִשְׁחַט" (פסחים סג,א): הַמַּתְכִּוִּין לוֹמַר "תְּרוּמָה" וְאָמַר "מַעֲשֵׂר", "מַעֲשֵׂר" וְאָמַר "תְּרוּמָה" — לֹא אָמַר כְּלוּם? וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּלָא אָמַר כְּלוּם מִמָּה שֶׁמּוֹצִיא בְּפִיו, אֲבָל מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ הֲוֵי קַיָּים. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר: דְּהָתָם שָׁאנֵי, שֶׁמָּה שֶׁאָמַר בְּפִיו אֵינוֹ רוֹצֶה, וּבְמַה שֶׁאָמַר בְּלִבּוֹ טָעָה.

תיפשוט ליה מההיא דאין נידון: **מי אמרינן לא אשכחן** — נדר בשום דוכתא דאין נידון בכבודו. או דילמא לא אשכחן לגבי מזבח כו'. **נידון בהשג יד** — גבי נדר ונדבה כי האי. **הקדיש שדה אחוזה** — לדמי עולה. **מהו** — היכי פריק ליה אי בעי למיפרקיה? דהא פשיטא לן, אי אקדישה לבדק הבית — הוה פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל בסף, דגזירת הכתוב הוא, ואפילו היא שוה אלף זוז. **שדה אחוזה דמיפרקא** — דהא לא אשכחן שדה אחוזה אלא לבדק הבית, דסתם הקדישות לבדק הבית. הלכך, כי פריש לה למזבח — לא פריק לה נמי אלא בהכי. או דלמא: לא אשכחן למזבח אלא בשויו, דהא לא אשכחן קראי למזבח אלא בבהמות, והנהו ודאי לא נתנה תורה קצבה לפדיונן אם הוממו, והכא נמי אמרינן בשויו? תיקו. **משנה פחות מבן חדש נידר** — אם אמר אחר: "דמיו עלי", שהרי דמים כל דהו יש לו. **אבל לא נערך** — שלא נאמר בפרשה אלא מבן חודש ומעלה. **גמ' גמרא נותן דמיו** — כמה שהוא נמכר בשוק. **כרבי מאיר** — דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואדם יודע דאין ערך לכלי, ד"נפשות" כתיב, וגמר ואמר לשם דמים. **פשיטא דכרבי מאיר** — למה לי למימר: "כמאן אזלא הא"? **התם** — גבי פחות מבן חדש פטרי רבנן משום דאיכא למימר: אפילו אין אדם מוציא דבריו לבטלה — הני מילי היכא דהוא יודע שדבריו בטילין. אבל זה יסבור היה שיש ערך לפחות מבן חדש כבן חדש, והרי אין לו, ונמצא הקדש טעות, ודמים לא קאמר דליתיב דמי. אבל גבי כלי ליחייב. קא משמע לן דרבי מאיר היא ולא רבנן, דטעמייהו דרבנן משום דאדם מוציא דבריו לבטלה, ואפילו הוא יודע שדבריו זה בטילין.

יבול לא יהו נערכין תלמוד לומר איש — ואף על גב ד"איש" במעריך כתיב — תרתי "איש" כתיב, ואם אינו ענין למעריך תנהו לענין נערך. ואם תאמר: הא ממעטינן מ"איש" דהכא גוים גבי תמורה, בפרק קמא דתמורה (ג,א)! ויש לומר: דבפרק "בית שמאי" במסכת זבחים (מה,א) איכא דרשא אחריתי למעוטי גוים דתמורה, ועלה סמיך. וילפינן ממעשר בהמה, חובה שאין קבועה לה זמן, וישראל מייתו וגוים לא מייתו. **שאני** חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו — ורבי מאיר דילף מיניהו סבירא ליה: קצת הן שוין, הואיל ונערכין ואף על פי שלא מערכין — הכי נמי אית ליה למימר בגוים. **אלא** מעתה לא ימעלו בו — לרבי יהודה! אלמה תניא: אבל בקדשי בדק הבית מועלין בו, ואמאן תרמייה? דהא ודאי כרבי מאיר לא מיתוקמא, דהא קא נסיב להלבתיה מ"לא לכם ולנו", אלמא דאין גוים מקדישין לבדק הבית כלל. וכרבי יהודה מיהא לא אתיא. דליכא לפרושי דלמסקנא משום רפיון ידים מיתוקמא שפיר כרבי מאיר. דהא ליתא, דרבי מאיר לא סבר האי טעמא, דאם כן מנא ליה להלכתא דאין הגוים מעריכין מקרא ד"לא לכם ולנו"? וצריך עיון, ביון דלרבי מאיר אין גוים מתנדבין לבדק הבית, היכי תנן: זה וזה מודים שנודרים? הא גוים לא נודרין לבדק הבית לרבי מאיר! ודוחק לפרש דנודרין קאמר למזבח, דלכאורה מתניתין דומיא דערכין, דמיירי לבדק הבית. ושמא טוב לפרש, דרבא הדר ביה למסקנא זו מהא דאמר מעיקרא דהלכתא כרבי מאיר מקרא ד"לא לכם ולנו".

תני

וּלְרַבִּי מֵאִיר לְמַאי אִיצְטְרִיךְ? - מַהוּ דְּתֵימָא: מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם - דְּגָזַר פֶּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ אַטוּ בֶּן חוֹדֶשׁ, אֲבָל הָכָא דְּלֵילָא לְמִגְזַר - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן: מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר - דְּאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה, לָא שָׁנָא הָכָא וְלָא שָׁנָא הָכָא. בְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב יְיָבָא בַּר יוֹסֵי אָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ - נוֹתֵן דְּמֵיהָ? בְּמַאן - בְּרַבִּי מֵאִיר. - הָא אָמְרָה רַב חָדָא זִימְנָא, דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "עֵרֶךְ כְּלִי עָלַי" - נוֹתֵן דָּמָיו! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לִכְלִי, וְגָמַר וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים; אֲבָל בִּבְהֵמָה דְּבַת מִקְדָּשׁ הִיא, אֵיפָא לְמֵימַר דְּדָבְקֵי קָאָמַר: אִי אָמִינָא לָהּ לְמָרָה מְזַבֵּין לָהּ נִיהֲלֵי - תִּיקְדּוּשׁ לָהּ מַהַשְׁתָּא וְאַקְרְבָהּ, אֲבָל דְּמֵי לָא קָאָמַר, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב אַשִׁי: וְהוּא דְּאָמַר "עָלַי", אֲבָל אָמַר "חֲרֵי זוֹ" - לָא. **מתני׳** נְכְרִי - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֵעָרֵךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַעֲרִיךְ אֲבָל לֹא נֵעָרֵךְ; וְזֶה וָזֶה מוֹדִים שֶׁנּוֹדְרִין וְנִידָּרִין. **גמ׳** תָּנוּ רַבָּנָן: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַעֲרִיכִין וְאֵין הַגּוֹיִם מַעֲרִיכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ נֵעָרָכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ", דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נֵעָרֵךְ וְלֹא מַעֲרִיךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בְּנֵעָרָכִין יוֹתֵר מִבְּמַעֲרִיכִין, שֶׁהֲרֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן נֵעָרֵךְ אֲבָל לֹא מַעֲרִיכִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֵעָרָכִין וְאֵין הַגּוֹיִם נֵעָרָכִין; יָכוֹל לֹא יְהוּ מַעֲרִיכִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר נָכְרִי מַעֲרִיךְ וְלֹא נֵעָרֵךְ? מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בְּמַעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבְּנֵעָרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֵעָרָכִין. אָמַר רָבָא: הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא, טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא; טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא, הִלְכָתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא. הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מִסְתַּבְּרָא - דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ"; טַעְמֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא - דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן; שָׁאנֵי חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, דְּלָאו בְּנֵי דֵעָה נִינְהוּ. טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מִסְתַּבְּרָא - דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דֵעָה נִינְהוּ מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא; הִלְכָתֵיהּ לָא מִסְתַּבְּרָא - דִּכְתִיב: "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "לֹא לָכֶם וָלָנוּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי: וְעָרְבוּ נִגְּנוּ. - אֶלָּא מַעֲתָּה, לֹא יִמְעֲלוּ בּוֹ; דִּתְנַן: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמַּתּוֹת וּמְעִילוֹת הַהוֹלְכוֹת לִיַּם הַמֶּלַח - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין! אֶלָּמָה תַּנְיָא גְּבֵי קָדְשֵׁי גוֹיִם: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת מוֹעֲלִין בָּהֶן! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מְשׁוּם רְפָיוֹן יָדַיִם הוּא, דִּכְתִיב: "וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּין יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת".

תנא

ולרבי מאיר למאי איצטריך — הואיל ורב אליבא דרבי מאיר אמר ולא לרבנן, למאי איצטריך למימר דנותן דמיו? פשיטא, התם דאיבא למימר דטעה ולא אמר לשם דמים, אלא סבור שיש לו ערך — מחייב רבי מאיר, הבא דודאי יודע שאין ערך לבלי — לא כל שכן? **נותן דמיה** — דאדם יודע שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו, וגמר ואמר לשם דמים. **תיקדוש מהשתא ואקריבנה** — כשאקנגנה. ולהקדיש גופה נתכוין, דטעה בהכי, אבל דמי לא קאמר. הלכך לא ליתיב מידי, דהא אין הקדישו חל על גופה, ולדמים לא נתכוין. **קא משמע לן** — דלא אמרינן דטעה, אלא ודאי יודע שאין הקדישו חל על גופה, ולדמים נתכוין. **והוא דאמר עלי** — "דמי בהמת חבירו זו עלי להקריב" — נותן דמים. דבהמה גופה לא קאמר, אבל דמים קיבל עליו. **אבל אמר זו** — ולא אמר "עלי", אלא אמר: "הרי בהמה זו עולה" — לא אמר כלום. **משנה גוי נעבד** — אם אמר ישראל: "ערכו עלי" — נותן ערכו כפי שנים של גוי. **אבל לא מעריך** — אבל אם אמר הגוי: "ערכי עלי", או "ערך אחרים עלי" — לא אמר כלום. **רבי יהודה אומר מעריך** — אם אמר על ישראל: "ערכו עלי". [**אבל**] **לא נערך** — שאם אמר "ערכי עלי" — אין לו ערך. או אם אמר ישראל: "ערך גוי זה עלי" — לא אמר כלום. **גמרא איש** — משמע כל דהו. **הלכתיה דרבי מאיר מסתבר** — דאין הגוים מעריכין. **ומעמיה לא מסתבר** — דילף טעמא מחרש שוטה וקטן. ואיבא למיפרך: התם משום דלאו בני דעה נינהו, דהא אין נודרין נמי, ואין מקדישין. אבל גוי דנודר ומקדיש, דהא רבי מאיר מודה דנודר ונידר — אימא נמי דמעריך, אי לאו דהאי קרא ד"לא לכם ולנו" דכתיב בספר עזרא, שהיו גוים מתנדבין ורוצין לסייען בבנין בית שני, ואמר להם נחמיה בן חכליה: לא לכם ולנו לבנות, כי אם לנו לבדנו. **מעמיה דרבי יהודה מסתבר** — דודאי מסתבר טפי לאוקמא מיעוטא דממעיט קרא בנערכין, וריבויא במעריכין. דהא טומטום ואנדרוגינוס דבני דעה נינהו כגוים, ומעריכין ולא נערכין, דמעטינהו קרא, דכתיב: "הזכר" (ויקרא כז), מריבויא דה"ז דרשינן [בכורות ד,ב]: זכר ודאי, ולא טומטום ואנדרוגינוס. **והלכתיה לא מסתבר** — דודאי אין מערך, משום דערכין לבדק הבית, וקרא כתיב: "לא לכם ולנו לבנות". **אמר אביי** — הא דאמר רבי יהודה מעריכין — לאו משום דליתיה לבדק הבית, דהא כתיב: "לא לכם ולנו". אלא קדוש ונגנז, דאסור בהנאה. **אלא מעתה** — הואיל ולאיבוד אזיל — לא ימעלו בו, דמיתהני מיניה לא ניחייב קרבן מעילה. דהא תנן: חטאות המתות. הני חטאות דאמרינן בתמורה [כא,ב]: ולד חטאת ותמורת חטאת כו'. **ומעות ההולכות לים המלח** — דהוו כחטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה, ואם נהנה אדם מהם — אינו חייב קרבן, דלא קרינא ביה "מקדשי ה'" (ויקרא ה), הואיל ולאיבוד אזלי. **ואילו נבי קדשי גוים** — תניא בשחיטת קדשים בפרק "בית שמאי" (זבחים מה,ב). **במה דברים אמורים** — דאין מועלין בקדשי גוים — היינו בקדשי מזבח, משום דגמרינן מעילה "חטא" "חטא" מתרומה, מה תרומה אין מיתה נוהגת אלא בתרומת ישראל, דבהדיא כתיב (ויקרא כב): "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" — אף מעילה אינה נוהגת אלא בקדשי ישראל. **אבל** קדשי גוים של בדק הבית מועלין בהן — ומפרש התם מאי טעמא, דכי גמרה מעילה "חטא" "חטא" מתרומה — דומיא דתרומה דקדושת הגוף, אבל קדושת דמים לא גמרינן מינה. וטעם זה מצאתי מפורש בזבחים, והוא עיקר, שהרי בפירוש נשנה שם. ומפי המורה שמעתי: בקדשי מזבח דגוים אין מועלין בהם, משום דמצינו חילוק בין קדשי מזבח דגוים לקדשי מזבח דישראל, שאין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, כדאמרינן בשמעתא קמייתא דתמורה (ב,ב). אבל בקדשי בדק הבית דגוים לא מצינו חילוק, הלכך מועלין בהן. זה שמעתי, וראשון עיקר. קתני מיהת: מועלין בהן, אלמא אינו נגנז, מדשייכא ביה מעילה! **אלא אמר רבא** — ודאי לבדק הבית אתי, ובימי עזרא היינו טעמא דשלחו להם "לא לכם ולנו". **משום רפיון ידים** — משום שלא היו מתכוונים לטובה, אלא שיסמכו גם עליהם וישמעו לעצתם, והם יאחרו הבנין עד שיסיבו את לב כורש שלא לבנותו.

בתחילה

שואלת הגמרא: **וְלִדְעַת רַבִּי מֵאִיר,** שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, **לְמַאי אִיצְטְרִיךְ** – למה נצרך רב לומר שהאומר ׳ערך כלי עלי׳ נותן דמי הכלי, הרי דין זה פשוט. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **דַּטַּעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר הָתָם** לגבי קטן הוא, משום **דְּגָזַר** לחייב את המערין **פָּחוּת מִבֶּן חוֹדֶשׁ אָטוּ** [–משום] המערין **בֶּן חוֹדֶשׁ, אֲבָל הָכָא** לגבי כלי, **דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר** – שאין לגזור, שכן אין חיוב בדבר הדומה לכלי, **אֵימָא לָא** – אמור שסובר רבי מאיר שאין לחייבו, לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב **דַּטַּעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** אינו משום גזירה אלא משום **דְּאֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה,** ולכן **לֹא שָׁנָא** – אין הדין שונה **הָכָא** לגבי קטן, **וְלֹא שָׁנָא הָכָא** לגבי כלי.

הגמרא מביאה מימרא דומה. מבררת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא הָא** – כשיטת מי הולכת שמועה זו **דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹסֵף אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים **שֶׁאָמַר** זאת **רַב יְיָבָא בַּר יוֹסֵי אָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ בֶּהֱמַת חֲבֵירוֹ, נוֹתֵן דָּמֶיהָ** להקדש, שאדם יודע שאינו יכול להקדיש דבר שאינו שלו, וודאי כוונתו להתחייב בדמיה. משיבה הגמרא: **כְּמַאן** – כשיטת מי, **כְּרַבִּי מֵאִיר,** אך לדעת חכמים הוציא דבריו לבטלה ולא נתחייב. שואלת הגמרא: **הָא אָמַרָהּ רַב חֲדָא זִימְנָא** – הרי כבר אמר רב פעם אחת שמועה דומה לזו, **דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב** (לעיל ע״א) **הָאוֹמֵר עֶרֶךְ כְּלִי זֶה עָלַי, נוֹתֵן דָּמָיו,** שאדם יודע שאין ערך לכלי וכוונתו להתחייב בדמיו, ומדוע נצרך רב לומר גם זאת. ומשיבה: אם היה אומר רק את השמועה ההיא, **מַהוּ דְּתֵימָא דְּהָתָם** לגבי כלי **הוּא** שמתחייב בדמיו, משום **דְּיוֹדֵעַ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לִכְלִי** וודאי **נָמֵי וְאָמַר לְשֵׁם דָּמִים, אֲבָל בְּהֵמָה דְּכַת מִיקְּדֵּשׁ** – שראויה להקדש **הֵיא, אֵיכָּא לְמֵימַר דְּהָכִי קָאָמַר** – יש לנו לומר שכך סבר המקדיש, **אִי אָמְנָא לָהּ לְמָרָהּ מְזַבִּין לָהּ נִיהְלִי** – אם אבקש מהבעלים וימכרנה לי, **תִּיקְדּוֹשׁ לָהּ מַהֲשְׁתָּא וְאַקְרְבָהּ** – תהיה קדושה מעכשיו ואקריבנה, שטעה וסבר שאפשר להקדיש אף מה שעדיין לא קנה, **אֲבָל דְּמֵי לֹא קָאָמַר** – לא היתה כוונתו לדמים. לכן **קָא מַשְׁמַע לָן** רב שגם כאן אנו אומרים שלא טעה, וידע שאינו יכול להקדישה, וכוונתו לדמים [לשיטת רבי מאיר]. **אָמַר רַב אַשִׁי, וְהוּא** – דין זה הוא באופן **דְּאָמַר** ׳בהמת חברי זו עָלַי להקריב׳, שבזה אנו אומרים שלא התכוין להקריבה אלא להתחייב בדמיה, **אֲבָל** אם **אָמַר** ׳הֲרֵי בהמה זוֹ עולה׳, ולא אמר ׳עלי׳, **לֹא** התחייב כלום, שכן לא קבל עליו דמים, אלא ביקש להקדיש את בהמת חברו, וזה אינו יכול לעשות.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר מי מעריך, נערך, נודר ונידר: **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נַעֲרָךְ** – ישראל שאמר עליו ׳ערכו עלי׳, חייב לפי שנות הגוי, **אֲבָל גוי לֹא מַעֲרִיךְ,** ואם אמר ׳ערכי עלי׳ או ׳ערך פלוני עלי׳ לא אמר כלום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** גוי **מַעֲרִיךְ אֲבָל לֹא נַעֲרָךְ. וְזֶה וָזֶה** – רבי מאיר ורבי יהודה **מוֹדִים** שֶׁגוים **נוֹדְרִין וְנִידָּרִין,** ואם אמרו ׳דמי פלוני עלי׳, או שאמר ישראל ׳דמי גוי זה עלי׳, חייבים.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: **תָּנוּ רַבָּנָן,** מהפסוק (ויקרא כז ב) ׳דַּבֵּר אֶל **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא׳ משמע שרק בני ישראל **מַעֲרִיכִין וְאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מַעֲרִיכִין.** ואם כן, **יָכוֹל** הייתי לומר שגויים גם **לֹא יְהוּ נֶעֱרָכִין,** לכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** ׳אִישׁ׳ לרבות. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מֵאַחַר שֶׁמִּקְרָא אֶחָד מְרַבֶּה וּמִקְרָא אֶחָד מְמַעֵט, מִפְּנֵי מָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעוֹבֵד כּוֹכָבִים מַעֲרִיךְ וְלֹא נַעֲרָךְ,** ולא להיפך, **מִפְּנֵי שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב בַּמַּעֲרִיכִין יוֹתֵר מִבַּנֶּעֱרָכִין, שֶׁהֲרֵי טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס מַעֲרִיכִין אֲבָל לֹא נֶעֱרָכִין** (שם).

רבא מביא ראיה לדינו של רבי מאיר: **אָמַר רָבָא, הִלְכָתָיְהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מְסַתַּבְּרָא** – מסתברת ההלכה שאמר רבי מאיר שאין גוי מעריך, ויש לפסוק כך, **אַךְ טַעֲמֵיהּ לֹא מְסַתַּבְּרָא** – טעמו, שהוכיח מדין חרש שוטה וקטן, לא מסתבר. **טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** מטומטום ואנדרוגינוס **מְסַתַּבְּרָא,** אך **הִלְכָתֵיהּ** – דינו, שגוי מעריך, **לֹא מְסַתַּבְּרָא.** מבאר רבא: **הִלְכָתֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר מְסַתַּבְּרָא, דִּכְתִיב** שאמר נחמיה בן חכליה לגויים שרצו לסייע ליהודים השבים משבי בבל בבנין המקדש (עזרא ד ג) **׳לֹא לָכֶם** [–הגויים] **וְלָנוּ לִבְנוֹת** [יחד] **בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ׳,** ומשמע שאין לגויים להקדיש לבדק הבית, ולכן גם אין להם להעריך, שהרי ערכין לבדק הבית, אך **טַעֲמֵיהּ לֹא מְסַתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ** – שכן מביא ראיה **מֵחֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,** ויש לדחות **דִּשְׁאנִי** – שונה דין **חֶרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן,** שאינם מעריכים משום **דְּלָאו בְּנֵי דֵּעָה נִינְהוּ** – שאינם בני דעה, שזה הטעם שאינם נודרים (ב.), אך גוי הרי הוא בן דעה. **טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מְסַתַּבְּרָא, דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִטּוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס, דְּאַף עַל גַּב דִּבְנֵי דֵּעָה נִינְהוּ** מכל מקום **מַעֲטִינְהוּ רַחֲמָנָא** – מיעטתם התורה שאינם נערכים, ולכן אף לגבי גויים שהם בני דעה מסתבר לרבות שהם מעריכים ולמעט שאינם נערכים, אך מכל מקום **הִלְכָתֵיהּ לֹא מְסַתַּבְּרָא,** משום **דִּכְתִיב ׳לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ׳.**

הגמרא מבארת מה למד רבי יהודה מפסוק זה: **וְרַבִּי יְהוּדָה** הסובר שגוי מעריך, **הַאי** – הפסוק **׳לֹא לָכֶם וְלָנוּ׳ מַאי עֲבִיד לֵיהּ** – מה דורש ממנו רבי יהודה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי,** הפסוק אכן מלמד שאין לגויים לתת לבדק הבית, ומה שאמר רבי יהודה שגויים מעריכים, לא שיתנו לבדק הבית אלא מעריך **וְעֵרְכוֹ נְגְנָזוּ** – הממון שנתן כשהעריך, קדוש ונגנז משום שהוא אסור בהנאה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שערכו נגנז, צריך להיות הדין **שֶׁלֹּא יְמַעֲלוּ בּוֹ** – הנהנה מממון זה לא יתחייב קרבן מעילה [שמתחייב הנהנה מהקדש], **הָתְנַן, חָמֵשׁ חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת וּמְעוֹת הַהוֹלְכוֹת לְיָם הַמֶּלַח** – מעות שדינן לזורקן לים המלח משום שאסורות בהנאה, **לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין** – אסור מדרבנן ליהנות מהן, אך הנהנה אינו מביא קרבן מעילה, שכן אינן הולכות למזבח או לבדק הבית. וכן צריך להיות דין הממון שנתן הגוי שהעריך. **וְאַלָּמָה** – מדוע **תַּנְיָא לִנְבֵי קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאין נהנין ואין מועלים בהם, **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ** – בקרבן שנדר או התנדב גוי, **אֲבָל**

המשך בעמוד 236

הגמרא מקשה סתירת ברייתות בענין הקדש גוי לבדק הבית.
מקשה הגמרא: **תָּנָא** – שנינו ברייתא **חֲדָא, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב נְדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, מְקַבְּלִים אוֹתָהּ הֵימֶנּוּ. וְתַנְיָא אִידָךְ,** גוי שהתנדב לבדק הבית, **אֵין מְקַבְּלִין.** מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא שאין מקבלים מדברת **בַּתְּחִילָּה** – בתחילת בנין המקדש, שאז אין מקבלים מהם שמא כוונתם לרפיון ידים כמבואר לעיל (ה:), **וְהָא** – הברייתא שמקבלים מדברת **בַּסּוֹף** – כשהבנין בנוי, ורוצים הגוים לסייע לחזק את בדקו, שאז מקבלים מהם שכן אין חשש רפיון ידים. כמו שמצינו **דְּאָמַר רַבִּי אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִילָּה אֲפִילּוּ מַיִם וְמֶלַח אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם,** אך **בַּסּוֹף, דָּבָר הַמְסוּיָּם** – דבר שיהא ניכר ונראה בבנין כמות שהוא, **אֵין מְקַבְּלִין** מהם, משום שגנאי הוא למקדש, וכן משום שהגוים מתפארים בזה, אך **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּם** – שאינו נראה בבנין כמות שהוא, **מְקַבְּלִין** מהם, שאין זה גנאי למקדש וגם אינם יכולים להתפאר בו. הגמרא מביאה דוגמא לדבר המסוים: **הֵיכִי דָּמֵי** – מהו **דָּבָר הַמְסוּיָּם. אָמַר רַב יוֹסָף, כְּגוֹן אַמָּה כְּלָיָא עוֹרֵב** [–מְגֻרָּשׁ עורב] שהיו מביאים טבלאות ברזל אמה על אמה, ובהם מסמרים בגובה אמה, ומניחים על גג ההיכל כדי שלא ישבו עורבים שם.
הגמרא מקשה על רבי יוחנן שאמר שבתחילה אין מקבלים מהם: **מָתִיב רַב יוֹסֵף,** נאמר לגבי נחמיה שקיבל רשות ממלך פרס לבנות את ירושלים, שביקש מהמלך (נחמיה ב ח) 'וְאִיגֶּרֶת אֶל אָסָף שׁוֹמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ' וגו', שיצווה המלך לאסף שומר היערות שיתן לו עצים לבנין ירושלים. נמצא שקיבל נחמיה מהגוים בתחילת הבנין, ולא חשש לרפיון ידים. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **שָׁאנֵי מַלְכוּתָא** – שונה דין המלכות, וממנה מקבלים בתחילה משום **דְּלֹא הָדְרָא בֵּיהּ** – אין המלכות חוזרת בה ממה שאמרה, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אִי אָמַר מַלְכוּתָא 'עֲקַרְנָא טוּרֵי'** – אם אומרת המלכות 'אעקור הר זה', **וְלֹא הָדַר בֵּיהּ** – תעקור את ההר ולא תחזור בה. וכן כאן, כיון שכשאמר המלך לנחמיה שיבנה את ירושלים נתכוין לטובה, לא יחזור בו, ואין חשש רפיון ידים.
אגב שנתבאר דין הקדש גוי, מבארת הגמרא דין גוי שהפריש תרומה מתבואתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִבֵּרְיוֹ** – מהכרי שלו, דהיינו מתבואת עצמו, **בּוֹדְקִין אוֹתוֹ** – את הגוי מה היה בליבו, **אִי בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרִישָׁהּ** – אם הפריש על דעת שיעשו בה מה שעושים בתרומת ישראל, **תִּינָּתֵן לְכֹהֵן, וְאִם לָאו, טְעוּנָה גְּנִיזָה** ואסורה בהנאה, שכן **חָיְישִׁינַן** – חוששים אנו **שֶׁמָּא** היה **בְּלִבּוֹ** להקדישה **לַשָּׁמַיִם** – לקדש, והקדש בזמן הזה אסור בהנאה.
מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב** קוֹרָה לבית הכנסת **וְשָׁם** ה' **כָּתוּב עָלֶיהָ, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם אָמַר 'בִּדַעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרַשְׁתִּיהָ', יָנוּד** – יקורו את מקום שם ה', שאסור להשתמש בו, **וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר** לבנין בית הכנסת, **וְאִם לָאו, טְעוּנָה** כל הקורה **גְּנִיזָה** שכן **חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בְּלִבּוֹ** היה להקדישה **לַשָּׁמַיִם.** מדייקת הגמרא: **טַעֲמָא** – רק משום הטעם **דְּשָׁם כָּתוּב עָלֶיהָ** הוא **דְּבָעֲיָא** – שצריכה הקורה **גְּנִיזָה,** ששם ה' מוכיח שדעתו להקדש, **הָא** אם **אֵין שָׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, לֹא בָּעֲיָא** הקורה **גְּנִיזָה,** ולא כדברי רב שאף תרומת גוי [שאין עליה שם ה'] חוששים שבליבו היה להקדישה וטעונה גניזה.
מתרצת הגמרא: **הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין שָׁם כָּתוּב עָלֶיהָ, נַמִּי בָּעֲיָא** הקורה **גְּנִיזָה,** ומה שנקטה דווקא שיש עליה שם, **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו בזה **דְּאַף עַל גַּב דְּשָׁם כָּתוּב עָלֶיהָ,** מכל מקום **יָנוּד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר** כשהפרישה בדעת ישראל, ואין כולה טעונה גניזה, **דְּשֵׁם** הכתוב בקורה, **שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ לָאו קָדוֹשׁ** – חלק הקורה שלא כתוב בו השם אינו קדוש, **כִּדְתָנַן, הָיָה כָּתוּב** שם **עַל יְדוֹת הַכֵּלִים וְעַל** – או על **כַּרְעֵי הַמִּטָּה, הֲרֵי זֶה יָנוּד** מקום השם, **וְיִגָּנֵז,** ואין השאר טעון גניזה.
אגב דיני הקדש ותרומה, מבארת הגמרא כמה מדיני צדקה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, הָאוֹמֵר 'סֶלַע זוּ לִצְדָקָה', מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ** מיעודה וללוותה ולקחתה לצרכיו, ולאחר זמן יתן סלע אחרת לצדקה. מבארת הגמרא: **סָבוּר מִינָּהּ** – רב נחמן ששמע זאת סבר שרק **לְעַצְמוֹ אֵין** – אבן רשאי המפריש ללוותה, אך **לַאֲחֵר לֹא** – אינו רשאי להלוותה, שכן טעם ההיתר הוא, שהפריש על דעת שאם יצטרך סלע זו ישתמש בה, אך לא היה בדעתו שאם יצטרך לה אחר, ילוונו לו. אך **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **אָמַר רַב אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** ההיתר הוא **בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לַאֲחֵר.**
מבארת הגמרא עוד: **אָמַר רַבִּי זֵעִירָא, לֹא שָׁנוּ** שמותר לשנותה **אֶלָּא** באופן **דְּאָמַר** כשהפרישה 'הרי **עָלַי** סלע לצדקה', שבלשון זה קיבל על עצמו אחריות, שאם תיגנב הסלע או תאבד יתן אחרת, ולכן הסלע כשלו ומותר לו לשנותה, **אֲבָל** אם **אָמַר 'הֲרֵי** סלע **זוֹ** לצדקה', שלא קיבל עליו אחריות, **בְּעֵינָא בָּעֵי לְמֵיתְבָהּ** – צריך הוא לתת אותה עצמה ואסור לו לשנותה. מקשה רבא: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא, אַדְּרַבָּה, אֵיפְכָא מִיסְתַּבְּרָא** – מסתבר לומר להיפך, שאם **אָמַר 'זוֹ', מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – נתיר לו להשתמש בה **כִּי הֵיכִי דִּלְיַחֵיב** – כדי שיתחייב **בְּאַחֲרִיוּתָהּ,** שכן כשמשתמש בה הרי הוא שולח יד בפקדון, שבזה מתחייב באחריותו, וההקדש נהנה מזה, **אֲבָל אָמַר 'עָלַי',** שממילא חייב באחריותה, **לֹא** נתיר לו. מסיק רבא: **אֶלָּא לֹא שָׁנָא** – אין שונה דין 'עלי' מדין 'זו', ובשניהם התיר רבה בר אבוה.
מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבא: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, נֵדֶר צְדָקָה וְאֵין הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה.** מבארת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מהי כוונת הברייתא, שהרי כפשוטה אינה מובנת לומר שכל נדר הוא לצדקה אך הקדש אינו לצדקה, משום ש**לֹא נֵדֶר וְלֹא הֶקְדֵּשׁ** הם **צְדָקָה,** שסתם נדר [דמי עלי'] והקדש הם לבדק הבית, ואינם צדקה, **אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר** – האם לא כך כוונת הברייתא, **צְדָקָה חֲרֵי הִיא בְּאִיסּוּר 'בַּל תְּאַחֵר'** כמו נדר לבדק הבית, **וְאֵינָהּ בְּהֶקְדֵּשׁ, דְּאִילּוּ הֶקְדֵּשׁ אָסוּר לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ** – להשתמש בו, **וְאִילּוּ צְדָקָה שָׁרֵי** – מותר **לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ,** וכוונת הברייתא שדיני נדר יש בצדקה והיינו לענין בל תאחר, ואין דיני הקדש בצדקה והיינו לענין להשתמש בו. ולא חילקה הברייתא בין הפרישה צדקה בלשון 'עלי' להפריש בלשון 'זו', שבשניהם התירה להשתמש כדברי רבא.
הגמרא מביאה שיש ששנו את הסוגיא בלשון אחר: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ** – אמרתי סוגיא זו [דברי רבה בר אבוה ומה שדנו בזה האמוראים] בפני **דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, וְאָמַר לִי, אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם כך שונים סוגיא זו, שרבה בר אבוה אמר דבריו סתם, ורבי יוחנן ורבא פירשו דבריו, אך **אֲנַן הָכִי מַתְנִינַן לָהּ** – אנו כך שונים אותה, **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, הָאוֹמֵר 'סֶלַע זוּ לִצְדָקָה', מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** ודין זה אמור **בֵּין לְעַצְמוֹ וּבֵין לַאֲחֵר, בֵּין שֶׁאָמַר** לשון **'עָלַי' וּבֵין שֶׁאָמַר** לשון **'הֲרֵי זוֹ',** שבפירוש אמר רבה בר אבוה שדינו אמור בכל האופנים.
הגמרא ממשיכה ללמד באיזה אופן מותר לשנות בספי צדקה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** האומר **'סֶלַע זוֹ לִצְדָקָה', אִי עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה** – לפני שבאה הסלע **לְיַד גַּבַּאי** של צדקה **מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** אך **מִשֶּׁבָּאתָה לְיַד הַגַּבַּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ.**

בתחילה — בתחילת הבנין אין מקבלין, דשמא לרפיון ידים מתכוונין. **לבסוף** — לחזק את בדק, דאין לומר רפיון ידים מקבלין. לישנא אחרינא: בתחילה — כשלא היתה אימתן של גוים עליהן, אין מקבלין. אבל לבסוף מקבלין — משום אימה. וראשון עיקר. וזה אינו טעם, דהא כל ימי בית שני היתה אימת הגוים עליהן, ובתחילתו יותר מסופו. ואם תאמר: האי "בתחילה" נמי אמקדש ראשון קאמר, כן מאי מותיב ליה לקמן מ"ואגרת אל אסף" וגו', דהיינו במקדש שני? **דבר המסויים** — שנראה בעין, אין מקבלין מהם, דגנאי הוא. ועוד, שמתפארים בו. **אמה כליא עורב** — להכי נקט אמה, דאמרינן בפרק בתרא דמנחות (קז,א): "הרי עלי ברזל" — לא יפחות מאמה על אמה לכליא עורב. שהיו מביאין טבלאות של ברזל אמה על אמה, ובהן מסמרות גבוהין אמה קבועין, ומחפין בהן ראש הגג של היכל, לגרש את העורבים שלא ישכנו שם. "כליא" לשון שמגרש את העורבין, כמו: "כייל דודבי כייל פרוזי" דאמר במסכת נדה (יז,א עיין שם), שהיה מגרש זבובין ממטחו בשעת תשמיש משום צניעות, דאסור לשמש מטחו בפני כל חי. לישנא אחרינא: כליא עורב — מונע העורבים, כמו (תהלים מ): "לא תכלא רחמיך". **ואגרת אל אסף שומר הפרדס וגו'** — והיינו בתחילת בנין, ושקיל בדק הבית מכורשו! **דלא הדרא בה** — הואיל ותחילתו לטובה נתכוין — שוב אינו חוזר. **מכריו** — של תבואת עצמו. **אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה** — שלמקום שתרומת ישראל הולכת תלך זו. לישנא אחרינא: שישראל אמר לי להפרישה. וראשון שמעתי. **טעונה גניזה** — ואסורה בהנאה, דחיישינן שמא בלבו לשמים לשם הקדש, הילכך יגנזו. ובזמן הזה עסקינן, דהקדש אסור בהנאה, כדתניא בכורות (נג,א): אין מקדישים ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש — בהמה תיעקר. פירות כסות ובלים יקרבו. **יגוד** — יחתוך מקום השם, ויגנזו החתיכה, וישתמש במותר, ויבננו בבית הכנסת. **לשמים** — להקדש. ובזמן הזה אין לו תקנה. **טעמא דשם כתוב עליה** — דמוכחא מילתא דבלבו לשמים, שהרי כתב עליה שמו של הקדוש ברוך הוא. **שם שלא במקומו אינו קדוש** — כלומר: אינו קדוש אלא מקום השם. ואותה חתיכה תיגנז, והשאר יבנה בבית הכנסת, כי אמר בדעת ישראל הפרשתיה. לישנא אחרינא: שם שלא במקומו — כגון על גבי קורות ובלים — לא קדיש, דלא הוי מקומו אלא על הנייר, ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו. אבל שם לבדו — הוי שלא במקומו ולא קדיש. וראשון שמעתי והוא עיקר. **לשניתה** — לצרכיו, ולאחר זמן ישלם. **אבל לאחר** — להלוותה לחבירו — לא. דלעצמו איכא למימר: על מנת כן היזקצה לצדקה, שאם יצטרך — יטלנה וישלם אחרת. אבל חבירו — לא אסיק אדעתיה. **לא שנו** — דמותר לשנותה, אלא דאמר: "סלע זו עלי לצדקה". דכיון דאמר "עלי", וקיבלה באחריות לענין גניבה ואבידה — כדידיה דמי. **אבל אמר הרי זו** — ולא אמר "עלי" — בעינא בעי למיתב. **כי היכי דליחייב באחריותה** — דכיון דמשתמש הוי כשולח יד בפקדון, וקמה לה ברשותיה לענין תשלומין. אבל אמר "עלי", דבלאו הכי מיחייב באחריות — לא ישתמש. **אלא לא שנא** — ומותר. **לא נדר צדקה** — דסתם נדר "דמי עלי" לבית המקדש. **בבל תאחר** — והכי משמע: נדר הוא הצדקה, דקאי עליה ב"בל תאחר" כנדר. דקאמר בפרק קמא דראש השנה (ו,א): "בפיך" — זו צדקה. **לשמעתא** — דהאומר: "סלע זו לצדקה" כו'. **אתון הכי מתניתו לה** — דרב נחמן מותר לשנותה סתמא קאמר, ורבי אמי פירשה: בין לעצמו בין לאחר, ורבא הדר פירשה: בין "עלי" בין "הרי זו". אנן בהדיא מתנינן כו', ופירושה כדרב נחמן.

**תָּנָא חֲדָא: גּוֹ שֶׁהִתְנַדֵּב נָדְבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - מְקַבְּלִים הֵימֶנּוּ, וְתַנְיָא אִידָךְ: אֵין מְקַבְּלִין! אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָא קַשְׁיָא: הָא בַּתְּחִילָּה, הָא בַּסּוֹף; דְּאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּתְּחִילָּה - אֲפִילּוּ מַיִם וּמֶלַח אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם, בַּסּוֹף, דָּבָר הַמְסוּיָּם - אֵין מְקַבְּלִין, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסוּיָּם - מְקַבְּלִין. הֵיכִי דָּמֵי דָּבָר הַמְסוּיָּם? אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּגוֹן אַמָּה כַּלְיָא עוֹרֵב. מְתִיב רַב יוֹסֵף: "וְאִיגֶּרֶת אֶל אָסָף שׁוֹמֵר הַפַּרְדֵּס אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ" וגו'! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: שָׁאנֵי מַלְכוּתָא, דְּלָא הָדְרָא בֵּיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אִי אָמַר מַלְכוּתָא "עָקְרָנָא טוּרֵי" - עָקַר טוּרֵי וְלָא הָדַר בֵּיהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: גּוֹ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמָה מִכָּרְיוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִי בִּדְעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרִישָׁהּ - תְּיִנָּתֵן לְכֹהֵן, וְאִם לָאו - טְעוּנָה גְּנִיזָה, חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא בִּלְבּוֹ לַשָּׁמַיִם. מֵיתִיבִי: גּוֹ שֶׁהִתְנַדֵּב קוֹרָה וְשֵׂם פָּתוּחַ עָלֶיהָ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, אִם אָמַר: בִּדְעַת יִשְׂרָאֵל הִפְרַשְׁתִּיהָ - יָגוֹד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר, וְאִם לָאו - טְעוּנָה גְּנִיזָה, חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא בִּלְבּוֹ לַשָּׁמַיִם; מַעֲמָא דְּשֵׂם פָּתוּחַ עָלֶיהָ דְּכָעֲיָא גְּנִיזָה, הָא אֵין שֵׂם פָּתוּחַ עָלֶיהָ - לָא בָּעֲיָא גְּנִיזָה! - הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין שֵׂם פָּתוּחַ עָלֶיהָ נַמִי בָּעֲיָא גְּנִיזָה. וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאַף עַל גַּב דְּשֵׂם פָּתוּחַ עָלֶיהָ - יָגוֹד וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמּוֹתָר; דְּשֵׂם שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ לָאו קָדוֹשׁ, דְּתַנְיָן: הָיָה כָּתוּב עַל יְרוֹת הַבָּלִים וְעַל כַּרְעֵי הַמִּטָּה - הֲרֵי זֶה יָגוֹד וְיִגְנוֹז. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבָּהוּ: הָאוֹמֵר "סֶלַע זוֹ לְצְדָקָה" - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סְבוּר מִינָּהּ: לְעַצְמוֹ - אִין, לְאַחֵר - לָא. אִיתְּמַר, אָמַר רַב אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר. אָמַר רַבִּי זְעִירָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דְּאָמַר "עָלַי", אֲבָל אָמַר "הֲרֵי זוֹ" - בְּעֵינָא בָּעֵי לְמֵיתְבָהּ. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אַדְּרַבָּה, אֵיפְכָא מִיסְתַּבְּרָא, אָמַר "זוֹ" - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִיחֵיַיב בְּאַחֲרָיוּתָהּ, אֲבָל אָמַר "עָלַי" - לָא! אֶלָּא לָא שָׁנָא. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא: נֵדֶר צְדָקָה, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה; מַאי קָאָמַר? לֹא נֵדֶר וְלֹא הֶקְדֵּשׁ צְדָקָה! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: צְדָקָה הֲרֵי הִיא כְּ"בַל תְּאַחֵר", וְאֵינָהּ כְּהֶקְדֵּשׁ, דְּאִילּוּ הֶקְדֵּשׁ אָסוּר לְאַשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ, וְאִילּוּ צְדָקָה שָׁרֵי לְאַשְׁתַּמּוּשֵׁי בֵּיהּ. אֲמַר רַב כָּהֲנָא: אֲמַרִיתָא לִשְׁמַעֲתָא קַמֵּיהּ דְּרַב וְבִיד מִנַּהְרְדְּעָא, אֲמַר: אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן הָכִי מַתְנִינַן לָהּ, אֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב: הָאוֹמֵר "סֶלַע זוֹ לְצְדָקָה" - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ, בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר, בֵּין אָמַר "עָלַי" בֵּין אָמַר "הֲרֵי זוֹ". תָּנוּ רַבָּנָן: "סֶלַע זוֹ לְצְדָקָה", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה לְיַד גַּבַּאי - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ, מִשֶּׁבָּאתָה לְיַד גַּבַּאי - אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ.

תַּנְיָא חדא גוי שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו כר' — ואם תאמר, ולישני: הא רבי מאיר, הא רבי יהודה! ויש לומר: דאם כן, "קדושה" ו"אינה קדושה" מיבעיא ליה. דאין מקבלין הימנו לבדק הבית [משמע דקדושה היא], ומשמע דתרוייהו סברי כרבי יהודה. **הא** לבתחילה הא לבסוף — רש"י פירש: לבתחילה שייך רפיון ידים, ולבסוף לא שייך רפיון ידים. ועוד פירש רבינו: לבתחילה — בתחילת הבנין יש לחוש פן יחזרו בהם, ויערערו לומר: יש לנו חלק בבית המקדש. לבסוף — דבר מסויים אין מקבלין, פן יהיו לשם ולתפארת. דבר שאין מסויים מקבלין — דלא שייך תו ערעור, הואיל ונבנה בית המקדש כבר. וניחא בזה הא דקאמר בסמוך: שאני מלכותא דלא הדרא, וליכא למיחש לעירעור. **תני** חדא גוי שהתנדב לבדק הבית — והא דלא מוקי לה כתנאי דרבי יהודה ורבי מאיר, וכגון דליכא רפיון ידים, כגון מן המלך — דאם כן לא הוה ליה למימר "מקבלין" ו"אין מקבלין", אלא: "קדושה" ו"אינה קדושה" מבעיא ליה.

כגון אמה כליא עורב — פירש הערוך, זה לשונו: לפי שבמקדש ראשון היתה קדושתו בכל הקהל, והיתה שכינה שרויה בו, ולא היו עופות פורחין עליו. אבל במקדש שני פחדו, מטעמא דאין קדושתו בקדושת ראשון, שמא יפרחו העופות על המקדש וישליכו שם דבר טמא. עשו צורה להבריח העופות מגג ההיכל, וקראו אותו "כליא עורב", כלומר, זאת מונעת העורבים מלפרוח בגג ההיכל. וזו צורה כדרך שעושין עכשיו שומרי זרעים, עד כאן לשונו. ויש מקשה: דאמר במועד קטן (ט,א) גבי שלמה: איבעי ליה לשיורי באמת כליא עורב. ומשני: אמת כליא עורב צורך בנין היא. אלמא הוה בבית ראשון! ויש לומר: שהיה שלמה יראּ שמא לא תהא עליו קדושה, וכשראו שהיה קדוש — הסירוהו.

מיתיבי ואגרת אל אסף שומר הפרדס — והיינו בתחילת הבנין, וקשקיל בדק הבית מכורש, לשון קונטרס. ולא נראה, דהא כל הבנין משל כורש היה, וכמה קראי איכא. גם כתיב "ומה חשחן אימריא" וגו'! ונראה לי: דודאי מזה אינו מקפיד, דהא היה בגזירה כך, וביד ישעיה (ישעיה מה) "הוא יבנה עירי". אבל אל אסף שומר הפרדס היה רחוק מכורש, ולא היה שלו ממש, אך היה גוזר שיתנו לצורך בדק הבית שהיה מוטל עליהם, שהיה מולך בכיפה — בהא איכא למיחש או לרפיון ידים או לערעור, כדפרישית.

אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה — משמע דגוי איתיה בתרומה דנפשיה, וכן משמע פרק שני דגיטין (כג,ב). והא דקאמר בזבחים פרק "בית שמאי" (מה,א) דליתיה בתרומה דנפשיה — לא קשיא, דתנאי נינהו בפרק שני דקדושין (מא,ב). דתנן: תרומת גוי מדמעת וחייבין עליה חומש, ורבי שמעון פוטר. **יגוד** וישתמש במותר — משמע: על ידי שיחתוך הקורה, ולא יהנה מאותה חתיכה שבנגד השם, דבמקומו מיהא קידש השם. ויש ליזהר כשכותבין ספר תורה או תפילין וגררו מקום השם, שאין לכתוב במקומו.

ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה—משמע ליה דאיירי בין "זו" בין "עלי". וכן הפסקכרב נחמן: האומר "סלע זו לצדקה" — מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר, בין אמר "עלי" בין אמר "זו", ולשנותה היינו ללותה. **משבאת** ליד גבאי אסור לשנותה — ודוקא יחיד, אבל בני העיר רשאין, כדמשמע בבבא בתרא (ח,ב): ורשאין בני עיר לעשות תמחוי קופה וקופה תמחוי, ולשנותה לכל מה שירצו. ודוקא לדבר מצוה, כדאמרינן בשילהי שמעתא (עמוד ב) גבי ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת. והא דאמר ב"השוכר האומנין" (בבא מציעא עח,ב) מגבת פורים לפורים, ומגבת אותה העיר לאותה העיר

העיר דוקא, ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצורכי העיר מותרין) בגבאי מיירי. ובהאי טעמא יש ליישב דאמרינן בריש "שור שנגח" — (בבא קמא לו,ב): (חנן בישא [ההוא גברא] דתקע (להההוא גברא) [לחבריה], דאמר ליהו: הב ליה פלגא דזוזא, אמר: הואיל ופלגא דזוזא הוא — לא בעינא, ניתביה לעניים. הדר אמר: אידיל ואברי ביה נפשאי. אמר [ליה] רב יוסף: כבר זכו בה עניים. ויש לתמוה: היאך היה יכול לחזור בו אפילו לא זכו בה עניים? והאמרן בפרק קמא דראש השנה, רב הונא (ו,א): "בפיך" — זו צדקה! אלא יש לומר: שהיה רוצה ללוותה ולשנותה, אלא שלא רצתה ללוותה ולשנותה לו רב יוסף שבאת לידו, והוא גבאי, ואסור לשנותה. אי נמי, יש לומר: שהיה סבור דאפילו צדקה ליתא, הואיל ולא תפסי בה. וקא משמע לן רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם.

[שייך לעמוד א] **עד** שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה — רבינו ברוך פירש: מותר לשנותה ממש, למצוה אחרת. ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים — יכול לעשות ממנו מצוה אחרת, כל כמה דלא אתאי ליד גבאי. אבל לישנא "לשנותה" לא משמע כן. כך מצאתי כתוב בתוספות הרב רבינו משה מאוירא מכתיבת אחיו. ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת. דלעיל קאמר מותר לשנותה בין הוא בין אחר — היינו ללוותה. ותו, מדאמר: והא רבי יאני יזיף — משמע דללוותה קאמר! הילכך נראה לומר, דללוותה קאמר, אבל לשנותה — ודאי אסור, כי נמי לא באתה ליד גבאי. אבל ללוותה קאמר, ומשבאת ליד גבאי אסור ללוותה. והא דקאמר פרק קמא דבבא בתרא (ח,ב): ראשין בני העיר לעשות קופה תמחוי — היינו ברשות בני העיר, אבל גבאי עצמו אסור. ואומר רבינו יצחק: דהתם ראשין לשנותה שלא לדבר מצוה, רק שיהא צרכי צבור. ויש ליזהר מללוות מעות צדקה העיר משבאתה ליד גבאי, ואפילו ברשות הקהל נמי, כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי כתוב.

אילימא לדבר הרשות מאי אירייא גוי אפילו ישראל נמי — הכי נמי מצי למימר: מאי אירייא לא נשתקע שם בעליה, אפילו נשתקע נמי! **מנין** ליוצא ליהרג ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום — ומשום דליתא בדמים ליכא למעוטי, דהא איתרבו לעיל (ב,א) מנוול ומוכה שחין. **כי** פליגי באם הזיק — ובאם הקדיש לא פליגי, שמיד שהקדיש חל הקדש, ולא דמיא למלוה. אבל יש להקשות: אמאי לא פליגי באם נדר והערין? ויש לומר: דנקט הזיק משום דקתני חיוב בתשלומין (משום) [אהזיק] משמע דאהזיק לחבירה פליגי. ובנודר ומעריך שמא יחול מיד, אבל גובה מן היורשין. ונודר ומעריך איצטריך, דסלקא דעתך: הואיל ואינו נידר ונערך — נודר ומעריך נמי אינו, קא משמע לן דנודר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם.

מיתיבי

רבי יאני — גבאי הוה, ויזיף מעות הצדקה לצורכו ופרע. **דכמה דמשהי** — רבי יאני, דלית ליה זוזי למפרע — ניחא להו לעניים. **דמעשה** — רבי יאני לציבורא, ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים, ובופה אותם לצדקה, ואיכא רווחה לעניים. **מנורה** — כמשמעה. **נר** = *קרוישו"ל, של כסף או של זהב. **מדאמר רבי אסי כו'** — כלומר: מדנקט רבי אסי גוי, דפעי וצועק: למה שניתם ממה שנתתי — מכלל דישראל דלא פעי שרי לשנויי לדבר מצוה. דאי בישראל אסור — למה לי למנקט גוי? **שלא נשתקע שם בעליה ממנה** — שעדיין אומרים: זו היא מנורה נדבתו של פלוני גוי. **אסור לשנותה** — דפעי. **ולמאי** — קאמר רבי אסי דאסור לשנותה? אילימא כו'. **שעזרק** — גוי היה. **לא שכיח** — שעזרק במתא דליפעי, שסוחר היה ומחזר בעיירות. **משנה הנוסם והיוצא ליהרג כו'** — מפרש בגמרא טעמא. **רבי חנינא בן עקביא** — איוצא ליהרג פליג, אבל בגוסס מודה, דכתיב (ויקרא כז): "והעמיד והעריך אותו", וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא. **שדמיו קצובין** — בפרשת ערכין. אבל אנודר מודה, דהא בנמכר בשוק, כלומר שאין אדם קונהו, אינו נמכר בשוק, כלומר שאין אדם קונהו, ויפסיד מעותיו. **נודר ומעריך כו'** — ובגמרא מפרש מאי קא אתי רבי יוסי למימר, הא תנא קמא לא אמר אינו נודר, שאם אמר: "דמי פלוני עלי" יפטר, דהא לא נידר קאמר. **גמרא אלא לא נערך אמאי לא** — הרי דמיו קצובין **כל חרם לא יפדה** — מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון. **למומתין בידי שמים** — כגון האי דכתיב: "השור יסקל וגם בעליו יומת". והך מיתה ליכא למימר בידי אדם, דהא אמרינן בפרק קמא דסנהדרין (טו,ב): "מות יומת המכה רוצח הוא" — על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו. **שלא ניתנה שגגתן לכפרה** — כגון מגדף ומקלל אביו, דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות. **מיתות קלות** — כלומר, דקלות לקר מילתא שניתנה שגגתן לכפרה. כגון רוצח, דשגגתו גולה, ועובד עבודה זרה ומחלל שבת ובא על הערוה, דשגגתו חטאת. **כולי עלמא לא פליגי** — דודאי נדרו נדר והקדישו הקדש, ומעריך את אחרים, דהא בר דעה הוא. **מלוה על פה** — כגון זה שהזיק ולא עמד בדין על כך קודם למיתה. תשלומי נזק כתובין בתורה, ומדאורייתא משעבד ליה בעל כרחיה. **ואיבא דמתני לה** — להא דרב יוסף ורבה. **חייב** — דבר דעה הוא. **פטורין** — דאין לו דמים ועומד הוא ליחבל. וכל הנך איבא ליהרג בדיני ישראל קאמר.

לחזרת

אִינִי? וְהָא רַבִּי יַנַּאי יָזִיף וּפָרַע! - שָׁאנֵי רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לַעֲנִיִּים, דִּכְמָה דְּמַשְׁהֵי מְעַשֵּׂי וּמַיְיתֵי לְהוּ. תָּנוּ רַבָּנָן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֲסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ. סָבַר רַבִּי חָיָיא בַּר אַבָּא לְמֵימַר: לָא שָׁנָא לְדַבָּר הָרְשׁוּת וְלָא שָׁנָא לְדַבָּר מִצְוָה. אָמַר לֵיהּ רַב אַמֵּי, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְדַבָּר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדַבָּר מִצְוָה - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ; מְדְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גּוֹי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ גֵּר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ - אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ, מִשֶּׁנִּשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ - מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ; לְמַאי? אִילֵימָא לְדַבָּר הָרְשׁוּת, מַאי אִירְיָא גּוֹי? אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נַמִּי! אֶלָּא לְדַבָּר מִצְוָה; וְטַעְמָא דְּגּוֹי הוּא דְּכָעֵי, אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלָא כָּעֵי - שַׁפִּיר דָּמֵי. שַׁעְזָרַק מַיָּיעָא אִינַּדַּב שְׁרָנָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דְּרַב יְהוּדָה, שַׁנְּיֵיהּ רַחֲבָא וְאִיקְּפֵד רָבָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְּיֵיהּ רָבָא וְאִיקְּפֵד רַחֲבָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שַׁנְּיֵיהּ חַזְנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, וְאִיקְּפֵד רַחֲבָא וְאִיקְּפֵד רָבָה. מַאן דְּשַׁנְּיֵיהּ סָבַר: דְּלָא שְׁכִיחַ, וּמַאן דְּאִיקְּפֵד סָבַר: זִמְנִין דְּמִקְרֵי וְאָתֵי.

משנה הַנּוֹסֵם וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג - לֹא נִידַּר וְלֹא נֶעֱרַךְ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: נֶעֱרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ, וְאִם הִזִּיק - חַיָּיב.

גמרא בִּשְׁלָמָא גּוֹסֵם לֹא נִידַּר - דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, וְלֹא נֶעֱרַךְ - דְּלָאו בַּר הֶעֱרֵכָה הוּא; אֶלָּא יוֹצֵא לֵיהָרֵג, בִּשְׁלָמָא לֹא נִידַּר - דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא, אֶלָּא לֹא נֶעֱרַךְ, אַמַּאי לָא? - דְּתַנְיָא: מִנַּיִן הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר "עֲרָכֵי עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם לֹא יִפָּדֶה"; יָכוֹל אֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָאָדָם", וְלֹא כָּל הָאָדָם. וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא דְּאָמַר: נֶעֱרַךְ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו קְצוּבִין, הַאי "כָּל חֵרֶם" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - לְכִדְרַבָּנָיְיא, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לַמּוּמָתִים בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹתְנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו", יָכוֹל אַף בִּידֵי אָדָם כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם". אֵין לִי אֶלָּא מִיתוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שְׁגָגָתָן לְכַפָּרָה, מִיתוֹת קַלּוֹת שֶׁנִּיתְּנָה שְׁגָגָתָן לְכַפָּרָה מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל חֵרֶם". "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ" כו'. וְתַנָּא קַמָּא מִי קָאָמַר דְּלָא? אֶלָּא, בְּנוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ - כּוּלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּאִם הִזִּיק, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אִם הִזִּיק - אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: אִם הִזִּיק - חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אֲמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. רָבָא אָמַר: דִּכּוּלֵי עָלְמָא מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוֶה בְּתוֹרָה בַּתּוֹרָה קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה בְּתוֹרָה בַּתּוֹרָה - לָאו כְּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כְּכְתוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי לַהּ אַהָא: הֵיצֵא לֵיהָרֵג, הוּא שֶׁחָבַל בַּאֲחֵרִים - חַיָּיב, אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ - פְּטוּרִין; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הוּא אִם חָבַל בַּאֲחֵרִים - פָּטוּר, שֶׁלֹּא נִיתַּן לַחֲזָרַת עַמִּידַת בֵּית דִּין.

מכלל

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא, **וְהָא** – והרי **רַבִּי יַנַּאי** שהיה גבאי צדקה, **יָזִיף** – לוה לעצמו את הצדקה שקיבל, **וּפָרַע** אחר כך, ומוכח שמותר ללוות אף אחר שבאו לגבאי. ומתרצת: **שָׁאנִי** – שונה דינו של **רַבִּי יַנַּאי, דְּנִיחָא לְהוּ לָעֲנִיִּים** – שהיה נוח לעניים שלוה מהצדקה, משום **דְּכַמָּה דְּמַשָּׁכֵי, מְעַשֵּׁי וּמַיְיתֵי לְהוּ** – כמה שהיה משהה את הצדקה [שלוה] מלפרוע, היה מְעַשֵּׂה את הציבור וכופה אותם לתת עוד, שהיה אומר לציבור שאין לו עבשיו מעות לנזקקים. אך לאדם אחר אסור ללוות אחר שבאו המעות לגבאי.

אגב שהתבאר באיזה אופן מותר לשנות מעות צדקה, מבארת הגמרא באיזה אופן מותר לשנות חפצים שנתרמו לבית הכנסת: **תָּנוּ רַבָּנָן, יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה** – פמוט **אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ** לשימוש אחר. מבארת הגמרא: **סָבַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְמֵימַר, לֹא שָׁנָא לְדָבָר הָרְשׁוּת וְלֹא שָׁנָא לְדָבָר מִצְוָה, לשניהם אסור לשנותה, אך אָמַר לֵיהּ רַב אַמִּי לרבי חייא בר אבא, הָכִי – כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְדָבָר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.**

מבאר רב אמי מנין לו שכך אמר רבי יוחנן: **מִדְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ** – שעדיין זוכרים מי הקדישה, ואומרים 'זו היא שהתנדב פלוני הגוי', **אָסוּר לְשַׁנּוֹתָהּ,** שאם ישנוה יבוא הגוי ויצעק 'למה שיניתם אותה ממה שנדבתי', אך **מִשֶּׁנִּשְׁתַּקַּע שֵׁם בְּעָלֶיהָ, מוּתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ.** ומבאר רב אמי: **לְמַאי** אמר רבי יוחנן שאסור לשנותה כשלא נשתקע, **אִילֵימָא** – אם נאמר שאסור רק **לְדָבָר הָרְשׁוּת,** ולדבר מצוה מותר, אם כן **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט **עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** הרי **אֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל נַמִּי** אסור לדבר רשות כשלא נשתקע, **אֶלָּא** ודאי כוונת רבי יוחנן **לְדָבָר מִצְוָה,** שמותר רק כשנשתקע, **וְלכן** מובן שנקט גוי, **דִּסְעָמָא** שבגוי אסור לשנות לפני שנשתקע, הוא משום **דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא דְּפָעֵי** – צועק 'למה שיניתם', **אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלֹא פָּעֵי, שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר לשנותה לדבר מצוה אף לפני שנשתקע. ומכאן למד רב אמי שדעת רבי יוחנן שאסור לשנות מנורה שהתנדב ישראל לבית הכנסת דווקא לדבר הרשות, אך לדבר מצוה מותר.

הגמרא מביאה מעשה שנחלקו אמוראים בדינו: **שַׁעְוַרַק טַיְיעָא** – סוחר גוי ששמו שעוזרק, **אִינַּדַּב שָׁרְנָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – התנדב נר לבית הכנסת **דְּרַב יְהוּדָה, וְשַׁנְיֵיהּ רָחְבָא** – שינה אותו רחבא לשימוש אחר של דבר מצוה, לפני שנשתקע שמו, **וְאִיקְּפַד** – והקפיד על כך **רָבָא. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים שהיה המעשה באופן אחר, **דְּשַׁנְיֵיהּ רָבָא וְאִיקְּפַד רָחְבָא. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי דְּשַׁנְיֵיהּ חֲנֵנִי דְּפוּמְבְּדִיתָא** – החזנים של העיר פומבדיתא, **וְאִיקְּפַד רָחְבָא וְאִיקְּפַד** גם **רָבָא.** מבארת הגמרא: **מַאן דְּשַׁנְיֵיהּ** – מי ששינה אותו טרם נשתקע, **סָבַר דְּלֹא שָׁכִיחַ** שעזרק בעיר, שהרי סוחר מחזר בעיירות, ואין לחשוש שיבוא ויצעק, **וּמַאן דְּאִיקְּפַד סָבַר וְמְנִין דְּמִקְרֵי וְאָתֵי** – פעמים שבא שעזרק, ועשוי לצעוק.

משנה

הַגּוֹסֵם – מי שקרוב למיתת מחמת חולי **וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג** – שנגמר דינו להריגה בבית דין, **לֹא נִידָּר וְלֹא נֶעֱרָךְ** – האומר עליו 'דמיו עלי' או 'ערכו עלי' לא נתחייב, והטעם יתבאר בגמרא. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר,** היוצא ליהרג **מְפַנֵּי שָׁדְמָיו קְצוּבִין,** הרי **אֲפִילּוּ בִּישְׂרָאֵל נַמִּי** אסור לדבר רשות כשלא נשתקע, **אֶלָּא** ודאי כוונת רבי יוחנן **לְדָבָר מִצְוָה,** שמותר רק כשנשתקע, **וְלכן** מובן שנקט גוי, **דִּסְעָמָא** שבגוי אסור לשנות לפני שנשתקע, הוא משום **דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא דְּפָעֵי** – צועק 'למה שיניתם', **אֲבָל יִשְׂרָאֵל דְּלֹא פָּעֵי, שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר לשנותה לדבר מצוה אף לפני שנשתקע. ומכאן למד רב אמי שדעת רבי יוחנן שאסור לשנות מנורה שהתנדב ישראל לבית הכנסת דווקא לדבר הרשות, אך לדבר מצוה מותר.

הגמרא מביאה מעשה שנחלקו אמוראים בדינו: **שַׁעְוַרַק טַיְיעָא** – סוחר גוי ששמו שעזרק, **אִינַּדַּב שָׁרְנָא לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – התנדב נר לבית הכנסת **דְּרַב יְהוּדָה, וְשַׁנְיֵיהּ רָחְבָא** – שינה אותו רחבא לשימוש אחר של דבר מצוה, לפני שנשתקע שמו, **וְאִיקְּפַד** – והקפיד על כך **רָבָא. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים שהיה המעשה באופן אחר, **דְּשַׁנְיֵיהּ רָבָא וְאִיקְּפַד רָחְבָא. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי דְּשַׁנְיֵיהּ חֲנֵנִי דְּפוּמְבְּדִיתָא** – החזנים של העיר פומבדיתא, **וְאִיקְּפַד רָחְבָא וְאִיקְּפַד** גם **רָבָא.** מבארת הגמרא: **מַאן דְּשַׁנְיֵיהּ** – מי ששינה אותו טרם נשתקע, **סָבַר דְּלֹא שָׁכִיחַ** שעזרק בעיר, שהרי סוחר מחזר בעיירות, ואין לחשוש שיבוא ויצעק, **וּמַאן דְּאִיקְּפַד סָבַר וְמְנִין דְּמִקְרֵי וְאָתֵי** – פעמים שבא שעזרק, ועשוי לצעוק.

משנה

הַגּוֹסֵם – מי שקרוב למיתת מחמת חולי **וְהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג** – שנגמר דינו להריגה בבית דין, **לֹא נִידָּר וְלֹא נֶעֱרָךְ** – האומר עליו 'דמיו עלי' או 'ערכו עלי' לא נתחייב, והטעם יתבאר בגמרא. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר,** היוצא ליהרג **מְפַנֵּי שָׁדְמָיו קְצוּבִין,** ואין זה מחסר בערכו הקצוב מה שהוא יוצא ליהרג. אך אינו נידר שכן אין לו דמים לימכר בשוק. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** היוצא ליהרג **נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ** אחרים, ומתחייב בדמיהם וערכם, **וּמַקְדִּישׁ** חפציו, **וְאִם חָזַק, חַיָּיב** לשלם.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמו של תנא קמא, שגוסס ויוצא ליהרג לא נידר ולא נערך: **בְּשֶׁלָּמָא** – אמנם מובן הדבר **שֶׁגּוֹסֵם לֹא נִידָּר,** משום **דְּהַרְי לָאו בַּר דָּמִים הוּא,** שאין מי שיקנה עבד כזה, **וְכן** מובן **שֶׁלֹּא נֶעֱרָךְ,** משום **דְּלָאו בַּר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הוּא** – אי אפשר להעמידו ולהעריכו, **אֶלָּא** דין **יוֹצֵא לֵיהָרֵג** אינו מובן, **דִּבְשֶׁלָּמָא לֹא נִידַּר** משום **דְּלָאו בַּר דָּמִים הוּא,** כמו גוסס, **אֶלָּא** מה שהוא **לֹא נֶעֱרָךְ, אַמַּאי** – מדוע **לֹא.**

משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן שֶׁהַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג וְאָמַר עֶרְכִּי עָלַי, שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם, תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב (ויקרא כז כט) 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יֵחָרֵם מִן הָאָדָם **לֹא יִפָּדֶה**' – אדם שהוא ראוי ליהרג אין לפדות את ערכו, דהיינו אין לו ערך. ואם כן, **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁאֲפִילּוּ קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ** למות אין לו ערך, לכן **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'מִן הָאָדָם', למעט **וְלֹא כָּל הָאָדָם,** שרק מי שנגמר דינו אין לו ערך.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא, דְּאָמַר** שיוצא ליהרג **נֶעֱרָךְ מִפְּנֵי שָׁדְמָיו קְצוּבִין, הַאי** 'כָּל חֵרֶם' **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה הוא דורש ממנו. ומשיבה: הפסוק נצרך **לְכִדְרַבָּנִיא, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְמוֹתָתִים** – מי שדינם מיתה **בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹתְנִין מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא ל) 'אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו, וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ', שנותן ממון ופודה נפשו ממיתה. אם כן, **יָכוֹל שֶׁאַף** מי שדינו מיתה **בִּידֵי אָדָם** [–בבית דין] יהיה **כֵּן,** שנותן ממון ומתכפר, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יֵחָרֵם מִן הָאָדָם, **לֹא יִפָּדֶה',** שמי שדינו מיתה בידי אדם, אין לפדותו. **וְאֵין לִי** דין זה **אֶלָּא בְּמִיתוֹת חֲמוּרוֹת,** כלומר מיתות **שֶׁלֹּא נִיתְּנָה שְׁגָגָתָן לְכַפָּרָה,** כגון מגדף ומקלל אביו ואמו, אך **בְּמִיתוֹת קַלּוֹת, דְּהַיְינוּ שֶׁנִּיתְּנָה שְׁגָגָתָן לְכַפָּרָה,** כגון רוצח שבשגגה מתכפר בגלות, **מְנַיִן** שאף בהן אין לפדותו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'כָּל חֵרֶם', שכל שראוי ליהרג כך דינו.

הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי. שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר** היוצא ליהרג **נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ כו'** ומקדיש. מקשה הגמרא: **וְתַנָּא קַמָּא, מַאי** [–האם] **קָאָמַר דְּלֹא** נודר מערין ומקדיש, הרי אמר רק שאינו נידר ונערך, אך מודה שנודר ומעריך, ועל מה חולק רבי יוסי. ומתרצת: **אֶלָּא** אכן **בְּדִין נוֹדֵר וּמַעֲרִיךְ וּמַקְדִּישׁ, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו שיוצא ליהרג נודר ומעריך [את אחרים] ומקדיש, שהרי הוא בר דעת, **וּכִי פְּלִיגִי** – ומה שנחלקו זה בדינו **בְּאִם חָזַק** ויצא להריגה, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר שֶׁאִם חָזַק,** היורש **אֵינוֹ חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שֶׁאִם חָזַק,** היורש **חַיָּיב בְּתַשְׁלוּמִין.**

מבארת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו, **אָמַר רַב יוֹסֵף, בְּאִם מִלָּוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה** [–נגבה] **מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר שֶׁמִּלָּוֶה עַל פֶּה** שמת הלוה, **אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין,** וכן כאן חוב המזיק לניזק הוא כמלוה על פה, **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שֶׁמִּלָּוֶה עַל פֶּה** שמת הלוה, **גּוֹבֶה** המלוה **מִן הַיּוֹרְשִׁין.**

רבה מבאר באופן אחר: **רַבָּה אָמַר, דִּכּוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **שֶׁמִּלָּוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּדִין מִלָּוֶה הִתְחַיְּבָה בַּתּוֹרָה קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו בדין חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כורחו מכח ציווי התורה, כגון מזיק שמתחייב לניזק,

המשך בעמוד 57

שואלת הגמרא: **מִבְּלָל** – מתוך דברי רבי שמעון בן אלעזר משמע, **דְּתַנָּא קַמָּא** החולק עליו **סָבַר** שהירצא ליהרג **נִיתָּן לַחֲזָרַת עַמִּידַת בֵּית דִּין,** ומותר להחזירו, והיאך זה יתכן, הרי זה עינוי הדין. ועל כך תירצו רב יוסף ורבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף,** בזה לא נחלקו, ולדעת כולם אין משהים את הריגתו להחזירו לדון על נזקיו, אלא **בְּאֵם מְלֵוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה** [–נגבה] **מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר, מְלֵוָה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין,** ומה שאמר שחייב בנזקין [שהוא חוב כמלוה על פה], כוונתו שהיורשים חייבים לעמוד בדין ולשלם, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר,** מלוה על פה **אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין,** וכיון שהורגים אותו מיד, אין גובים את תשלומי הנזק.

רבה מיישב באופן אחר: **רַבָּה אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – גם תנא קמא וגם רבי שמעון בן אלעזר סוברים **שְׁמְלֵוָה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּדִין מְלֵוָה הַמְּתוּבָּה בַּתּוֹרָה כְּבִכְתּוּבָה בְּשִׁטָּר קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו האם חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כרחו מכח ציווי התורה נחשב כמלוה על פה או ככתוב בשטר, **תַּנָּא קַמָּא סָבַר** שמלוה הכתובה בתורה, כגון מזיק, **כִּבְכְתּוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא,** וגובה מהיורשים כדין מלוה בשטר, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר** שלְאוֹ **כִּבְכְתּוּבָה בְּשִׁטָּר דָּמְיָא,** ואינו גובה מהיורשים.

לעיל (ו:) ביאר רבה [בלשון הראשון], שמי שהזיק ויצא ליהרג, תנא קמא פוטר את יורשיו מלשלם משום שחוב ההיזק הוא כמלוה על פה, אף שהוא כתוב בתורה. הגמרא מקשה על כך מברייתא: **מִיתִיבִי, הַחוֹפֵר כּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו** [–על החופר] **שׁוֹר וַחֲמוֹר, פָּטוּר** בעל השור מלשלם כופר, **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר, יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** את **דְּמֵי הַשּׁוֹר לְבַעֲלָיו,** דהיינו שסוברת הברייתא שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר, ולא כמו שביאר רבה (ו:) שסתם משנתנו סוברת שזה כמלוה על פה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַב,** אכן בשמת המזיק אין יורשיו חייבים, ומה שמחייבת אותם הברייתא, מדובר **כְּשֶׁעָמַד** המזיק **בַּדִּין** לפני שמת, ונתחייב, שבזה נכסיו משתעבדים לניזק כדין מלוה בשטר, והיורשים משלמים מהם. מקשה הגמרא: **וְהָא 'וְהָרַגוּ' קָתָנֵי** – והרי שנינו שנפל עליו השור והרגו מיד, והיאך יתכן שעמד בדין קודם שמת. ומתרצת: **אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה,** אין הכוונה שהרגו מיד, אלא מדובר **בְּשֶׁעָשָׂאוֹ** השור **טְרֵיפָה,** ומת אחר כך מפציעיו, ובינתיים עמד בדין.

מקשה הגמרא: **וְהָאֲמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי חֲנָא** – שנה החכם ששמו חגא בברייתא זו, שמדובר **שֶׁמֵּת וְקִבְּרוּ** – הפיל השור בנפילתו אדמה על בעל הבור, ונקבר בה בעל הבור, ואין מדובר שעשאו טריפה. ומתרצת: **וְהֵילְכְתָא** – להלכה, הברייתא דיברה באופן **דְּיָיתְבִי דַּיָּנֵי אַפּוּמָּא דְּבֵירָא** – שישבו דיינים על פתח הבור, ומיד כשנפל השור חייבו את בעל הבור. אך כשלא עמד בדין קודם שמת, פטורים היורשים.

אגב שהוזכר לעיל עינוי הדין, מבארת הגמרא עוד ענייני עינוי הדין: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג,** שהביא קרבן חטאת או אשם קודם שנגמר דינו, **מַזִּין עָלָיו** – זורקים בשבילו על המזבח **מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ** כדי שיתכפר חטאו, ואף שאין מקריבים חטאת ואשם שמתו בעלידם, מכל מקום עד שלא מת מקריבים עליו. אך אם **חָמָא** ונתחייב חטאת **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** – אחר גמר דינו, **אֵין נְזָקְקִין לוֹ** להמתין שיפריש קרבן, ולהקריבו. שואלת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** – מדוע אין ממתינים. ומשיבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ** להמתין עד שישחטו ויזרקו את הדם. מקשה אביי לרב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי** – אם כן, שזהו הטעם, אזי **אֲפִילּוּ בְּרִישָׁא,** שחטא קודם גמר דין, **נַמִּי** אין לנו להשהותו. מתרצת הגמרא: ברישא מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיָה וְחָטוֹ** [–קרבנו] **זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוא יוצא ליהרג, וצריך רק לזרוק את דמו, שזו המתנה מועטת. שואלת הגמרא: **אֲבָל** באופן **שֶׁאֵין זְבוּחָ** באותה שעה, **מַאי** הדין, האם אכן **לֹא** ממתינים, אם כן **אַדְּתָנֵי** – עד ששנה התנא וחילק בסיפא שאם **חָמָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין נְזָקְקִין לוֹ, לִיפְלוֹג וְלֵיתְנֵי בְּרֵירָה** – היה לו לחלק באופן זה עצמו שחטא קודם גמר דין, שאף בזה יש אופן שאין ממתינים, וכך היה לו לומר **'בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שממתינים, רק באופן **שֶׁהָיָה זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל** אם **אֵין זְבוּחָ** באותה שעה, **לֹא** ממתינים'. מתרצת הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – זו אכן כוונת התנא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שממתינים כשחטא קודם גמר דין, זהו באופן **שֶׁהָיָה זְבוּחַ זְבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל** אם **אֵין זְבוּחָ** באותה שעה, **נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** [אחר גמר דין], **וְאֵין נְזָקְקִין לוֹ.**

משנה

אגב ששנינו (ו:) דין יוצא ליהרג, מבארת המשנה עוד מדיני יוצא ליהרג: **הָאִשָּׁה** המעוברת **שֶׁיָּצְאָה לֵיהָרֵג, אֵין מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה **עַד שֶׁתֵּלֵד,** אלא הורגים אותה עם הולד, שכן הם גוף אחד ונידונים יחד, וכשנגמר דינה ליהרג נמצא שגם דינו נגמר ליהרג. אך **הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר** – מקום שמכינים לאשה ללדת עליו, אם ישבה עליו קודם שנגמר דינה למיתה, **מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה אחר גמר דין **עַד שֶׁתֵּלֵד,** שכיון שבאופן זה נעקר הולד ונע ממקומו, הרי הוא גוף נפרד, ונמצא שלא נגמר דינו עמה. מוסיפה המשנה דין אחר: **הָאִשָּׁה שֶׁנִּגְּרָה** על פי בית דין, **נֶהֱנִין בְּשִׁעְרָהּ** כמבואר הטעם בגמרא, אך **בְּהֵמָה שֶׁנִּגְּרָה** על פי בית דין, כגון שור הנסקל, **אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה** כמבואר הטעם בפסחים (כב:).

גמרא

שנינו ברישא של המשנה שאין ממתינים לאשה מלהורגה עד שתלד. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** ולא נצרכה המשנה לשנות זאת, שכן העובר **גּוּפָהּ הִיא** – חלק מגוף אימו. ומשיבה: **אִיצְטְרִיכָא** – נצרכה המשנה להשמיענו זאת שכן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְרִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וּכְתִיב** לגבי מי שהכה אשה הרה והפילה ולדותיה (שמות כא כב) 'עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ **כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה',** אם כן נמצא שהולד **מָמוֹנָא דְּבַעַל הוּא** ולכך מקבל הוא את דמי הולדות, **וְלֹא לִיפְסְדֵיהּ מִינַּיהּ** – ואין לנו להפסיד את הולד מהבעל, אלא ממתינים מלהורגה עד שתלד, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שמכל מקום הם נחשבים כגוף אחד ונהרגים יחד. שואלת הגמרא: **וְאִימָּא הָכִי נַמִּי** – שמא יש לנו לומר שאכן זהו הדין, שממתינים כדי לא להפסיד את הבעל, ומנין לתנא לומר כך. ומשיבה: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק לגבי הנואף את אשת חבירו (דברים כב כב) **'וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם',** שתיבת 'שניהם' מיותרת, שהרי מתיבת 'ומתו' מובן שהורגים את שניהם [הנואף והנואפת], אלא תיבה זו באה **לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד** שנהרג עמה אם היתה מעוברת. ומכאן למד התנא את דינו. שואלת הגמרא: **וְהרי הַאי** תיבת 'שניהם' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרכת ללמד לנו את דינו של רבי יאשיה, ששנינו, אין הורגים את הנואף והנואפת **עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין** לעונשים, דהיינו שיהיו שניהם גדולים בני

המשך בעמוד 13

לחזרת עמידת בית דין — שאין אתה יכול להחזירו לבית דין ולעמוד בדין על מה שחבל, שאין מענין את דינו. **מכלל דתנא קמא סבר כו'** — בתמיה. והרגו — השור הרג את החופר. **פשור** — בעל השור. **חייבין לשלם** — אלמא מלוה הכתובה בתורה בכתובה בשטר דמיא. וקשיא למאן דאוקי פלוגתייהו דרבי יוסי ותנא קמא דמתניתין באם הזיק, דאם כן קשיא סתמא אסתמא.

ואיכא דמותיב הך תיובתא לרבי שמעון בן אלעזר. אבל פליאה בעיני, היאך יכול להקשות, הא רבי שמעון תנא הוא ופליג! **בשעמד בדין** — קודם שמת והזיבוהו לשלם, לפיכך גובה מן היורשין. דכיון דדינו חרוץ לשלם הוה ליה כמלוה בשטר. **והא תני חנא מת וקברו** — השור בבור, כגון שהפיל עמו חוליא, ואפילו הכי חייבין יורשין. **והילכתא** — הא דקתני: יורשין חייבין — כגון דייתבי דייני אפומא דבירא, וחייבוהו מיד לשלם. **מזין עליו** — זורקין בשבילו דם חטאתו ואשמו. ולא הויא כחטאת שמתו בעליה, כל זמן שלא נהרג. **חטא בשוגג באותה שעה** — שיצא ליהרג. בגון שראה חלב וכסבור שומן הוא ואכלו. **אין נזקקין לו** — שיפריש קרבן ליקרב. **מפני שאין מענין את דינו** — שימתינו מלהורגו עד שישחטו הזבח ויזרק הדם, שעינוי הדין הוא. **רישא נמי** — דקתני בשחטא קודם לכן מזין עליו — הרי ממתינים לו עד שישחט ויזרק. **משנה אין ממתינין לה עד שתלד** — אלא הורגין ולדה עמה, דחד גופא הוא. **ישבה על המשבר** — קודם שנגמר דינה. **ממתינין לה עד שתלד** — דכיון דעקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא. **נהנין בשעורה** — ובגמרא מפרש טעמא. **אסורה בהנאה** — כדקיימא לן (פסחים כב,ב): "ובעל השור נקי" — כאדם שאומר לחבירו: יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה של כלום.

גמרא לרבות את הולד — קא סלקא דעתין מ"שניהם" יליף, מדהוה ליה למיכתב "ומתו", ואנא ידענא דאין "ומתו" פחות משנים. **שניהם** — מיותר לדרשה. שניהן שוין — הנואף והנואפת יהו בני עונשין. אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול, או הוא קטן דלאו בר עונשין, והיא גדולה ובת עונשין — אין הגדול נהרג. ומשנני: אנו מ"גם" ילפינן. לידי ניוול — שאם יהא חיות בולד — יצא לאחר מיתת אמו, וניוול הוא. נוחל — אם נפלה לו ירושה בו ביום, ובו ביום מת — מנחילה לקרוביו מאביו. **ואמר רב ששת** — האי נוחל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו, דאי נמי לא אתליד איהו, הוו ירתי קרוביו נכסי אביו היכא דאין בנים. **אלא נוחל בנכסי אמו** — אם מתה בו ביום. ואפילו הוא מת בו ביום — נוחל נכסי אמו ומנחילן מכחו לאחיו מאביו שאינן בני אמו, דאי לאו הוא — הוו ירתי לה קרוביה, ולא אמרינן נפל הוא, ואינו בן נחלה. **אבל עובר** — אם מתה מעוברת — לא ירתי לה קרובי העובר, דהוא מת ברישא. ומשנני: **הני מילי** — דהוא מיית ברישא — לגבי מיתה, כשהיא מתה מיתת עצמה. ופרכינן: וגבי מיתה מי מיית הוא ברישא? והא הוה עובדא ופרכיס לאחר מיתת אמו! **זנב הלטאה** — אם חותכין אותה מפרכסת החתיכה, ואף על פי שאין בה חיות. **ומקרעין את בריסה** — דזימנין דמיקרי דהיא מייתא ברישא.

מחתך

מיתיבי בור ברשות הרבים — לרבה פריך, דאמר לעיל: מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. וכן העתיק רבינו תם בספרו. ומצי נמי למפרך לרב יוסף, דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאורייתא, אלא פירש דבריו יותר. **אמר** רב אילא אמר רב כשעמד בדין — לאו משום קושיא דרבה משני רב הכי, שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה. אלא משום דפרכינן ליה מיניה בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעה,ב) דאמר התם דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין, ולנפשיה משני.

דייתבי דייני אפומא דבירא — ומיכל מקום איצטריך למימר מת וקברו, דסלקא דעתך דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין יט,א), קא משמע לן דשפיר עמד עליה.

מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו — דאין חטאת [ואשם] קריבה לאחר מיתתו. אבל עולתו קריבה. **ישבה** על המשבר כו' — פירש רש"י: קודם שנגמר דינה. וליתא, דאיצטריך למימר קאי, וכל היוצא ליהרג — לאחר גמר דין, כדמשמע בכל הנהו דמדבר לעיל במתניתין בשמעתין. ובן משמע בפרק "כל הגט" (גיטין כח,ב) דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג. והיינו טעמא דרישא דאין ממתינין — משום עינוי הדין, (כלל) כדמשמע פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לה,א) דליכא עינוי הדין אלא לאחר גמר דין. מדקאמר: היכי ליעבדי? לדייניה במעלי שבתא ולגמר דיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא — נמצא אתה מענה את דינו וכו'. ליגמר דיניה בחד בשבתא — קא מנשו לטעמייהו, ולעינוי לא חיישינן.

הדרן עלך הכל מעריכין

מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: נִיתֵּן לַחֲזָרַת עֲמִידַת בֵּית דִּין?! אָמַר רַב יוֹסֵף: בְּמִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: מִלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין. רָבָה אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְהָכָא בְּמִלְוֶה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר: לָאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא. מֵיתִיבִי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר - יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּיבִין לְשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר לִבְעָלָיו! אָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַב: כְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. - וְהָא "וַהֲרָגוֹ" קָתָנֵי! אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: כְּשֶׁעָשָׂאוֹ טְרֵיפָה. - וְהָאָמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי חֲנָא: מֵת וְקִבְּרוּ! וְהֵילְכְתָא, דַּיְיתֵי דַּיְינֵי אַפּוּמָא דְּבֵירָא. תָּנוּ רַבָּנָן: הַיּוֹצֵא לִיהָרֵג - מְזִין עָלָיו מִדַּם חַטָּאתוֹ וּמִדַּם אֲשָׁמוֹ; חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - אֵין נִזְקָקִין לוֹ. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי הָכִי, אֲפִילּוּ רֵישָׁא נָמֵי! - כְּגוֹן שֶׁהָיָה זָבוּחַ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. - אֲבָל אֵין זָבוּחַ מֵאִי, לָא? אַדְּתָנֵי: חָטָא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין נִזְקָקִין לוֹ - לִיפּוֹלֵג וְלֵיתְנֵי בְּרֵירָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיָה זָבוּחַ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זָבוּחַ זָבוּחַ - לֹא! - הָכִי נָמֵי קָאָמַר: בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיָה זָבוּחַ זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זָבוּחַ זָבוּחַ - לֹא! **משנה** הָאִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה לֵיהָרֵג - אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד; הָאִשָּׁה שֶׁנִּשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁבָּר - מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֶרְגָה - נֶהֱנִין בִּשְׂעָרָהּ. בֶּהֱמָה שֶׁנֶּהֶרְגָה - אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. **גמרא** פְּשִׁיטָא, גּוּפָהּ הִיא! - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "כַּאֲשֶׁר יָשִׂית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה" - מְמוֹנָא דְּבַעַל הוּא, וְלָא לִיפְטְרֵיהּ מִינַּיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נָמֵי! - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא: "וּמָתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם" - לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד. - וְהַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ: עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשֻׁעַ! - כִּי קָאָמְרַתְּ מִ"גַּם". "יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר" וכו'. מַאי מַעְמָא? דְּיָן דַּעֲקַר - גּוּפָא אַחֲרִינָא הוּא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה הַיּוֹצְאָה לִיהָרֵג, מַכִּין אוֹתָהּ בְּמַגֵּד בֵּית הָרֶיוֹן כְּדֵי שֶׁתָּמוּת הַוָּלָד תְּחִילָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּבָא לִידֵי נִיוּוּל. לְמֵימְרָא, דְּהִיא קָדְמָה וּמֵתָה בְּרֵישָׁא? וְהָא קַיְימָא לָן דְּוָלְדָּה מְיֵית בְּרֵישָׁא! דְּתַנְיָא: תִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ נוֹחֵל וּמַנְחִיל, וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת: נוֹחֵל בִּנְכָסֵי הָאֵם לְהַנְחִיל לְאַחִין מִן הָאָב; דַּוְוקָא בֶּן יוֹם אֶחָד, אֲבָל עוֹבֵר - לָא, דְּהוּא מָיֵית בְּרֵישָׁא, וְאֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בְּקֶבֶר לְהַנְחִיל לְאַחִין מִן הָאָב! - הָנֵי מִילֵּי לְגַבֵּי מִיתָה, אֲיִידֵי דְּוָלְדָּה זוּטְרָא חֲיוּתֵיהּ, עַיְילָא טִיפָּה דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת וּמְחַתַּךְ לְהוּ לַסְּמָנִין, אֲבָל נֶהֱרָגָה - הִיא מֵתָה בְּרֵישָׁא. - וְהָא הַוָּה עוּבְדָּא וּפַרְכִיס עַד תְּלָת פַּרְכוּסֵי! - מִידֵי דְּהֲוֵי אַזְנָב הַלְּטָאָה דְּמִפַּרְכְּסָת. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הָאִשָּׁה שֶׁנִּשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁבָּר וּמֵתָה בְּשַׁבָּת, מְבִיאִין סַכִּין וּמְקָרְעִים אֶת בְּרִיסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד. - פְּשִׁיטָא, מַאי עֲבִיד?

מחתך

אין נערכין פחות מסלע וכו'. פחות מסלע והעשיר — לאו דווקא פחות מסלע, אלא אפילו נתן כל הערך חוץ מסלע אחד — מגלגלין עליו את הכל. **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר — ואם תאמר: מה לי לרבויי נידר דאיצטריך קרא למעוטי? ויש לומר: כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כז) "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", דלא יהא ערך פחות משקל, ואשכחן ערך חמשים — סלקא דעתך דהאי טעמא משום השג יד ידעינן מסברא, ואזלינן בתר הנידר. קא משמע לן קרא ד"אשר תשיג יד הנודר" דלא אזלינן בתר הנידר.

בעידנא דיהיב לראשון לית ליה — תימה: בדבעידנא דנדר לראשון היה לו חמש סלעים, ואיך מפטר כשנתן להם אחת? התנן פרק "השג יד" (ערכין יז,ב): היה עשיר, פירוש: בשעת הנדר, והעני כשבא לפרוע לבסוף, או עני כשנדר ולא נתן כלום, והעשיר — נותן ערך עשיר! ואומר רבינו: דדך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר, ולכך בשהעני שוב נותן ערך עשיר. אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך, והעני — נותן ערך עני. ובשמעתין הכי הוא: נתן ארבע לשניה, שהכהן העריכו תחילה על השניה, וחזר והעריכו על הראשון, ונתן על פיו אחד על הראשון — ולכך נפטר ממנה, דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים.

כיון

מְחַתֵּךְ בְּבָשָׂר הוּא! אֲמַר רַבָּה: לָא נְצְרְכָה, לְהָבִיא סַכִּין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. - וּמַאי קָמַשְׁמַע לָן, דְּמִסְפְּקָא מְחַלְּלִינַן שַׁבָּתָא? תַּנְיָא: מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת, סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת, סָפֵק נָכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל - מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דַּהֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא, אֲבָל הָכָא דְּלָא הֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא מֵעִיקָּרָא - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. "הָאִשָּׁה שֶׁנֶּהֶרְגָה" וכו'. וַאֲמַאי? אֵיפּוֹרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ! אֲמַר רַב: בְּאוֹמֶרֶת "תְּנוּ שָׂעָרִי לְבִתִּי". - אִילּוּ אָמְרָה "תְּנוּ יָדִי לְבִתִּי" מִי יָהֲבִינַן לָהּ?! אֲמַר רַב: בְּפֵאָה נָכְרִית. סַעֲמָא דְּאָמְרָה "תְּנוּ", הָא לָא אָמְרָה "תְּנוּ" - גּוּפָהּ הוּא וּמִיתַּפַּר; וְהָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּבָעֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שֵׂעָר נָשִׁים צְדָקָנִיּוֹת מַהוּ? וַאֲמַר רָבָא: בְּפֵאָה נָכְרִית (לָא) קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ! - כִּי קָמִיבָּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא - דְּתָלֵי בְּסִיכְתָא, הָכָא - דְּמִחַבַּר בָּהּ. - סַעֲמָא דְּאָמְרָה: "תְּנוּ", הָא לָא אָמְרָה: "תְּנוּ" - גּוּפָהּ הוּא וּמִיתַּפַּר; קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְהָא דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה קָתָנֵי, מַה הָתָם גּוּפָהּ - אַף הָכָא נְמֵי גּוּפָהּ! אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן: זוֹ - מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ - גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ. תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב, תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק; תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב: הָאִשָּׁה שֶׁיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג וְאָמְרָה: "תְּנוּ שָׂעָרִי לְבִתִּי" - נוֹתְנִין, מֵתָה - אֵין נוֹתְנִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה; פְּשִׁיטָא! אֶלָּא: שֶׁנִּוֵּיוֹ הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה. תַּנָּיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה - נֶהֱנִין בְּשֵׂעָרָהּ, בְּהֶמָּה שֶׁנֶּהֶרְגָה - אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה; וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לְזֶה? זוֹ - מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ - גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ.

מחתך בבשר בעלמא הוא — ואין חיוב אלא בחובל בחר, דמוציא דם. **(נהנין בשערה** — רגילות היו נשים בששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית). **פיאה** — קליעה. **מת אסור בהנאה** — דכתיב: "ותמת שם מרים", וגמר "שם" "שם" מעגלה ערופה במסכת עבודה זרה ב"אין מעמידין" (כט,ב). **בפיאה נכרית** — לאו שערה ממש קאמר, אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה; [דרגילות היו נשים בששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית] ואמרה: תנו אותה לבתי. וקא משמע לן מתניתין דאף על גב דקשורה לה, כיון דאמרה "תנו" — גליא דעתה דלא ניחא לה דתיהוי בגופה לאיתסורי בהדיה, וכנטולה מחיים דמיא. **שער נשים צדקניות** — של עיר הנדחת, שלא הודחו עמה, מדהו? ואמר רבא התם ב"חלק" (סנהדרין קיב,א): פיאה נכרית שקשרה הצדקת לשערה קא מבעיא ליה, אי בגופה היא וניצול, אי כממונה, וקיימא לן (שם): צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף, דכתיב: "ואת כל שללה תקבוץ וגו'". אלמא, מספקא ליה אי בגופה אי לאו בגופה, ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא, דטעמא דאמרה "תנו" כו'! **קשיא ליה לרב נחמן** — הא דמוקמינן למתניתין בפיאה נכרית, והא דומיא דבהמה קתני וכו'. **אלא אמר רב נחמן** — לעולם שערה ממש. ודקשיא לך איסורי הנאה נינהו — לא קשיא, דשיער המת לא מיתסר בהנאה. דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה, דאשה מיתתה אוסרתה, ושיער לאו בר מיתה הוא, שאין עשוי להשתנות. אבל בהמה — גמר דינה אוסרתה, כדאמר בפסחים בפרק "כל שעה" (כב,ב): ממשמע שנאמר "סקל יסקל השור" איני יודע שהוא נבילה ואסורה באכילה? ומה תלמוד לומר "לא יאכל את בשרו" — מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו — אסור. ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין כו'. והילכך, כל דמחובר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה. **תני לוי כוותיה דרב** — דמוקים לה בדאמרה "תנו" ובפיאה נכרית. **מתה** — ולא אמרה "תנו" — אין נותנין כו'. **פשיטא** — דמשום הכי אין נותנין, שהמת אסור בהנאה! אלא ודאי הכי קאמר: שניוי המת, כגון פיאה נכרית — אסורין בהנאה. ולהכי קתני להאי "מפני", משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מיירי. **בהמה שנהרגה אסורה בהנאה** — אפילו שערה.

הדרן עלך הכל מעריכין

אין נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. כֵּיצַד? נָתַן סֶלַע וְהֶעֱשִׁיר - אֵינוֹ נוֹתֵן כֻּלּוֹם, פָּחוּת מִסֶּלַע וְהֶעֱשִׁיר - נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סֶלַע. הָיוּ בְיָדָיו חֲמִשִּׁים סֶלַע - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא אַחַת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹתֵן אֶת כּוּלָּן. אֵין נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלַע. **גמ' אין** נֶעֱרָכִין פָּחוּת מִסֶּלַע, מִנַּלַּן? דִּכְתִיב: "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" - כָּל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. וְלֹא יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים סֶלָעִים - דִּכְתִיב: "חֲמִשִּׁים". "הָיוּ בְיָדָיו חֲמִשָּׁה" כו'. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? כְּתִיב "חֲמִשִּׁים" וּכְתִיב "שֶׁקֶל", אוֹ חֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁקֶל. - וְרַבָּנַן? הַהוּא, לְכָל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִים מִשֶּׁקֶל הוּא דַּאֲתָא, הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ - אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר", וְהָרֵי יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. - וְרַבִּי מֵאִיר? הַהוּא, יַד הַנּוֹדֵר הוּא דַּאֲתָא. - וְרַבָּנַן? לָאו מִמִּילָא שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ, דְּהֵיכָא דְּיָדוֹ מַשֶּׂגֶת שְׁקוֹל מִינֵּיהּ? אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְיָדָיו חֲמִשִּׁים סְלָעִים וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְחָזַר וְאָמַר "עֶרְכִּי עָלַי", וְנָתַן אַרְבַּע לַשְּׁנִיָּה וְאֶחָד לָרִאשׁוֹנָה - יָצָא יְדֵי שְׁתֵּיהֶן. מַאי טַעְמָא? בַּעַל חוֹב מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה - מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה; בְּעִידָּנָא דְּיָהֵיב לַשְּׁנִיָּה - מִשְׁעַבַּד לָרִאשׁוֹנָה, בְּעִידָּנָא דְּיָהֵיב לָרִאשׁוֹנָה - תּוּ לֵית לֵיהּ.

נתן

נותן חמשים — דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו, ועדיין ערכו עליו. ועני המעריך את עצמו והעשיר קודם נתינה — נותן ערך עשיר, כדילפינן לקמן בפרק "השג יד" (יז,ב). **היו בידיו חמש סלעים** — עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיה לו חמש סלעים. **גמ' ההוא לבל ערכין שאתה מעריך הוא ראתא** — שאפילו עני שבעניים לא יתן פחות. ומיהו, היכא דאית ליה טפי — יהיב, דכתיב: "על פי אשר תשיג". **יד הנודר ולא יד הנידר** — שעני שהעריך את העשיר — נותן ערך עני. **לאו ממילא שמעינן מינה כו'** — אף על גב דקרא להכי אתא, ולא יד הנידר. מיהו, "על פי אשר תשיג" כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משגת — שקול מיניה. **ונתן ארבע לשניה** — על פי כהן — יצא ידי שניהן, ואפילו לרבנן, הואיל ויהב לשניה ברישא. **מה שגבה גבה** — והילכך, כי יהיב לראשונה — כל מה דאית ליה יהיב לה. ולשניה ליכא למימר אנא לא יהב כולהו חמש, משום דבעידנא דיהב לשניה משתעבד לה לראשונה, דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא.

נתן

הרי רק מְחַתֵּךְ בַּבָּשָׂר הוּא, ואין איסור בשבת לחתך בבשר מת שאינו מוציא דם. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, לֹא נֶצְרְכָה – לא נצרכו דברי שמואל אלא באופן שצריך לְהָבִיא סַכִּין חַדָּד רְשׁוּת הָרַבִּים לחתוך, שזה מותר אף שזהו חילול שבת, שכן יש בזה צורך הצלת הולד. מקשה הגמרא: וּמַאי קָמַשְׁמַע לָן – ועדיין מה מחדש לנו שמואל, האם דְּמַפְקִיקָא מְחַלְּלִינַן שַׁבָּתָא – שמותר לחלל שבת על ספק פיקוח נפש, הרי תְּנִינָא – שנינו זאת בפירוש (יומא פג.), מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפּוֹלֶת אבנים, אפילו אם היו בכך כמה ספיקות יחד, כגון סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם, ואפילו אם הוא שם סָפֵק חַי סָפֵק מֵת, ואפילו אם הוא חי סָפֵק כֻּתִּי יִשְׂרְאֵל, מְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל – מפנים את גל האבנים כדי להוציאו משם בשבת. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר דווקא הָתָם במפולת הדין הוּא שמפקחים משום דַּהֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא – שיש לו חזקה שהיה חי, אֲבָל הָכָא לגבי עובר, דְּלֹא הֲוָה לֵיהּ חֲזָקָה דְּחַיּוּתָא מֵעִיקָּרָא – שמעולם לא היתה לו חזקת חיים, אֵימָא לֹא – שמא תאמר שאין מחללים שבת על ספק פיקוח נפש כזה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיע לנו שמואל שאף בזה מחללים.

שנינו במשנה: הָאִשָּׁה שֶׁנֶּחֱרְגָה וכו' נהנין בשערה, ובהמה שנהרגה אסורה בהנאה. שואלת הגמרא: וְאַמַּאי מותר ליהנות משער אשה שנהרגה, הרי אִיסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ, שמת אסור בהנאה. ומיישבת: אָמַר רַב, מדובר בְּאִשָּׁה שֶׁאוֹמֶרֶת 'תְּנוּ שְׂעָרִי לְכֻתִּי אחר מותי'. מקשה הגמרא: אִילּוּ אָמְרָה 'תְּנוּ יָדִי לְכֻתִּי אחר מותי', מִי יָהֲבִינַן לָהּ, הרי מת אסור בהנאה, ומה מועיל שאמרה. ומתרצת: אָמַר רַב, אין מדובר בשער המת אלא בִּפְאָה נָכְרִית – העשויה משער נשים אחרות, שאם אמרה היוצאת ליהרג 'תנו שער זה לבתי' אין הפאה נאסרת במיתתה. מדייקת הגמרא: משמע מדברי רב שמַּעֲמָא שמותרת הפאה הוא משום דְּאָמְרָה 'תְּנוּ', הָא אם לֹא אָמְרָה 'תְּנוּ', גּוּפָהּ הוּא וּמֵיתְסַר – הפאה היא בגופה משום שקשורה בה, ונאסרת במותה. ורק כשאמרה 'תנו' גילתה דעתה שאינה רוצה שתאסר הפאה בגופה, ולכן הפאה נחשבת כאילו ניטלה ממנה בחייה.

מקשה הגמרא: וְהָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא – והרי בנידון בעין זה הסתפק רבי יוסי ברבי חנינא. שכן לגבי עיר שהודחו רוב יושביה לעבוד עבודה זרה [ׂעיר הנדחת'], נאמר (דברים יג טז) 'הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי חָרֶב, הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ', שדינם ליהרג ושורפים את ממונם, ואותם שלא עבדו עבודה זרה אינם נהרגים, אולם גם הם ממונם נשרף. ומצינו דְּבָעֵי – שהסתפק רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שָׁעָר נָשִׁים צַדְקָנִיּוֹת שהיו בה ולא עבדו עבודה זרה, מַהוּ דינו. וְאָמַר רָבָא, בְּפָאָה נָכְרִית קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ – ספקו הוא לגבי פאה נכרית של נשים צדקניות, האם מותרת בגופן או נאסרת בממונן. ואם פירוש המשנה הוא שפאה דינה בגופה [חוץ מכשאמרה 'תנו'], היה לרבי יוסי ברבי חנינא לפשוט ספקו מכאן. מתרצת הגמרא: כִּי קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ – במה היה ספק לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, באופן דְּתָלֵי בְּסִיבְתָא – שתלויה הפאה בראשה ביתד, שכיון שאינה מחוברת ממש הסתפק שמא דינה כממונה, אך הָכָא במשנה מדובר דְּמֻחְבָּר בָּהּ הפאה ממש, ובכך מַעֲמָא שהפאה מותרת הוא משום דְּאָמְרָה 'תְּנוּ', הָא אם לֹא אָמְרָה 'תְּנוּ', גּוּפָהּ הוּא – דין הפאה בגופה, וּמֵיתְסַר – ונאסרת במותה.

רב נחמן בר יצחק מקשה על פירוש רב: קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְהָא דּוּמְיָא דִּבְהֵמָה קָתָנֵי – הרי שנינו את דין האשה בדומה לדין הבהמה [ׂהאשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנאה'], ואם כן מָה הָתָם – כשם שלגבי בהמה מדובר בגּוּפֵיהּ – בשער גופה, שאין לבהמה פאה, אַף הָכָא באשה נַמִּי מדובר בשער גּוּפֵיהּ. ומתרץ באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן, המשנה מדברת בשער האשה ממש, ומחדשת שאינו נאסר אף ששער בהמה שהותמתה נאסר, שכן זוֹ – אשה, מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ בהנאה, ולכן שערה מותר שכן שער לא מת ואינו משתנה על ידי מיתת האשה, וְזוֹ – בהמה שהותמתה בבית דין, גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ בהנאה, ושערה אסור שכן גמר דינה אוסר את כל המחובר אליה בשעת גמר דינה.

הגמרא מביאה ראיה כרב, וראיה להיפך כרב נחמן: תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב – לוי שנה ברייתא כשיטת רב, שרק בפאה נכרית ורק באמרה 'תנו' נותנים, וכן תָּנֵי לֵוִי עוד ברייתא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, שאף שער ממש שלא אמרה 'תנו', מותר בהנאה. מבארת הגמרא: תָּנֵי לֵוִי כְּוָותֵיהּ דְּרַב, הָאִשָּׁה שֶׁיּוֹצְאָה לֵיהָרֵג וְאָמְרָה 'תְּנוּ שְׂעָרִי לְכֻתִּי', נוֹתְנִין, אך אם מָתָה בלא לומר 'תנו', אֵין נוֹתְנִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָאָה. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שטעם הדין הוא 'שהמת אסור בהנאה'. ומשיבה: אֶלָּא ודאי כוונת הברייתא לומר מִפְּנֵי שֶׁנִּוֵּי הַמֵּת – שאפילו קישוטי המת כגון שער פאה נכרית אָסוּר בַּהֲנָאָה, ולכן אמרה 'מפני שהמת אסור בהנאה' לגלות שאינה מדברת בשער ממש אלא בנויי המת. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה, נֶהֱנִין בְּשִׂעָרָהּ, אך בְּהֵמָה שֶׁנֶּהֶרְגָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וּמָה הֶפְרֵשׁ – טעם החילוק בֵּין זֶה לָזֶה, זוֹ מִיתָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ, וְזוֹ גְּמַר דִּינָהּ אוֹסַרְתָּהּ, כמבואר לעיל.

הדרן עלך הכל מעריכין

פרק שני - אין נערכין

משנה

מבואר בפרשת ערכין כי הערך הגדול ביותר הוא חמשים שקלים, שנאמר (ויקרא כז ג) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה, וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ'. והערך הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, שנאמר (שם כז ו) 'וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף, וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף'. אך אם הנודר הוא עני ואינו יכול לתת את הערך המבואר בפרשה, הרי הוא נידון לפי מה שידו משגת, שנאמר (שם כז ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן, עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן'.

המשנה שלפנינו מבארת שאף עני שאין ידו משגת, אינו יכול לפחות מסכום מסוים. ומביאה מחלוקת בדין מי שיש לו פחות מכפי ערכו, אך יותר מהסכום הנמוך שנינו: אֵין [נְעַרְכִין] פָּחוֹת מִפְּלָע, ואף עני שנידון לפי מה שידו משגת, לא יתן פחות מסלע, וְלֹא יֶתֶר עַל חֲמִשִּׁים סְלָע, שזהו השיעור הגדול בערכין.

מבארת המשנה: כֵּיצַד, עני האומר ערכי עלי, והוא בן עשרים שערכו חמשים, וְנָתַן סֶלַע לפי מה שידו משגת, וְלאחר מכן הֶעֱשִׁיר, אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלוּם, שכבר יצא ידי נדרו בנתינת הסלע. אבל אם נתן פָּחוֹת מִפְּלָע, וְלאחר מכן הֶעֱשִׁיר, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים

המשך בעמוד 168

ממשיך רב אדא בר אהבה ומבאר: אבל אם **נָתַן** בתחילה **אַרְבַּע** סלעים **לָרִאשׁוֹנָה**, ולאחר מכן נתן סלע **אַחַת לַשְּׁנִיָּה**, **יְדֵי** תשלום **הַשְּׁנִיָּה יָצְאָה**, משום שנתן את כל מה שהיה לו בעת התשלום, אך **יְדֵי** תשלום **הָרִאשׁוֹנָה לֹא יָצְאָה**, משום **דְּכוּלְּהוּ מְשַׁעְבְּדָן לָרִאשׁוֹנָה** – שכל חמשת הסלעים היו משועבדים לראשונה, והיה לו לתת לראשונה את כולם ונתן רק ארבעה.

רב אדא בר אהבה מסתפק מה דינו של עני המעריך שתי פעמים בבת אחת: **בָּעֵי רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה, הָיוּ בְּיָדוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר שְׁנֵי עֲרָכַי עָלַי בְּבַת אַחַת, מַהוּ** – מה דינו, האם נאמר **שִׁבְּיוֹן דְּבַת אַחַת נָדַר, כִּי הֲדֵדֵי תָּפְסָן** – שני הנדרים תפסו יחד, וחמשת הסלעים השתעבדו לשניהם, וכשבא הכהן להעריכו יאמר לו **דְּיָהֵיב תַּרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי** – שיתן שני סלעים ומחצה לזה ושני סלעים ומחצה לזה, ויצא ידי תשלום שניהם. **אוֹ דִלְמָא** – או שמא יאמר לו **דְּכוּלְּהוּ חַיָּיא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חַיָּיא לְהַאי** – שכל חמשת הסלעים ראויים לזה ולזה, ולא יצא ידי תשלום בשני סלעים ומחצה.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

שנינו במשנה: **אֵין בָּעֲרָכִין פְּחוּת מִסֶּלַע וְלֹא יֶתֶר כּוֹ'** על חמשים סלע.

הגמרא מבארת מדוע שנתה המשנה שוב את הדין שאין בערכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע. מקשה הגמרא: **הָא תּוּ לָמָּה לִי** – מדוע הוצרכה המשנה לשנות שוב דין זה, והרי שנינו כן בתחילת המשנה. משיבה הגמרא: **הָא קָמַשְׁמַע לָן** – המשנה באה להשמיענו שרק **פְּחוּת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא** – אין בערכין, **הָא יֶתֶר עַל סֶלַע אִיכָּא** – אבל יותר מסלע יש בערכין, ועני הנידון לפי מה שידו משגת, יכול לתת יותר מסלע, אף שהוא פחות משיעור ערכו. וכן רק **יֶתֶר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא** – שאין בערכין, **הָא פְּחוּת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא** – יש בערכין, ועני שערכו חמשים יכול לתת פחות מחמשים, **וְסָתָמָא כְּרַבָּנָן** – ובא התנא לסתום את משנתנו כחכמים, ולא כרבי מאיר.

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת את השיעור המרובה והמועט שבערכין, מביאה משנתנו דין נוסף שיש בו שיעור למעלה ושיעור למטה.

נאמר בטומאת נדה (ויקרא טו יט) 'וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ, שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ' וגו'. עוד נאמר באותה פרשה (שם טו כה, כח), 'וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ, אוֹ כִּי תָזוּב עַל נִדָּתָהּ כָּל יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא'. 'וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר'. ושני מיני טומאת דם באשה הם, טומאת נדה וטומאת זבה. שכל אשה שמתחילה לראות דם פעם ראשונה, כל שבעת הימים מתחילת ראייתה נחשבים לימי נדותה, ולאחר ימים אלו מתחילים י"א ימי זיבה, כלומר ימים הראויים לראיית זיבה, שאם תראה בהם יהיה דינה כזבה ולא כנדה. ולאחר י"א ימים אלו מתחילים שוב ימים הראויים לראיית נדות, שאם תראה תיעשה נדה שבעת ימים, ויתחילו שוב י"א ימי זיבה מהיום השמיני לראיית נדותה. ומדין תורה חלוקה טומאת נדה מטומאת זיבה. שהנדה נטהרת לאחר שבעה ימים מתחילת ראייתה, ואין שבעה ימים אלו צריכים להיות נקיים מראיית דם, אלא אף אם ראתה בכולם והפסיקה לראות רק בסוף היום השביעי, הרי היא טובלת בלילה השמיני ונטהרת מטומאתה. לעומת זאת בזבה מצינו שני מיני טומאה, זבה קטנה וזבה גדולה.

זבה קטנה היא הרואה יום אחד מימי זיבתה, ואם היו לילו ויומו של היום שלמחרת נקיים מראייתם דם, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת. וכן אם ראתה גם ביום השני והפסיקה לראות בו, אם היו לילו ויומו של היום שלאחריו נקיים מראייתה, דינה שהיא טובלת ביום זה ונטהרת. וזבה זו שראתה יום אחד או שנים היא הקרויה 'שומרת יום כנגד יום', כי עליה לשמור יום אחד בנקיות כנגד היום או היומיים שראתה בהם ולטבול ולהטהר. אך אם ראתה דם בשלשה ימים רצופים מימי זיבתה הרי היא 'זבה גדולה', ועליה לספור שבעה ימים נקיים בלא ראיית דם, ורק אז היא יכולה לטבול ולהטהר מטומאתה.

המשנה שלפנינו דנה באשה שאיבדה את חשבון ימי נדותה וזיבתה וראתה דם, ואינה יודעת אם היום שראתה הוא משבעת ימי נדות או מי"א ימי זיבה, מאימתי היא חוזרת ל'פתח נדותה', כלומר ממתי תוכל להתחיל למנות שוב סדר קבוע של שבעה ימי נדות וי"א ימי זיבה.

אֵין פֶּתַח בַּטוּעָה פְּחוּת מִשִּׁבְעָה – אשה שראתה דם ואינה יודעת אם היתה ראייה זו בימי נדותה או בימי זיבתה אינה חוזרת למנות ימי נדות עד שיעברו עליה לפחות שבעה ימים נקיים לראייתה, **וְכֵן לְעוּלָם לֹא צְרִיכָה הִיא יֶתֶר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים מראייה כדי לחזור לימי נדותה.

גמרא

הברייתא שלפנינו מפרטת בהרחבה, מתי יוצאת הטועה מכלל ספק רק לאחר שבעה עשר יום נקיים, ומתי היא יוצאת מכלל ספק בפחות מכך: **תָּנוּ רַבָּנָן**, אשה **הַטּוֹעָה** בחשבון ימי נדותה וזיבתה **שֶׁאָמְרָה 'יוֹם אֶחָד דָּם טָמֵא רָאִיתִי'**, ואינה יודעת אם יום זה הוא מז' ימי נדותה או מי"א ימי זיבתה, **פִּתְחָהּ שִׁבְעָה עָשָׂר** – הרי היא חוזרת לפתח נדותה רק לאחר שיעברו עליה שבעה עשר ימים נקיים מראייה, ואם תראה שוב לאחר ימים אלו, בודאי ראיית נדות היא, ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה ראייתה הראשונה בתחילת ימי זיבה, נמצא שכבר לאחר עשרה ימים מלבד יום הראייה כלו ימי זיבתה, ואם כן היום הי"ח הוא בודאי מימי נדותה [ראה להלן טבלה א שורה ב]. ואף אם היתה ראייתה הראשונה בימים הראויים לנדותה, הלא לאחר י"ז ימים נקיים [שיחד עם יום הראייה הם י"ח ימים] כבר עברו שבעת ימי הנדות וי"א ימי הזיבה שלאחריהם, ונמצא שביום הי"ח מתחילים שוב הימים הראויים לנדותה [ראה להלן טבלה א שורה א]. אבל אם תראה ביום הי"ז שלאחר ראייתה הראשונה [כלומר ביום הי"ח לראייתה], עדיין לא תצא מכלל ספק. שכן אם היתה ראייתה הראשונה תחילת ימי נדותה, נמצא שהיום הי"ז שבו ראתה שוב הוא יום הי"א של ימי זיבתה [להלן טבלה א שורה א]. ואם היתה ראייתה הראשונה בימי זיבתה, נמצא שהיום הי"ז הוא כבר מימי נדותה [להלן טבלה א שורה ב]. וכל שכן שאם ראתה שוב לפני היום הי"ז שעדיין לא יצאה מכלל ספק נדות ספק זיבה.

וגם אם אמרה **'שְׁנֵי יָמִים דָּם טָמֵא רָאִיתִי'** ואינה יודעת אם היו ימים אלו מימי זיבה או מימי נדה, **פִּתְחָהּ** [–סדר תחילת ימי נדותה] חוזר לאחר **שִׁבְעָה עָשָׂר** ימים נקיים, כלומר ביום העשרים מתחילת ראייתה, ואם תראה לאחר מכן בודאי ראיית נדות היא ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה הראייה הראשונה בתחילת ימי נדותה וימי זיבה לאחר ט"ז ימים נקיים [שהם י"ח ימים יחד עם שני ימי ראייתה, ושבעה מהם ימי נדות וי"א ימי זיבה], ונמצא שכבר מהיום הי"ז מתחילים ימי

המשך בעמוד 236

נתן ארבע לראשונה — שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה — לא יצא ידי ראשונה, דבעי למיתב כל מה דבידיה, כרבנן. ואם חזר והעשיר — נותן את כל הערך, דנתינה קמייתא לאו כלום היא. **כולהו חזיא להאי כו'** — ועדיין אחד מן הערכין עליו. **הא יותר על סלע איכא** — אף על גב דליכא חמשים סלע. דאם היו בידו חמש סלעים — נותן כולם, דהיינו יותר על סלע ופחות מחמשים. וסתמא כרבנן, דלרבי מאיר ליכא השג יד שיהא יותר על סלע ופחות מחמשים במי שערכו חמשים, [אלא או חמשים] או סלע. **משנה פתח** — תחילת נדות. שזה דין נדה דאורייתא: ראתה היום — מונה ששה והוא, ראתה שנים — מונה חמשה והן. ואפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב — טובלת ומשמשת. ומיום שביעי ואילך הויין ימי זיבה אחד עשר יום, שאם ראתה בהן יום אחד או שנים — שומרת יום כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בהן שלשה רצופין — הויא זבה גמורה, וטעונה ספירה שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זובה חדש או שנה — אינה חוזרת לתחילת נדות עד שתשב שבעה נקיים. ישבה שבעה נקיים וראתה — הויא תחילת נדה, ומונה ששה והוא, חוזרת לעניינה ככל המפורש. ואם לא ראתה באותן אחד עשר יום שלשה רצופין — אינה זבה. וכשתראה אחרי כן, בין ראתה סמוך בין שהרחיקה ראייתה — הויא תחילת נדה. ואפילו תראה שלשה רצופין — אינה מונה אלא ארבעה והן, שאין ימי זוב אלא באותן אחד עשר יום שבין סוף נדה זה לתחלת נדה הבאה, וכן מפורש בהלכה אחרונה של מסכת נדה (עב,א). **אין פתח בפחות פתחות משבעה** — טועה שראתה היום, ואינה יודעת אם בימי נדתה עומדת, אם באותן אחד עשר יום של זיבה — אין חוזרת לפתח נדותה בפחות משבעה נקיים. **ולא יותר על שבעה עשר** — נקיים, כדמפרש בגמרא. **גמרא תנו רבנן טועה שאמרה יום אחד ראיתי** — היום, ואינה יודעת אם בימי תחילת נדות הוא וצריכה למנות ששה והוא, אם באותן אחד עשר ימי הזוב הוא ואינה צריכה לשמור אלא יום כנגד יום. **פתחה שבעה עשר** — שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר לבד מיום זה — אז חוזרת לפתח נדותה, למנות ששה והוא. דממה נפשך לאחר שבעה עשר לבד מיום זה יצתה מספק של ימי הזוב, דאם יום זה שראתה מתחילת ימי זיבה היה, כיון שכלו אחד עשר יום יצתה ימי הזוב, והרחיקה ראייתה, שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, ותחילת נדה היא. ואפילו אם תאמר שיום זה תחילת נדה היא — אף על פי כן יצתה ימי הזוב, שהרי עברו ששה להשלמת ימי נדותה, ואחד עשר שבין נדה לנדה — הרי שבעה עשר. ולאחר שבעה עשר בשראתה — תחילת נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר — לא יצתה מן הספק אם יום נדה הוא או יום זיבה, דיש לומר: שמא יום זה שבאת לפנינו בשראתה — ראשון לימי נדה היה, ויום שבעה עשר שראתה בו — סוף אחד עשר יום שבין נדה לנדה הוא, ואינה צריכה שימור. או שמא יום ראשון שבאתה לפנינו מימי זיבה הוא, ובשכלו אחד עשר יום יצתה מימי הזוב, ויום שבעה עשר שראתה בו — תחילת נדה הוא, וצריכה למנות ששה והוא. וכל שכן אם תראה קודם שבעה עשר. ובספיקא זו תעמוד לעולם עד שתשב שבעה עשר נקיים. וכל זמן שהיא בספיקה זו מקולקלת היא מאד, שלעולם נחמיר עליה מספק, שכשתראה יום אחד בתוך אלו ימי שבעה עשר — נאמר: תחילת נדה, וצריכה ששה והוא. וכשתראה שלשה רצופין — נאמר: ימי זוב הן, וצריכה שבעה נקיים וקרבן מספק, ואינו נאכל. אבל לאחר שבעה עשר — אין להחמיר, דודאי תחילת נדה, ואם תראה שלשה רצופין — תמנה ארבעה והן, ולבסוף שבעה אם תראה — תשמור יום כנגד יום, ויום שלישה תהא זבה. **שני ימים טמא ראיתי פתחה שבעה עשר** — לבד משני ימים הללו. שאם לא תראה עד לאחר שבעה עשר — תחילת נדה היא, ממה נפשך: אם שני ימים הללו מימי הזוב — הרי כלו להם ימי הזוב לתשעה ימים אחר השנים, וכשהרחיקה וראתה לסוף שבעה עשר — תחילת נדה. ואם תחילת נדה היא — הרי כלו להם ימי נדות וזוב לסוף ששה עשר אחר השנים, שימי נדות וזוב אינן אלא שמונה עשר, וזו שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר, שהוא יום עשרים לתחילת ראיית הספק — נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר, וכל שכן קודם לכן — לא יצתה מן הספק, דשמא אלו שני ימים תחילת נדה היו, ולסוף ששה עשר אחר השנים — כלו ימי נדות וזוב, וזו שראתה ביום שבעה עשר — תחילת נדה היא. או שמא אחד משני הימים סוף אחד עשר של זיבה היה, והשני תחילת נדה, ולא כלו ימי נדות וזיבות עד לאחר שבעה עשר, וזו שראתה ביום שבעה עשר — סוף זיבה היא, והרי היא בספק. וכל שכן אם תראה קודם, כגון אם תראה ביום שלשה עשר וארבעה עשר עומדת בספק, דשמא שני ימים הללו שבאתה לפנינו סוף ימי זוב היו, וזו שלא ראתה שוב עד יום שלשה עשר — תחילת נדה היא. או שמא שני הימים תחילת נדה היו, ויום שלשה עשר זה — שמיני של ימי הזוב הוא, ותשמור יום כנגד יום. וכן בספק זה היא לעולם, עד שתשב שבעה עשר נקיים. **שלשה ימים טמא ראיתי פתחה שבעה עשר** — כמו שפירשתי. אבל קודם לכן, כגון שבעה עשר עצמו — עומדת בספק, ויש לומר: שמא שני ימים מהשלשה היו סוף זיבה והשלישי תחילת נדה, ויום שבעה עשר זה — סוף זיבה הוא. או שמא כולן השלשה תחילת נדה היו, ולסוף חמשה עשר לבד מהשלשה כלו ימי נדות וזוב, ויום שבעה עשר זה תחילת נדה הוא. אבל ליום שמונה עשר יצתה מן הספק ממה נפשך. **ארבעה ימים וכו' פתחה ששה עשר** — שאם לא תראה עד לאחר ששה עשר לבד מהנך — יצתה מן הספק, ממה נפשך: אם תחלת נדה היו — הרי כלו ימי נדות וזוב לסוף ארבעה עשר אחר ארבעה הללו, ואם ימי זוב היו — כל שכן שכלו קודם ששה עשר, ועבשיו תחילת נדה היא. ואם תאמר: שנים מהן היו סוף זיבה והשנים תחלת נדה — אף על פי כן, לסוף ששה עשר כלו ימי נדות וזוב. והא ליכא למימר: שמא השלשה סוף זיבה היו, והרביעי תחילת נדה, ולא כלו עד סוף שבעה עשר. דאם השלשה היו סוף זיבה — כשראתה ברביעי אינה תחילת נדה. דכיון שראתה שלשה רצופין בימי זיבה — זבה היא, ולא תצא לעולם מידי זיבה להיות תחילת נדה עד שתשב שבעה נקיים, כדכתיב (ויקרא טו) "ואם טהרה מזובה וספרה" וגו', ולאחר שישבה שבעה נקיים חוזרת לתחילת נדותה. אבל אם תראה קודם לכן, אפילו ביום ששה עשר — איכא לספוקה בסוף זיבה ותחילת נדה, דשמא שנים מהארבעה היו סוף זיבה, והשנים תחילת נדה, ויום ששה עשר סוף זיבה. או שמא הארבעה היו תחילת נדה או סוף זיבה, וכבר יצתה מימי נדות וזוב. **חמשה ימים טמא ראיתי פתחה חמשה עשר** — ממה נפשך: לאחר חמשה עשר תחילת נדה היא, אם תראה. אבל יום חמשה עשר עצמו, אם תראה בו — הויא ספק, דשמא שנים מהחמשה היו סוף זיבה והשלשה ימי נדות, ועדיין יום חמשה עשר זה סוף ימי הזוב הוא. וכן כולה ברייתא מספקינן לה שנים הראשונים בסוף זיבה, והאחרונים מן הנדות. אבל טפי מהכי ליכא לספוקי, דאי אמרת שלשה מהן סוף זיבה — תו לא הוו אחריני ימי נדות כל זמן שלא ישבה שבעה נקיים. והשתא, כי חזיא לאחר שישבה את שבעת הימים הנקיים — תחילת נדה היא.

כיון דבבת אחת נדר כי הדדי תפסן — והלכך, כשבא כהן להעריכו יש לומר שיתן תרתי ופלגא להאי, וכן לאידך. או דלמא: כולהו חזו, ואין לו לכהן לומר רק שיפרע כל החמש סלעים לאחת, דלאחת נשתעבדו ולא לשנים. ואי יהיב תרי ופלגא להאי ותרי ופלגא להאי — לא יצא ידי שתיהם, שהרי הדין שיתנם לאחת לבד. הלכך, בעידנא דיהיב החמש לתרוויהו — כולהו משועבדים לאחת, והוי כמו נתן ארבע לראשון. וצריך לומר דמיירי שמעריכו על שתיהן ביחד, דאי בזה אחר זה — לא גרע מנתן לשניה וחזר ונתן על ראשון, דהא ודאי בעלי חובין שוים. וגם מה שגבה לא גרע מאילו היה מאוחר.

פתחה שבעה עשר — פירוש: שבעה עשר טהורים, ואם תראה בשמונה עשר — נדה ודאי. אבל אם תראה בשבעה עשר — שמא ראיית זבה היא, דביום שראתה היתה תחילת נדה, ויום שבעה עשר הוא יום אחרון של אחד עשר יום של זיבה.

שלשה ימים טמאים — שמא שני ימים ראשונים מאחד עשר יום ויום שלישי ראשון לנדה. הלכך צריכה שבעה עשר. ארבעה ימים פתחה ששה עשר, ממה נפשך, דאם נאמר דשלשה ימים קמאי מאחד עשר (ושבעה) [ויום] — אם כן משעברו עליה שבעה ימי ספירתה באה לפתח נדותה. דליכא למימר דיום אחרון של הארבעה ימים התחיל נדותה. דזה אי אפשר, דכיון שהיא זבה גדולה — לעולם לא תהיה נדה עד אחר ספירת שבעה ימים ימי טוהר דזיבה. הלכך ליכא להבחין פתח נדותה, כי אם לומר דשמא שנים קמאי מימי זיבה, ולא התחיל נדותה עד יום שלישי, ועברו עליה שני ימים מנדותה. ובשימלאו לה חמשה ימים להשלים נדותה, ועוד אחד עשר, דהיינו ששה עשר ימים — תמצא פתח נדותה. ולא

נָתַן אַרְבַּע לָרִאשׁוֹנָה וְאַחַת לַשְּׁנִיָּה - יְדֵי שְׁנִיָּה יָצָא, יְדֵי רִאשׁוֹנָה לֹא יָצָא, כּוּלְּהוּ מְשֻׁעְבָּדֵן לָרִאשׁוֹנָה. בָּעֵי רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: הָיוּ בְיָדוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים וְאָמַר "שְׁנֵי עֲרָכַי עֲלַי" בְּבַת אַחַת, מַהוּ? כֵּיוָן דִּבְבַת אַחַת נָדַר - כִּי הֲדָדֵי תָּפְסָן, יָהֵיב תְּרֵתֵי וּפַלְגָא לְהַאי וְתַרְתֵּי וּפַלְגָא לְהַאי, אוֹ דִּלְמָא: כּוּלְּהוּ חָזְיָא לְהַאי וְכוּלְּהוּ חָזְיָא לְהַאי? תֵּיקוּ. "אֵין בַּעֲרָכִין פְּחוּת מִסֶּלַע וְלֹא יָתֵר" כו'. הָא תּוּ לָמָּה לִי? הָא קָמַשְׁמַע לָן: פְּחוּת מִסֶּלַע הוּא דְּלֵיכָּא, הָא יָתֵר עַל סֶלַע אִיכָּא; יָתֵר עַל חֲמִשִּׁים הוּא דְּלֵיכָּא, הָא פָּחוּת מֵחֲמִשִּׁים אִיכָּא, וְסָתְמָא כְּרַבָּנַן. משנה אֵין פֵּתַח בְּטוּעָה פָּחוּת מִשְּׁבוּעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: טוֹעָה שֶׁאָמְרָה "יוֹם אֶחָד טָמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שִׁבְעָה עָשָׂר, "שְׁנֵי יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שִׁבְעָה עָשָׂר, "שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שִׁבְעָה עָשָׂר, "אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שִׁשָּׁה עָשָׂר, "חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה חֲמִשָּׁה עָשָׂר, "שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה אַרְבָּעָה עָשָׂר, "שִׁבְעָה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, "שְׁמוֹנָה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה שְׁנַיִם עָשָׂר, "תִּשְׁעָה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה אַחַד עָשָׂר, "עֲשָׂרָה יָמִים טְמֵא רָאִיתִי" - פְּתִיחָה עֲשָׂרָה, "אַחַד עָשָׂר" - פְּתִיחָה תִּשְׁעָה, שנים

שנים עשר פתחה שמונה — דלאחר שישבה שמונה נקיים יצתה מן הספק ממה נפשך: אפילו תאמר שנים הראשונים סוף זיבה היו — הרי כלו לה ממנין האחרון שמונה עשר ימים, ויצאו ימי נדות וזוב, ותחילת נדה היא. אבל יום שמיני עצמו ספק הוא, דיש לומר: שנים מן השנים עשר היו סוף זיבה, והעשרה — שבעה מהן לנדות, והשלשה לזוב, והויא זבה, ושבעה נקיים ישבה. ושמיני זה שראתה בו — עדיין מן האחד עשר הוא, ואינה תחילת נדה, שאין בין סוף נדה לתחילת נדה פחות מאחד עשר יום, דכלו השנים עשר ימים ממנין האחרון. או שמא תחילת נדה היא, שיום ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה, ולסוף שבעה כלו להם ימי נדות, והתחזילו בשמיני ימי זיבה, וליום שנים עשר הלכו להם מימי זוב חמשה, נמצא שיכלו להם ימי זוב לסוף ששה. ולסוף ששה כלו ימי נדה וזוב, והרי ישבה [שבעה] נקיים לזיבה, ושמיני זה תחילת נדה הוא. והיינו ספק וקלקול גדול, שלא תחזור לפתח נדתה עד לאחר שבעה עשר יום, דהדרא והויא לה טועה שאמרה: יום אחד טמא ראיתי, ואיני יודעת אם בימי נדה ואם בימי זיבה. ואם תפסוק לאחר ראיית שמיני זה שבעה ימים, ותראה, ותרצה לשמור יום כנגד יום — נחמיר עליה ונאמר: שמא יום שראתה בו סוף זיבה היה, ועכשיו תחילת נדה הוא. או אם תראה שלשה ותרצה למנות ארבעה ימים — נחמיר עליה ונאמר: שמא אותו יום שמיני שראתה בו תחילת נדה היה, ועכשיו בימי זוב היא וזבה היא. וכן בספק זה היא לעולם עד שתשב שבעה נקיים. **שלשה עשר פתחה שבעה** — שני (ימים) קמאי מספקינן לסוף זיבה, פשו להו אחד עשר ושבעה נקיים, הרי שמונה עשר. **שאין פתח בטועה פחות משבעה** — שאפילו ראתה ארבעה עשר — אינה חוזרת לפתחה בפחות משבעה נקיים, דממה נפשך זבה היא, כל זמן שלא ישבה ז' נקיים לא תצא מידי זיבה. **אמר ליה רב אדא וכו'** — רב אדא טעי וסבר דכל הנך י"ז ושמונה עשר וחמשה עשר — למשרייה לגברא קאמרי. **נדה ופתחה** — שתדע מאימת תמנה ימי נדה. שאם תראה שלשה או ארבעה ימים — לא תמנה אלא שלשה והם, ואינך יהיו להו ימי זוב, שאם תראה אחר תהא שומרת יום. **כל הטועות זבות** — לקמן מפיק לה ומפרש: אלא כל זבות הטועות. כלומר, כל הנך דאיבא בהנך דלעיל דמצינן לספוקינן בזבות, כגון כולהו בר מיום אחד טמא ושני ימים טמא, דבציר מתלתא יומי טמא ליכא לספוקה בזבה. **מביאות קרבן** — לסוף שבעה נקיים, שתי תורים אחד לחטאת ואחד לעולה כדין זבה, דשמא זבות היו. **ואינו נאכל** — החטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי זיבה היו וחטאת זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה. והעולה קריבה על תנאי, אם זבה היא — תהא לחובתה, ואם לאו — תהא לנדבה. אבל חטאת נדבה ליכא. **חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה שמביאות קרבן ונאכל** — דממה נפשך, כיון דראתה שנים עשר רצופין — זבות נינהו. דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה — אפילו הכי הויא תחלת נדות וזיבה ממנין האחרון, דהא פשו להו עשרה ימים, שבעה לנדות ושלשה לזוב. וכל שכן אי קמאי הוו תחלת נדות, או שלשה מיניהו סוף זיבה — ממה נפשך זבות הן. אבל כולהו קמייתא ספק זבות הן, דאיבא למימר: שלשה ימים מהנך זיבה הוו, וזבה היא. ואיבא למימר: לאו זבה היא, דשני יומי קמאי מסוף זבות, ותו לא הויא זבה ממנין האחרון. **אמו כל הטועות זבות** — והא חששא בעלמא הוא, ולאו ודאי זבות נינהו! **אלא כל זבות הטועות** — דמשמע: כל שיש לספקן בזוב מחמת טעותו, דהיינו משלשה ימים טמא ראיתי ואילך. **משנה אין טוהר בנגעים בפחות משבוע אחד** — להסגר. **גמרא נגעי אדם** — יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה. **נגעי בתים** — שלש שבועות, כדתניא בתורת כהנים: "ושב הכהן ובא הכהן" — זו היא שיבה זו היא ביאה, מה ביאה חולץ וקורצה וטח ונותן לו שבוע — אף שיבה כו'. ומנין שאם עמד הנגע בעיניו בזה ובזה, בשבוע ראשון ושניה, מנין שחולץ וקורצה וטח ונותן לו שבוע, והיינו שבוע שלישי — תלמוד לומר: "ובא הכהן" "ואם בא יבא הכהן", מה מצינו וכו'. **אלו נגעי אדם** — שנברררין בשבוע אחד אם לטהר אם להיחלט, ורצדקה גדולה היא זו. **אלמלא צדקתך כו'** — כדמפרש לקמן. **כמאי קמיפלגי [וכו']. רבי אלעזר אמר כובש** — הקדוש ברוך הוא כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. **נושא** — נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. **רבה כרבי אלעזר** — והכי קאמר: צדקתך כהררי אל, שאתה מצדיקנו במה שאתה כובש ומסתיר משפטיך, דהיינו עונות, בתהום רבה. **ורב יהודה כרבי יוסי [כרבי חנינא]** — והכי קאמר: אלמלא צדקתך כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות — מי יוכל לעמוד מפני משפטיך, שיהו מכריעין עד תהום רבה. **משנה אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין** — של שלשים יום בשנה. ועולא מפרש טעמא בגמרא. **פחות משנים** — ליום שני לאפייתן. **ולא יותר על שלש** — ליום שלש לאפייתן נאכלין, ותו לא. חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת — נאפות בערב שבת, שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, ונאכלות ביום טוב לאחר תנופתן, דהיינו ליום שלישי. ובשחל עצרת באחד משאר ימי השבת — נאפות ערב יום טוב ונאכלות ביום טוב, שהוא שני לאפייתן. **לחם הפנים כו'** — כיצד? נאפין בערב שבת ונאכלין לשבת האחרת שהוא יום תשיעי לאפייתן. חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות חמישי בשבת ושני בשבת — נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת, ונסדר בשבת, ונאכל בשבת שניה, שהוא אחד עשר לאפייתו. **קמן נימול לשנים עשר** — כיצד? נולד בין השמשות של ערב שבת — אינו נימול בשבת, דשמא תשיעי הוא, דבין השמשות ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא — נמצא שבת יום תשעה, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותו שבת — אינו נימול עד יום שלישי, שהוא שנים עשר לילדתו. **גמרא לא נראה לחכמים לעבר יותר על שמונה כו'** — ורישא דמתניתין דקתני: אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין — דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אבל שמונה עבדינן. ולא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הונא אית ליה דעולא. **דאם כן** — דעבדינן תשעה מליאים, קדים אתי סיהרא חדתא תלתא יומא קודם ראש השנה. שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הבא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים וששה חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת — נמצא מולד תשרי הבא בשמונה שעות ליום ארבע בשבת. וכשאנו מסדרין החדשים אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ביום המולד. שסדר תולדות הלבנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום וחצי ושתי ידות שעה ושבעים ושלשה חלקים. הרי לשני חדשים חמשים ותשעה ימים, דהיינו חודש אחד מתשעה ועשרים, וחדש אחד משלשים יום. וכשאנו עושין שבעה מליאים — נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד, ואם שמונה מליאים — נדחה שני ימים, ואם תשעה מליאים — נדחה שלשה ימים.

קדים

ולא יתר על שלשה שבועות — נגעי בתים. דזימנין דלא ידעינן אם נטהרו לגמרי עד שלשה שבועות. כגון שאם עמד בראשון ובשני, וחלץ וקורצה וטח ונתן לו שבוע אחר, שאם חזר — טעון נתיצה, ואם לא חזר — טהור. אבל אדם לעולם בשני שבועות ידעינן דיניו, דאם עמד בשבוע שני — טהור מיד, ובפחות (מששה) ימים אין לידע טהרתו, דאין הסגר פחות משבעה.

משפטיך תהום רבה — נגעי בתים, שיכולין לבא לידי איחור של שלש שבועות.

מאי

אֵין בַּנְּגָעִים פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אֶחָד, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת. **גמרא** פָּחוֹת מִשָּׁבוּעַ - נִגְעֵי אָדָם, וְלֹא יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת - נִגְעֵי בָתִּים. אָמַר רַב פַּפָּא: "צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל" - אִלּוּ נִגְעֵי אָדָם, "מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה" - אִלּוּ נִגְעֵי בָתִּים. פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? אָמַר רַב יְהוּדָה: אִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל - מִי יוּכַל לַעֲמוֹד לִפְנֵי מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. רַבָּה אָמַר: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל - מְפַנֵּי שֶׁמְּשַׁפְּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאִיתְמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כּוֹבֵשׁ, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: נוֹשֵׂא; רַבָּה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב יְהוּדָה כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. **משנה** אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. שְׁתֵּי הַלְּחֶם אֵין נֶאֱכָלִין פְּחוֹת מִשְּׁנַיִם, וְלֹא יֶתֶר עַל שְׁלֹשָׁה. לֶחֶם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פָּחוֹת מֵהַשְׁעָה, וְלֹא יֶתֶר עַל אֶחָד עָשָׂר. אֵין קָטָן נִימּוֹל פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנָה, וְלֹא יֶתֶר עַל שְׁנֵים עָשָׂר. **גמרא** מַאי "לֹא נִרְאֶה יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה"? אָמַר רַב הוּנָא: לֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְעַבֵּר יָתֵר עַל שְׁמוֹנָה. מַאי שְׁנָא תִּשְׁעָה דְּלָא - אִם כֵּן שְׁנֵים עָשָׂר - פְּתָחָהּ שְׁמוֹנָה, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - פְּתָחָהּ שִׁבְעָה, שֵׁאֵין פֶּתַח בַּטּוּעָה פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה וְלֹא יֶתֶר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָה: לָמָּה לִי כּוּלֵּי הַאי? תֵּימְנֵי שִׁבְעָה וְתִשְׁתְּרֵי! אָמַר לֵיהּ: לְתַקּוֹנָהּ לִידֵי נִדָּה וּפְתָחָהּ קָאָמְרִינַן. תָּנוּ רַבָּנָן: כָּל הַטּוּעוֹת זָבוֹת, מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפְּתָחָהּ שִׁבְעָה וּפְתָחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. אִמּוֹ כָּל הַטּוּעוֹת זָבוֹת? וְתוּ, יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי יָמִים מַה אִיתְּוִי קָרְבָּן הֵיא? אֶלָּא, כָּל זָבוֹת הַטּוּעוֹת מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפְּתָחָהּ שִׁבְעָה וּפְתָחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל. **משנה**

קדים

ואם אמרה 'שְׁנֵים עָשָׂר ימים ראיתי', פְּתָחָהּ חוזר לאחר שְׁמוֹנָה ימים נקיים, ואם ראתה ביום התשיעי מסוף ראייתה הרי זו בודאי ראיית נדה. שכן אפילו אם שני הימים הראשונים של ראייתה היו סוף ימי זיבה, ומתוך עשרת ימי הראייה שאחריהם השבעה הראשונים הם ימי נדה והשלשה האחרונים ימי זיבה, מכל מקום לאחר שמונה ימים כלו ימי זיבתה ומתחילים שוב ימי נדתה [ראה טבלה א שורה ג].

ואם אמרה 'שְׁלֹשָׁה עָשָׂר ימים ראיתי', פְּתָחָהּ חוזר לאחר שִׁבְעָה ימים נקיים, שכן אפילו אם היו שני הימים הראשונים סוף ימי זיבתה, ומתוך אחד עשר יום שלאחריהם היו שבעה ימי נדות ועוד ארבעה ימי זיבה, הלא כלה מנין י"ח ימי נדות וזיבה לאחר שבעה ימים נקיים, והיום השמיני הוא בודאי מימי נדות [ראה טבלה ב שורה ג].

כללו של דבר, שֶׁאֵין חוזר פְּתָחָהּ ימי הנדות בְּאשה הַטּוֹעָה בחשבונה בְּפָחוֹת מִשִּׁבְעָה ימים נקיים, וְלֹא בִיתֵּר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר ימים נקיים, כדברי משנתנו. ואף שאם ראתה ארבעה עשר ימים או יותר היא יוצאת מידי ספק בפחות משבעה ימים והיא בודאי זבה גדולה, מכל מקום אינה חוזרת לפתח נדותה אלא לאחר שבעה נקיים, כמבואר לעיל (ע"א).

רב אדא בר אהבה טעה בתחילה בדברי המשנה, וסבר שמנין הימים הנקיים של י"ז וט"ז וכדומה נאמר לענין להתיר את האשה הטועה לבעלה, ועל כן הקשה כדלהלן: אָמַר לֵיהּ רַב אֲדָא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, לָמָּה לִי כּוּלֵּי הַאי – מדוע צריך את כל הימים האלו, תֵּימְנֵי שִׁבְעָה נקיים וְתִשְׁתְּרֵי [–ותותר] לבעלה, שהרי אפילו אם היא זבה גדולה די לה בכך. אָמַר לֵיהּ רבא, לא נאמר מנין זה כדי להתירה לבעלה, אלא לְתַקָּנָה לִידֵי נָדָה וּפְתָחָהּ קָאָמְרִינַן – ימים אלו נצרכים כדי לתקנה ולהחזירה לסדר קבוע של ימי נדות וזיבה. שכן עד שלא תספור מנין ימים זה לא תוכל לדעת לעולם בכל ראייה שתראה האם היא ראיית נדה או ראיית זיבה, כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה את דברי הברייתא בדין קרבן זבה ומבררת אותם: תָּנוּ רַבָּנָן, זבה גדולה לאחר שספרה שבעה ימים ונטהרה מטומאתה מביאה שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, העולה מוקטרת כליל על גבי המזבח, והחטאת נאכלת לכהנים. וְכָל הנשים הַטּוֹעוֹת בפתח נדתן שהן זָבוֹת, מְבִיאוֹת קָרְבָּן זבה, וְקרבן חטאתן אֵינוֹ נֶאֱכָל לכהנים. שהרי חטאת העוף אינה נשחטת אלא נמלקת, ולא התירה התורה לכהנים לאכול עוף שנמלק אלא בקדשים, אבל בחולין הוא נבילה, ומאחר שטועות אלו הן ספק זבות ספק נדות ואינן חייבות בקרבן אלא מספק, נמצא שהעוף שהן מביאות הוא ספק קרבן ספק חולין, והוא אסור באכילה משום ספק נבילה. חוּץ מִזּוֹ שראתה שלשה עשר יום ששנינו בה שפְּתָחָהּ שִׁבְעָה, וְחוּץ מזו שראתה שנים עשר יום ששנינו בה שפְּתָחָהּ שְׁמוֹנָה, שֶׁשתיהן ודאי זבות, ועל כן הן מְבִיאוֹת קָרְבָּן ודאי, וְנֶאֱכָל קרבנן לכהנים.

מקשה הגמרא על לשון הברייתא 'כל הטועות זבות': אֲטוּ [–וכי] כָּל הַטּוֹעוֹת זָבוֹת, והרי אינן ודאי זבות, אלא רק חשש זיבה יש בהן. וְתוּ – ועוד קשה, איך אומרת הברייתא שכל הטועות דינן כזבות ומביאות קרבן מספק, וכי הטועה שראתה רק יוֹם אֶחָד וּשְׁנֵי יָמִים בַּת אִיתְוֵי קָרְבָּן הִיא, והרי אפילו אם ראתה כן בימי זיבתה אינה אלא זבה קטנה שאינה חייבת בקרבן. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כך הוא פירוש דברי הברייתא, כָּל זָבוֹת הַטּוֹעוֹת, כלומר אותן טועות שיש להסתפק בהן שמא הן זבות, מְבִיאוֹת קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, חוּץ מִפְּתָחָהּ שִׁבְעָה וּפְתָחָהּ שְׁמוֹנָה שֶׁמְּבִיאוֹת קָרְבָּן וְנֶאֱכָל, משום שהן ודאי זבות.

משנה

אגב המשניות הקודמות מביאה המשנה שלפנינו עוד דין שיש לו שיעור למעלה ושיעור למטה: כמה מיני נגעים נאמרו בתורה, ובהם נגעי אדם ונגעי בתים. יש מהם שהם טמאים מיד, ויש מהם שעל הכהן להסגירם שבעת ימים ולאחר כך מכן לטמאותם או לטהרם. אֵין בְּטהרת נְגָעִים פְּחוֹת מִשְּׁבוּעַ אֶחָד של הסגר, וְלֹא יֵתֵר עַל שִׁלְשָׁה שָׁבוּעוֹת של הסגר. ויבוארו הדברים בגמרא.

גמרא

מפרשת הגמרא: מה ששנינו במשנתנו שאין הסגר שהוא פְּחוֹת מִשָּׁבוּעַ אחד, הדברים אמורים בנִגְעֵי אָדָם, שלפעמים די להם בהסגר של שבוע אחד בלבד. שאם נראה נגע צרעת בעור בשרו של אדם, אם יש שער לבן בתוך הנגע, או שיש בתוכו מחית בשר חי, הכהן מטמאו מיד. אך אם לא נראו בו סימנים אלו מסגירו הכהן שבעה ימים. ובסוף השבוע רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו או שפשה [–התרחב] הנגע מטמאו, ואם לאו מסגירו שבעה ימים נוספים. ובסוף השבוע השני רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו מטמאו, ואם לאו מטהרו. ואם הנגע הוא בשחין או במכוה, אין הכהן מסגירו אלא שבוע אחד, ואם לאחר שבוע נראה בו שער לבן או שפשה הנגע מטמאו, ואם לא נראו בו סימנים אלו מטהרו. והוא ששנתה המשנה 'אין בנגעים פחות משבוע אחד', שכן אין הנגע נטהר בפחות משבוע אחד של הסגר בצרעת שבשחין ובמכוה.

ומה ששנינו במשנתנו 'וְלֹא יֵתֵר עַל שִׁלְשָׁה שָׁבוּעוֹת', בנִגְעֵי בָּתִּים הדברים אמורים, שלפעמים הם צריכים שלשה שבועות של הסגר כדי לטהרם. שאם נראה נגע בקירות הבית, רואהו הכהן ומסגירו שבעת ימים, ובסוף השבוע רואהו שוב, אם לא פשה הנגע מסגירו הכהן עוד שבעה ימים, ואם בסוף השבוע השני פשה הנגע או שעמד בעינו מצוה הכהן לחלוץ את האבנים המנוגעות ולהקציע [להחליק] את סביבותיהן ולתת תחתיהן אבנים אחרות ולטוח את הבית, ומסגירו עוד שבעה ימים. ואם בסוף השבוע השלישי לא חזר הנגע מטהר הכהן את הבית, ואם חזר נותץ את הבית כולו.

הגמרא מביאה דרשה בענין האמור: אָמַר רַב פָּפָּא, נאמר בתהלים (לו ז) 'צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה', 'צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל' אֵלּוּ נִגְעֵי אָדָם, 'מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה' אֵלּוּ נִגְעֵי בָּתִּים. שכן בנגעי אדם צדקה גדולה עושה הקדוש ברוך הוא עם המצורע בכך שדי לו לפעמים בשבוע אחד של הסגר כדי לטהרו או לטמאו, אבל נגעי בתים משפטים קשים הם, שכן לפעמים צריך שלשה שבועות של הסגר כדי לטמאם או לטהרם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור פשוטו של הכתוב האמור. שואלת הגמרא: פְּשָׁטֵיהּ דִּקְרָא כְּמַאי כְּתִיב – במה מדבר פשוטו של מקרא זה. אָמַר רַב יְהוּדָה, משמעות הכתוב היא, שאִלְמָלֵא צִדְקָתְךָ ה' שהיא גבוהה כְּהַרְרֵי אֵל, מִי יוּכַל לַעֲמוֹד לִפְנֵי מִשְׁפָּטֶיךָ שהם כִּתְהוֹם רַבָּה. רַבָּה אָמַר, כך הוא פירושו של מקרא זה, צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה. ובסמוך יבוארו הדברים.

המשך בעמוד 63

קָדִים אָתֵי סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי – מקדים ובא מולד הלבנה שלשה ימים לפני ראש השנה של השנה הבאה. שכן אם השנה היא בסדרה חודש אחד מלא ואחד חסר, נמצא שמידי שני חדשים שהם חמשים ותשעה יום משתוה יום ראש חודש עם יום המולד, שכן בין מולד למולד ישנם כ״ט וחצי יום ותשע״ג חלקי השעה, ובשני מולדות יחד יש חמשים ותשעה וכשעה ומחצה. ולפי חשבון זה ראש השנה ומולד תשרי מתקדם בארבעה ימים מימות השבוע מראש השנה ומולד תשרי שלפניו, וכגון שחל מולד תשרי בליל שבת ובאותו יום נקבע ראש השנה, מולד תשרי וראש חודש תשרי של השנה הבא יחול בליל יום רביעי. אבל אם נעשה תשעה חדשים מלאים ושלשה חסרים, יתוספו עוד שלשה ימים למנין ימי השנה, ויחול ראש השנה של השנה הבאה שלשה ימים לאחר מולד תשרי, שכן מולד תשרי יחול בליל רביעי, ואילו ראש השנה יקבע בליל שבת שלאחריו. ואין לעשות כן כדי שלא ירננו הבריות על חכמים שהם עושים ככל שירצו, וקובעים את החדשים מבלי להתחשב בזמן האמיתי של המולד.

מסיקה הגמרא את קושייתה: הלא מטעם זה גם אין לעשות שמונה חדשים מלאים, שהרי הַשְׁתָּא נַמִּי קָא קָדִים אָתֵי תְּרֵי יוֹמֵי – גם עתה יקדם המולד לראש השנה בשני ימים, מחמת תוספת שני הימים של שני החדשים המלאים היתירים, וגם בכך יבואו הבריות לרנן על חכמים. מתרצת הגמרא: כִּדְאָמַר רַב מָשַׁרְשְׁיָא להלן (ע״ב) לתרץ את מה ששנינו בברייתא שלפעמים חל ראש השנה באותו יום בשבוע שחל בו יום הנף העומר, שמדובר כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה זו מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נַמִּי בדברי משנתנו שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים, מדובר כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת, וְחודש אדר שנוסף לצורך עִיבּוּר הַשָּׁנָה בידינו לעשותו כל סוג חוֹדֶשׁ שהוא, בין מלא של שלשים יום, ובין חסר של כ״ט יום. ואם עשינו את חודש העיבור של השנה שעברה חסר, נמצא שהקדמנו את ראש השנה של שנה זו שלאחריה יום אחד לפני המולד. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה מלאים לא יתאחר ראש השנה הבא יומיים אחרי המולד, שכן דַּל יַרְחָא מַלְיָא בַּהֲדֵי יַרְחָא חֲסִירָא – הסר חודש מלא אחד של שנה זו כנגד חודש חסר אחד של שנה שעברה. כלומר, כנגד איחור ראש השנה הבא ביום אחד מחמת החודש המלא השמיני, מקדים חודש העיבור החסר של השנה שעברה את ראש השנה הבא ביום אחד.

שוב מקשה הגמרא: וְאַבָּתֵי חַד יוֹמָא – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר ראש השנה יום אחד אחרי המולד, שכן לולא החודש החסר מהשנה שעברה היה מתאחר ראש השנה הבא ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד, ועדיין יש לחשוש לרינון. מתרצת הגמרא: איחור של יום אחד לֵא אַדַּעְתַּיְיהוּ דְּאִינָשֵׁי – אין עולה על דעת בני אדם לתמוה עליו ולרנן מחמתו על חכמים, ועל כן אין לחשוש לו.

הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי המשנה ׳לא נראה יתר על שמונה׳: עוּלָּא אָמַר, כוונת המשנה היא שלֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה – לעשות יותר משמונה חדשים חסרים בשנה, וְמַאי טַעְמָא קָאָמַר – ואמר זאת תנא המשנה כנתינת טעם לדברי הרישא, ולא כדין בפני עצמו. וכך הוא פירוש דבריו, מַה טַּעַם אֵין פּוֹחֲתִים מֵאַרְבָּעָה חֲדָשִׁים הַמְעוּבָּרִים בְּשָׁנָה, מִשּׁוּם דְּלֹא נִרְאֶה לַחֲכָמִים לְחַסֵּר יֶתֶר עַל שְׁמוֹנָה חדשים, מהטעם המבואר בסמוך.

מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא תְּשָׁעָה דְּלֹא עושים אותם חסרים, משום דְּאִם כֵּן מַיְיתְרָא סִיהֲרָא תְּלָתָא יוֹמֵי – נמשכת הלבנה הישנה של אלול שלשה ימים לאחר ראש השנה של השנה הבאה, שכן בשנה בסדרה חל ראש השנה ביום המולד כאמור, ועל ידי חיסור שלשה חדשים נוספים יוקדם ראש השנה בשלשה ימים. אם כן הַשְׁתָּא נַמִּי – גם עתה כשנעשה שמונה חסרים קָא מַיְיתְרָא תְּרֵי יוֹמֵי – תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה מחמת חיסור שני החדשים הנוספים. מתרצת הגמרא: כִּדְאָמַר רַב מָשַׁרְשְׁיָא לתרץ את דברי הברייתא להלן, שהיא מדוברת כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, הָכָא נַמִּי יש להעמיד את דברי משנתינו כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ מְעוּבֶּרֶת ועשינו את חודש העיבור מלא, ונמצא שהתאחר ראש השנה של שנה זו יום אחד לאחר מולד תשרי. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה חסרים לא תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה הבא, שכן דַּל יַרְחָא חֲסִירָא כַּהֲדֵי יַרְחָא מַלְיָא – הסר חודש חסר אחד של שנה זו כנגד חודש העיבור המלא של השנה שעברה. כלומר, הקדמת ראש השנה הבא מחמת החודש החסר השמיני של שנה זו, מתבטלת על ידי איחור ראש השנה הקודם מחמת חודש העיבור של השנה שעברה.

שוב מקשה הגמרא: וְאַבָּתֵי אִיכָּא חַד יוֹמָא – והרי גם באופן זה עדיין מתאחר המולד לאחר ראש השנה הבא ביום אחד, שכן לולא החודש המלא מהשנה שעברה היה מתאחר ביומיים, ועתה הוא מתאחר ביום אחד. מתרצת הגמרא: משום איחור המולד ביום אחד בלבד לא יבואו הבריות לרנן אחר חכמים, משום דְּסָבְרִי אִיתְּחָזֵי אִיתְּחָזֵי וַאֲנַן לָאו אַדַּעְתַּיְיהוּ – יסברו שאכן נראה המולד לבית דין בראש השנה, אלא שלא עלה בדעתנו לשים לב ולראותו, ורק כאשר יתאחר המולד ביומיים יבואו לרנן על חכמים.

המשך ביאור למס׳ ערכין ליום חמישי עמ׳ ב

הגמרא מביאה קושיא על דברי שמואל ורב הונא מברייתא: מֵיתִיבִי, הלא שנינו בברייתא, מי שאמר הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת שנת הַחַמָּה, הרי הוא מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, כְּמִנְיַן יְמוֹת שנת הַחַמָּה. ואם אמר הריני נזיר כִּימוֹת שנת הַלְּבָנָה, הרי הוא מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת שנת הַלְּבָנָה. וְאִם אֵיתָא שנת לבנה בת שמונה חדשים מלאים כדברי רב הונא, זִימְנִין דְּמַשְׁכָּחַת לָהּ שנה של שלש מאות חמשים ושִׁשָּׁה יום, ומדוע די לו בנזירות של שלש מאות חמשים וארבעה יום. מתרצת הגמרא: בְּנָדָרִים הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שָׁנִים, וברוב השנים אין מוסיפים על החדשים המעוברים, ויש בהן שלש מאות חמשים וארבעה יום, ועל כן בלשון בני אדם זה הוא מנין הימים של שנת לבנה.

הגמרא מביאה תנא הסובר כרב הונא: וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי (כְּרַב הוּנָא) תִּשְׁעָה חדשים חֲסֵירִים בשנה אחת, וּבכל זאת נִרְאָה חוֹדֶשׁ [–חידוש הלבנה] של תשרי שלאחריה בִּזְמַנּוֹ – ביום שנקבע בו ראש השנה. וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ וְאוֹמֵר, איך יתכן שעָשִׂינוּ תִּשְׁעָה חדשים חֲסֵירִין וְעדיין נִרְאָה חוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, והרי לא היה בה בשנה זו אלא שלש מאות חמשים ואחד יום בלבד, ואם כן היה לו למולד תשרי להתאחר שלשה ימים לאחר ראש השנה. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי בנו, שָׁמָא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה שנה זו,

קדים [אתי] סיהרא — חדתא שלשה ימים קודם ראש השנה. שהמולד ביום רביעי, וראש השנה בשבת, ומרנני עלמא בתר רבנן, למימר: כל מה דבעו עבדי. **כראמר רב משרשיא** — לקמן, גבי עצרת: כגון שהיתה שנה מעוברת. הכא נמי, כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. **עיבור שנה חדש** — ובידינו לעשות חדש של תוספת השנה בין מלא ובין חסר. ואת עיבור של שנה של אשתקד עשינו חסר, ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד, לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת מילוי חדש אחד, כדקאמר: דל ירחא מליא לבהדי חסירא. **ואכתי חד יומא** — ואף על גב דיומא ופלגא היא — חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה זו מעוברת הוה מצי נמי לתרוצי, דנראה לעבר שמונה חדשים. והאי דנקט שנה שלפניה — משום דלא מיתוקמא מתניתין בשנה מעוברת, דקתני: אין פוחתין מארבע חדשים מעוברין, הא בארבעה מעוברים סגי. ואי במעוברת — פשו להו תשעה חסירין, ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת, אבל תשעה — לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן. **לא אדעתייהו דאינשי** — אחד יומא לא תמהי, ולא מרנני. **מייתרא סיהרא** — עתיקא שלש יומי אחר ראש השנה. דסדר תולדות החדשים למולד הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית, וכי עבדת תלתא חסירין — טפי מקדמת ליה לראש השנה שלש יומי. **שהיתה שנה שלפניה** — של אשתקד מעוברת, וחדש העיבור שלשים יום, ולמנין הלבנה לא הוי אלא עשרים ותשעה ופלגא, אשתכח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא, והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא. וכיון דלא הוו שנים שלימים — חד קא חשיב ליה. והיינו דקא פריך: ואכתי איכא חד יומא. **איתחזויי איתחזי** — לבנה לבית דין, ואנן הוא דלאו אדעתין למימסר נפשין ולמיחזייה, הילכך לא מרננינן.

בבא קמא

— משמע דלעולם לא אירע כן, והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטר"ד ויקבע ביום חמישי, ואיכא תרי יומי! וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מיהא, דמכמה דברים אין מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים, דבימיהם לא היו דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים. דהא ליתא, דהא רש"י פירש ותירץ: דלכך לא דחו השתא יום שביעי לקיים מצות שופר, משום דאם כן זימנין דאשכחן דמקדים תרי יומי, דאירע המולד בהי"ח ונדחה גם למחר משום תרי שבי, ואי דחינו ליה גם ביום שביעי עד יום ראשון — אשתכח דמקדים תרי יומי. השתא נמי דייקינן! ותירץ רש"י: דלכך אין אנו תופסין גטר"ד להקדים תרי יומי, דלבני בבל מיכסי סיהרא שמונה עשרה מחדתא (ושית מעתיקא) כדאיתא סוף פרק קמא דראש השנה (כ,ב), ולא הוי מקדים תרי יומי, הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי? הלא כשהמולד דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא ברביעי שמונה שעי, וליכא הקדמה תרי יומי! ויש לומר: דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום שישי שמונה עשרה או למטה, דומיא דרישא דאין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין ושמונה חסירים, דבכך תתפרש לרב הונא, וכן מפרש לה לעולא בסמוך. ולא משכחת פירושו של עולא דשמונה חסירים עבדינן, רק בכהאי גוונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקיבוע. הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בהכי, שהמולד דאשתקד קדם ליום הקיבוע בששה שמונה עשרה, הילכך האידנא המולד ביום ארבעה שתי שעות, דבי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי. וניחא השתא להא, אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בשביעי עשר שעות. דמשמע ליה דומיא דסיפא, דהמולד ביום שלפני הקיבוע. ואם תאמר: למאי דפרשינן דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם שמונה עשרה שעה, מאי קאמר בתחילת הסוגיא: השתא קדים תרי יומי כי עבדינן שני מלאים יתירים על כסדרן? ומאי קאמר? הלא יכול להיות דבשני מלאים היה המולד לתשעה שעות, דכל אותו יום לא תראה לבני בבל! ויש לומר: דפריך מקדים תרי יומי היכא מיהא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקיבוע [ביום שמי שעה, דהאידנא יארע ביום הקיבוע, דכי נמי תתכסה שמונה עשרה תראה אחר כך. רש"י]. **הכא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — באותה שנה קיימינן, והוה ליה למימר דהשנה מעוברת, ולכך עבדינן בשמונה מלאים. כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת — פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה מליאים. ואם לא היה העיבור, אם אשתקד היה הקיבוע והמולד בשבת — יהיה הקיבוע השנה זו אם יהיו בסדרן ביום רביעי (שבו המולד), וכשמוסיפין מליאים יתאחר עוד יום אחד עד יום שביעי. [אבל בעיבור] המולד אירע ביום חמישי עשרים ואחת שעות, ולא נראה עד יום ששי, הרי דלא מקדים רק חד יומא. **מחד** יומא לא אדעתא דאינשי — משמע דעבדי השתא שמונה מליאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא. וקשה: האידנא דאנו דוחים גטר"ד משום דבשנה הבאה יהיה בשביעי שמונה עשרה, ויקבע ביום שני ואיכא ששה ימים, ונעשה שני מליאים, ואכתי ליכא אלא חד יומא! וצריך לומר: דלא רצו לתקן אותם שסדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר משבעה מליאים. **מאי** טעמא שלש חסירים דלא — דאם כן מייתרא סיהרא תלתא יומי. דבכסדרן יארע הקיבוע ביום המולד ביום רביעי, ובשביל שלשה חסירים בצרי משתא שלש יומי ויקבע ביום ראשון. תרי נמי מייתרא תרי יומי, ויהיה הקיבוע ביום שני. **כגון** שהיתה שנה שלפניה מעוברת — ועיבור שנה שלשים, ונמצא הקיבוע היה ראוי להיות ביום שני, ובשביל השמונה חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום, שני ימים יותר, ויהיה ביום רביעי, והמולד יהיה בחמישי עשרים ואחת שעות. והיינו הא דפריך: אכתי איכא חד יומא! ואי קשיא: תרי יומי נמי איכא, דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי! תשובה לדבר: דמיירי דאשתקד היה המולד חמש שעי ביום שלפני הקיבוע. דכי תשים חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע יהיה המולד ולפני! תשע שעי מיום, ויכולה לראות ביום חמישי לבני ארץ ישראל, ואין זה מקדים רק חד יומא. אבל ודאי, אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת, שהשנה יהיה ביום חמישי עשרים ואחת שעות ולא תראה באותו יום — אז לא נעשה שמונה חסירים, דאם כן מייתר סיהרא שני יומי. ואם תאמר: ונהי דלרב הונא, דסיפא קאמר: לא נראה לעבר יתר על שמונה, הא שמונה עבדינן, ולא משכחינן אלא בשנה מעוברת, והיכא דלא נראית כלל ביום חמישי עד יום שישי, אריש דמתניתין אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברים — זקוק הוא לפרש בעולא, משום דאין מחסרין יתר משמונה — הא שמונה עבדינן, והיינו היכא דנראית ביום חמישי עצמו, דאשתקד קודם המולד לקיבוע — אם כן הוי לצדדין! יש לומר: דתנא דמתניתין נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות החדשים מכסדרן. תנא ברישא דשמונה חסירים עבדינן — אם אשתקד קדם המולד לקיבוע, ובסיפא תנא דשמונה מליאים עבדינן — אם לא קדם אשתקד מולד ליום קיבוע. ולמאי דפרישית לעיל, מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא.

שני

מאי שנא תשעה דלא — דאם כן מקדים סיהרא שלשה ימים. שאם מולד תשרי בתחילת ליל שבת — מולד תשרי הבא ביום רביעי שמונה שעות. וכי עבדינן אחד מלא ואחד חסר — נקבע ראש השנה ברביעי, וכשאנו עושים תשעה מליאים — הרי הקביעות מתאחר שלשה ימים, ונדחה ראש השנה מיום המולד שלשה ימים, שהקיבוע יהיה ביום שבת, ומיום ארבע היה המולד. השתא נמי קדים תרי יומי, שמאחר הקיבוע שני ימים למולד יום רביעי ויום חמישי, וביום ששי יהיה הקיבוע, והרי דמקדים תרי יומי, דמיום רביעי תהיה נראה לבנה החדשה. וקשה לרש"י: לישני דמשכחת דלא מקדים שני ימים — כגון דמולד קיבוע שעבר היה ביום רביעי, דשית שעי מיכסי סיהרא, ולא תראה עד למחר ביום חמישי, דלא מקדים רק חד יומא. דבהכי מיתוקמא לפי התירוץ דאין המולד נראה ביומו, משום דמיכסי סיהרא שית שעי. כך פירש בקונטרס, דפירש: הכא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש, ושדי חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, ותמצא מולד תשרי ביום חמישי עשרים ואחת שעה. ושית שעי מיכסי סיהרא, תמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששה (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קיבוע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק חמשה ימים. ולולי שני מליאים היה הקיבוע ביום חמישי, בשביל (ה') [ב'] מליאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקיבוע יום חמישי ויום ששי, ויקבע ביום שביעי כמו אשתקד. והשתא לא קדמה ראיית הלבנה לקיבוע אלא יום אחד. ופירש בקונטרס: ואף על גב דזימנין דאיכא, כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת, וכי שדית חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע תמצא המולד ביום חמישי ארבע עשרה, ונראית הלבנה בו ביום, ועתה קבעו בשבת, דהא שמונה מליאים עבדת, והשתא קדים תרי יומי — לאו פירכא היא, דאנן בהכי מוקמינן — בדלא קדים אלא חד יומא. ועוד קשה לו: השתא דקאמר התלמוד מקדים תרי יומי

שני חסירים ליום הנף — ששה עשר בניסן. אחד מלא ואחד חסר — לאור עיבורו.
פירוש: ליל שאחר עיבורו (דעיבורו) דהיינו ליום שלשים ואחד, דיום שלשים ואחד בניסן הוא באותו יום שאירע בו שבעה עשר בניסן שהוא יום שלישי לפסח.

סוף סוף לאחרים ביום הנף לא משכחת לה כו' — כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים, וכיון דעשינו עיבור שנה משלשים יום — יש לנו לחסר חדש אחד מהשלימים של הקיץ, לכך אשכחן ביום הנף.

מעשה ועשה רבי תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו — מולד תשרי ביום קביעות השנה. והיה רבי תמיה: היאך עשינו תשעה חסרים ונראה חדש בזמנו? פירוש: רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום שביעי, ועשה תשעה חסרים, והוקבע שנה ביום ראשון. ועל כן היה תמיה, לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום שביעי — אם כן השנה לא היה בדין עד יום רביעי, דלא תראה הלבנה שלשה ימים אחר הקיבוע. אמר לפניו רבי שמעון בנו: שמא שנה מעוברת היתה, ועיבור שנה שלשים, ואשתקד עשינו שניהם מלאים. דל תלתא בהדי תלתא וקם ליה אדוכתיה. פירוש: שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו התשעה חסרים, ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום שביעי, ועל ידי שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים — היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ששה ימים, ויקבע ביום רביעי, ועל ידי שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום ראשון. ואשתקד עשינו שניהם מלאים, וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים, ואירע המולד דאשתקד ליום שלישי, וכי שדית חמישי עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, דהוי המולד השתא ביום ראשון, ולכך נראה עתה ביום הקיבוע. ולכאורה אשתקד קדים המולד מיום

בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּעִיבּוּר שָׁנָה, דְּתַנְיָא: כַּמָּה עִיבּוּר שָׁנָה? שְׁלֹשִׁים, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חוֹדֶשׁ. מֵיתִיבִי: אֵין עַצֶּרֶת חָלָה אֶלָּא בְּיוֹם הֶנֵּף, וְאֵין רֹאשׁ הַשָּׁנָה חָלָה אֶלָּא אוֹ בְּיוֹם הֶנֵּף אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ; בְּשִׁלְמָא לְעוּלָּא, דְּשָׁמוֹנָה חֲסִירִין עָבְדִינַן, מְעוּבָּרִין לָא עָבְדִינַן - מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ שְׁנֵיהֶן חֲסֵר - בְּיוֹם הֶנֵּף, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר לְאוֹר עִיבּוּרוֹ, אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: עָבְדִינַן מְעוּבָּרִין, הָא יְמָנִין דְּמַשְׁכַּחַת לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ! - אָמַר לָךְ רַב הוּנָא: וּלְעוּלָּא מִי נִיחָא? שְׁמוֹנָה הוּא דְּלָא עָבְדִינַן, הָא שִׁבְעָה עָבְדִינַן; שִׁבְעָה, יְמָנִין דְּלָא עָבְדִינַן בְּסִיתָוָא וְעָבְדִינַן בְּקַיְיטָא, וְהָא הֲוָה לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ! אֶלָּא הָא מַנִּי? אַחֲרִים הִיא; דְּתַנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֵין בֵּין עַצֶּרֶת לַעֲצֶרֶת וְאֵין בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבָד, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת - חֲמִשָּׁה. - סוֹף סוֹף, לְאֲחֵרִים בְּיוֹם הֶנֵּף לָא מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ! אֲמַר רַב מָשַׁרְשִׁיָא: בְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת, וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם; דַּל יַרְחָא לְבַהֲדֵי יַרְחָא, דְּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ בְּיוֹם הֶנֵּף. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: אֲחֵרִים מְנַיָּנָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן? - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּלָא בָּעֵינַן מִצְוָה לְקַדֵּשׁ עַל פִּי הָרְאִיָּה. מַתְקִיף לָהּ רַבִּינָא: וְהָאֵיכָא יוֹמָא דְּשָׁעֵי וְיוֹמָא דְּחִלְתִין שְׁנֵי! כֵּיוָן דְּלֵילְיָיתֵיהּ בְּכָל שַׁהֲא, לָא קָא חָשִׁיב. וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין שָׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם, וְלֹא יְתֵירָה עַל שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים יוֹם, הָא כֵּיצַד? שְׁנֵיהֶם חֲסִירִין - שִׁשָּׁה, שְׁנֵיהֶם חֲסֵרִין - שְׁנַיִם, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר - אַרְבָּעָה. מֵיתִיבִי: "הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת הַחַמָּה" - מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, "כִּימוֹת הַלְּבָנָה" - מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה יָמִים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַלְּבָנָה; וְאִם אֵיתָא, וְיִמְנִין דְּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ שִׁשָּׁה! - בְּנָדְרִים הַלָּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שָׁנִים. וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי כְּרַב הוּנָא תִּשְׁעָה חֲסֵרִים וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בְּזְמַנּוֹ, וְהָיָה רַבִּי תָּמֵיהַּ וְאוֹמֵר: עָשִׂינוּ תִּשְׁעָה חֲסֵרִים וְנִרְאָה חוֹדֶשׁ בְּזְמַנּוֹ! אֲמַר לְפָנָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי: שֶׁמָּא שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת הָיְתָה, עִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַחֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה יָמִים — הָא כֵּיצַד? שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין - שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יָמִים, וְאֶחָד חָסֵר — לְאוֹר עִיבּוּרוֹ. וְכִי עֲבַד חַד חָסֵר טְפֵי — מִקַּדְּמַת דְּלֵיהּ לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה חַד יוֹמָא, דְּהַיְינוּ לְיוֹם הַנֶּף. אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר: מְעוּבָּרִין נָמֵי עָבְדִינַן, הָא כֵּיוָן דְּעָבְדִינַן בְּיוֹמוֹת הַחַמָּה אַרְבָּעָה מִלֵּיאִין - לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה חַד יוֹמָא, דַּהְוֹה לֵיהּ לְאוֹר אוֹר עִיבּוּרוֹ שֶׁל נִיסָן לְיוֹם רְבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. **הָא שִׁבְעָה עָבְדִינַן** — אֲפִילּוּ לְעוּלָּא — מִשּׁוּם דְּקָדִים אַתִּי סֵידְרָא תְּרֵי יוֹמֵי, אֲבָל שִׁבְעָה, דְּלָא קָדִים אֶלָּא חַד יוֹמָא — עָבְדִינַן. וְהָא זִימְנִין דְּאֵיכָא חֲמִשָּׁה יָמִים בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה בֵּין פֶּסַח לְפֶסַח. דְּהָא אֵיכָא יוֹמָא דְּשָׁעֵי, דִּלְשִׁלּוֹשׁ שָׁנִים טְפֵי חַד יוֹמָא טוֹפֵיכָא. דְּבֵין מוֹלַד זֶה לְמוֹלַד שְׁנָה הַבָּאָה אֵיכָא אַרְבָּעָה יָמִים וּשְׁמוֹנָה שָׁעוֹת וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת שְׁבָעִים וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים, צָא לְשֶׁלֶשׁ שָׁנִים, לְכָל שָׁנָה שְׁמוֹנָה שָׁעוֹת — תְּמַצָּא יוֹם אֶחָד. **וְיוֹמָא דְּתַלְתִּין שְׁנֵי** — שֶׁהֲרֵי מִן הַשְּׁמוֹנָה מֵאוֹת שִׁבְעִים וְשִׁשָּׁה צָא שְׁמוֹנָה מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְאַרְבָּעָה מִכָּל שְׁמוֹנָה מֵאוֹת שִׁבְעִים וְשִׁשָּׁה, תְּמַצָּא יוֹם לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. שֶׁהֲרֵי אֶלֶף וּשְׁמוֹנִים חֲלָקִים בְּשָׁעָה, חָשׁוּב חֲמִשָּׁה שְׁמוֹנָה מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְאַרְבָּעָה אַרְבַּע שָׁעוֹת — הֲרֵי לִשְׁלֹשִׁים שְׁמוֹנָה מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְאַרְבָּעָה — עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, שֶׁהֵן יוֹם אֶחָד. **וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לְהָא דְּרַב הוּנָא** — דְּשְׁמוֹנָה מֵלֵיאִין נָמֵי עָבְדִינַן. **שְׁנֵיהֶם מְלֵיאִים** — שְׁנֵיהֶם מִן הַחֲסִירִין (שְׁנַיִם) כְּגוֹן מַרְחֶשְׁוָן וְאִייָר, אִם תַּעֲשֶׂה מְלֵיאִים — נִמְצָא שָׁנָה עוֹדֶפֶת שְׁנֵי יָמִים עַל כְּסִדְרָן, וְהֲרֵי הִיא שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה. **שְׁנֵיהֶם חֲסִירִין** — שְׁנַיִם מִן הַמְּלֵיאִין, כְּגוֹן כִּסְלֵיו וְטֵבֵת, אִם תַּעֲשֶׂה חֲסִירִין — נִמְצֵאת שָׁנָה חֲסֵרָה שְׁנֵי יָמִים מִכְּסִדְרָן, וְהֲרֵי הִיא שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְשְׁנַיִם, וּכְסִדְרָן שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה. אַלְמָא עָבְדִינַן תְּמַנְיָא מְלֵיאִין. **הֲרֵינִי נָזִיר כִּימוֹת הַחַמָּה** — (אוֹ) שֶׁאָמַר כִּמְנִין יְמוֹת הַחַמָּה — מוֹנֶה נְזִירוּת שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה. **וְאַף רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא** — דְּאָמַר: עָבְדִינַן שְׁמוֹנָה מְלֵיאִים. **וְנִרְאֶה חָדָשׁ** — לְבָנָה תִּשְׁרֵי בְּזְמַנּוֹ, בְּיוֹם קְבִיעוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. **וְהָיָה רַבִּי תָּמֵה** — לְפִי שֶׁהָיָה לְאַחַר הַלְּבָנָה שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּימוּ הַקְּבִיעוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים.

בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי — רב הונא דמוקי למתניתין בתרתי מילי סבר לה כרבן שמעון בן גמליאל, דזימנין עשרים ותשעה וזימנין שלשים. והכי מיפרשא מתניתין: אין פוחתין מארבעה חדשים מעוברין, דלא עבדינן טפי משמונה חסירין, הא שמונה חסירין — עבדינן. ולא משכחת לה אלא במעוברת, ועיבורה שלשים, וכדעולא. ולא נראה לעבר יותר על שמונה — הא שמונה מליאין עבדינן. ובמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה, וכדלעיל, והיינו כרבן שמעון. ועולא סבר לה כתנא קמא דלעולם שלשים, הלכך לא מיתוקמא מתניתין אלא בחד תעמא, ולא נראה לחסר יותר משמונה חסירין, הא שמונה — עבדין, ובמעוברת ועיבורה שלשים. אבל לעבר — אפילו שמונה מליאין נמי לא עבדינן, דקדים סידרא שני יומי. דמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה ליכא לאוקומיה כרב הונא, דאין עיבור שנה בציר משלשים. **אלא ביום הנף** — באותו יום שאירע בו ששה עשר בניסן. לפי שבששה עשר בניסן אנו מתחילין למנות חמשים, ויום חמשים איקלע ביום ראשון להתחלת המנין, דיום ארבעים ותשעה הוי סוף שבת שביעית, וביום חמשים מתחיל השבוע. **ואין ראש השנה כו' או לאור עיבורו** — לאור עיבורו של ניסן, ביום שאירע בו שלושים ואחד של ניסן. כגון, אם ניסן בראשון בשבת — הוי אור עיבורו שלישי בשבת. להכי קרי ליה "אור עיבורו" — שהוא לילה שבו מתעבר החדש, שכשעושים ראש חודש יום שלשים ואחד הוי חדש שעבר מעובר. **שניהם חסירין** — כסליו וטיון, וכיון דהוו להו ארבעה חסירין בסתווא, וארבעה חסירים בקייטא — הוי ראש השנה ביום הנף. דהא האידנא עבדינן לעולם חדשי ימות החמה כסדרן, ויש לנו סימן קבוע: א"ת ב"ש ג"ר. לשלישי של פסח הוי ראש השנה, דהיינו לאור עיבורו. וכי עבד חד חסר טפי — מקדמת דליה לראש השנה חד יומא, דהיינו ליום הנף. אלא לרב הונא דאמר: מעוברין נמי עבדינן, הא כיון דעבדינן בימות החמה ארבעה מליאין — מאחרת לראש השנה חד יומא, דהוה ליה לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של פסח. **הא שבעה עבדינן** — אפילו לעולא. דהא דלא עבדינן שמנה מליאין — משום דקדים אתי סידרא תרי יומי, אבל שבעה, דלא קדים אלא חד יומא — עבדינן. והא זימנין [דלא] עבדינן בסתווא, ועבדינא לחדשי החורף בסדרן, ומעברינא ליה בקייטא, ועבדינן ארבעה מלאים, והוה ליה נמי לאור אור עיבורו! **אלא** — הא דקתני: לעולם לאור עיבורו ולא יותר — אחרים הוא, דלית להו מליאין וחסירין, דלדידהו כל החדשים [כולהו] כסדרן. **אלא ארבעה ימים** — אם אירע ראש השנה ביום ראשון, יבא לשנה הבאה ליום חמישי, דהיינו כולהו כסדרן. **ביום הנף לא משכחת לה** — דהא בכסדרן מקלע לאור עיבורו. **דל ירחא** — דקייטא, ועביד ליה חסר, לבהדי ירחא דעיבור דעבדת ליה מלא. דכי היכי דעבדינן שבט ואדר הראשון מליאין ביחד, עבדינן נמי ניסן ואייר חסירין יחד. דהא אמרינן: אם היתה שנה מעוברת — חמשה, וכיון דעיבור שנה שלשים, אי לא עבדינן תרי חסירין בהדי הדדי — הוו להו שיתא בין ראש השנה לראש השנה, דהא כי מוספת חד חדש מלא על ירחי שתא — מאחרת ליה לראש השנה תרי יומי. הילכך הוו להו בקייטא ארבע חסירין, ומיקלע ביום הנף. **אחרים מנינא אתא לאשמועינן** — בתמיה: כיון דכסדרן אית להו, פשיטא דאין בין זה לזה אלא ארבעה. והכי איבעי להו למימר: אין מעברין את החדש לצורך, וממילא ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה! **[הא קמשמע לן]** — אי הוה אמרי: אין מעברין את החדש לצורך הוה אמינא: הני מילי בחדש שנראה בזמנו, אבל היכא דלא אתו סהדי ביום שלשים — על כרחך תעברהו, משום דמצוה לקדש על פי עדים. **קא משמע לן כו'** — דהכי משמע, דהאי סימנא נקוט בידך: ארבעה ימים בין זה לזה, ואפילו לא נראית הלבנה. **והאיכא יומא דשעי** — כלומר, נהי נמי דבתר מולדות הלבנה אזלי אחרים, מיהו זימנין דאיכא חמשה ימים בשנה פשוטה בין פסח לפסח. דהא איכא יומא דשעי, דלשלש שנים טפי חד יומא טופיכא. דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים ושמה חלקים, צא לשלש שנים, לכל שנה שמונה שעות — תמצא יום אחד. **ויומא דתלתין שני** — שהרי מן השמונה מאות שבעים ושמה צא שמונה מאות ששים וארבעה מכל שמונה מאות שבעים ושמה, תמצא יום לשלשים שנה. שהרי אלף ושמונים חלקים בשעה, חשוב חמשה שמונה מאות ששים וארבעה ארבע שעות — הרי לשלשים שמונה מאות ששים וארבעה — עשרים וארבע שעות, שהן יום אחד. **ואף שמואל סבר להא דרב הונא** — דשמונה מליאין נמי עבדינן. **שניהם מליאים** — נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים ושמה. **שניהם חסירין** — שנים מן המליאין, כגון כסליו וטיון, אם תעשה חסירין — נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים ושנים, וכסדרן שלש מאות חמשים וארבעה. אלמא עבדינן תמניא מליאין. **הריני נזיר כימות החמה** — (או) שאמר כמנין ימות החמה — מונה נזירות שלש מאות ששים וחמשה. **ואף רבי סבר לה כרב הונא** — דאמר: עבדינן שמונה מליאים. **ונראה חדש** — לבנה תשרי בזמנו, ביום קביעות ראש השנה. **והיה רבי תמה** — לפי שהיה לאחר הלבנה שלשה ימים, שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים.

התבאר לעיל, שלדעת רב הונא מבואר במשנה שעושים שמונה מלאים חדשים בשנה, ולדעת עולא אף שמונה מלאים אין עושים, ועל כן פירש את המשנה באופן אחר. הגמרא מפרשת את שורש מחלוקתם: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב הונא ועולא, **בְּמִנְיַן** ימי חודש אדר ראשון שהוא הנוסף **לְעִיבּוּר שָׁנָה** נחלקו. **דְּתַנְיָא, כַּמָּה** הם ימי החודש שמוסיפים **לְעִיבּוּר שָׁנָה, שְׁלֹשִׁים** יום, זו היא שיטת תנא קמא. אבל **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** עושים אותו כל סוג **חוֹדֶשׁ** שהוא, בין חסר ובין מלא. וסובר רב הונא כרבן שמעון בן גמליאל ועל כן העמיד את המשנה באופן שהיתה השנה שעברה מעוברת והיה חודש העיבור חסר, שבאופן זה אפשר לעשות בשנה זו שמונה מלאים, כמבואר לעיל. אבל עולא סובר כתנא קמא, ועל כן לא היה יכול לפרש את המשנה באופן זה, שהרי לשיטתו חודש העיבור לעולם מלא, ואם כן לעולם אין עושים שמונה מלאים, ולפיכך הוכרח לפרש את המשנה באופן אחר.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייתא: **מֵיתִיבִי,** הלא שנינו בברייתא, **אֵין עֲצֶרֶת חָלָה אֶלָּא בְּאותו** יום בשבוע שחל בו באותה שנה **יוֹם הַנָּף** העומר והקרבתו שהוא ט"ז בניסן. **וְאֵין רֹאשׁ הַשָּׁנָה חָלָה אֶלָּא אוֹ בְּיום** השבוע שחל בו **יוֹם הַנָּף** העומר שקדם לו, **אוֹ לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** של ניסן, היינו באותו יום השבוע שחל בו יום א' אייר. **בְּשִׁלְמָא לְעוּלָּא דְּאָמַר שְׁמוֹנָה** חדשים **חֲסֵירִין** בשנה **עֲבְרִינַן** אבל שמונה **מְעוּבָּרִין לָא עֲבְרִינַן, מַשְׁבַּחַת לָהּ** בשנה שעשו בה שמונה חסרים וחיסרו חודש נוסף בימות הגשמים וחודש נוסף בימות החמה, ועשו את **שְׁנֵיהֶן** [כסלו וסיון שדרכם בשנה כסדרה להיות מלאים] לחודש **חָסֵר,** שיחול ראש השנה שלאחריה **בְּיום** השבוע שחל בו **יוֹם הַנָּף** העומר. ובשנה כסדרה שהיו חדשיה **אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר** והיה סיון מלא, יחול ראש השנה **לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** – ביום השבוע שחל בו א' אייר. אבל לעולם אין חל ראש השנה ביום אחר מלבד שני ימים אלו, שכן לשיטת עולא אין מוסיפים לעולם על החדשים המלאים שבימות החמה, כדי שלא יהיו יותר משבעה מלאים. **אֶלָּא לְרַב הוּנָא דְּאָמַר עֲבְרִינַן** גם שמונה חדשים **מְעוּבָּרִין** בשנה, **הָא זִימְנִין דְּמַשְׁבַּחַת** לה שיחול ראש השנה גם ביום בשבוע שהוא **לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** – הלילה שלאחר ליל עיבורו של ניסן שהוא א' אייר, כלומר ביום שחל בו ב' אייר. שהרי בשעושים שמונה חדשים מלאים ארבעה מתוכם הם מחדשי הקיץ, ונמצא שנוסף עוד יום על ימי הקיץ, ומתאחר ראש השנה ביום נוסף. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב הוּנָא,** וכי **לְעוֹלָא מִי נִיחָא,** הלא גם לשיטתו דווקא **שְׁמוֹנָה** חדשים מלאים **הוּא דְּלָא עֲבְרִינַן, הָא שִׁבְעָה** מלאים **עֲבְרִינַן,** והרי כשעושים **שִׁבְעָה** מלאים **זִימְנִין דְּלָא עֲבְרִינַן כְּסִיתְוָא** [–בחורף] את החודש המלא הנוסף **וְעֲבְרִינַן לוֹ בְּקֵיטָא** [–בקיץ], **וְהָא** באופן זה **הָוֶה** היום שחל בו ראש השנה ביום השבוע שהוא **לְאוֹר עִיבּוּרוֹ** של ניסן. **אֶלָּא** בהכרח **הָא מַנִּי** ברייתא זו, כשיטת **אֲחֵרִים הִיא. דְּתַנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים,** אֵין הפרש בחשבון ימי השבוע **בֵּין עֲצֶרֶת** של שנה זו **לַעֲצֶרֶת** של השנה שלאחריה, **וְכֵן אֵין** הפרש **בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה** זה **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה** שלאחריו, **אֶלָּא אַרְבָּעָה יָמִים בִּלְבַד, וְאִם הָיְתָה שָׁנָה מְעוּבֶּרֶת** יהיה ביניהם הפרש של **חֲמִשָּׁה** ימים. שלעולם עושים חודש אחד מלא ואחד חסר לסירוגין, ולא כדברי משנתנו שעושים לפעמים גם ארבעה או חמשה מלאים ושבעה או שמונה חסרים וכן להיפך. לפיכך לשיטתם מתרחק יום השבוע של עצרת ושל ראש השנה משנה לשנה בארבעה ימים, ובשנה מעוברת שעשו ששה חדשים ממנה מלאים ושבעה חסרים, מתרחק יום השבוע של עצרת ושל ראש השנה ביום נוסף. אך לעולם לא יחול ראש השנה לאור עיבורו של ניסן.

שוב מקשה הגמרא: הלא **סוֹף סוֹף לַאֲחֵרִים** גם **בְּיום הַנָּף לֹא מַשְׁבַּחַת לָהּ** שיחול ראש השנה, שהרי לשיטתם לעולם ניסן וסיון ואב מלאים ואייר ותמוז ואלול חסרים, ואם כן לעולם יחול ראש השנה ביום השבוע שחל בו א' אייר, שהוא יום אחד לאחר יום השבוע שחל בו יום הנף. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא,** גם לפי אחרים ישנו אופן שיחול בו ראש השנה ביום הנף, **וּכְגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁנָה** זו **מְעוּבֶּרֶת** ועשו את חודש **עִיבּוּר הַשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים יום. דַּל יַרְחָא לְבַהֲדֵי יַרְחָא** – הסר חודש אחד מלא מחדשי הקיץ בנגד חודש העיבור המלא, **דְּמַעְתָּה מַשְׁבַּחַת לָהּ** שיחול ראש השנה **בְּיום** השבוע שחל בו **יוֹם הַנָּף.**

הגמרא חוזרת לפרש את גוף דברי אחרים: **אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא,** וכי **אֲחֵרִים מְנָיְנָא אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן,** הרי לא היה להם לומר אלא שאין מעברים חודש שעל פי חשבון צריך להיות חסר, ואפילו שיש צורך בדבר, וממילא נדע שבין עצרת לעצרת ובין ראש השנה יש לעולם הפרש של ארבעה ימי שבוע. מתרצת הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** אחרים, **דְּלֹא בָּעֵינַן לְמִצְוָה לְקַדּוֹשֵׁי עַל פִּי הָרְאִיָּה,** אלא יש לקדש את החודש על פי חשבון. שאם היו אומרים רק שאין מעברים את החודש החסר אפילו לצורך, היינו מפרשים בדבריהם, שכן הוא רק באופן שבאו עדים שראו את הלבנה ביום השלשים, שאין מעברים אותו אפילו לצורך. אבל אם לא נראתה הלבנה ביום השלשים, אין מקדשים את החודש הבא אלא למחר, ועושים חודש זה מלא אפילו שעל פי חשבון עליו להיות חסר, שכן יש מצוה לקדש על פי הראייה ולא על פי חשבון. על כן אמרו 'אין בין עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים', שמכך משמע שלעולם עושים חודש אחד מלא ואחד חסר, אפילו אם לא נראתה הלבנה ביום השלשים, מקדשים את יום השלשים בחודש הראוי להיות חסר.

הגמרא מביאה קושיא על דברי אחרים: **מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא,** איך אמרו אחרים שיש בין עצרת לעצרת ארבעה ימים בלבד, **וְהָאֵיכָּא יוֹמָא דְּשָׁעֵי וְיוֹמָא דְּתִלְתִין שְׁנֵי** – והרי מדי שלש שנים ישנו יום אחד שנוסף על ידי שמונה השעות שנוספות בכל שנה לשלש מאות חמשים וארבעה ימות השנה, ומדי שלשים שנה ישנו יום אחד שנוסף על ידי תתע"ו חלקי השעה הנוספות בכל שנה לימות השנה. ומדוע אמרו שאין ביניהן אלא ארבעה ימים בלבד.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ** לימים נוספים אלו **בְּכָל שַׁתָּא** [–שנה], **לֹא קָא חֲשִׁיב** אחרים ימים אלו, ולא אמרו 'אין בין עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים בלבד' אלא בשנה רגילה שאין בה את אותם ימים.

הגמרא חוזרת למחלוקת רב הונא ועולא שהובאה לעיל: **וְאַף שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ כְּרַב הוּנָא,** שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין שָׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יום, וְלֹא יְתֵירָה עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה יום. הָא כֵּיצַד,** שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים, אם היו **שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין** יש בשנה זו שמונה חדשים מלאים, ונמצא שיש בה שלש מאות חמשים ושִׁשָּׁה יום. ושני חדשים שבשנה כסדרה הם מלאים, אם היו **שְׁנֵיהֶם חֲסֵירִין** יש בשנה זו שמונה חדשים חסרים, ונמצא שהיא עולה למנין שלשים חמשים ושְׁנַיִם יום. ואם היו כל חדשי השנה כסדרם **אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר,** יש בה שלשים מאות חמשים **וַאַרְבָּעָה** יום.

המשך בעמוד 224

וְחודש **עִיבּוּר** שָׁנָה היה מלא בן **שְׁלֹשִׁים** יום, וכמו כן **אִישְׁתַּקַּד** **עָשׂינוּ** את **שְׁנֵיהֶם** [את שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים, כגון מרחשון ואייר] **מְלֵאִין**, **דַּל תְּלָתָא לְבַהֲדֵי תְּלָתָא** – הסר את שלשת החדשים החסרים של שנה זו כנגד שלשת החדשים המלאים האמורים. כלומר, כנגד הקדמת ראש השנה זה בשלשה ימים מחמת שלשת החדשים החסרים, הרי הוא מתאחר בשלשה ימים משום תוספת שלשת החדשים המלאים [שהם חודש עיבור שנה זו והחדשיים המלאים מהשנה הקודמת], **וְנִמְצָא** שראש השנה **קֵם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ** [–במקומו] הראוי ביום מולד תשרי.

אָמַר לֵיהּ רבי לרבי שמעון בנו, **נַר יִשְׂרָאֵל** אתה, שהינך מאיר בדבריך את עיני חכמים, אכן **כֵּן הָוֶה**, והיתה השנה מעוברת, ובשנה שעברה היו שמונה חדשים מלאים. הרי לנו שגם רבי סבר כדברי רב הונא, שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה.

משנה

משנתנו עוסקת במניינים ושאר דינים הנוגעים לנגינה וכליה בבית המקדש.

אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֲשָׂרִים וְאַחַת תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ – אין יום שיתקעו בו פחות מעשרים ואחת תקיעות בחצוצרות במקדש. וכמבואר בסוכה (נג:) שהיו תוקעים שלוש תקיעות בעת פתיחת שערי העזרה, תשע תקיעות בשעת ניסוך נסכי קרבן התמיד של שחר, ותשע בשעת נסכי התמיד של בין הערביים, הרי עשרים ואחת, **וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה** – ואין יום שיש בו יותר מארבעים ושמונה תקיעות במקדש. שהיו ימים שהיו מוסיפים על תקיעות הקבועות, והם, בימים שהיו מקריבים קרבן מוסף היו תוקעים עוד תשע תקיעות, ובערב שבת עוד שש תקיעות, ובחג הסוכות היו עוד שתים עשרה תקיעות. ובערב שבת שבחג הסוכות היה מנין התקיעות מגיע לארבעים ושמונה.

וכן, כשהיו הלויים שרים בכל יום על הקרבן, והיו שם מנגנים בנבל ושאר מיני זמר, **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִים** – לא יפחתו משני מנגנים בשני נבלים, **וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה** מנגנים בנבל. וכן **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי חֲלִילִין** בזמן שמנגנים בחליל בבית המקדש, **וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנַיִם עָשָׂר** חלילים, שיכולים להוסיף עד שנים עשר כמנין הימים שמנגנים בחליל לפני המזבח.

וּבִשְׁנֵים עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה הָחָלִיל מַכֶּה [–מנגן] **לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** – ישנם שנים עשר ימים בשנה שבהם מנגנים בחליל לפני המזבח בעת שירת ההלל על הקרבן. ואלו הם, **בְּשִׁחִיטַת** קרבן **פֶּסַח רִאשׁוֹן** בארבעה עשר בניסן היו קוראים את ההלל בעזרה בשעת השחיטה והיו מנגנים בחלילים בין שאר כלי הזמר. **וּבְשִׁחִיטַת** קרבן **פֶּסַח שֵׁנִי**, בארבעה עשר באייר, ובשעת השחיטה היו קוראים את ההלל, **וּבְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת** [–חג השבועות], **וּבְשִׁמּוֹנַת יְמֵי הֶחָג** [–של סוכות] הרי שנים עשר ימים. ובשאר ימים בשעת שירת הלויים לא היו מנגנים בחלילים אלא בנבלים, מצלתיים וכינורות.

המשנה שונה דינים נוספים הנוגעים לנגינת החליל בבית המקדש: **וְלֹא הָיָה מַכֶּה** [–מנגן] **בְּאַבּוּב** – בחליל **שֶׁל נְחֹשֶׁת** – העשוי מנחושת, **אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה** – בחליל העשוי מעץ חלול, **מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ** של חליל העשוי מקנה **עָרֵב** יותר. **וְלֹא הָיָה מַחֲלִיק** [–מסיים הניגון] **אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי** – שאף שהיו שם שני חלילים או יותר, היה אחד מהם מאריך במקצת יותר מן האחרים **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲלִיק יָפֶה** – שסיום בחליל יחיד נאה יותר משיסיימו כולם יחד.

וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ אלו המנגנים בכלי הזמר, **אלו דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, המנגנים היו **מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית פְּגָרִים** וממשפחת **בֵּית צִפְּרָיָא** – כך נקראו שמות משפחותיהם, **וּמַעֲמָאוֹם הָיוּ** – כך נקרא מקומם, **וּמַשִּׂיאִין לִבְהוּנָּה** – שהכהנים נשאו את בנותיהם, מפני שהיו ישראלים מיוחסים. **וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר**, המנגנים **לְוִיִּם הָיוּ**, אבל ישראלים פסולים לנגן בבית המקדש.

גמרא

שנינו במשנה שמנין התקיעות בכל יום אינו פוחת מעשרים ואחת ואינו עולה על ארבעים ושמונה. מסיקה מכך הגמרא: **מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה** – משנתנו אינה הולכת כשיטת רבי יהודה, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר [הַפּוֹחֵת] לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע** – היום שבו התקיעות המעטות ביותר לא יהיו פחות משבע, **[וְהַמּוֹסִיף] (ו)לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** – והיום שבו התקיעות הרבות ביותר לא יהיו יותר משש עשרה. שהתקיעה התרועה והתקיעה שבכל תקיעה, למשנתנו מונים אותן כשלש תקיעות, ולרבי יהודה מונים אותן כאחת.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רבי יהודה ורבנן. מבארת הגמרא: **רַבִּי יְהוּדָה סָבַר תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא** – שלשתן אינן אלא תקיעה אחת, כלומר מצוה אחת הן, ומונים אותן כאחת. **וְרַבָּנָן סָבְרֵי תְּקִיעָה לְחוּד וּתְרוּעָה לְחוּד וּתְקִיעָה לְחוּד** – כל אחת מן השלש מצוה בפני עצמה היא ומונים כל אחת לחוד בחשבון התקיעות.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שהן מצוה אחת. מבארת הגמרא: **כְּתִיב** (במדבר י ה) לגבי תקיעת החצוצרות בעת נסיעת המחנות במדבר 'וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה', וְכן **כְּתִיב** (שם י ו) 'וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וגו' **תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְּעֵיהֶם' (לָכֶם)**, שמשתמשת התורה בלשון תקיעה לגבי תרועה. ומכך שקוראת לתקיעה תרועה ולתרועה תקיעה, **שְׁמַע מִינָּהּ, תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא** – מוכח מכאן שתקיעה ותרועה ותקיעה הרי הן דבר אחד ומצוה אחת הן.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שאינם לומדים ששלשתן מצוה אחת הן, כיצד יסבירו לשון זו. מבארת הגמרא: **הַהוּא** – הדיוק בלשון הפסוק, **לְפִשּׁוּטָהּ לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָהּ לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא** – הוא בא ללמדנו שכאשר תוקעים תרועה צריך לתקוע תקיעה פשוטה לפניה ותקיעה פשוטה לאחריה. והמשמעות היא, ממה שנאמר 'ותקעתם תרועה' הרי שקודם לתרועה תקיעה, וממה שנאמר 'תרועה יתקעו' הרי שלאחר התרועה תקיעה, אך כל אחת מהן מצוה בפני עצמה היא.

מבררת הגמרא: **וְרַבָּנָן מַאי טַעְמַיְיהוּ**. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** (במדבר י ז), 'וּבְהַקְהִיל **אֶת הַקָּהָל תִּתְקָעוּ וְלֹא תָרִיעוּ**' – כאשר משה רבינו רוצה לדבר אל העם יש להקהילו על ידי תקיעה בלא תרועה, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁתֵּי תְרוּעָה וּתְקִיעָה חֲדָא הִיא, אָמַר רַחֲמָנָא עֲבִיד פַּלְגָּא דְּמִצְוָה** – היתכן שתצוה התורה לעשות חצי מצוה, שאם שלשתן מצוה אחת הרי תקיעה בלא תרועה היא מצוה חצויה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר ששלשתן מצוה אחת הן, מה יענה על הוכחה זו. משיבה הגמרא: רבי יהודה יסביר **שִׁמְעָנָא בְּעַלְמָא הוּא** – תקיעה זו להקהיל את הקהל אינה תקיעה של מצוה כשאר תקיעות שבתורה, אלא לסימן לעם שיבואו ויקהלו.

המשך בעמוד 95

ועיבור שנה שלשים — הרי לך אחד מלא, ואשתקד עשינו שניהן מליאים מרחשון ואייר — והרי לך שלשה מלאין יותר על בסדרן. הלכך, כי חסרה השתא לבהדייהו שלשה — קם ליה בדוכתיה. **נר ישראל** — שאתה מאיר עיני חכמים. **משנה עשרים ואחת תקיעות** — וארבעים ושמונה תקיעות מפרש להו במסכת סוכה בפרק "החליל" (נג,ב). **משני נבלים** — לשני לוים. **ולא מוסיפין על ששה** — לא אתפרש טעמא. **משני חלילין** — חליל = *קלמייל"ש בלעז. **ולא מוסיפין על שנים עשר** — אם היו רוצין היו עושין שנים עשר, כנגד שנים עשר רוצין שהחליל מכה לפני המובח. **מכה** — שהיו נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב להגעים את הקול. **בשחיטת פסח ראשון** — בארבעה עשר בניסן, שהיו קורין ההלל בעזרה בשעת שחיטה, כדאמרינן ב"תמיד נשחט" (פסחים סד,א). **אבוב** — היינו חליל. ובגמרא מפרש הכי. **ולא היה מחלק** — מסיים, אלא באבוב יחידי. כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר, שזהו חילוק יפה יותר משיסיימו שניהם כאחד. חילוק — היינו סיום, שמחלק בין נעימה לנעימה. ובשעת הקרבה היה שיר זה, והיו הלוים משוררים בפה את ההלל באותן שנים עשר ימים, והחלילים מחללים. ובשאר ימים היו נבלים וצלצל וכינורות, והשיר היה אותו שיר המפורש בראש השנה (לא,א): אחד בשבת — "לה' הארץ ומלואה" וכל המזמור, ובשני — "גדול ה' ומהולל", וכן כולם. **ועבדי כהנים היו** — אותם המכים בחליל. **בית הפגרים ובית צפריא** — שם המשפחה. **מעמאום** — שם המקום. **ומשיאין לכהונה** — כהנים היו נושאין בנותיהן, שישראלים מיוחסין היו.

גמרא **מתניתין** — דקחשיב עשרים ואחת תקיעות וארבעים ושמונה תקיעות, דלא כרבי יהודה. דמתניתין קא חשיב לכל תקיעה ולכל תרועה באנפי נפשה, ואין לך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה. ורבי יהודה לא קא חשיב תקיעה ותרועה ותקיעה אלא חדא — הרי לך עשרים ואחת דתנא דידן שבע לרבי יהודה, וארבעים ושמונה דתנא דידן שש עשרה לרבי יהודה. **ותקעתם תרועה** — אלמא לתרועה קרי "תקיעה", ולתקיעה "תרועה". **לפשוטה לפניה ולאחריה** — דמהכא נפקא פשוטה לפניה, דכתיב "ותקעתם" והדר "תרועה", ופשוטה לאחריה — דכתיב (במדבר י) "תרועה" והדר "יתקעו". ולעולם כל חדא מצוה באנפי נפשה. **סימנא בעלמא** — לסימן שיקהלו, ולאו לשום מצוה. **ולא כלום** — שלא ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה, ובין התרועה לפשוטה שלאחריה, אלא בבת אחת סמוכות זו לזו. **כרבי יהודה** — דאמר: חדא מצוה נינהו, ולא בעי אפסוקי. **אפילו כרבנן** — והאי "אין בין" לאו דיעשה סמוכות כל כך, אלא שלא ישהה בינתיים יותר מדאי. **ולאפוקי מדרבי יוחנן** — דאמר גבי ראש השנה: שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות ושלש של זכרונות ושלש של שופרות בתשע שעות, ששהה שעה בין כל אחת ואחת — יצא. **ולא כלום** — משמע כלל לא יפסיק. שמונה ימי חנוכה לא חשיב במתניתין, משום דליכא קרבן ימי

1 **וְעִיבּוּר שָׁנָה שְׁלֹשִׁים, אֵישְׁתַּמֵּיד עֲשִׂינוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין, דַּל**
2 **תְּלָתָא לְבַהֲדֵי תְּלָתָא וְקָם לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: נֵר**
3 **יִשְׂרָאֵל, כֵּן הָוֶה. מִשְׁנָה אֵין פּוֹחֲתִין מֵעֶשְׂרִים וְאַחַת**
4 **תְּקִיעוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה. אֵין**
5 **פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵי נְבָלִים, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שִׁשָּׁה. אֵין פּוֹחֲתִין**
6 **מִשְּׁנֵי חֲלִילִין, וְלֹא מוֹסִיפִין עַל שְׁנֵים עָשָׂר. וּבְשְׁנֵים עָשָׂר**
7 **יוֹם בַּשָּׁנָה הֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵי הַמְּזֻבָּח: בְּשְׁחִיטַת פֶּסַח**
8 **רִאשׁוֹן, וּבְשְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח,**
9 **וּבְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת, וּבִשְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וְלֹא הָיָה מַכֶּה**
10 **בְּאַבּוּב שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא בְּאַבּוּב שֶׁל קָנֶה, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ**
11 **עָרֵב; וְלֹא הָיָה מְחַלֵּק אֶלָּא בְּאַבּוּב יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
12 **מַחֲלִיק יָפֶה. וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי**
13 **יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשְׁפַּחַת בֵּית פְּגָרִים וּבֵית צִיפָּרָא מֵעַמְּאוֹם,**
14 **הָיוּ מַשִּׂיאִין לְכְהוּנָּה; רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר:**
15 **לְוִיִּם הָיוּ. גמ' מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה; דְּתַנְיָא,**
16 **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִפְחוֹת מִשִּׁבְעָה, לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ**
17 **עֶשְׂרֵה. בְּמַאי קָמְפַלְגִי? רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: תְּקִיעָה תְּרוּעָה**
18 **וְתְקִיעָה חָדָא הִיא, וְרַבָּנַן סָבְרִי: תְּקִיעָה לְחוּד וּתְרוּעָה**
19 **לְחוּד וְתְקִיעָה לְחוּד. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? כְּתִיב:**
20 **"וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה", וּכְתִיב: "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לָכֶם", שְׁמַע**
21 **מִינָּהּ: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חָדָא הִיא. - וְרַבָּנַן? הַהוּא,**
22 **לְפִשּׁוּטָהּ לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָהּ לְאַחֲרֶיהָ הוּא דַּאֲתָא. וְרַבָּנַן,**
23 **מַאי טַעְמָא? דִּכְתִיב: "וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא**
24 **תָרִיעוּ", וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה חָדָא**
25 **הִיא, אֲמַר רַחֲמָנָא עֲבִיד פְּלָגָא דְּמִצְוָה? - וְרַבִּי יְהוּדָה?**
26 **סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב פָּפָּא:**
27 **אֵין בֵּין תְּקִיעָה לִתְרוּעָה וְלֹא כְּלוּם, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה.**
28 **- פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: אַפִּילּוּ כְּרַבָּנַן אָתְיָא, וּלְאַפּוּקֵי**
29 **מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: שְׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת**
30 **בְּיוֹם - יָצָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי? - אִם**
31 **כֵּן, מַאי "וְלֹא כְּלוּם"? "שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה מַכֶּה**
32 **בֶּחָלִיל" וכו'. מַאי שְׁנָא הָנֵי? הוֹאִיל וְיָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת**
33 **הַהַלֵּל. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק:**
34 **שְׁמוֹנָה עָשָׂר יָמִים שֶׁהַיָּחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַהַלֵּל: שְׁמוֹנָה**
35 **יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל**
36 **פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה עֶשְׂרִים**
37 **וְאֶחָד: תִּשְׁעָה יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים**
38 **טוֹבִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. מַאי שְׁנָא**
39 **הֶחָג דְּאָמְרִינַן כָּל יוֹמָא, וּמַאי שְׁנָא בַּפֶּסַח דְּלָא אָמְרִינַן כָּל**

מיום שלישי שש שעות, דכי שדית חמשה עשרים ואחד חמש מאות שמונים ותשע נראה המולד ביום [ראשון] עצמו. ויש לדקדק: כיון דאשתקד המולד היה ביום שלישי איך עשה שמונה מלאים (ואי חד) [ואיתאחר] קיבוע עד יום חמישי? הלא קדם המולד שני ימים לקיבוע, ולעיל אסקינן דלא עבדינן שמונה מלאים אלא בשאותה שנה מעוברת, ומתארע כך דלא מקדים כי אם חד יומא לקיבוע. ואם כן לפירושו היה הדבר אשתקד, שהמולד היה ביום שלישי אחר שמונה עשרה שעות ולא נראית עד יום רביעי, ולא קדם ראיית המולד לקיבוע רק חד יומא. ואם כן קשה טובא: דכי שדינן חמישה עשרים ואחד חמש מאות שמונים ותשע על יום שלישי שמונה עשרה, יהיה השנה זו ביום שני חמש עשרה שעות, והקיבוע היה ביום אחד — ואיך נראה החודש בזמנו? גם לפי מה דפירש לעיל, דמקדם לא היו אם אינו קודם שמונה עשרה שעות אחרונות שביום, ויכול להיות דאשתקד המולד ביום שלישי לשש שעות, ולבני בבל לא נראית עד יום רביעי — אכתי דכי שדית חמשה עשרים ואחד חמש מאות שמונים ותשע על שלישי שש שעות, הוי המולד השתא ביום שני ושלש שעות, ואכתי לא הוי בזמנו! ושמא נראה חודש בזמנו לאו דווקא, דביום שאחר קיבוע קרי ליה "זמנו", דבשביל איחור יום אחד המולד לקיבוע — אין בכך כלום, דלאו אדעתייהו דאינשי, הלכך בשהמולד למחרתו דקיבוע כמו ביומא דקיבוע. **יש** ספרים שגורסין: "בית הפגריס" בסמ"ך, ויש שגורסין: "בית הפגרים" במ"ם, וכן כתוב בתוספתא (פ"א) ופסוק (ירמיה לא) "העמק הפגרים".

הפוחת לא יפחות משבע — לרבי יהודה דאמר ליכא תקיעות כי אם שבעה — משום דתקיעה תרועה תקיעה חשיב תקיעה אחת. והא דאמר בשבת פרק "במה מדליקין" (לה,ב) שהיו תוקעין ערב שבת ששה תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה — לא הוי אלא תרתי אליבא דרבי יהודה, דקחשיב לתקיעה תרועה תקיעה תקיעה אחת. אלא שש נקט אליבא דרבנן, וחשבינן תקיעה תרועה תקיעה בשלשה תקיעות. **אין** בין תקיעה לתרועה ולא כלום — ומסיק דאתא כרבי יהודה דקאמר תקיעה תרועה תקיעה חדא תקיעה. והכי לרבנן, דאסור להפסיק התקיעות. ומכאן נראה לרבי דאסור להפסיק בין שברים לתקיעות, דהא מספקא לן [אי] גנוחי גנח וילולי יליל בהדי הדדי, ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי הדדי בחד תקיעה מספק, ואסור להפסיק ביניהן. ואם נאנס בתרועה ולא יכול לעשות מפני קוצר רוחו או מפני שום אונס — יחזור לשברים, והודה לו רבי. מכאן משמע דאסור להפסיק בין תקיעה לתקיעה. והא דאמרינן בשבת (שם) שהיו מפסיקין [דאמרינן] התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם שבשדות, שנייה להבטיל העיר וחנויותיה כו' — שאני התם, כיון דתקנום כן כדי להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחר — לאו הפסק קחשיב ליה. **שמונה** עשר ימים — הא דלא חשיב ערב פסח, דאז הוו להו תשעה עשר — משום דלא הוי אלא במקדש לא חשיב ליה.

שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל — פירוש: ובשאר ימים אין אומרים אותו כלל. דליכא לפרושי: בשאר ימים אין גומרין אותו, אבל קורין אותו בדילוג. מדקאמר: ראש חדש איקרי מועד לימא — משמע דסובר דאין אומרין בראש חדש כלל. וכן הא דקאמר: מאי שנא בחג דאמרינן ובפסח דלא אמרינן — משמע דאין חובה לאומרו כלל בראש חדש ובפסח. וכן משמע בהך דמסכת תענית (כח,ב): רב איקלע לבבל חזינהו דקרו הלילא בראש חדש, קסבר לאפסוקינהו, כיון דשמע דקמדלגי, אמר: מנהג אבותיהם בידיהם — משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל. ואם כן, ודאי מה שאנו אומרים אותו — אינו אלא מנהג בעלמא, ואינו חובה כמו בשמונה עשר ימים. ומכל מקום אומר רבינו תם דצריך לברך עליו, דכך משמע הך דסבר לאפסוקינהו (דכיון) שמברכין עליו. דאם לא כן, מיד שראה רב שלא ברכו לפניו — מיד היה יכול להבין שלא היה חובה, אלא

כָּל יוֹמָא? דַּחַג - חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן, דְּפֶסַח - אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן. - שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ לֵימָא! - לָא אֵיקְרֵי "מוֹעֵד". - רֹאשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְרֵי "מוֹעֵד" לֵימָא! - לָא אֵיקְדִּישׁ בַּעֲשַׂיִּית מְלָאכָה, דִּכְתִיב: "הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג", לַיְלָה הַמְקוּדָּשׁ לָחָג טָעוּן שִׁירָה, וְשֶׁאֵין מְקוּדָּשׁ לָחָג אֵין טָעוּן שִׁירָה. - רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, דְּאִיקְרוּ "מוֹעֵד" וְאֵיקְדּוּשׁ בַּעֲשַׂיִּית מְלָאכָה, לֵימָא! - מְשׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים? אָמַר לָהֶן: אֶפְשָׁר, מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין, וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנָיו? - וְהָא חֲנוּפָה דְּלָא הָכִי וְלָא הָכִי, וְקָאָמַר! - מְשׁוּם נִיקְּיָא. - פּוּרִים דְּאִיקְּבָא נִיקְּיָא לֵימָא! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה עַל נֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, דְּנֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל! - כִּדְתַנְיָא: עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ - הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה, מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה. רַב נַחְמָן אָמַר: קְרֵיתָה זוֹ הִיא הַלֵּילָא. רָבָא אָמַר: בְּשֶׁלָּמָא הָתָם, "הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" - וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה, הָכָא, הַלְלוּ עַבְדֵי ה' - וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ? אַבַּיְתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן! וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר: קְרֵיתָה זוֹ הִיא הַלֵּילָא, הָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ - לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה! - כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ חָזְרוּ לְהֶיתֵּירָן הָרִאשׁוֹן. "לֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחוֹשֶׁת" וכו'. פָּתַח בְּחָלִיל וּמְסַיֵּים בְּאַבּוּב! אָמַר רַב פָּפָּא: הֵיינוּ חָלִיל הֵיינוּ אַבּוּב, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ חָלִיל? דַּחֲלִי קָלֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה, שֶׁל קָנֶה הָיָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיָה. צָוֶה הַמֶּלֶךְ וְצִיפּוּהוּ זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נָטְלוּ אֶת צִפּוּיוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. צִלְצוּל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, וְנִפְּגַם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים וְהֵבִיאוּ אוּמָנִין מֵאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִקְּנוּהוּ, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב, נָטְלוּ אֶת תִּיקּוּנוֹ וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה. מַכֶּתֶשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים. נִתְפַּגְּמָה, וְהֵבִיאוּ אוּמָנִין מֵאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם וְתִיקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, נָטְלוּ אֶת תִּיקּוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. אֵלּוּ שְׁנֵי כֵלִים נִשְׁתַּיְּרוּ מִמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וְנִתְפַּגְּמוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲרוּכָה, וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד: "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָט", "נְחוֹשֶׁת מְמוֹרָק", וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: "וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מְצֻחֶצַח שְׁנַיִם חֲמוּדוֹת מְזֹהָב". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשְׁנַיִם שֶׁל זָהָב, וְחַד אָמַר: שְׁנֵיהֶם שָׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שְׁנֵיהֶם שָׁקוּלִין כְּאֶחָד שֶׁל זָהָב. תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שְׁנַיִם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁנַיִם, אַל תִּיקְרֵי "שְׁנַיִם", אֶלָּא: "שִׁנַּיִם". תָּנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: שִׁילּוֹחַ הָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם בְּכַאפִּיסָה, צָוָה הַמֶּלֶךְ וְהִרְחִיבוּהוּ כְּדֵי שֶׁיִּתְרַבּוּ מַיָּמָיו, וְנִתְמַעֲטוּ, וְחָזְרוּ וּמִיעֲטוּהוּ, וְהָיָה מְקַלֵּחַ מַיִם, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל יִתְהַלֵּל גִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ". וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִרְהוּרִים לֹא הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ. מַאי הִרְהוּרִים? אָמַר אַבַּיֵי: טַבְלָא גּוּרְגְּרָנָא, מִפְּנֵי שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב וּמְעָרֵב אֶת הַנְּעִימָה. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַגְרִיפָה הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ,

אלא מנהג. אלא שמע מינה שברכו. וכן משמע מהך דרישא פרק שני דברכות (יד,ב), דקאמר רבא: הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל, בין פרק לפרק — פוסק, באמצע הפרק — אינו פוסק. ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל — אפילו באמצע הפרק פוסק, ואם אין מברכין עליו, מאי הפסקה איכא בדברי? ותו, מפני רשות נמי יפסיק. ועוד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני הירא ומפני הכבוד! ולא דמי להאי דקאמר פרק "לולב וערבה" (סוכה מד,ב) אמנהגא לא מברכינן — הני מילי טלטול דמנהג, כמו ערבה, אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר. והא דקאמר התם בפרק רביעי דתענית (כח,ב) תנא: יחיד לא יתחיל, ואם התחיל גומר. פירוש: יחיד אין צריך להתחיל, ואם התחיל גומר ובדילוג. משמע דציבור חייבין — היינו ממנהג בעלמא. וקצת קשה: רב דסבר לאפסוקינהו — התניא הכא דציבור חייבין לקרותו, וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל! ורבינו חננאל פירש: יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל בברכה גומר. ומכל מקום נקוט (דרבינו שמשון) [דרבינו תם] בידך, דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה. דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו, מכל מקום מאחר שמזקיק עצמו לכך — אין זה ברכה לבטלה. כמו שהנשים מברכות על נטילת לולב שאינו לבטלה, אף על פי דפטורות, מכל מקום הם רשאות ליטול, ואין זה ברכה לבטלה. פסק.

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים — אבל לא קאמר: מפני מה אין אנו אומרים שירה. משמע שמלאכי השרת אומרים שירה. ולכך אומר רבינו יצחק, דבראש השנה וביום הכיפורים אין לדלג "והחזיות ישוררו וכרובים יפארו". [שייך למשנה בעמוד הקודם] **אין** פותחין מעשרים ואחת תקיעות במקדש בכל יום — ומפרש בסוכה (נג,ב): שלשה לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר. שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים, והיה בו שלשה פרקים, לכל פרק תקעו והריעו ותקעו.

[שייך למשנה בעמוד הקודם] **ולא** מוסיפין על ששה — פירש רש"י: לא איתפריש טעמא אין פותחין משני חלילים. ולא מוסיפין על שנים עשר — כנגד שנים עשר יום שחליל מכה.

[שייך למשנה בעמוד הקודם] **[אין]** פותחין משנים עשר לוים העומדין על הדוכן — בכל יום כשאומרים שירה. שנים לנבלים, ותשעה כינורות, וצלצל — הרי שנים עשר. ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לויים. והכי תנן פרק בתרא דתמיד (לג,ב): ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים, ושתי חצוצרות בידם. ולא חש התם למתני בינורים וחלילים — לפי שלא היו בכהנים אלא בלוים. וקצת קשה, דקתני התם: והקיש בן ארזא בצילצל! ותירץ, דחדא מיניהו נקט.

ועליהם אמר דוד נחושת ממורט — פירש הקונטרס: על נחושת שמוציא בהם. מיהו קשה, דהאי קרא בעלמא במלכים דכתיב: "נחשת ממורט", ובדברי הימים (ב ד) כתיב: "נחשת מרוק". ומאי קאמר "ועליהם אמר דוד"? ונראה לרבינו יצחק, דהכי גרסינן: ועליהם אמר קרא "נחשת ממורט נחושת (ממורק) [ומרוק]". **הרדוולים** — בסמ"ק גריס רש"י. ונראה לרבי: "הרדוולים" במ"ם. וכן יש בבראשית רבה: "ערדולין בעיר ומדינה נהפכה". פירוש: "ערדוולין" כמו "הרדוולין", והם מיני כלי זמר, מ"ם מתחלפת בנו"ן. "הרדוולים" זהו תרגום של עוגב. **מגריפה** היתה במקדש — פירש בקונטרס: שגורפין בה הדשן. וקשה, דהא היתה כלי זמר! אלא נראה לפרש, דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר.

ימי החג חלוקין בקרבנותיהם — דפרי החג מתמעטין והולכין. **ראש חדש איקרי מועד** — דכתיב (איכה א): "קרא עלי מועד", ובפרק רביעי דמסכת תענית (כט,א): תמוז דהדהוא שתא מלויי מליוה, דכתיב: "קרא עלי מועד". **השיר** — הלל. **מקודש** — בעשיית מלאכה. **קרייתה** — קריאת המגילה. **דחלי קליה** — מתוק קולו לשמוע. **חלק** — קלוף. **דק** — *1טינב"ש, גילדו דקה. **צלצל** — שני כלים מכין זה על גבי זה, וקולם דקה, וקורין להן *2צנב"ש. **מפטמת את הבשמים** — שבה היו כותשין סממני הקטרת. והיה קולה צלול, ומפטמת הבשמים יפה ונותנת בהן ריח, כדאמרינן בכריתות (ו,ב): השוחק אומר "היטב הדק, הדק היטב", שהקול יפה לבשמים. **שני כלים** — צלצל ומכתשת נחושת. **ממורט** — דק, שיכולין לקפלו. **ממורק** — כלל, *3לויישנ"ט. **שניים** — שני צלצלים ושני מכתשות. **בכאיסר** — פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאיסר. **אל יתהלל חכם** — שחכמתו אינה אלא מקלקלת, לפי שכלי מקדש ראשון על פי הגבורה נעשו, דכתיב (דברי הימים א כח): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית". **הרדוולים טבלא גורגנא** — זוג ועינבל, שקורים *4אישקליט"א. **ומערב את הנעימה** — כשהיה קול זה מסיים. **מגריפה** — שבה גורפין את דשן המזבח, *5וודי"ל, והוא כעין כף.

כָּל יוֹמָא אלא רק ביום טוב ראשון. מבארת הגמרא: **דְּחַג** – ימי חג הסוכות **חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן** זה מזה, שהפרים שמקריבים בקרבן היום מתמעטים והולכים, ביום הראשון מקריבים ארבעה עשר פרים, ביום השני שלשה עשר וכן הלאה, וכל יום נחשב כחג בפני עצמו, ולכן אומרים בכל יום הלל שלם, אבל **דְּפֶסַח אֵין חֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן** זה מזה, ולכן אומרים הלל שלם רק ביום טוב הראשון.

הגמרא דנה בשאר הימים שאין קוראים בהם את ההלל [השלם]. שואלת הגמרא: אם קרבן המיוחד לאותו היום הוא הגורם לאמירת ההלל, אזי **שַׁבָּת דַּחֲלוּקָה בְּקָרְבְּנוֹתֶיהָ** משאר ימות השבוע, שיש בה קרבן מוסף, **לֵימָא** – יאמרו בה את ההלל. מיישבת הגמרא: **לֹא אֵיקְרֵי מוֹעֵד** – אין שבת קרויה 'מועד', ולכן אין אומרים בה הלל.

שואלת הגמרא: **וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ דְּאִיקְרֵי 'מוֹעֵד'** כפי שכתוב באיכה (א טו) 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד', וכוונת הכתוב על ראש חודש, **לֵימָא.** מיישבת הגמרא: ראש חודש **לֹא אִיקְדִּישׁ בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה** – לא נתקדש באיסור עשיית מלאכה, ורק ימים שנתקדשו באיסור מלאכה אומרים בהם את ההלל, **דִּכְתִיב** (ישעיה ל כט) בנבואת ישעיה על הגאולה, **'הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֶּשׁ חָג'** – היום שבו תגאלו יהיה לכם יום של שירה והלל כמו ב'ליל התקדש חג', שהוא ליל חג הפסח שאומרים בו הלל. ומלשון 'התקדש' משמע שלַיְלָה **הַמְקוּדָּשׁ לֶחָג** – שנתקדש באיסור עשיית מלאכה וכגון ליל פסח ראשון, **טָעוּן שִׁירָה** – צריך לומר בו את ההלל, **וְלילה שֶׁאֵין מְקוּדָּשׁ לֶחָג** באיסור מלאכה, **אֵין טָעוּן שִׁירָה**, ולכן אף שראש חודש נקרא 'מועד' אין לומר בו הלל.

שואלת הגמרא: **וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּיפּוּרִים דְּגם אִיקְרוּ מוֹעֵד** בתורה **וְגם אִיקְדּוּשׁ בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה, לֵימָא.** מיישבת הגמרא: אין אומרים בהם את ההלל **מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה** [–הלל] **לְפָנֶיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר לָהֶן** הקב"ה, **וכי אֶפְשָׁר שֶׁמֶּלֶךְ** מלכי המלכים הקב"ה **יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין וְסִפְרֵי חַיִּים וְסִפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לְפָנָיו, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנָיו,** שאין אלו ימי הלל ושמחה, אלא ימי יראה ופחד, ואין ראוי לומר בהם הלל.

מקשה הגמרא על מה שהסיקה לעיל שאין אומרים את ההלל אלא בימים הנקראים 'מועד' ואסורים במלאכה: **וְהָא חֲנוּכָּה, דְּלֹא הָכִי** – שלא נקרא מועד בתורה, **וְלֹא הָכִי** – וגם לא התקדש באיסור מלאכה, **וְקָאָמַר** – ואף על פי כן אומרים בו את ההלל. מיישבת הגמרא: מה שאומרים בו את ההלל הוא **מִשּׁוּם נִיסָּא** – הלל והודאה על הנס שנעשה בו, ואין זה מצד 'מועד' כמו בשאר המועדים.

שואלת הגמרא: **פּוּרִים דְּאִיכָּא נִיסָּא** – שנעשה בו נס, **לֵימָא,** אף שאינו מועד, וכמו בחנוכה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** אין אומרים הלל בפורים, **לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה** [–הלל] **עַל נֵס שֶׁאירע בְּחוּצָה לָאָרֶץ,** ונס פורים היה בחוץ לארץ.

מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וַהֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, דְּנֵס שֶׁאירע בְּחוּצָה לָאָרֶץ הוּא, וְאָמְרִינַן הַלֵּל על נס זה. מתרצת הגמרא: שונה יציאת מצרים משאר ניסים שאירעו בחוצה לארץ, **כְּדְרַבָּנַיְא, עַד שֶׁלֹּא נִבְנְסוּ** – קודם שנכנסו **יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם, אבל **מִשֶּׁנִּכְנְסוּ** ישראל **לָאָרֶץ, לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם, אלא על ניסים שאירעו בארץ ישראל בלבד, ולכן נס יציאת מצרים שקדם לכניסה לארץ ישראל אומרים עליו הלל, ונס פורים שהיה לאחר שנכנסו לארץ ישראל אין אומרים עליו הלל.

תירוץ נוסף: **רַב נַחְמָן אָמַר,** אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ, ומה שאין אומרים הלל בפורים הוא משום **שְׁקַרְיָתָהּ** של המגילה שנאמרו בה כל פרטי הנס, **זוֹ הִיא הַלֵּילָא** – זו היא אמירת ההלל וההודאה על הנס שאירע.

רבא מחלק חילוק אחר בין פסח לפורים אף ששניהם נעשו בחוץ לארץ: **רָבָא אָמַר, בִּשְׁלָמָא הָתָם** – בפסח, אפשר לומר הלל לפי שאנו אומרים בהלל **'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'** (תהילים קיג א), ובמשמעו **'וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה',** שיש בכך הודאה ושבח שאין אנו עבדי פרעה, אבל **הָכָא** – בפורים, אין אנו יכולים לומר את ההלל על הנס, שאם היינו אומרים **'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'**, ובמשמעו **'וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ',** לא נכון היה הדבר, שהרי **אַבַּתְּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן** – עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, כלומר, הנס לא הוציאם לחירות, אלא רק נגאלו ממיתה לחיים.

שואלת הגמרא: **וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר** שהטעם שאין אומרים הלל בפורים הוא לפי **שְׁקַרְיָתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא,** ובאמת אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, **הָתַנְיָא, שִׁמְשֻׁנְכְנְסוּ** ישראל **לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם. מתרצת הגמרא: זהו כל זמן שישראל על אדמתם, אבל **כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ** מארץ ישראל **לבבל חָזְרוּ לְהֶיתֵּירָן הָרִאשׁוֹן** שאומרים הלל גם על ניסים שנעשו בשאר הארצות, ונס פורים היה בגלות בבל, והיה צריך לומר בו הלל, ומה שאין אומרים הוא מצד שקריאתה זו הילולה.

שנינו במשנה: המנגן בחליל **לֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחוֹשֶׁת וכו'.** תמהה הגמרא: **פָּתַח** התנא דבריו **בְּחָלִיל,** שאמר 'אין פותחין משני חלילין' **וּמְסַיֵּים** דבריו **בְּאַבּוּב,** שאומר 'לא היה מכה באבוב'. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, הַיְינוּ חָלִיל הַיְינוּ אַבּוּב** – חליל ואבוב הם דבר אחד, **וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ** התנא לאבוב **חָלִיל,** משום **דַּחֲלִי קָלֵיהּ** – שקולו מתוק וערב לשמיעה, ומלשון זו נקרא חליל.

הגמרא מביאה דברים שנאמרו לגבי כלי הנגינה במקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה** בדפנותיו, **וְשֶׁל קָנֶה הָיָה** – מעץ חלול. **וְאותו חליל מִימוֹת מֹשֶׁה רבינו הָיָה, וְהיה קול נגינתו ערב. צָוָּה הַמֶּלֶךְ, וְציפּוּהוּ** [–את החליל] **זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה, **נְטָלוּ אֶת צִפּוּיוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה** קודם שציפוהו.

וכן **צַלְצוֹל** [–מצלתיים] **הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב.** מעשה היה **וְנִפְגַּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים, וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵהֶעִיר אֱלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִקְּנוּהוּ** האומנים, **וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה. **נְטָלוּ אֶת תִּיקּוּנוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה.**

וכן **מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים** – היו כותשים בה את הסממנים לקטורת, והיתה משמיעה בעבודתה קול צלול, ועל ידי הקול היתה מפטמת ומשביחה את הבשמים ונותנת בהם ריח, שהקול משביח את הבשמים. מעשה היה **וְנִתְפַּגְּמָה** אותה מכתשת, **וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִיקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – שלא היתה נותנת קולה כבתחילה. **נְטָלוּ אֶת תִּיקּוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.** ממשיכה הברייתא בענין הצלצל והמכתשת: **אֵלּוּ שְׁנֵי הַכֵּלִים,** על נס שאירע בהם, אלא על ניסים שאירעו בארץ ישראל בלבד, ולכן נס יציאת מצרים שקדם לכניסה לארץ ישראל אומרים עליו הלל, ונס פורים שהיה לאחר שנכנסו לארץ ישראל אין אומרים עליו הלל.

תירוץ נוסף: **רַב נַחְמָן אָמַר,** אומרים הלל על נס שנעשה בחוץ לארץ, ומה שאין אומרים הלל בפורים הוא משום **שְׁקַרְיָתָהּ** של המגילה שנאמרו בה כל פרטי הנס, **זוֹ הִיא הַלֵּילָא** – זו היא אמירת ההלל וההודאה על הנס שאירע.

רבא מחלק חילוק אחר בין פסח לפורים אף ששניהם נעשו בחוץ לארץ: **רָבָא אָמַר, בִּשְׁלָמָא הָתָם** – בפסח, אפשר לומר הלל לפי שאנו אומרים בהלל **'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'** (תהילים קיג א), ובמשמעו **'וְלֹא עַבְדֵי פַּרְעֹה',** שיש בכך הודאה ושבח שאין אנו עבדי פרעה, אבל **הָכָא** – בפורים, אין אנו יכולים לומר את ההלל על הנס, שאם היינו אומרים **'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'**, ובמשמעו **'וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ',** לא נכון היה הדבר, שהרי **אַבַּתְּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן** – עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, כלומר, הנס לא הוציאם לחירות, אלא רק נגאלו ממיתה לחיים.

שואלת הגמרא: **וּלְרַב נַחְמָן דְּאָמַר** שהטעם שאין אומרים הלל בפורים הוא לפי **שְׁקַרְיָתָהּ זוֹ הִיא הַלֵּילָא,** ובאמת אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, **הָתַנְיָא, שִׁמְשֻׁנְכְנְסוּ** ישראל **לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל אֲרָצוֹת לוֹמַר שִׁירָה** על נס שאירע בהם. מתרצת הגמרא: זהו כל זמן שישראל על אדמתם, אבל **כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ** מארץ ישראל **לבבל חָזְרוּ לְהֶיתֵּירָן הָרִאשׁוֹן** שאומרים הלל גם על ניסים שנעשו בשאר הארצות, ונס פורים היה בגלות בבל, והיה צריך לומר בו הלל, ומה שאין אומרים הוא מצד שקריאתה זו הילולה.

שנינו במשנה: המנגן בחליל **לֹא הָיָה מַכֶּה בְּאַבּוּב שֶׁל נְחוֹשֶׁת וכו'.** תמהה הגמרא: **פָּתַח** התנא דבריו **בְּחָלִיל,** שאמר 'אין פותחין משני חלילין' **וּמְסַיֵּים** דבריו **בְּאַבּוּב,** שאומר 'לא היה מכה באבוב'. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, הַיְינוּ חָלִיל הַיְינוּ אַבּוּב** – חליל ואבוב הם דבר אחד, **וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ** התנא לאבוב **חָלִיל,** משום **דַּחֲלִי קָלֵיהּ** – שקולו מתוק וערב לשמיעה, ומלשון זו נקרא חליל.

הגמרא מביאה דברים שנאמרו לגבי כלי הנגינה במקדש: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַבּוּב הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, חָלָק הָיָה, דַּק הָיָה** בדפנותיו, **וְשֶׁל קָנֶה הָיָה** – מעץ חלול. **וְאותו חליל מִימוֹת מֹשֶׁה רבינו הָיָה, וְהיה קול נגינתו ערב. צָוָּה הַמֶּלֶךְ, וְציפּוּהוּ** [–את החליל] **זָהָב, וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה, **נְטָלוּ אֶת צִפּוּיוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה** קודם שציפוהו.

וכן **צַלְצוֹל** [–מצלתיים] **הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיָה, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב.** מעשה היה **וְנִפְגַּם, וְשָׁלְחוּ חֲכָמִים, וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵהֶעִיר אֱלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִקְּנוּהוּ** האומנים, **וְלֹא הָיָה קוֹלוֹ עָרֵב** כבתחילה. **נְטָלוּ אֶת תִּיקּוּנוֹ, וְהָיָה קוֹלוֹ עָרֵב כְּמוֹת שֶׁהָיָה.**

וכן **מַכְתֶּשֶׁת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְשֶׁל נְחוֹשֶׁת הָיְתָה, וּמִימוֹת מֹשֶׁה הָיְתָה, וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת אֶת הַבְּשָׂמִים** – היו כותשים בה את הסממנים לקטורת, והיתה משמיעה בעבודתה קול צלול, ועל ידי הקול היתה מפטמת ומשביחה את הבשמים ונותנת בהם ריח, שהקול משביח את הבשמים. מעשה היה **וְנִתְפַּגְּמָה** אותה מכתשת, **וְהֵבִיאוּ אוּמָּנִין מֵאֶלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, וְתִיקְּנוּהָ, וְלֹא הָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – שלא היתה נותנת קולה כבתחילה. **נְטָלוּ אֶת תִּיקּוּנָהּ וְהָיְתָה מְפַטֶּמֶת כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה.** ממשיכה הברייתא בענין הצלצל והמכתשת: **אֵלּוּ שְׁנֵי הַכֵּלִים,**

המשך בעמוד 118

וְעֶשְׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ, כלומר בקת שלה, ובכל נקב היה נעוץ קנה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מן הקנים היה מוֹצִיא עֶשְׂרָה מִינֵי זְמָר, שהיו בכל קנה עשרה נקבים וכל נקב משמיע קול אחר, נִמְצְאוֹת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זְמָר.

הגמרא מביאה דעה אחרת במנין מיני הזמר שיצאו מהמגריפה: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא לגבי המגריפה, הִיא – אורכה אַמָּה וְגַבּוֹהַּ – וגובהה אַמָּה, וְקָתָא – והקת שלה יוֹצֵא הֵימֶנָּה, וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָּהּ, ובכל נקב היה נעוץ קנה וְכָל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זְמָר, שבכל קנה היו מאה נקבים וכל אחד מהם מוציא קול אחר, נִמְצְאוֹת כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זְמָר.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנָךְ – אם תבוא ליתן סימן בדבר, לזכור מיהו הסובר שהיו בה מאה מיני זמר ומיהו הסובר שהיו בה אלף, מַתְנִיתָא גּוּוְמָא – דרך המשניות והברייתות לומר על דרך ההגזמה, ויש בכך סימן שהמשנה היא האומרת שהיו במגריפה אלף מיני זמר, שזה בדרך הגזמה.

שנינו במשנה: וְעַבְדֵי כֹּהֲנִים הָיוּ כּוֹ', המנגנים בכלי הזמר במקדש לשיטת רבי מאיר, ורבי יוסי אומר לא היו בהם עבדים אלא ישראלים מיוחסים היו, ורבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שלוים היו. מברר הגמרא: לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר – רבי מאיר שאומר שעֲבָדִים הָיוּ מנגנים במקדש קָסָבַר שעִיקַּר מצות הַשִּׁירָה על קרבן ציבור היא בַּפֶּה, וצריכה להיעשות על ידי הלוים שהרי היא עבודתם, וְהניגון בִּכְלִי בזמן השירה לְבַסּוֹמֵי קָלָא הוּא דַּעֲבִידָא – להנעים את הקול בנגינתו הוא נעשה, ואינו עבודה, שאינו מעיקר מצות השירה, ולכן יכול להיעשות גם שלא על ידי לוים ואף על ידי עבדים. וּמַאן דְּאָמַר – רבי חנינא בן אנטיגנוס שאומר שלְוִיִּם הָיוּ מנגנים במקדש, קָסָבַר עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי – מעיקר מצות השירה שינגנו עימה בכלי זמר, וכמו השירה, צריכה להיעשות על ידי הלוים.

מקשה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה שבזה חולקים, אם כן רַבִּי יוֹסֵי שאמר במשנה שישראלים מיוחסים היו מנגנים במקדש, מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר שעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה עֲבָדִים מַגְּיָא – די בכך שינגנו עבדים. וְאִי קָסָבַר שעִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי אם כן לְוִיִּם בָּעֵינַן.

ולכן מבארת הגמרא: לְעוֹלָם קָסָבַר רבי יוסי, ובן רבי מאיר ורבי חנינא בן אנטיגנוס, שעִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה ומעיקר הדין אין צריך לוים לכלי זמר, וְהָכָא, בְּמַעֲלִין מְדוּכָן לְיוֹחֲסִין וּלְמַעֲשְׂרוֹת קָמִיפַּלְגִי. ומבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר מַעֲלִין מְדוּכָן לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת – הרואה אדם שמנגן על הדוכן עם הלוים, אין ראיה שמיוחס הוא וכשר לכהונה, ואין ראיה שלוי הוא, שאין לו לסמוך על כך ליתן לו מעשר ראשון. ולכן לא נזהרו שלא להעלות לשם ישראלים או עבדים, כיון שאין חשש שיחשבו שמיוחסים או לוים הם. וּמַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר מַעֲלִין מְדוּכָן בֵּין לְעִנְיַן יוֹחֲסִין – שהעומד על הדוכן לנגן בחזקת מיוחס הוא וכשר לכהונה, וּבֵין לְעִנְיַן מַעֲשְׂרוֹת – וודאי לוי הוא ואפשר ליתן לו מעשר ראשון, ולכן לא היו מעלים אלא לוים. וּלְמַאן דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, קָסָבַר מַעֲלִין מְדוּכָן לְיוֹחֲסִין, ולכן לא היו מעלים עבדים לנגן, וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת, ולכן היו מעלים ישראלים לנגן.

הגמרא ממשיכה בענין השיר במקדש: תָּנוּ רַבָּנָן, הַשִּׁיר ששרים בשעת ניסוך הנסכים, מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן – בלא השירה אין זה ניסוך, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים השיר אֵינוֹ מְעַכֵּב את ניסוך נסכי הקרבן.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבִּי מֵאִיר שסובר שהשיר מעכב את הקרבן. מבארת הגמרא: דְּאָמַר קְרָא (במדבר ח יט) בענין הפרשת הלוים לעבודת בית המקדש, 'וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם, נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. הוזכרו בפסוק אחד, הלוים, שתפקידם בבית המקדש הוא לשיר, עם הכפרה הבאה מן הקרבנות ונעשית על ידי הכהנים. ובא הכתוב להקיש כפרה לשירה, מָה כַּפָּרָה [דהיינו זריקת דם הקרבן] מְעַכֶּבֶת, ובלעדיה אין ערך לקרבן, אַף שִׁירָה [שהיא עבודת הלוים] מְעַכֶּבֶת, ובלא שיר אין ניסוך.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנָן – מה יענו על היקש זה. מבארת הגמרא: הַהוּא – ההיקש בא לְאִידַךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – לדין אחר שאומר רבי אלעזר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הוקשה כפרה לשירה ללמדנו מָה כַּפָּרָה בַּיּוֹם, שאין הקרבנות קרבים אלא ביום אַף שִׁירָה בַּיּוֹם – אין שרים על הנסכים אלא כשבאים ביום.

הגמרא להלן מברר מהו המקור לשירת הלוים במקדש מן התורה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִנַּיִן לומדים לְעִיכַּר מצות שִׁירָה של הלוים במקדש מִן הַתּוֹרָה. ומבאר: שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח ו – ז) 'וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ וגו' וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו, כְּכָל אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי ה' אֵיזֶהוּ שֵׁרוּת שֶׁשַּׁשִּׁים', כלומר, שמזכירים בו שם שמים, חֲווּ אוֹמֵר זֶה שִׁירָה, שאומרים הלוים בשירתם מזמורים שמוזכר בהם שם שמים, ומכאן לשירת הלוים במקדש.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא – ושמא נאמר שאין זה מלמד על שירת הלוים אלא על נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם של הכהנים, והיא שירות בשם, שגם בה מוזכר שם שמים. מיישבת הגמרא: אי אפשר לומר כן מִדִּכְתִיב (דברים י ח) לגבי הפרשת בני לוי 'לְשָׁרְתוֹ, וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ' הרי ש'לשרתו' ו'לברך' [דהיינו ברכת כהנים] הם שני דברים, מִכְּלָל דִּבְרֵכַת כֹּהֲנִים לָאו שֵׁירוּת הִיא אלא 'שירות' הוא דבר אחר, ובא ללמד על שירת הלוים.

רַב מַתְנָה אָמַר, מֵהָכָא לומדים לשירת הלוים. שנאמר (דברים כח מז – מח) בפרשת הקללות, שאומר הקב"ה לישראל 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב', אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁנעשית בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה שִׁירָה, שאין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא – ושמא נאמר, שאין הפסוק עוסק בשירת הלוים אלא בִּדְבֵרֵי תוֹרָה, ומשמעות הפסוק היא 'תחת אשר לא למדת תורה'. ולימוד התורה הוא 'עבודה שבשמחה' דִּכְתִיב (תהילים יט ט) 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים, מְשַׂמְּחֵי לֵב', והיינו לימוד התורה. מיישבת הגמרא: אין הפסוק הולך על דברי תורה, לפי שדברי תורה 'מְשַׂמְּחֵי לֵב' אִיקְּרֵי, 'טוֹב' לֹא אִיקְּרֵי, ובפסוק נאמר 'ובטוב לבב'.

שואלת הגמרא: וְאֵימָא – ואולי, אין הפסוק עוסק בשירה אלא בִּבְכוּרִים, ומשמעות הפסוק היא 'תחת אשר לא הבאת ביכורים', וביכורים הם 'עבודה שבשמחה' דִּכְתִיב (דברים כו יא) בפרשת הבאת הביכורים 'וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב'. מיישבת הגמרא: אמנם ביכורים 'טוֹב' אִיקְּרֵי אבל 'טוֹב לֵבָב' כפי שהוזכר בפסוק, לֹא אִיקְּרֵי.

הגמרא מביאה עוד מדברי רב מתנה בענין השירה: אָמַר רַב מַתָּנָה, מִנַּיִן לְכִיבּוּרִים שֶׁמְּעוּנִין שִׁירָה, שהרי שנינו בביכורים (פ"ג מ"ד) שכשהיו מגיעים נושאי הביכורים לעזרה היו הלוים שרים המזמור 'אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי' (תהילים ל). ומבאר: אֲתָיָא – הוא נלמד על ידי גזירה שווה 'טוֹב' 'טוֹב' מֵהָכָא, שלגבי ביכורים נאמר 'וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב', ולגבי שירה נאמר 'בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב', ללמד שביכורים טעונים שירה.

המשך בעמוד 111

עשרה נקבים היו בה — ובכל נקב היה קנה אחד, ובכל קנה וקנה היו בו עשרה נקבים, ובכל נקב של קנה הוציא מין זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר.

וסימניך — שלא תטעה מי אמר מאה מי אמר אלף. **מתניתא גומא** — דרך משניות לשנות גומא, כגון הנך דאמר בשחיטת חולין בפרק "גיד הנשה" (צ,ב). **רבי יוסי** — דאמר: ישראלים מיוחסים היו, מאי קסבר?

אלא דכולי עלמא עיקר שירה בפה. **בין לְמַעֲשֵׂרוֹת** — דמחזקינן ליה בחזקת לוי. **ואתנה את הלוים** — ולוים משוררים הם. **שבשם** — שמזכירין בו שם שמים. **אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב** — דכתיב (ישעיהו סה): "הנה עבדי ירונו מטוב לב". **אימא ביכורים** — והכי קאמר קרא: תחת אשר לא הבאת ביכורים. **מנין לביכורים שמעונין שירה** — שאומרים: "ארוממך ה' כי דליתני", כדתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד). **טוב טוב** — כתיב הכא: "בכל הטוב", וכתיב בשירה (דברים כח): "בשמחה ובטוב לבב". **פרי** — בביכורים כתיב (שם כו): "מראשית פרי". **הביא ענבים** — לעזרה לביכורים, ודרכן, מנין שיצא — תלמוד לומר: "אשר תביא מארצך", מכל מקום. **(ישור במשא) חזקיה אמר מהכא** — אשכחן שירת לוים מן התורה: "ישור במשא" — נשיאות קול בשיר. **בלוטי** = שם חכם. **שירה** — צריך עבודת קרבן, שאינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן, כדכתיב (במדבר ט): "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם". **צהלו מים** — יצהלו בשיר בית המקדש יותר מצהלת ים סוף. **מייתי לה מהכא** — לעיקר שירה מן התורה.

לא דכולי עלמא עיקר שירה בפה — קשה: בפרק "החליל" (סוכה נא,א) קאמר דאי עיקר שירה בפה — אין שיר של קרבן נמי דחי שבת ויום טוב לעשותו בכלי. ואם כן, מתניתין דקתני: שנים עשר ימים החליל מכה, מני? ויש לומר: דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה, אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה התם, דאמר דשיר בכלי (דקרבן) דחי שבת ויום טוב, ואתי רישא כוותיה. **השיר** מעכב הקרבן — קשה: דהא השיר בשעת ניסוך, והניסוך אין מעכבת הקרבן, דאדם מביא זבחו היום ונסכים מבאן עד ארבעה ימים (מנחות טו,ב)! ונראה לפרש: שיר מעכב את הקרבן — היינו ניסוך, שאם אין שירה אין ניסוך.

משמח לב איקרי טוב לא איקרי — ואם תאמר: והכתיב (משלי ד) "לקח טוב נתתי לכם", (תהלים קיט) "טוב לי תורת פיך"! ויש לומר, דהכי קאמר: משמח לב איקרי, טוב שסמוך (ללב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה, אי נמי, טוב הסמוך ללב — לא איקרי". ואם תאמר: והא כתיב (רות ג): "וייטב לבו", ופירש רש"י: שיש במדרש וייטב לבו בתלמוד תורה, והכי נמי דרשינן שבת (סג,ב) "ויטיבך לבך" על תלמוד תורה! ויש לומר: דלא כתיבי בהדיא. ולפי זה לא הוי אתי שפיר הא דמקשה: "ואימא ביכורים", דהא טוב סמוך ללב לא איקרי! ויש לומר: דהכא נמי משני, דבעינן טוב הסמוך ללב. ומיהו, כיון דהיה יודע דבעינן טוב הסמוך ללב מעיקרא — שוב לא צריך להקשות עוד מביכורים. ולשון ראשון עיקר. **מנין** לביכורים שטעונין שירה — פירש רש"י: (דתנא) שהיו טעונין שירה, [כדתנן במסכת ביכורים] (פרק ג משנה ד): החליל (היה) מכה לפניהם [כו']. והא דפריך: איני, והא אמר רבי שמואל בר נחמני — ומקשה לרבי שמואל בר נחמני. אך יש תימה: אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה? ויש לומר: שהתלמוד לא הביא המשנה דזרעים, וגם מילתיה דרבי שמואל בר נחמני לא אייתי ליה התלמוד אלא אגב גררא, הלכך לא פריך אלא הכי. ולרבי נראה: ששיר המשנה על ביכורים אינו עיקר השיר, כי אם לשמחה בעלמא, הלכך לא פריך מינה לרבי שמואל בר נחמני, ולא כפירוש רש"י. ויש תימה: דלא איירי המשנה בעיקר שיר כלל! ועוד הקשה רבי אלחנן: היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בהביא ענבים ודרכן? דהא בכל הביכורים מיירי בתאנים וחטין וכל שבעת המינין! ואין לפרש דהכי קאמר: שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך, שלא תפקע מהם קדושת הביכורים, אף על גב דכתיב בקרא פרי. דהתם תניא בחולין פרק "העור והרוטב" (קכ,ב): אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים! אלא דיש לפרש: הביא ענבים ודרכן — פירוש: הפריש ענבים ודרכם, מנין שכשרים לביכורים? תלמוד לומר: "תביא". והא דתניא: אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים — יש לפרשו בדיעבד. דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים, והיכי כתב קרא בדיעבד? דמיירי לכתחלה. והכי פירושו: הביא ענבים ודרכן, מנין שיביאם לכתחילה? תלמוד לומר: "תביא" דמשמע לכתחילה. ומשנת ביכורים נמי אתיא שפיר, דמיירי במשקין היוצאין מזיתים ועבים, שאומרים עליהם שירה לכתחילה. ואיידי דתקנו עליהם שירה — תקנו נמי בכל הביכורים של שבעת המינים. ולא קשיא מידי מכל מה שהקשיתי לעיל. וצריך עיון בירושלמי.

אל תיקרי ישור אלא ישיר — תימה, דכמה קראי איכא בדברי הימים (א ט): "בני פלוני משוררים"! ויש לומר: דבעי לאשכוחי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב "ישור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

מהכא

עֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹצִיא עֲשָׂרָה מִינֵי זְמָר, נִמְצְאוּ כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה מֵאָה מִינֵי זְמָר. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: הָיָא אַמָּה וְגֻבְהַהּ אַמָּה, וְקָתָא יוֹצֵא הֵימֶנָּה וַעֲשָׂרָה נְקָבִים הָיוּ בָהּ, כָּל אֶחָד מוֹצִיא מֵאָה מִינֵי זְמָר, נִמְצְאוּ כּוּלָּהּ מוֹצִיאָה אֶלֶף מִינֵי זְמָר. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנֵיךְ: מַתְנִיתָא גּוּמְּא. "וְעַבְדֵי כֹהֲנִים הָיוּ" כּוּ'. לֵימָא בָּהָא קְמִפַּלְגִי, דְּמַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בְּפֶה, וּכְלֵי לְבַסּוֹמֵי קָלָא הוּא דַּעֲבִידָא; וּמַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי! - וְתִסְבְּרָא? רַבִּי יוֹסֵי מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בְּפֶה - עֲבָדִים סַגְיָא! אִי קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי - לְוִיִּם בָּעֲיָנַן! - לְעוֹלָם קָסָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בְּפֶה, וְהָכָא בְּמַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין וּלְמַעֲשְׂרוֹת קָמִיפַּלְגִי; מַאן דְּאָמַר עֲבָדִים הָיוּ, קָסָבַר: אֵין מַעֲלִין מִדּוּכָן לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת; מַאן דְּאָמַר לְוִיִּם הָיוּ, קָסָבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן בֵּין לְיוֹחֲסִין בֵּין לְמַעֲשְׂרוֹת; וּלְמַאן דְּאָמַר יִשְׂרְאֵלִים הָיוּ, קָסָבַר: מַעֲלִין מִדּוּכָן לְיוֹחֲסִין וְלֹא לְמַעֲשְׂרוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: הַשִּׁיר מְעַכֵּב אֶת הַקָּרְבָּן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְעַכֵּב. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? דְּאָמַר קְרָא: "וְאַתָּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מַה בְּפָרָה מְעַכֶּבֶת - אַף שִׁירָה מְעַכֶּבֶת. - וְרַבָּנָן? הַהוּא לְאִידַךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַה בְּפָרָה בְּיוֹם - אַף שִׁירָה בְּיוֹם. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִנַּיִן לְעִיקַּר שִׁירָה מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו", אֵיזֶהוּ שֵׁירוּת שֶׁבְּשֵׁם - הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. - וְאֵימָא: נְשִׁיאוּת כַּפַּיִם! - מִדְּכְתִיב: "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ" - מִכְּלָל דִּבְרֵכָה כְּהֲנִים לָאו שֵׁירוּת הִיא. רַב מַתָּנָה אָמַר, מֵהָכָא: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב", אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה שִׁירָה. - וְאֵימָא: דִּבְרֵי תוֹרָה, דִּכְתִיב: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב"! - "מְשַׂמְּחֵי לֵב" אִיקְּרִי, "טוֹב" לָא אִיקְּרִי. - וְאֵימָא: בְּפוּרִים, דִּכְתִיב: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב"! - "טוֹב" אִיקְּרִי, "טוֹב לֵבָב" לָא אִיקְּרִי. אָמַר רַב מַתָּנָה: מִנַּיִן לְבִיכּוּרִים שֶׁטְּעוּנִין שִׁירָה? אָתְיָא "טוֹב" "טוֹב" מֵהָכָא. - אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגִּפְנָה הֶחָדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמַּח אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", אִם אֲנָשִׁים מְשַׂמַּח, אֱלֹהִים בַּמֶּה מְשַׂמַּח? מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן! - מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ בִּדְרָתֵנִי רַבִּי יוֹסֵי: פְּרִי אַתָּה מֵבִיא וְאִי אַתָּה מֵבִיא מְשַׂכְּרִין; הֵבִיא עֲנָבִים וּדְרָכָן, מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תָּבִיא". חִזְקִיָּה אָמַר, מֵהָכָא: "וּכְנַנְיָהוּ שַׂר הַלְוִיִּם יָשׁוֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא", אַל תִּיקְרֵי "יָשׁוֹר", אֶלָּא "יָשִׁיר". בָּלְוָטֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵהָכָא: "לַעֲבוֹד עֲבֹדַת עֲבוֹדָה", אֵיזֶהוּ עֲבוֹדָה שֶׁצְּרִיכָה עֲבוֹדָה? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ שִׁירָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מֵהָכָא: "הֵם יִשְׂאוּ קוֹלָם יָר�נּוּ בְּגֵאוֹן ה' צָהֲלוּ מִיָּם". וְתַנָּא מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתֵף, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיִּשָּׂאוּ? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִשָּׂאוּ"? אֵין "יִשָּׂאוּ" אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף", וְאוֹמֵר: "יִשָּׂאוּ קוֹלָם יָר�נּוּ" וגו'. חֲנַנְיָא בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, מֵהָכָא: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל", על

מהכא ויהי כאחד למחצצרים — ובקרא (במדבר י) כתיב: "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", אלמא איכא שירה [מן התורה].

משוער ששוער — דבדברי הימים (א ט) כתיב משפחות שהיו משוערים, ומשפחות שהיו משוררים. **מיתיבי** — פירש הקונטרס: לא ידענא האי אזהרה מהיכא היא. ורבינו מנחם נוחו עדן פירש, דכתיב (במדבר ח): "לשמור משמרת ועבודה לכל יעבוד", וכתיב (שם): "ככה תעשה ללוים במשמרותם". **דמר** סבר במיתה — אם משוער לבדו. וגזרו בו רבנן מסייע עם אחר. ומר סבר באזהרה, ולא גזרו רבנן אם בא לסייע.

עולת נדבת ציבור טעונה שיר — כגון עולת קיץ. אבל דיחיד, אפילו חובתו אין טעונה נסכים.

אלא אמר רמי בריה דרב ייבא כבש הבא עם העומר קא מיבעיא ליה — טובא תימה: מאי סלקא דעתך? דהא אתמול הקריבו תמידין ומוספין, אמאי לא אימלך אלא ממוסף ששה עשר דניסן? **איבעיא** להו אי איקבע ראש חדש — ונקשה לרש"י: דבדברי הימים כתיב האי קרא מקמי "ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני"!

אלא אמר רב (שימי) [אשי]: מידי דהוי אשליח דציבורא דממליך — ולעולם לא תפשוט, דנימא דכבש הבא עם העומר הוה. **שירה** דיומא דה' הארץ ומלואה (תהלים כד) — ואם עולת קיץ טעונה שירה — היינו שיר שאמרו בתמיד של שחר בו ביום.

אי הכי בעולת נדבה — פירש בקונטרס: ותפשוט בעיא דרבי אבין. **לעולותיכם** ולזבחי שלמיכם מה עולה קדשי קדשים אף שלמים כו' ומה לשלמים שקבוע להן זמן וכו' — והא ברייתא איתא נמי בזבחים, בפרק "איזהו מקומן" (נה,א), ומתניא הכי: מה עולה קדשי קדשים — אף שלמים קדשי קדשים, מה עולה טעונה צפון — אף שלמים כו'. וליכא למימר דהתם "ומה שלמים שקבוע להם זמן" וכו' כדאיתא הכא. ושמא כל זה דטעונין צפון ודקבוע להם זמן היא ברייתא, וכן היה שונה אותה רב מרי הכי, והתם תניא מה שהיה צריך ממנה. אי נמי: אין בברייתא כי אם "עולה קדשי קדשים אף שלמים קדשי קדשים" (ה"נ ומקשינן) לענין קביעות זמן, ולענין טעונה צפון דזבחים, רבינו אלחנן. נסכים

על עסקי קול — שהיה מצוהו לשורר, לפי שמשה לוי היה. **אף הם** — הלוים בעבודת מזבח. ולא משכחת לוים בשרים בעבודת מזבח אלא בשיר. **מה אתם** — אכהנים קאי קרא. **אתם בשלהם** — הכהנים שנכנסו בעבודת לוים, בגון ששררו. **והם בשלכם** — לוי שעבד על המזבח בכהן. **הם בשלהם** — בגון לוי משורר שהגיף דלתות, ולוי משורע שאמר שיר. שהרי הלוים היו חלוקים, זה למשורע וזה למשורר. **אלא באזהרה** — לא אתפרש לן. **אבי** — לית ליה הא מתניתין דקתני לעיל: הם בשלהם אינו במיתה, דהא משכחת תנא אחרינא דקאי כוותיה. **זר ממש** — כגון ישראל. **הא כתיב חדא זימנא** — בההיא פרשתא גופה, וקאי נמי אעבודת לוים. רבי יהושע ויוחנן בן גודגדא לוים היו, יוחנן בן גודגדא סבר: משורר ששוער במיתה בשהוא מגיף לבדו, וגזרו רבנן במסייע, דלא ליתי למעבד לחודיה. ורבי יהושע סבר: אפילו כי עביד לחודיה אינו אלא באזהרה, ולא גזרו רבנן במסייע. **עולת נדבת ציבור** — כגון קיץ המזבח, הבא מן השופרות שנותנין בהן מעות, מותר חטאת ומותר אשם. **עולותיכם** — "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם" (במדבר י), והיינו שירה. **ויאמר חזקיהו** — משמע שהיה נמלך. **אלא לאו נדבה** — ונמלך אם ישוררו, וכתיב: "החל שיר ה'", שהורו לו בית דין לשורר. **עולת ראש חדש** — דמוסף הואי. **ככש הבא עם העומר** — דהוא עולת חובה בששה עשר בניסן. **אלא אמר רב אשי** — הא דמימלך, לאו משום דמספקא ליה, דודאי הוקבע ראש חדש בזמנו. אלא רשותא הוא דקא נסיב. **מידי דהוה אשליח דציבורא דממליך** — ונסיב רשותא אם יתפלל. **אפילו תימא עולת חובה** — עולת תמיד שבכל יום ויום הואי. **זכות ליום זכאי** — בניסן נגאלו, בניסן עתידין להיגאל. **מוצאי שבת** — אחד בשבת. **ומוצאי שביעית** — שמינית. **וישב עליהם את אונם** — פסוק הוא בתהלים, במזמור "אל נקמות ה'". **בכל התמיד** — שלא היו להם כבשים, מחמת שהיו צרים על ירושלים ואין יוצא ובא. **ומאי שנא עולת נדבה דהואי** — הלא לא היו כבשים מצויים! **הא לא קשיא** — כגון בקר בעלמא אתרמי להו — שאינו ראוי לתמיד, וראוי לעולת נדבה. **ותסברא** — דשירה גמורה הויא ההיא שירה על קרבן? והא שירה דאחד בשבת "לה' הארץ ומלואה" כדאמר בראש השנה (לא,א), והאי קרא במזמור "אל נקמות ה'" שהוא שיר של רביעי בשבתי! **אילייא** — קינה, כדמתרגמינן "ושאי על שפים קינה" — וטלי על נגדין אילייא (ירמיהו ז). **דוכן** — כמין אצטבא היה. **אי הכי** — דאפילו שלא על הקרבן אומר שירה, בעולת נדבה נמי לימא, ותפשוט בעיא דרבי אבין! **נפקא מינה חורבא** — דהא דריש לקיש רשות הוא. דאי אית ליה לעולת נדבה ברשות — אתי למימר עולת חובה נמי רשות, הלכך לא אמרינן שיר לגמרי בנדבה. **מאי הוי עלה** — דבעיא דרבי אבין. **ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם** ועל זבחי שלמיכם — מקיש עולה לשלמים ושלמים לעולה לענין שיר. **מה עולה האמורה כאן קדשי קדשים** — דאין לך עולה קדשים קלים, אף שלמים האמורים כאן טעונים שיר — בשלמים קדשי קדשים משתעי. ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא בכבשי עצרת, דשלמי ציבור הן, וכתיב בהו (ויקרא כג): "קדש יהיו לה' לכהן". ומה שלמים האמורים כאן לגבי שיר — קבוע להן זמן, דהא אוקימנא בבכבשי עצרת אף עולה האמורה כאן — שקבוע לה זמן, לאפוקי נדבת ציבור דאין קבוע לה זמן.

נסכים

עַל עִסְקֵי קוֹל. רַב אַשִׁי אָמַר, מֵהָכָא: "וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחֲצְצְרִים וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד". רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר, מֵהָכָא: "וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ - אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: "וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם - בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם - אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. אָמַר אַבָּיֵי, נְקִיטִינַן: מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ - בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֶדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וגו' וַהֲזָר הַקָּרֵב יוּמָת"; מַאי זָר? אִילֵימָא זָר מַמָּשׁ - הָכְתִיב חֲדָא זִימְנָא! אֶלָּא לָאו, זָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה. מֵיתִיבִי: מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר וּמְשׁוֹעֵר שֶׁשִּׁעֵר - אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה! - תַּנָּאֵי הִיא, דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּיעַ בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגֶּדָא, אָמַר לוֹ: בְּנִי, חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ, שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְלֹא מִן הַמְשׁוֹעֲרִים; מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: מִיתָה הִיא, וּגְזָרוּ בָּהּ רַבָּנָן; וּמָר סָבַר: אַזְהָרָה הִיא, וְלָא גְּזָרוּ בָּהּ? - דִּכּוּלֵּי עָלְמָא אַזְהָרָה הִיא, מָר סָבַר: מְסַיֵּיעַ גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, וּמָר סָבַר: לֹא גְּזָרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן.

בְּעֵי רַבִּי אַבָּיִן: עוֹלַת נְדָבַת צִיבּוּר, טְעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טְעוּנָה שִׁירָה? "עוֹלֹתֵיכֶם" אָמַר רַחֲמָנָא, אַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה, אוֹ דִלְמָא: עוֹלוֹתֵיכֶם דִּכּוּלְּהוּ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא? תָּא שְׁמַע: "וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה' וְהַחֲצֹצְרוֹת עַל יְדֵי כְּלֵי שִׁיר דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל", הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתָּהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה - לָמָּה לֵיהּ אִימְלוֹכֵי? אֶלָּא לָאו עוֹלַת נְדָבָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא, עוֹלַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הָוַת, וְקָא מִיבַּעְיָא לְהוּ מִי הוּקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דִּלְיקָרֵב, אוֹ לָא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ הָכִי? וְהָכְתִיב: "בְּיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וגו' וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ"! אֶלָּא אָמַר רַמִּי בַּרְיהּ דְּרַב יְבָא: בְּבֹשׁ הַבָּא עִם הָעוֹמֶר קָמִיבַּעְיָא לְהוּ, מִי קָבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דִּלְיקָרֵב, אוֹ לָא? מַתְקִיף לַהּ רַב אָוִיא: וְלֵיחֵי פֶּסַח הֵיכִי עָבִיד? מַצָּה הֵיכִי אָכֵיל? אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְלִיךְ. הָשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי, אֲפִילּוּ תֵּימָא עוֹלַת חוֹבָה - מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁלִיחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְלִיךְ. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבַּאי וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה, וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהָיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וּמָה שִׁירָה אָמְרוּ? "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם", וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר "יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ" עַד שֶׁבָּאוּ גּוֹיִם וּבְכָשׁוּם, וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה. הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הֲוַאי? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בְּטֵל הַתָּמִיד! אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה! - וְתִסְבְּרָא? מַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת חוֹבָה דְּלָא הֲוַאי, וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה דַּהֲוַאי? - הָא לָא קָשְׁיָא: בֵּן בָּקָר אַקְרָאי בְּעָלְמָא הוּא דְּאִיתְרְמֵיָא לְהוּ. אָמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ - "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", "וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם" בְּשִׁיר דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת הוּא! אֶלָּא אִילֵּיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ. - וְהָא "עוֹמְדִין עַל דּוּכָנָן" קָתָנֵי! - כְּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר: אוֹמֵר שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן. - אִי הָכִי, בְּעוֹלַת נְדָבָה נָמֵי לֵימָא! - נָפִיק מִינָּהּ חוּרְבָא. מַאי הֲוָה עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב מָרֵי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: "עַל עוֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם", מָה עוֹלָה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים - אַף שְׁלָמִים קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים; וּמַה שְׁלָמִים קְבוּעַ לָהֶם זְמַן - אַף עוֹלָה קְבוּעַ לָהּ זְמַן.

איבעיא

ופירוש ׳יענו בקול׳, שציווהו **עַל עִסְקֵי קוֹל**, כלומר על השירה, לפי שהיה משה משבט לוי.

רַב אַשֵׁי אָמַר מֵהָכָא לומדים לשירת הלוים, שנאמר (דברי הימים ב׳ ח יג) כשהסתיימה בניית בית המקדש ׳**וַיְהִי כְּאֶחָד לְמַחְצְרִים וְלַמְשׁוֹרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד**׳ – ויהיו המנגנים והמשוררים כולם יחד בדבר זה, להשמיע את שיר השם.

רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר מֵהָכָא, שנאמר (במדבר יח ג) בצוות ה׳ את אהרן הכהן שיהיו הכהנים אחראים על משמרת המקדש, ואף על שבט לוי מוטל להשתתף בשמירת המקדש מזרים, ואומר עליהם ׳**אַף אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרֵבוּ, וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם**׳ הקיש הכתוב לוים לכהנים, **מָה אַתֶּם** – הכהנים, **שייכים בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ** – הקרבת הקרבנות, **אַף הֵם** – הלוים, שייכים **בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ**, ולא מצאנו עבודת המזבח בלוים אלא שירה על גבי הקרבן.

תַּנְיָא נָמִי הָכִי, כדברי רבי יונתן, נאמר בפסוק (שם) ׳**וְלֹא יָמוּתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם**׳ [**מָה אַתֶּם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ אַף הֵם בַּעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ**], שהוקשו ללוים לכהנים ללמדנו שגם הם בעבודת מזבח.

[**תַּנְיָא אִידָךְ**] על הפסוק הנ״ל, **אַתֶּם** – הכהנים **בְּשָׁלְחָם** – אם תעבדו בעבודת הלוים, כגון כהן ששורר, **וְכֵן הֵם**, הלוים **בְּשָׁלְכֶם** – אם יעבדו את עבודת הכהונה, כגון לוי שיקריב על המזבח, עונשכם **בְּמִיתָה**, אבל **הֵם בְּשָׁלָּהֵם** – הלוים שיעבדו בעבודת לוים שאינם מופקדים עליה, כגון לוי שתפקידו לשורר שהגיף את דלתות ההיכל או שוער שאמר שירה, **אֵינָן בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה** – באיסור לאו, ועונשם מלקות.

אביי חולק על ברייתא זו: **אָמַר אַבַּיֵי נְקִיטִינַן** – קבלה היא בידינו, **מְשׁוֹרֵר** – לוי שתפקידו לשיר, **שַׁשְׁעַר** – שהגיף דלתות ההיכל, **בְּשֶׁל חֲבֵירוֹ**, לוי אחר, שמופקד על השערים, ענשו **בְּמִיתָה**, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ג לח) לגבי מקום חניית משפחות הלוים סביב משכן העדות ׳**וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וגו׳ וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת**׳. ויש לברר: **מַאי זָר**׳ – מי הוא הזר שעליו נאמר שאם יקרב ענשו במיתה, **אִילֵימָא זָר** מַמָּשׁ – ישראלי, **הָכְתִיב חָדָא זִימְנָא** באותה פרשה (שם ג י) ׳**וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת**׳ ואין צורך לכותבו שוב. **אֶלָּא לָאו, זָר**׳ **דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה** – לוי שעבד עבודה שהוא זר בה, כגון משורר ששיער, ועל זה נאמר שענשו במיתה.

מקשה הגמרא לאביי: **מֵיתִיבִי, מְשׁוֹרֵר שַׁשִּׁיעַר וּמְשׁוֹעֵר שֶׁשִּׁירֵר אֵינָן בְּעוֹנֵשׁ מִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה**. מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – יש מחלוקת תנאים בדבר, אם לוי שעבד בעבודת לוי אחר במיתה או באזהרה, ואביי נקט כאחד מן התנאים. **דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה שֶׁהָלַךְ לְסַיֵּעַ בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת אֶצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא** שהיה שוער, ושניהם לוים היו, **אָמַר לוֹ** רבי יהושע, **בְּנִי, חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ** ואל תסייענו, **שֶׁאַתָּה מִן הַמְשׁוֹרְרִים וְלֹא מִן הַמְשׁוֹעֲרִים. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** רבי יוחנן ורבי יהושע, **דְּמַר** – רבי יוחנן בן גודגדא **סָבַר מִיתָה הִיא** – משורר שמגיף השערים לבדו עונשו במיתה, **וְגָזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן**, שגם לא יסייע לשוער אחר בהגפת הדלתות שמא יבוא להגיף לבד וייענש במיתה. **וּמַר** – רבי יהושע בר חנניה שלא חשש לסייע, **סָבַר** הגפת השערים על ידי משורר לבדו **אַזְהָרָה הִיא וְלֹא גָּזְרוּ בָּהּ** רבנן, שגם אם יבוא להגיף לבד אין עונשו במיתה אלא באזהרת לאו בלבד.

דוחה הגמרא את הראיה: [**לֹא**], **דְּכוּלֵי עָלְמָא** סוברים שעבודת לוי בשל חברו **אַזְהָרָה הִיא** – אסורה בלאו ואין עונשה במיתה, ומחלקותם היא, **שֶׁמַּר סָבַר מְסַיֵּעַ גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן**, אף על פי שמגיף לבד אינו אלא באזהרה, **וּמַר סָבַר לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן**. שנינו לעיל (ע״א) שקרבנות ציבור טעונים שירה, ושנינו במשנה (לעיל י׳.) שהיתה השירה בזמן הקרבת קרבנות המוסף והתמיד, ושניהם קרבנות חובה של ציבור: **בְּעֵי רַבִּי אַבִּין, עוֹלַת נְדָבַת צִיבּוּר** – עולת ציבור הבאה בנדבה, כגון קיץ המזבח, **טָעוּנָה שִׁירָה אוֹ אֵינָהּ טָעוּנָה שִׁירָה**. ומבאר את צדדי הספק: שנאמר בפסוק (במדבר י י) ׳**וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת, עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם**׳, ומכאן לשירה על הקרבנות. ויש לדקדק: ׳**עוֹלוֹתֵיכֶם**׳ **אָמַר רַחֲמָנָא** בלשון רבים, ובא לרבות **שאַחַת עוֹלַת חוֹבָה וְאַחַת עוֹלַת נְדָבָה** אומרים עליהם שירה. **אוֹ דִלְמָא** אינו בא לרבות עולת נדבה, אלא ׳**עוֹלוֹתֵיכֶם**׳ **דִּכְווֹתְהוֹ יִשְׂרָאֵל קָאָמַר רַחֲמָנָא** – נוקט לשון זו לפי שמדבר על עולות ציבור של כל ישראל ולא בעולות היחיד.

הגמרא מנסה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנאמר (דברי הימים ב׳ כט כז) כשמלך חזקיהו ופתח את דלתות בית המקדש וציוה לטהר המקדש וכליו, והעמידו הלוים וכליהם על הדוכן, ׳**וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה [לְהַמִּזְבֵּחַ] (על המזבח), וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה׳ וְהַחֲצֹצְרוֹת, עַל יְדֵי כְּלֵי (שיר) דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**׳, ומן הלשון ׳ויאמר חזקיהו׳, שנסוב על הקרבת העולה והשיר שעמה, משמע שהיה לו ספק בדבר זה ונמלך בבית דין כיצד לנהוג בשירה זו. מברר הגמרא: **הַאי שִׁירָה** שנמלך עליה **מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מה עניינה, על איזה קרבן באה, **אִילֵימָא** – אם נאמר, שזוהי שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, **לָמָּה לִי אִימְלוֹכֵי** – למה לו להימלך, וכי לא ידע שאומרים שירה על עולת חובה. **אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה**, ונמלך חזקיהו אם אומרים שירה על עולת נדבה, ומכך שכתוב אחר כך ׳**וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר ה״ הרי שהורו לו בית דין שיש לומר שירה, ונפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא** – אין מדובר בשירה של עולת נדבה, אלא בשירה של **עוֹלַת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ** של מוסף **הָוֶה, וְהִיא עולת חובה, וְקָא מִיבַּעְיָא לְהוּ לחזקיהו מִי הוּקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דִּילְיקְרֵב** – האם קדשו בית דין את החודש בזמנו, דהיינו למחרת עשרים ותשעה של חודש הקודם, ויש להקריב מוסף של ראש חודש באותו היום, **אוֹ לֹא**, ונעשה חודש הקודם מעובר, ואין להביא קרבן ראש חודש אלא למחרת. ואם כן אין ראיה לעולת נדבה.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **וּמִי מָצִית אָמְרַת הָכִי** – האם יכול אתה לומר כן שאותו יום ראש חודש היה, **וְהָכְתִיב** (שם כט יז) לגבי עבודת טיהור המקדש וכליו על פי הוראת חזקיהו ׳**בְּיוֹם שְׁמֹנָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וגו׳** כִּלּוּ׳, את העבודות, ועל אותו היום נאמר ׳**וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה (עַל הַמִּזְבֵּחַ)**׳ הרי שהיה זה בששה עשר לחודש ניסן.

דוחה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָמֵי בְּרֵיהּ דְּרַב יֶיבָא, בֶּבֶשׂ הַבָּא עִם הָעוֹמֶר קָמִיבַּעְיָא לְהוּ** לחזקיהו, שביום ששה עשר בניסן מוסיפים עוד כבש לעולה שבא עם עומר התנופה, והסתפק חזקיהו **מִי קָבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ דִּילְיקְרֵב** – האם קידשו את חודש ניסן בזמנו, והיום הוא כבר ששה עשר בניסן ויש להקריב הכבש לעולה, **אוֹ לֹא**, ורק למחרת יחול ששה עשר בניסן. וכבש זה הוא עולת חובה ואין לפשוט מכאן את הספק לגבי עולת נדבה.

מקשה הגמרא: **מַתְקֵיף לָהּ רַב אַוְיָא**, מדוע צריך היה חזקיהו להימלך אם קידשו החודש בזמנו, **וְלֵיחֲזֵי** – ויראה, קרבן **פֶּסַח** הבא בארבעה עשר בניסן **הֵיכִי עָבֵיד** – באיזה יום נעשה, וכן

המשך בעמוד 237

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

בְּקָדְשֵׁי גוי שהתפיס לְבֶדֶק הַבַּיִת, מוֹעֲלִין בָּהֶן. ואם כדברי אבימי שקדשי בדק הבית של גוי נגנזים, מדוע מועלין בהם.
משיבה הגמרא באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, אכן לדעת רבי יהודה גוי שהעריך נותן לבדק הבית ומועלים בזה, שכן מעיקר הדין יכולים גויים לסייע בבנין המקדש, והפסוק המבאר שסירב נחמיה לתת לגויים לבנות עימם את המקדש, מְשׁוּם רִפְיוֹן יָדַיִם הוּא – משום שכוונת הגויים היתה לרפות בכך את ידי היהודים,
דִּכְתִיב (עזרא ד ד) וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת, שביקשו הגויים לבטל את בנין המקדש, ולכן בקשו לסייע בבניינו, כדי שיסמכו היהודים עליהם, והגויים יבנוהו לאט, ובינתיים ישלחו למלך פרס להטות דעתו לבטל את הבנין. ולכן סירב נחמיה לתת לגויים לעזור להם, כדי שיבנו היהודים לבדם מהר, ולא משום שאסור לגויים לתת לבדק הבית.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה א]. ואם היתה ראייתה בתחילת ימי זיבה הלא לאחר תשעה ימים נקיים, שהם י"א יום יחד עם שני ימי הראייה, כבר כלו ימי זיבתה והתחילו ימי נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה ב]. אבל אם תראה ביום הי"ז עצמו [שהוא היום הי"ט מתחילת ראייתה] או קודם לכן, עדיין היא בספק, שכן אם היו שני ימי הראייה מימי זיבה [טבלה ב שורה ב] או שניהם מימי נדות [טבלה ב שורה א] אכן היום הי"ז הוא מימי נדותה, אבל אם היה היום הראשון של הראייה בסוף י"א ימי זיבה, והיום השני תחילת ימי נדות, נמצא שמתחילים ימי זיבתה רק לאחר שבעה ימים מהיום השני, והיום הי"ז עדיין הוא מימי זיבה [טבלה ב שורה ג].
וגם אם אמרה שִׁלְשָׁה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר שִׁבְעָה עָשָׂר ימים נקיים, כלומר ביום העשרים ואחד מתחילת ראייתה. שכן בין אם היו שלשה ימים אלו תחילת ימי נדותה [ראה טבלה ג שורה א] ובין אם היו מימי זיבתה [ראה טבלה ג שורה ב] ובין אם היו שנים מהם בסוף ימי זיבתה ונמצא היום השלישי מימי נדותה [ראה טבלה ג שורה ג], בכל אופן ביום הי"ח שלאחר שלשה ימים אלו כבר חזרה בודאי לימי נדותה. אבל ביום הי"ז עדיין היא בספק, שהרי אפשר שהיו היומיים הראשונים סוף ימי זיבתה, וביום השלישי התחילו ימי נדותה [טבלה ג], ונמצא היום הי"ז יום האחרון של י"א ימי זיבה. עד כאן התבארו האופנים שבהם היא חוזרת לפתחה לאחר י"ז ימים מתחילת ראייתה, ומכאן ואילך מבארת הברייתא את האופנים שבהם היא חוזרת לפתחה קודם לכן, בסדר פוחת והולך.
אם אמרה אַרְבָּעָה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ [–תחילת ימי נדותה] חוזר לאחר שִׁשָּׁה עָשָׂר ימים נקיים מסוף ראייתה, כלומר ביום הי"ז מסוף ראייתה שהוא היום העשרים ואחד מתחילת ראייתה. שכן אם היו כל ימי ראייתה מימי נדותה, הרי כלו ימי נדות וימי זיבה לאחר י"ד ימים נקיים, [שהם י"ח ימים יחד עם ארבעת ימי ראייתה, ששבעה מהם ימי נדה וי"א ימי זיבה], ונמצא שהיום הי"ז הוא בודאי מימי נדותה [ראה טבלה ד שורה א]. ואם היו ימי הראייה בתחילת ימי זיבתה הלא כבר כלו ימי הזיבה לאחר שבעה ימים נקיים שהם י"א ימים יחד עם ימי ראייתה [ראה טבלה ד שורה ב]. ואף אם היו היומיים הראשונים לראייתה בסוף ימי זיבתה, והיומיים האחרונים היו תחילת ימי נדותה, כבר כלו י"ח ימי הנדות והזיבה לאחר ששה עשר יום מסוף הראייה [ראה טבלה ד שורה ג]. ואין לחשוש שמא שלשת הימים הראשונים היו סוף ימי זיבתה והיום האחרון היה תחילת ימי נדותה ואם כן תצטרך י"ז ימים מלבדו, שכן אם ראתה ראיית זיבה שלשה ימים רצופים כבר נעשתה זבה גדולה, ומעתה היא עומדת לעולם בימי זיבתה עד שיעברו עליה שבעה ימים נקיים, ונמצא לפי זה שגם ראיית היום הרביעי היתה המשך ימי זיבה ומיד לאחר שבעה ימים נקיים היא חוזרת לפתחה [ראה טבלה ד שורה ד].
ואם אמרה חֲמִשָּׁה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר חֲמִשָּׁה עָשָׂר ימים נקיים, כלומר ביום הט"ז מסוף ראייתה. שכן בין אם היו כל ימי הראייה מימי נדותה [ראה טבלה ה שורה א] ובין אם היו כולם מימי זיבתה [ראה טבלה ה שורה ב], ואפילו אם היו היומיים הראשונים סוף ימי זיבה ורק השלשה האחרונים תחילת ימי נדה שזה הוא החשש הרחוק ביותר [ראה טבלה ה שורה ג], בכל אופן כלו י"ח ימי נדה וזיבה עד חמשה עשר יום מסוף ראייתה. ואין לחשוש חשש רחוק מזה שהתחילו ימי נדותה רק ביום הרביעי או החמישי לראייתה והיו רק יומיים או יום אחד מהם מתחילת ימי הנדות [ותצטרך להמתין עוד ששה עשר או אפילו שבעה עשר יום לפתחה], שכן לאחר שהיו שלשה הימים הראשונים לראייתה ימי זיבה ונעשתה זבה גדולה, שוב לא יהיו שני הימים שלאחריהם ימי נדה אלא המשך ימי הזיבה, כאמור [ראה טבלה ה שורה ד].
וכן הוא לעולם, שהחשש הרחוק ביותר שצריכה לחשוש לו הוא שהיו שני הימים הראשונים לראייתה בימי הזיבה, וימי הראייה שאחריהם תחילת ימי הנדות, ועל כן אם אמרה חֲמִשָּׁה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר אַרְבָּעָה עָשָׂר ימים מסוף ראייתה, כי אף אם היו יומיים מהם בסוף ימי זיבה וארבעה מתחילת ימי נדות, כלו ימי הנדות והזיבה לסוף ארבעה עשר ימים אחריהם [ראה טבלה ו]. ועל דרך זו, אם אמרה שִׁבְעָה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר שִׁלְשָׁה עָשָׂר ימים. שכן אם היו יומיים מהם ימי זיבה וחמשה מתחילת ימי נדות, כלו ימי הנדות והזיבה לסוף שלשה עשר ימים אחריהם [ראה טבלה ז]. ואם אמרה שְׁמוֹנָה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר שְׁנֵים עָשָׂר יום. שאם היו יומיים מהם ימי זיבה ושישה מתחילת ימי נדות, הרי שלאחר שנים עשר יום מתחילים שוב ימי נדותה [ראה טבלה ח]. ואם אמרה תִּשְׁעָה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר אַחַד עָשָׂר יום. שאם היו יומיים ימי זיבה ושבעה ימי נדות, הרי שלאחר י"א ימים כלו ימי זיבתה [ראה טבלה ט]. ואם אמרה עֲשָׂרָה יָמִים דם טָמֵא רָאִיתִי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר עֲשָׂרָה ימים. שאם היו יומיים ימי זיבה ושמונה ימים מתחילת ימי נדות [מהם שבעה ימי נדות ויום אחד של זיבה] הרי כלו ימי הזיבה לאחר עשרה ימים [ראה טבלה י]. ואם אמרה אַחַד עָשָׂר ימים ראיתי, פְּתָחָהּ חוזר לאחר תִּשְׁעָה ימים, שכן גם אם היו יומיים ימי זיבה ותשעה ימים מתחילת ימי נדות [שהם שבעה ימי נדות ושני ימי זיבה], הרי כלו ימי הזיבה לאחר תשעה ימים [ראה טבלה יא].

מַצָּה של ליל הסדר **הֵיכִי אָכִיל** – באיזה יום נאכלה, שכבר אז היה להם לדעת אם התקדש החודש בזמנו או לא.

ולכן דוחה הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי**, מה שנמלך חזקיהו אין זה משום שלא ידע אימתי התקדש החודש, שודאי היה יודע שנקבע בזמנו, אלא **מִידֵי דַּהֲוָה אַשְׁלְיָחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְלִיךְ** – כמו ששליח ציבור נוטל רשות קודם שיתפלל, ומפני כבוד הציבור, כך גם חזקיהו נטל רשות מבית דין קודם שציוה להקריב. וממשיכה הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי** – עכשיו שבאת לתירוץ זה, ששאל מפני כבוד הציבור ולא משום שלא היה יודע, אין צריך להעמיד בכבש הבא עם העומר, **שַׁאֲפִילּוּ תֵּימָא** שמדובר **בְּעוֹלַת חוֹבָה** של תמיד, לא יקשה מדוע שאל אם טעון שירה, כיון ששאל את בית דין **מִידֵי דַּהֲוָה אַשְׁלְיָחָא דְּצִיבּוּרָא דְּמִמְלִיךְ** ומפני כבוד הציבור, ולא משום שלא היה יודע.

חוזרת הגמרא להביא ראיה אם אומרים שיר על עולת נדבה: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְנַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבָּאי** – מְזַמֵּן הקב"ה מאורעות טובים לישראל ליום שקרו בו כבר דברים טובים, כגון שבניסן נגאלו ממצרים ובניסן עתידים להיגאל לעתיד לבא, **וּמגלגלים חוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב** – ליום שכבר קרו בו דברים רעים, כגון תשעה באב, שבכו בו העדה בשוב המרגלים מתור את הארץ והוציאו דיבתה רעה, ובו חרב בית המקדש. **אָמְרוּ** חכמים, **כְּשֶׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה** – יום ראשון, **וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה** – שנה שמינית, **וּבאותו הזמן מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהָיוּ כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה. וּמָה שִׁירָה אָמְרוּ**, התחילו לומר הפסוק **'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם'** (תהילים צד כג) **וְלֹא הִסְפִּיקוּ** להמשיך הפסוק ולוֹמַר **'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ'** עד שֶׁבָּאוּ גּוֹיִם וּכְבָשׁוּם. **וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה** – וכן בחורבן בית שני, ביום תשעה באב היה, ביום ראשון בשבת, ובשמינית היה. מבררת הגמרא: **הַאי שִׁירָה** ששרו כשנכנסו האויבים, **מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מה ענינה, כלומר, על איזה קרבן נאמרה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שזוהי שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, **מִי הֲוַאי** – האם היתה עולת חובה קרבה בתשעה באב באותה שנה, והרי כבר **בְּשַׁבְּעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטַל הַתָּמִיד**, ומשום שלא היו להם כבשים להקריב מחמת המצור, **אֶלָּא לָאו דְּעוֹלַת נְדָבָה**, והיו אומרים שירה עליה. תפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.

מקשה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר ששרו על עולת נדבה, **מַאי שְׁנָא** אם נעמיד שהיתה זו שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, **דִּלְמָא הֲוַאי** – שאומר אתה שלא היתה מחמת המצור, **וּמַאי שְׁנָא דְּעוֹלַת נְדָבָה, דַּהֲוַאי** – שאומר אתה שהיתה להם, והרי לא היו כבשים מצויים, בין לחובה בין לנדבה.

מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא, בֶּן בָּקָר אַקְרַאי בְּעַלְמָא הוּא דְּאִיתְרְמִיָא לְהוּ** – מקרה היה שנזדמן להם בן בקר, ולקרבן התמיד אי אפשר היה להקריבו, שאין קרב אלא בכש, ולעולת נדבה אפשר היה להקריבו, ואפשר להוכיח שיש שירה על עולת נדבת ציבור.

חוזרת ומקשה הגמרא: **אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַב אַשִׁי, וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר שהיתה זו שירה גמורה על הקרבן שמכך אתה מוכיח שעולת נדבה טעונה שירה, והרי **שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ** – השיר של אותו יום, שיום ראשון היה, הוא המזמור **'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ'** (תהילים כד), ואילו הפסוק **'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם בְּשִׁיר דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּת הוּא** נמצא, במזמור **'אֵל נְקָמוֹת ה'** (שם צד). **אֶלָּא** ודאי לא היתה זו שירה אלא **אִילֵּיא בְּעַלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ** – קינה נפלה בפיהם, ואין מכאן ראיה לשירה על עולת נדבה.

מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי היו הלוים **עוֹמְדִין עַל דּוּכָנָן** בשעת אמירת המזמור **קָתָנֵי** בברייתא, ומשמע שעלו בשביל לשיר, ובודאי עלו משום קרבן ולא משום קינה, ואם כן תפשוט שאומרים שירה על עולת נדבה של ציבור. דוחה הגמרא: נכון הוא שעלו לדוכן משום שירה, אבל אין מכך ראיה לשירה על עולת נדבה, **וּכְדְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר, אוֹמֵר** שירה **שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן**, כלומר, מה ששרו לא היה זה על הקרבן כלל, כיון שאפשר לומר שירה בכל זמן, ומשום רשות.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך, שאומרים שירה אף שלא על קרבן כלל, **בְּעוֹלַת נְדָבָה נַמִּי לֵימָא** שירה, שאין זה גרוע משירה שלא על הקרבן, ותפשוט מכך שאומרים שירה על עולת נדבה. מתרצת הגמרא: אין אומרים שירה על עולת נדבה משום שאם יאמרו **נָפִיק מִינַּהּ חוּרְבָּא** – ייצא מכך מכשול, שטעם דברי ריש לקיש הוא משום שאומרים שירה גם ברשות ולא רק בחובה, וכשיראו שאומרים שירה על עולת נדבה ויתלו שהוא משום רשות יבואו לומר שאמירת שירה על עולת חובה היא גם רשות ולא חובה, ולכן אין אומרים שירה כלל על עולת נדבה.

מבררת הגמרא: **מַאי הֲוָה עֲלָהּ**, האם אומרים שירה על עולת נדבה או לא. פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא**, נאמר (במדבר י י) לגבי שירה **'עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם'**, מקיש שלמים לעולה לענין שירה, **מָה עוֹלָה** היא לעולם קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים **אַף שְׁלָמִים** שנאמר בהם שירה הם רק של קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים, דהיינו כבשים הקרבים בחג השבועות, שנאמר בהם (ויקרא כג כ) 'קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן' ללמדנו שהם קדשי קדשים. והקיש עולה לשלמים לומר **וּמָה שְׁלָמִים** שנאמרו כאן **קָבוּעַ לָהֶם זְמַן**, שכבשי עצרת זמן שלהם הוא בחג השבועות, **אַף עוֹלָה** דוקא **שֶׁקָּבוּעַ לָהּ זְמַן**, שבאה בחובה, אבל בנדבה שאין קבוע לה זמן אין אומרים עליה שירה.

העניין ד"יפוצו מעיינותיך חוצה" על ידי אדמו"ר הזקן התחיל
בעיקר לאחרי ביאתו מפטרבורג
משיחת שבת פרשת וישלח, ה'תשכ"ה

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח כסלו, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע בקשת... להתברך בבנים זכרים חו״ק:

הנה מהנכון שיוסיף הנ״ל אומץ באהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם יתברך, וכידוע בספרי הקבלה והחסידות, אשר הולדת אהבה ברוחניות ה״ה סגולה להולדת בן בגשמיות, ובמילא מובן אשר קיום וחיזוק האהבה ברוחניות, והוא ע״י התבוננות בגדולתו יתʼ כלשון הרמב״ם (הלʼ יסוה״ת רפ״ב) ה״ז ממשיך חיים ארוכים לאורך ימים ושנים טובות לבנים זכרים בגשמיות,

ולכן בלי נדר עד אחר שתלד זוגתו תחיʼ בן זכר יתן בכל יום מימות החול קודם תפלת שחרית פרנק או שנים לצדקה, ומהנכון שתהיʼ צדקה הקשורה באכילה ושתיʼ של תלמידים עניים, וכשיולד לו בן זכר יתן לו שם ע״ש כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע יסו״ע, שהוא יוסף יצחק, והשי״ת יזכה את כת״ר לבשר בשו״ט בכל הנ״ל...

בברכת הצלחה בעניניו הכלליים ובעניניו הפרטיים.

ב״ה, אʼ כסלו, תשי״ג
ברוקלין.
הנהלת התלמוד תורה דכפר חב״ד דʼ עליהם יחיו

שלום וברכה!

פנו אלי בבקשה בענין הילד... הרוצה להתקבל להתʼת, וכפי שהודיעוני משתוקק לזה אף שכפי הנראה עדיין אינו בן חמש שנה, אבל כיון שאין חסר אלא איזה חדשים, הרי אם הרופא מסכים לזה מצד בריאות הנ״ל, אין החדשים האלו מעכבים (יעוין ג״כ בהלכות תʼת לרבינו הזקן רפ״א ד״ה בשנה חמישית כוʼ. ואף שמסיים שם בביתו, הנה בכלל ידוע שהמנהג מאז ועד עתה בזה נשתנה, כי אז היʼ המנהג להוליך אצל מלמד תינוקות כשהיʼ בן שש או שבע שלימות משא״כ בדורות האחרונים, ויעוין ג״כ בספר שיחת קיץ תʼש עמוד ס״ה ואילך, ואף שפשיטא שאין זה הוראה לרבים כיון שהיʼ הצ״צ כבן שלש). ואולי יש להם טעמים מיוחדים, ומטובם להודיעני.

בברכת הצלחה בעבוה״ק.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

יג ...אֲבָל לִדְבָרֵי הַכֹּל אֵין אֲפִיָּה וּצְלִיָּה אַחַר אֲפִיָּה וּצְלִיָּה קכד־קכז, וְדָבָר הָאָפוּי אוֹ צָלוּי מֻתָּר לִתְּנוֹ סָמוּךְ לָאֵשׁ עַל דֶּרֶךְ שֶׁיִּתְבַּאֵר, אֲפִלּוּ נִצְטַנֵּן כְּבָר לְגַמְרֵי קכח:

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, סְעִיף יג:

ביאורי הלכה

קכו] **אחר אפיה וצליה** – אין אפייה אחר צלייה ואין צלייה אחר אפייה[218], ומותר להניח לחם בסמוך לאש עד שהופך לצנימים[219], ויש מחמירים[220].

קכז] **אחר אפיה וצליה** – מאכל שעבר את שני התהליכים של בישול וצליה (או בישול ואפיה)[221], מותר לשוב ולבשלו או לצלותו בשבת[222]. ולכך תבשיל חמין שהתייבש במהלך בישולו, דינו גם כמבושל וגם כצלוי[223], ומותר לשפוך לתוכו מים חמים[224].

קכח] **לגמרי** – בסידור (הלכתא רבתא לשבתא):

ציונים והוספות

218) ראה שבת כהלכה פ"ג ביאור יט (וראה לעיל הערה קפו).

219) גם אם הפיכת הלחם לצנימים נחשבת כצלייה, הרי אין צלייה לאחר אפייה, וכן אין בזה משום המקשה גוף רך (כשם שהנחת צנימים במרק לא נחשב לריפוי גוף קשה), כי גם צנימים קשים ביותר לא יצאו מגדר "גוף רך".

220) בקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק נה): "ועי' בס' שביתת השבת דיש אוסרין להניח לחם אפוי ע"ג התנור לייבשו לעשות סוכארעס". וראה שבת כהלכה פ"ג הערה נח; וראה שבת כהלכה שם סל"א שדבר שנתבשל בנוזלים במיקרוגל (שדינו כמבושל), או שנתבשל שם ללא נוזלים (שדינו כדין דבר אפוי), יש להחמיר ולחוש בו לבישול אחר אפיה, אך מותר לומר לנכרי לחממו. ומאכל שדינו "כבוש כמבושל" או "מליח כרותח" לעניין תערובות איסור נחשב כאינו מבושל כלל לגבי דיני בישול בשבת (שם סל"ב).

221) בשבת כהלכה (פ"ג סעיפים כב, כח) הביא דוגמאות (בנוסף ל"תבשיל חמין" דלהלן): מאפה המכונה "פחזנית" שמבשלים כמין עיסה דלילה של קמח במים ומרגרינה וביצים, ולאחר מכן יוצקים בצק מבושל זה לתבנית בצורות שונות, ואופים בתנור, פתיתים [פערפי"ל] אם מיוצרים בתהליך של אפיה גמורה (ולא ייבוש בחום בלבד), אלא שלאחר מכן מבשלים אותם, וכן בנוגע לחימום "קוגל" מאטריות שמיוצרות בתהליך אפיה ולאחר מכן מבשלם ושב לאפותם. ובכל אלו מותר להכניסם לכלי ראשון שאינו על האש, ובודאי שמותר יהיה לערות עליהם רוטב חם, וכן מותר לחממם ישירות מול האש (במרחק ובאופן שאין לחוש שמא יחתה ואינו נראה כמבשל), ואם הם לחים, ראה לעיל הערות קלט, קמג.

222) אין חילוק אם ניצלה קודם שנתבשל, או שקודם נתבשל ואחר כך נאפה או נצלה, ובכל עניין מותר כעת לבשלו או לצלותו.

223) קצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק נד): "וזה מצוי בהחמין שהמנהג להחזיר כשהוא חם עדיין, ולפעמים אוכלין המרק ונשאר תבשיל יבש כמו תפוחי אדמה וכיוצא אסור להחזירם דהוי צלי אחר בישול, ואם נתייבש החמין בתוך ההטמנה דהוי כבר צלוי או אפוי מותר להחזירו אח"כ, ועי' בבה"ל שמביא מהפמ"ג דאין בישול אחר בישול וצליה, ולפ"ז נראה דאם נתייבש החמין של ההטמנה דהוי צלי, מ"מ מותר להוסיף עליו מים חמין, דשוב לא הוי בישול, והגם שהבה"ל (בה"ל ס"ה ד"ה יש) כ' דאין דין הפמ"ג מוכרח, הנה בס' שביתת השבת מביא מהאגלי טל (סי' ט ס"ק טו, אות כ־כא) דצליה אחר שנצלה ונתבשל, או בישול אחר שנתבשל ונצלה, דעת רוב הפוסקים להקל... וכן כתב הרב בשולחן שם (סי' קסח) שכן עיקר"; ולגוף דברי קצות השלחן שהמשך חימום תבשיל שהתייבש נחשב כצליה (ולכך אם התייבש בעוד על האש נחשב גם כצלוי וגם כמבושל, ואם נטלו ממנו המשקים כשאינו על האש אסור להחזירו עליה כי זו צליה לאחר בישול), ראה שבת כהלכה פ"ג הערה מה; וראה שו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' י), שמותר להחזיר תבשיל על גבי הפלטה גם כשנותרו בו מעט משקים שידוע שיתאדו מהר, ואינו נחשב כגורם צליה לאחר בישול.

224) דרך הוספת המים החמים לחמין בשבת ראה לעיל על סי' רנג סעיף יד.

ביאורי הלכה

"ליזהר במאד שלא להחם בשר או עופות צלוים ואם יתחמם המוהל שלהם הנמחה מהם עד שהיס"ב משום איסור סקילה וכרת ח"ו". ומכאן שגם מאכל יבש אפוי או צלוי, אם נמחה ממנו מוהל בחימומו, אסור לחממו בשבת (בין בדרך בישול, בין בדרך צלייה) משום "בישול אחר בישול"[225].

ציונים והוספות

225) דין המוהל היוצא ממנו כדבר לח שיש בו בישול אחר בישול (כן ביאר בשו"ת דברי נחמיה שהובא לעיל הערה קמו), או שעצם מיחוי המוהל אסור משום בישול ("הפשר אחר בישול") אף בדבר יבש (ראה שם).

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן רסח דין הטועה בתפלת השבת:

יז מעשה בחסיד אחד שראה בחלומו חסיד אחר ופניו מוריקות אמר לו למה פניך מוריקות אמר לו מפני שהייתי מדבר בשעה שהצבור היו אומרים ויכולו ולא אמרתי עמהם ביחד וגם מפני שהייתי מדבר בשעה שהש"ץ היה אומר ברכה מעין ז' ובשעה שהיה אומר יתגדל עד אמן יהא שמה רבא ולא הטיתי אזני לשמוע ממנו בכוונה על כן יש ליזהר:

יח אם טעה והתפלל תפלה של חול בליל שבת או אפילו לא התפלל כלל אם שמע ברכה מעין ז' מהש"ץ מראש ועד סוף יצא ידי חובתו ואע"פ שבשאר תפלות אין הש"ץ מוציא אלא את מי שאינו בקי אבל לא את הבקי מכל מקום בתפלת ערבית שהיא רשות הקלו בה ולכך יוצא ג"כ במעין ז' במקום ז'.

וטוב שיאמרנה עם הש"ץ כשיוצא בה ידי חובתו אבל אם כבר אמרה ש"ץ אסור ליחיד לאמרה כדי לצאת בה ידי חובתו לפי שלא נתקנה אלא בצבור ומכל מקום אם עבר ואמרה ביחיד יצא ידי חובתו הואיל ותפלת ערבית רשות:

חלק ב סימן רסט דין הקידוש בבית הכנסת:

א חכמים הראשונים תקנו לקדש על היין בבית הכנסת כדי להוציא את האורחים שאין להם יין השובתים בחדרים הסמוכים לבית הכנסת ואוכלים שם מיד אחר קידוש זה שהרי קידוש זה להם הוא במקום סעודה שבשעה שהשליח ציבור היה אומר קידוש זה היו האורחים כבר בחדריהם ושומעים משם את הקידוש ויוצאין בו אבל הצבור אינן יוצאים בו אף אם נתכוונו לצאת כיון שאין שומעין אותו במקום סעודה:

ב ואף עכשיו שאין לנו אורחים השובתים אצל בית הכנסת להוציאם ידי חובתם אעפ"כ נוהגים לקדש בבית הכנסת על היין לפי שתקנת חכמים לא בטלה אף על פי שבטל הטעם שבגללו תקנו כמו ברכה מעין ז' שאומרים אף בזמן הזה שבתי כנסיות שלנו הם בישוב כמו שנתבאר בסי' רס"ח ואף שיש חולקים ומערערים על מנהג זה שנהגו לקדש בבית הכנסת עכשיו שאין אורחים וכן נתפשט המנהג במדינות הרבה שלא לקדש בבית הכנסת מכל מקום במדינות אלו שנהגו בו אין לבטל המנהג כי העיקר כסברא הראשונה ויש מגדולי הדור שהיה נוהג לקנות מהקהל מצות היין של קידוש זה שיתננו הוא משלו ולא אחר וכן נוהגים עכשיו במקצת מדינות לקנותו בדמים יקרים (ואין לבטל המנהג כי הרבה גאונים יסדוהו):

~ יום שני ~

ג המקדש בבית הכנסת אסור לו לטעום מהכוס שהרי הוא אינו יוצא בקידוש זה ואסור לטעום כלום קודם קידוש אלא כיצד יעשה שלא תהא ברכת בורא פרי הגפן לבטלה יטעים מהכוס לקטן שהגיע לחינוך והקטן ישמע הברכה ממנו ויוצא בה ידי חובתו ונמצא שלא בירך לבטלה שמותר להאכיל את הקטן קודם קידוש בין של לילה בין של יום ואסור לענותו שלא אסרו להאכילו איסור בידים אלא כשהמאכל אסור מצד עצמו כגון טרפה וכיוצא בה אבל כשהמאכל מותר מחמת עצמו אלא שהוא זמן האסור באכילה מותר להאכיל לקטן שהרי מאכילים הקטנים ביום הכיפורים אפילו קטן שאין בו חשש סכנה אם יתענה.

ואם אין קטן בבית הכנסת יטעום המקדש עצמו או אדם אחר וישתה כשיעור שחייבים לברך אחריו ברכה אחרונה דהיינו רביעית שיש אומרים שיוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה כמו שיתבאר בסי' רע"ג ולכן יהא בדעתו לצאת ידי חובתו בקידוש זה שאם לא כן אסור לטעום קודם קידוש ואעפ"כ יכול הוא לחזור ולקדש בביתו כדי להוציא את אשתו ובניו ובני ביתו אם אינם יודעים לקדש בעצמן כמ"ש שם:

ד נהגו לעמוד בשעה שהש"ץ מקדש בבית הכנסת ואמרו הראשונים שזה מועיל לעייפות הברכיים:

חלק ב סימן ער לומר משנת במה מדליקין:

א נוהגים לומר פרק במה מדליקין לפי שיש בו דין הדלקה והג' דברים שצריך לומר עם חשכה והספרדים אומרים אותו קודם תפלת ערבית כדי שע"י קריאת פרק זה יזכור הג' דברים שצריך אדם לומר ויזהיר עליהם וגם כדי שידעו במה מדליקין ובמה אין מדליקין ויזהרו לעשות כן אבל אחר תפלת ערבית מה תועלת שיזכור הלא אין בידו לתקן מעתה אבל במדינות אלו אין חוששים לזה אלא אומרים אותו אחר התפילה כדי שמי שאיחר לבא לבית הכנסת יסיים תפלתו בעוד שהצבור אומרים אותו ולכן אין נוהגין לאמרו בשבת של חול המועד שאז אין מתאחרין כל כך לפי שאין עושים מלאכה כל כך וכל שכן ביו"ט שחל להיות בערב שבת וכן ביו"ט שחל בשבת אין נוהגין לאמרו כדי למהר בשמחת יו"ט:

~ יום שלישי ~

ב במקומות שמקדשים בבית הכנסת יש לקדש קודם אמירת במה מדליקין לפי שיש להקדים קדושת היום בכל מה שאפשר:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין:

א מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו זכירות שבח וקידוש.

וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה ויש אומרים שהבדלה אינה אלא מדברי סופרים ומן התורה אין צריך לזכרהו אלא בכניסתו בלבד ויתבאר בסי' רצ"ו:

ב ותקנו חכמים שתהא זכירה זו על כוס של יין בין בכניסתו בין ביציאתו.

ומצוה מן המובחר לקדש סמוך לתחלת כניסתו בכל מה שאפשר ואף אם יצא מבית הכנסת מבעוד יום יש לו לקדש מיד דכיון שהוסיף מחול על הקדש הרי זה אצלו כניסת השבת ויש לו לקדש מיד סמוך לכניסתו ואחר הקידוש צריך לאכול ג"כ מיד כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה ואם אינו תאב לאכול מיד יכול להמתין מלקדש תוך הלילה כמה שירצה כדי שיאכל לתיאבון ויוכל לסמוך על מה שכבר זכרו בתחלת כניסתו בתפלת ערבית שכבר יצא בזה מן התורה שהרי מן התורה אין צריך אלא זכירה בדברים בלבד בלא יין והרי זכרו בתפלה:

ג יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה (דהיינו שעה שביעית אחר חצות היום עיין סי' תכ"ח) אלא או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום:

ד הקידוש ביו"ט הוא מדברי סופרים ואעפ"כ יש לו כל דיני קידוש של שבת לכל דבר אלא שאם אין לו אלא כוס אחד וחל יו"ט בערב שבת הרי קידוש של שבת קודם לשל יו"ט כיון שעיקר הקידוש בשבת הוא מן התורה אע"פ שעל הכוס הוא מדברי סופרים:

~ יום רביעי ~

ה נשים חייבות בקידוש היום בשבת מן התורה וביו"ט מדברי סופרים ואע"פ שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה בקידוש היום חייבות שנאמר זכור את יום וגו' ונאמר שמור את יום וגו' כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והואיל והנשים מוזהרות בשמירתו להשמר בו מעשיית מלאכה שהיא מצות לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל מצות לא תעשה אף שהזמן גרמא נשים מוזהרות בה הרי הן מוזהרות ג"כ בזכירתו דהיינו קידוש היום:

ו וכיון שהנשים חייבות בקידוש היום מן התורה כמו האנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובתם אלא שלכתחלה אין להורות כן לשואל הלכה למעשה (שלא יבאו לזלזל במצות):

ז וקטן אפילו הוא בן י"ג שנה אם אינו ידוע שהביא ב' שערות אינו מוציא את האשה כיון שהיא מחוייבת מן התורה בודאי והוא אינו מחוייב אלא מספק כי שמא לא הביא ב' שערות עדיין והוא פטור מכל המצות מן התורה לכן תקדש האשה בעצמה ואם אינה יודעת תאמר עם הקטן מלה במלה ואפילו אם שומעת הקידוש מגדול מכל מקום אם אינה מבינה לשון הקודש תאמר עמו מלה במלה כמו שנתבאר בסי' קצ"ג:

ח מי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש שבלילה ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ויין לקידוש שביום הרי קידוש הלילה קודם לכל לפי שהוא מן התורה אע"פ שיכול לקדש על הפת וגם על היין אינו אלא מדברי סופרים מכל מקום כיון שעיקר קידוש זה הוא מן התורה גם היין שלו קודם לכל חוץ מן הפת שאם אין לו פת לחם משנה היא קודמת ליין של קידוש הלילה ויקדש על הפת לפי שהפת הוא עיקר מצות סעודת השבת שאי אפשר לקיימן כלל בלא פת כמ"ש בסי' רע"ד.

ואם יש לו פת ויין לקידוש הלילה וצריך (לקנות יין לקידוש שביום) ולהכין צרכי סעודה לכבוד לילה ולכבוד יום הרי צרכי סעודה שלכבוד היום קודמין (לקידוש היום) ולצרכי סעודה שלכבוד הלילה שכבוד יום קודם לכבוד לילה וכן מי שיש לו מעט מיני מגדים יניחם עד היום ולא יאכלם בלילה שכבוד היום קודם (וכן קידוש שביום קודם לצרכי סעודה שלכבוד הלילה):

~ יום חמישי ~

ט אסרו חכמים לטעום כלום אפילו מים משהגיע זמן הקידוש עד שיקדש דהיינו משהגיע בין השמשות שנתקדש היום מספק או אפילו מבעוד יום אם התפלל ערבית מבעוד יום.

ואע"פ שכל מצות הקבוע להם זמן לא אסרו אלא לקבוע סעודה משהגיע זמנן משום גזרה שמא ימשך בסעודה ויעבור הזמן אבל טעימה בעלמא מותר שאין לחוש בה שמא ימשך ויעבור הזמן מכל מקום בקידוש וכן בהבדלה החמירו יותר לפי שעיקר מצותן הוא בתחלת זמנם דהיינו סמוך לכניסת השבת וסמוך ליציאתו.

ואפילו אם התחיל לאכול ולשתות מבעוד יום צריך להפסיק כשיגיע בין השמשות ואע"פ שבשאר כל המצות אפילו של תורה אם התחיל בהיתר דהיינו קודם שהגיע המצוה אין צריך להפסיק ומטעם זה ג"כ אין צריך להפסיק לקריאת שמע ולתפלה כשיגיע זמנן מכל מקום בקידוש היום לא התירו לו לגמור סעודתו ולקדש אח"כ לפי שעיקר הקידוש נתקן במקום סעודה של שבת וקודם לה ולא לאחריה שנאמר וקראת לשבת עונג ודרשו חכמים במקום עונג דהיינו במקום שיתענג שם בסעודת שבת שם תהא קריאת הקידוש מלפניה.

ומכל מקום אין לו להפסיק סעודתו לגמרי ולברך ברכת המזון מטעם שיתבאר אלא יקדש מיד ויגמור סעודתו כדי שיהא הקידוש במקום סעודה שלאחריו:

י וצריך לפרום מפה על השלחן לכסות הפת קודם שיקדש ואח"כ יסירנה כדי שתתראה הפת כאלו הובאה עתה על השלחן לכבוד שבת שהזכיר בקידוש:

~ יום שישי ~

יא ואין צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש זה אם כבר בירך על היין בסעודה זו שגם יין זה של קידוש נפטר באותה ברכה וגם על היין ששותה בתוך המזון שלאחר הקידוש אין צריך לברך מטעם זה וכן אם מקדש על הפת אין צריך לברך עליה המוציא אלא יתחיל מברכת הקידוש אבל אם קידש על הכוס צריך לברך המוציא על פת שיאכל אחר הקידוש הואיל ובשעת אמירת הקידוש אי אפשר לו לטעום כלום שאי אפשר לו לאכול ולדבר כאחד.

ואינו דומה למתפלל באמצע סעודתו שאין תפלתו חשובה הפסק להטעינו לחזור ולברך המוציא על פת שיאכל אח"כ לפי שעדיין לא נגמרה סעודתו כיון שלא היה אסור באכילה בשעה שהתפלל ואם היה רוצה היה אוכל בשעה שהתפלל והיה מתפלל אח"כ ואפילו אם לא היה שהות ביום לגמור סעודתו ולהתפלל אח"כ שחייב הוא להפסיק סעודתו ולהתפלל ואסור לו לאכול עוד מכל מקום לא נאסר עליו אלא אכילת קבע שמא ימשך בה ויעבור זמן התפלה אבל טעימה בעלמא היתה מותרת לו בשעה שהתפלל ולפיכך אין תפלתו חשובה הפסק בסעודה (ועוד שלא נאסרה עליו אכילה אלא מפני שהגיע זמן התפלה ואחר כך חוזר לקביעותו הראשונה אבל כאן נאסרה עליו האכילה כדי שיהא הקידוש לפני האכילה ולא לאחריה כמו שנתבאר א"כ הרי הקידוש מחלק שתי האכילות שבשאוכל אחר כך היא נחשבת סעודה אחרת) מיד שהגיע זמן הקידוש נאסר עליו אפילו טעימה בעלמא ונעשה כאלו נגמרה כבר סעודתו לכך חשובה אמירת הקידוש הפסק כיון שבשעת אמירתו לא היה יכול לאכול כלום והוא אמרו אחר גמר סעודתו.

אבל היין של קידוש אע"פ ששותהו אחר קידוש אין צריך לברך עליו כיון שזמן ברכתו הוא קודם אמירת הקידוש ואז עדיין אין שם אמירה מפסקת ואף להאומרים שתקנת חכמים הוא בקידוש וכל דבר הטעון כוס שיברכו עליו ברכת היין תחלה כמו שנתבאר בסי' ק"צ מועלת ברכה הראשונה לקידוש כמו שמועלת לברכת הנהנין שאין צריך לחזור ולברך הואיל ובשעה שהיא חשובה גמר וסילוק סעודה מפני איסור הטעימה קודם קידוש לא היתה עדיין אמירה המפסקת ולא נסתלקה עדיין ברכה הראשונה ובשעת אמירת הקידוש הרי דעתו על הכוס שבידו לשתותו מיד ואמירת הקידוש היא לצורך השתיה ואינה חשובה הפסק לזה כמו שאינה חשובה הפסק לכל מקדש על הכוס משא"כ בפת שאוכל לאחר שקידש על הכוס שבשעת אמירת הקידוש הוא בקודם אמירתו שהיתה שעת גמר וסילוק סעודה.

ויש חולקין על זה ואומרים שמה שנאסר עליו האכילה משהגיע זמן הקידוש אין זה נחשב גמר הסעודה כיון שבדעתו לאכול אח"כ וגם עכשיו היה אוכל מדעתו אלא שחיוב הקידוש מונע אותו וכשיסור המונע דהיינו אחר שיקדש יחזור לאכילתו לפיכך אין אמירת הקידוש מפסקת כמו שאין התפלה מפסקת ואין צריך לחזור ולברך המוציא.

וספק ברכות להקל ומכל מקום כל בעל נפש יש לו ליזהר לכתחלה שלא לבא לידי כך ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום:

~ שבת קודש ~

יב וכל זה כשלא אמר עדיין תנו לנו הכוס ונברך ברכת המזון אבל אם אמר כן כבר בין שאמר כן קודם זמן הקידוש בין אחר שהגיע זמנו צריך הוא לברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש שהרי הסיח דעתו משתיה מחמת ברכת המזון.

אבל אם מקדש על הפת אין צריך לברך עליה המוציא וכן אפילו אם קידש על הכוס אין צריך לברך המוציא על הפת שאוכל אחר הקידוש לפי שאמירת תנו לנו ונברך אינה חשובה היסח הדעת לענין אכילה אלא לענין שתיה בלבד כמו שנתבאר בסי' קע"ט.

אבל אם נטל כבר ידיו במים אחרונים צריך לברך המוציא אפילו על הפת שמקדש עליה וכל שכן שאם קידש על הכוס שצריך לברך המוציא על הפת שאוכל אח"כ שנטילת מים אחרונים חשובה היסח הדעת גם לענין אכילה כמ"ש שם ואף שלכתחלה טוב שלא לאכול ולשתות כלל אחר נטילת מים אחרונים אע"פ שמברך על אכילתו ושתייתו ואח"כ קודם ברכת המזון יחזור ויטול מים אחרונים כמ"ש שם מכל מקום כאן יותר טוב שיקדש מיד ויאכל מעט אחריו כדי שיהא הקידוש במקום סעודת שבת שלאחריו ממה שיברך בהמ"ז מיד ויקדש אח"כ מפני שאם יעשה כן יכנס במחלוקות רבות.

שיש אומרים שיברך בורא פרי הגפן על כוס ברכת המזון ויטעמנו ולא יברך שוב בורא פרי הגפן על כוס של קידוש שכבר נפטר בברכה זו ויש אומרים שלא יטעום כלום מכוס של ברכת המזון שהרי לא קידש עדיין ולפיכך לא יברך עליו בורא פרי הגפן אלא יניחנו עד לאחר שיטעום מכוס של קידוש ואז יטעום ג"כ ממנו ואי אפשר לו לצאת ידי שניהם שיקדש אותו על אותו כוס עצמו שבירך עליו ברכת המזון לפי שברכת המזון היא קדושה בפני עצמה והקידוש הוא מצוה בפני עצמו ואין אומרים ב' קדושות על כוס אחת שאין עושין מצות חבילות חבילות.

ואף אם הוא מיסב יחידי ומברך ברכת המזון בלא כוס מכל מקום אם יקדש מיד אחר ברכת המזון יש אומרים שאינו יוצא ידי חובתו אלא אם כן יחזור ויאכל מיד שיהא הקידוש במקום סעודת שבת שלאחריו וא"כ מה שבירך ברכת המזון היא ברכה שאינה צריכה שהרי היה יכול ליפטר בברכת המזון שיברך אחר אכילה השניה ואף שיש אומרים שאין צריך לחזור ולאכול לפי שבדיעבד יוכל לסמוך על סעודה שאכל כבר שבשיקדש אחריה מיד הרי זה קידוש במקום סעודה אע"פ שהיא סעודת החול מכל מקום כדי לחוש לסברא הראשונה צריך ליזהר שלא לבא לידי כך.

אלא אע"פ שנטל מים אחרונים יפרוס מפה ויקדש ויחזור ויאכל מעט כדי שיהא הקידוש במקום סעודת שבת שלאחריו ואח"כ יחזור ויטול מים אחרונים ויברך ברכת המזון וכל שכן אם לא נטל ידיו עדיין שצריך לעשות כן אע"פ שכבר גמר סעודתו מבעוד יום אלא שלא הספיק לברך ברכת המזון עד שהגיע זמן הקידוש:

~ 'תורה אור' פרשת וישלח - הפרשה החסידית ~

וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ[1]

"וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ לב, כה):

הִנֵּה נוֹדָע שֶׁמַּלְחָמָה זוֹ הִיא מִלְחֶמֶת הַס"מ בְּסַמְטָרָא דִּקְדוּשָׁה. וּכְעִנְיַן "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק" (בְּשַׁלַּח יז, טז). וְכִנּוֹדָע מִן ה"פְּרִדֵּס"[2], שֶׁמַּה שֶׁ"נִּגַּע בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב" (פָּרָשָׁתֵנוּ לב, לג) – דְּפָגִים אֲתַר דְּנִבְיאָה, עַד דְּאָתָא שְׁמוּאֵל וְתִקֵּן הַ"נָּצַח", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוּאֵל־א טו, כט): "וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יִתָּכֵן לִהְיוֹת הַס"מ נִלְחָם נֶגֶד הַקְּדוּשָׁה[3], וַהֲלֹא כָּל עִיקַּר חִיּוּת הַקְּלִיפּוֹת הוּא מֵהַקְּדוּשָׁה, וּכְעִנְיַן "לֹא כְאַבְרָהָם שָׂיְצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו'"[4], מוֹתְרֵי הַחֶסֶד[5] כו';

וּלְעֶתִיד־לָבֹא כְּשֶׁיִּבּוֹרָר, אֲזַי כְּתִיב: "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר כו'" (זְכַרְיָה יג, ב); "חַיִל בָּלַע וַיְקִיאֶנּוּ" (אִיּוֹב כ, טו); "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח" (יְשַׁעְיָה כה, ח). וְהָיָה כְּלֹא הָיָה[6]. וּכְתִיב (קֹהֶלֶת ח, ט): "עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ" – וְאֵיךְ יִהְיֶה יְכוֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַלְחֵם כו'?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא: כִּי הִנֵּה הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, הוּא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וּלְפָנָיו "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" (תְּהִלִּים

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וַיֵּאָבֵק אִישׁ: תּוֹרַת חַיִּים שָׁם [וַיִּשְׁלַח קצו, ב]. אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּשְׁלַח דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עַל כֵּן [לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה" – בְּרֵאשִׁית חֶלֶק ב עַמּוּד רמד, כ] – צִיּוּן בְּכוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

נֶאֱמַר לֵיל שַׁבַּת קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, טז פְּסָלָו תקמ"ו. נוֹסַח ב מֵהַמַּאֲמָר – הַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ו חֵלֶק א עַמּוּד קמח. נוֹסַח ג – הַנָּחַת רַבִּי מֹשֶׁה בֶּן אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן – נִדְפַּס שָׁם עַמּוּד קסד וּמַתְחִיל "בְּזֹהַר (פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח דף ק"ע ע"א): וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ".

חֵלֶק מֵהַנָּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי עִם הַנָּחוֹת אַדְמוּ"ר הַצָּמַח צֶדֶק, נִדְפַּס בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ה עַמּוּד תתעה, א. וּרְאֵה גַּם שָׁם כֶּרֶךְ ז עַמּוּד תתל, א.

חוּקַּת (בְּמִדְבַּר כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תשסד וְאֵילָךְ).

2) (שַׁעַר יז שַׁעַר יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּבֵיאוּר זֹהַר חֵלֶק א כא, א).

3) ("הַמּוֹלְחָמָה שֶׁל יַעֲקֹב וְשָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמּוֹלְחָמָה בֵּין סִטְרָא דִּקְדוּשָׁה לְסִטְרָא אָחֳרָא". – תקמ"ו עַמּוּד פא).

4) (רְאֵה שַׁבָּת קמו, א. פְּסָחִים נו, א. בְּרֵאשִׁית רַבָּה סח, יא. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה לו, ה. סִפְרֵי הַאֲזִינוּ לב, ט ה. תַּנְחוּמָא וַיֵּלֶךְ ב).

5) (רְאֵה לְקַמָּן קיט, ד. תּוֹרַת חַיִּים נֹחַ סד, ד).

6) (עַל פִּי עוֹבַדְיָה א, טז: "וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ").

קלט, יב); "שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ" (משלי ל, כח) – שֶׁאֵינָהּ תּוֹפֶסֶת מָקוֹם, וּיכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם "בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ" וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[7].

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ לו, לא): "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁ"לִפְנֵי מְלָךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" הָיוּ מַלְכֵי אֶרֶץ אֱדוֹם גַּם כֵּן, אֶלָּא דְּהַיְינוּ דַּוְקָא "לִפְנֵי מְלָךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל"[8]. אֲבָל אַחַר כָּךְ הֲרֵי כְּתִיב (מַלְכִים־א כב, מח): "מֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם כּוֹ'", לְפִי שֶׁנִּמְשַׁךְ לִהְיוֹת צִמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלֹּא יוּמְשַׁךְ הַפְּנִימִיּוּת כִּי אִם לְסִטְרָא־דְּקְדוּשָׁה דַּוְקָא – "יָאֵר ה' פָּנָיו אֹתָנוּ סֶלָה"[9]. וְהַקְּלִיפּוֹת מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים "כְּמַאן דְּשָׁדֵי בָּתַר כַּתְפּוֹי"[10], וְנִקְרָאִים (יתרו כ, ב): "אֱלֹקִים אֲחֵרִים", לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַמְשִׁיכִים כָּךְ, לִהְיוֹת אוֹר אֵין־סוֹף שׁוֹרֶה דַּוְקָא בְּמִי שֶׁבָּטֵל[11] כּוֹ'.

וְהִנֵּה תְּחִלַּת הַבִּטּוּל הוּא בְּחַבַּ"ד[12], שֶׁהֵם הֵם בְּחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ;

וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ לַמִּדּוֹת, שֶׁהֵן נִמְשָׁכִין מֵחַבַּ"ד עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת. שֶׁנִּתְהַוֶּה בְּחִינַת הִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵינָן עַצְמוּת הַבִּטּוּל מַמָּשׁ כְּמוֹ חַבַּ"ד;

וְאַחַר כָּךְ לְנֶצַח וְהוֹד, שֶׁהֵן בְּחִינַת יְרִידָה יוֹתֵר גְּדוֹלָה. שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בְּחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת מִמֶּנּוּ וּלְזוּלָתוֹ, לְהוֹצִיא מִכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל מַמָּשׁ לְהַשְׁפִּיעַ לְזוּלָתוֹ – לְלַמֵּד לַאֲחֵרִים אוֹ לִיתֵּן צְדָקָה כּוֹ'. וְאַף עַל פִּי כֵן נִמְשָׁךְ בָּהֶן בְּחִינַת בִּטּוּל לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;

עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַלְכוּת־דַּעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא סוֹף הַקְּדוּשָׁה וְנִכְלֶלֶת בְּבְחִינַת בִּטּוּל.

"וּמִשָּׁם יִפָּרֵד" (בְּרֵאשִׁית ב, י) – לִהְיוֹת "עָלְמָא דִּפְרוּדָא"[13], בְּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְ"קָרוּ לֵיהּ אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא"[14], שֶׁתּוֹפְסִים מָקוֹם לְעַצְמָם. וְקַבָּלָתָם הוּא רַק "מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹר דְּנוּקְבָא", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת דֶּרֶךְ נְקֵבֵי הָעוֹר, דְּהַיְינוּ בֶּחָלָל וּמָקוֹם רֵיוַח שֶׁבֵּין צִירוּף לְצִירוּף[15] כּוֹ' כַּנּוֹדָע.

וְהִנֵּה כְּתִיב (עוֹבַדְיָה א, ד): "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר כּוֹ'", שֶׁהֵן מַגְבִּיהִים אֶת עַצְמָם בְּחוּצְפָּה וְגַסּוּת הָרוּחַ כּוֹ'. וְעִנְיַן חוּצְפָּה זוֹ לְמַעְלָה – הִיא שֶׁרוֹצִים לִינָק מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַבִּטּוּל הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל – כִּי מִזֶּה אֵין לָהֶם יְנִיקָה, רַק "מֵאֲחוֹרֵי הָעוֹר דְּנוּקְבָא";

אֶלָּא רוֹצִים שֶׁיּוּשְׁפַּע לָהֶם אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, שֶׁלְּפָנָיו "כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה" – שֶׁאֵין בְּחִינַת הַבִּטּוּל תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל לְפָנָיו, וְ"אִם צַדָּקְתָּ כּוֹ'"[16], וְגַם "שְׁמָמִית [..] הִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ", וּמִשָּׁם יִהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְקַבֵּל דֶּרֶךְ הַקְּדוּשָׁה, דֶּרֶךְ נְקֵבֵי הָעוֹר בִּבְחִינַת שַׁעֲרוֹת וְצִפָּרְנַיִם כּוֹ'.

רַק "מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְהוָ"ה" (עוֹבַדְיָה שָׁם): כִּי הֲוָיָ"ה הוּא בְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת כּוֹ', בִּבְחִינַת "עֲקוּדִים, נְקוּדִים"[17] כּוֹ'; וּ"מִשָּׁם אוֹרִידְךָ", שֶׁעַל פִּי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְצִמְצוּם לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּוּת כּוֹ' – אֵין אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה אֶלָּא בְּמִי שֶׁבָּטֵל כּוֹ'.

וְהִנֵּה הַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא מִבְּחִינַת יַעֲקֹב, שֶׁהוּא הִמְשִׁיךְ "עֲקוּדִים, נְקוּדִים כּוֹ'". דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה צִמְצוּם אוֹר אֵין־סוֹף דֶּרֶךְ הַקְּדוּשָׁה דַּוְקָא עַל יְדֵי בְּחִינַת בִּטּוּל כּוֹ'. וְלָכֵן "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ", שֶׁרָצָה הַס"מ לְהַגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר כּוֹ'.

וְהִנֵּה יַעֲקֹב – "מוּבְחָר שֶׁבָּאָבוֹת"[18], וְ"הָאָבוֹת הֵן הֵן

---

7) ("וְהַמָּשָׁל מִמְּלִיא יוֹבֵן, שֶׁבְּחִינַת הָרַע שֶׁל חִצוֹנִיּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא אֵין תּוֹפֵס מָקוֹם נֶגֶד עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּלָל, עַד שֶׁלֹּא יִתָּכֵן בָּהֶם הָאַף וְהַחֵימָה לִירָגֵז עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁאֵין תּוֹפֵס מָקוֹם בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ הַשִּׁמְמִית שֶׁתִּתַּפֵּשׂ בְּהֵיכָלוֹ אַף שֶׁשְּׁנוֹאָה הִיא". – תקמ"ו עמוד פב).

8) ("שֶׁמֵּאַחַר שֶׁלֹּא הָיָה עֲדַיִן מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא הַתִּיקּוּן דַּאֲצִילוּת, לְכָךְ מָלְכוּ הַז' מְלָכִים קַדְמָאִין בְּאֶרֶץ אֱדוֹם, שֶׁמֶּשֶׁם יָנְקוּ פְּנִימִיּוּת הַשֵּׁפַע עֶלְיוֹנָה, מֵאַחַר שֶׁשָּׁם "דַּהֲשֵׁכָה כְּאוֹרָה" שָׁוִים כּוֹ". – תקס"ו עמוד פג).

9) (עַל פִּי נְשֹׂא ו, כה: "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ". תְּהִלִּים סז, ב: "אֱלֹקִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה").

10) (כְּמוֹ שֶׁיּוּזְרַק מֵאֲחוֹרֵי כְּתֵפוֹ. רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק כב).

11) (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ו (דף י, ב); פֶּרֶק לה. וּרְאֵה סוֹטָה ה, א. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרצ"א עמוד קמט וְשָׁם נִסְמָן).

12) ("צָרִיךְ עִיּוּן, דִּבְאָדָם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הַהִתְפַּעֲלוּת בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה בַּלֵּב – חָשׁוּב יוֹתֵר מֵאִלּוּ הַהִתְבּוֹנְנוּת רַק בְּמוֹחוֹ וְשִׂכְלוֹ וְלֹא נָגַע לַלֵּב. וְצָרִיךְ עִיּוּן בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק טו בְּעִנְיַן "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה" עַיֵּן שָׁם". – אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם תתעה, ב).

13) (עוֹלָם הַנִּפְרָדִים. זֹהַר חֵלֶק א כב, א).

14) (וְקוֹרְאִים לוֹ אֱלוֹקֵי הָאֱלוֹקִים. מְנָחוֹת קי, א).

15) (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק ב עמוד תתטו. תּוֹרַת חַיִּים וְאֶרְא חֵלֶק א נה, ד וּבְנִסְמָן שָׁם).

16) ("מַה תִּתֶּן לוֹ אוֹ מַה מִּיָּדְךָ יִקָּח". אִיּוֹב לה, ז).

17) (וַיֵּצֵא לא, י. יב. רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר ו (שַׁעַר הָעֲקוּדִים) בְּתְחִלָּתוֹ).

18) (נִסְמָן לְעֵיל יז, ג).

הַמְּרֻכָּבָה"[19] – בְּחִינַת חַג"ת; שֶׁבִּבְחִינַת בִּטּוּל עַצְמוֹ, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת חַב"ד אֵין לָהֶם אֲחִיזָה כוּ', אֶלָּא בְּחַג"ת שֶׁהֵן מִדּוֹת, הַהִתְפַּעֲלוּת מִן הַבִּטּוּל כוּ', וְשָׁם הוּא אֲחִיזַת "זֶה לְעוּמַּת זֶה" (קֹהֶלֶת ז, יד) – דְּכַר דְּקִלִּיפָּה נֶגֶד ז"א כוּ'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחַב"ד[20], כַּנּוֹדָע שֶׁכָּל הַמַּקִּיפִים הֵם מִבְּינָה, וְהַמַּקִּיף הוּא דּוֹחֶה הַחִיצוֹנִים. וְכַמְּבוֹאָר מֵ"הַהֵיכָלוֹת"[21], שֶׁאֵין בְּ"זֶה לְעוּמַּת זֶה" רַק נֶגֶד ז' תַּחְתּוֹנוֹת וְלֹא בְּהֵיכַל קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים שֶׁהוּא כּוֹלֵל כֶּתֶר־חַב"ד כוּ'.

וְיוּבָן זֶה אֵצֶל הָאָדָם: שֶׁאַחַר הַתְּפִלָּה חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה כוּ', לְפִי שֶׁהָאַהֲבָה הִיא נַעֲשִׂית פְּנִימִית (מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהִתְבּוֹנְנוּת הוּא בְּחִינַת מַקִּיף כוּ') בַּתְּפִלָּה, וּשְׁעַת הַתְּפִלָּה שֶׁסּוֹגֵר עֵינָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶה זֶה הָעוֹלָם מִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ הָאַהֲבָה הַהִיא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר הַתְּפִלָּה שֶׁרוֹאֶה עֲנְיְנֵי הָעוֹלָם וְתַעֲנוּגָיו כוּ'. וְאֵין לְךָ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַחִיצוֹנִים אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, הַיְינוּ שֶׁאֵינוֹ נִגְבָּל בִּכְלִי, שֶׁהוּא דָּבָר קַיָּים לָעַד.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "קְדֵשׁ" (בֹּא יג, ט): "וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ", לְפִי שֶׁפָּרָשַׁת "קְדֵשׁ" הִיא בְּחִינַת חָכְמָה – מוֹחִין דְּאַבָּא (שָׁם בְּחִינַת הַזִּכָּרוֹן) שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּאִימָּא – מְקוֹר הַמַּקִּיפִים. וְלָכֵן כָּתוּב בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (תֵּצֵא כה, יט): "לֹא תִשְׁכָּח", שִׁכְחָה הִיא הִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין דְּאַבָּא, שֶׁכְּשֶׁמִּסְתַּלְּקִין מוֹחִין דְּאַבָּא בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא מוֹחִין דִּינִיקָה, שָׁם יֵ"ש "זֶה לְעוּמַּת זֶה".

וְזֶהוּ "רַבִּי אֲבָק" – שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן חִבּוּק[22], שֶׁהַחִבּוּק הוּא בַּיָּדַיִם – "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא כוּ'"[23], כְּדְּ סִיבֵּב גּוּפוֹ בְּיָדָיו חֶסֶד וּגְבוּרָה. דְּהַיְינוּ שֶׁהִלְבִּישׁוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁל ס"מ אֶת גּוּפָא דְּיַעֲקֹב כְּדֵי לְהַפִּילוֹ וּלְהַמְשִׁיךְ לִבּוֹ אַחֲרֵיהֶם. וּכְמוֹ הַמִּדּוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית שֶׁמַּלְבִּישִׁין אֶת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וּמוֹנְעִין הַדְּבֵיקוּת כוּ'. וְאֵין הִתְלַבְּשׁוּת זוֹ אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁמִּסְתַּלְּקִים מוֹחִין דְּאַבָּא.

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[24]: "צְרָכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרוּבִּים, וְדַעְתָּם קְצָרָה" פֵּירוּשׁ: שֶׁכְּשֶׁהַדַּעַת מִתְקַצֵּר וּמִתְצַמְצֵם בִּבְחִינַת מוֹחִין־דִּינִיקָה, אֲזַי נַעֲשׂוּ "צְרָכֵי עַמְּךָ מְרוּבִּים" – רַבִּים וְנִפְרָדִים, וּ"לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד כוּ'" (מִשְׁלֵי יח, א).

וְאַף עַל פִּי כֵן (פְּרָשַׁתְנוּ לב, כו): "וַיַּרְא כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ":

מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הוּא י־עֲקֹב[25], הַיְינוּ הָאָרַת יְסוֹד־אַבָּא, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הָאֲצִילוּת. שֶׁיַּעֲקֹב הוּא שֶׁהִמְשִׁיךְ כָּל בְּחִינַת "עֲקוּדִים, נְקוּדִים כוּ'" שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת לָבָן.

"וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת" (וַיֵּצֵא כט, טז) – לֵאָה וְרָחֵל, וְיַעֲקֹב הֲפָכָם לִקְדוּשָׁה כוּ'. וְנִמְשָׁךְ גַּם בְּמִדּוֹתָיו בְּחִינַת בִּטּוּל מִמּוֹחִין־דְּאַבָּא. וְלֹא יָכוֹל לִנְגּוֹעַ רַק בְּכַף הַיָּרֵךְ[26], שֶׁהִיא הַשְׁפָּעָה שֶׁמְּמַנּוּ וְלַחוּץ, שֶׁשָּׁם הָאָרַת הַבִּטּוּל מוּעָטָת. כַּנּוֹדָע[27] שֶׁכְּלָיוֹת מְבַשְּׂלִין הַזֶּרַע, שֶׁנַּעֲשָׂה נִשְׁמִיּוּת כוּ'.

וּבָזֶה טָעָה הַס"מ: שֶׁכַּסָּבוּר שֶׁיַּעֲקֹב אֵינוֹ אֶלָּא מֶרְכָּבָה לְחַג"ת, אֲבָל בָּאֱמֶת שֹׁרֶשׁ יַעֲקֹב ו"יִסּוֹדָתוֹ בְּהָרֵרֵי קֹדֶשׁ"[28] – חָכְמָה־עִלָּאָה, יְסוֹד־אַבָּא, מוֹחַ־הַזִּכָּרוֹן כוּ'.

וְהִנֵּה מִלְחָמָה זוֹ הִיא בְּ"זֶה לְעוּמַּת זֶה" בִּבְחִינַת דְּכַר־דְּקִלִּיפָּה שֶׁבְּנֶגֶד ז"א. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵ"ש "זֶה לְעוּמַּת זֶה" בִּבְחִינַת מַלְכוּת־דְּקִלִּיפָּה כוּ'.

וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין עָפָר לְאָבָק שֶׁנִּזְכַּר בַּזֹּהַר[29]:

כִּי הִנֵּה ד' יְסוֹדוֹת – אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם, עָפָר – הֶעָפָר הִיא תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכוּלָּם; וְאֵשׁ, רוּחַ, מַיִם הֵם הַגְּבוֹהִים יוֹתֵר. וְאַף עַל פִּי כֵן, כּוּלָּם אֵין מַצְמִיחִים פֵּרוֹת, רַק "הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר"[30] (קֹהֶלֶת ג, כ). וְהַטַּעַם, כִּי הֶעָפָר הוּא מִבְּחִינַת מַלְכוּת. "וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן"

19) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מז, ו. זֹהַר חֵלֶק א רי, ב. חֵלֶק ג קפב, א).

20) ("אַךְ צָרִיךְ עִיּוּן מֵהַהֲנָהוֹת לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "תַּעַר הַשְּׁכִירָה", מֵהָרַמַ"ז, שֶׁיֵּשׁ בַּעֲשָׂיָה לְעוּמַּת זֶה גַּם נֶגֶד עָתִיק יוֹמִין. וּמֵהַהֲנָהוֹת לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמִפַּלְגֵי בְּמַתִּיבְתָּא דְּרַקִּיעַ" מֵעֵגֶן ד' מִינֵי נְגָעִים, שֶׁנֶּגַע הַיְפֵךְ הֶעֱנֶג. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי רַבֵּנוּ זַ"ל חוֹלֵק בָּזֶה עַל הָרַמַ"ז וְצָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עמוד יא. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת זָכוֹר עמוד א'תשעה).

21) (זֹהַר חֵלֶק ב פְּקוּדֵי רנט, ב).

22) (רְאֵה פֵּירוּשׁ רַשְׁ"י עַל הַפָּסוּק).

23) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֱלִיָּהוּ" יז, א).

24) (פִּיּוּט בְּתִפְלַת נְעִילָה עַל פִּי בְּרָכוֹת כט, ב).

25) (רְאֵה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב עֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל. נִסְמָן לְעֵיל כה, ג).

26) ("וְזֵרֵא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יֶרֶכוֹ, וַתִּקַּע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ". פָּרָשַׁתְנוּ לב, כו).

27) (רְאֵה זח"ג רצו, א. פְּרֵדֵס רִמּוֹנִים ש"ח פכ"ד. מבו"ש ש"ג ח"ב פ"ז. וּרְאֵה תַּנְיָא אגה"ק סט"ו. בְּיאוּרֵי הַזֹּהַר שְׁלַח קפט, א. אוה"ת שְׁלַח ע' תצח).

28) (תְּהִלִּים פז, א).

29) (פָּרָשָׁתְנוּ (חֵלֶק א דַּף קע, א): "וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ, מַאי 'וַיֵּאָבֵק'? (גְּלִיוֹן: דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִלַּמֵּד דְּסִלִּיקוּ אָבָק בְּרַגְלֵיהֶן עַד פּוּרְסֵי יְקָרָא. כְּתִיב הָכָא "בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ", וּכְתִיב (נְחוּם א, ג): "אֲבָק רַגְלָיו", וְהַהוּא מַלְאָךְ שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָיָה, וְאִיהוּ סַמָאֵל. בְּגִין כָּךְ, דְּיָנוּ הוּא שֶׁיַּעֲלֶה אָבָק דְּרַגְלָיו עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁהוּא מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט").

רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר: מִן אָבָק. אָבָק טִפֵּל לֶעָפָר, מַה בֵּין עָפָר לְאָבָק? דָּא אָבָק דְּאִשְׁתְּאַר מִן נוּרָא וְלָא עָבַד אִיבִּין (בְּעָלְמָא) לְעָלְמִין. עָפָר – דְּכָל אִיבִּין נָפְקֵי מִנַּיְיהוּ).

30) (הֶמְשֵׁךְ הַזֹּהַר שָׁם: "וּמַהַהוּא עָפָר כָּל אִיבִּין וְכָל טִבְוֵי דְּעָלְמָא נָפְקֵי מִנַּיְיהוּ. וּבֵיהּ אִתְעֲבִידוּ כָּל עוֹבָדִין דְּעָלְמָא כְּמָה דִּכְתִיב: "הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר וְהַכֹּל שָׁב

(בְּמִדְבַּר ה, יז). וּבַקְּדוּשָּׁה הִיא בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת. וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן" דַּיְיקָא.

וְכִנּוֹדָע מַה שֶּׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מד, ו): "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן", שֶׁהַמַּלְכוּת הוּא כֶּתֶר – אֲנ"י אוֹתִיּוֹת אַי"ן[31] ("וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב), כִּי אַי"ן הוּא בְּחִינַת כֶּתֶר), הוּא כֶּתֶר, שֶׁהוּא הַמְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים לִהְיוֹת מֵאַיִן יֵ"ש. וְלָכֵן יֵ"ש כֹּחַ זֶה גַּם לְהַמַּלְכוּת – הוּא בְּחִינַת עָפָר – לְהַצְמִיחַ כָּל צֶמַח הָאֲדָמָה בְּנַשְׁמִיּוּת. וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת יֵ"ש כֹּחַ לְהַמַּלְכוּת שֶׁהוּא סוֹף הַמַּדְרֵגוֹת, מְקוֹר אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא, לִהְיוֹת אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָּא, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר הַי' סְפִירוֹת כוּ'.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָבָק הוּא "דְּאִשְׁתָּאַר מִן נוּרָא"[32], כְּמוֹ שֶׁל הָעֲצִים שֶׁדּוֹלְקִים בָּאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ שׁוֹאֵב יְסוֹד אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא נִשְׁאָר אֶלָּא יְסוֹד הֶעָפָר שֶׁהוּא הָאֵפֶר, וְאֵפֶר זֶה הוּא אֵינוֹ מַצְמִיחַ כְּמוֹ עָפָר (שֶׁמַּצְמִיחַ מַעֲצָמוֹ, אֶלָּא זוֹרְעִין בּוֹ וּמַצְמִיחַ. שֶׁלָּכֵן הוּא כָּשֵׁר לְכִפּוּי הַדָּם[33]).

כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, מַלְכוּת־דְּקְלִיפָּה הִיא אַחַר גְּמַר כָּל הַבְּחִירוֹרִים. שֶׁעִיקַּר הֶחָיוֹת הַקְּלִיפּוֹת הוּא עַל יְדֵי שְׁבִירַת־הַכֵּלִים. וּמַה שֶּׁנִּבְרַר תְּחִלָּה, הַיּוֹתֵר מוּבְחָר, הוּא נַעֲשֶׂה אֲצִילוּת, וְהַנִּשְׁאָר נַעֲשֶׂה בְּרִיאָה כוּ', עַד שֶׁהַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, סוֹף כָּל הַבְּחִירוֹרִים, מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר עוֹד לְבָרֵר, שָׁם הֵם הַקְּלִיפּוֹת; וְלֹא נִשְׁאָר בָּהֶם אֶלָּא חַיּוּת מוּעָט כְּמוֹ אָבָק, שֶׁכְּשֶׁזּוֹרְעִין בּוֹ עַל כָּל פָּנִים מַצְמִיחַ. (וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ כְּמוֹ עָפָר שֶׁמַּצְמִיחַ מֵעַצְמוֹ וְאִם זוֹרְעִים בּוֹ מַצְמִיחַ בּוֹ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה).

וְחַיּוּת הַזֶּה הוּא גַּם כֵּן רַק בִּזְמַן הַגָּלוּת, אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא – "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר כוּ'" וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם חַיּוּת מִכֹּל וָכֹל[34].

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[35]: "הֶעֱלוּ אָבָק עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד", הִיא מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁגַּם בְּחִינַת "אָבָק" נִתְכַּלֵּל לְמַעְלָה עַל יְדֵי הַבֵּירוּר שֶׁל יַעֲקֹב; כְּמוֹ שֶׁכַּאֲשֶׁר "וַיֶּאֱבַק אִישׁ עִמּוֹ" – גַּם יַעֲקֹב נִתְחַזֵּק וּבֵירֵר מִמֶּנּוּ.

(וְ"הֶעֱלוּ" – לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהַבֵּירוּר הָיָה עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם, יַעֲקֹב הוּא הַמְבָרֵר וְס"מ הוּא הַמִּתְבָּרֵר כוּ').

וּכְמוֹ שֶׁחִבֵּק הַס"מ יָדָיו – חֶסֶד וּגְבוּרָה – עַל גּוּפוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כָּךְ חִבֵּק יָדָיו יַעֲקֹב – חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁלּוֹ – עַל גּוּפוֹ שֶׁל ס"מ. כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַמִּתְאַבְּקִים בְּמִלְחָמָה. וְכָךְ הוּא דֶּרֶךְ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר־הָרָע, כְּמַאֲמַר רַז"ל: "לְעוֹלָם יַרְגִּיז כוּ'"[36]. וְלָכֵן גָּדוֹל כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה (כִּי הַבֵּירוּר הַיְינוּ עִנְיַן תְּשׁוּבָה כוּ'). וּ"בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה כוּ'"[37], דְּ"מָשְׁכִין לֵיהּ בְּחֵילָא יַתִּיר כוּ'"[38]. וְהַיְינוּ מִלְחֶמֶת "זֶה לְעוּמַת זֶה" דְּזָ"א.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מִתְבָּרֵר גַּם הָאָבָק בְּמִלְחֶמֶת "זֶה לְעוּמַת זֶה" דְּנוּקְבָא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזּוֹהַר עַל פָּסוּק (וַאֶתְחַנַּן ו, ה) "בְּכָל לְבָבְךָ" – בְּב' יְצָרֶיךָ[39], דָּא הוּא רָזָא כוּ'[40].

וְהָאָבָק – הוּא מַלְכוּת־דְּקְלִיפָּה, עָלָה עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד – מַלְכוּת־דִּקְדוּשָּׁה, שֶׁמִּבְּחִינַת מַלְכוּת הוּא שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל "מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם" עַד מַלְכוּת־דַּעֲשִׂיָּה לִהְיוֹת מְקוֹר הָאָבָק, כִּי "מִשָּׁם יִפָּרֵד כוּ'". כִּי זָ"א וְנוּקְבָא דְּקְלִיפָּה נֶגֶד זָ"א וְנוּקְבָא דִּקְדוּשָּׁה. וְהַבֵּירוּר הוּא – לִהְיוֹת מַלְכוּת־דְּקְלִיפָּה נִכְלֶלֶת בְּמַלְכוּת־דִּקְדוּשָּׁה, וְזָ"א – בִּזָ"א־דִּקְדוּשָּׁה כוּ'. :

אֶל הֶעָפָר". וְתָנִינָן: הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר וְאַפִּילּוּ גַּלְגַּל חַמָּה. אֲבָל אָבָק לָא עָבִיד פֵּירִין וְאֵיבָן (לְעֵלְמָא) לְעָלְמִין, וּבְגִין כָּךְ "וַיֶּאֱבַק אִישׁ", דְּאִתְעֲבַר בְּהַהוּא אָבָק וּרְכִיב עֲלֵיהּ, בְּגִין לְקַטְרָגָא לֵיהּ לְיַעֲקֹב").

31) (רְאֵה מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת א פָּעִיף ס).

32) (שָׁנִשְׁאַר מֵהָאֵשׁ. זֹהַר שָׁם).

33) (חוֹלִין פח, ב, וּבְתוֹסָפוֹת שָׁם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל פָּצִינוּ).

34) (הֶמְשֵׁךְ הַזֹּהַר שָׁם: "עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, דְּאִתְעֲבַר שׁוּלְטָנוּתֵיהּ וְאִתְחַלַּף. וְכָךְ הוּא לְזִמְנָא דְּאָתֵי, בְּגִין דְּגָלוּתָא הַשְׁתָּא בְּלֵילְיָא דַּמְיָא, וְאִיהוּ לֵילְיָא. וְשָׁלְטָא הַהוּא אָבָק עַל יִשְׂרָאֵל וְאִינּוּן שְׁכִיבֵי לְעֶפְרָא (אוֹחֲרָא), עַד דְּיִסְתַּלַּק נְהוֹרָא וְיִתְנְהַר יְמָמָא. וּכְדֵין יִשְׁלְטוּן יִשְׂרָאֵל, וּלְהוֹן יִתְיְהִיב מַלְכוּתָא דְּאִינּוּן קַדִּישֵׁי עֶלְיוֹנִין").

35) (חוֹלִין צא, א. זֹהַר שָׁם).

36) (אָדָם יְצַר־טוֹב עַל יְצַר־הָרָע. בְּרָכוֹת ה, א. זֹהַר חֵלֶק א מַקֵּץ רב, א. חֵלֶק ג בְּחֻקּוֹתַי קיג, ב).

37) ("עוֹמְדִים – צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד". בְּרָכוֹת לד, ב).

38) (מַמְשִׁיכִים עֲלֵיהֶם בְּכֹחַ יֶתֶר. עַל פִּי זֹהַר חֵלֶק א חַיֵּי שָׂרָה קכט, ב).

39) (בְּרָכוֹת פֶּרֶק ט מִשְׁנָה ב).

40) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב וָאֵרָא כו, ב. לְקוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת נח, ד).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני - ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כה) **אך** הנה עדיין יש להבין במ"ש יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' הלא כעס ודין זה בא מרצון של דין וחוב כאשר נוטה מבחי' ד"ע לרצון הפשוט כנ"ל א"כ באיזה כח יכבוש כח הרצון של רחמים על הרצון של דין וחוב אם לא שנאמר שיטה ד"ע לרצון להכריע לימין דחסד ורחמים יותר מלדין ומה יועיל בזה כח הרצון שאמר יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך כו' אמנם הנה בקשה זאת היא על ענין כח החסד וכח הדין כשהם שקולים ממש בשוה בלי הכרע כלל שאם יש רוב זכיות ודאי יכריע הרצון לימין דחסד ואם הרוב עונות ודאי יכריע לשמאל דדין אך אם הדבר שקול כמו מחצה זכיות ומחצה עונות או שיש לדון לזכות ולחובה בשוה בב' קצוות רחוקים באופן שאין הכרע ביניהם כלל שזהו כמו שלא היה הדבר בא במשפט כלל שהוא כמו שאין הדבר בא במשקל המאזנים כלל כנ"ל וזהו למעלה בחי' ד"ע כמו שהוא כולל לחו"ג שברצון בלי הכרע כלל דהיינו שכולל בעצמו מה שיש בכחו להטות את הרצון (ע"פ שכל הנעלם מכ"ר הנ"ל) או כולו לחסד וזכות לתכלית קצהו או כולו לדין וחוב לתכלית קצהו שזהו שנק' ד"ע כולל לחו"ג שברצון ואע"פ שכאשר מתפשטי' ב' קצוות הללו מהטיית ד"ע יהיו רחוקים בתכלית מן הקצה לקצה עכ"ז אין הפרש כלל וכלל בין כמו שהב' קצוות הללו דחו"ג דרצון כלולים בכח ד"ע זה כמו שהוא בטרם שיתפשטו ממנו ב' קצוות הללו דחו"ג לאחר שיתפשטו כי הרי גם אחר שיתפשטו ב' קצוות דחו"ג הללו הרי אין מכריע ביניהם כלל וכלל ונמצאו שקולים בשוה בלי נטיה לזה יותר מלזה דא"כ ה"ז כמו שהיו כלולים שניהם בכח ד"ע זה בהעלם שהם שקולים שם בשוה ממש רק ששם היו בהעלם ובכח עדיין ובהתפשטות והתחלקות באו בגילוי וד"ל. וממילא יובן עד"ז ממש גם בבחי' ד"ת שכולל ג"כ לחו"ג דמדות שבשכל כנ"ל שהן בב' אופנים בכח והעלם ובגילוי שאין הפרש בזה כלל שכאשר המדות דחו"ג שבשכל מתפשטים ומתחלקים בגלוי גמור מבחי' ד"ת זה לימין ושמאל שהוא מה שהשכל מטה לזכות ולחוב הן שקולים בשוה בלי נטיה לזה יותר מלזה שנק' ב"ד שקול ה"ז ממש כמו שיש בהעלם ובכח ד"ת זה עצמו כמו שהוא שכולל לחו"ג אלה לשניהם בשקול שוה רק שהוא בהעלם כו' וד"ל ומבואר למעלה דד"ת שרשו בד"ע ממש והא בהא תליא והיו לאחדים ממש וא"כ כאשר הדבר שקול בד"ע הוא שקול גם בד"ת בין בהעלם בין בגלוי דשניהם אחד דמן ההעלם בא לידי גלוי כנ"ל במשל המאזנים שאין הפרש בין שב' הכפות שקולים בממש א' או שהן שקולים באין משא כלל כו' ולזאת אנו מבקשים יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך כו' שיכריע דבר השקול לימין דחסד ורחמים יותר מלדין וד"ל:

(כו) **אמנם** הנה עדיין אין זה מובן כלל דבין בד"ע בין בד"ת כאשר הדבר שקול בלי הכרעה כלל שאין הפרש בין קודם התחלקות דחו"ג לאח"כ כנ"ל מאין יבא סבת כח ההכרעה דבחי' ד"ע וד"ת הנ"ל לאיזה צד דוקא אם כולו לימין או לשמאל או במקצת לזה יותר מלזה מאחר שהדבר שקול וב' הקצוות שוין במשקל א' ממש בין בהעלם הרצון בד"ע ובין בגלוי בד"ת כו' וא"כ איך או' יה"ר מלפניך כו' להכריע לימין כו' אלא בהכרח צ"ל שיש עוד מדרגה גבוה יותר ברצה"ע שהוא הנק' רצון הפשוט שלמעלה הרבה מכל עיקר רצון זה שבא לכלל הטייה במשקל ב' קצוות לימין ולשמאל ולזה נק' בשם רצון הפשוט להיותו בחי' אור פשוט בתכלית בלתי מורכב כלל באיזה טעם לרצון כי אינו בא עדיין בכלל התפעלות רצון בהטייה כלל אלא הוא עצם כח הרצון כמו שהוא בטרם שיבא ממנו הטייה והמשכה בדבר מה שכל הטייה והמשכת רצון נק' מורכב ולא פשוט אבל עצם כח הרצון כמו שהוא נק' מקור כל רצון הנולד בהתפעלות והמשכה לדבר מה והוא נק' כתר שבכתר ובזהר נק' בשם רעוא דכ"ר (שז"ש ואני תפלתי כו' עת רצון עת לכל התגלות רצון וכן בציץ דכה"ג שאמר והיה על מצחו תמיד לרצון כו' כי רצון מורכב הוא הבא בהרכבה בטעם עכ"פ אף שנק' טעם כמום שעל ידו יבא הרצון מן ההעלם לגלוי עכ"פ שאז ודאי יבא הרצון בהתחלקות ב' קוין ימין ושמאל חסד ודין כרצון של חסד ורצון של דין רק שהן שקולים בשוה בכח והעלם ובגלוי בשכל וטעם ממש כנ"ל בבחי' ד"ע וד"ת כו' אמנם כאשר הדבר שקול ברצון המורכב שבא בהטייה לימין ושמאל בהעלם ובגלוי כנ"ל הרי ההכרח שצריך להיות הכרעה בו לימין או לשמאל עכ"פ ומאין יבא הכרעה הזאת אם ב' הקצוות שקולים שאין זה הרצון מכריע לרצון הפוכו (בין בכח טרם שיתפשטו לב' קצוות בין בגלוי גם ברצון עצמו שיש בו גלוי ב' הפכים לחו"ג כנ"ל) אך הנה

אז בהכרח לומר שיעלה ויבא כל משקל זה דחו"ג שברצון שע"פ הרכבה דרצון למעלה ממנו והוא לבחי' רצון הפשוט עצמו זה (שנק' רעוא דכ"ר או כתר שבכתר בכלל) שהוא מקור כל רצון הנולד שבודאי הוא למעלה מבחי' ימין ושמאל דחו"ג דרצון לגמרי כי אין בו צד נטיי' כלל לבא בהתחלקו' ב' קוין א"כ ודאי שוה בו ימין ושמאל דחו"ג לגמרי ואינם ב' קצוות כלל ולהיות כן ממנו דוקא יבא ג"כ בחי' כח ההכרעה לאיזה צד גם ברצון המורכב הבא בהתחלקות ב' קוין אע"פ שהן שקולים בעצם לפי שהכרעה זאת באה ודאי מלמעלה מכח שני הרצונות וב' הדעות ההפכיים הללו כדרך כל מכריע בין ב' דעות הפכיי' שאין בכחו להכריע ביניהם כ"א מצד שגבוה הוא נעלה מכח שניהם דוקא ואם לא היה גבוה משניהם ודאי אין ביכולתו כלל להכריע ביניהם כמו שלא יוכל כל א' להכריע לגבי שכנגדו כו' (שמפ"ז הלכה כדברי המכריע וגם בהכרעה ממוצעת מבין ב' הפכים גם הוא בא מכח העליון משניהם דוקא כו') וגם כאן בהכרעה זאת שיכבוש רצון של חסד ויכריע לרצון של דין וכה"ג בהכרח שבא מכח עצמות הרצון הפשוט הנ"ל שבו שוין ממש ימין ושמאל דחו"ג להיותו למעלה מן התחלקות דחו"ג כלל כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות ציצית

ב) **ואחר** שנתבאר ג' הקדמות אלו טרם אבינך ענין הציצית אזכיר לך ביאור ענין א' בתו' שיתבאר היטב עפ"י ההקדמות שנאמרו למעלה, והוא קריאת שם ישראל שנקראו בו אנחנו שפי' בזוהר לי ראש, והוא מאמר הש"י על ישראל שקוראם כן וזה פלאי לבאורה, והענין כי ראש כולל הגלגלת עם המוח שבתוכו והגלגלת חופה על המוח וענינו ברוחניות הוא בחי' הרצון עליון ב"ה שחופה על הטעם הכמוס שבו שהרצון בלבד הוא שמתגלה וכמארז"ל שתוק כך עלה במחשבה (מנחות כ"ט ב') ודרך הגלגלת גדילים השערות מהמוח כי השערות חלולים ובתוכם יש קצת יניקה מהמוח והוא ענין המשכה מצומצמת מאד מאד מהחכמה והטעם הכמוס דרך גילוי הרצון להיות משיגים זעיר שם מני מעלת הטעם הכמוס וזהו שרש הנ"ע שנהנים מזיו ומהשכלת טעמי מצות המושגים קצת דרך השערות הנ"ל ואמנם ע"י קיום מעשה המצות ממשיכים הישראל גילוי הטעם הכמוס בעצמו וגילוי הרצון עליון בעצמו שבו מאיר עצם התענוג הפשוט אשר עתה אינו מתגלה אלא בבחי' מקיף בלבד ולכן נק' לי ראש שממשיכים גילוי בחי' ראש גלגלתא ומוחא וז"ם מארז"ל בשעה שישראל אומרים אישר"מ הקב"ה מנענע בראשו (ברכות ג' א' ע"ש) נענוע זה הוא המשכה אך המשכה זו עדיין נעלמת היא ולע"ל תתגלה לעינינו כשיחיו המתים בב"א:

ומעתה יובן ענין הטלית והציצית כי הטלית הוא פרישו דמלכא ומתעטפי' בו רומז לגילוי אור מקיף הנ"ל שע"י המצות והציצית הם בחי' שערות וחוטין כמ"ש ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח' ג') ורומז לבקיעת ההארה מהחכמה והטעם הכמוס שבמצות הנמשך בצמצום להיות מושג באבי"ע ולכך היא שקולה כנגד כל המצות כי יש בה משני בחי' שבתורה ומצות שהם הרצון והטעם טלית וציצית כנ"ל. וביאור הדבר בפרטות ע"ד שכ' האריז"ל שהטלית הוא מקיף לז"א והציצית הן שערות הבוקעים ממוחין דאו"א שבז"א, הנה ענין הטלית שהוא אור מקיף לז"א היינו כי ז"א הוא מדותיו ית' המאירות להחיות בי"ע כדכתיב ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, (שמות ל"א י"ז) ופי' ששת ימים ממש הן העושות שמים וארץ יום ראשון מאיר החסד ומחי' בבי"ע כו' והמקיף להם הוא כמשנת"ל באורך בביאור ענין סובב, ואעפ"י שמקיף זה הוא מבחי' פנימי שבעליון שנעשה מקיף לתחתון והיינו ממה שנתצמצם כבר להיות בבחי' אור פנימי מ"מ הנה שרש כל המקיפים א' הוא דהיינו מבחי' העיגול הגדול שלפני הקו"ח שהוא הסובב אמיתי והוא המאיר בכל המקיפים גם אותן שמתעגלים מן הקו כידוע, וענין הציצית שהם השערות דמוחין דאו"א שבז"א המאירים לנוק' העניין יובן בהקדים קושי' א' בדברי האריז"ל כי הנה בדוכתי טובא מבואר בע"ח דמוחין דנוק' נמשכים מנה"י דז"א וכאן אומר שמשערות דמוחין שבז"א נמשך למוחין דנוק', אך הנה מבואר במ"א (ועיי' באגדתא דר' בנאה הוה מציין מערתא) דכל עיקר ענין השערות הוא כשההשפעה הולכת בדרך דילוג גדול ממהות למהות אחר שאינו מערכו כלל אזי לא יוכל לקבל כ"א דרך שערה לבד שהוא ענין צמצום השפע ביותר והתלבשות הארה

מצומצמת זאת בלבוש גם ועב כמו גוף השערה לגבי יניקת מותרי מוחי' שבחללה כדי שאז יוכל המקבל קט הערך לקבל ומז"א לנוקבא שהם קרובים בערך תקבל השפע מגופו דז"א שהם בחי' נה"י שבו שהם מעצמיותו כמו חיות הנפש שבאברים אבל ממוחי' דאו"א כשיאירו בנוקבא ע"י התלבשותם במוחי' דז"א לא תוכל לקבל השפע כ"א ע"י בחי' שערות, והענין כי המל' הוא בחי' דבר ה' ורוח פיו המחי' נבראים מאין ליש ומוחין דנוק' הנמשכים מנה"י דז"א היינו בחי' החכמה שבדבור איך ומה להשפיע אבל מה שנמשך ממוחי' דאו"א בנוק' הם ל"כ נתיבות החכמה שבתורה שחכמת התורה היא למעלה מעלה מחכמה זו שבדבור והיא בחי' ח"ע ושרשה מחכמה דא"ק שלכן נק' משל הקדמוני ונת"ל בענין נ' אלפים יובלות איך שיש עילוי אחר עילוי בהשגת א"ס ב"ה ושרש כל העליות הוא עד בחי' חכמה דא"ק לבד כי היא ראשית המשכת החוט מן העיגול כידוע דהתלבשות א"ס ב"ה מבחי' סובב בממלא אינו אלא בחכמה ומבואר למעלה שגם בסוף כל העליות לא יגיע לעצמות הסובב אמנם בבחי' חכמה דא"ק ראשית המשכת הממלא מן הסובב יהי' קצת גילוי והתלבשות הארת א"ס ב"ה הסובב כולא עלמין שלמעלה מעלה מכל העולמות, ונמצא כשנתגלה יו"ד הדברות בעוה"ז כשירד ה' על הר סיני הי' גילוי הסובב שבפנימי' א"ק באמרו אנכי ה' אלקיך כו' (שמות כ' ב') מה שלא יהי' כזה בנ' אלפים יובלות וגילוי זה נמשך ע"י חכמה דאצי' ומשם ע"י המל' דבר ה' ולזה לא הי' באפשרי להיות נמשך משם כ"א ע"י בחי' שערות דווקא וכ"ז מרומז בפ' ציצית שכוללת כל המצות:

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

והי' עקב תשמעון

ואת מימיך, הנה מימיך קאי על תושבע"פ, דהנה ארז"ל אכל ולא שתה אכילתו דם, והיינו כי ע"י המאכל שאדם אוכל נתהפך לדם והדם מתפשט בכל האברים והדם הוא הנפש ועי"ז נמשך חיות הנפש בכל האברים כו', אך הנה כשאכל ולא שתה אז אכילתו דם, היינו שאף שמהמאכל נעשה דם אך מ"מ אין לו התפשטות בגוף כ"א ע"י השתי' שפעולת השתי' הוא שמתפשט את הדם בכל האברים ואם לא השתי' הוא רק כמו נקודה שאין לה התפשטות כו', וזהו אכילתו דם לבד אבל אין לדם זה התפשטות בגוף. וזהו ענין שהתורה שבע"פ נק' בחי' מים, והיינו שתושב"כ אף שנק' לחם למעלה ולמטה מ"מ הרי הוא כמו נקודה ורמז בלבד ואינו נתבאר בה עדיין פרטי ההלכות כמו למשל הלכות תפילין אף שנא' בה וקשרתם כו' והיו לטוטפות כו' מ"מ אינו יודע עדיין איך לעשות התפילין, ועיקר הביאור בא בתושבע"פ שבה נתבאר טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים, ורצועות שחורות הלכה למשה מסיני, ואף שנרמז זה גם בתושב"כ מ"מ הוא רק בדרך רמז ונקודה, ולא היו יודעין עדיין איך לעשות כו', אך בתושבע"פ בא באריכות כו', וזהו משארז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, שעיקר המביא לידי מעשה הוא בחי' תלמוד דוקא, וזהו שתושבע"פ נק' מים.

והנה בחי' מים אלו שהוא בחי' תושבע"פ צריך ג"כ ברכה מיוחדת ואינו מספיק בברכה של וברך את לחמך אף שבאמת תושבע"פ נרמז בתושב"כ כי ליכא מידי דכתי' בתושבע"פ דלא נרמז באורייתא דכתב וכמשארז"ל מנלן אמר קרא, מ"מ צריך תושבע"פ ברכה בפ"ע. וזהו שנתקן ג' ברכות א' כנגד תושב"כ וב' כנגד תושבע"פ, כמו המים שהם צריכין ברכה, ואדרבה שהמים צריך יותר לברכה לפי שהמים הוא מגדל ומצמיח הכל וע"כ צריך יותר לברכה, וכך תושבע"פ צריך לברכה לפי שתלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה שהוא בחי' זריעה וכמ"ש זורע צדקות, וע"י התלמוד נעשה הצמיחה כמו שע"י המים כו'. והענין הוא דהנה ארז"ל ע"פ ושמתם את דברי כו' סם תם, וזאת התורה אשר שם משה, למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא, זכה נעשה לו סם חיים לא זכה נעשה לו סם המות ח"ו, והענין הוא דהנה תושבע"פ הוא לברר את עה"ד טו"ר, והנה כשלומד לשמה אז ממשיך מבחי' עה"ח בעה"ד טו"ר ונתברר הרע כו' וזהו סמא דחייא, משא"כ כשלומד ח"ו להתגדל או לקנטר אז אינו מברר את הרע ואדרבה שמגביר את הרע על עצמו, וע"כ נעשה לו סם המות כו' לפי שע"י התורה כשלומד ח"ו להתגדל או לקנטר הוא נעשה בחי' יש

ומגביר על עצמו את הרע, משא"כ תושב"כ הוא בחי' ביטול כו'. וזהו וברך כו' ואת מימיך שילמוד לשמה ואז יהי' נמשך מבחי' עה"ח בעה"ד לברר את הרע, ועיקר הברכה צריך בתושבע"פ לפי שעיקר שלא לשמה יכול להיות בתושבע"פ, משא"כ בתושב"כ אינו יכול להיות כ"כ להתגדל או להתייהר כו' לפי שהוא בחי' ביטול וידבר ה' אל משה שהוא הכל בחי' ביטול כו', וע"כ המים צריך יותר לברכה כו'.

ואח"כ כתי' והסירותי מחלה מקרבך, מחלה קאי על היצה"ר שנק' מחלה. והענין הוא דהנה המחלה הוא היפך מבחי' לחם, דהנה הלחם הוא מחבר את הנפש עם הגוף והמחלה הוא היפוך מזה, והיינו שהמחלה מפריד את הנפש מן הגוף, וכך התורה היא מקשרת ומחברת את אלקות עם העולמות, משא"כ היצה"ר הוא מפריד ומבדיל כו' וכמ"ש עוונותיכם מבדילין כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', ש"ת, העת"ר

שכ) **והנה** המדרי' הממוצעות בין העלם וגילוי ויש מאין הן עצם והתפשטות וכח ופועל, וענין עצם והתפשטות אין הכוונה שהעצם הוא המתפשט שזהו בחי' שפע, וכידוע ההפרש בין אור ושפע דאור הוא רק הארה לבד לא עצם, ושפע הוא שהעצם מתפשט וכמו שפעת מים שהמים נמשכים ממקום למקום כו' וכמשנת"ל פנ"ג, וכאן הכוונה בהתפשטות מן העצם דההתפשטות היא באין ערוך לגבי העצם, ומ"מ אינו בבחי' התחדשות גמורה וההתפשטות היא כמו העצם כו'. וכמו אור ומאור שהמאור הוא העצם והאור הוא ההתפשטות מן העצם כו', הרי האור מן המאור אינו בא בבחי' העלם וגילוי להיות שהמאור אינו בבחי' אור כלל, וכידוע דכל עצם בלתי מתפשט ובלתי מתגלה כו', וכמו האש היסודי שהוא עצם חשוך והכוונה בזה שאינו בבחי' אור כו', וכמו"כ גוף ועצם השמש אינו בבחי' אור כ"א מאור שממנו נמצא אור לא שהוא בבחי' מקור לאור כו' (ובסש"ב ח"ב פ"ג שהוא מקור האור כו' צ"ל שזהו שהאור נמצא ממנו כו'), ולכן באמת האור הוא באין ערוך כלל לגבי המאור עצמו, דמשו"ז אין אנו יודעין מן האור את המאור כו', ומה שאנו יודעין מן האור, הנה לאחר כל הידיעות וההשערות כמה שאנו יודעים ומשערים מן האור בהמאור הוא רק מציאות המאור לא עצם מהותו, וזהו מפני שהוא באין ערוך כלל לגבי העצם כו'. וכמו"כ האור שבהתגלות הוא באין ערוך לגבי האור כמו שהוא כלול בהעצם, וכמ"ש בסש"ב שם בענין אור וזיו השמש שבודאי הוא נמצא במקורו כו', הרי כמו שהוא בעצם המאור ה"ה ג"כ לא בבחי' אור כלל, וכמש"ש בסש"ב שהוא שם בבחי' אין ואפס ממש, וכמו שהוא חוץ לכדור השמש ה"ה בבחי' יש ממש כו', הרי שהוא באין ערוך כו', רק שזהו בהאור כמו שהוא בהתגלות חוץ לכדור השמש שזהו ע"י הפסק הנרתק, והוא בבחי' יש לגבי האור הכלול בהשמש שאינו עולה בשם אור וזיו כו', שהדוגמא מזה למעלה הוא גילוי אור הקו מן האוא"ס שלפני הצמצום שהוא בבחי' יש מאין כו' כמ"ש בלקו"ת ד"ה תקעו הב' פ"א בהג"ה (ובאמת גילוי הקו הוא בחי' גילוי מההעלם כמשנת"ל פ' שי"ת, רק שזהו כמו יש מאין שבמקורו הוא בבחי' אין ובהתגלות ע"י הצמצום הוא בבחי' יש כו', וכמשנת"ל פ' שט"ו שאינו דומה הסדר והדרגה בהמשכת הקו מהאוא"ס שלפני הצמצום כמו המשכת האורות דאצי' כו' מפני שהצמצום הוא בבחי' סילוק כו', ומ"מ להיות שהצמצום הוא בשביל הגילוי ה"ז ג"כ בבחי' גילוי ההעלם כו' וכמש"נ שם). ולא זה הוא ענין עצם והתפשטות כו', דהכוונה בעצם והתפשטות הוא בכללות ענין גילוי האור מן העצמות (והיינו בהאור שלפני הצמצום ובכללות בבחי' אור הסוב"ע כו'). דהנה ידוע דענין אור בכלל אין זה בבחי' יציאה והתגלות חוץ להעצם כו', וכמשנת"ל פ' רמ"ג ההפרש בין אור לאצי', שהרי אצי' הוא ג"כ בחי' אור רק שזהו מה שבהתגלות חוץ לעצם ואור הוא הכלול בהעצם כו', ועיקר האור הכלול בהעצם הוא בחי' עצם האור כו', וכידוע דבאור גופא יש בחי' עצם והתפשטות דעצם האור הוא שגם בעצמו אינו בבחי' גילוי כלל כו' (לא רק מצד הביטול כמ"ש בסש"ב בענין האור הכלול בהשמש כו', כ"א מפני שאינו בבחי' אור וגילוי בעצם כו'), וההתפשטות הוא הגילוי בעצמותו כו', והו"ע ב' בחי' סתום, הא' מה שסתום לגבי המקבל והיינו שהוא בחי' אור וגילוי בעצם רק שהגילוי אינו כזה שיהי' בחי' גילוי אל הזולת כו', והב' הוא שהוא סתום בעצם והיינו שבעצם מהותו אינו בבחי' גילוי והוא שאינו בבחי' אור כלל כו' (ועמשנת"ל פ' ר"ה), וזהו בחי' אור הכלול בהעצם היינו

עצם האור כו'. וגם י"ל למעלה מזה והוא מה שהעצם נושא בעצמו את האור שזה רק בבחי' יכולת להאיר לא בבחי' אור כלל כו', והיינו שאינו כלל בבחי' המשכה מן העצמות כו', דעצם הוא רק שאינו בבחי' גילוי בעצם אבל מ"מ הוא בבחי' המשכה מן הנפש (וענין ההמשכה אין זה שהוא בבחי' איזה המשכה בעצמו (דהיינו שנמשך להיות מקור לגילוי כו'), כ"א שזהו דבר שבא מן העצמות, וכמו כח ההיולי העצמי שאינו בבחי' המשכה כלל בעצמו ומ"מ הוא בבחי' כח, והיינו שזהו דבר הבא מן העצמות בבחי' כח כו'), אבל מה שהעצם נושא בעצמו הוא שאינו בבחי' המשכה כלל מן העצמות (והיינו שאינו בא גם לא בבחי' כח עצמי כו') וכמ"ש במ"א (ובאמת י"ל דגם עצם האור הכלול בעצמותו אינו בבחי' המשכה מן העצמות, וכמו כח ההיולי העצמי הכלול בעצם הנפש הרי אינו בבחי' המשכה כלל מעצם הנפש, ולכן הוא בבחי' פשיטות ממש כמו העצם ואינו בבחי' מקור כלל כמו העצם, רק שהוא בבחי' נמצא מן העצם והיינו מה שהנפש ממציא הכחות בעצמותו, אמנם מה שהנפש נושא בעצמו כל הכחות הוא שלא נמצאו כלל מהנפש בבחי' כחות כו', וכמו"כ היא הדוגמא בעצם האור שזהו מה שנמצא עכ"פ מן העצמות, ובחי' היכולת הוא שלא נמצא כלל מן העצמות כו', והו"ע שמו קדמון בקדמותו שנמצא בבחי' בלתי מציאות נמצא כו'), והרי לגבי בחי' האור הכלול בהעצם אין להתפשטות האור ערוך כלל כו', ואין התפשטות האור בבחי' גילוי ההעלם מעצם האור, דגילוי ההעלם הוא שמהות הגילוי נמצא בהעלם רק שהוא בבחי' העלם כו', וכאן אין מהות הגילוי נמצא כלל בהעלם כו' שהרי עצם האור הוא מה שסתום בעצם כנ"ל, ואם נא' דהאור המתפשט נמצא כלול בו הרי אינו סתום בעצם כו', אלא שהאור המתפשט אין זה שנמצא כלול בעצם האור ומתגלה ממנו כו', ולכן נק' התפשטות מן העצם ולא התגלות מן העצם, דהתגלות הוא שנגלה מה שהי' מכוסה ונעלם ואין הענין כן בעצם והתפשטות שזהו כמו דבר חדש כו', וזה דלגבי עצם הוא כמו דבר חדש וכ"ש לגבי בחי' יכולת שזהו אמיתית בחי' אור הכלול בעצמותו שאינו בבחי' אור כלל כו', הרי בחי' התפשטות האור הוא כמו דבר חדש כו'. ובזהר בראשית דט"ז ע"ב אי' ויהי אור אור דכבר הוה כו', מפרש במק"מ שם שזהו בחי' חסד דז"א דשרשו מחסד דעתיק כו', וידוע דז"ת דעתיק הוא מה ששייך אל ההשתל' וכמ"ש ועתיק יומין יתיב כו', וידוע דעתיק יומין הם בחי' ז"ת דעתיק כו', וע"ז שייך לומר שהאור דהשתל' והיינו בחי' ז"א הוא בחי' אור שכבר הוה כו', וכן הוא בשרש הראשון בגילוי הקו מהאוא"ס שלפני הצמצום שהוא בבחי' גילוי ההעלם כו' וכמשנת"ל פ' שי"ד, אבל כללות ענין האור מעצם האור וכ"ש מן העצמות אינו בבחי' גילוי ההעלם כו'. ומ"מ אין זה ג"כ בבחי' התחדשות ממש שהרי אינו מהות אחר מן העצם רק שאינו העצם (היינו לגבי עצם האור) ולא מה שנמצא בהעצם (בחי' היכולת מה שכיכולתו להאיר כו') אבל לא מהות אחר כו'. וגם שהעצם עם היות שאינו אור כלל הרי אינו ג"כ מהות אחר מן האור כו', וכמו האש היסודי שהוא חשוך הרי אינו חשך ההיפך מן אור, רק שאינו אור ועש"ז נק' חשך לשלול ממנו ענין האור אבל אינו לא אור כו', וכמו"כ יובן בעצם האור וגם בבחי' היכולת הגם שאין זה בחי' אור כלל וכלל מ"מ אין זה ענין אחר כו', וכן האור הנמצא מזה אין זה מהות אחר שיפול ע"ז ענין ההתחדשות כו'. ובמ"א מבו' דהאור הוא מחודש כו', הנה הנושא מהמבואר שם הוא שההתגלות היא התחדשות מפני שהוא גילוי רצוני וכאלו קדמו ההעדר כו' (וזה אינו שולל עדיין ענין גילוי ההעלם, כי גם בגילוי ההעלם הוא גילוי רצוני שאין גילוי מן ההעלם מוכרח ואדרבא הוא בא ע"י הצמצום כו', רק החידוש למעלה הוא שכמו"כ גם באור מן העצם שאינו מוכרח ולא כמו אור השמש מן השמש כו', דגילוי ההעלם ה"ז בכחות כמו בכח השכל והמדות ומחו"ד שהן במציאות כחות והיינו שהן במציאות דבר שאינו העצמית כו', וההתגלות אינו בבחי' התפשטות אור מן הכח (כמו חכמת אדם תאיר פניו כו' ועמשנת"ל פ' רס"ד), כ"א מציאות דבר המתגלה מן הכח (אם מציאת שכל או מציאת מדה כו'), ובזה אין הדבר נפלא שהוא גילוי רצוני כו', והפלא הוא בהתפשטות האור מן העצם להיות גילוי רצוני כו', דכמו"כ הוא גם בגילוי אור מעצם הנפש כו' וכמשנת"ל פ' נ"ו), וכ"ז הוא שההתגלות (והיינו המצאת האור מן העצמות) הוא בבחי' התחדשות, אבל כאשר נמצא האור מן העצמות (ברצונו ית' להאיר כו') אין זה בבחי' התחדשות ממש (והיינו גם לפי המבואר דעצם ענין האור הוא בחי' התחדשות, כי עצם האור וכ"ש בחי' היכולת אינו בבחי' אור כלל כו', והאור המתפשט אין זה שנמצא כלול בהעצם ומתגלה כ"א הוא התפשטות הארה ממנו כו', אין זה בחי' התחדשות ממש כו').

קיצור. והמדרי' הממוצעות הן עצם והתפשטות וכח

ופועל, עצם והתפשטות הוא התפשטות מן העצם, וכמו אור השמש מהשמש שבאין ערוך לגבי העצם, והוא בכללות אור הסוכ"ע ובשרשו באוא"ס שלפני הצמצום, שכ"ז הוא אור הכלול בעצמותו, ויש בזה עצם האור שהוא בחי' סתום בעצם שאינו בחי' אור בעצם, ולמעלה מזה בחי' היכולת שאינו גם נמצא מן העצמות, וההתפשטות אינו גילוי מההעלם שהרי אינו נמצא כלול בהעצם (ובזהר אי' אור שכבר הוה היינו בז"ת דעתיק), ומ"מ אינו בבחי' התחדשות שהרי אינו מהות אחר, והוא כמהות העצם בבחי' א"ס, וגם

מפני שהעצם אינו לא אור, אין התפשטות בבחי' התחדשות ממש, והוא גילוי רצוני (שכ"ה גם בגילוי מההעלם) ה"ז רק כמו מחודש, וכשנתגלה ברצון העצמות אינו בבחי' התחדשות.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות

י) **והנה** זאת היא תכלית הנדיבות והמסירת נפש של אאע"ה (נוסף על המס"נ בפועל כנודע) דהגם שהי' משכיל נפלא הנה התנדב עצמו ללמוד לאחרים שאינו מערכו כלל שזהו"ע תכלית הנדיבות, וכשם שבצדקה בגשמי' מה שנותן לעני להחיותו אמרז"ל שמונה מעלות זו למעלה מזו ומעלה הגדולה שאין למעלה ממנה הוא שנותן לו בהלואה או עושה עמו שותפות, כן בצדקה ברוחני' מה שלומד עם חברו, הגם אשר לעצמו הי' לומד ענינים עמוקים יותר ועם זולתו צריך ללמוד רק בענינים מה שלפי ערכו, הנה באמת צדקה זו תרומם שנעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה, ובפרט כאשר עוסק בפדיון שבוים, דכשם שבמצות הצדקה הרי פדיון השבוים, קודם לכל דבר, ואין מצוה גדולה כפדיון שבוים, הנה כמו"כ הוא גם ברוחני', דמצות פדיון שבוים היא המדרי' היותר עליונה, דהנה ענין השבוי הוא כמו עד"מ ל"ע היושב במאסר שהוא ככל האדם אלא שהוא אסור וקשור בבית הכלא ואינו יכול לזוז משם אפי' זיז כל שהוא, והעסק בפדיון שבוים הוא להשתדל בטובת השבוי להוציאו משביו ומספיקים לו מזונותיו, וכן הוא ברוחניות דרוב הבעלי עסקים והעוסקים במלאכה ה"ה כשבוים, שהם טרודים ומוטרדים ביותר בטרדת עסקיהם ופרנסתם ומלאכתם והם קשורים בזה כהשבוי בבית האסורים, וההתעסקות הוא להוציאם משבים, דהנה ארז"ל במשנה (נדרים פ"ט מ"ט) פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו, ואומרים לו אלו היית יודע כו' וידוע פי' וביאור משנה זו ע"פ קבלה, רבי מפי רבי דכבוד הוא בחי' מקיף וכבוד עצמו וכבוד בניו הם בחי' המקיפים דחי' יחידה שבנשמה ופותחין לאדם בכבוד כו' לעוררו ולהמשיך בו בחי' הדעת דבני ישראל יפים הם וכמ"ש אני ישינה ולבי ער, דהגם דאני ישנה בגלותא אבל לבי ער ואינו אלא רק מה שעניותן מנולתן, דאין עני אלא בדעת, אבל ע"י ההתעוררות, מתעוררים בהתעוררות עצמי היינו דאז מתעורר הנקודה הפנימי' ויוצאים משבים וקובעים עתים לתורה ע"מ לשמור כו' וידוע דענין הקביעות אינו רק בקביעות הזמן כ"א בקביעו' הנפש שבשעה שעוסק בתורה צריך להניח כל עסקיו וטרדותיו ויבטח בה' כי הוא ית' יתן לו פרנסתו, וכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א ופי' הרמב"ם עול תורה התמדת הקריאה, עול ד"א, טורח הזמן, דהעיקר הוא הקב"ע של תורה, והיינו שלא יעבור עליו יום א' בלא תורה, דגם אם לפעמים הוא טרוד ביותר לרגלי עסקיו אשר אי אפשר לו בשום אופן לבא אל הקביעות זמן הקבוע ללמוד, הנה ילמוד השיעור לעצמו, היינו דישתדל בכל המיני השתדלות שישמור את זמני הקביעות בעתם ובזמנם וידע כי בנפשו ובנפש ב"ב הוא בפו"מ, ואם ע"י איזה ענין לא יוכל לבא אל זמן הקבוע אז ילמוד לעצמו כי קביעות זו צריכה להיות קבועה בנפשו בשעבוד, וזהו ואת הנפש אשר עשו, דשעבידו לאורייתא, דלימוד התורה צריך להיות בשעבוד, ועי"ז נעשה ברי' חדשה, וזהו שארז"ל (סנהדרין דצ"ט ע"ב) כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו דזהו"ע הקביעות בלימוד התורה ברבים דוקא שעי"ז נעשה ברי' חדשה, ומקרא מלא דבר הכתוב תורת הוי' תמימה משיבת נפש ומה אם בצדקה גשמי' אי' במד"ת (משפטים פיסקא ט"ו) אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין (ח"ו) לידי חולי או (ר"ל) לידי מיתה, ואזכור אני להם את המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם מן המיתה ומכש"כ בתורה אור שהיא משיבת נפש, וכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין, וזהו דאאע"ה הי' נדיב בממונו גופו ונפשו, הרי מצד עצם טבע הטוב שלו הי' בהתעוררות החסד גם כאשר לא הי' לו למי להשפיע, וכמ"ש והוא ישב פתח האהל, (לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו, רש"י), דכן הוא במדת החסד דישנה גם כשאין מי שיתפשט עליו, אבל מ"מ הנה המדה בפועל היינו פעולת המדה הוא דוקא כאשר ישנו מי שעליו יתפשט מדת החסד וההשפעה, וזהו הודו לה' כי טוב, הוי' הוא ל' מהוה, דבאמת התהוות העולמות הוא משם הוי'

דהוי' הוא מהוה, אלא שההתהוות הוא ע"י שם אלקים, והוי' ואלקים כולא חד, וזהו כי לעולם חסדו, דבכדי שיהי' גילוי חסדו ית' הנה בשביל זה נברא העולם.

קיצור. תכלית הנדיבות דאאע"ה שהי' נדיב בנפשו דכשם שבצדקה בגשמיות המעלה היותר גדולה שעושה עמו שותפות, כן הוא ברוחניות, דכאשר לומד עם זולתו ובפרט פדיון שבויים שהם הבעלי עסקים ובעלי מלאכה אשר תורת ד' משיבת נפש, וכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה תרצ"א

אך, מכל מקום הרי "חזר והאיר", והאיר האור־אין־סוף שלפני הצמצום. שואל על כך ה"עץ חיים" קושיא חזקה, כל ענין הצמצום הראשון היה שלא יאיר כביכול האור אין סוף שלפני הצמצום, וזאת כדי שיהיה עולם גשמי, ואם לאחר שנתהווה העולם חזר והאיר האור־אין־סוף שלפני הצמצום – מה פעל איפוא הצמצום? אלא באמת פעל הצמצום הרבה מאד, הצמצום פעל את הענין של עבודה ושעל ידי עבודה ימשיכו עצמות אור־אין־סוף שלפני הצמצום.

כשהולכים ברחוב צריכים להרהר בדברי תורה, בפסוק חומש, תהלים, אם במחשבה או בדיבור, דבר התלוי במקום שהולכים בו אם מותר על פי דין לדבר שם דברי תורה, אך כשהוא הולך ברחוב ואינו עסוק בדברי תורה, אומרת לו האבן, על מי אתה דורך, אתה, גולם, מה אתה דורך עלי, מי אתה, במה אתה נעלה ממני, מדוע שאני לא אדרוך עליך. כשהולכים ברחוב ולא מהרהרים בדברי תורה, מעכבים ח"ו את הגאולה, ואילו כשיהרהרו בדברי תורה יקרבו בכך את הגאולה.

לבעלי העסקים החסידיים צריך להיות בחנויותיהם חומש, תניא או תהלים, ובזמן הפנוי ללמוד. צריכים אכן לחתום על שטר ולא לטעות, צריכים גם לערוך חשבון לקונה, אבל לפני ואחרי החתימה על השטר צריכים ללמוד פסוק חומש, לומר פסוק תהלים, ואז יצליחו בעסקיהם. זה מה שפעל הצמצום הראשון, שיהיה עולם עם רחוב גשמי, עם אנשים חומריים, עם חנויות ושטרות, ושילכו ברחוב ויהרהרו או יאמרו דברי תורה, שישבו בחנות הגשמית וילמדו תורה.

* * *

אלא שכל האמור הוא מאמר המוסגר, בדרך אגב, לבעלי בתים. ענין העבודה צריך להיות בבירור המדות, "ואהבת לרעך כמוך"[14] אין פירושו את השני כמו את עצמו, לא, זה טעות, הפירוש הוא כמוך, את עצמך כמו את השני.

לחיים! יעזור השי"ת שהשנה הטובה שאבינו שבשמים (דער זיסער טאטע) נתן לנו, תבוא בפועל ממש בטוב הנראה והנגלה, שיהיה אז תרצ"א, למרות שכתוב תרצה בה', אבל אנו רוצים שיהיה באל"ף.

לאחר מכן בירך בברכתו הקדושה שבשנה זו ישוחררו כל האסירים וכל אלה שנשלחו לגלות ברוסיה. משה רבנו היה אצל פרעה וברח ונעשו לו נסים שצווארו נעשה כשיש והסכין לא חתכה וכדומה, פלא, ואילו אלה שמסרו נפשם על הרבצת תורה הוגלו לסיביר, קשה לסבול יותר, די ומספיק, רוצים אנו שיהיה תרצ"א באל"ף, שיוסרו כל ההעלמות וההסתרים, את החדרים שלא יראו לגמרי, וכשירצו לעשות רעה ח"ו ללומדי תורה – ישותקו ידיהם.

בן מבוגר שאומר לאביו, אבא אני מבקש ממך שיהיה מספיק, על האב להאזין לו. על פי תורה אסור להכות בן מבוגר, עליו להאזין למה שהבן המבוגר אומר, אבא מספיק להכות, הרי "ולפני עור לא תתן מכשול"[15], רוצים אנו שיהיה תרצ"א באל"ף, כל בני ישראל מקווים הרי למשיח, ואילו אני חושב שיש לקוות לשנה זו, צריכים להתכונן וכו', והעצה לכך היא תורה שמגינא ומצלא.

לאחר מכן קרא לצעירי אגודת ישראל (שבריגא) ואמר להם: בעוד יומיים תתמלאנה שלש שנים לבואי לכאן. לשם מה היה עלי לצאת משם – אינני יודע, האם חסרו מלאכים השומרים על כל בני ישראל מכל צרה ופגע רע ח"ו שישמרו גם עלי בתוך כלל ישראל, שלא יירו בי, על הכל ישנם מלאכים ורק על כך הם כבר חסרו, האם לא יכולתי לעמוד שלשה טפחים מעל לקרקע, הנה מדוע היה עלי לצאת משם – אינני יודע, אבל לשם מה באתי לכאן – מובן. הם (הכוונה לצעירי אגודת ישראל) נשתנו ב"ה במדה מרובה מכפי שהיו קודם.

14) ויקרא יט, יח.

15) ויקרא יט, א.

אינני מסכים לשיטתכם ולהנהגתכם כלל וכלל, כן אינני מסכים כלל וכלל לסדר הלימוד שלכם, אלא שאין זה נוגע לכם (הכוונה לצעירי אגודת ישראל), אתם צריכים להקים את החדרים שלכם (תורה ודרך ארץ), הגנים והפרדסים שלכם (הם אמנם אינם הפרדסים שעשה אברהם אבינו עליו השלום) אך לפי השכל שלכם, לפי ההדרכה שהדריכו אתכם – הרי זה בודאי טוב.

בודאי שעליכם להיות טובים יותר, צריך שיהיו לכם זקנים שלמים ופיאות, הציצית שלכם בודאי כשרות, ויש בכוחכם להיות כדבעי – זהו בהנוגע לכם עצמכם. ואילו באשר למה שעליכם לעשות עם אנשים אחרים – הרי זה צריך להיות ב"חיות", יהיו גנים, יהיו פרדסים ובלבד שיהיו יהודים.

אם הייתי יודע מילד שרוצה ללמוד בחדר כמו שלמדו בזמנים שעברו, הייתי מגייס את כל הכוחות שלא יפול בבתי הספר שלכם ולהציל אותו מידיכם, ושהוא אכן ילמד אצל מלמד מהעולם הישן. ברם, אותם ילדים שעלולים ח"ו ליפול ר"ל בחדרים אחרים, שמבחוץ גם כן נראים ליהודיים, הרי בודאי שצריכים לגייס כל הכוחות שהם יבואו אליכם, וצריכים לתת לכם כל העזרה והתמיכה שתהיה לכם היכולת להחזיק יותר ויותר ילדים. יש לכם כל כך הרבה עבודה, מדוע אתם שותקים, אינני מבין אתכם כלל, עליכם לעבוד בעצמכם וגם להשפיע על אחרים. עליכם לעמוד במדרכות הרחובות ולסחוב יהודים לבית הכנסת ללמוד דף גמרא וכדומה, שום מניעות של כסף לא צריכות להיות, עוררו את הגבירים וכו'. פעם לא היו מדברים עם אברכים כאלה כלל, ואילו כיום צריכים אתם להיות המעוררים בעניני חיזוק התורה.

תובעים ממני, מדוע אני טוב מדי, אני מסתכל בעין טובה, אלא האמת היא שאת זה נתנו לי שאסתכל על יהודי בעין יפה. כשהייתי בגיל ארבע שאלתי את אבי מדוע ברא השי"ת באדם שתי עינים ופה אחד, ואף אחד. שאל אותי אבי אם אני יודע אלף–בית, עניתי – הן, שאל אותי אבי שוב: אם יודע אני שישנן שין וסין ומה ההבדל ביניהן, ועניתי לו: בשין הנקודה היא בצד ימין, ובסין הנקודה היא בצד שמאל. אמר לי אבי: ישנם דברים שצריכים להסתכל עליהם בעין הימנית וישנם דברים שצריכים להסתכל עליהם בעין השמאלית, בסידור ועל יהודי צריכים להסתכל בעין הימנית, ועל צוקריה ועל צעצוע צריכים להסתכל בעין השמאלית. מאז הושרש אצלי שעל יהודי, יהיה מי שיהיה, צריכים להסתכל בעין יפה.

אמר לרמ"ד ולרא"וו, שעליהם להתעסק בהחזקת התורה במדינה זו (לעטלאנד) ושלא יחסרו האמצעים הדרושים לכך, ועל זה הנני שליח למסור להם זאת, ואתם כולכם, יהודים, עדים שאת שליחותי מסרתי.

מדוע אינכם מסתכלים על שכניכם הטובים, פולין וליטא, נו, בקשר לפולין יכולים אתם לענות שהיא בלי עין הרע מדינה גדולה ורחבה, כן ירבו, אך בליטא הרי ישנו אותו מספר יהודים כמו בלעטלאנד כ"י, וישנן שם ב"ה כמה ישיבות גדולות, ובכל עיירה – ישיבה קטנה, ישנם שם ב"ה חדרי תלמוד תורה ומלמדים יראים ושלמים, מלמדים שלומדים תורה באמת כפי שלמדו בשנים עברו.

אצל כל איש ואשה מבני ישראל שבליטא חדורה יקרותה של תורה, אוהבים בן ישיבה העומד בעיניהם בדרגא נעלית.

ומה בלעטלאנד – ר"ל תהו ובהו, היכן הישיבות שלכם, היכן תלמודי התורה שלכם, היכן החדרים שלכם?

ריגא וכל המדינה נותנים ב"ה צדקה בעין יפה לכל הישיבות, יעזור להם השי"ת, אבל הם עצמם אין להם שום דבר. אכן, ריגא היתה עיר סגורה ולכן אין היא מקום תורה, אך בעשר השנים האחרונות שנהייתם מדינה חפשית, הייתם צריכים לחשוב על עשיית המדינה למקום תורה. ואתם הבעלי הבתים והגבירים הגדולים מחוייבים לאסוף כספים להרבצת תורה. הקימו חדרים וישיבות, אך הכסף צריך לנצל להחזקת תורה ממש, למקום הראוי בו לומדים בדרך הישן קמץ אלף אָ קמץ בית בָּ פתח אלף וכו'.

~ ספר הזכרונות ~

פרק ח' – תלמידים לבעל־שם־טוב בליובאוויטש

באותה תקופה חי בליובאוויטש יהודי בשם שלום גרשון, אדם פשוט שהתפרנס כרוכל וקצב. הכל ידעו על שלום גרשון שהוא איש ישר וירא־שמים, זהיר בקלה כבחמורה ובעל מידות טובות.

משום כך היו רבים שהעדיפו לקנות אצלו בשר, מתוך ידיעה שאפשר לסמוך עליו מבחינת הכשרות.

הצלחתו של שלום גרשון אִפְשָׁרָה לו להרבות יותר ויותר בצדקה. היה מחלק צדקה לעניים ביד רחבה. לפלוני היה מעניק מנה הגונה של בשר לשבת ולאחר היה נותן מתת כספית ראויה. בין המקבלים הקבועים של בשר לשבת היו גם ר׳ בנימין, רב העיירה, ור׳ יוסף, המגיד. כך נהג שנים רבות. גם בהגיעו לזקנה מופלגת המשיך בעיסוקיו כרוכל וכקצב ובנדבת ידו.

בחורף תקי״ב חלה הקצב הזקן ר׳ שלום גרשון וכעבור כמה שבועות נפטר. כל ליובאוויטש התאבלה עליו והלכה אחר מיטתו. הייתה זו הלוויה של צדיק, למרות שאיש לא ראה בר׳ שלום גרשון יותר מאשר יהודי פשוט.

לאחר ההלוויה הופתעה ליובאוויטש לשמוע כי ר׳ שלום גרשון השאיר אחריו ירושה גדולה. ר׳ בנימין, רבה של ליובאוויטש, הורה שמנין יהודים יקיים תפילות שלש פעמים ביום בביתו של ר׳ שלום גרשון, משך ימי השלושים לפטירתו. בתוך ימי השבעה גילה ר׳ בנימין שהקצב השאיר אצלו ארגז מלא כסף בצירוף צוואה. ר׳ שלום גרשון לא השאיר אחריו יורשים. בכל השנים שהיה בליובאוויטש היה בודד וגלמוד. היחיד שהתחבר איתו היה שכנו רבי זבולון סופר הסת״ם. רבי בנימין שלח לקרוא לראשי הקהל ובמעמדם פתח את הצוואה, שכל בני העיירה היו סקרנים לדעת את תוכנה.

התברר שהמנוח מינה את הרב, רבי בנימין, ואת המגיד, רבי יוסף, בצירוף אדם שלישי שייבחר על־ידם, שהם יחלקו את הכסף באופן שימצאו לנכון. עם זאת הביע את משאלתו שבמקום בו עומד ביתו והגן שמסביבו – ייבנה בכספו בית־מדרש עבור ״חברת פועלי צדק״ (בה היו מאוגדים בעלי המלאכה לתורה ולתפילה בשעותיהם הפנויות), וכי במשך שנים יינתן מכספי הירושה שכר לתלמיד־חכם שילמד את הפועלים מדרש, משניות ולימודים כיוצא בהם.

רבי בנימין ורבי יוסף בחרו ברבי זבולון כשלישי לטיפול בירושה ובביצוע הצוואה.

רבים היו שבאו להתפלל ב״מנין״ שהוקם בבית המנוח, במיוחד לאחר שנודעה צדקנותו של שלום גרשון. בין המתפללים היו נכבדי העיירה, ובתוכם הרב והמגיד. הידיעה שבמקום זה ייבנה, לפי הצוואה, בית־מדרש – יצרה תחושת מקום תפילה כבר עתה. לא זו בלבד שהתפללו בו שלש תפילות מידי יום ביומו, כי אם אף היו יהודים שישבו ולמדו שם תורה בשקידה. יהודים יראי־שמים היו משכימים קום ובאים לבית זמן רב לפני תפילת שחרית לשם אמירת תהילים או לימוד תורה. לפני מנחה ובין מנחה לערבית התקיימו שוב שיעורי תורה, וגם לאחר תפילת ערבית נמצאו יהודים שישבו שם ולמדו תורה. כך הפך בית הקצב לבית־מדרש של ממש עוד בטרם בוצעה הצוואה.

לפני תום השלושים נבחר ועד שיטפל בבניית בית־המדרש כאמור בצוואה. במשך חדשי הקיץ נהרס הבית הישן והלך ונבנה בית־מדרש גדול ומפואר. בבוא חודש אלול כבר הושלם בית־המדרש וחנוכת הבית הוחגה ברוב שמחה והתלהבות. אף נקבע, בהתאם לצוואה, יהודי תלמיד־חכם שילמד משניות ומדרש את באי הבית.

רבי יוסף המגיד, שגילה מכבר חיבה יתירה לאנשים פשוטים ובעלי מלאכה, החל עתה

להתפלל בבית המדרש החדש. הוא חילק את השבוע בין בית־המדרש הישן בו התפלל מכבר לבין בית המדרש החדש. לעומתו החל רבי זבולון סופר הסת"ם להתפלל בקביעות בבית המדרש החדש. בחדר צדדי של בית המדרש היו נועדים מפעם לפעם ר' זבולון ור' יוסף והיו לומדים שם במשותף. שנתיים ימים נמשכו לימודיהם המשותפים, אשר כפי שיש לשער היו קשורים לקבלה ולחסידות. כזכור, היה רבי יוסף מתלמידיו של הבעל־שם־טוב והיה נוסע מפעם לפעם למזיבוז, שם היה הבעל־שם־טוב מלמד ומפיץ את תורתו, תורת החסידות.

בבוקר אחד עזבו רבי יוסף המגיד ורבי זבולון סופר־הסת"ם את ליובאוויטש. לכאורה, כדי לערוך גלות, אך יש להניח שרבי יוסף הצליח לרכוש את לב רבי זבולון לשיטת החסידות ולקחו אתו לביקור אצל הבעל־שם־טוב. שלשה־ארבעה חדשים נעדרו השניים מליובאוויטש, ובחזרם זרחו פניהם מבלי להכיר שבילו ימיהם בנדודים.

בשנת תקט"ו, שלש שנים לאחר היות רבי יששכר דוב לחתנו של רבי יוסף – גילה רבי יוסף לחתנו שהוא עצמו ורבי זבולון הסופר הינם תלמידי הבעל־שם־טוב, והיעדרם מליובאוויטש הוא לצורך נסיעה למעזיבוז' אל המנהיג היהודי החדש, רבי יוסף החל להכניס את רבי יששכר דוב לעולם החדש של תורת החסידות. רבי יששכר דוב הוקסם ממה שנתגלה לו. שערי אורה והבנה נפתחו לפניו, ודברים סתומים פוענחו עבורו. בחודש אלול של אותה שנה – התלווה ר' יששכר דוב אל רבי זבולון ויחד ערכו מסעם אל הבעל־שם־טוב. רבי יוסף המגיד נשאר בליובאוויטש להיות עם צאן מרעיתו בימים הנוראים.

שלושה חדשים שהה רבי יששכר דוב אצל הבעל־שם־טוב. הוא היה במחיצתו של הבעל־שם־טוב בימים הנוראים ובחגי השמחה, וראה אותו הן באווירת פחד ימי הדין והן באווירת חדוות החגים. הוא התבונן יפה בדרכי התנהגותו, חזה ושמע את תפילתו, והקשיב לדברי תורתו. רבי יששכר דוב הצעיר היה לחסיד נלהב.

בחזרו הביתה החל להתעמק יותר ויותר בתורת החסידות. רבי יוסף, רבי זבולון ורבי יששכר דוב היוו עתה את השלישייה הראשונה של תלמידי וחסידי הבעל־שם־טוב בליובאוויטש. שלושתם היו מתאספים בקביעות ללימוד תורת החסידות ולחילופי השקפות וידיעות בנושאים נעלים ונשגבים. איש בליובאוויטש לא היה צריך לדעת את סוד היותם תלמידי הבעל־שם־טוב, ששמו כבר החל להיוודע בעולם, אך עדיין היה סיכון להימנות בפומבי על חסידיו.

עדיין לא הגיעה השעה שתלמידי הבעל־שם־טוב ידגלו בגלוי בשיטה החדשה של רבם, במיוחד לא בשלו לכך הריכוזים היהודיים ברוסיה הלבנה, בליטא ובמדינות הסמוכות. מדינות אלו היו צריכות עדיין להמתין לאותן נשמות מיוחדות, ובמיוחד לאדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, מייסד חסידות חב"ד, שהביאו את תורת הבעל־שם־טוב לסביבות אלה וביצרו אותם שם לדורות הבאים.

בינתיים ישבו שלושת תלמידי הבעל־שם־טוב בליובאוויטש ועסקו בתורת החסידות. הם השתלמו בתורת הבעל־שם־טוב והתעלו בעבודת ה' לפי דרכו, ובכך הכשירו את הקרקע, מבחינה רוחנית, לכיבושי החסידות במקום זה בעתיד. מעשיהם הטובים בכיוון החדש, אהבתם היתירה לאנשים פשוטים וגישתם החדשה בהשרשת יהדות בין אנשים המוניים – כל אלה היוו סלילת

דרך למנהיגים העתידיים של החסידות במקומות אלה. כפי שנראה להלן הונח בליובאוויטש היסוד לחסידות.

אין, איפוא, פלא בכך שליובאוויטש נעשתה לאחר זמן לבירת חסידות חב"ד ולמרכז החסידות לרוסיה הלבנה ולליטא.

ליובאוויטש הייתה גם מקום התורה אליו נדד אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, בילדותו, ללמוד תורה. ומפי מי? – מפי אותו רבי יששכר דוב! רבי שניאור זלמן, מורה ומייסד חב"ד, לא ידע אז אפילו על החסידות בכלל ואף לא שמע אז, יש להניח, את שמע הבעל־שם־טוב – הוא היה אז נער בן שתים־עשרה שנה.

ודאי שמע אז את יסודות החסידות כפי שהוסברו בדרשות רבי יוסף המגיד. רבי שניאור זלמן למד תורה לא רק מפי יששכר דוב, אלא אף מפי חותן רבו, רבי יוסף המגיד, וכנראה גם מפי רבי זבולון הסופר, שכן שלושה אלו היו שרויים תמיד ביחד. רוח החסידות הורגשה בכל דבריהם, בכל פרטי התנהגותם, וביחסם לאנשים, ובמיוחד לאנשים פשוטים.

החיבה לאנשים פשוטים הייתה מן היסודות החשובים ביותר של תורת הבעל־שם־טוב. "רחמנא ליבא בעי" – אמר הבעל־שם־טוב, וליבו של היהודי הפשוט, שלדאבונו אינו מסוגל לקרוא את מילות התפילה, וכל־שכן לדעת את פירושן, חביב לפני הקב"ה. בעצם אמירת המילים הבלתי מובנות לו הוא גורם נחת־רוח לבורא העולם והוא משפיע שפע רב בכל העולמות. מאנשים פשוטים אלה, המסוגלים בקושי לומר פרק תהילים, אפשר לצפות למידות טובות ויראת ה' יותר מאשר מאחרים.

אותם אנשים פשוטים, הנקראים בשם "עמי הארץ", שנדחקו לשוליים במשך הדורות וקיבלו תמיד מנות גדושות של תוכחות חריפות מפי המגידים – קרנם הורמה על ידי הבעל־שם־טוב והיוו חומר רב חשיבות בבנין תנועתו הגדולה.

אופיינית אחת מ"תורותיו" (=שיחות קצרות בדברי תורה) של הבעל־שם־טוב, הניתנת כאן בלשון חפשית:

"עד אברהם היה העולם מתנהג באפילה, משבא אברהם התחיל להאיר" (חכמינו ז"ל). צדיקי הדורות שלפני אברהם לא לימדו את דורם ארחות ה' ולא ביקשו עליהם רחמים, ואילו אברהם התחיל ללמד את בני דורו דרכי עבודת הבורא והיה מוסר נפשו לעורר רחמי שמים עליהם, עד שהתפלל גם בעד הרעים והחטאים אנשי סדום ועמורה ומבקש רחמים עליהם.

עִם זאת הרי בדורו של אברהם אבינו נקרא ההמון, וגם ישמעאל, בשם "עַם הדומה לחמור", ואילו בזרע ישראל נקרא ההמון בתואר "עַם הארץ", עַם הדומה לארץ. כשם שהארץ – הכל דורסים עליה ובה הטביע הקב"ה את כוח הצומח, להצמיח יבול להחיות את כל החי שעל פני האדמה, ובמעמקיה נמצאים אוצרות זהב וכסף וכל היקר במחמדי תבל – כך המוני ישראל. "כפלח הרמון רקתך" – גם הריקנים שבישראל מלאים מצוות כרמון, כדרשת חכמינו ז"ל, וכל־שכן המקיימים את המצוות בתום לב ובפשטות האמונה התמימה והפשוטה. משום כך נקראים בשם "עמי הארץ", וכבר נאמר: "כי תהיו אתם ארץ חפץ".

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה. ו' תמוז תרפ"ט
ריגא

כבוד ידידי הנעלה והכי נכבד והנודע
לשם תהלה ותפארת בכביר פעולותיו
הנשגבות, ובכשרונותיו הכי מצוינים,
מוקיר רבנן ומחבבי יראי ד', אי"א,
מוהר"ר יעקב נ"י ראזענהיים

אחד"ש הטוב

ידידינו אנ"ש שי' אשר בארצה"ב יע"א פנו אלי בבקשתם לבא אליהם על משך איזה זמן מה. ואם כי מילוי בקשתם זאת סבוכה בטרח רב, בכל זה החלטתי בעזה"י להסכים על זה, ובע[ז]רתו יתי' ביום ו' לחדש אלול הבע"ל אקוה בעזה"י לנסע צלחה עם הספינה "פראנסע" ההולכת מהאוער לאמיריקה. והשי"ת יצליח דרכי בגשמיות וברוחניות.

במכתבי הכלל[י] לאנ"ש שי' בהסכימי בעזה"י למלאות בקשתם, הזכרתי איך כי בהיותי בארץ מולדתי רגיל הייתי לבקר בהיכלי קדש, ציוני הוד כ"ק אאמו"ר אאזמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר כעת הנני מושלל היכ[ו]לת. ע"כ חפצי לעשות מסעי צלחה, לבקר במקומות הקדש באה"ק ת"ו.

למורת רוחי שמעתי ככל הכתוב במכ"ע א[ו]דות הנסיעה הלזאת. ודעת לנבון נקל הי' להבין מראש, אשר בודאי החברי חבר יבראו שיחות שונות בענין זה, מהם בשגגה ומהם בכוונה. אבל כבר נאמר הולך תום ילך בטח. וגם באתי בכתובים עם ידידי שי', אשר באה"ק ת"ו בבקשה, אשר כל החפץ בטובתי וחפץ בהאמת, ישמרוני מלערב אותי באיזה ענין פוליטי של מפלגה והדומה, כי נסיעתי - אופי פרטי לה כאמור. זאת ולא יותר. ובבקשת השגת הרשיונות פניתי אל כבוד הרבנים הגאונים שליט"א המפלגיים כאחד. שניהם כאחד מלאו בקשתי ולשניהם כאחד נתתי תודתי בעד השפעתם הטובה לטובת מילוי בקשתי. והנני מאחל ומקוה לחסדי השי"ת, כי יצילני מאת אשר לא אחפץ, ויעזרני להביא בפועל טוב אותם המחשבות הטובות בחיזוק התו' והיהדות, עפ"י אותם ההוראות והדרכים, אשר הנחילונו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וללכת בעזרתו יתי' בהצלחה באותו השביל אשר המתחתי לי. והשי"ת הוא יחוס וירחם ויזכנו לראות בטוב ישראל, הרמת קרן התורה וקרן אנ"ש שי' בגו"ר.

אמנם עד אשר לא נתקבלו הרשיונות בויזעס הדרושות, לא יכלתי להגביל מועד נסיעתי צלחה. וכהיום אשר בעזה"י הכל נתקבל, הנני מגביל זמן נסיעתי צלחה על יום ג', כ"ב תמוז הבע"ל דרך איטאליע. ונבא בעזה"י צלחה לאה"ק ת"ו בר"ח מנחם הבע"ל. ובדעתי להתמהמה שם כב' שבועות בערך.

והנה בידעי אשר מהלכי הפוליטיקה באה"ק ת"ו היא כלבּת-אש, הבלתי מגעת לי כלל, רק חפצי ומאדי, אשר אותי לא יערבו בענינים הללו. וכאמור, אשר בהשגת רשיון הכניסה פניתי לכבוד הרבנים הגאונים שליט"א בעלי המפלגה כאחד. וכן בהיותי שמה, הנה בעזה"י בטח אחפץ לבקר את כבוד הרבנים הגאונים שליט"א עם בקורי הפרטי כחק הרגיל בתוככי אנשי בלתי-מפלגותיים.

ובזה הנני מתכבד לפנות אל כבוד ידידי בבקשה, לבא בכתובים עם כבוד מנהלי האגודה יצ"ו ד' עליהם יחיו, אשר באה"ק ת"ו ע"ד נסיעתי, כי אופי פרטי לה כאמור, ולהשפיע עליהם, אשר לא יגרמו לי צער ועגמ"נ, אם אינני כפי חפצם הפוליטי. ולא אפונה אשר כבוד ידידי יעשה בקשתי זאת. ואקוה לד', כי יוליכני במעגלי ישר ויצליח דרכי ויקבל תפלתנו ושוועתנו וירום קרן התורה וקרן אחב"י שי' בגו"ר.

והנני ידידו הד"ש מוקירו ומכבדו כערכו הרם

יוסף יצחק שניאורסאהן

בטח שומר שלושת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועל כל פנים ישמור עליהם מכאן ולהבא
ממכתב ח' כסלו, תש"כ

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

לְהִשָּׁאֵר שְׁלֵמִים

כַּאֲשֶׁר יַעֲקֹב אָבִינוּ חָזַר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַחֲרֵי כָּל מָה שֶׁעָבַר בְּבֵית לָבָן וְהַמִּפְגָּשׁ עִם עֵשָׂו הָרָשָׁע, אוֹמֶרֶת הַתּוֹרָה "וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם". מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "שָׁלֵם בְּגוּפוֹ - שֶׁנִּתְרַפֵּא מִצְּלִיעָתוֹ (-מֵהַמָּכָּה שֶׁקִּבֵּל מֵהַמַּלְאָךְ שֶׁל עֵשָׂו); שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ - שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ דּוֹרוֹן (-מֵהַמַּתָּנוֹת שֶׁשָּׁלַח לְעֵשָׂו); שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ - שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן".

הַהֶלִיכָה שֶׁל יַעֲקֹב לְלָבָן בְּחוּץ לָאָרֶץ, רוֹמֶזֶת עַל הַזְּמַן שֶׁבּוֹ עַם יִשְׂרָאֵל נִמְצָא בַּגָּלוּת, וּ"מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים" - כְּמוֹ שֶׁלָּבָן וְעֵשָׂו לֹא הִצְלִיחוּ לִפְגֹּעַ בְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, כָּךְ גַּם עַם יִשְׂרָאֵל יֵצֵא שָׁלֵם מֵהַגָּלוּת "בְּגוּפוֹ", "בְּמָמוֹנוֹ" וּ"בְּתוֹרָתוֹ":

אוֹמֶרֶת לָנוּ הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַגּוֹיִים לֹא יוּכְלוּ לִפְגֹּעַ בְּנִצְחִיּוּתוֹ שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל (כְּשֵׁם שֶׁהוּפְרוּ מְזִמּוֹתֵיהֶם שֶׁל לָבָן וְעֵשָׂו), אֶלָּא שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יֵצֵא "שָׁלֵם" מֵהַגָּלוּת, בְּכָל שְׁלוֹשׁ הַשְּׁלֵמוּיוֹת שֶׁהָיוּ אֵצֶל יַעֲקֹב:

א. הַיְסוּרִים שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בַּגָּלוּת מְעוֹרְרִים אֵצֶל הַיְּהוּדִי אֶת כּוֹחַ מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ. הַתּוֹרָה מַבְטִיחָה לָנוּ, שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְבַּטְּלוּ לַחֲלוּטִין כָּל הַיְסוּרִים, וְעַם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה "שָׁלֵם בְּגוּפוֹ".

ב. כְּמוֹ שֶׁיַּעֲקֹב הִרְוִיחַ בְּהִיוֹתוֹ אֵצֶל לָבָן רְכוּשׁ עָצוּם, כָּךְ אַחַת מִמַּטְּרוֹת הַגָּלוּת הִיא 'לִרְכֹּשׁ' אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם בַּעֲבוּר הַקְּדֻשָּׁה וְלִגְאֹל אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַפְּזוּרִים בָּעוֹלָם, עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְבֹרָךְ עַל דָּבָר גַּשְׁמִי שֶׁהוּא אוֹכֵל, וְכַדּוֹמֶה. מַבְטִיחָה הַתּוֹרָה, שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִהְיֶה הַיְּהוּדִי "שָׁלֵם" וְהַכּוֹחוֹת וְהַזְּמַן שֶׁהִשְׁקִיעַ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם לֹא יֵחָסְרוּ לוֹ, שֶׁכֵּן בְּבוֹא הַגְּאֻלָּה, גַּם אוֹתָהּ גַּשְׁמִיּוּת תִּתְעַלֶּה לִקְדֻשָּׁה.

ג. מַבְטִיחָה לָנוּ הַתּוֹרָה, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיַּעֲקֹב "לֹא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן", כָּךְ גַּם הַגָּלוּת לֹא תּוֹרִיד אֶת עַם יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲמָדוֹ הָרוּחָנִי וּמִדְּבֵקוּתוֹ בַּתּוֹרָה, וּבְבוֹא הַגְּאֻלָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים בְּגוּפָם, בְּמָמוֹנָם וְגַם בְּתוֹרָתָם.

(מעובד על פי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 168 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהנכון שימשיך בעבודה הקדושה דהדרכת הנוער במקומו
עתה והרי-זה בגדר דהצלת נפשות ממש
ממכתב ד' כסלו, ה'תשל"ב

חומש לקריאה בציבור

פרשת וישלח

לב ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו
אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: ה וַיְצַו אֹתָם
לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר
עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:
ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה
וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: (לוי)
ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־
אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־
מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ
וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־
הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: ט וַיֹּאמֶר אִם־
יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: (ישראל) י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה
הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה
עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:
יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי
אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים: יג וְאַתָּה
אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב:

נקודות משיחות קודש

וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

... אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ הַסִּימָן בָּזֶה [בְּשָׁעוּרֵי הַלִּמּוּד הַיּוֹמְיִים שֶׁל חֲמֵשׁ תְּהִלִּים תַּנְיָא (בְּנוֹסָף לַשָּׁעוּרִים שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד)]: וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹקִים עַל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם.

(אגרות מלך ח"א, ע' קיד)

שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ
מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים
עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים:
טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת
אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם
עֲשָׂרָה: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין
עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: יח וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי
יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאָלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה
וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: יט וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ
לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה
גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: כ וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם
אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי
הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו
בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ: כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ
יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה
הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא
פָנָי: כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן
בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: כג וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא
וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־
אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק:
כד וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־
לוֹ: כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד
עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כו וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע
בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ:
כז וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־
שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר
עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי
וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

... אֲנַצֵּל הִזְדַּמְּנוּת זוֹ, לְעוֹרְרוֹ עַל שְׁמִירַת שְׁלֹשֶׁת הַשִּׁיעוּרִים הַשָּׁווּים לְכֹל נֶפֶשׁ, מִתַּקָּנַת כ״ק מו״ח אַדְמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, וְהֵם:

א) אֲמִירַת שִׁיעוּר תְּהִלִּים חָדְשִׁי – כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק הַתְּהִלִּים לִימֵי הַחֹדֶשׁ – בְּכָל יוֹם אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. ב) לִימוּד פָּרָשָׁה חוּמָּשׁ עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י מֵהַסִּדְרָה שֶׁל הַשָּׁבוּעַ (בְּיוֹם א׳ מֵהַתְחָלַת הַסִּדְרָה עַד פָּרָשַׁת שֵׁנִי, בְּיוֹם שֵׁנִי מִפָּרָשַׁת שֵׁנִי עַד שְׁלִישִׁי וְכוּ׳). ג) לִימוּד שִׁיעוּר תַּנְיָא בְּכָל יוֹם – כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק הַתַּנְיָא לִימוֹת הַשָּׁנָה, אֲשֶׁר סְגוּלָה הֵם לְכַמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים.

(אגרות קודש, חט״ו ע׳ ריב)

שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־ רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ: לג עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה: **לג** א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: ב וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים: ג וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו: ד וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־כתיב צוארו קרי צַוָּארָיו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ: ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־ הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

... בְּמַעֲנֶה לִשְׁאֵלָתוֹ, יְסוֹד הַמַּאֲמָר הַמּוּרְכָּל בְּתוֹכְכֵי חֲסִידֵי חַבָּ״ד ״צְרִיכִים לְחִיּוּת עִם הַזְּמַן״, מַהוּ מְקוֹרוֹ וִיסוֹדוֹ.

וּפִתְגָם הָאָמוּר אֲשֶׁר הוּא הוֹרָאָה בַּחַיִּים, הוּא שֶׁל אַדְמו״ר הַזָּקֵן בַּעַל הַתַּנְיָא (פּוֹסֵק בְּנִסְתָּר דְּתוֹרָה) וְהַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (פּוֹסֵק בְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה), אֲשֶׁר שְׁמַעְנוּהוּ אֵיזֶה פְּעָמִים מִכ״ק מו״ח אַדְמו״ר, וּבָא גַּם בַּכְּתוּבִים (קוּנְטְרֵס ׳בִּיקּוּר שִׁיקָגוֹ׳ עמוד ז׳ וְאֵילָךְ). וּבִלְשׁוֹן הָרַב שָׁם: ״אֲשֶׁר תּוֹרָה זוֹ שִׁמְשָׁה הוֹרָאַת דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא לַעֲשִׂירִיוֹת אֲלָפִים חֲסִידִים״, וְתוֹכְנוֹ, אֲשֶׁר לֹא זוֹ לְבַד שֶׁצָּרִיךְ לִלְמוֹד הַפָּרָשָׁה מִסִּדְרַת הַשָּׁבוּעַ הַמְיוּחָד לְיוֹם זֶה, וְכֵיָדוּעַ הַתַּקָּנָה דִּלְימוּד פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בְּכָל יוֹם עִם פֵּירוּשׁ רַשִׁ״י, בְּיוֹם רִאשׁוֹן בַּשָּׁבוּעַ מִתְּחִילַת הַסִּדְרָה עַד פָּרָשַׁת שֵׁנִי, בְּיוֹם שֵׁנִי מִפָּרָשַׁת שֵׁנִי עַד שְׁלִישִׁי וְכוּ׳.

אֶלָּא גַּם־כֵּן שֶׁתּוֹכֶן פָּרָשַׁת הַיּוֹם, תַּחְדִּיר אֶת הַיּוֹם וְהַמְּאוֹרָעוֹת אֲשֶׁר בּוֹ, וְעַיֵּין בַּקּוּנְטְרֵס הָאָמוּר בַּאֲרִיכוּת...

(ממכתב כ״ב שבט תש״ח)

רביעי א וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ: ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־ הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח: יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ: יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן: יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־ אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה: טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־ נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה: יז וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: ס יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר: יט וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה: כ וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

... הַתַּקָּנָה שֶׁל אֲמִירַת תְּהִלִּים לְאַחַר הַתְּפִילָה . . הִיא חֲתִימַת הַתְּפִילָה וְהַתְחָלָה שֶׁל סֵדֶר הַיּוֹם שֶׁבָּא לְאַחַר הַתְּפִילָה, וְתַקָּנַת אֲמִירַת תְּהִלִּים לְאַחַר הַתְּפִילָה דַּוְקָא זֶהוּ עוֹד מְקֻדָּמוֹנִים, וּבְדוֹרֵנוּ נִתַּקֵּן מֻחְדָּשׁ עַל יְדֵי כ״ק מו״ח אַדְמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, וְכַמְבוֹאָר בְּהַרְבֵּה מִמְּכְתָּבָיו וּבְפָרָט בְּקוּנְטְרֵס מִכְתָּבִים חוֹבֶרֶת תְּהִלִּים. וְכֵן נִדְפַּס גַּם בְּתְהִלִּים אֹהֶל יוֹסֵף יִצְחָק, שֶׁמִּשָּׁם מוּבָן גַּם גּוֹדֶל הָעִנְיָן, וְלָכֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁרַק יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בָּזֶה, הֲרֵי זוֹ זְכוּת וְחוֹב קָדוֹשׁ שֶׁלּוֹ לִפְעוֹל לְקַבּוֹעַ אֶת הַתַּקָּנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁרַק יָכוֹל, וּזְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ.

(תרגום מאגרות קודש חי״ד ע׳ סא)

חמישי **לד** א וַתֵּצֵא דִינָהׂ בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה
לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ: ב וַיַּרְא אֹתָהּ
שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ
וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ: ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה
וַיְדַבֵּר עַל־לֵב כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה: ד וַיֹּאמֶר
שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה
הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ה וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה
בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב
עַד־בֹּאָם: ו וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב
לְדַבֵּר אִתּוֹ: ז וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה
כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי
נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן
לֹא יֵעָשֶׂה: ח וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי
חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:
ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־
בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם: י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ
תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וִסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ:
יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן
בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן: יב הַרְבּוּ עָלַי
מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי
וּתְנוּ־לִי אֶת־כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה: יג וַיַּעֲנוּ

בְּנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה
וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם: יד וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת
אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה
הִוא לָנוּ: טו אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ
כָּמֹנוּ לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ
לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם
וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד: יז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ
לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ: יח וַיִּיטְבוּ
דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר:
יט וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ
בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו: כ וַיָּבֹא
חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־
אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: כא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים
הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ
הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ
לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם: כב אַךְ־בְּזֹאת
יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם
אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים:
כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם
אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ: כד וַיִּשְׁמְעוּ
אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ
וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ
עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר: כו וְאֶת־חֲמוֹר
וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה
מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־
הַחַלָלִים וַיָּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם:
כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת
אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֵת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ: כט וְאֶת־
כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת: ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן

וְאֶל־לֵוִי֙ עֲכַרְתֶּ֣ם אֹתִ֔י לְהַבְאִישֵׁ֖נִי בְּיֹשֵׁ֣ב הָאָ֑רֶץ בַּכְּנַעֲנִ֣י וּבַפְּרִזִּ֔י וַאֲנִ֥י מְתֵ֖י מִסְפָּ֑ר וְנֶאֶסְפ֤וּ עָלַי֙ וְהִכּ֣וּנִי֔ וְנִשְׁמַדְתִּ֥י אֲנִ֖י וּבֵיתִֽי׃ לא וַיֹּאמְר֖וּ הֲכִזּ֥וֹנָֽה

יַעֲשֶׂ֖ה אֶת־אֲחוֹתֵֽנוּ׃ **פ לה** א וַיֹּ֤אמֶר אֱלֹהִים֙ אֶל־יַעֲקֹ֔ב ק֚וּם עֲלֵ֣ה בֵֽית־אֵ֔ל וְשֶׁב־שָׁ֖ם וַעֲשֵׂה־שָּׁ֣ם מִזְבֵּ֔חַ לָאֵ֕ל הַנִּרְאֶ֥ה אֵלֶ֖יךָ בְּבָרְחֲךָ֑ מִפְּנֵ֖י עֵשָׂ֥ו אָחִֽיךָ׃ ב וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ אֶל־בֵּיתוֹ֔ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁ֥ר עִמּ֖וֹ הָסִ֣רוּ אֶת־אֱלֹהֵ֣י הַנֵּכָ֑ר אֲשֶׁ֥ר בְּתֹכְכֶ֖ם וְהִטַּהֲרוּ֙ וְהַחֲלִ֣יפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶֽם׃ ג וְנָקוּמָ֣ה וְנַעֲלֶ֣ה בֵית־אֵ֔ל וְאֶֽעֱשֶׂה־שָּׁ֥ם מִזְבֵּ֖חַ לָאֵ֣ל הָעֹנֶ֑ה אֹתִ֞י בְּי֤וֹם צָרָתִי֙ וַיְהִ֣י עִמָּדִ֔י בַּדֶּ֥רֶךְ אֲשֶׁ֖ר הָלָ֥כְתִּי׃ ד וַיִּתְּנ֤וּ אֶל־יַעֲקֹב֙ אֵ֚ת כָּל־אֱלֹהֵ֣י הַנֵּכָ֔ר אֲשֶׁ֖ר בְּיָדָ֑ם וְאֶת־הַנְּזָמִ֕ים אֲשֶׁ֥ר בְּאָזְנֵיהֶ֖ם וַיִּטְמֹ֣ן אֹתָ֔ם יַעֲקֹ֖ב תַּחַ֥ת הָאֵלָ֛ה אֲשֶׁ֥ר עִם־שְׁכֶֽם׃ ה וַיִּסָּ֖עוּ

וַיְהִ֥י | חִתַּ֥ת אֱלֹהִ֖ים עַל־הֶֽעָרִ֑ים אֲשֶׁ֥ר סְבִיבוֹתֵיהֶ֖ם וְלֹ֥א רָדְפ֖וּ אַחֲרֵ֥י בְנֵי־יַעֲקֹֽב׃ ו וַיָּבֹ֣א יַעֲקֹ֗ב לוּזָה֙ אֲשֶׁ֣ר בְּאֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן הִ֖וא בֵּֽית־אֵ֑ל הִ֖וא וְכָל־הָעָ֥ם אֲשֶׁר־עִמּֽוֹ׃ ז וַיִּבֶן־שָׁ֥ם מִזְבֵּ֖חַ וַיִּקְרָ֣א לַמָּקוֹם֮ אֵל֣ בֵּית־אֵל֒ כִּ֣י שָׁ֔ם נִגְל֥וּ אֵלָ֖יו הָאֱלֹהִ֑ים בְּבָרְחֽוֹ מִפְּנֵ֖י אָחִֽיו׃ ח וַתָּ֣מָת דְּבֹרָ֔ה מֵינֶ֖קֶת רִבְקָ֑ה וַתִּקָּבֵ֤ר מִתַּחַת֙ לְבֵית־אֵ֔ל תַּ֖חַת הָאַלּ֑וֹן וַיִּקְרָ֥א שְׁמ֖וֹ אַלּ֥וֹן בָּכֽוּת׃ **פ** ט וַיֵּרָ֤א אֱלֹהִים֙ אֶל־יַעֲקֹ֔ב עוֹד֙ בְּבֹא֔וֹ מִפַּדַּ֖ן אֲרָ֑ם וַיְבָ֥רֶךְ אֹתֽוֹ׃ י וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ אֱלֹהִ֔ים שִׁמְךָ֖ יַעֲקֹ֑ב לֹֽא־יִקָּרֵ֤א שִׁמְךָ֙ עוֹד֙ יַעֲקֹ֔ב כִּ֚י אִם־יִשְׂרָאֵ֖ל יִהְיֶ֣ה שְׁמֶ֑ךָ וַיִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמ֖וֹ יִשְׂרָאֵֽל׃ יא וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ אֱלֹהִ֔ים אֲנִ֥י אֵ֖ל שַׁדָּ֑י פְּרֵ֥ה וּרְבֵ֖ה גּ֣וֹי וּקְהַ֣ל גּוֹיִ֑ם יִהְיֶ֥ה מִמֶּ֖ךָ וּמְלָכִ֥ים מֵחֲלָצֶ֖יךָ יֵצֵֽאוּ׃

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חִתַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

... וּבְהַנּוֹגֵעַ לְשִׁיעוּרֵי חִתַּ״ת.

צָדַק הָאוֹמֵר לוֹ, שֶׁאֵין זֶה עוֹל. וְאַדְרַבָּה – צִנּוֹר וְכֵלִים הֵם וּסְגוּלָה לְכַמָּה עִנְיָנִים, עַל פִּי מַה שֶׁשָּׁמַעְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים מִכ״ק מו״ח אַדְמוּ״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

וְאַף שֶׁבְּכָל מִנְהַג יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקַּבָּלָה, בְּלִי נֶדֶר, אֲבָל בְּכָל אוֹפֶן בְּפוֹעַל לֹא יֵחָסֵר, וְאֵין לְךָ דָּבָר הָעוֹמֵד בִּפְנֵי הָרָצוֹן, וּבְפָרָט בְּעִנְיָן נָעִים כְּהָאֲמוּר.

(היכל מנחם, ח״ג ע׳ סב)

ששי יב וְאֶת־הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר נָתַ֙תִּי֙ לְאַבְרָהָ֣ם וּלְיִצְחָ֔ק לְךָ֥ אֶתְּנֶ֖נָּה וּלְזַרְעֲךָ֣ אַחֲרֶ֑יךָ אֶתֵּ֖ן אֶת־הָאָֽרֶץ׃ יג וַיַּ֖עַל מֵעָלָ֑יו אֱלֹהִ֕ים בַּמָּק֖וֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּ֥ר אִתּֽוֹ׃ יד וַיַּצֵּ֤ב יַעֲקֹב֙ מַצֵּבָ֔ה בַּמָּק֖וֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּ֣ר אִתּ֑וֹ מַצֵּ֣בֶת אֶ֔בֶן וַיַּסֵּ֥ךְ עָלֶ֖יהָ נֶ֣סֶךְ וַיִּצֹ֥ק עָלֶ֖יהָ שָֽׁמֶן׃ טו וַיִּקְרָ֣א יַעֲקֹ֗ב אֶת־שֵׁם֙ הַמָּק֣וֹם אֲשֶׁר֮ דִּבֶּ֣ר אִתּוֹ֒ שָׁ֣ם אֱלֹהִ֔ים בֵּ֥ית־אֵֽל׃ טז וַיִּסְעוּ֙ מִבֵּ֣ית אֵ֔ל וַיְהִי־ עֽוֹד֙ כִּבְרַ֣ת־הָאָ֔רֶץ לָבֹ֖וא אֶפְרָ֑תָה וַתֵּ֥לֶד רָחֵ֖ל וַתְּקַ֥שׁ בְּלִדְתָּֽהּ׃ יז וַיְהִ֕י בְּהַקְשֹׁתָ֖הּ בְּלִדְתָּ֑הּ וַתֹּ֨אמֶר לָ֜הּ הַמְיַלֶּ֗דֶת אַל־תִּירְאִי֙ כִּי־גַ֣ם־זֶ֔ה לָ֖ךְ בֵּֽן׃ יח וַיְהִ֣י ׀ בְּצֵ֣את נַפְשָׁ֗הּ כִּי֙ מֵ֣תָה וַתִּקְרָ֤א שְׁמוֹ֙ בֶּן־אוֹנִ֔י וְאָבִ֖יו קָרָ֣א לוֹ֑ בִּנְיָמִֽין׃ יט וַתָּ֥מָת רָחֵ֖ל וַתִּקָּבֵ֣ר בְּדֶ֣רֶךְ אֶפְרָ֑תָה הִ֖וא בֵּ֥ית לָֽחֶם׃ כ וַיֵּצֶ֥ב יַעֲקֹ֛ב מַצֵּבָ֖ה עַל־קְבֻרָתָ֑הּ הִ֚וא מַצֶּ֣בֶת קְבֻ֣רַת־ רָחֵ֔ל עַד־הַיּ֖וֹם׃ כא וַיִּסַּ֣ע יִשְׂרָאֵ֔ל וַיֵּ֥ט אָהֳלֹ֖ה מֵהָלְאָ֣ה לְמִגְדַּל־עֵֽדֶר׃ כב וַיְהִ֣י בִשְׁכֹּ֣ן יִשְׂרָאֵ֗ל בָּאָ֣רֶץ הַהִ֡וא וַיֵּלֶךְ֩ רְאוּבֵ֨ן וַיִּשְׁכַּ֜ב אֶת־בִּלְהָ֣ה פִילֶ֣גֶשׁ אָבִ֗יו וַיִּשְׁמַ֥ע יִשְׂרָאֵ֖ל **פ** וַיִּהְי֣וּ בְנֵי־יַעֲקֹ֑ב שְׁנֵ֖ים עָשָֽׂר׃ כג בְּנֵ֣י לֵאָ֔ה בְּכֹ֖ר יַעֲקֹ֑ב רְאוּבֵן֙ וְשִׁמְעוֹן֙ וְלֵוִ֣י וִיהוּדָ֔ה וְיִשָּׂשכָ֖ר וּזְבֻלֽוּן׃ כד בְּנֵ֣י רָחֵ֔ל יוֹסֵ֖ף וּבִנְיָמִֽן׃ כה וּבְנֵ֣י בִלְהָ֔ה שִׁפְחַ֖ת רָחֵ֑ל דָּ֥ן וְנַפְתָּלִֽי׃ כו וּבְנֵ֣י זִלְפָּ֔ה שִׁפְחַ֖ת לֵאָ֑ה גָּ֥ד וְאָשֵׁ֖ר אֵ֣לֶּה בְנֵי־יַעֲקֹ֔ב אֲשֶׁ֥ר יֻלַּד־לוֹ֖ בְּפַדַּ֥ן אֲרָֽם׃ כז וַיָּבֹ֣א יַעֲקֹ֗ב אֶל־יִצְחָק֙ אָבִ֔יו מַמְרֵ֖א קִרְיַ֣ת הָאַרְבַּ֑ע הִ֚וא חֶבְר֔וֹן אֲשֶׁר־גָּ֥ר־שָׁ֖ם אַבְרָהָ֥ם וְיִצְחָֽק׃ כח וַיִּהְי֣וּ יְמֵי֮ יִצְחָק֒ מְאַ֥ת שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנִ֥ים שָׁנָֽה׃ כט וַיִּגְוַ֣ע יִצְחָ֗ק וַיָּ֙מָת֙ וַיֵּאָ֣סֶף אֶל־עַמָּ֔יו זָקֵ֖ן וּשְׂבַ֣ע יָמִ֑ים וַיִּקְבְּר֥וּ אֹת֛וֹ עֵשָׂ֥ו וְיַעֲקֹ֖ב בָּנָֽיו׃ **פ לו** א וְאֵ֚לֶּה תּוֹלְדֹ֣ת עֵשָׂ֔ו הִ֖וא אֱדֽוֹם׃ ב עֵשָׂ֗ו לָקַ֤ח אֶת־נָשָׁיו

מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־
אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי: ג וְאֶת־
בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת: ד וַתֵּלֶד
עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־
רְעוּאֵל: ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה כתיב את־יעיש קרי אֶת־
יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר
יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו
וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ
וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
יַעֲקֹב אָחִיו: ז כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו
וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם: ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא
אֱדוֹם: ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר
שֵׂעִיר: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה
אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:
יא וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:
יב וְתִמְנַע | הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד
לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:
יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה
הָיוּ בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד
לְעֵשָׂו כתיב את־יעיש קרי אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם
וְאֶת־קֹרַח: טו אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְּנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז
בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ
אַלּוּף קְנַז: טז אַלּוּף קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף
עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי
עָדָה: יז וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת
אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי
רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת
עֵשָׂו: יח וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף
יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי
אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: יט אֵלֶּה בְּנֵי־
עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חַפֵּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ מ... בּוֹ כּוֹתֵב אֲשֶׁר מִפְּנֵי שֶׁעֲמוּס הוּא בְּלִימּוּדִים שׁוֹמֵר רַק עַל שִׁיעוּר דְּחוּמָשׁ עִם פֵּירוּשׁ רַשׁ״י אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹמֵר שִׁיעוּר תְּהִלִּים חָדְשִׁי וְכֵן הַשִּׁיעוּר בַּתַּנְיָא, וּמְבַקֵּשׁ אִם אֶפְשָׁר לְשַׁחְרְרוֹ מִשְּׁנֵי שִׁיעוּרִים הָאַחֲרוֹנִים.

וּתְמִיהָנִי עָלָיו, כִּי אֵין שְׁמִירַת הַשִּׁיעוּרִים לְטוֹבַת מִי שֶׁהוּא אַחֵר אֶלָּא לְטוֹבָתוֹ הוּא, וּכְכָל עִנְיְנֵי תּוֹרָה וּמִצְוָה שֶׁהֵם לְטוֹבַת [ה]אָדָם הַלּוֹמֵד וּמְקַיֵּים הַמִּצְוָה, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁשִּׁחְרוּר מִשְּׁמִירַת הַשִּׁיעוּרִים "מְשַׁחְרֵר" גַּם כֵּן מִ[ה]תּוֹצָאוֹת הַטּוֹבוֹת הַבָּאוֹת עַל יְדֵי שִׁיעוּרִים אֵלּוּ.

וּכְמַה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת קוֹצֶר הַזְּמַן, נִיצוֹל הַזְּמַן תָּלוּי כְּשֶׁאַר עִנְיְנֵי הָאָדָם בְּהַצְלָחָה וְסִיּוּעַ מִלְּמַעְלָה, וְכַנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ אֲשֶׁר לִפְעָמִים נִקָּלָטוֹת הַסְּבָרוֹת וְעִנְיָנִים הַנִּלְמָדִים בְּקֵל וְטוֹב, וְלִפְעָמִים צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וְרִיבּוּי זְמַן, וְגַם לְאַחֲרֵי זֶה אֵין הַהֶבְנָה בְּרוּרָה כְּדֵי צָרְכָּהּ, אַף שֶׁהַמְּדוּבָּר הוּא בְּאָדָם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבִּזְמַנִּים שׁוֹנִים, וּסְגוּלַת כָּל מִצְוָה (וְהַשִּׁיעוּרִים בִּכְלַל זֶה) כְּמַאֲמַר הַמִּשְׁנָה מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּמָהּ בְּנֶקֶל יוֹתֵר לְקַיֵּים מִצְוָה אַחֶרֶת, שֶׁבְּזֶה גַּם כֵּן שֶׁבְּנֶקֶל יוֹתֵר לְהָבִין עִנְיָנִים הַנִּלְמָדִים וּבְטוֹב, וְיִהְיֶה רָצוֹן שֶׁיְּבַשֵּׂר טוֹב בְּכָל הָאָמוּר.

(אגרות קודש חי"ד ע' רפח־ט)

שביעי כ אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן
וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: כא וְדִישׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה
אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: כב וַיִּהְיוּ
בְּנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע:
כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וְאוֹנָם: כד וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה
אֲשֶׁר מָצָא אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת־
הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כה וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן
וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה: כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן
וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֶצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן
וַעֲקָן: כח אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: כט אֵלֶּה
אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף
צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה: ל אַלּוּף דִּישָׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף

דִּישֹׁן אֱלֶה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר: פ לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: לב וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה: לג וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה: לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי: לה וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית: לו וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר: לח וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר: לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב: מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת: מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן: מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר: מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה | אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי חִפַּת אֱ־לֹהִים עַל הֶעָרִים (פרשתנו וישלח לה, ה)

בְּמַעֲנֶה לְמִכְתָּבוֹ מִיּוֹם הַשֵּׁנִי, בּוֹ שׁוֹאֵל הַאִם יֵשׁ קֶפִּידָא לִלְמוֹד שִׁיעוּרֵי חִתָּ"ת דַּוְקָא כְּפִי הָרָאשֵׁי תֵּיבוֹת הָאָמוּר [-כלומר: חומש, תהלים ותניא].

לֹא שָׁמַעְתִּי בָּזֶה, אֶלָּא שֶׁזֶּה הַשִּׁיעוּר תְּהִלִּים רָצוּי שֶׁיִּהְיֶה לְאַחֲרֵי תְּפִלַּת הַבֹּקֶר, וְתוּ לָא.

וְלִכְאוֹרָה רְאָיָה שֶׁאֵין הַסֵּדֶר בְּדַוְקָא, כֵּיוָן שֶׁעַל פִּי דִּין הַשּׁוּלְחָן עָרוּךְ, לְימוּד הַתּוֹרָה בָּא לְאַחַר הַתְּפִלָּה, מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁעַל פִּי הָאָמוּר חֲרֵי אֲמִירַת הַתְּהִלִּים קוֹדֵם בִּזְמַן לְלִימוּד חוּמָּשׁ, וק"ל.

(ממכתב כ"ט סיון תשכ"ו)

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת: מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן: מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר: מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה | אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ח סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א א חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְיָ לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה: ב הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד: ג זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ: ד אִם־תַּגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה: ה אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לָךְ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נָדַמִּיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלְלוֹת: ו אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כָּל־אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: ח הֲלֹא בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: ט וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל: י מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם: יא בְּעֹמְדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שׂוֹחֶה נָכְרִים חֵילוֹ וְנֵכָר בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל יְרוּשָׁלַ͏ִם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶמָּה: יב וְאַל־תֵּרֶא בְּיוֹם אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרִיו וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: יג אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם גַּם־אַתָּה אַל־תֵּרֶא בְרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלֵיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: טו כִּי קָרוֹב יוֹם־יְיָ עַל כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמוּלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: יז וּבְהַר פְּלֵיטָה יִהְיֶה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת־מוֹרָשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְיָ דִּבֵּר: יט וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת־שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלוּת הַחֵל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַ͏ִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת־עָרֵי הַנֶּגֶב: כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה:

עטרת מרים

א חָזוֹן מַרְאֵה הַנְּבוּאָה שֶׁל עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְיָ יְהוֹה אֱלֹקִים לֶאֱדוֹם עַל אֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ אֲנִי וְיִרְמְיָה וְיֶשַׁעְיָה וַעֲמוֹס מֵאֵת יְהוָה עַל חֲרְפַּן אֱדוֹם וְצִיר שָׁלוּחַ בַּגּוֹיִם שָׁלֹחַ זֶה לְזֶה שֵׁיאמְרוּ קוּמוּ וְנָקוּמָה גַּם אָנוּ לְלֶכֶת עָלֶיהָ עַל אֶרֶץ אֱדוֹם לַמִּלְחָמָה: **ב** הִנֵּה בְּתְחִילַת מְמִשְׁלְתְּךָ אֱדוֹם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר, גּוֹי קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי מְאֹד אַתָּה וְלִמָּה יְצִטָּרֵךְ אֲסִיפַת כָּל הַגּוֹיִם נֶגֶד אוּמָּה קְטַנָּה, לְהִלָּחֵם עַל אוּמָּה בְּזוּיָה? מֻשָׁב.....: **ג** זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ הֲסִיתְךָ לְהִתְגָּאוֹת יוֹתֵר מִדַּאי כְּאִלּוּ שֹׁכְנִי אַתָּה שׁוֹכֵן בְּחַגְוֵי־סֶלַע הַפָּלַע עַד שֶׁלֹּא יוּכַל מִי לִקְרוֹב אֵלֶיךָ, וּכְאִלּוּ מְרוֹם וְנִשָּׂא שִׁבְתְּךָ לָכֵן אֹמֵר בְּלִבְּךָ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ: **ד** אֲפִילּוּ אִם־תַּגְבִּיהַ לְשֶׁבֶת בְּמָקוֹם גָּבוֹהַ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִדּוֹרְךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ אֶל עֶמֶק יְהוֹשָׁפָט (יואל ד יב) נְאֻם־יְהוָה: **ה** אַחֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לְנַבֵּא אֶת הֶעָתִיד לָבֹא עַל אֱדוֹם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, שָׁב לְהוֹדִיעַ גַּם כֵּן מַה שֶּׁיִּקָּרֶה לָהֶם בְּזִמַּן קוֹדֶם (ע' ישעיה סי' כ"א וירמיה סי' מ"ט) אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לָךְ עָלֶיךָ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה הַמְפַחֲדִים לִגְזֹל בַּיּוֹם אֵיךְ נָדַמִּיתָה יְשִׁנְתְּ וְלֹא הֻקְצוֹתְ מִשְׁנָתֵךְ לְגָרֵשׁ אוֹתָם הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַיָּם דֵּי סְפוּקָם אִם־בֹּצְרִים תּוֹלְשֵׁי עִנְּבֵי הַגֶּפֶן בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלְלוֹת כִּי יֵרְאִים פֶּן יָבֹא בַּעַל הַבַּיִת לָכֶן לֹא יְקַצְרוּ אֶת הַכֹּל, וְאִם־כֵּן אֶשְׁאַל וּמַדּוּעַ לֹא הִשְׁאִירוּ לְךָ מְאוּמָה: **ו** אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ מַטְמוֹנֵי עֵשָׂו נִבְעוּ נִתְגַּלּוּ מַצְפֻּנָיו: **ז** הַנָּבִיא מֵשִׂיב שֶׁכָּל זֶה הָיָה עַל יְדֵי תַּחְבּוּלָה כִּי הַכֹּל, וְאִם־כֵּן אֶשְׁאַל וּמַדּוּעַ לֹא הִשְׁאִירוּ לְךָ מְאוּמָה: **ו** אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ נִתְגַּלּוּ מַצְפֻּנָיו: **ז** הַנָּבִיא מֵשִׂיב שֶׁכָּל זֶה הָיָה עַל יְדֵי תַּחְבּוּלָה כִּי

שי למורא

א) לֶאֱדוֹם, על אֱדוֹם. **שָׁמַעְנוּ,** אֲנִי וּשְׁאָר נְבִיאִים. **וְצִיר,** שָׁלִיחַ. **בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח,** כְּלוֹמַר, כָּל הַגּוֹיִם הִתְעוֹרְרוּ לָבוֹא עַל אֱדוֹם לְמִלְחָמָה. **ב) קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם,** בִּתְחִלַּת מֶמְשַׁלְתְּךָ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם הָיִיתָ קָטָן בַּגּוֹיִם, וּמְבֻזֶּה מְאֹד בֵּינֵיהֶם. **ג) זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ,** אַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּדַּלְתָּ, הִסִּית אוֹתְךָ לְהִתְגָּאוֹת גַּם עַל אֲחִיךָ יַעֲקֹב. **שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע,** חוֹשֵׁב אַתָּה שֶׁהַגַּף שׁוֹכֵן בִּמְקֹמוֹת שֶׁבְּסֶלַע גְּבוֹהַ וְאֵין מִי שֶׁיּוּכַל לְהִתְקָרֵב אֵלֶיךָ. **ה) אֵיךְ נִדְמֵיתָה,** לְמָה נִרְדַּמְתָּ דּוּמָם, וְלֹא הִרְגַּשְׁתָּ עַד שֶׁגְּנָבוּ מִמְּךָ הַכֹּל. **ו) אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו,** אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ בְּתֵי עֵשָׂו לְקַחַת הַכֹּל. **נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו,** נִתְבַּקְּשׁוּ וְנִתְגַּלּוּ מְקוֹמוֹת הַמִּסְתּוֹר שֶׁלּוֹ. **ז) עַד הַגְּבוּל,**

שי למורא

שִׁלְחוּף כֹּל אֲנָשַׁי בְּרִיתָךְ, כְּשֶׁיָּצָאתָ לַמִּלְחָמָה נֶגֶד אוֹיְבֶיךָ, לְוּז אוֹתָךְ כָּל אֲנָשַׁי בְּרִיתְךָ עַד הַגְּבוּל, וּמִשָּׁם בָּרְחוּ וְלֹא הָיוּ לְעֶזְרָתְךָ. הִשִּׂיאוּךָ, אֲנָשַׁי בְּרִיתְךָ הִסִּיתוּ אוֹתָךְ לְהִלָּחֵם. יָכְלוּ לְךָ אֲנָשַׁי שְׁלוֹמֶךָ, אֲנָשַׁי שְׁלוֹמְךָ הִצְלִיחוּ לְפַתּוֹתְךָ לְהִלָּחֵם. לַחְמֶךָ, אוֹכְלֵי לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ, יָשִׂימוּ חֹלִי וּמַכָּה בַּמָּקוֹם שֶׁלְּךָ. אֵין תְּבוּנָה בּוֹ, אֵין בָּאֱדוֹם תְּבוּנָה, וְלֹא הֵבִין כַּוָּנַת אֲנָשַׁי בְּרִיתוֹ. ח) בַּיּוֹם הַהוּא, בְּיוֹם בּוֹא הַפְּרָעָנוּת. מֵהַר עֵשָׂו, מֵאוֹתָם שֶׁמְּקוֹרָם מֵהַר עֵשָׂו. ט) וְחַתּוּ, וְיִשָּׁבְרוּ. תֵּימָן, הִיא אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהִיא בְּדַרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִקָּטֶל, מִתּוֹךְ הֶרֶג. י) מֵחָמָס אָחִיךָ יַעֲקֹב, בִּגְלַל הֶחָמָס שֶׁעָשִׂיתָ לְיַעֲקֹב. יא) בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד, וְהוּ הֶחָמָס שֶׁעָשִׂיתָ לְיַעֲקֹב, בַּיּוֹם שֶׁנֶּעֱמַדְתָּ מֵרָחוֹק. בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ, בְּזֶמֶן שֶׁשָּׁבוּ הַזָּרִים אֶת הָעֹשֶׁר שֶׁל יַעֲקֹב. גַּם אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם, הוֹאִיל וְעָמַדְתָּ מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַרְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הָיִיתָ גַּם אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם. יב) וְאַל תֵּרֶא, לֹא הָיָה לְךָ לְהַבִּיט וְלַעֲמֹד מִנֶּגֶד. בְּיוֹם אָחִיךָ, בְּיוֹם צָרַת אָחִיךָ. בְּיוֹם נָכְרוֹ, בַּיּוֹם שֶׁנִּהְיָה כְּנָכְרִי וְהָגְלָה מֵאַרְצוֹ. פְּרוּשׁ אַחֵר, בְּיוֹם הִמָּסְרוֹ בְּיַד אוֹיְבָיו. יג) אַל תָּבוֹא, לֹא הָיָה לְךָ לָבוֹא. וְאַל תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ, לֹא הָיָה לְךָ לִשְׁלֹחַ יָדֶיךָ בְּעָשְׁרוֹ, לָבֹז אֶת רְכוּשׁוֹ. יד) עַל הַפֶּרֶק, עַל אֵם הַדֶּרֶךְ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמִּתְפָּרְקִים הַדְּרָכִים לְכִוּונִים שׁוֹנִים. וְאַל תַּסְגֵּר, לֹא הָיָה לְךָ לְמָסֹר. טז) כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל הַר קָדְשִׁי,

עטרת מרים

עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ לוּז אוֹתָךְ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הַמְחֻיָּבִים לַעֲזוֹר לְךָ אֲבָל לֹא עָזְרוּ לְךָ בְּמִלְחָמָה הִשִּׂיאוּךָ הִסִּיתוּ אוֹתָךְ לְכָלֶת בְּמִלְחָמָה וְגַם יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֻמֶּךָ כִּי שָׁמַעְתָּ לָהֶם וְהִלְכְתָּ, אוֹכְלֵי לַחְמְךָ הֵם יָשִׂימוּ מָזוֹר מִפֹּה תַּחְתֶּיךָ בְּמְקוֹמְךָ הַכִּינוּ לְךָ כְּלִיוֹן וַאֲבָדוֹן כִּי יֵעָצוּ עָלֶיךָ רָעָה וְאֵין תְּבוּנָה בּוֹ בְּאֱדוֹם לְהַרְגִּישׁ בַּדָּבָר לִהְיוֹת נִשְׁמָר מֵהֶם: ח הֲלֹוא בַּיּוֹם הַהוּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם לֹא יִתְחַכְּמוּ בְּתַחְבּוּלוֹת הַמִּלְחָמָה לְהַצִּיל נַפְשָׁם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: ט וְחַתּוּ יִשְׁבְּרוּ גִּבּוֹרֶיךָ תֵּימָן הוּא אֱדוֹם הַיּוֹשֵׁב בְּהַר שֵׂעִיר בְּדָרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְמַעַן יִכָּרֵת כָּל־אִישׁ גִּבּוֹר מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל מֵרוֹב הֶרֶג שֶׁיָּבֹא עֲלֵיכֶם: י כָּל זֶה יַגִּיעַ לָהֶם מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב בִּגְלַל הֶחָמָס שֶׁעָשׂוּ לְיַעֲקֹב וְהוּא תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם וְלֹא תוֹסִיף לָקוּם: יא בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ בְּעֵת שֶׁשָּׁבוּ הַזָּרִים הָעוֹשֶׁר שֶׁל יַעֲקֹב (וְעַל נְבוּכַדְנֶצַּר יֹאמַר, הַמַּחֲרִיב הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן, וְהוּא רָאָה זֶה וְעָמַד מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַר לְיַעֲקֹב אָחִיו) וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו (שְׁעָרָיו) שֶׁל יַעֲקֹב וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יַדּוּ גוֹרָל הִשְׁלִיכוּ גּוֹרָל וְחִלְקוּ בֵּינֵיהֶם לַחֲלָקִים גַּם־אַתָּה אֱדוֹם כְּאַחַד מֵהֶם הוֹאִיל וְעָמַדְתָּ מִנֶּגֶד וְלֹא עָזַרְתָּ לְיִשְׂרָאֵל, מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הָיִיתָ גַּם אַתָּה כְּאַחַד מִן הַנִּלְחָמִים וְהַשּׁוֹלְלִים, וְזֶהוּ הֶחָמָס: יב וְאַל־תֵּרֶא לֹא הָיָה לְךָ לְהַבִּיט בְּיוֹם צָרַת־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּתְנַכֵּר מֵאַרְצוֹ וְהָיָה כְּנָכְרִי וְאַל־תַּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ וְלֹא תוֹצִיא הַשְּׂמְחָה שֶׁבַּלֵּב אֶל הַפֶּה לְדַבֵּר לַעַג וְכוּז עַל מַפֶּלֶת יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם צָרָה: יג אַל־תָּבוֹא וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא הָיָה לְךָ לָבוֹא בְּשַׁעַר עַמִּי לְכַבּוֹשׁ אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ בְּחָרְבַּן הַבַּיִת הַשֵּׁנִי בְּיוֹם אֵידָם כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ כֵּן יִהְיוּ כָּל הַגּוֹיִם שֶׁיִּשְׁתּוּ מִכּוֹס הַתַּרְעֵלָה הַזֹּאת וְאַתֶּם תִּנָּקוּ וְלֹא תִנָּקוּ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא פְלֵטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְלֹא יִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרָשֵׁיהֶם וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: יד וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: טו וְגָלוּת הַחֵיל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: טז וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: יז וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לַהַט וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: יח וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: יט וְיָשְׁבוּ הַנֶּגֶב אֶת הָהָר וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: כ וְגָלוּת הַחֵיל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׂיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֻמֶּךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: ח הֲלֹוא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: ט וְחַתּוּ גִּבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל: י מֵחָמָס אָחִיךָ יַעֲקֹב כִּסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם: יא בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יַדּוּ גוֹרָל וְגַם־אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: יב וְאַל־תֵּרֶא בְּיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: יג אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה בְרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ: יד וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד שָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ: יז וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרָשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: יט וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: כ וְגָלוּת הַחֵיל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: כב וְגָלוּת הַחֵיל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כג וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: כד וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לַהַט וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: כה וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: כו וְגָלוּת הַחֵיל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כז וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

עטרת מרים

וְלָעֲוֹ יִהְיוּ מְבֻלְבָּלִים מִן הַפּוּרְעָנִיּוֹת וְהָיוּ כְּלוּא הָיוּ יִהְיוּ כְּלִים כְּאִלּוּ לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם: יז אֲבָל וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלֵיטָה יִשָּׁאֲרוּ אֲנָשִׁים וְהָיָה קָדֹשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף לְבוֹא בָּהּ טָמֵא וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרָשֵׁיהֶם אֶת הַבִּבְלִיִּים שֶׁיָּרְשׁוּ אוֹתָם מֵאָז: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ הַבּוֹעֵר מִקָּרוֹב וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה הַבּוֹעֵר מֵרַחוֹק וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ הִנְשָׂרְף מהר וְדָלְקוּ בָהֶם יִשְׂרָאֵל יַדְלִיקוּ אֶת בֵּית הַבְּשָׁדִים וַאֲכָלוּם וְיִשְׂרְפוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר וּבוֹדְאִי כֵּן יִהְיֶה: יט וְיָרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵי הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה הָעֲמֶק יִירְשׁוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ גַּם אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: כ נְבוּאָה לָעֲתִיד, מִי וְמִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ הַיּוֹרְשִׁים. וְאָמַר: וְגָלֻת בְּנֵי הַגּוֹלָה הַחֵל שֶׁל הַחֵיל ־הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ שָׁם ־כְּנַעֲנִים שֶׁבְּרְחוּ מֵאֲרָצָם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר מְקוֹם מוֹשָׁבָם הִגִּיעַ עַד־צָרְפַת פרנצ"א וְגָלֻת בְּנֵי הַגּוֹלָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּגָלוּת בְּסְפָרַד אִסְפַּמְיָא, הֵם יָרְשׁוּ אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו אֶרֶץ אֱדוֹם: כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְשָׁרָיו בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו עַל מַה שֶּׁהֵרְעוּ לְיִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה אָז לַיהוָה הַמְּלוּכָה הַכֹּל יוֹדוּ בְּמַלְכוּתוֹ וְיִקַּבְּלוּהוּ בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ:

שי למורא

כָּאן מְדַבֵּר הַנָּבִיא אֶל יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם שְׂתִיתֶם מִכּוֹס הַתַּרְעֵלָה. טז) וְשָׁתוּ וְלָעוּ, וְישְׁתוּ וְיִבְלְעוּ. פְּרוּשׁ אַחֵר, "וְלָעוּ", וְיִהְיוּ מְבֻלְבָּלִים. כְּלוּא הָיוּ, כְּאִלּוּ לֹא הָיוּ מֵעוֹלָם. יז) וְהָיָה קָדֹשׁ, יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה קָדֹשׁ לַה'. אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם, אֵת הַגּוֹיִם שֶׁיִּירְשׁוּ אוֹתָם מִקֶּדֶם. כ) הַחֵל הַזֶּה, הַחַיִל הַזֶּה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשׁוּבוּ מֵהַגָּלוּת. אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים, אֲשֶׁר הָיוּ בַּגָּלוּת עִם עַמִּים כְּנַעֲנִיִּים שֶׁבָּרְחוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ. עַד צָרְפַת, שֶׁהִתְרַחֲקוּ וְיָשְׁבוּ בִּמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים וְהִגִּיעוּ עַד צָרְפַת. וְגָלֻת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד, וּבְנֵי הַגּוֹלָה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בִּסְפָרַד. כא) וְעָלוּ מוֹשִׁעִים, הֵם הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְשָׂרָיו. וְהָיְתָה לַה' הַמְּלוּכָה, וְתִתְגַּלֶּה מַלְכוּת ה' עַל כָּל יוֹשְׁבֵי הָעוֹלָם, וּתְהִי מַלְכוּת ה' לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.

תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעֲוּ וְהָיוּ כְּלוּא הָיוּ: יז וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרָשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר: יט וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלֻת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד

אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ב אֵלֶּה | תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם: ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים: (לו) ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֶּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי: ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־ מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו: ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־ אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה: יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:

כאשר עולים לדרגה נעלית יותר, אזי מה שמקודם לא היה חטא, הנה במעלתו עתה, הרי זה חטא

משיחת שבת פרשת וישלח, ה'תשכ"ה

בכל חסד וחסד שהקדוש-ברוך-הוא עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאוד

ממאמר שבת פרשת וישלח ה'תשכ"ח

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:14	6:19	8:13	8:16	8:48	8:52	9:43	9:45	11:57	11:59	16:40	16:38	17:07	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	6:16	6:22	8:13	8:16	8:49	8:53	9:43	9:46	11:56	11:58	16:38	16:37	17:04	17:02	16:04	17:13
ירושלים (ח)	6:13	6:19	8:12	8:15	8:47	8:51	9:41	9:44	11:55	11:57	16:41	16:40	17:05	17:03	16:00	17:14
תל אביב (ח)	6:16	6:21	8:13	8:17	8:49	8:53	9:43	9:46	11:57	11:59	16:38	16:36	17:06	17:05	16:15	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:12	7:20	8:37	8:42	9:24	9:29	10:11	10:15	12:11	12:12	16:09	16:05	16:46	16:42	15:47	16:56
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:56	5:53	8:44	8:43	9:29	9:29	10:43	10:43	13:42	13:44	20:18	20:24	20:49	20:56	20:04	21:09
אוקראינה, אודסה (ח)	7:08	7:16	8:38	8:43	9:24	9:29	10:11	10:15	12:13	12:15	16:18	16:13	16:53	16:50	15:56	17:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:58	7:06	8:22	8:27	9:10	9:15	9:56	10:00	11:56	11:58	15:54	15:49	16:31	16:27	15:32	16:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:30	7:39	8:49	8:54	9:39	9:44	10:24	10:28	12:21	12:23	16:13	16:07	16:51	16:47	15:50	17:02
אוקראינה, קייב (ח)	7:23	7:32	8:42	8:47	9:31	9:37	10:17	10:21	12:14	12:16	16:04	15:59	16:43	16:39	15:42	16:54
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:43	6:47	8:51	8:53	9:24	9:27	10:20	10:23	12:39	12:40	17:34	17:33	18:00	18:00	17:13	18:10
איטליה, מילאנו (ח)	7:31	7:39	9:04	9:08	9:48	9:53	10:37	10:40	12:39	12:41	16:49	16:45	17:22	17:18	16:26	17:32
אקוואדור, קיטו (ח)	5:56	5:58	8:26	8:27	8:56	8:58	9:59	10:01	12:31	12:32	18:04	18:06	18:28	18:30	17:48	18:39
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:37	5:35	8:25	8:24	9:06	9:06	10:19	10:19	13:15	13:17	19:44	19:50	20:14	20:20	19:30	20:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:12	6:08	9:01	8:59	9:50	9:49	11:05	11:05	14:08	14:10	20:52	20:59	21:26	21:33	20:40	21:48
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:58	7:04	8:44	8:47	9:23	9:27	10:14	10:18	12:23	12:24	16:47	16:44	17:18	17:16	16:27	17:28
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:51	6:57	8:34	8:37	9:14	9:18	10:05	10:08	12:12	12:14	16:33	16:30	17:05	17:02	16:12	17:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:51	6:58	8:34	8:38	9:15	9:19	10:05	10:09	12:12	12:14	16:33	16:30	17:05	17:03	16:13	17:15
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:32	7:38	9:11	9:15	9:53	9:57	10:43	10:46	12:48	12:50	17:05	17:02	17:37	17:35	16:44	17:47
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:52	6:57	8:53	8:56	9:28	9:31	10:22	10:25	12:38	12:39	17:24	17:23	17:50	17:49	17:04	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:31	6:36	8:26	8:29	9:03	9:06	9:56	9:59	12:08	12:10	16:45	16:43	17:14	17:12	16:26	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:44	6:48	8:50	8:53	9:23	9:27	10:19	10:22	12:37	12:39	17:30	17:29	17:56	17:56	17:11	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:48	6:55	8:30	8:34	9:11	9:15	10:01	10:05	12:08	12:10	16:27	16:24	16:59	16:57	16:06	17:09
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	6:57	7:04	8:38	8:42	9:19	9:23	10:09	10:13	12:15	12:17	16:33	16:30	17:05	17:03	16:12	17:15
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:14	7:21	8:58	9:02	9:38	9:42	10:29	10:32	12:36	12:38	16:58	16:55	17:29	17:27	16:37	17:39
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:49	6:55	8:29	8:33	9:11	9:15	10:01	10:04	12:07	12:09	16:24	16:21	16:57	16:54	16:04	17:07
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:50	8:30	8:30	9:02	9:03	10:09	10:10	12:51	12:53	18:48	18:51	19:13	19:16	18:33	19:26
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:11	8:20	9:27	9:32	10:17	10:23	11:02	11:07	12:58	13:00	16:46	16:40	17:26	17:21	16:23	17:36
בלגיה, בריסל (ח)	8:10	8:19	9:27	9:32	10:17	10:22	11:02	11:06	12:59	13:00	16:47	16:42	17:27	17:22	16:25	17:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:12	5:11	7:55	7:55	8:30	8:31	9:39	9:40	12:26	12:28	18:38	18:42	19:00	19:05	18:19	19:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:01	5:01	7:44	7:45	8:19	8:20	9:28	9:29	12:14	12:16	18:21	18:25	18:47	18:51	18:06	19:02
בריטניה, לונדון (ח)	7:30	7:39	8:45	8:50	9:36	9:42	10:21	10:25	12:16	12:18	16:04	15:59	16:43	16:38	15:43	16:53
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:47	7:57	8:55	9:00	9:49	9:55	10:32	10:37	12:25	12:27	16:02	15:56	16:45	16:40	15:42	16:56
גרמניה, ברלין (ח)	7:40	7:50	8:52	8:57	9:44	9:50	10:28	10:33	12:23	12:24	16:06	16:00	16:46	16:41	15:41	16:57
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:49	7:58	9:09	9:14	9:58	10:04	10:44	10:48	12:41	12:43	16:33	16:28	17:12	17:07	16:11	17:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:08	5:07	7:52	7:52	8:29	8:29	9:38	9:39	12:27	12:29	18:46	18:50	19:06	19:11	18:25	19:22
הודו, מומבאי (ח)	6:50	6:53	9:03	9:06	9:35	9:38	10:33	10:35	12:55	12:56	17:59	17:59	18:24	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:45	6:49	8:59	9:01	9:31	9:33	10:29	10:31	12:51	12:52	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:58	7:07	8:26	8:30	9:12	9:17	9:59	10:03	12:00	12:02	16:01	15:56	16:37	16:33	15:39	16:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:56	7:02	8:38	8:42	9:19	9:23	10:09	10:13	12:16	12:18	16:37	16:34	17:09	17:06	16:16	17:18

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	7:13	7:19	9:01	9:05	9:40	9:44	10:32	10:35	12:41	12:43	17:09	17:07	17:39	17:37	16:49	17:49
מולדובה, קישינב (ח)	7:18	7:26	8:46	8:51	9:32	9:37	10:20	10:23	12:21	12:23	16:23	16:19	16:59	16:56	16:02	17:09
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:48	6:52	9:01	9:03	9:33	9:36	10:31	10:33	12:52	12:54	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:38	4:35	7:27	7:25	8:26	8:26	9:44	9:45	12:56	12:59	19:58	20:05	20:37	20:45	19:46	21:01
נפאל, קטמנדו (ח)	6:30	6:35	8:34	8:37	9:08	9:11	10:03	10:06	12:20	12:22	17:09	17:08	17:36	17:35	16:50	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:07	7:13	8:51	8:55	9:31	9:36	10:22	10:26	12:30	12:32	16:54	16:51	17:25	17:22	16:31	17:35
סינגפור, סינגפור (ח)	6:49	6:51	9:17	9:19	9:48	9:50	10:50	10:52	13:21	13:23	18:52	18:54	19:16	19:18	18:36	19:27
פולין, ורשא (ח)	7:09	7:18	8:21	8:26	9:13	9:19	9:57	10:02	11:52	11:54	15:35	15:29	16:16	16:11	15:12	16:27
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:11	8:42	8:43	9:47	9:49	12:26	12:28	18:16	18:19	18:40	18:44	18:01	18:53
צרפת, ליאון (ח)	7:50	7:57	9:22	9:26	10:06	10:11	10:54	10:58	12:57	12:59	17:03	16:59	17:38	17:35	16:42	17:48
צרפת, פריז (ח)	8:10	8:19	9:34	9:38	10:21	10:27	11:08	11:12	13:07	13:09	17:04	17:00	17:41	17:36	16:41	17:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:46	5:48	8:12	8:14	8:42	8:44	9:44	9:46	12:13	12:14	17:39	17:41	18:03	18:04	17:22	18:14
קנדה, טורונטו (ח)	7:21	7:28	8:57	9:01	9:40	9:45	10:29	10:33	12:34	12:36	16:49	16:46	17:20	17:17	16:25	17:30
קנדה, מונטריאול (ח)	7:03	7:10	8:35	8:39	9:20	9:24	10:08	10:12	12:10	12:12	16:19	16:15	16:52	16:49	15:56	17:02
קפריסין, לרנקה (ח)	6:26	6:32	8:20	8:23	8:57	9:01	9:50	9:53	12:02	12:03	16:36	16:35	17:06	17:04	16:17	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:41	8:51	9:43	9:49	10:39	10:46	11:22	11:26	13:12	13:14	16:43	16:37	17:28	17:22	16:20	17:39
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:19	8:30	9:17	9:23	10:15	10:21	10:56	11:01	12:46	12:47	16:16	16:08	16:58	16:52	15:48	17:09
רוסיה, פטרבורג (ח)	9:13	9:27	9:50	9:56	10:57	11:04	11:34	11:40	13:15	13:16	16:16	16:06	17:10	17:02	15:47	17:22
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:35	7:43	9:03	9:07	9:49	9:54	10:36	10:40	12:37	12:39	16:39	16:35	17:15	17:12	16:17	17:25
שוויץ, ציריך (ח)	7:40	7:48	9:08	9:12	9:54	9:59	10:41	10:45	12:42	12:44	16:48	16:43	17:20	17:16	16:22	17:30
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:21	6:24	8:40	8:42	9:11	9:13	10:10	10:12	12:34	12:36	17:47	17:48	18:11	18:12	17:30	18:22

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377